Bundel - Raadsvergadering van 30 juni 2026

1 Opening/Mededelingen

2 Vaststellen agenda
- Agenda raadsvergadering 30 juni 2026 + behandelvoorstel kaderbrief

3 Spreekrecht inwoners
Kinderburgemeester Floor Molenaar komt inspreken over de plannen die de kinderraad heeft voorbereid.

4 Besluitenlijsten raadsvergaderingen 9 juni 2026 en 11 juni 2026
- Concept besluitenlijst raadvergadering 9 juni 2026
- Concept besluitenlijst raadvergadering 11 juni 2026 afscheid wethouders
- Concept besluitenlijst raadvergadering 11 juni 2026 benoeming wethouders

5 Te bespreken ingekomen stukken
Na overleg met de auditcommissie en vervolgens het presidium is een voorzet gemaakt voor een voorstel om over te gaan op een nieuwe programma indeling van de begroting. Er is afgesproken om dit onderwerp tijdens de raadsvergadering bij de ingekomen stukken te bespreken.
- MadR proces voorstel programma indeling
- RV en RB programmaindeling vanaf programmabegroting 2027
- Bijlage 1 Overzicht huidige en nieuwe indeling programmabegroting

6 Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost-Fryslân 2045
Hamerstuk
Op 31 maart 2026 heeft het college ingestemd met het Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) Zuidoost-Fryslân 2045. Daarbij is het voornemen uitgesproken om de gemeenteraad hierover te informeren en een voorstel voor te leggen in het kader van wensen en bedenkingen, met het voorstel om geen wensen en bedenkingen te uiten. In de periode daarna heeft binnen het regionale samenwerkingsverband nadere afstemming plaatsgevonden over de wijze waarop de besluitvorming richting de gemeenteraden wordt vormgegeven. Daarbij is door de meerderheid van de gemeenten bevestigd om het Regioplan via de procedure van wensen en bedenkingen voor te leggen, met het voorstel om geen wensen en bedenkingen te uiten. Met voorliggend voorstel wordt het raadsvoorstel aan uw college voorgelegd.
- RV + RB Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost-Fryslân 2045 30 juni
- Bijlage 1. Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost-Fryslân 2045
- bijlage 2. Mededeling aan de Raad juli 2025 - Nationaal programma vitale regio's
- Bijlage 2.1. Mededeling aan de Raad januari 2025 - Nationaal programma vitale regio's
- Bijlage 2.2. Rapport Elke regio telt!
- Bijlage 2.3. Introductie NPVR Zuidoost-Fryslân

7 Begroting Recreatieschap Drenthe 2027 en jaarverslag 2025
Eén termijn
Op grond van de gemeenschappelijke regeling heeft Recreatieschap Drenthe de conceptbegroting 2027 inclusief meerjarenraming 2028-2030 ingediend bij de gemeenteraad voor het geven van een zienswijze. Eventuele opmerkingen en/of zienswijzen van de raad worden meegenomen in de vergadering van het Algemeen Bestuur van het Recreatieschap op 1 juli 2026. Daarnaast heeft Recreatieschap Drenthe de jaarrekening 2025 aangeboden aan de raad.
- RV + RB jaarverslag 2025 en begroting 2027 Recreatieschap Drenthe
- Bijlage 1 Aanbiedingsbrief jaarrekening en ontwerpbegroting Raden
- Bijlage 2 RD-jaarverslag-2025 Definief
- Bijlage 3 RD-begroting-2027 Definitief
- Beantwoordingsbrief geen zienswijze door raad 2026

8 Voorjaarsrapportage 2026
Twee termijnen
- RV + RB voorjaarsrapportage 2026
- Bijlage 1. Boekwerk voorjaarsrapportage 2026
- Memo toelichtende tabel voorjaarsrapportage 2026

9 Kaderbrief 2027-2030
Twee termijnen

RV en RB Kaderbrief 2027-2030
Bijlage 1. Kaderbrief 2027-2030
MadR Meicirculaire 2026
Bijlage A. meicirculaire-gemeentefonds-2026
Bijlage B. Uitleg verschillen vanuit de Meicirculaire 2026

10 Sluiting

Aan de leden van de raad

Onderwerp: Raadsvergadering 30 juni 2026

Oosterwolde, 17 juni 2026

Hierbij nodig ik u uit voor het bijwonen van de openbare vergadering van de raad, te houden op dinsdag 30 juni 2026, **vanaf 14.00 uur**, in het gemeentehuis te Oosterwolde.

Met vriendelijke groet,
De burgemeester van Ooststellingwerf,
Jack Werkman

AGENDA RAAD

1. Opening / Mededelingen
2. Vaststellen agenda
3. Spreekrecht inwoners
4. Besluitenlijsten raadsvergaderingen 9 juni 2026 en 11 juni 2026
5. Te bespreken ingekomen stukken

Hamerstukken

6. Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost – Fryslân 2045

Bespreekstuk in één termijn

7. Begroting Recreatieschap Drenthe 2027 en jaarverslag 2025

Bespreekstuk in twee termijnen

8. Voorjaarsrapportage 2026
9. Kaderbrief 2027-2030

   Algemene beschouwingen:
   Maximaal 7 minuten per fractie plus 3 minuten voor inbrengen moties en de amendementen (sprekersvolgorde: VPO, PRO, OB, VVD, CDA, D66, ChristenUnie, DO, Lijst Oostra)

   Vervolgens reguliere behandeling in twee termijnen.

10. Sluiting

De raadsvergadering wordt uitgezonden
via de website www.ooststellingwerf.nl

Besluitenlijst van de openbare raadsvergadering van 9 juni 2026

Vrije Partij Ooststellingwerf:	M. Verburg en H. Slagter
PRO Ooststellingwerf:	R. Berends, L. Edema, R. Dijkstra en M.E. Hoogeveen
OoststellingwerfsBelang:	R. de Groot, P. Reitsma en E. van der Schuit
VVD:	B. van 't Klooster, H. Hoogenkamp en J.P. N'Gouan
CDA:	T.W. Swart, M. Noord en M. van Tellingen
D66:	I. Minnema
ChristenUnie:	B. Leistra
Democratisch Ooststellingwerf:	N. van den Berg
Lijst Oostra	B. Oostra
AANWEZIG:	J. Nijboer, J. van Weperen, E. Verhagen en L. Edema (wethouders),
AFWEZIG MET KENNISGEVING:	A. Broersma en S. Derks
VOORZITTER:	J. Werkman
GRIFFIER:	A. Hensen
Verslag:	J. Mulder

1. Opening/mededelingen
De voorzitter opent de vergadering om 19.30 uur en heet iedereen welkom. Mevr. A. Broersma/OoststellingwerfsBelang en dhr. S. Derks/VPO zijn met kennisgeving afwezig.

De fractie Vrije Partij Ooststellingwerf heeft bij de voorzitter van de raad schriftelijk kenbaar gemaakt dat dhr. B. Oostra niet langer deel uitmaakt van de fractie. Dhr. B. Oostra gaat verder als zelfstandig raadslid onder de naam Lijst Oostra.

2. Vaststellen agenda
Bij het vaststellen van de agenda stemt de raad ermee in om de Raadsagenda 2026-2030 als bespreekpunt in één termijn te behandelen bij agendapunt 13.

Er is een motie vreemd aan de orde van de dag ingediend:
- Motie vreemd M-004 'Toegankelijkheid van stortvoorzieningen voor ondernemers', ingediend door PRO Ooststellingwerf, mede ingediend door Vrije Partij Ooststellingwerf.

De agenda wordt aldus gewijzigd vastgesteld.

De voorzitter wijst volgens artikel 21 van het reglement van orde 14, dhr. R. Berends/PRO Ooststellingwerf aan als primus bij een eventuele hoofdelijke stemming.

3. Spreekrecht inwoners
Er hebben zich geen inwoners gemeld om in te spreken.

4. Besluitenlijst raadsvergadering 12 mei 2026
De besluitenlijst van 12 mei 2026 wordt ongewijzigd vastgesteld.

5. Aanwijzingsbesluit elektronische kanalen publieke dienstverlening
Voorstel:
1. Vast te stellen het Aanwijzingsbesluit Wmebv Ooststellingwerf 2026 voor zover het de bevoegdheden van de raad betreft.
2. In te trekken de Verordening nadere eisen elektronisch bestuurlijk verkeer gemeente Ooststellingwerf 2015, vastgesteld op 27 januari 2015.

Besluit
De raad besluit zonder stemming overeenkomstig het voorstel.

6. Wijzigen verkeerskundige bebouwde komgrens Oosterwoldseweg, Oldeberkoop
Voorstel:
1. De verkeerskundige bebouwde komgrens ter plaatse van de Oosterwoldseweg in Oldeberkoop volgens bijgevoegde tekening te wijzigen.

Besluit
De raad besluit zonder stemming overeenkomstig het voorstel.

7. Ontwerpbegroting 2027 en jaarverslag 2025 hûs en hiem
Voorstel:
1. Geen zienswijze in te dienen op de ontwerpbegroting 2027 van de Gemeenschappelijke Regeling (GR) hûs en hiem;
2. Het jaarverslag 2025 van de GR hûs en hiem voor kennisgeving aan te nemen.

Besluit
De raad besluit zonder stemming overeenkomstig het voorstel.

8. Jaarstukken 2025 en begroting 2027 GR SW Fryslân
Voorstel:
1. De jaarstukken 2025 GR SW Fryslân voor kennisgeving aan te nemen en af te zien van het indienen van een zienswijze.
2. De conceptbegroting 2027 GR SW Fryslân voor kennisgeving aan te nemen en af te zien van het indienen van een zienswijze
3. Het bestuur van de GR SW Fryslân hiervan op de hoogte te stellen.

Besluit
De raad besluit zonder stemming overeenkomstig het voorstel.

9. Jaarstukken 2025 programmabegroting 2027 VRF
Voorstel:
1. Geen zienswijze in te dienen op de jaarstukken 2025 en de programmabegroting 2027 van de veiligheidsregio Fryslan.

Besluit
De raad besluit overeenkomstig het voorstel met algemene stemmen.

10. Wijziging gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân
Voorstel:
1. Toestemming te verlenen aan het College van B&W om de voorgestelde wijziging van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân vast te stellen.

Besluit
De raad besluit zonder stemming overeenkomstig het voorstel.

11. Ontwerpbegroting FUMO 2027
Voorstel:
1. Een zienswijze in te dienen op de ontwerpbegroting FUMO 2027.

De raadsleden stellen vragen. Op verzoek van het college wordt de vergadering geschorst. De vergadering wordt hervat en wethouder L. Edema beantwoordt de vragen.

Stemverklaring dhr. T.W. Swart/CDA:
Hoewel wij als CDA de zienswijze wat mild vinden, geven wij dit jaar nog een keer het voordeel van de twijfel, ook horende de rest van de vergadering, maar blijven zeker de FUMO heel kritisch volgen.

Besluit
De raad besluit overeenkomstig het voorstel met algemene stemmen.

12. Jaarstukken 2025
Voorstel:
1. De nota reserves en voorzieningen 2025 **(bijlage 1)** vast te stellen en daarmee ook de beslispunten op pagina 5 t/m 8 vast te stellen
2. Geen bedrag uit de reserve Grondexploitatie te laten vrijvallen
3. De jaarstukken 2025 vast te stellen **(bijlage 2)**

En daarmee:
4. Het voordelig resultaat 2025 € 3.437.000 vast te stellen
5. Het voordelige resultaat toe te voegen aan de algemene reserve en dit als volgt te bestemmen:
    a. Monumenten € 15.000
    b. Impulsbudget Sociale Infrastructuur € 64.000
    c. Kinderopvang pleegouders € 14.000
    d. Wet versterking regie volkshuisvesting € 115.000
    e. Landelijke beëindigingsregeling veehouderijbedrijven € 138.000
    f. Meerkosten Oekraïne Sociaal Domein € 51.000
    g. Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp € 14.000
    h. Implementatie plateau 2 € 13.000
    i. Realisatiestimulans € 280.000
    j. Algemeen € 2.733.000
6. Kennis te nemen van de rechtmatigheidsverantwoording van het college (pagina 186 Jaarstukken)
7. Kennis te nemen van het verslag van bevindingen Jaarrekeningcontrole 2025 van Eshuis accountants **(bijlage 3)**

De raadsleden stellen vragen in de eerste termijn. Wethouder J. van Weperen beantwoordt de vragen.

Besluit:
De raad besluit overeenkomstig het voorstel met algemene stemmen.

13. Raadsagenda 2026-2030
Voorstel:
1. De Raadsagenda 2026-2030 vast te stellen.
2. Het overzicht met data uit de Raadsagenda maandelijks te agenderen in de agendacommissie.
3. Jaarlijks een voortgangsrapportage over de Raadsagenda te bespreken in de commissie Planning & Control.
4. Het college op te dragen de onderwerpen en aandachtspunten uit de Raadsagenda mee te nemen bij de uitwerking van voorstellen.

Dhr. F. Jorna geeft als formateur een toelichting op de totstandkoming van de Raadsagenda 2026-2030.

De raadsleden reageren op de Raadsagenda.

Besluit:
De raad besluit overeenkomstig het voorstel met algemene stemmen.

14. Motie vreemd M-004 PRO, VPO – Toegankelijkheid van stortvoorzieningen voor ondernemers
De fractie PRO Ooststellingwerf dient een motie vreemd aan de orde van de dag in, mede-ingediend door de fractie Vrije Partij Ooststellingwerf, waarin zij het college verzoeken om:

1. Actief in gesprek te gaan met banken, Geldmaat en andere relevante partijen over de bereikbaarheid van stortvoorzieningen binnen de gemeente en regio, waaronder muntgeld;
2. De problematiek van het verdwijnen van stortmogelijkheden nadrukkelijk onder de aandacht te brengen bij de landelijke overheid en toezichthouders (zoals De Nederlandse Bank);
3. Samen met andere gemeenten – P10 - op te trekken om dit probleem breder te agenderen en druk uit te oefenen op betrokken partijen;
4. Te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de toegankelijkheid en veiligheid voor ondernemers en collectanten te verbeteren;
5. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) te verzoeken deze problematiek landelijk te agenderen en gezamenlijk op te trekken richting banken en Rijksoverheid om bereikbaarheid te behouden of te versterken op het platteland;
6. De gemeenteraad te informeren over de uitkomsten en eventuele vervolgstappen;

Dhr. M. Hoogeveen/PRO Ooststellingwerf geeft een toelichting op de motie. De raadsleden reageren op de motie. Wethouder J. van Weperen reageert op de motie en adviseert om de motie nog niet in stemming te brengen.

Toezegging:
Wethouder J. van Weperen zegt toe dat het college bij de P10 en bij de Vereniging Friese Gemeenten gaat inventariseren of daar dezelfde problematiek speelt als aangehaald in motie M-004. De raad wordt hierover in oktober geïnformeerd.

Naar aanleiding van de toezegging van wethouder J. van Weperen deelt dhr. M. Hoogeveen/PRO Ooststellingwerf mede dat de motie wordt aangehouden.

Besluit motie M-004
De motie is aangehouden.

15. Sluiting
De voorzitter sluit de vergadering om 20:59 uur.

Vastgesteld in de openbare vergadering van de raad op 30 juni 2026.

, griffier. , voorzitter.

Besluitenlijst van de openbare raadsvergadering van 11 juni 2026

Afscheid wethouders

Vrije Partij Ooststellingwerf:	M. Verburg en H. Slagter
PRO Ooststellingwerf:	R. Berends, L. Edema, R. Dijkstra en M. Hoogeveen
OoststellingwerfsBelang:	R. de Groot en E. van der Schuit
VVD:	B. van 't Klooster, H. Hoogenkamp en J.P. N'Gouan
CDA:	T.W. Swart, M. Noord en M. van Tellingen
D66:	I. Minnema
ChristenUnie:	B. Leistra
Democratisch Ooststellingwerf:	N. van den Berg
Lijst Oostra	-
AANWEZIG:	J. Nijboer, J. van Weperen, E. Verhagen (wethouders)
AFWEZIG MET KENNISGEVING:	A. Broersma, S. Derks, P. Reitsma en B. Oostra
VOORZITTER:	J. Werkman
GRIFFIER:	S. Ahmad
Verslag:	J. Mulder

1. Opening/mededelingen

De voorzitter opent de vergadering om 17.00 uur en heet iedereen welkom. Mevr. A. Broersma/OoststellingwerfsBelang, dhr. S. Derks/VPO, dhr. P. Reitsma/OoststellingwerfsBelang en dhr. B. Oostra/Lijst Oostra zijn met kennisgeving afwezig.

2. Afscheid wethouders

De raad neemt afscheid van wethouders E. Verhagen, J. Nijboer en J. van Weperen.

Dhr. B. Leistra spreekt in zijn hoedanigheid als nestor van de raad de vertrekkende wethouders toe.

Burgemeester J. Werkman spreekt de vertrekkende wethouders toe.

Wethouders E. Verhagen, J. Nijboer en J. van Weperen spreken de raad toe.

3. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering om 18:07 uur.

Vastgesteld in de openbare vergadering van de raad op 30 juni 2026.

, griffier. , voorzitter.

Besluitenlijst van de openbare raadsvergadering van 11 juni 2026

Benoeming wethouders

Vrije Partij Ooststellingwerf:	M. Verburg en H. Slagter
PRO Ooststellingwerf:	R. Berends, L. Edema en R. Dijkstra
OoststellingwerfsBelang:	R. de Groot, P. Reitsma en E. van der Schuit
VVD:	B. van ’t Klooster, H. Hoogenkamp en J.P. N’Gouan
CDA:	T.W. Swart, M. Noord en M. van Tellingen
D66:	I. Minnema
ChristenUnie:	B. Leistra
Democratisch Ooststellingwerf:	N. van den Berg
Lijst Oostra	B. Oostra
AFWEZIG MET KENNISGEVING:	A. Broersma, S. Derks en M. Hoogeveen
VOORZITTER:	J. Werkman
GRIFFIER:	S. Ahmad
Verslag:	J. Mulder

1. Opening/mededelingen
De voorzitter opent de vergadering om 20.00 uur en heet iedereen welkom. Mevr. A. Broersma/OoststellingwerfsBelang, dhr. S. Derks/VPO en dhr. M. Hoogeveen/PRO Ooststellingwerf zijn met kennisgeving afwezig.

2. Vaststellen agenda
De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

3. Toelichting (in)formateur
Formateur mevr. H. Jansen geeft een toelichting op de rapportage over het formatieproces.

4. Te bespreken ingekomen stukken
De ingekomen stukken ‘Coalitieakkoord 2026-2030’ en de ‘Burgemeestersbrief’ worden gezamenlijk besproken.

De raadsleden stellen vragen in de eerste termijn. Dhr. R. Berends/PRO Ooststellingwerf beantwoordt de vragen.

5. Aanbeveling en beëdiging wethouders
Voorstel:
Te benoemen tot wethouder:
1. Mevrouw L. Edema met een tijdsbestedingsnorm van 100%
2. De heer A. Broersma met een tijdsbestedingsnorm van 100%
3. De heer B. van ’t Klooster met een tijdsbestedingsnorm van 100%
4. De heer C.P. van Burgsteden met een tijdsbestedingsnorm van 100%

De voorzitter van de commissie geloofsbrieven, mevr. M. van Tellingen, rapporteert de raad dat de commissie de geloofsbrieven van mevr. L. Edema, dhr. A. Broersma, dhr. B. van ’t Klooster en dhr. C.P. van Burgsteden heeft onderzocht en in orde heeft bevonden. Gebleken is ook dat de

kandidaat-wethouders aan alle in de Gemeentewet en het Reglement van Orde gestelde eisen voldoen. De commissie adviseert dan ook deze personen te benoemen.

De raad benoemt dhr. B. Leistra, dhr. H. Slagter en dhr. I. Minnema tot het stembureau.

De voorzitter van het stembureau, dhr. B. Leistra, rapporteert de voorzitter van de raad dat er 18 schriftelijke stemmen zijn uitgebracht. Alle uitgebrachte stemmen zijn geldig.

Uitgebrachte stemmen:

Mevr. L. Edema:	Er zijn 18 stemmen voor en 0 stemmen tegen uitgebracht.
Dhr. B. van ’t Klooster:	Er zijn 18 stemmen voor en 0 stemmen tegen uitgebracht.
Dhr. C.P. van Burgsteden:	Er zijn 18 stemmen voor en 0 stemmen tegen uitgebracht.
Dhr. A. Broersma:	Er zijn 18 stemmen voor en 0 stemmen tegen uitgebracht.

Mevr. L. Edema, dhr. B. van ’t Klooster, dhr. C.P. van Burgsteden en dhr. A. Broersma aanvaarden hun benoeming tot wethouder.

Mevr. L. Edema, dhr. B. van ’t Klooster en dhr. A. Broersma leggen in handen van de voorzitter de verklaring en belofte af in het Nederlands. Dhr. C.P. van Burgsteden legt in handen van de voorzitter de eed af in het Nederlands. De burgemeester feliciteert de wethouders met hun benoeming.

6. Toelating nieuwe raadsleden
Voorstel:
Toe te laten tot lid van de raad van de gemeente Oosterwolde:
- Dhr. N. Laarhuis/VVD
- Mevr. A. Telkamp/PRO Ooststellingwerf

De voorzitter van de commissie geloofsbrieven, mevr. M. van Tellingen, rapporteert de raad dat de commissie de geloofsbrieven van dhr. N. Laarhuis en mevr. A. Telkamp heeft onderzocht en in orde heeft bevonden. Gebleken is dat de benoemden aan alle in de Gemeentewet gestelde eisen voldoen. De commissie adviseert dan ook de benoemden toe te laten als lid van de raad van de gemeente Ooststellingwerf.

Besluit:
De raad besluit zonder stemming overeenkomstig het voorstel.

Dhr. N. Laarhuis en mevr. A. Telkamp leggen in handen van de burgemeester de verklaring en belofte af in het Nederlands. De burgemeester feliciteert dhr. N. Laarhuis en mevr. A. Telkamp.

7. Toespraak burgemeester
De burgemeester spreekt de raad en de nieuwe wethouders toe.

8. Sluiting
De voorzitter sluit de vergadering om 21:25 uur.

Vastgesteld in de openbare vergadering van de raad op 30 juni 2026.

, griffier. , voorzitter.

Mededeling aan de raad

Van	:	Burgemeester en wethouders
Datum B&W	:	18 juni 2026
Onderwerp	:	Proces: voorstel programma indeling vanaf programmabegroting 2027
Portefeuillehouder	:	C.P. van Burgsteden
Domein	:	Planning & Control

Kennis te nemen van
Het voorstel over de programma indeling van de begroting en het afwijkende proces rondom dit voorstel.

Inleiding
In onze financiële verordening (artikel 212 gemeentewet) staat dat de raad aan het begin van de raadsperiode de programma-indeling, thema's per programma en de extra paragrafen (naast de verplichte) vaststelt. Sinds begrotingsjaar 2024 hanteren we de standaard 'BBV indeling'. In de jaren daarvoor hadden we een eigen indeling.

De start van de nieuwe raadsperiode, het vaststellen van de toekomstvisie en de op de toekomstvisie gebaseerde indeling van het coalitieakkoord geeft aanleiding om de indeling van de programmabegroting aan te passen. En de nieuwe indeling te baseren op de toekomstvisie.

Kernboodschap
Het was niet mogelijk om dit voorstel eerder op route te brengen doordat er nog geen nieuw college was gevormd en er nog geen coalitieakkoord lag. Daarom is dit onderwerp kort besproken in de auditcommissie van 10 juni. Vervolgens is er ook een toelichting gegeven in het presidium van 16 juni.

In het presidium is afgesproken dit onderwerp als ingekomen stuk te behandelen in de raadsvergadering van 30 juni 2026, en hierbij ook een besluitstuk toe te voegen. Dat ligt hierbij voor.

Het opstellen van de begroting in de organisatie vindt plaats in de zomermaanden. De collegebehandeling van de begroting is op 15 september. Daarom halen wij graag via deze, ongebruikelijke, route op hoe u tegen een nieuwe indeling van de programma begroting aankijkt. Zodat wij hier mee verder kunnen.

Een raadsbesluit volgens de reguliere route zorgt ervoor dat (bij positieve besluitvorming) op zijn vroegst de programmabegroting 2028 volgens een nieuwe indeling kan worden opgesteld.

Vervolg
Als bij de raadsvergadering van 30 juni een besluit wordt genomen, kan de programmabegroting 2027 in de nieuwe indeling worden gepresenteerd.

Bijlagen
1. Overzicht huidige en nieuwe indeling programmabegroting
2. Raadsvoorstel Programmindeling vanaf Programmabegroting 2027

Raadsvoorstel

Commissievergadering	**:**	**P&C**
Titel	:	Programmindeling vanaf Programmabegroting 2027
Portefeuillehouder/Teamleider	:	C.P. van Burgsteden
Extern zaak ID (zaakcode)	:	0085272330

Datum collegevergadering

18 juni 2026

Voorgesteld besluit

1. Met ingang van de programmabegroting 2027 de volgende indeling te hanteren voor de programma's en thema's:
    a. Programma 1: Jongvolwassenen en jonge gezinnen binden aan onze dorpen
       Thema 1.1 Wonen en ruimtelijke ontwikkeling
       Thema 1.2 Goed Opgroeien
    b. Programma 2: Sterke dorpen en goede zorg dichtbij
       Thema 2.1 Meedoen
       Thema 2.2 Samenleven
       Thema 2.3 Gezondheid
    c. Programma 3: Verbonden, bereikbaar en een sterke openbare ruimte
       Thema 3.1 Infrastructuur en bereikbaarheid
       Thema 3.2 Leefomgeving en natuur
    d. Programma 4: Economie, natuur en landschap in balans
       Thema 4.1 Economie en werkgelegenheid
       Thema 4.2 Duurzaamheid
       Thema 4.3 Landbouw en landelijk gebied
       Thema 4.4 Recreatie en toerisme
    e. Programma 5: Betrouwbare en samenwerkende gemeente waar inwoners zich veilig voelen
       Thema 5.1 Bestuur, dienstverlening en financiën
       Thema 5.2 Openbare orde en veiligheid
       Thema 5.3 Asiel en migratie

Openbaar

Ja, passief via openbaar verslag

Inleiding

In onze financiële verordening (artikel 212 gemeentewet) staat dat de raad aan het begin van de raadsperiode de programma-indeling, thema's per programma en de extra paragrafen (naast de verplichte) vaststelt. Sinds begrotingsjaar 2024 hanteren we de standaard 'BBV indeling'. In de jaren daarvoor hadden we een eigen indeling.

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) biedt gemeenten de vrijheid om af te wijken van deze negen standaardprogramma's. Zolang de financiële systematiek maar eenduidig en controleerbaar blijft. De start van de nieuwe raadsperiode, het vaststellen van de toekomstvisie en de op de toekomstvisie gebaseerde indeling van het coalitieakkoord geeft aanleiding om de indeling van de programmabegroting aan te passen. En de nieuwe indeling te baseren op de toekomstvisie.

Dit onderwerp is kort besproken in de auditcommissie van 10 juni. Vervolgens is er ook een toelichting gegeven in het presidium van 16 juni. Toen is afgesproken dit onderwerp als ingekomen stuk te behandelen in de raadsvergadering van 30 juni 2026, en hierbij ook een besluitstuk toe te voegen. Dat ligt hierbij voor.

Argumenten

1.1 Daarmee is de begroting ingericht op basis van de belangrijke maatschappelijke opgaven van onze gemeente.

Met de toekomstvisie is vastgesteld wat de belangrijke maatschappelijke opgaven zijn voor de komende jaren. Het geeft richting voor de lange termijn. Omdat de toekomstvisie 2040 is vastgesteld als langjarige koers voor Ooststellingwerf, ligt het voor de hand dat het belangrijkste sturingselement van de raad daar ook op aansluit. Met een dergelijke nieuwe indeling krijgt u niet minder informatie, maar juist meer samenhangende informatie. Het wordt beter zichtbaar welke maatschappelijke doelen worden nagestreefd, welke activiteiten daaraan bijdragen en welke middelen daarvoor worden ingezet. Bijvoorbeeld bij woningbouw ziet u als raad dan niet alleen hoeveel woningen zijn gerealiseerd en hoeveel geld hieraan is uitgegeven, maar ook hoe dat bijdraagt aan de doelen uit de Toekomstvisie, zoals het behouden van jongeren en jonge gezinnen in Ooststellingwerf. Daardoor wordt ook zichtbaar waar extra inzet nodig is en welke aanpak het meeste effect oplevert.

1.2 Het geeft meer overzicht en inzicht

In één oogopslag kunt u zien wat er binnen elk van de vijf langetermijndoelen gebeurt, in plaats van dat de informatie is verspreid over verschillende beleidsterreinen en documenten. Daarbij is ook minder aanvullende uitleg nodig: de samenhang tussen doelen, activiteiten, middelen en resultaten is direct zichtbaar in de begroting en rapportages. Daarnaast is het gemakkelijker om te beoordelen of beleid en investeringen bijdragen aan de doelen die door de raad zijn vastgesteld.

1.3 Het zorgt voor efficiëntere informatievoorziening

Informatie over de voortgang van de Toekomstvisie en het coalitieakkoord is geïntegreerd in de begroting en rapportages. Daardoor zijn minder aparte (voortgangen)rapportages nodig.

1.4 Het zorgt ervoor dat programma's evenwichtiger zijn verdeeld

De huidige indeling kent een aantal (tekstueel en financieel) hele kleine programma's, en ook een aantal grote. Met deze nieuwe indeling kunnen we dit evenwichtiger maken.

Kanttekeningen

1.1 De aanpassing maakt vergelijken met andere gemeenten en voorgaande jaren op inhoud lastiger

De inhoudelijke vergelijkbaarheid is lastiger. Wanneer gemeenten verschillende programma-indelingen gebruiken, kan hetzelfde beleid onder verschillende programma's vallen. Dat maakt het moeilijker om beleidsinhoud één-op-één te vergelijken. Ook is het voor onze eigen gemeente lastiger om inhoudelijk terug

te kijken naar voorgaande jaren. Beleidsvelden die nu onder een nieuw programma vallen, stonden eerder onder een ander programma. Vanuit financieel perspectief is de vergelijkbaarheid overigens altijd geborgd. Het BBV verplicht gemeenten namelijk om een bijlage op te nemen waarin alle baten en lasten worden gepresenteerd volgens de uniforme BBV-programma's. Daardoor kunnen financiële cijfers van gemeenten onderling altijd worden vergeleken, óók wanneer een gemeente intern een eigen programma-indeling hanteert.

1.2 Het aantal programma's neemt af
De raad autoriseert de baten en lasten per programma. Formeel mag het college schuiven met budgetten binnen de programma's, als het beleid maar conform afspraken wordt uitgevoerd. In de praktijk gaat dit altijd transparant via de raad en wordt op een relatief hoog detailniveau verantwoording aan de raad afgelegd (via de rapportages en de jaarstukken). Dit gaat niet veranderen door voorliggend besluit.

Financiële toelichting
N.v.t.

Sustainable Development Goals (SDG's)
N.v.t.

Inwonersparticipatie
N.v.t.

Publicatie voor bekendmaking
De raad heeft een nieuwe indeling voor de programmabegroting vastgesteld. De indeling is gebaseerd op de maatschappelijke opgaven vanuit de toekomstvisie. De programmabegroting 2027 wordt voor het eerst op deze manier opgesteld.

Vervolg
De verwerking vindt plaats in de programmabegroting 2027. De werkzaamheden voor het opstellen van de programmabegroting zijn intern al gestart. De planning van de bespreking van de programmabegroting 2027 is als volgt:

- 15 september 2026 Collegebehandeling
- 20 oktober 2026 Raadscommissie P&C
- 3 november 2026 Raadsvergadering

Burgemeester en wethouders van Ooststellingwerf,

, secretaris , burgemeester.

Bijlagen
1. Overzicht huidige en nieuwe indeling programmabegroting

Extern zaak ID (zaakcode) : 0085272330

De raad van de gemeente Ooststellingwerf;

nr.

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 juni 2026;

gelet op de Financiële verordening gemeente Ooststellingwerf, artikel 2;

Besluit

1. Met ingang van de programmabegroting 2027 de volgende indeling te hanteren voor de programma's en thema's:
    a. Programma 1: Jongvolwassenen en jonge gezinnen binden aan onze dorpen
    Thema 1.1 Wonen en ruimtelijke ontwikkeling
    Thema 1.2 Goed Opgroeien
    b. Programma 2: Sterke dorpen en goede zorg dichtbij
    Thema 2.1 Meedoen
    Thema 2.2 Samenleven
    Thema 2.3 Gezondheid
    c. Programma 3: Verbonden, bereikbaar en een sterke openbare ruimte
    Thema 3.1 Infrastructuur en bereikbaarheid
    Thema 3.2 Leefomgeving en natuur
    d. Programma 4: Economie, natuur en landschap in balans
    Thema 4.1 Economie en werkgelegenheid
    Thema 4.2 Duurzaamheid
    Thema 4.3 Landbouw en landelijk gebied
    Thema 4.4 Recreatie en toerisme
    e. Programma 5: Betrouwbare en samenwerkende gemeente waar inwoners zich veilig voelen
    Thema 5.1 Bestuur, dienstverlening en financiën
    Thema 5.2 Openbare orde en veiligheid
    Thema 5.3 Asiel en migratie

Besloten in de openbare vergadering van 30 juni 2026.

, griffier. , voorzitter.

Bijlage 1: overzicht huidige en nieuwe indeling programmabegroting

Huidige indeling

- **Programma 0 Bestuur en ondersteuning** **(21 miljoen lasten)**
  - Thema 0.1 Bestuur
  - Thema 0.2 Dienstverlening
  - Thema 0.3 Financiën
- **Programma 1 Veiligheid** **(3 miljoen lasten)**
  - Thema 1.1 Openbare orde en veiligheid
- **Programma 2 Verkeer en vervoer** **(3,5 miljoen lasten)**
  - Thema 2.1 Verkeer en vervoer
- **Programma 3 Economie** **(0,6 miljoen lasten)**
  - Thema 3.1 Economie
- **Programma 4 Onderwijs** **(3,5 miljoen lasten)**
  - Thema 4.1 Onderwijs
- **Programma 5 Sport, cultuur en recreatie** **(7,7 miljoen lasten)**
  - Thema 5.1 Sport en cultuur
  - Thema 5.2 Recreatie en openbaar groen
- **Programma 6 Sociaal domein** **(45 miljoen lasten)**
  - Thema 6.1 Samenleven
  - Thema 6.2 Meedoen
  - Thema 6.3 Goed Opgroeien
- **Programma 7 Volksgezondheid en milieu** **(9,8 miljoen lasten)**
  - Thema 7.1 Gezondheid
  - Thema 7.2 Duurzaamheid, riolering en afval
- **Programma 8 Bouwen, wonen en gronden** **(4 miljoen lasten)**
  - Thema 8.1 Bouwen, wonen en grondexploitatie

Indeling op basis van de toekomstvisie

- **Programma 1 | Jongvolwassenen en jonge gezinnen binden aan onze dorpen** **(20 miljoen lasten)**
  - Thema 1.1 Wonen en Ruimtelijke Ontwikkeling
  - Thema 1.2 Goed Opgroeien
- **Programma 2 | Sterke dorpen en goede zorg dichtbij** **(38 miljoen lasten)**
  - Thema 2.1 Meedoen
  - Thema 2.2 Samenleven
  - Thema 2.3 Gezondheid
- **Programma 3 | Verbonden, bereikbaar en een sterke openbare ruimte** **(5 miljoen lasten)**
  - Thema 3.1 Infrastructuur en Bereikbaarheid
  - Thema 3.2 Leefomgeving en Natuur
- **Programma 4 | Economie, natuur en landschap in balans** **(10 miljoen lasten)**

    - Thema 4.1 Economie en Werkgelegenheid
    - Thema 4.2 Duurzaamheid
    - Thema 4.3 Landbouw en Landelijk Gebied
    - Thema 4.4 Recreatie en Toerisme
- **Programma 5 | Betrouwbare en samenwerkende gemeente waar inwoners zich veilig voelen (24 miljoen lasten)**
    - Thema 5.1 Bestuur, dienstverlening en financiën
    - Thema 5.2 Openbare Orde en Veiligheid
    - Thema 5.3 Asiel en Migratie
- **(Eventueel: apart hoofdstuk over de algemene dekkingsmiddelen (inkomsten))**

Vergelijking thema's

Thema's obv toekomstvisie		Thema's obv huidige programmabegroting
Programma 1	**Jongvolwassenen en jonge gezinnen binden aan onze dorpen**	
Thema 1.1	Wonen en Ruimtelijke Ontwikkeling	Thema 8.1 Bouwen, wonen en grondexploitatie (grotendeels)
Thema 1.2	Goed Opgroeien	Thema 6.3 goed opgroeien en Thema 4.1 Onderwijs
Programma 2	**Sterke dorpen en goede zorg dichtbij**	
Thema 2.1	Meedoen	Thema 6.2 Meedoen
Thema 2.2	Samenleven	Thema 6.1 Samenleven en 5.1 Sport en Cultuur
Thema 2.3	Gezondheid	Thema 7.1 Gezondheid
Programma 3	**Verbonden, bereikbaar en een sterke openbare ruimte**	
Thema 3.1	Infrastructuur en Bereikbaarheid	Thema 2.1 Verkeer en vervoer
Thema 3.2	Leefomgeving en Natuur	(Deels) Thema 5.2 Recreatie en openbaar groen
Programma 4	**Economie, natuur en landschap in balans**	
Thema 4.1	Economie en Werkgelegenheid	Thema 3.1 Economie
Thema 4.2	Duurzaamheid	Thema 7.2 Duurzaamheid, riolering en afval
Thema 4.3	Landbouw en Landelijk Gebied	Komt in de huidige begroting alleen terug in de paragrafen
Thema 4.4	Recreatie en Toerisme	(Deels) Thema 5.2 Recreatie en openbaar groen
Programma 5	**Betrouwbare en samenwerkende gemeente waar inwoners zich veilig voelen**	
Thema 5.1	Bestuur, dienstverlening en financiën	Thema 0.1 Bestuur, Thema 0.2 Dienstverlening, Thema 0.3 Financiën
Thema 5.2	Openbare Orde en Veiligheid	Thema 1.1 Openbare orde en veiligheid
Thema 5.3	Asiel en Migratie	Thema 8.1 bouwen, wonen en grondexploitatie (klein deel)

Raadsvoorstel

Commissievergadering	**:**	Commissie P&C
Titel	:	Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost-Fryslân 2045
Portefeuillehouder/Teamleider	:	Jack Werkman/Ferdie van den Brink
Extern zaak ID (zaakcode)	:	0085255220

Datum collegevergadering
12 mei 2026

Voorgesteld besluit
1. Geen wensen en bedenkingen te uiten op het Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost-Fryslân 2045.

Openbaar
Ja, passief via openbaar verslag

Inleiding
Het rapport *Elke Regio Telt!* laat zien dat de Rijksoverheid in het verleden onvoldoende rekening heeft gehouden met regionale verschillen. Het rijk heeft na aanleiding van dit rapport het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) in het leven geroepen waarin het met elf regio's een langjarige strategische samenwerkingsagenda willen aangaan. Zuidoost-Fryslân is aangewezen als één van de regio's binnen het NPVR. U bent hierover al via raadsmededelingen geïnformeerd en meerdere van u waren aanwezig bij de bijeenkomst met volksvertegenwoordigers op 30 oktober 2025.

In Zuidoost-Fryslân komen meerdere opgaven samen. De regio vergrijst, de arbeidsmarkt staat onder druk, voorzieningen zijn niet overal vanzelfsprekend bereikbaar, de woningmarkt is uit balans en klimaatverandering en verduurzaming vragen om andere keuzes in ruimte, economie en leefomgeving. Tegelijkertijd beschikt de regio over sterke kwaliteiten: een hechte samenleving, een aantrekkelijk landschap en een innovatieve economische basis in onder meer de maakindustrie en de agrarische sector. Juist deze combinatie van opgaven én kracht vraagt om een gezamenlijke, gerichte aanpak voor de lange termijn.

Het Regioplan Zuidoost-Fryslân 2045
Het Regioplan NPVR Zuidoost-Fryslân 2045 geeft richting aan die gezamenlijke aanpak. Het plan (Bijlage 1) benoemt acht samenhangende regionale vraagstukken waarop de komende jaren wordt ingezet, zoals wonen, bereikbaarheid, gezondheid, onderwijs en een duurzame economie. Het Regioplan is een strategisch ontwikkelkader: het schetst de koers tot 2045, maar bevat nog geen uitgewerkte projecten of financiële besluiten.

In het Regioplan kiezen we ervoor innovatie actief in te zetten bij de aanpak van de acht regionale vraagstukken. Zuidoost-Fryslân beschikt al over een sterke basis van innovatieve bedrijven, kennisnetwerken en initiatieven. Door deze innovatiekracht doelgericht in te zetten, versterken we niet alleen de economie, maar dragen we ook bij aan sociale samenhang, leefkwaliteit en duurzaam toekomstperspectief voor inwoners. Het Regioplan is tot stand gekomen via een uitgebreid traject van samenwerking en co-creatie met gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers, jongeren (Generatie Fryslân 35) en het Rijk.

Wensen en bedenkingen: rol van de gemeenteraad

Het college heeft reeds ingestemd met het Regioplan en stelt uw raad daarbij voor geen wensen en bedenkingen te uiten, gelet op het strategische en interbestuurlijke karakter van het Regioplan en het feit dat de nadere uitwerking plaatsvindt via uitvoeringsagenda's, waarover uw raad afzonderlijk wordt betrokken. Deze werkwijze past bij de aard van het Regioplan als strategisch kader. Het plan zet de gezamenlijke koers uit, terwijl de inhoudelijke en financiële keuzes pas in de vervolgfase worden gemaakt.

Daarbij past het Regioplan binnen de reeds door uw raad vastgestelde koers en beleidsrichting, zoals onder meer verwoord in de Toekomstvisie 2040 van Ooststellingwerf. De meerwaarde ligt in de samenwerking met andere overheden, waardoor opgaven in breder verband en met grotere slagkracht kunnen worden opgepakt. Hiermee betreft het geen op zichzelf staand visiedocument, maar een gezamenlijke versterking van bestaande ambities.

De gemeenteraad is in de aanloop naar dit Regioplan meerdere malen betrokken geweest bij het proces. Zo is uw raad via raadsmededelingen geïnformeerd en is in het najaar van 2025 gelegenheid geboden om input mee te geven. Gelet op deze betrokkenheid en het interbestuurlijke karakter van het Regioplan, wordt voorgesteld in deze fase geen wensen en bedenkingen te uiten. Indien uw raad wél wensen of bedenkingen wil meegeven, kan dit via een motie of amendement. Daarmee blijft de democratische rol van de raad volledig geborgd.

Argumenten

1.1 Het Regioplan biedt een gezamenlijke, langjarige koers tot 2045 en voorkomt versnippering van beleid en projecten.

Het Regioplan fungeert als overkoepelend strategisch kader waarin bestaande en toekomstige initiatieven worden verbonden. Hierdoor ontstaat samenhang in beleid en uitvoering en wordt voorkomen dat projecten los van elkaar of langs verschillende lijnen worden ontwikkeld. Het plan is tot stand gekomen via een intensief participatie- en co-creatietraject met gemeenten, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven, kennisinstellingen en jongerenvertegenwoordiging (Generatie Fryslân 35). Door deze brede betrokkenheid vanaf de start is niet alleen een gedeelde visie ontwikkeld, maar ook wederzijds begrip en eigenaarschap ontstaan. Dit vormt een stevige basis voor duurzame samenwerking en gezamenlijke uitvoering in de komende jaren.

1.2 Het Regioplan en de samenwerking binnen het NPVR vergroot de strategische positie van Zuidoost-Fryslân richting het Rijk en vergemakkelijkt toegang tot kennis, netwerken en (co)financiering.

De deelname aan het NPVR positioneert Zuidoost-Fryslân nadrukkelijk als gesprekspartner van het Rijk. Dit vergroot de zichtbaarheid van regionale opgaven en biedt betere toegang tot landelijke expertise, samenwerkingsnetwerken en mogelijke (co)financieringsstromen.

1.3 Het plan versterkt de regionale samenwerking tussen overheden en maatschappelijke partners en draagt bij aan bestuurlijke slagkracht.

Het Regioplan is gezamenlijk opgesteld en stimuleert een gedeelde verantwoordelijkheid voor de regionale opgaven. Dit bevordert afstemming tussen overheden en partners, versnelt besluitvorming en vergroot de uitvoeringskracht op regionaal niveau.

1.4 Door te werken met ontwikkellijnen en adaptieve programmering blijft het plan flexibel en toekomstbestendig.

In plaats van vastomlijnde projecten werkt het Regioplan met ontwikkellijnen die periodiek kunnen worden bijgesteld. Hierdoor kan worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen,

beleidswijzigingen en veranderende omstandigheden, zonder de hoofdlijnen los te laten.

1.5 Geen wensen en bedenkingen in deze fase is passend
Het Regioplan betreft een gezamenlijk opgesteld, strategisch visiedocument van meerdere overheden. Gelet op dit interbestuurlijke karakter, de eerdere betrokkenheid van de raad en het feit dat nadere uitwerking plaatsvindt via uitvoeringsagenda's, ligt het niet voor de hand om in deze fase wensen en bedenkingen te formuleren.

1.6 De gemeenteraad behoudt invloed op de verdere uitwerking en uitvoering.
Concrete projecten, uitvoeringsagenda's en financiële consequenties worden in vervolgstappen uitgewerkt en afzonderlijk aan de gemeenteraad voorgelegd, waardoor de kaderstellende rol van de raad geborgd blijft.

Kanttekeningen
1.1 De financiële consequenties voor de gemeente zijn op dit moment nog niet volledig inzichtelijk.

Het Regioplan NPVR Zuidoost-Fryslân 2045 betreft een strategisch ontwikkelkader. In deze fase is nog niet duidelijk welke concrete financiële consequenties de verdere uitwerking en uitvoering voor de gemeente met zich mee zullen brengen. Financiële consequenties worden concreet bij de uitwerking van uitvoeringsagenda's en projecten. Deze worden afzonderlijk, inclusief financiële onderbouwing en dekkingsvoorstellen, ter besluitvorming aan de gemeenteraad voorgelegd.

Financiële toelichting
Het besluit om geen wensen en bedenkingen te uiten op het Regioplan NPVR Zuidoost-Fryslân 2045 heeft geen directe financiële consequenties. Het Regioplan is een strategisch kader zonder financiële verplichtingen. Eventuele investeringen en structurele keuzes worden in vervolgfases uitgewerkt en separaat aan de gemeenteraad voorgelegd.

Sustainable Development Goals (SDG's)

Regionaal vraagstuk	**Bijdrage aan SDG's**	**Mogelijke spanningen (trade-offs)**
Betaalbaar en passend wonen	SDG 1, 10, 11	SDG 13 (klimaat), SDG 15 (natuur)
Duurzaam en toegankelijk landschap	SDG 6, 13, 15	SDG 8 (economische ruimte)
Gezonde leefomgeving	SDG 3, 11, 13	SDG 9 (industrie/infrastructuur)
Toegankelijke basisvoorzieningen	SDG 3, 4, 10	SDG 11 (spreiding vs. concentratie)
Duurzame en toegankelijke mobiliteit	SDG 9, 11, 13	SDG 15 (ruimtebeslag natuur)
Sterke en verbonden samenleving	SDG 3, 10, 16	Beperkt; risico op uitsluiting
Onderwijs dat werkt voor de toekomst	SDG 4, 8, 9	SDG 10 (kansenongelijkheid)
Duurzame en veerkrachtige economie	SDG 8, 9, 12	SDG 13 (klimaat), SDG 15 (natuur)

Inwonersparticipatie
Het Regioplan is opgesteld in co-creatie met Rijk, gemeenten, maatschappelijke partners, ondernemers en Generatie Fryslân 35. Ook is er een bijeenkomst geweest met raadsleden. Hierdoor is een breed gedragen koers ontstaan die als basis dient voor verdere samenwerking. Deze werkwijze wordt voortgezet in de tussenfase en bij de verdere uitwerking van de uitvoeringsagenda's.

Publicatie voor bekendmaking

De gemeenteraad heeft kennisgenomen van het Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) Zuidoost-Fryslân 2045 en ingestemd met het voorstel om geen wensen en bedenkingen te uiten. Het Regioplan vormt een gezamenlijke visie van meerdere overheden en sluit aan bij de bestaande koers van de gemeente Ooststellingwerf. De raad blijft betrokken bij de verdere uitwerking via de uitvoeringsagenda's.

Vervolg

Na afronding van de besluitvorming hopen we voor de zomer van 2026 in een bestuurlijke conferentie de regionale samenwerking op feestelijke wijze te starten.
In de periode 2025–2027 ontvangt de regio tijdelijke financiering vanuit het Rijk. Deze middelen zijn ingezet voor het opstellen van het Regioplan en worden vervolgens ingezet voor de tussenfase waarin een projectleider werkt aan:

- de verdere uitwerking van governance en organisatie;
- voorstellen voor structurele financiering;
- en de voorbereiding van de eerste uitvoeringsagenda.

Deze onderdelen worden opnieuw ter besluitvorming voorgelegd. Op basis daarvan kan worden gestart met de uitvoering van het NPVR in Zuidoost-Fryslân

Burgemeester en wethouders van Ooststellingwerf,

Erik van der Laan, secretaris Jack Werkman, burgemeester.

Bijlagen

1. Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost-Fryslân 2045

Extern zaak ID (zaakcode) : 0085255220

De raad van de gemeente Ooststellingwerf;

nr.

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 12 mei 2026

Besluit

1. Geen wensen en bedenkingen te uiten op het Regioplan Nationaal Programma Vitale Regio's Zuidoost-Fryslân 2045.

Besloten in de openbare vergadering van 30 juni 2026

, griffier. , voorzitter.

De keuzes die wij vandaag maken,

bepalen de wereld van morgen.

Dit is een inspirerende toekomstkaart voor Zuidoost-Fryslân. De posities van de elementen (zoals gebouwen en parken) zijn niet gebaseerd op de werkelijkheid.

Regioplan

Zuidoost-Fryslân 2045

Nationaal programma vitale regio's

Samen sterk voor de regio

Deze partijen voelen zich betrokken bij Zuidoost-Fryslân 2045.

- Arbeidsmarktregio Fryslân Werkt
- Bibliotheek zuidoost-Fryslân
- Biosintrum
- Caparis
- Centrummanager Drachten
- Commerciële Club Ooststellingwerf
- Data Fryslân
- Dijkstra Draisma
- Elan zuidoost-Fryslân
- Europapact Fryslân
- FB Oranjewoud
- Firda
- Fries Integraal Zorgakkoord
- Friese Milieu Federatie
- Friese Preventieaanpak
- Frisius MC Heerenveen
- Fryske Gea
- Fumo
- Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland
- Generatie Fryslân 35
- Green Inclusive
- Innovatiecluster Drachten
- Innovatiepact Fryslân
- Innovatiepact Fryslân / wrk.frl
- It lege midden
- Landschapsbeheer Friesland
- Liander
- LTO Noord
- Marc Lammers - spreker
- Museum Belvédère
- Museum DR8888
- NHL Stenden
- Omrin
- Ondernemerskring Opsterland
- P10
- Planbureau Fryslân
- Qbuzz
- Rabobank Heerenveen-Zuidoost Friesland
- Rijk
- RUG campus Fryslân
- Samenwerkingsverband Primair Onderwijs Friesland (SWV Friesland)
- Samenwerkingsverband Zuidoost-Friesland VO
- Scala Welzijn
- Schouwburg De Lawei
- SNN
- Staatsbosbeheer
- Stichting Landschapsbeheer Friesland
- Stichting maatschappelijk onderneming Smallingerland
- Stichting sociaal en vitaal
- Stichting Toerisme Regiomarketing Zuidoost Friesland
- UWV Fryslân
- Van Wijnen
- VanHall Larenstein
- Veiligheidsregio Fryslân
- Vereniging Circulair Friesland
- VNO NCW / MKB Noord
- Wetsus
- WoonFriesland
- Ziekenhuis Nij smellinghe

Organisaties die zich herkennen in deze visie en willen bijdragen aan de uitvoering, zijn van harte welkom om zich aan te sluiten bij dit regioplan. Samen bouwen we verder aan een vitaal Zuidoost-Fryslân.

3. Tijd om uit de coulissen te stappen

Zuidoost-Fryslân laat van zich horen

Wist u dat Zuidoost-Fryslân al tien jaar behoort tot de drie snelst groeiende regio's van Nederland? En dat twee van onze vijf gemeenten tot de top tien behoren als het gaat om het aantal hightechbedrijven per inwoner? Het zijn feiten die vaak verbazing oproepen.
Waarom gaat het gesprek zo vanzelfsprekend over Eindhoven of Amsterdam, maar nauwelijks over Zuidoost-Fryslân, terwijl we daar direct op volgen?

Die verbazing is begrijpelijk. Zuidoost-Fryslân neemt een bijzondere positie in. We passen niet in de gebruikelijke categorieën: te landelijk om als stedelijk groeigebied te worden gezien en tegelijkertijd te dynamisch om als krimpregio te worden bestempeld. Juist daardoor blijven we te vaak buiten beeld en profiteren we onvoldoende van nationaal beleid dat vooral is ingericht op grote steden of op gebieden met structurele krimp. Met het Regioplan dat nu voorligt, zetten we een duidelijke stap om die positie te doorbreken. Het is tijd om zichtbaar te worden en onze plek op het podium in te nemen.

Onze economische groei en innovatiekracht vormen daarbij een stevig vertrekpunt, maar zij vertalen zich niet vanzelfsprekend in brede welvaart en toekomstperspectief voor iedereen. Ook in Zuidoost-Fryslân staan we voor samenhangende opgaven op het gebied van wonen, bereikbaarheid, arbeidsmarkt, zorg en leefomgeving. Het Nationaal Programma Vitale Regio's biedt het kader om deze opgaven integraal en gebiedsgericht aan te pakken, zodat onze kracht ook op de lange termijn bijdraagt aan een vitale en veerkrachtige regio.

Dat doen we door innovatie bewust in te zetten als vliegwiel. Zuidoost-Fryslân beschikt over een schat aan innovatieve bedrijven, kennis en vakmanschap. Die kracht benutten we om maatschappelijke opgaven aan te pakken en brede welvaart te versterken, en om te laten zien dat een regio als de onze van betekenis is voor Friesland, Noord-Nederland en daarbuiten.

Ik ben trots op de visie die hier ligt en op de manier waarop deze tot stand is gekomen. Regiogemeenten trekken hierin samen op met het Rijk, de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, bedrijven en maatschappelijke partners en nemen gezamenlijk verantwoordelijkheid voor de toekomst van Zuidoost-Fryslân. Geen kortstondig programma, maar een strategische koers voor de komende twintig jaar, uitgewerkt in opeenvolgende uitvoeringsagenda's.

Met dit Regioplan zetten we Zuidoost-Fryslân nadrukkelijk op de kaart. Niet om te zeggen dat we er al zijn, maar om te laten zien wat we kunnen bereiken als we onze krachten bundelen.
Ik nodig u van harte uit om mee te doen. Laten we samen bouwen aan een innovatief, veilig, leefbaar en klimaatbestendig Zuidoost-Fryslân waarin brede welvaart voor iedereen vanzelfsprekend is.

Iedereen die hieraan bijdraagt, wens ik veel succes en inspiratie toe.
Toi, toi, toi.

Andries Bouwman
bestuurlijk trekker Nationaal programma vitale regio's Zuidoost-Fryslân

1. Inhoudsopgave.

1. Inhoudsopgave
2. Aanleiding
3. Voorwoord Andries Bouwman
4. Zuidoost-Fryslân: regio van doeners, vernieuwers en kansen
5. Samen langjarig aan de slag voor deze regio
6. Strategische Alliantie Zuidoost-Fryslân
7. Een visie op onze regio over 20 jaar
   - Betaalbaar en passend wonen
   - Duurzaam en toegankelijk landschap
   - Gezonde leefomgeving
   - Toegankelijke basisvoorzieningen
   - Duurzame en toegankelijke mobiliteit
   - Sterke en verbonden samenleving
   - Onderwijs dat werkt voor de toekomst
   - Duurzame en veerkrachtige economie
8. Op welke wijze werken wij al aan deze vraagstukken
9. Hoe organiseren we de samenwerking
10. Wat pakken we als eerste op
11. Terugblik op het proces

Samen sterk voor de regio
Link naar de regiofilm NPVR

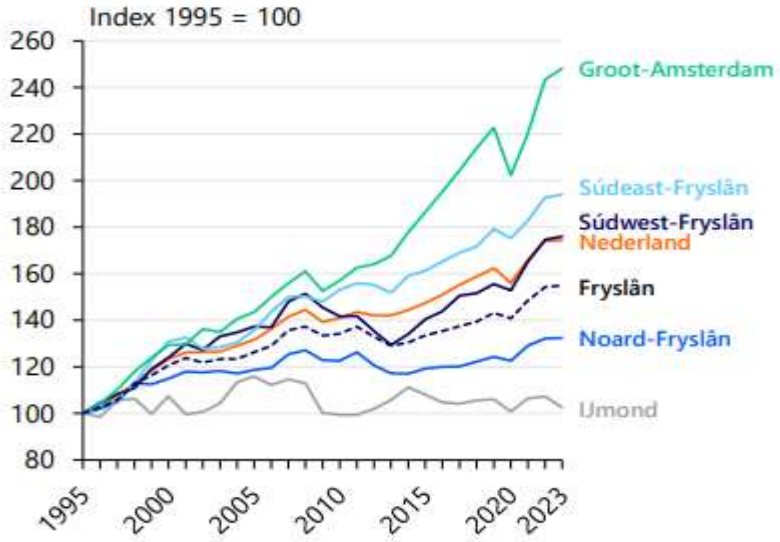
Visiedocument richting 2045
Het Regioplan Zuidoost-Fryslân is geen maatregelenpakket of uitvoeringsprogramma, maar een visiedocument dat richting geeft aan de toekomst van onze regio. Het schetst waar de regio in 2045 wil staan: een vitale, verbonden en veerkrachtige regio waarin brede welvaart centraal staat. Het plan biedt een kompas en een gemeenschappelijke taal voor inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheden. Het nodigt uit om samen te werken, initiatieven te verbinden en kansen te benutten.

Tegelijk vormt het regioplan de basis voor de vijf uitvoeringsagenda's die hieruit voortkomen. Deze agenda's, elk met een looptijd van vier jaar, beschrijven wat we daadwerkelijk gaan doen om de ambities gezamenlijk waar te maken. Zo vertalen we de visie stap voor stap naar concrete acties, projecten en investeringen, en houden we koers richting het Zuidoost-Fryslân van 2045.

2. Aanleiding.

Zuidoost-Fryslân is een regio met een sterke eigen identiteit, gevormd door haar landschap, dorpen en gemeenschapszin. Het is een gebied waar mensen elkaar kennen, waar samenwerking vanzelfsprekend is en waar inwoners een diepe verbondenheid met de omgeving voelen. Zuidoost-Fryslân kent veel verborgen parels: bedrijven in de maakindustrie en hightech die ervoor zorgen dat onze regio economisch gezien al ruim tien jaar behoort tot de drie snelst groeiende regio's van Nederland.

Tegelijkertijd staat de regio voor grote uitdagingen. Ondanks de economische groei blijven we op verschillende maatschappelijke opgaven achter: de woningbouw stagneert, de bereikbaarheid en mobiliteit zijn beperkt, het behoud van jong talent vraagt om gerichte aandacht en de energietransitie en klimaatverandering vereisen versnelling in verduurzaming en klimaatadaptatie. Demografische veranderingen – zoals (dubbele) vergrijzing en ontgroening – zetten bovendien de leefbaarheid onder druk.

Bron: CBS, bewerking RaboResearch 2025

Voorzieningen in kleine kernen staan onder spanning en de arbeidsmarkt verandert snel. Klimaatverandering vormt daarbij een steeds urgenter vraagstuk. De regio krijgt te maken met extremere weersomstandigheden, bodemdaling en een toenemende druk op waterbeheer en natuur. Dit vraagt om slimme, duurzame oplossingen waarin landbouw, energie en leefomgeving met elkaar in balans zijn.

Naast demografische veranderingen en de toenemende druk op voorzieningen staat ook de gezondheid van inwoners onder spanning. In Zuidoost-Fryslân bestaan verschillen in gezondheid en levenskwaliteit tussen groepen en gebieden. Niet iedereen heeft dezelfde kansen om gezond op te groeien, prettig te leven en vitaal oud te worden. Daarbij neemt mentale gezondheidsproblematiek, zoals stress, eenzaamheid en psychische kwetsbaarheid, de afgelopen jaren zichtbaar toe. Deze gezondheidsverschillen en mentale klachten hangen samen met sociaaleconomische omstandigheden, leefomgeving, opleiding, werkzekerheid en de mate waarin mensen kunnen meedoen in de samenleving. Hoewel Zuidoost-Fryslân op veel gezondheidsindicatoren gemiddeld scoort ten opzichte van andere regio's, is de absolute omvang van deze problematiek groot. Dit vraagt om een integrale, langjarige aanpak waarin gezondheid, mentale veerkracht, leefomgeving, onderwijs, werk en sociale samenhang in samenhang worden versterkt.

Deze ontwikkelingen raken niet alleen de inwoners van Zuidoost-Fryslân, maar ook de toekomstkracht van de regio als geheel. De brede welvaart – het vermogen van mensen om prettig te leven, zich te ontplooien en zich thuis te voelen – staat onder druk. Dit vraagt om een gezamenlijke, gerichte aanpak en een inhaalslag op de terreinen waar de regio nu achterloopt.

Het landelijke advies *Elke regio telt!* (RLI, ROB, RVS) maakt duidelijk dat niet alle regio's in Nederland gelijke kansen hebben gekregen om zich te ontwikkelen. Beleids- en investeringskeuzes versterkten vaak onbedoeld de al sterke regio's, terwijl andere regio's – waaronder Zuidoost-Fryslân – minder goed meekwamen.

In de recente *Nota Ruimte* worden weliswaar Drachten en Heerenveen genoemd, maar ontbreekt Zuidoost-Fryslân als regio terwijl juist hier ruimte is voor duurzame groei, woningbouw en innovatieve bedrijvigheid. Dit bevestigt het beeld dat we als regio economisch wel presteren, maar onvoldoende profiteren van nationale beleidskeuzes en investeringen. Daarmee dreigt Zuidoost-Fryslân tussen wal en schip te vallen: te landelijk om als stedelijk groeigebied te worden gezien, maar te dynamisch om tot de krimpregio's te behoren. Juist daarom is het nodig dat we zélf het initiatief nemen en onze positie versterken – als vitale regio die zichtbaar bijdraagt aan de brede welvaart van Nederland.

Het rapport *Elke regio telt!* roept op tot een fundamenteel andere benadering: één waarin elke regio ertoe doet en waar beleid zich richt op het versterken van brede welvaart in álle delen van Nederland. Het Nationaal Programma Vitale Regio's biedt hiervoor het kader. Binnen dit programma werken Rijk, provincie, Wetterskip, gemeenten en maatschappelijke organisaties samen aan een vitale toekomst voor Zuidoost-Fryslân. Dit regioplan is een vergezicht en inspiratiebron – een uitnodiging om samen te werken aan een toekomst waarin de kracht van onze regio zichtbaar en voelbaar wordt, ook buiten onze grenzen.

Om daadwerkelijk beweging te creëren, kiest Zuidoost-Fryslân ervoor innovatie in te zetten als vliegwiel. Innovatie is de sleutel om bestaande initiatieven te versterken, nieuwe verbindingen te leggen en complexe vraagstukken integraal aan te pakken. Niet door steeds opnieuw te beginnen, maar door slim samen te werken, kennis te delen en vernieuwende oplossingen toe te passen. Innovatie is niet nieuw in Zuidoost-Fryslân.

De regio beschikt over een sterke maakindustrie, met ondernemingen die zich onderscheiden door vakmanschap, aanpassingsvermogen en technologische vernieuwing. Onderzoeken van onder andere de Rabobank en regionale economische netwerken laten zien dat juist hier grote kansen liggen voor groei, verduurzaming en samenwerking tussen bedrijven, onderwijs en overheid.
Ook op het gebied van sport en beweging heeft Zuidoost-Fryslân een unieke kracht. Denk aan Heerenveen met Thialf als internationaal sporticoon, het topzwembad in Drachten en de korfbaltraditie in Gorredijk. Deze voorzieningen dragen bij aan gezondheid, vitaliteit en regionale trots,
en geven onze regio een uitstraling die reikt tot ver buiten Fryslân – richting Noord-Nederland, Nederland en zelfs Europa.

Door deze kracht te benutten en innovatie te verweven in de aanpak van maatschappelijke opgaven – van energietransitie tot zorg, van wonen tot mobiliteit – kan Zuidoost-Fryslân zich ontwikkelen tot een voorbeeldregio waar brede welvaart, sportieve vitaliteit en economische kracht hand in hand gaan.

4. Zuidoost-Fryslân: regio van doeners, vernieuwers en kansen.

Zuidoost-Fryslân is een veelzijdige regio in het zuidoosten van Friesland, bestaande uit de gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Weststellingwerf, Opsterland en Smallingerland. De regio combineert levendige dorpen en steden met een rijk landschap van veen- en graslanden, bossen, waterwegen en een groot aantal unieke natuurgebieden zoals De Alde Feanen en het Drents Friese Wold. Het landschap en de natuur zijn van groot belang voor de leefkwaliteit, recreatie en regionale identiteit.

Belangrijke verkeersaders zoals de A7, A32, N351, N381 en de treinstations bij Wolvega en Heerenveen maken een deel van de regio goed bereikbaar en dit draagt bij aan de economische ontwikkeling binnen deze regio. Zuidoost-Fryslân is mede hierdoor economisch één van de snelst groeiende regio's van Nederland. Volgens de Rabobank ligt de groei hier sinds 1995 structureel een half procent boven het landelijk gemiddelde. Dat zegt iets over het ondernemende karakter van dit gebied en over het enorme potentieel dat hier aanwezig is.

Economische kracht

De economie van Zuidoost-Fryslân draait op doeners: ondernemers die met lef en vakmanschap kansen creëren. De regio heeft een krachtig en divers mkb, een sterke maakindustrie en toonaangevende bedrijven in technologie, handel en duurzame productie. Deze bedrijven zijn vaak onbekend omdat bescheidenheid het uitgangspunt is. Innovatie is hier geen modewoord, maar een vanzelfsprekend onderdeel van het DNA. Van hightechbedrijven verbonden aan het innovatiecluster Drachten, het Biosintrum tot aan de circulaire pioniers als GreenInclusive, Omrin, het Nationaal Testcentrum Circulaire Plastics en Van Wijnen: steeds weer laat Zuidoost-Fryslân zien dat vernieuwen hier in de vezels zit.

Hoewel Zuidoost-Fryslân behoort tot de economisch sterkere regio's van Nederland, laat deze kracht zich niet vanzelfsprekend vertalen in brede welvaart en toekomstbestendigheid voor alle inwoners en gebieden. Juist de combinatie van economische groei met hardnekkige sociale, demografische en ruimtelijke opgaven maakt een integrale en gebiedsgerichte aanpak noodzakelijk. Het Nationaal Programma Vitale Regio's biedt het kader om deze opgaven in samenhang te benaderen en economische kracht gericht in te zetten voor een leefbare en veerkrachtige regio op de lange termijn.

De maatschappelijke opgaven

Tegenover die kracht staan forse opgaven. De regio vergrijst sneller dan gemiddeld in Fryslân, waardoor de zorgvraag toeneemt, maar het aantal mogelijke mantelzorgers afneemt. Tegelijkertijd krimpt de beroepsbevolking: tussen 2025 en 2040 verdwijnen naar verwachting circa vijfduizend werkenden, terwijl de totale bevolking groeit. Dat vergroot de druk op de arbeidsmarkt en vraagt om slimme combinaties van scholing, technologie en nieuwe werkvormen.

Ook de sociale samenhang verandert. Minder vrijwilligerswerk en minder contact met familie en vrienden zetten de samenleving onder druk. Het vertrouwen in elkaar en in instituties ligt iets lager dan gemiddeld in Fryslân, terwijl de zorgen over het verdwijnen van verenigingen toenemen. De regio kent relatief weinig actieve verenigingsleden en een afnemend aantal vrijwilligers, wat de gemeenschapskracht onder druk zet.

Op de woningmarkt bestaat een duidelijke onbalans: Zuidoost-Fryslân heeft vooral middelgrote en oudere woningen, weinig vrije sector-huurwoningen en een relatief hoge woonquote voor huurders. De beperkte doorstroming en het tekort aan kleinere, betaalbare woningen maken het moeilijk voor jongeren en starters om zich te vestigen, terwijl ouderen juist langer zelfstandig willen blijven wonen. De afstand tot voorzieningen is groter dan elders in Nederland, waardoor inwoners sterk afhankelijk zijn van eigen vervoer. Tegelijkertijd scoort de regio opvallend goed op elektrisch autobezit en heeft zij potentie om koploper te worden in duurzame mobiliteit.

Gezondheid blijft een punt van aandacht: hoewel inwoners hun gezondheid als goed ervaren, komen overgewicht en chronische aandoeningen relatief vaak voor. De vergrijzing en het tekort aan zorgpersoneel versterken dit vraagstuk. Daarnaast blijft deelname aan sport en beweging achter bij de ambities, terwijl juist hier veel kracht aanwezig is – met Heerenveen als sporticoon (Thialf), het topzwembad in Drachten en de korfbaltraditie in Gorredijk. Sport en bewegen kunnen een motor zijn voor vitaliteit en brede welvaart in de regio.

Ook de leefomgeving stelt de regio voor belangrijke keuzes. Klimaatverandering zorgt voor extremere weersomstandigheden, toenemende waterdruk en bodemdaling. Daardoor komen functies als landbouw, natuur en wonen steeds meer onder druk te staan. De hoge zandgronden verdrogen, terwijl in de veengebieden door oxidatie de bodem daalt en grondwaterstanden veranderen. In de toekomst wordt het bovendien lastiger om water in te laten vanuit het IJsselmeer.
De maakbaarheid van het landschap neemt af, waardoor bodem en water opnieuw de basis moeten vormen voor ruimtelijke ontwikkeling. Tegelijkertijd staat de biodiversiteit onder druk, al groeit het bewustzijn over de waarde van natuur en landschap. Zuidoost-Fryslân doet het goed op milieu-indicatoren zoals CO_2-uitstoot, zonne-energie en afvalreductie, maar het tempo van verduurzaming moet omhoog om de doelen voor 2030 en 2040 te halen. Dit vraagt om slimme combinaties van innovatie en ruimtelijke keuzes: oplossingen die klimaatbestendigheid, natuurherstel en duurzame economische ontwikkeling met elkaar verbinden.

Deze ingrijpende maatschappelijke en economische transities vragen niet alleen om technische en ruimtelijke keuzes, maar ook om zorgvuldigheid in de manier waarop mensen hierin worden meegenomen. Transities zijn alleen duurzaam wanneer zij verantwoord worden opgepakt, met aandacht voor de mentale en sociale impact op inwoners en met een geloofwaardig en aantrekkelijk toekomstperspectief als alternatief voor wat verdwijnt.

Denken in oplossingen

Deze uitdagingen vragen om samenwerking en vernieuwing. Dat past bij Zuidoost-Fryslân. Overheden, ondernemers, maatschappelijke organisaties en inwoners werken hier vanzelfsprekend samen aan oplossingen. Of het nu gaat om nieuwe woon- en zorgconcepten, de energietransitie, circulaire productie of het versterken van de leefbaarheid: de regio kiest voor vooruitgang door samenwerking. Want het vermogen om de ruimte, economie en samenleving opnieuw vorm te geven zit diep in het regionale DNA. Wat ooit begon met turfwinning en techniek, ontwikkelt zich nu tot een nieuwe golf van innovatie, met duurzaamheid, kennis en ondernemerschap als basis.

Vernieuwing is onze grootste kracht. In Zuidoost-Fryslân gebruiken we innovatie niet alleen in techniek, maar ook in hoe we samenwerken, wonen, zorgen en leren. We zetten verbeeldingskracht en vakmanschap in om vergrijzing, krimp en klimaatopgaven om te zetten in kansen.
Innovatie betekent ook de ruimte om te experimenteren, fouten te maken en samen te leren. Zo bouwen we in lijn met het Nationaal Programma Vitale Regio's aan veilige en leefbare dorpen en steden, duurzame en bereikbare voorzieningen en een gezonde, kansrijke toekomst voor iedereen. Hiermee kan Zuidoost-Fryslân uitgroeien tot één grote bloeizone waar mens, natuur en samenleving in balans zijn en waar geluk voortkomt uit verbondenheid, betekenis en leefkwaliteit.

Het is hierbij noodzakelijk dat we verder kijken dan alleen naar onze regio, trots zijn op wat we doen en onze krachten bundelen. Want juist door onze gezamenlijke lobbykracht als innovatieve regio strategisch in te zetten richting het Rijk en Europa, kunnen we meer ruimte creëren voor experimenten, investeringen en maatwerk. Daarmee laten we zien dat landelijke en Europese ambities op het gebied van circulariteit, leefbaarheid en vergrijzing hier in de praktijk vorm krijgen. Zo wordt Zuidoost-Fryslân niet alleen een krachtige regio voor haar eigen inwoners, maar ook een voorbeeld en inspiratiebron voor andere delen van Nederland.

Met creativiteit, moed en een breder perspectief benutten we onze kracht nog beter en maken we van innovatie de motor voor een vitale, veerkrachtige en toekomstgerichte regio.

5. Samen langjarig aan de slag voor deze regio.

Een sterke en duurzame samenwerking tussen Rijk, regionale overheden en organisaties is essentieel voor de toekomst van Zuidoost-Fryslân. Zo'n samenwerking vraagt om duidelijke afspraken, gezamenlijk leren en het vermogen om te vernieuwen. In de volgende tien voorwaarden is beschreven hoe we een langjarige en succesvolle samenwerking kunnen opbouwen en versterken.

1 Eén gezamenlijke gebiedsagenda met een gedeelde meetlat

Dit regioplan is het startpunt van een gezamenlijke gebiedsagenda voor Zuidoost-Fryslân. Dit vraagt om heldere doelen en indicatoren en een gedegen monitor om de vooruitgang bij te houden.

2 Neem innovatie structureel op in de governance van de samenwerking

De governance van de samenwerkende partijen moet gelijkwaardig zijn. De overheid is de eerste facilitator en innovatie een structureel onderdeel van de organisatie in de vorm van een innovatieversnellersteam.

3 Regelruimte en proeftuinen: durf te experimenteren

Regel juridische en bestuurlijke ruimte om buiten bestaande kaders te kunnen experimenteren met innovaties. Durf pilots te organiseren met duidelijke randvoorwaarden, waarbij *fail fast and learn* onderdeel is van het proces.

4 Samen leren en meedoen: structurele kennisuitwisseling

Creëer een lerend netwerk bestaande uit overheden, onderwijs, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Leer met elkaar in projecten en deel de opgedane kennis voor minder polarisatie en meer onderling begrip.

5 Werk integraal: stem de vraagstukken op elkaar af

De vraagstukken staan niet los van elkaar, maar hebben direct invloed op elkaar. Beleid, financiering en uitvoering worden continu op elkaar afgestemd, met aandacht voor consequenties en invloed.

6 Inclusieve participatie

Kies per vraagstuk een passende participatieladder. Gebruik processen om keuzes te kunnen maken die breed worden gedragen en betrek met name jongeren structureel, want die hebben de toekomst.

7 Slim financieren: bundel geldstromen en denk meerjarig

Combineer publieke en private middelen in langjarige programmalijnen.

8 Werk met *living labs* en de quadruple helix

Richt *living labs* in per vraagstuk met open innovatie in een real-life omgeving en burgers die meehelpen ontwerpen. Verbind maakindustrie en onderwijs zodat je talent, technologie en toepassing samenbrengt.

9 Werk met bestaande programma's en start niet zomaar iets opnieuw

Begin niet steeds met iets nieuws. Breng samen wat er al is en wat aansluit op de visie van het regioplan. Werk met een portfolio waarin je de voortgang volgt en voeg zo mogelijk innovatie toe aan lopende programma's.

10 Adaptief en langjarig: leren, bijsturen en volhouden

Werk met lerende cycli. Test en probeer. Stuur bij en houd vol. Neem mee wat goed is en laat los wat niet (meer) werkt. Doorbreek kaders waar nodig.

6. Strategische Alliantie Zuidoost-Fryslân.

Onze visie op de samenwerking
De Strategische Alliantie Zuidoost-Fryslân is een netwerksamenwerking waarin overheden, maatschappelijke organisaties en ondernemers hun krachten bundelen. De alliantie brengt samenhang en richting waar initiatieven versnipperd zijn of belangen uiteenlopen en werkt aan een toekomstbestendige regio waarin mensen goed kunnen wonen, werken en leven. Vanuit vertrouwen, gelijkwaardigheid en gedeelde verantwoordelijkheid verbindt de alliantie partijen, deelt kennis en handelt met oog voor mens, milieu en economie.
Als verbinder en aanjager richt de alliantie zich op de grote opgaven van deze tijd, zoals krimp, vergrijzing, verduurzaming en economische vitaliteit. Daarbij wordt voortgebouwd op bestaande initiatieven, programma's en samenwerkingen, die via een portfolio-aanpak met elkaar worden verbonden en waar mogelijk worden versterkt met innovatie. Waar nodig ontwikkelt de alliantie nieuwe programma's en projecten om lacunes in de regionale aanpak te vullen.

De komende periode gaat een kwartiermaker aan de slag met de verdere uitwerking van de organisatie, governance en financiering.

In hoofdstuk 9 werken we de Strategische Alliantie verder uit.

Aan de slag

De strategische Alliantie gaat aan de slag met de drie doelstellingen van het Nationaal programma vitale regio's, te weten:

1. **Veilige en leefbare regio's:** het verbeteren van de kwaliteit en veiligheid van de leefomgeving, met expliciete aandacht voor een passende woningvoorraad, herstructurering en transformatie, verduurzaming van de gebouwde omgeving en een gezonde groene leefomgeving.
2. **Een duurzaam en bereikbaar voorzieningenniveau:** het waarborgen van voorzieningen die de vitaliteit en het beoogde toekomstperspectief van de regio ondersteunen, en het behoud van de aantrekkelijkheid en leefbaarheid voor inwoners.
3. **Een gezonde en kansrijke toekomst voor inwoners:** het bevorderen van gezond opgroeien en oud worden, ontwikkelkansen in het onderwijs, perspectief op werk en regionale economische ontwikkeling.

Dit doen we aan de hand van acht regionale vraagstukken en met innovatie als vliegwiel.

- Betaalbaar en passend wonen
- Duurzaam en toegankelijk landschap
- Gezonde leefomgeving
- Toegankelijke basisvoorzieningen
- Duurzame en toegankelijke mobiliteit
- Sterke en verbonden samenleving
- Onderwijs dat werkt voor de toekomst
- Duurzame en veerkrachtige economie

De volgorde waarin de programma's in dit Regioplan zijn gepresenteerd, kent geen prioritering. Alle programma's zijn onderling verbonden en gelijkwaardig van belang voor het realiseren van de gezamenlijke ambitie voor een vitaal, leefbaar en toekomstbestendig Zuidoost-Fryslân.

Betaalbaar en passend wonen.

Onze innovatieve droom: wonen dat past bij iedere levensfase.

Iedereen kan in 2045 in Zuidoost-Fryslân een betaalbare en passende woning vinden. De woningmarkt staat niet langer in het teken van schaarste, maar van duurzaamheid. Passend wonen betekent ook bouwen op locaties waar je veilig woont en waar bouwen verantwoord is vanuit water- en bodemvoorwaarden. We bouwen dus alleen waar de bodem dit toelaat en waar de kans op wateroverlast of droogte beperkt is.
Onze woonvormen zijn flexibel, circulair en afgestemd op de omgeving in plaats van doelgroepen. We werken hierbij met biobased materialen, afkomstig uit ons eigen gebied. Want onze maakindustrie levert de kennis, techniek en materialen om deze duurzame en circulaire woningen te bouwen en te onderhouden, vaak met innovatieve oplossingen die lokaal zijn ontwikkeld. De gemeenschappen zijn gemengd: jong en oud wonen samen in inclusieve buurten die ontmoeting en zorg gemakkelijker of zelfs vanzelfsprekend maken.

Waarom moeten we hiermee aan de slag?
De druk op de woningmarkt in Zuidoost-Fryslân neemt toe, terwijl het aantal inwoners afneemt en huishoudens kleiner worden. Jongeren verlaten de regio voor studie of werk, ouderen blijven langer zelfstandig wonen en er zijn onvoldoende woningen die aansluiten bij de behoeften van deze en andere doelgroepen. Om dit te keren is het noodzakelijk om voldoende passende woningen te realiseren voor zowel de huidige als toekomstige bewoners. Dit vraagt om woonvormen die aansluiten bij de omgeving, aantrekkelijk zijn voor een brede doelgroep en bijdragen aan doorstroming. Door ook kleinere, energiezuinige en levensloopbestendige (éénpersoons) woningen te realiseren, ontstaat ruimte in de woningmarkt en krijgt iedereen de kans op een passende woning.

Bij nieuwbouw staat circulair en duurzaam bouwen centraal, terwijl tegelijkertijd wordt ingezet op het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad. De ontwikkeling van woningen is in balans zijn met een gezonde, groene leefomgeving, zodat bouwen bijdraagt aan leefkwaliteit en niet ten koste gaat van de landelijke identiteit van de regio. De woningbouwopgave draagt bij bredere opgaven in de regio, zoals het versterken van de regionale arbeidsmarkt, het binden van jongeren, het toegankelijk houden van zorg en voorzieningen en het vergroten van de leefbaarheid in steden, dorpen en het landelijk gebied.

Relatie met andere vraagstukken
De verduurzaming van het woningaanbod draagt bij aan een gezonde leefomgeving, ondersteunt de beschikbaarheid van voorzieningen en draagt bij aan een duurzame arbeidsmarkt via bijvoorbeeld lokale bouw- en onderhoudsinitiatieven.
Daarnaast biedt woningbouw kansen om koppelingen te maken met andere transities, zoals bodem- en landbouwopgaven, bijvoorbeeld door het versterken van regionale ketens voor biobased bouwmaterialen.

Duurzaam en toegankelijk landschap.

Onze innovatieve droom: water en bodem als basis

Het landschap van Zuidoost-Fryslân is in 2045 gezond en veerkrachtig. Boeren, natuurbeheerders en bewoners werken intensief samen aan een omgeving waar landbouw, natuur, water en recreatie elkaar versterken. Water en bodem vormen de basis bij ruimtelijke keuzes. De zand- en veengebieden van de regio bieden kansen voor nieuwe duurzame teelten, waterberging, verbetering van de waterkwaliteit en koolstofopslag, terwijl de hogere gronden ruimte geven aan duurzame landbouw en energieproductie.

De agrarische sector is in Zuidoost-Fryslân een belangrijke economische, landschappelijke en maatschappelijke drager van de regio. Boeren zijn niet alleen gebruikers van het landschap, maar ondernemende partners in de ontwikkeling ervan. In de transitie naar een toekomstbestendig landschap werken landbouw, natuur, water en andere functies in samenhang samen, met ruimte voor innovatie, ondernemerschap en verdienvermogen. In samenwerking met de agrarische sector zetten we in op de doorontwikkeling van de landbouw richting een toekomstbestendige, innovatieve en natuurinclusieve bedrijfsvoering. In proefgebieden werken boeren, onderzoekers en overheden samen aan bodemherstel, kringlooplandbouw en circulaire bouw. Zo wordt de bodem veerkrachtiger, wordt schoon water beter vastgehouden en kan het landschap meerdere functies dragen.

Een gezonde bodem en schoon water vormen ook de basis voor gezonde voeding, het hele jaar door. Zo wordt in Zuidoost-Fryslân de verbinding tussen natuur, landbouw, voeding en gezondheid zichtbaar en tastbaar – en groeit de regio uit tot een voorbeeld voor andere delen van Nederland.

Waarom moeten we hiermee aan de slag?

De bodem in Zuidoost-Fryslân staat onder druk. Landbouw, natuur, wonen en recreatie strijden om het hardst om dezelfde ruimte. Tegelijkertijd vraagt klimaatverandering dat we op de (hoge) zandgronden water vasthouden en waterbergen en in de veengebieden verdroging en bodemdaling voorkomen dan wel vertragen waarbij biodiversiteit en bodemkwaliteit onze aandacht nodig heeft. Om een duurzaam en toegankelijk landschap te creëren, combineren we bij de inrichting van ons gebied alle belangen zorgvuldig. Biodiversiteit en klimaatadaptatie zijn hier belangrijke uitgangspunten die hand in hand gaan met de transitie naar natuurinclusieve landbouw en het benutten van de alternatieve functies van het buitengebied. Zo wordt het landschap niet alleen duurzaam, maar ook prettig leefbaar voor iedereen.

Relatie met andere vraagstukken:

Een duurzaam landschap ondersteunt een gezonde leefomgeving, het versterkt de economie met nieuwe (agrarische) verdienmodellen en ontmoetingsplekken in de natuur, en het draagt bij aan een aantrekkelijke regio voor toerisme en wonen. Dit laatste vraagt om de bouw van extra woningen in de ruimte. Door in te zetten op biodiversiteit, vruchtbare grond en zuiver water, groeit voedsel met meer voedingswaarde en minder schadelijke stoffen. Dit draagt niet alleen bij aan een sterkere landbouwsector, maar ook aan de gezondheid en het welzijn van inwoners en op de lange termijn tot lagere zorgkosten en een hogere levenskwaliteit.

Gezonde leefomgeving.

Onze innovatieve droom: bloeizone Zuidoost-Fryslân

In 2045 zijn onze dorpen groene, schone en uitnodigende plekken om te leven. Gezondheid is ingebed in onze fysieke ruimte en natuurbeleving vormt de kern van het dagelijks leven: we spelen, leven en leren in en van de natuur. Inwoners richten hun omgeving zelf in, met oog voor gezondheid, biodiversiteit en rust.
De inrichting van onze leefomgeving stimuleert gezond gedrag: bewegen, ontmoeten en ontspannen gaan als vanzelf, waardoor een gezonde keuze ook de gemakkelijke keuze wordt.
Dankzij de betrokkenheid, creativiteit en praktische aanpak van de mensen in Zuidoost-Fryslân worden groene straten, gezonde lucht en ontmoetingsplekken vanzelfsprekend. Door samen te werken en gebruik te maken van de sterke lokale gemeenschapszin, de innovatieve maakindustrie en kennisnetwerken, groeit de regio uit tot één grote bloeizone: een gebied waarin mensen, natuur, recreatie, economie en cultuur elkaar versterken, waarin bedrijvigheid, ontmoeting, natuurervaring en welzijn samenkomen en het leven in dorpen en steden gezond en veerkrachtig blijft. De gastvrijheidssector speelt hierin ook een belangrijke rol door natuur, cultuur en ontmoeting toegankelijk te maken en bij te dragen aan een leefomgeving die uitnodigt tot bewegen, ontspannen en samenleven.

Waarom moeten we hiermee aan de slag?
Je goed voelen vraagt om een gezonde leefomgeving. De kwaliteit van lucht, bodem en water verslechtert door droogte, bodemdaling, stikstofuitstoot, pfas en gewasbeschermingsmiddelen. Dit raakt de natuur maar ook onze gezondheid, veiligheid en leefkwaliteit. We moeten onze leefomgeving daarom zorgvuldig inrichten en benutten voor wonen, werken en landbouw maar ook voor natuur, waterberging, biodiversiteit en recreatie. Daarnaast vraagt de vergrijzing onze aandacht. Een ouder wordende bevolking heeft meer gezondheidsproblemen, een hogere zorgvraag en is kwetsbaarder voor milieu- en klimaateffecten zoals hittestress.
Een schone en groene omgeving nodigt uit tot bewegen, ontmoeten en ontspannen, dit draagt bij aan onze fysieke en mentale gezondheid. Meer groen zorgt ook voor vermindering van de klimaateffecten, waardoor gebieden koeler blijven en meer water opnemen. Bovendien ondersteunt een gezonde leefomgeving duurzame woningbouw, vitale dorpen en een sterke regionale economie.

Relatie met andere vraagstukken:
Een gezonde leefomgeving draagt niet alleen bij aan het welzijn van inwoners, maar is ook onlosmakelijk verbonden met betaalbaar wonen in een groen en duurzaam landschap, met goede mobiliteit en een sterke, verbonden samenleving. Door gezondheid en leefkwaliteit als uitgangspunt te nemen, versterken ruimtelijke keuzes, woningbouw, bereikbaarheid en sociale samenhang elkaar.

Toegankelijke basisvoorzieningen.

Onze innovatieve droom: dichtbij en verbonden

In 2045 zijn scholen, dorpshuizen, zorginstellingen en winkels verbonden in een netwerk van slimme, multifunctionele plekken. Digitale en fysieke vormen versterken elkaar. Dorpen delen voorzieningen, en inwoners nemen zelf veel initiatief: vrijwilligers werken samen met professionals, organiseren activiteiten en onderhouden gezamenlijke ruimtes, zodat niemand er alleen voor staat. Dankzij de betrokkenheid, creativiteit en onderlinge verbondenheid van de inwoners kunnen deze netwerken functioneren en groeien. De gemeenschappen dragen actief bij aan elkaar en aan hun omgeving, waardoor voorzieningen optimaal worden benut en het sociale leven in de regio bloeit.

Waarom moeten we hiermee aan de slag?

In Zuidoost-Fryslân zijn basisvoorzieningen als scholen, dorpshuizen, sportverenigingen, zorg, winkels en cultuur ontzettend belangrijk voor de leefbaarheid. Door onder andere vergrijzing en ontgroening zien we een groep gebruikers en vrijwilligers uit onze regio verdwijnen, waardoor deze voorzieningen niet overal in stand blijven. Voor de inwoners van kleinere dorpen betekent dit dat zorg, sport of ontmoeting niet meer vanzelfsprekend dichtbij zijn. Ze moeten hier meer moeite voor doen en het gevoel van verbondenheid neemt af. Toegankelijke basisvoorzieningen zorgen ervoor dat iedereen kan meedoen aan het sociale, culturele en economische leven in de regio. Dit vraagt om creatieve en innovatieve oplossingen door samenwerking tussen dorpen, multifunctionele gebouwen en digitale voorzieningen, met ondersteuning van vrijwilligers én een goede bereikbaarheid. Deze combinatie brengt mensen samen, stimuleert gezondheid en draagt bij aan de aantrekkingskracht van Zuidoost-Fryslân als plek om te wonen en te werken.

Relatie met andere vraagstukken:

Goede voorzieningen versterken de samenleving, ondersteunen gezondheid en maken onderwijs toegankelijker. Ze zijn alleen houdbaar met duurzame mobiliteit, waaronder een sterk openbaar vervoersnetwerk.

Duurzame en toegankelijke mobiliteit.

Onze innovatieve droom: slimme en duurzame mobiliteit

Mobiliteit is een belangrijke sleutel voor de toekomst van Zuidoost-Fryslân, omdat zij direct bepaalt hoe goed mensen werk, onderwijs, zorg en voorzieningen kunnen bereiken. Op dit moment is de bereikbaarheid van veel dorpen beperkt: plaatsen als Beetsterzwaag en Oosterwolde zijn met het openbaar vervoer lastig bereikbaar. Een reis van circa 25 kilometer kost met de auto ongeveer 25 minuten, maar met het openbaar vervoer al snel anderhalf uur. Deze beperkte bereikbaarheid verkleint niet alleen de bewegingsvrijheid van inwoners, maar ook hun kansen op werk, onderwijs en toegang tot voorzieningen.

In 2045 is dat beeld veranderd. Reizen in Zuidoost-Fryslân is dan eenvoudig, betaalbaar en duurzaam. De basis hiervoor wordt gevormd door een netwerk van goed bereikbare regionale mobiliteitshubs in en rond de grotere kernen, zoals Heerenveen en Drachten. Deze hubs functioneren als slimme overstappunten waar bus, trein, deelauto's, elektrische fietsen en andere vormen van gedeelde en emissievrije mobiliteit samenkomen. Vanuit deze hubs worden dorpen en kleinere kernen efficiënt verbonden, zodat ook inwoners van het landelijk gebied kunnen rekenen op betrouwbare en toegankelijke bereikbaarheid. Met de komst van de Lelylijn wordt de regio op de lange termijn aanvullend aangesloten op het bovenregionale en nationale spoornetwerk.

Via één digitaal mobiliteitsplatform kunnen inwoners hun reis op maat plannen, van openbaar vervoer tot deelmobiliteit. Mobiliteit is daarmee niet langer alleen een vervoersvraagstuk, maar een slimme investering in verbinding: tussen mensen, werk en voorzieningen, binnen én buiten de regio. Een goed bereikbaar Zuidoost-Fryslân vergroot de leefbaarheid van dorpen, versterkt de economie en maakt de regio aantrekkelijker voor bewoners, bezoekers en bedrijven.

Waarom moeten we hiermee aan de slag

De bereikbaarheid en leefbaarheid in Zuidoost-Fryslân staan onder druk. De behoefte aan duurzame, flexibele en betaalbare vervoersoplossingen neemt toe door vergrijzing en het groeiende aantal ouderen dat langer zelfstandig thuis woont. Daarnaast vraagt klimaatverandering om mobiliteitssystemen die beter bestand zijn tegen extreme weersomstandigheden, energie-efficiënt zijn en bijdragen aan een overstap naar emissievrije en klimaatbestendige vervoersvormen.
Tegelijkertijd stijgen de kosten van het openbaar vervoer, waardoor het steeds lastiger wordt dit aanbod rendabel en toegankelijk te houden. De bereikbaarheid tussen Heerenveen, Drachten en Groningen is sterk afhankelijk van de snelweg door het ontbreken van een directe spoorverbinding. Bij verschraling van het mobiliteitsaanbod neemt de bereikbaarheid af en raken dorpen minder goed verbonden met voorzieningen, zorg, werk en onderwijs.
Duurzame en bereikbare mobiliteit betekent dat iedereen zich op een passende manier door de regio kan verplaatsen. Dat vraagt om slimme combinaties van openbaar vervoer, deelauto's, elektrische fietsen en lokale initiatieven die aansluiten bij de schaal van het platteland. Mobiliteit is daarmee een voorwaarde voor ontmoeting, deelname aan de samenleving en economische vitaliteit. Door mobiliteit te verduurzamen, dragen we bovendien bij aan een gezondere leefomgeving en een lagere CO_2-uitstoot.

Relatie met andere vraagstukken

Mobiliteit is de verbindende schakel tussen voorzieningen, onderwijs, werkgelegenheid en samenleving. Zonder bereikbaarheid verdwijnt de samenhang tussen dorpen.

Sterke en verbonden samenleving.

Onze innovatieve droom: een sterke samenleving

De kracht van Zuidoost-Fryslân ligt in 2045 in de krachtige samenleving. Mensen delen ruimte en verantwoordelijkheid en ze zorgen voor elkaar. Oude patronen zijn doorbroken, sociale verbanden zijn sterk en diversiteit wordt gevierd. De gemeenschapskracht beïnvloedt gezondheid, innovatie en leefbaarheid positief. In 2045 investeren inwoners, ondernemers en overheden gezamenlijk in sociale initiatieven: zorgcoöperaties, dorpsprojecten, cultuur en preventie waar inwoners zelf de verantwoordelijkheid voor nemen. Zo versterken we onze samenhang en houden we de regio levendig en gezond.

Waarom moeten we hiermee aan de slag?

De samenleving van Zuidoost-Fryslân verandert snel. De bevolking vergrijst, het aantal jonge gezinnen neemt af en mensen wonen vaker alleen. Hierdoor nemen eenzaamheid en de druk op zorg en ondersteuning toe, terwijl het aantal vrijwilligers en mantelzorgers afneemt. Dat is een uitdaging. Want een gezonde en verbonden samenleving moet je niet creëren, die moet vanzelfsprekend zijn. Hierom verleggen we onze aandacht van zorg achteraf naar preventie vooraf, vitaliteit én samenleven.
We versterken sociale verbanden, ondersteunen initiatieven van onderop en stimuleren dat mensen naar elkaar om kijken. Dorpshuizen, sportverenigingen, buurtprojecten en culturele activiteiten spelen hierbij een belangrijke rol. Zij brengen mensen samen en houden dorpen levendig.
Tegelijkertijd biedt de regio kansen. De groene omgeving, rust en ruimte nodigen uit tot bewegen, ontmoeten en ontspannen. Als we de kwaliteit van het landschap en de vrijetijdseconomie slim benutten, bevorderen we gezondheid én dragen we bij aan maatschappelijke doelen zoals leefbaarheid en economische vitaliteit.

Relatie met andere vraagstukken:

Een vitale samenleving is de basis van gezondheid, onderwijs, voorzieningen en een veerkrachtige economie. Wanneer mensen zich verbonden voelen, ontstaan oplossingen van binnenuit. Dit is in tijden van individualisering belangrijker dan ooit.

Onderwijs dat werkt voor de toekomst.

Onze innovatieve droom: de regio als lerende proeftuin

Het onderwijs in Zuidoost-Fryslân is in 2045 praktisch, vernieuwend en verweven met het dagelijks leven. Regionale verschillen in onderwijskansen bestaan niet meer.
Onderwijs in Zuidoost-Fryslân is meer dan voorbereiding op werk alleen: het vormt de basis voor goed burgerschap, persoonlijke ontwikkeling en een betekenisvol en gelukkig leven, en legt daarmee een stevig fundament onder een sterke en veerkrachtige samenleving.

Jongeren en volwassenen leren samen in een netwerk van leerplekken verspreid over de regio, in nauwe samenwerking met onderwijs, bedrijven, zorginstellingen en de natuur. De regio fungeert als één grote proeftuin waar leren, werken en innoveren samenkomen. Zo blijft kennis niet op school, maar stroomt ze door de hele samenleving – van werkplaats tot dorpshuis – wat bovendien een aantrekkende werking heeft op mensen van buiten de regio. Door onderwijs te verbinden met de praktijk en regionale economie, groeit Zuidoost-Fryslân mee met haar mensen, en haar mensen met de regio.

Waarom moeten we hiermee aan de slag?
De arbeidsmarkt in Zuidoost-Fryslân verandert snel. Terwijl scholen tot in ieder geval 2040 te maken hebben met teruglopende leerlingenaantallen en tekorten aan personeel, vragen nieuwe ontwikkelingen zoals de energietransitie en de circulaire economie om goed opgeleide mensen die de regio helpen vernieuwen. ‘Onderwijs dat werkt voor de toekomst’ betekent dat leren niet stopt na het behalen van een diploma en dat we inzetten op het behouden en ontwikkelen van talent in de regio. Dit vraagt om een sterke verbinding tussen onderwijs, bedrijven en overheden, met doorlopende leerlijnen van vmbo via mbo naar hbo en wo, zodat opleidingen aansluiten bij de banen en vaardigheden van morgen. Praktijkgericht leren, stages bij lokale bedrijven en samenwerking met innovatieve initiatieven dragen bij aan het binden van jongeren aan de regio en ondersteunen volwassenen om zich blijvend te ontwikkelen. Daarnaast draagt goed onderwijs bij aan zelfvertrouwen, vitaliteit en maatschappelijke betrokkenheid en vormt het de basis van een veerkrachtige samenleving waarin iedereen de kans krijgt mee te doen.

Relatie met andere vraagstukken:
Goed onderwijs stimuleert een sterke economie, het ondersteunt gezondheid en vitaliteit en biedt kansen dichtbij huis. Dit draagt bij aan leefbare dorpen.

Duurzame en veerkrachtige economie.

Onze innovatieve droom: de deuren open: een voorbeeldeconomie met toekomst

In 2045 is de economie van Zuidoost-Fryslân sterk, circulair en lokaal geworteld en tegelijk open en verbonden met de wereld daarbuiten. De regio benut de kracht van haar vaak bescheiden, maar internationaal opererende maakindustrie, waaronder de innovatieve clusters in en rond Heerenveen en Drachten, en stimuleert samenwerking tussen bedrijven, onderwijs en overheid.
Naast de maakindustrie en hightechsector vormt ook de gastvrijheidssector een betekenisvolle pijler onder de regionale economie van Zuidoost-Fryslân. Toerisme, recreatie, cultuur en horeca dragen bij aan werkgelegenheid, ondernemerschap en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Deze sector verbindt economie met landschap en leefomgeving en versterkt daarmee zowel de regionale identiteit als de leefkwaliteit voor inwoners.

We zetten de deuren open en kijken verder dan onze eigen grenzen, waardoor bedrijven samenwerken in sterke ketens, zowel binnen de regio als daarbuiten, waar producten worden gemaakt, hergebruikt en gerepareerd. Technologie ondersteunt mensen, niet andersom. Door kennisdeling, innovatie en verbinding te versterken, ontstaat betekenisvol werk en blijft de regio veerkrachtig en toekomstbestendig.

Waarom moeten we hiermee aan de slag?
De economie van Zuidoost-Fryslân staat voor een grote opgave. Het aantal werkenden neemt af terwijl de vraag naar personeel in veel sectoren juist toeneemt. Ondernemers voelen bovendien de druk om te verduurzamen en te innoveren. Een goede balans tussen economische groei, leefbaarheid en ecologische grenzen is niet vanzelfsprekend maar wel noodzakelijk om onze regio toekomstbestendig te houden. Hiervoor moeten we zorgen voor aantrekkelijk werk voor iedereen, met kansen voor jong en oud, praktisch en theoretisch opgeleid. Ook investeren in lokale samenwerking is cruciaal. Sterke lokale ketens, waarin producten zoveel mogelijk in de eigen regio worden gemaakt, verkocht en hergebruikt, zijn veerkrachtiger in tijden van verandering. De kracht van Zuidoost-Fryslân ligt de krachtige maakindustrie en hightechsector, maar ook in haar mensen, de landschappelijke kwaliteiten en het sterke gemeenschapsgevoel. Door de economie te verbinden met onderwijs, leefomgeving en de samenleving creëren we een vitale, duurzame en veerkrachtige regio waar werken, wonen en welzijn elkaar versterken.

Relatie met andere vraagstukken:
De economie hangt direct samen met het onderwijs, mobiliteit, wonen en voorzieningen: mensen blijven in de regio als er werk, scholing en een fijne leefomgeving zijn.

8. Op welke wijze werken we al aan deze vraagstukken?

In Zuidoost-Fryslân werken overheden, onderwijs, bedrijven en maatschappelijke organisaties al op verschillende manieren samen aan belangrijke regionale vraagstukken. Een overzicht van al deze samenwerkingsverbanden ligt niet voor het grijpen: onze regio is bescheiden, en veel van wat goed werkt blijft onder de radar. Het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) maakt deze samenwerkingen zichtbaar. Zo leren we elkaar beter kennen, begrijpen we wat iedereen doet en kunnen we onze krachten bundelen om elkaar én de regio als geheel sterker en toekomstbestendiger te maken.

De komende jaren verkrijgen we inzicht in de lopende programma's en besluiten we welk programma we in de portfolio van het NPVR Zuidoost-Fryslân opnemen. We gebruiken het toetsingskader om keuzes te maken wat we opnemen in de portfolio van het NPVR en wat niet.

Hier volgt een eerste aanzet van de samenwerkingsverbanden die op dit moment bestaan rondom de vraagstukken:

Samenwerking	Doel	betrokkenen
Aanpak Voortijdig Schoolverlaten (VSV)	Terugdringen van voortijdig schoolverlaten en begeleiden van jongeren naar onderwijs, werk of een passende plek.	OCW, gemeenten, VO- en MBO-instellingen, arbeidsmarktregio Fryslân Werkt.
Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (azwa)	Toegankelijke en betaalbare zorg behouden, personeelstekorten aanpakken en samenwerking tussen medisch en sociaal domein versterken.	VWS, ActiZ, GGD GHOR, GGZ, ziekenhuizen, zorgverzekeraars, gemeenten, patiëntenorganisaties
Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (azwa)	Versterken van de zorg door vermindering van administratieve lasten, betere inzet van personeel en technologie, en gelijkwaardige toegang tot zorg.	Ministerie van VWS, ActiZ, GGD GHOR Nederland, Zorgverzekeraars Nederland, VNG, zorginstellingen, patiëntenorganisaties
Beekherstelprojecten	Herstel van natuurlijke beeksystemen, vergroting waterberging biodiversiteit en klimaatbestendigheid	Wetterskip, provincie, gemeenten, tereinbeheerders, agrarische collectieven, lokale bewonersgroepen.
Bereikbaarheid op peil	Op peil houden en verbeteren van bereikbaarheid, met name in landelijke gebieden, via maatwerk in mobiliteit en vervoer.	Rijk (IenW), provincie Fryslân, gemeenten, vervoersorganisaties.
Biosintrum	Transitie naar biobased en circulaire economie versnellen.	Gemeente, onderwijsinstellingen, bedrijven, provincie, rijk, kennis- en innovatiepartners
Blauwe omgevingsvisie 2050 (BOVI)	Langetermijnvisie op water en ruimte.	Wetterskip, gemeenten, provincie, landbouw- en natuurorganisaties.
Building Balance	Bevorderen van biobased bouwen en verduurzaming van de bouwsector.	GreenInclusive, Provincie Fryslân, gemeenten, bouwbedrijven.

CityLab Drachten	Versterken van de detailhandel en economie in Drachten door onderzoek en ondersteuning van ondernemers.	Gemeente Smallingerland, ondernemers, scholen, Firda
Deltaplan Agrarisch waterbeheer (DAW Fryslân)	Deltaplan Agrarisch Waterbeheer helpt boeren en tuinders om grip te krijgen op bodem- en waterbeheer.	Agrariërs, Wetterskip, LTO Noord, provincie, Rijk.
Deltaplan van het Noorden	Versnellen van economische ontwikkeling en innovatie in Noord-Nederland door inzet op energie, digitalisering, gezondheid en agrifood.	Rijk, provincies Fryslân, Groningen en Drenthe, gemeenten, kennisinstellingen, bedrijfsleven.
Ecommunitypark	Ontwikkeling van een duurzaam bedrijventerrein met focus op circulaire economie.	Bedrijven, gemeenten, Circulair Friesland.
F4 (vier grote steden in Fryslân)	Versterken van de stedelijke regio door samenwerking op het gebied van wonen, economie, mobiliteit en brede welvaart.	Gemeenten Leeuwarden, Heerenveen, Smallingerland, Súdwest-Fryslân, provincie Fryslân, Rijk, kennisinstellingen.
Fries Integraal Zorg Akkoord (FRIZA)	Regionale uitwerking van het Integraal Zorgakkoord met focus op preventie en samenwerking.	Zorgverzekeraars, GGD Fryslân, gemeenten, zorginstellingen.
Friese preventieaanpak	Bevorderen van gezondheid en welzijn met gelijke kansen voor iedereen in Fryslân door brede inzet op preventie.	GGD Fryslân, De Friesland, 18 Friese gemeenten, kennisorganisaties
Fryslân werkt	Bundelen van krachten om effectief en efficiënt werkgevers, werknemers en werkzoekenden in onze provincie te helpen.	Fryslân Werkt is een samenwerkingsverband van overheid, onderwijs, UWV, sociale ontwikkelbedrijven, sociale partners en SBB in de arbeidsmarktregio Fryslân.
Fries stedelijk netwerk (verstedelijkingsaanpak)	Versterken van het netwerk van Friese steden en kernen via samenhangende verstedelijkings- en ontwikkelstrategieën.	Provincie Fryslân, Friese gemeenten (o.a. Heerenveen, Drachten/Smallingerland), Rijk.
Gelijke Kansen Alliantie (GKA)	Vergroten van kansengelijkheid voor kinderen en jongeren door samenwerking tussen onderwijs, gemeenten en maatschappelijke partners.	OCW, gemeenten (o.a. Smallingerland, Heerenveen, Opsterland), onderwijsinstellingen, maatschappelijke organisaties.
Gezond en actief leven akkoord (Gala)	Gezonde generatie in 2040 realiseren door inzet op leefstijl, mentale gezondheid, sociale basis en fysieke leefomgeving.	VWS, VNG, GGD GHOR Nederland, Zorgverzekeraars Nederland, gemeenten
Gezond en Actief Leven Akkoord (Gala)	Realiseren van een gezonde generatie in 2040 door inzet op preventie, gezonde leefstijl, mentale gezondheid en sociale basis.	Ministerie van VWS, gemeenten, GGD GHOR Nederland, Zorgverzekeraars Nederland, maatschappelijke organisaties

Gow! Proeftuin	Experimenteren met nieuwe vormen van wonen en zorg voor ouderen.	Zorginstellingen, gemeenten, woningcorporaties, bewoners.
Hive.mobility	Ontwikkeling van slimme en duurzame mobiliteitsoplossingen voor personen- en goederenvervoer in Noord-Nederland.	Provincies Groningen, Fryslân en Drenthe, Hanzehogeschool, RUG, Noorderpoort, OV-bedrijven, gemeenten, bedrijven
Integraal Zorg Akkoord (IZA)	Toekomstbestendig organiseren van zorg en welzijn, met focus op preventie, toegankelijkheid en samenwerking in de regio.	Rijk, zorgverzekeraars, zorgaanbieders, gemeenten, GGD'en, maatschappelijke organisaties.
Innovatiecluster Drachten	Samenwerking tussen hightech bedrijven en kennisinstellingen voor technologische innovatie en talentontwikkeling.	23 hightech bedrijven, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Twente, NHL Stenden, Hanzehogeschool, Firda, Drenthe College
Innovatiehuis Drachten	Ontwikkeling van Campus Drachten voor zorgtechnologie en hightech innovatie.	Philips Drachten, Innovatiecluster Drachten, Rijksuniversiteit Groningen, NHL Stenden, Firda, ziekenhuis Nij Smellinghe, gemeente Smallingerland
Innovatiepact Fryslân, met wrk.frl, YnBusiness, TAF en FOS	Versterken van brede welvaart en circulaire economie door samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid.	Provincie Fryslân, ondernemers, onderwijsinstellingen, gemeenten, WRK.frl, YnBusiness, Toerisme Alliantie Friesland (TAF), FOS
Innovatiewerkplaats Ouderen	Ontwikkelen van toekomstbestendige zorg en ondersteuning voor zelfstandig wonende ouderen in Noord-Nederland.	Hanzehogeschool, Centre of Expertise Healthy Ageing, gemeenten, zorginstellingen, studenten, ouderen
Knooppunt Heerenveen	Verbinding tussen onderwijs en bedrijfsleven om jongeren te binden aan de regio en praktijkervaring te bieden.	Ondernemerskring Heerenveen, Friesland College, gemeente Heerenveen, lokale bedrijven
Nationale omgevingsvisie (NOVI)	Langetermijnvisie van het Rijk op de fysieke leefomgeving, gericht op klimaatadaptatie, energietransitie, economische groei en leefbare regio's	Rijksoverheid, provincies, gemeenten, maatschappelijke organisaties, burgers
Noord-Nederland verdient circulair	Versnellen van de circulaire economie in Noord-Nederland door samenwerking tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen.	Provincies Groningen, Fryslân en Drenthe, Circulair Friesland, bedrijven en onderwijsinstellingen.
NOVEX Lelylijn	Integrale gebiedsontwikkeling rond de mogelijke aanleg van de Lelylijn, met aandacht voor verstedelijking, bereikbaarheid en economische ontwikkeling.	Rijk, provincies Fryslân en Groningen, betrokken gemeenten, regio's.

Online Zorg Ondersteuning (OZO)	Verbeteren van communicatie en samenwerking in zorgnetwerken via een digitaal platform.	Cliënten, familie, mantelzorgers, zorgprofessionals, gemeenten, zorgverzekeraars, Stichting OZOverbindzorg
Ontwerp-Nota Ruimte	Vaststellen van de nationale ruimtelijke koers en kaders voor toekomstige ruimtelijke ontwikkeling.	Rijk, provincies, gemeenten, regio's.
Potato Valley	Innovatie en samenwerking in de aardappelketen voor duurzame productie.	Agrarische bedrijven, kennisinstellingen, overheden.
Programma Optoppen	Verduurzaming en uitbreiding van bestaande woningen door optoppen (extra bouwlaag).	Gemeenten, woningcorporaties, architecten, bouwbedrijven.
Programma wonen, ondersteuning en zorg voor ouderen (WOZO)	Het toekomstbestendig maken van de ouderenzorg.	Cliënten- en patiëntenorganisaties, zorgverleners en zorgaanbieders, woningcorporaties, gemeenten, zorgverzekeraar, ministerie.
Provinciale omgevingsvisie (POVI)	Richting geven aan ruimtelijke keuzes in Fryslân met aandacht voor landbouw, natuur, energie, wonen en economie.	Provincie Fryslân, gemeenten, Wetterskip Fryslân, maatschappelijke partners, inwoners.
Publieke mobiliteit	Verbeteren van bereikbaarheid en mobiliteit voor iedereen, met focus op duurzaamheid en toegankelijkheid.	Provincie Fryslân, gemeenten, OV-bedrijven, Hive.mobility, Rijksoverheid
Regionale agenda laadinfrastructuur	Versnellen van de uitrol van laadinfrastructuur voor elektrisch vervoer in Noord-Nederland.	Provincies Groningen, Fryslân en Drenthe, gemeenten, netbeheerders, Hive.mobility, RAL-Noord
Rijksdiensten Noord-Nederland	Versterken van samenwerking tussen rijksdiensten in Noord-Nederland en het vergroten van regionale binding, onder andere via kennisdeling, stageplaatsen en aansluiting op onderwijs en arbeidsmarkt.	Rijksdiensten in Noord-Nederland, provincies Fryslân, Groningen en Drenthe, gemeenten, onderwijsinstellingen.
Ruimtelijk arrangement Friesland	Afstemming tussen Rijk en regio over ruimtelijke ontwikkelingen en prioriteiten binnen Fryslân.	Rijk, provincie Fryslân, Friese gemeenten.
Veenweideprogramma Fryslân	Beperking bodemdaling en CO2-uitstoot in veenweidegebieden.	Provincie, Wetterskip, LTO Noord, agrarische collectieven, gemeenten en Rijk.
Vereniging Circulair Fryslân	Netwerkorganisatie die circulaire initiatieven in Fryslân verbindt en versterkt.	Meer dan 100 leden waaronder bedrijven, overheden en onderwijsinstellingen.

Vezelhennepdeal Fryslân	Stimuleren van de teelt en verwerking van vezelhennep als duurzaam bouwmateriaal.	Provincie Fryslân, bouwbedrijven, agrarische sector, kennisinstellingen.
Waterconserveringsprogramma's	Water langer vasthouden, verdroging voorkomen, landbouw en natuur beter bestand maken tegen droogte	Wetterskip, provincie, terreinbeheerders, agrarische collectieven, gemeenten
Woondeal Friesland	Realiseren van voldoende betaalbare en passende woningen, inclusief afspraken over aantallen, segmenten en kwaliteit.	Rijk (VRO), provincie Fryslân, Friese gemeenten, woningcorporaties, marktpartijen.

9. Hoe organiseren we de samenwerking.

Onze visie op de organisatie NPVR Zuidoost-Fryslân

Een langjarige samenwerking aan meerdere opgaven en met diverse partners (waaronder het Rijk, regionale overheden en maatschappelijke organisaties) vraagt om een heldere, toekomstbestendige en gezamenlijke organisatievorm.
Daarom geven we de komende periode een kwartiermaker de opdracht een organisatievorm uit te werken waarbij we als visie hebben toe te werken naar de uiteindelijke oprichting van de Strategische Alliantie Zuidoost-Fryslân: een samenwerkingsverband waarin partners gelijkwaardig optrekken, dat werkt vanuit een innovatiegedreven portfolioaanpak en vanuit een fysiek Regiokantoor dat als gezamenlijke uitvalsbasis dient voor de uitvoering van het Regioplan.

Onze visie: toewerken naar een Strategische Alliantie Zuidoost-Fryslân

Het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) in Zuidoost-Fryslân raakt meerdere domeinen die allemaal met elkaar verweven zijn: wonen, zorg, werk, leefbaarheid, economie, onderwijs en duurzaamheid. Overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven, kennisinstellingen en anderen werken aan deze domeinen. Om een samenhangende en toekomstgerichte aanpak te realiseren, stellen we voor een Strategische Alliantie Zuidoost-Fryslân op te richten, waarin zij gelijkwaardig samenwerken aan de regio. De kwartiermaker zal deze organisatievorm verder uitwerken en concretiseren.

Waarbij we werken vanuit een innovatiegedreven portfolio aanpak

De vraagstukken in dit Regioplan laten zich niet afzonderlijk oplossen met traditionele programma's; daarom stellen we voor te werken vanuit één gezamenlijk portfolio met ruimte om te experimenteren en te leren. We maken van innovatie geen apart thema, maar een manier van werken die de hele regio wendbaar, veerkrachtig en toekomstbestendig maakt. Zo kunnen we sneller inspelen op nieuwe inzichten, beter samenwerken over domeinen heen en vernieuwende oplossingen testen voordat we ze grootschalig invoeren. Daarnaast zorgt portfoliomanagement voor strategische samenhang: alle projecten en programma's moeten aantoonbaar bijdragen aan de langetermijnkoers zoals vastgelegd in dit Regioplan. Het zorgt ook voor transparantie: door te werken met een integraal portfoliodashboard krijgen bestuur en samenleving inzicht in de gemaakte keuzes en hun effecten over alle domeinen heen.

Mogelijke organisatiestructuur

- Een *portfolio board* met daarin bestuurlijke vertegenwoordigers (gemeenten, provincie, Wetterskip, maatschappelijke partners, bedrijfsleven, kennisinstellingen). Met onafhankelijk voorzitter.
- Een *jongerenboard* als innovatieversnellers waarvan de voorzitter in de Portfolio Board zit.
- Een *Portfolio Innovatie Team* dat vanuit een fysiek regiokantoor de werkzaamheden uitvoert. Zij ondersteunt en coördineert de Innovatie crews, bieden ondersteuning rondom innovatieve methoden, verbinden de Innovatie crews met bestaande programma's en projecten, monitoren voortgang en beheren het portfolio-dashboard, ondersteunen de Board.
- Een *Innovatie crew*, ofwel een multidisciplinair team met regiopioniers en strategen. Het ontwikkelt, test en evalueert nieuwe oplossingen, deelt lessen met het Portfolio Innovatie Team en de Board en start pilots, experimenten of proeftuinen in overleg met lopende programma's of projecten.
- *Bestaande programma's en uitvoeringslijnen* zijn al lopende programma's die bijdragen aan de vraagstukken van het NPVR. Ze worden gekoppeld aan het Portfolio Innovatie Team en dragen bij aan de doelen uit het Regioplan. Nieuwe innovaties of nieuwe programma's worden toegevoegd aan het portfolio-dashboard wanneer ze voldoen aan het toetsingskader.

Vanuit een Regiokantoor Nationaal programma vitale regio's

Het Regiokantoor kan fungeren als hart van de samenwerking. Het huisvest het Portfolio Kantoor, de Innovatie Crews, de Portfolio Board, de Jongerenboard en, indien nodig, projectteams.

- *Locatie*: centraal in Zuidoost-Fryslân, bereikbaar per OV en auto.
- *Personele omvang*: 4-6 fte in het Portfolio Kantoor (portfoliomanager, innovatiemakelaar, projectadviseur, data-/kennisanalist, communicatie/participatieadviseur, subsidiespecialist, officie-ondersteuner). Dit wordt aangevuld met flexibele inzet vanuit de deelnemende organisaties.

Het regiokantoor wordt daarnaast ingezet voor de integrale samenwerking aan beleidsmatige thema's tussen bijvoorbeeld Rijk en overheden of diverse overheden met maatschappelijke organisaties.

Planning- en controlcyclus

- *Regioplan* (eens per twintig jaar, actualisatie mogelijk): koers en visie; bekrachtiging door raden, PS en AB.
- *Uitvoeringsagenda* (eens per vier jaar): prioriteiten, middelen en resultaten. Vastgesteld door de Board en bekrachtigd door deelnemende overheden.
- *Doorlopende review* (elk kwartaal): monitoring voortgang, risico's en middelen; besluitvorming in de Board.
- *Evaluatie*: tweejaarlijks een externe evaluatie van effectiviteit, legitimiteit en samenwerking.

Financiering van het NPVR Zuidoost-Fryslân

Om de regionale opgaven effectief aan te pakken, is financiering noodzakelijk. De Strategische Alliantie en huisvesting vragen om middelen, maar ook de uitvoering van de programma's vereist financiering. Bij bestaande, lopende programma's is financiering geregeld, maar dit is onvoldoende om innovatie mogelijk te maken. Financiering moet komen vanuit het Rijk, de provincie, het Wetterskip, de deelnemende gemeenten en via subsidies en bijdragen van maatschappelijke organisaties.

Er is vanuit het Rijk financiering beschikbaar voor 2025, 2026 en 2027 (à 350.000 euro per jaar) voor het schrijven van het Regioplan en de eerste uitvoeringsagenda. Deze middelen worden vanaf 2026 ingezet om de kwartiermaker aan de slag te laten gaan met de voorbereiding van de uitvoeringsfase.

De rol van het Rijk gedurende de uitvoering

Het Rijk is een onmisbare schakel binnen de Strategische Alliantie Zuidoost-Fryslân. Als partner kan het Rijk **experimenteerruimte bieden**, regelruimte scheppen voor vernieuwende aanpakken en proeftuinen mogelijk maken waarin lokale initiatieven kunnen doorgroeien tot nationale voorbeelden. Daarnaast kan het Rijk **wet- en regelgeving aanpassen of verruimen**, interdepartementale samenwerking stimuleren en landelijke beleidskaders verbinden aan regionale initiatieven. Daarmee ontstaat ruimte voor maatwerk en versnelling van transities die lokaal beginnen, maar nationaal moeten worden geborgd.
Binnen het rijk onderzoeken we hoe **bestaande en toekomstige programma's en regelingen** kunnen bijdragen aan het Plan voor de regio en de uitvoeringsagenda. Zo worden regionale inspanningen versterkt door nationale middelen en ontstaat een krachtige samenwerking waarin vernieuwende ideeën daadwerkelijk worden omgezet in resultaten. Samen bouwen we op deze manier aan een toekomst waarin brede welvaart in Zuidoost-Fryslân duurzaam groeit en bijdraagt aan een sterker Nederland.

Toetsingskader voor toevoeging aan het Portfolio-dashboard NPVR

In Zuidoost-Fryslân lopen al veel initiatieven en programma's om de regionale opgaven op het gebied van wonen, economie, gezondheid en brede welvaart aan te pakken. Om te zorgen dat nieuwe ideeën effectief aansluiten bij deze bestaande inspanningen en bijdragen aan innovatie en maatschappelijke impact, werken we met een toetsingskader. Het kader helpt ons objectief te beoordelen welke initiatieven passen binnen de koers van de regio, voldoende vernieuwend zijn en schaal- of leerpotentieel hebben, zodat we onze middelen gericht inzetten voor een leefbare, veerkrachtige en kansrijke toekomst.

Toetsingskader

Bijdrage aan regionale opgaven

- Draagt het initiatief aantoonbaar bij aan één of meer van de vastgestelde acht regionale vraagstukken?
- Sluit het aan bij de ambities van brede welvaart en de toekomstvisie 2045?

Toelichting: elk programma of project moet aansluiten bij de ambities van brede welvaart en de toekomstvisie 2045.

Innovatief en vernieuwend karakter

- Wordt er iets nieuws ontwikkeld in aanpak, technologie, samenwerking of beleid?
- Doorbreekt het initiatief bestaande schotten of patronen?
- Is er ruimte om te leren, te experimenteren en bij te sturen?

Toelichting: ook programma's moeten innovatiegedreven zijn – niet 'meer van hetzelfde'.

Samenwerking en partnerschap

- Zijn overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijs en bedrijfsleven betrokken?
- Is de governance en rolverdeling helder (wie trekt, wie doet mee)?

Toelichting: samenwerking is een voorwaarde voor opname in het portfolio – de regio werkt als één ecosysteem.

Lerend vermogen en opschaalbaarheid

- Is duidelijk hoe kennis, ervaringen en resultaten worden gedeeld met andere initiatieven?
- Zijn er mogelijkheden om werkende oplossingen breder toe te passen of op te schalen?

Toelichting: het portfolio moet een lerend systeem zijn, waarin kennis rolt van pilot naar beleid.

Financiële en organisatorische haalbaarheid

- Is er zicht op de benodigde middelen, fasering en capaciteit?
- Past het initiatief binnen de kaders van NPVR-financiering of andere bronnen?

Toelichting: vernieuwen mag, maar moet uitvoerbaar blijven binnen realistische randvoorwaarden.

10. Wat pakken we als eerste op?

Tussenfase: van voorbereiding naar uitvoering

In de tussenfase werken Rijk en regio intensief samen aan de inrichting van het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) in Zuidoost-Fryslân. Een kwartiermaker, gefinancierd uit de procesmiddelen, krijgt hierin een centrale rol. Deze kwartiermaker bereidt de volgende stap voor: de vorming van een Strategische Alliantie die met een innovatieve portfolioaanpak uitvoering gaat geven aan het Regioplan.

In deze fase worden de organisatiestructuur, governance en financieringssystematiek verder uitgewerkt en worden de eerste inhoudelijke keuzes gemaakt: welke thema's en projecten komen in de eerste uitvoeringsagenda, en op welke onderwerpen wordt als eerste focus gelegd.

Uitvoeringsagenda's

Het Regioplan wordt de komende twintig jaar gebruikt als leidraad voor de langjarige samenwerking aan de regio Zuidoost-Fryslân, maar het bevat nog geen concrete activiteiten. Deze leggen we vast in vijf op te stellen uitvoeringsagenda's (met ieder een looptijd van vier jaar).

1e uitvoeringsagenda

Zodra vanuit het Rijk duidelijkheid en commitment bestaat over de financiering en het samenwerkingskader, kunnen Rijk en regio gezamenlijk overgaan naar de uitvoeringsfase, waarin de alliantie daadwerkelijk wordt ingericht en het Regioplan tot leven komt in de praktijk.

Oprichting en inrichting Strategische Alliantie

In deze 1e uitvoeringsagenda zal de oprichting en inrichting van de Strategische Alliantie opgepakt worden, inclusief Portfolio Innovatie Team (PIT), de Board en jongerenboard etc. opgenomen worden in de eerste uitvoeringsagenda. Na oprichting van het PIT kunnen zij aan de slag met het koppelen van bestaande programma's en projecten aan het NPVR (vanuit het toetsingskader) en het opzetten van het portfolio-dashboard. Ook kunnen zij aan de slag met het Regiokantoor Zuidoost-Fryslân oppakken.

Verkenning binnenhalen Rijksdienst naar de regio

Ondanks dat het Rijk heeft besloten de spreiding van rijkswerkgelegenheid te willen verbeteren om tot een evenwichtige verdeling over het land te komen, blijkt dat de rijkswerkgelegenheid nog steeds sterk geconcentreerd is in de Randstad: van de groei van 17.527 fte in 2023 kwam 74% daar terecht.

Hoewel het kabinet inzet op spreiding, liggen de meeste concrete rijksplannen en verplaatsingen nog in gebieden die dichter bij de stedelijke kern liggen. Voor regio's zoals Zuidoost-Fryslân betekent dit dat er voorlopig weinig nieuwe rijksdiensten of grote werkgelegenheidsprojecten worden toegevoegd, terwijl de regio juist kan profiteren van extra banen om krimp en vergrijzing te compenseren.

Een wens is om een rijksdienst naar de regio te halen die aansluit op de visie en kracht van deze regio. Te denken valt aan een rijksdienst die zich bezig houdt met duurzame leefomgeving, groene groei en/of innovatie.

11. Terugblik op proces.

In hybride vorm is de afgelopen maanden gewerkt aan zowel de totstandkoming van het Regioplan als de onderlinge verbinding en langjarig samenwerking. Het volgende proces is hierbij aangehouden:

Bijeenkomst: Wat speelt er in onze regio?

- Breed ophalen van vraagstukken
  met rijk, regio, maatschappelijke organisatie en GeneratieFryslân35
  Biosintrum, 05-09-2025

Digitale ronde

- Uitvraag om de opgehaalde input aan te vullen.
  door rijk, regio, maatschappelijke organisatie en GeneratieFryslân35

Bijeenkomst: Welke kansen heeft innovatie?

- Bespreking van innovatie en de vraagstukken
  met bestuurders regionale overheden, regiopioniers en GeneratieFryslân35
  De Lawei, 26-09-2025

Digitale ronde:

- Uitvraag om de opgehaalde input aan te vullen.
  door rijk, regio, maatschappelijke organisatie en GeneratieFryslân35

Bijeenkomst: Hoe ziet onze regio over 20 jaar uit?

- Visievorming per vraagstuk
  met rijk, regio, maatschappelijke organisatie en GeneratieFryslân35
  Thialf, 10-10-2025

Digitale ronde:

- Uitvraag om de opgehaalde input aan te vullen.
  door rijk, regio, maatschappelijke organisatie en GeneratieFryslân35

Bijeenkomst: Aanscherpen vraagstuk, visie en kansen voor innovatie

- Volksvertegenwoordigersbijeenkomst
  ‘t Witte Huis, 30-10-2025

Bijeenkomst: Welke input missen we nog in het Regioplan?

- Met het regiobestuur NPVR Zuidoost-Fryslân
  De Filmkerk, 07-11-2025

Digitale ronde:

- Uitvraag om te reageren op het concept Regioplan
  door rijk, regio, maatschappelijke organisatie en
  GeneratieFryslân35

Besluitvorming Regioplan

- Door rijk en regionale overheden

Mededeling aan de raad

Van	:	Burgemeester en wethouders
Datum B&W	:	8 juli 2025
Onderwerp	:	Nationaal programma vitale regio's
Portefeuillehouder	:	Jack Werkman
Domein	:	-

Kennis te nemen van

De stand van zaken omtrent het Nationaal programma vitale regio's (NPVR) van de regio Zuidoost-Fryslân. Eerder bent u geïnformeerd dat deze regio door het rijk is aangewezen tot NPVR-regio (bijlage 1 en 2).

Inleiding

In deze mededeling informeren wij u over het proces dat de komende periode gevolgd gaat worden, uw bijdrage aan dit proces en de financiering hiervan.

Het NPVR in het kort

Het rijk heeft elf regio's aangewezen waar het Nationaal programma vitale regio's gaat lopen. Doel van het NPVR is het verbeteren van de kwaliteit van leven, wonen en werken in de aangewezen regio waarbij er wordt ingezet op een veilige en leefbare regio, een duurzaam en bereikbaar voorzieningenniveau en een gezonde en kansrijke toekomst voor de inwoners. In de bijlage treft u een informatieblad aan over het NPVR zuidoost-Fryslân (bijlage 3).

Kernboodschap

De gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Weststellingwerf, Opsterland en Smallingerland werken samen met provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en het rijk aan een langjarige agenda (Regioplan) voor de komende twintig jaar. Dit Regioplan zal een beschrijving geven van de opgaven in deze regio en een visie op het gebied in 2045. Ook zal het plan een overzicht bevatten op welke wijze er nu al aan deze opgaven wordt gewerkt en waar nog minder op wordt ingezet. Het Regioplan zelf bevat nog geen activiteiten, projecten of programma's en dus ook geen financieringsvraagstuk. Dat volgt in de uitvoeringsagenda's. Per vier jaar wordt er een uitvoeringsagenda opgesteld met daarin de programma's, projecten en activiteiten die bijdragen aan het verbeteren van de kwaliteit van leven, wonen en werken in deze regio en waar we gezamenlijk mee aan de slag gaan. In de uitvoeringsagenda zit dan ook een financieringsvoorstel.

Het proces in zuidoost-Fryslân

Uit onderzoek van Rabobank blijkt dat de regio zuidoost-Fryslân dit jaar op de 3e plaats van Nederland staat voor wat betreft economische groeiverwachting. Zuidoost-Friesland is een gespecialiseerde regio met een relatief sterke industriële basis en een aantrekkelijk leef- en woonklimaat. Deze gunstige omstandigheden willen we de komende jaren verstevigen door in te zetten op de innovatiekracht van onze regio. Daarom hebben we als ambitie dat zuidoost-Fryslân in 2045 is uitgegroeid tot de meest innovatieve regio van Noord-Nederland waar innovatie bijdraagt aan een veilige, leefbare, klimaatbestendige én kansrijke samenleving. Hierbij wil de regio een langjarige agenda voor de komende 20 jaar ontwikkelen met draagvlak vanuit overheden, maar ook maatschappelijke organisaties, natuurorganisaties, onderwijsinstellingen, welzijn, werkgevers en anderen. Tussen september en december worden daarom een aantal sessies georganiseerd om input op te halen voor het Regioplan waarbij vanaf de start ook maatschappelijke organisaties én jongeren meepraten.

Vervolg

Uw bijdrage aan het proces

U wordt als volksvertegenwoordiger op verschillende momenten betrokken bij de totstandkoming van het plan voor deze regio.

1. We organiseren een volksvertegenwoordigersbijeenkomst om input op te halen voor het plan. Hierbij vragen we u om mee te denken hoe innovatie kan bijdragen aan de brede welvaart en om de opgaven voor deze regio te prioriteren.
   ➔ Om alvast te noteren: 30 oktober 2025, 19.30-22.00 uur.
2. We organiseren een bestuurlijke conferentie waar u van harte bij wordt uitgenodigd als start van de langjarige samenwerking in en voor deze regio.
   ➔ Om alvast te noteren: 20 november 2025, middag.
3. En tot slot is het regioplan dit najaar gereed en komt deze in uw vergadering aan de orde voor besluitvorming.
   ➔ In afstemming met de agendacommissie wordt dit voorstel geagendeerd.

Financiering
Vanuit het rijk worden procesmiddelen beschikbaar gesteld voor het opstellen van het Regioplan en het opstellen van de 1e uitvoeringsagenda. Het gaat om jaarlijks 350.000 euro voor de komende drie jaren. Het gaat hierbij enkel om procesmiddelen voor de visievorming en planvorming, niet om uitvoeringsmiddelen. Het NPVR is dan ook vooral gericht op het anders samenwerken met elkaar en is geen aanpak gericht op het verkrijgen van cofinanciering voor projecten. Wel werkt het rijk, samen met de regio, aan verbetering van de beleids- en investeringslogica zodat rijksmiddelen beter aansluiten op de behoefte van de regio en bestaande rijksmiddelen ingezet kunnen worden voor uitvoering van het NPVR.

In de eerste uitvoeringsagenda zal dan ook een antwoord moeten komen op de wijze waarop de programma's, projecten en activiteiten gefinancierd gaan worden. Onderzocht moet worden welke financiering er (vanuit de verschillende overheden) nu al bestaat voor de thema's die worden opgenomen en of die hiervoor ingezet kunnen worden. Ook zijn er eventueel subsidiemogelijkheden vanuit het rijk of de E.U.

Verhouding NPVR tot bestaande visies en beleidsdocumenten
We begrijpen dat het soms een uitdaging is om het overzicht te behouden over de veelheid aan visies en beleidsdocumenten. Daarom lichten we graag toe hoe het NPVR zich verhoudt tot onze bestaande beleidskaders.

Het NPVR is een strategisch samenwerkingsverband tussen het Rijk en onze regio. Hierin werken rijksoverheid, gemeenten, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties samen aan het versterken van de brede welvaart. Het Regioplan dat hieruit voortkomt is nog in ontwikkeling. Ooststellingwerf levert hieraan een actieve bijdrage, zodat onze lokale ambities en opgaven daarin goed worden meegenomen. Het Regioplan heeft een breder, regionaal karakter en richt zich op opgaven die de grenzen van afzonderlijke gemeenten overstijgen. Daarmee verschilt het van onze lokale beleidsdocumenten, zoals de Toekomstvisie, die specifiek richting geeft aan de ontwikkeling van Ooststellingwerf. Het is de verwachting dat het Regioplan een belangrijke bijdrage zal leveren aan de regionale koers. Binnen Ooststellingwerf volgen we deze ontwikkeling dan ook met aandacht.

Tot slot
Wanneer u nog vragen heeft, kunt u contact opnemen met programmamanager van het NPVR, zuidoost-Fryslân, Trientsje van der Meer via t.vandermeer@owo-gemeenten.nl .

Bijlagen

1. Mededeling aan de raad NPVR januari 2025
2. Rapport Elke regio telt
3. Introductie NPVR zuidoost-Fryslân

Mededeling aan de raad

Van	:	Burgemeester en wethouders
Datum B&W	:	28 januari 2025
Onderwerp	:	Aanpak Nationaal programma Vitale Regio's in Zuidoost-Fryslân
Portefeuillehouder	:	Jan van Weperen, Jelke Nijboer
Domein	:	Ruimte

Kennis te nemen van
De aanpak Nationaal programma Vitale Regio's in Zuidoost-Fryslân.

Inleiding
Het kabinet wil met een aantal regio's in Nederland aan de slag met een Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) om de kwaliteit van leven, wonen en werken te verbeteren. Zuidoost-Fryslân is een van deze regio's. Volgens het *rapport Elke Regio Telt!* heeft de Rijksoverheid te weinig aandacht besteed aan regionale verschillen, wat ongelijkheid tussen regio's vergrootte. Vooral gebieden aan de randen van Nederland kampen met sociale, maatschappelijke en ruimtelijke uitdagingen, zoals in zorg, onderwijs, bereikbaarheid en leefomgeving. Het kabinet wil daar wat aan doen. In deze raadsmededeling informeren wij u wat het NPVR inhoudt en wat dit voor onze regio betekent.

Kernboodschap
Aanpak van het kabinet
In 2024 vonden in 11 regio's, waaronder Zuidoost-Fryslân, dialoogsessies plaats met ambtenaren, maatschappelijke partners, directeuren van ministeries en regionale bestuurders.
Het gaat in zuidoost-Fryslân om het gebied van de gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland en Weststellingwerf. Provinsje Fryslân en Wetterskip Fryslân waren ook betrokken.

Mede op basis van deze dialoogsessies, wil het Rijk via het NPVR samen met de regio's de komende jaren investeren in structurele samenwerking. Hiervoor zijn voor onze regio in elk geval twee actielijnen van belang:

1. Het door ontwikkelen van de beleids- en investeringslogica. Nationaal beleid wordt getoetst op regionale toepasbaarheid.
2. Het ontwikkelen van een langjarig gebiedsgericht programma. Dit omvat een regioplan voor de komende 20 jaar en uitvoeringsagenda per vier jaar gericht op drie overkoepelende doelstellingen:
    - Het verbeteren van de kwaliteit, leefbaarheid en veiligheid van de leefomgeving in regio's door onder andere een passende woningvoorraad voor bestaande en nieuwe inwoners, transformatie van de winkelgebieden en leegstaande gebouwen, verduurzaming van de gebouwde omgeving en een gezonde groene leefomgeving.
    - Een duurzaam en bereikbaar voorzieningenniveau dat ondersteunend is aan het beoogde toekomstperspectief van de regio's en het behoud van de aantrekkelijkheid en leefbaarheid in deze regio's voor inwoners.
    - Een kansrijke toekomst voor inwoners in de regio's met aandacht voor een kansrijke en gezonde toekomst, gezond opgroeien en oud worden, ontwikkelkansen in het onderwijs, perspectief op werk en regionale economische ontwikkeling.

Wat betekent het NPVR voor Zuidoost-Fryslân?
Als regio gaan we in 2025 aan de slag met het opstellen van het Regioplan Zuidoost-Fryslân. Het regioplan vormt de basis voor de gebiedsgerichte aanpak over een looptijd van ongeveer twintig jaar.

Vervolg

De vijf gemeenten, provincie en Wetterskip werken samen met het Fries Planbureau en een organisatiebureau aan de verdere vormgeving van het proces te komen tot een gedragen regioplan. Doel is voor de zomer van 2025 een bestuurlijke conferentie te organiseren waar verschillende stakeholders (waaronder maatschappelijke partners, natuurorganisaties, vertegenwoordigers vanuit de samenleving, onderwijsinstellingen etc.) bij elkaar komen om gezamenlijk onze visie op Zuidoost-Fryslân vast te stellen. Ook u wordt als volksvertegenwoordiging hier nadrukkelijk bij betrokken.

De volgende stap is het opstellen van de eerste uitvoeringsagenda waarin concrete activiteiten voor de komende vier jaar zijn opgenomen. Deze uitvoeringsagenda moet eind 2025 zijn opgesteld.

Naast het ontwikkelen van het langjarige gebiedsgerichte programma gaan we aan de slag met actielijn 1, de doorontwikkeling van de beleids- en investeringslogica. We zien op dit moment vaak dat nationaal beleid onvoldoende aansluit op de regionale situatie. Dit heeft bijvoorbeeld tot gevolg dat rijkssubsidies niet beschikbaar zijn voor regio's omdat we niet voldoen aan de landelijk gestelde voorwaarden. Vanuit actielijn 1 gaan we met het Rijk aan de slag landelijk beleid te toetsen op regionale toepasbaarheid zodat dit beter op elkaar aansluit.

Financiën

Vanuit het Rijk worden middelen en ondersteuning ingezet voor de organisatie en totstandkoming van het regioplan. Het is op dit moment nog niet bekend om hoeveel middelen dit gaat.

Tot slot

Als regionale overheden hechten wij veel waarde aan de intentie van het kabinet nu echt stappen te willen zetten om de regio op waarde te schatten als vitaal onderdeel van Nederland. Om die reden willen wij ook graag samenwerken met het Rijk om de kwaliteit van leven, wonen en werken in Zuidoost-Fryslân te verbeteren. Daarvoor zullen wij het Rijk aanmoedigen en zo nodig aanspreken om de uitgesproken intentie waar te maken.

Bijlagen

1. Kamerbrief Elke regio telt.
2. Rapportage regiodialogen.
3. Regioprofiel Zuidoost-Fryslân.
4. Brief aan de minister namens de 11 regio's.

ELKE REGIO TELT!

EEN NIEUWE AANPAK VAN VERSCHILLEN TUSSEN REGIO'S

MAART 2023

Rli Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

ROB RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR

Raad Volksgezondheid & Samenleving

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur adviseert over de duurzame ontwikkeling van de leefomgeving en infrastructuur.

Samenstelling Rli

Jan Jaap de Graeff, voorzitter
Pallas Agterberg
Jeanet van Antwerpen
Niels Koeman
Jantine Kriens
Emmy Meijers
Jeroen Niemans
Krijn Poppe
Karin Sluis
Hanna Tolsma
Erik Verhoef
André van der Zande
Junior-raadsleden
Joris van den Boom
Yourai Mol
Ron Hillebrand, secretaris

Raad voor het Openbaar Bestuur

De Raad voor het Openbaar Bestuur adviseert over de inrichting en het functioneren van het openbaar bestuur, en de beleidsmatige aspecten van financiële verhoudingen tussen Rijk, gemeenten en provincies.

Samenstelling ROB

Han Polman, voorzitter
Katrien Termeer, vicevoorzitter
Angelique Berg
Martiene Branderhorst
Frank Hendriks
Frank van Ommeren
Daan Roovers
Huri Sahin
Peter Verheij
Kees Jan de Vet
Peter Wilms
Gerber Nijendaal, plv. secretaris

Raad voor Volksgezondheid & Samenleving

De Raad voor Volksgezondheid & Samenleving inspireert en adviseert over hoe we morgen kunnen leven & zorgen.

Samenstelling RVS

Jet Bussemaker, voorzitter
Godfried Bogaerts
Erik Dannenberg
Pieter Hilhorst
Hafez Ismaili M'hamdi
Marleen Kraaij-Dirkzwager
Bas Leerink
Ageeth Ouwehand
Floortje Scheepers
Martijn van der Steen
Stannie Driessen, secretaris

INHOUD

SAMENVATTING 5

1 INLEIDING 11
1.1 Aanleiding 11
1.2 Drie adviesraden, één advies 14
1.3 Vraagstelling van dit advies 15
1.4 Aanpak 15
1.5 Afbakening 17
1.6 Leeswijzer 18

2 ANALYSE VAN VIJF REGIO'S 19
2.1 Gemeten verschillen in brede welvaart 19
2.1.1 Gezondheid 19
2.1.2 Vertrouwen in instituties 20
2.1.3 Inkomen en arbeidsparticipatie 20
2.1.4 Bereikbaarheid van voorzieningen 21
2.1.5 Kwaliteit van de leefomgeving 22
2.2 Resultaten van verdiepende gesprekken in de regio's 23
2.2.1 Stapeling van verschraling 23
2.2.2 Te weinig structurele aandacht voor de regio's 24
2.2.3 Afwezigheid rijksoverheid 24
2.2.4 Specifieke risico's van grensligging 27
2.2.5 Positieve bijdrage van sociale binding en netwerken 28

3 STEUN VOOR REGIO'S VANUIT RIJK EN EU 31
3.1 Rijksinvesteringen in regio's 31
3.1.1 Uitkeringen vanuit Gemeentefonds 31
3.1.2 Investeringen in economische structuur, groei en bereikbaarheid 34
3.1.3 Vestiging van (semi)publieke instellingen en diensten 34
3.1.4 Vestiging van (semi)publieke instellingen en diensten 36
3.1.5 Bevordering van brede welvaart in de regio 37
3.2 EU-investeringen in regio's 38
3.2.1 EU-beleid gericht op verkleining van regionale verschillen 38
3.2.2 Europese subsidies voor regionale projecten 40
3.3 Slotsom 40

4 CONCLUSIES 41
4.1 Te weinig oog in rijksbeleid voor sociaal belang van voorzieningen in regio's 42
4.2 Kansen van 'perifere' gebieden belemmerd door beleidsfocus op sterke regio's 44
4.3 Rijksondersteuningsprogramma's voor regio's te kort van duur en te kleinschalig 46
4.4 Onvoldoende aandacht voor specifieke opgaven in grensregio's 47
4.5 Gezag rijksoverheid in regio's onder druk 48

5 AANBEVELINGEN 49
5.1 Nieuw perspectief nodig: beleid waarin elke regio telt 49
5.2 Onze aanbevelingen in beeld 50
5.3 Onze aanbevelingen nader uitgewerkt 52
5.3.1 Herijk de reguliere beleids- en investeringslogica van het Rijk 52
5.3.2 Investeer in langjarige programma's voor regionale ontwikkeling 54
5.3.3 Werk aan vitale relatie tussen regio's en rijksoverheid 56
5.4 Tot slot 59

INHOUDELIJKE BIJLAGEN 60

1 REGIONALE BREDE WELVAART: INDICATOREN EN REGIONALE CIJFERS 60
Kenmerken van brede welvaart 60
Regionale brede welvaart in cijfers 62
Invloed van regionale bevolkingskrimp, economie en overheidsbeleid 69

2 GESPREKKEN IN VIJF VOORBEELDREGIO'S 70
Beschikbaarheid van woningen en werk 70
Beschikbaarheid van voorzieningen 72
Sociale binding en saamhorigheid 75
Rol van rijksoverheid en rijksbeleid 76

3 GELDSTROMEN VANUIT RIJK EN EU NAAR DE REGIO'S 78
Rijksinvesteringen in structuurversterking 78
EU-financiering voor Nederlandse regio's 83

4 MODEL VOOR GELIJKWAARDIG PARTNERSCHAP 88

LITERATUUR 89

BIJLAGE 96

TOTSTANDKOMING ADVIES 96

SAMENVATTING

Regionale welvaartsverschillen

Hoewel Nederland relatief klein is, kent ons land aanzienlijke regionale verschillen. Die verschillen zijn er in landschappelijk en cultureel opzicht, maar ook als het gaat om de kansen die mensen hebben om een passende baan te vinden, om onderwijs te volgen op een goed bereikbare locatie en om gezond oud te worden. Bepaalde gebieden in Nederland, veelal gelegen buiten de economische centrumgebieden, hebben te maken met een stapeling van achterstanden op één of meer aspecten. Deze situatie is niet nieuw, maar de ongelijkheid neemt de laatste jaren verder toe.

Doordat de bedrijvigheid zich nu voornamelijk concentreert in economische kerngebieden zoals de Randstad en de regio Eindhoven, geldt datzelfde voor de werkgelegenheid, het aanbod van diensten en voorzieningen enzovoort. In de regio's buiten de economische kerngebieden is het vaak rustiger en is er vaak meer ruimte. Dat laatste maakt deel uit van de charme van die gebieden; het wordt als zeer positief ervaren. Deze positieve waardering weegt echter steeds minder op tegen de gegroeide verschillen in brede welvaart en negatieve ontwikkelingen die elkaar versterken. Essentiële voorzieningen in de regio's brokkelen gelijktijdig af: basisscholen gaan dicht, huisartspraktijken verdwijnen, winkels sluiten hun deuren, bushaltes worden opgeheven. Deze neerwaartse spiraal van verschraling heeft verstrekkende gevolgen voor het gemeenschapsleven in een regio. De leefbaarheid van dorpen, buurten en gemeenschappen komt onder druk te

staan en dit leidt in diverse regio's tot achterstanden. Dit betreft onder meer verschillen in gezondheid (de gemiddelde levensverwachting is in sommige gebieden zeven jaar lager dan elders) en de hoogte van het gemiddelde inkomen. Ook is de beschikbaarheid van culturele voorzieningen, openbaar vervoer en ontmoetingsplekken in bepaalde regio's onder de maat.

Een deel van deze regionale achterstanden vinden wij principieel niet te rechtvaardigen omdat ze de kansen van mensen op een gezond leven en op deelname aan de samenleving beperken. Maar ook voor Nederland als geheel vormen deze regionale achterstanden en verschillen een probleem omdat de realisatie van allerlei nationale doelstellingen – denk aan de noodzakelijke transities in onder meer het energiesysteem, de landbouw en de economie – overal in Nederland opgepakt moet worden. Nederland kan zich deze achterstanden simpelweg niet veroorloven.

Het bestaan van dergelijke onwenselijke verschillen in regionale brede welvaart vormde voor drie onafhankelijke adviesraden aanleiding om hierover gezamenlijk te adviseren: de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS) en de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB). Wij zijn nagegaan wat er aan de hand is: welke regionale verschillen bestaan er zoal, wat zijn de oorzaken ervan en hoe ervaren mensen in de regio's zelf de verschillen? Daarop volgde de vraag: wat moet daaraan worden gedaan en door wie?
We hebben het begrip 'brede welvaart' als graadmeter gebruikt. Brede welvaart omvat alles wat mensen van waarde vinden: niet alleen het besteedbaar inkomen, maar bijvoorbeeld ook gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale verbondenheid, persoonlijke ontplooiing en veiligheid. Het doel van ons advies is om het kabinet te adviseren over wat zij kunnen doen (of laten) om ervoor te zorgen dat het overheidsbeleid in elke regio in Nederland ten goede komt aan de brede welvaart, niet alleen in de gebieden die het economisch voor de wind gaat.

Wat er leeft in de regio's
Om zicht te krijgen wat er leeft in regio's buiten de economische kerngebieden hebben wij vijf 'voorbeeldregio's' onderzocht: de Veenkoloniën, Parkstad Limburg, Twente, de Kop van Noord-Holland en Zeeuws-Vlaanderen. We hebben gesprekken gevoerd met bestuurders ter plaatse en met mensen die er wonen, werken of ondernemen. Een terugkerend punt in de gesprekken betrof de rol van de rijksoverheid. Veel mensen in de regio's voelen zich overgeslagen bij investeringen van het Rijk in de economie, de zorg, de infrastructuur, het openbaar vervoer, de culturele voorzieningen en het onderwijs. Ze hebben het idee dat de rijksoverheid niet goed begrijpt wat er in de regio speelt en te veel op afstand staat, ook letterlijk: tal van regionale vestigingen van overheidsdiensten zijn vertrokken of zelfs opgeheven. De landelijke overheid is hierdoor haar 'voelsprieten in de regio' kwijtgeraakt.
De mensen met wie wij spraken lieten ook weten dat de ondersteuning van regio's vanuit het Rijk niet toereikend is. Om de achterstanden op het gebied van onder meer gezondheid, onderwijs, bereikbaarheid en economische welvaart goed aan te pakken, is naar hun oordeel langdurige aandacht nodig. Maar de steunprogramma's van de rijksoverheid zijn kortdurend, incidenteel en van te beperkte omvang.

Het landelijke beleid maakt volgens onze gesprekspartners met name de sterke regio's sterker, met als onbedoeld gevolg dat andere regio's verzwakken. Dat is bijvoorbeeld te merken in regio's die grenzen aan Duitsland of België. De Haagse overheidsregels staan vaak het benutten van kansen aan de andere kant van de grens in de weg. Het lukt dan bijvoorbeeld niet om personeel aan te trekken van over de grens of om op te boksen tegen 'concurrentie' in het leerlingenvervoer. Ook tellen kansen van grensgebieden in de afwegingen bij bijvoorbeeld de aanleg van een openbaarvervoerverbinding amper mee.

Maakt de rijksoverheid de juiste keuzes?

Om zicht te krijgen op de aandacht die het Rijk heeft voor de regio's, hebben we in kaart gebracht hoeveel rijksgeld er bij de regio's binnenkomt. Het meeste geld is afkomstig uit het Gemeentefonds. Deze budgetten zijn vooral bedoeld voor het in stand houden van het lokale voorzieningenniveau en om zorg en ondersteuning te bieden aan inwoners. Via het Gemeentefonds wordt getracht verschillen tussen gemeenten te verkleinen, door gemeenten die te maken hebben met achterstanden een relatief grotere uitkering te geven. Voor structurele investeringen blijft weinig ruimte over.

Het Rijk investeert daarnaast ook zelf in regio's: in de realisatie van infrastructuur, ziekenhuizen, onderwijs- en onderzoeksinstellingen, woningbouwprojecten enzovoort. Ons is opgevallen dat deze rijksinvesteringen in de praktijk vooral ten goede komen aan de economische kerngebieden en stedelijke regio's in het land. Oftewel: aan gebieden waar volop kansen liggen, omdat ze zijn aangehaakt op de wereldeconomie. Deze investeringen maken krachtiger wat al krachtig is. Dat is een bewuste keuze van de rijksoverheid. De achterliggende aanname is dat het vergroten van welvaartsgroei in economisch sterke regio's, uiteindelijk ook profijt oplevert voor zwakkere regio's.

Maar is dat ook zo? Uit verschillende onderzoeken blijkt van niet. Terwijl de economische kerngebieden in Nederland de afgelopen decennia steeds sterker zijn geworden, hebben de regio's die al op achterstand stonden gestaag aandeel in de economische ontwikkeling verloren en zijn de achterstanden in brede welvaart niet minder geworden. Sterke regio's trekken regio's met achterstanden niet mee omhoog. Integendeel: deze worden juist zwakker, onder andere door het vertrek van jonge mensen en theoretisch opgeleiden. Een belangrijke aanname waarop het beleid van de rijksoverheid stoelt, klopt dus niet.

Belang van vertrouwen en betrokkenheid van burgers

De sterk gegroeide verschillen in diverse onderdelen van brede welvaart tussen regio's binnen en regio's buiten de economische kerngebieden van het land achten wij onwenselijk, deels omdat ze niet te rechtvaardigen zijn maar ook omdat ze voor Nederland als geheel een probleem vormen. Immers, wanneer brede welvaart structureel ongelijk is verdeeld, heeft dit onvermijdelijk consequenties voor het vertrouwen dat inwoners van minder bedeelde regio's hebben in de overheid en overheidsinstituties. Tekenen daarvan zijn op dit moment al zichtbaar. Veel mensen in de door ons onderzochte regio's herkennen zich nauwelijks meer in de rijksoverheid. Ze hebben het gevoel dat het Rijk geen recht doet aan wat zij belangrijk vinden en wat hun regio nodig heeft. Zij voelen zich niet gezien, laat staan begrepen. Op den duur kan een gebrek aan vertrouwen en betrokkenheid

van grote groepen burgers de democratische gemeenschap en het gezag van de Nederlandse overheid ondermijnen. Tegelijkertijd kan het de realisatie van allerlei nationale doelstellingen bemoeilijken – denk aan de noodzakelijke transities in onder meer het energiesysteem, de landbouw en de economie – en loopt de welvaartsgroei in de economische kerngebieden tegen de grenzen van leefbaarheid aan. Nederland kan zijn nationale problemen niet oplossen zonder de kracht en het potentieel van álle regio's.

Onze aanbevelingen

Wij denken dat het tijd is voor een evenwichtiger rijksbeleid met een sterkere oriëntatie op de regio. Dat vraagt ook om een gedragsverandering van besluitvormers: zij moeten in elke afweging gaan meewegen wat de consequenties zijn voor verschillende regio's. Dat zal niet gemakkelijk zijn omdat diep gewortelde patronen, routines en systemen verandering behoeven. Het is een proces van lange adem. En toch moet het. Het zal vast niet altijd in één keer goed gaan, maar de veranderingen moet wel *nu meteen* beginnen. Hiertoe doen we in dit advies een aantal concrete aanbevelingen. De belangrijkste zijn, in samengevatte vorm:

Herijk de reguliere beleids- en investeringslogica van het Rijk

Beleid en investeringskeuzes van de rijksoverheid moeten niet langer vanzelfsprekend leiden tot 'sterker te maken wat al sterk is'. De betekenis van keuzes van het Rijk voor de brede welvaart in regio's, zou veel beter doordacht moeten worden. Het gaat in de besluitvorming immers niet alleen om de economische kracht van het land, maar om een acceptabel niveau van brede welvaart in heel Nederland. Dat betekent dat overal tenminste een basis voor vitale gemeenschappen moet worden gegarandeerd, maar die basis zal niet in elke regio in Nederland hetzelfde eruit zien. Die is afhankelijk van de specifieke regionale structuur, het regionale karakter en de behoeften van bewoners. Om handen en voeten te geven aan deze veranderende investeringslogica, kan de rijksoverheid aansluiten bij de Code Interbestuurlijke Verhoudingen (Rijk, IPO, VNG & UvW, 2023) die expliciet bepaalt dat het Rijk inzicht moet geven in de regionale gevolgen van nationaal beleid.

Investeer in langjarige en substantiële programma's voor regionale ontwikkeling

Samenwerkende partijen in de regio's moeten een 'kansenagenda' maken voor de ontwikkeling van brede welvaart voor de lange termijn. Zij bepalen gezamenlijk inhoudelijke prioriteiten op basis van regiospecifieke kansen, behoeften en opgaven. De 'kansenagenda's' moeten ook aansluiten bij de aanpak van grote nationale en Europese opgaven voor de toekomst. Het Rijk moet op basis van de kansenagenda's langjarig extra financiële ruimte vrijmaken (dus boven op de reguliere budgetten) om ongewenste verschillen tussen regio's te verkleinen. Er zal altijd een onafhankelijke toets op bredewelvaartseffecten van die agenda's gedaan moeten worden. Zo'n langjarige investeringsstrategie zou een koerswijziging betekenen ten opzichte van de huidige strategie. Het Rijk beperkt zich vooralsnog tot het verstrekken van bijdragen voor korte periodes, bedoeld voor het repareren van achterstanden. De door ons voorgestelde langjarige en substantiële budgetten voor de ontwikkeling van brede welvaart zou het Rijk in principe

kunnen volgen voor alle regio's in Nederland. Maar wij vinden dat de prioriteit moet liggen bij de regio's die op dit moment sterk achterlopen.

Werk aan een vitale relatie tussen regio's en rijksoverheid
Een sterkere oriëntatie in het rijksbeleid op regionale ontwikkeling vraagt om een vitale relatie tussen rijksoverheid en regio's, zodat signalen uit de regio beter doorklinken op rijksniveau en Rijk en regio gemakkelijker met elkaar in gesprek komen. Wij noemen in dit advies verschillende mogelijkheden daarvoor en bevelen aan om daarin keuzes te maken.
Verder vinden wij dat de rijksoverheid bij de keuzes die worden gemaakt rond de sluiting of vestiging van instellingen, nadrukkelijker spreiding over het land zou moeten nastreven. Dat geldt voor kennis- en onderwijsinstellingen vanwege hun essentiële rol in regionale ecosystemen. Dat geldt voor rijksdiensten en zelfstandige bestuursorganen (zbo's). En dat geldt eveneens bij de aanpak van de grote nationale woningbouwopgave, die volgens ons deels moet worden verwezenlijkt door middel van kleinschalige woningbouwprojecten, gespreid over de regio's in het land.

Tot slot
Wij komen in dit advies tot de conclusie dat er sprake is van een stapeling van onwenselijke bredewelvaartsverschillen tussen regio's in Nederland. Wij vinden dat er daarom in de volle breedte van het overheidsbeleid meer aandacht en ruimte voor de structurele ontwikkeling van regio's nodig is. Alleen dan kan er sprake zijn van een toekomst met brede welvaart, in élke regio in Nederland.

AANBEVELINGEN

VOOR HET REALISEREN VAN BREDE WELVAART IN HEEL NEDERLAND

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Hoewel Nederland relatief klein is, kent ons land aanzienlijke regionale verschillen. Die verschillen zijn er in landschappelijk en cultureel opzicht, maar ook als het gaat om de kansen die mensen hebben om een passende baan te vinden, om onderwijs te volgen op een goed bereikbare locatie en om gezond oud te worden. Bepaalde gebieden in Nederland, veelal gelegen aan de randen van ons land en buiten de economische centrumgebieden, hebben te maken met een stapeling van achterstanden op één of meer aspecten.

Er is bijvoorbeeld sprake van gezondheidsverschillen: de gemiddelde levensverwachting bij geboorte is in sommige regio's[1] maar liefst zeven jaar lager dan elders (RIVM, 2021). Deze verschillen in gezondheid zijn grotendeels het gevolg van uiteenlopende factoren die op een complexe manier op elkaar inwerken, zoals arbeidsmarkt, onderwijs, sociale zekerheid en leefomgeving (RVS, 2020b). De achterstanden betreffen onder meer de hoogte van het gemiddelde inkomen, de kwaliteit van de leefomgeving, de beschikbaarheid van publieke voorzieningen zoals onderwijs, zorg en openbaar vervoer en de werkgelegenheid. Ook de beschikbaarheid van culturele voorzieningen en ontmoetingsplekken is in bepaalde regio's minimaal en

1 Met regio bedoelen we in dit advies samenhangende gebieden die groter zijn dan een gemeente en kleiner dan een provincie.

het is daar lastig om actieve verenigingen te behouden. Dit soort onwenselijke verschillen tussen de regio's in ons land bestaan al decennialang. Hoewel de regionale verschillen in vergelijking met andere landen minder groot zijn, nemen de verschillen in Nederland wel steeds verder toe. Ook voor Nederland als geheel zijn deze regionale verschillen een probleem omdat alle Nederlandse regio's nodig zijn bij het aanpakken van grote vraagstukken zoals de stikstofproblematiek, de energie- en klimaatopgave, de veranderingen in de zorg en de tekorten op de woningmarkt.

Dit advies staat stil bij de aard en omvang van de regionale verschillen en achterstanden en heeft tot doel om bij te dragen aan een nieuwe aanpak van regionale verschillen in brede welvaart, om daarmee Nederland als geheel sterker te maken. Drie adviesraden hebben hiervoor hun krachten gebundeld: de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS) en de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB). De drie raden besteedden eerder elk al aandacht aan het thema 'de regio' en 'regionale verschillen',[2] maar in dit advies brengen we de perspectieven van de drie raden samen.

Wij zijn op zoek gegaan naar wat er aan de hand is, welke verschillen er bestaan, wat de oorzaken ervan zijn en hoe mensen de verschillen ervaren. We hebben daarbij het concept 'brede welvaart' als graadmeter gebruikt. Brede welvaart omvat alles wat mensen van waarde vinden. Behalve om materiële welvaart gaat het ook om zaken als gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale verbondenheid, persoonlijke ontplooiing en veiligheid (Evenhuis et al., 2020).

Tijdens de gesprekken die wij voor dit advies in verschillende regio's hebben gevoerd, viel ons op dat veel mensen aangaven dat ze hun regio koesteren vanwege de plezierige leefomgeving, de saamhorigheid en de regionale identiteit, maar dat zij tegelijkertijd teleurgesteld zijn in de overheid en instituties, omdat steeds meer voorzieningen verdwijnen uit hun omgeving. In deze regio's heerst het gevoel dat alle aandacht uitgaat naar andere – met name stedelijke – gebieden in het land. Het ongenoegen dat mensen ervaren betreft ook de gebrekkige vertegenwoordiging van het regionale perspectief in bijvoorbeeld landelijke politieke debatten en de geringe herkenbaarheid van regionale thema's in bijvoorbeeld landelijke kranten en bij de publieke omroep.

Het zojuist geschetste beeld toont overeenkomsten met bevindingen die zijn beschreven in de *Atlas van afgehaakt Nederland* (De Voogd & Cuperus, 2021) en het rapport *Regionaal maatschappelijk onbehagen* (Van den Berg & Kok, 2021). Ook in het recent in opdracht van het kabinet opgestelde rapport *Wat wel kan* signaleert Johan Remkes dat mensen in landelijke regio's meer en meer te maken hebben met verlies van voorzieningen en perspectief, en dat zij zich in de steek gelaten voelen door de overheid en zich niet meer in die overheid herkennen. Remkes verbindt hieraan ook een culturele component: "Mensen in landelijke gebieden ervaren een groeiend verschil

2 Zie onder meer het essay De regio als redding (RVS, 2022), het advies Geef richting, maak ruimte! (Rli, 2021c), de verkenning De som der delen (Rli, 2019) en het advies Rol nemen, ruimte geven (ROB, 2021a).

in culturele waarden" (Remkes, 2022, p. 18). Recent toonden ook landelijke politieke partijen aandacht voor regionale verschillen binnen Nederland.[3]

Geografisch gestapelde en elkaar versterkende achterstanden die mensen belemmeren in hun zelfredzaamheid en ontplooiingsmogelijkheden zijn naar ons oordeel niet te rechtvaardigen – niet in de huidige situatie, en al helemaal niet als de ongelijkheid blijft groeien. De toenemende regionale ongelijkheid is direct voelbaar in de regio's die het betreft, maar ook schadelijk voor Nederland als geheel. In de eerste plaats omdat deze ongelijkheid de 'ruimtelijke en politieke' gemeenschap die Nederland vormt, ondermijnt (Van den Berg & Kok, 2021). En in de tweede plaats omdat deze de effectieve aanpak van urgente nationale vraagstukken zoals de energietransitie, de woningbouwopgave en klimaatadaptatie compliceert. Om Nederland sterker uit de verschillende crises te laten komen zijn alle regio's nodig. Dit advies richt zich weliswaar op de situatie in regio's, maar het belang daarvan omvat héél Nederland.

De gegroeide en toenemende achterstanden zijn geen natuurfenomenen. Regionale verschillen ontstaan wel deels door autonome economische ontwikkelingen, maar tijdens ons onderzoek voor dit advies hebben we waargenomen dat ook keuzes van de rijksoverheid gewicht in de schaal leggen. Clustering van bedrijven bijvoorbeeld, ontstaat meestal op plekken waar de randvoorwaarden gunstig zijn, zoals de aanwezigheid van infrastructuur, kennis en arbeidskrachten. Op deze randvoorwaarden kan de overheid invloed uitoefenen, bijvoorbeeld door de keuze van bouwlocaties, de locaties van onderwijsinstellingen en de aanleg van (spoor)wegen.

Uiteindelijk zijn regionale achterstanden in belangrijke mate een product van nationaal beleid, deels onbedoeld, deels bedoeld. In de afgelopen decennia hebben beleidskeuzes van het Rijk er direct of indirect toe geleid dat er in diverse gebieden allerlei voorzieningen zijn verdwenen die voor mensen van waarde zijn, zoals de huisarts, de busverbinding, de bibliotheek, het lokale zwembad of de basisschool. Inmiddels staat ook het voortbestaan van vestigingen van voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs in verschillende regio's steeds meer onder druk. De spoedeisende hulp, verloskunde en ziekenhuiszorg is eveneens op steeds grotere afstand van dorpen en woonkernen georganiseerd. Politiekantoren zijn gesloten en voor rechtspraak moeten mensen steeds vaker hun regio verlaten.

Het lijkt alsof ook de rijksoverheid zélf zich heeft teruggetrokken uit delen van Nederland. Regionale kantoren van de Belastingdienst zijn opgeheven en regionale diensten zoals Rijkswaterstaat zijn opgeschaald naar grotere landsdelen. Daarmee is de overheid onherkenbaar geworden voor veel inwoners van deze regio's. Ook de gemeentelijke schaalvergrotingen hebben bijgedragen aan de geringere betrokkenheid bij de overheid als geheel (Allers et al., 2021). Welwillende, of in de woorden van Johan Remkes, 'redelijke' mensen, die zich inzetten voor de samenleving maar zich zorgen maken over hun gebied en de overheid die voor hen steeds minder zichtbaar is. Die onzichtbaarheid schaadt het vertrouwen van mensen

3 De Tweede Kamerfractie van het CDA publiceerde in februari 2023 *Voor heel Nederland*. D66 publiceerde eveneens in februari 2023 *Nederland Regioland*.

(Tjeenk Willink, 2022); veel inwoners hebben het gevoel dat ze voor de rijksoverheid ‘niet meetellen’. Dat gevoel wordt versterkt doordat ook (semi) publieke instellingen (zoals scholen en zorginstellingen) en bedrijven (denk aan supermarkten en bankfilialen) een terugtrekkende beweging hebben gemaakt en eenzelfde beweging als de overheid maken, deels gedreven door de nationale financieringsstromen.

We zijn tijdens ons onderzoek overigens ook op initiatieven gestuit die de leefbaarheid en gemeenschapskracht juist verbeteren. Ondernemende mensen en creatieve organisaties bedenken allerlei manieren om in de eigen regio zorg en onderwijs te organiseren, woningbouw voor elkaar te krijgen of armoede te verlichten. Daar is vaak geen tussenkomst van een overheid bij nodig (dan wel gewenst). Maar de optelsom van dit soort inwonersinitiatieven is niet voldoende, zo moeten we vaststellen, om in alle regio’s van ons land te komen tot een acceptabel niveau van brede welvaart.

1.2 Drie adviesraden, één advies

De verschillen die in ons land bestaan tussen regio’s manifesteren zich op allerlei manieren. Het gaat om verschillen die op elkaar kunnen ingrijpen en elkaar kunnen versterken. Deze gestapelde achterstanden komen bijvoorbeeld tot uiting in gezondheidsverschillen. Iemands gezondheid hangt immers sterk samen met factoren zoals opleiding, maatschappelijke positie en inkomen. Bekend is dat mensen met weinig opleiding vaker in armoede leven en dat mensen die in armoede leven vaker én meer lichamelijke en psychische klachten hebben. Maar iemands gezondheid wordt ook beïnvloed door factoren zoals leefomgeving en sociale verbondenheid: schone lucht en de aanwezigheid van groen dat uitnodigt tot bewegen en elkaar ontmoeten, komen het fysieke en mentale welzijn van mensen ten goede.

Om de vinger te leggen op dit soort dwarsverbanden is een breed perspectief nodig, dat de grenzen van beleidsdomeinen overstijgt. Dat is de reden waarom de Rli, de RVS en de ROB ervoor hebben gekozen om gezamenlijk met dit onderwerp aan de slag te gaan. Niet om vervolgens op elk adviesdomein afzonderlijke aanbevelingen te doen, maar juist om één perspectief te schetsen waarmee de brede welvaart in heel Nederland kan worden versterkt en waarmee onwenselijke verschillen tussen regio’s kunnen worden verminderd.

Zoals we hierboven al vaststelden, hangen de achterstanden in bepaalde regio’s en de nadelige gevolgen die mensen daarvan ondervinden in hun dagelijks leven, in veel gevallen direct of indirect samen met beleidskeuzes van de rijksoverheid. Er zijn bovendien nationale belangen in het geding. Daarom richten onze aanbevelingen zich vooral op het rijksoverheidsbeleid. Daarnaast richten we ons op de rol die decentrale overheden te spelen hebben in hun relatie met de samenleving en de kansen die daarin besloten liggen voor Nederland.

1.3 Vraagstelling van dit advies

De centrale vraag van dit advies luidt:
Wat is ervoor nodig om onwenselijke verschillen tussen regio's te voorkomen dan wel te verkleinen, om zo de brede welvaart in alle regio's van Nederland te bevorderen? Welke rol hebben de rijksoverheid en andere partijen daarbij te spelen?

De twee kernbegrippen in deze centrale vraag, 'onwenselijke verschillen' en 'brede welvaart', vormen de lenzen waardoor wij in dit advies naar Nederland kijken. We lichten dit kort toe.

Of verschillen tussen regio's onwenselijk zijn, hangt naar ons oordeel in hoge mate af van de manier waarop in het beleid van de rijksoverheid de lusten en lasten worden verdeeld tussen gebieden in Nederland. De rijksoverheid kan bij die verdeling streven naar maximale welvaart voor het hele land, naar voldoende of gelijke welvaart voor iedereen of naar het prioriteren van de welvaart van bepaalde groepen. In de praktijk bestaan deze invalshoeken naast elkaar. Als er onwenselijke uitkomsten ontstaan, is het zaak om te kijken wat de oorzaken zijn van deze scheve balans.

Wij zien verschillende onwenselijke uitkomsten. Ten eerste kunnen er niet te rechtvaardigen verschillen zijn in de kansen die burgers in bepaalde regio's hebben om deel te nemen aan de samenleving (door bijvoorbeeld het volgen van een opleiding of het verwerven van voldoende inkomen) of om een gemeenschap te vormen. Ten tweede kunnen er verschillen zijn tussen regio's die onwenselijk zijn voor heel Nederland, omdat zij bijvoorbeeld leiden tot uitholling van onze democratische rechtsstaat, tot een lagere economische welvaart of tot een verminderd oplossend vermogen om met grote veranderingen om te kunnen gaan, zoals de klimaatverandering, energietransitie of de vergrijzing.

Hoe de brede welvaart over de regio's van Nederland is verdeeld, hebben wij in dit advies in kaart gebracht aan de hand van een verzameling indicatoren. Deze hebben betrekking op bredewelvaartsaspecten zoals levensverwachting, (ervaren) gezondheid, werkgelegenheid, opleidingsniveau, vertrouwen in instituties en andere mensen, veiligheid, leef- en woonomgeving, beschikbaarheid én afstand tot voorzieningen en groen, last van milieuproblemen enzovoort. Op een groot aantal van deze bredewelvaartsaspecten blijken steeds dezelfde regio's slecht te scoren. Het uitgangspunt in dit advies is dat we meer grip willen krijgen op deze problematiek. We willen doorgronden waar het fout gaat: waarom het ondanks de goede bedoelingen en de beleidsinzet van het Rijk (zie bijvoorbeeld BZK, 2022a), al decennialang niet lukt om alle regio's te laten delen in de brede welvaart en een aantal verschillen zelfs groter wordt. Ook willen we een aantal oplossingsrichtingen schetsen.

1.4 Aanpak

Op basis van beschikbare data over brede welvaart in Nederland hebben wij een analyse gemaakt van verschillen tussen regio's en de mate waarin overheidsbeleid en -interventies invloed hebben op die verschillen.

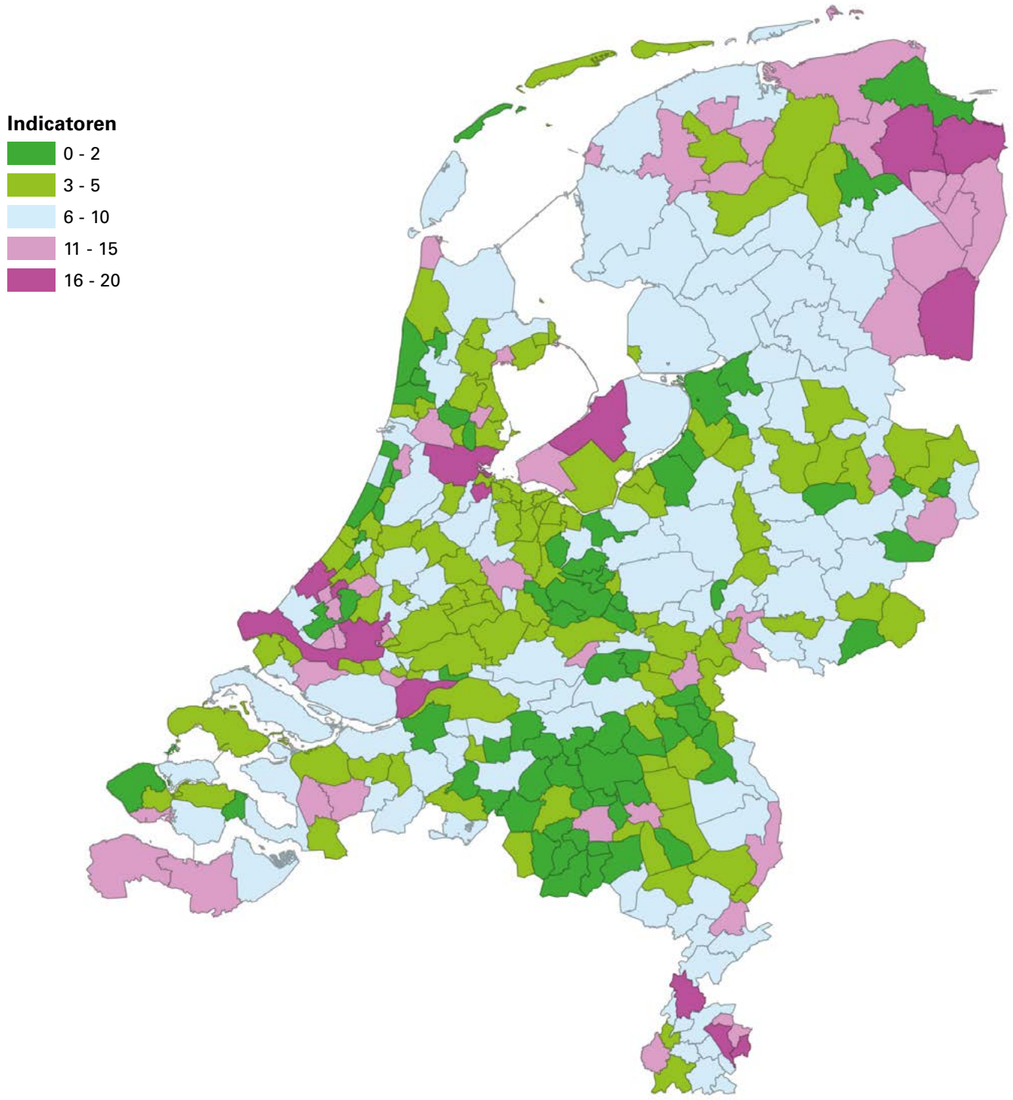
Als je nauwkeurig kijkt naar de verdeling van verschillende aspecten van brede welvaart over ons land, blijkt dat behalve de grootstedelijke gebieden van Nederland (waarover aanstonds meer), ook een aantal regio's buiten de economische centrumgebieden te maken heeft met een stapeling van achterstanden.[4] Figuur 1 laat dit zien. Naarmate gemeenten op de kaart donkerder zijn gekleurd, is er sprake van een groter aantal bredewelvaarts-indicatoren waarop zij laag tot zeer laag scoren.

Op een aanzienlijk aantal bredewelvaartsaspecten scoren steeds dezelfde regio's laag tot zeer laag. In deze regio's zijn er bovendien nauwelijks mogelijkheden om welvaart te ontlenen aan nabijgelegen gebieden (door bijvoorbeeld de aanwezigheid van een zorginstelling, een buurtsupermarkt of een geldautomaat in buurgemeenten) – eenvoudigweg omdat daar een vergelijkbare problematiek speelt.[5]

Op basis van het globale beeld dat oprijst uit de bredewelvaartscijfers in Nederland hebben wij vijf regio's geselecteerd die we voor dit advies nader hebben geanalyseerd: Zeeuws-Vlaanderen, de Veenkoloniën, de Kop van Noord-Holland, Twente en Parkstad Limburg. Het zijn voorbeelden van regio's waar de brede welvaart op belangrijke onderdelen sterk achterblijft en die behoren tot wat Van den Berg & Kok (2021) 'perifere regio's' hebben genoemd omdat het gaat om ver buiten de Randstad gelegen gebieden.

4 In bijlage 1 lichten we onze analyse van bredewelvaartsaspecten nader toe.
5 In bijlage 1 geven wij een nadere toelichting op hoe welvaart aan nabijgelegen regio's kan worden ontleend.

Figuur 1: Brede welvaart per gemeente, gemeten in aantallen indicatoren met een (zeer) lage score

Bron: CBS, 2022 (bewerking Rli)

Wij hebben gemerkt dat ‘perifeer’ vanwege dit Randstedelijke perspectief een beladen term is; vanuit Europees perspectief zijn deze regio’s juist vaak centraal gelegen. Toch gebruiken we bij gebrek aan een betere term het woord ‘perifeer’ zo nu en dan in dit advies, waarbij we ons bewust zijn van het eenzijdige perspectief en telkens in het besef dat deze term onvoldoende recht doet aan de problematiek die in dit advies aan bod komt.

Per voorbeeldregio hebben we verdiepend naar de bredewelvaartscijfers gekeken. Naast deze kwantitatieve analyse hebben we in elk van de vijf regio’s onze bevindingen ingekleurd en aangevuld met behulp van gesprekken die we ter plaatse hebben gevoerd. We spraken met in totaal ongeveer 120 mensen: bestuurders, actieve bewoners, ondernemers en personen die beroepsmatig direct contact met bewoners en bedrijven onderhouden.[6] We spraken met hen over hun ervaringen met en gevoelens bij de brede welvaart in hun regio. Ook hebben we met hen kansen, problemen en mogelijke oplossingen tegen het licht gehouden. Op die manier wilden we meer inzicht te krijgen in de dynamiek die schuilgaat achter de cijfers, in wat mensen zelf belangrijk vinden en hoe zij zelf naar hun regio kijken

Met de gesprekken in de vijf voorbeeldregio’s pogen we in dit advies meer grip op de problematiek te krijgen. We geven dus geen oplossingen-op-maat per bezochte regio. De voorbeeldregio’s fungeren veeleer als vindplaatsen waaruit we in algemene zin kunnen leren (a) waarom het, de erkenning van de problemen door het Rijk ten spijt, tot op heden niet lukt om verbetering te brengen in de scheve welvaartsverdeling en (b) op welke manieren daaraan iets valt te doen. Andere regio’s met vergelijkbare profielen zullen zich geheel of gedeeltelijk herkennen in de geschetste problematiek. De oplossingsrichtingen die we in dit advies voorstellen, zijn ook voor díe regio’s bedoeld.

Aanvullend op de regiobezoeken hebben we literatuur bestudeerd en interviews gehouden met enkele tientallen onderzoekers en deskundigen op het gebied van brede welvaart (zie voor een overzicht de bijlagen ‘Literatuur’ en ‘Totstandkoming advies’).

1.5 Afbakening

We hebben het in dit advies in beginsel over alle regio’s in Nederland, waarbij we de primaire focus leggen op die regio’s waar sprake is van een stapeling van achterstanden in brede welvaart en relatief achterblijvende inzet van de rijksoverheid. We laten de grote steden buiten beschouwing. Niet omdat daar geen sprake is van achterstanden of onwenselijke verschillen, maar omdat in veel gevallen de samenstelling en opbouw van de bevolking anders is en omdat er andere vragen spelen ten aanzien van de toegang tot voorzieningen en vervoer. De kwetsbare wijken in grote steden staan bovendien al tientallen jaren in de politieke belangstelling en er is veel beleidsaandacht voor, wat zich ook vertaalt in substantiële budgetten. Voorbeelden zijn het grotenstedenbeleid van de kabinetten-Kok,

6 De mensen met wie wij hebben gesproken vormden geen representatieve vertegenwoordiging van de inwoners van de vijf regio’s. Wel hebben wij in deze gesprekken nuttige informatie verkregen en duidelijke indrukken opgedaan.

de wijkenaanpak van het vierde kabinet-Balkenende en onder het huidige kabinet in het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' (BZK, 2022b).

Wij laten in onze analyse Caraïbisch Nederland buiten beschouwing, omdat deze regio bestuurlijk en geografisch zeer sterk afwijkt van de rest van het Koninkrijk.

1.6 Leeswijzer

Het vervolg van dit advies is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 bespreken we de inzichten en indrukken die wij hebben opgedaan tijdens onze bezoeken aan de vijf geselecteerde voorbeeldregio's. In hoofdstuk 3 gaan we na op welke manier de rijksoverheid de regio's buiten de economische centrumgebieden van Nederland financieel ondersteunt en met welke inzet zij in deze regio's investeert. We kijken ook hoe deze investeringen zich verhouden tot de ondersteuning van regio's door de Europese Unie (EU). Aansluitend presenteren we in hoofdstuk 4 de conclusies die wij trekken uit onze bevindingen. In hoofdstuk 5 ten slotte, formuleren wij onze aanbevelingen. Daarmee reiken wij concrete handvatten aan voor een sterkere oriëntatie op de brede welvaart in elke regio.

2 ANALYSE VAN VIJF REGIO'S

Wij hebben voor dit advies vijf regio's onderzocht die illustratief zijn voor regionale verschillen. In elk van deze regio's is sprake van een stapeling van achterstanden op diverse indicatoren van brede welvaart. Wij geven in § 2.1 van dit hoofdstuk een korte samenvatting van onze bevindingen,[7] In de vijf regio's hebben we gesprekken gevoerd met bestuurders, bewoners, ondernemers en professionals. We spraken met hen over actuele onderwerpen in de regio, hun binding met de regio, de kwaliteit van leven in de regio, de veranderingen die in de regio hebben plaatsgevonden en het toekomstperspectief voor de regio. In § 2.2 van dit hoofdstuk bespreken wij enkele opvallende punten die uit de gesprekken naar voren kwamen.[8]

2.1 Gemeten verschillen in brede welvaart

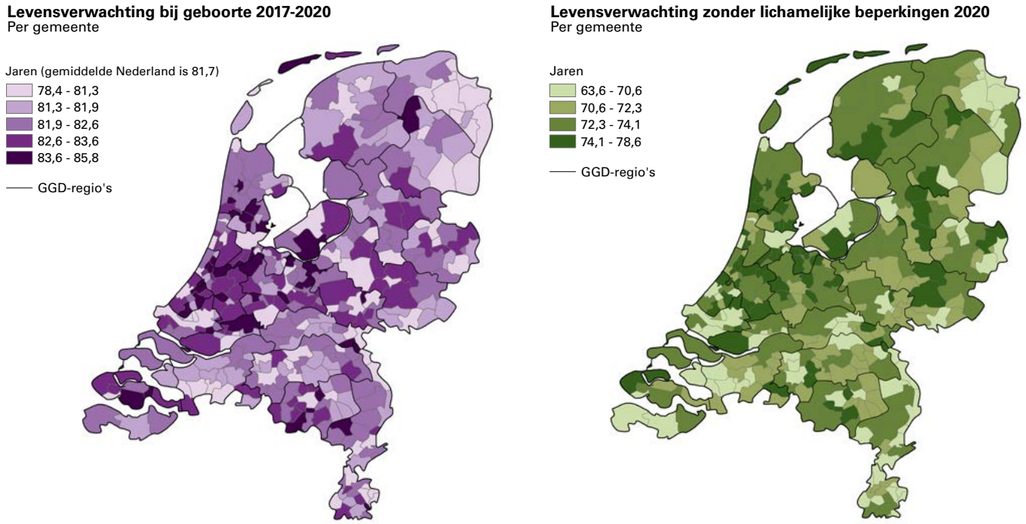
2.1.1 Gezondheid

In de voorbeeldregio's – met uitzondering van de Kop van Noord-Holland – zien we serieuze gezondheidsachterstanden. Het aantal mensen met overgewicht is in deze gebieden hoog, evenals het aantal mensen met chronische aandoeningen. De levensverwachting hoort met name in de Veenkoloniën en Parkstad Limburg tot de laagste van Nederland.

7 In bijlage 1 gaan wij uitgebreider in op de verschillen.
8 In bijlage 2 is een uitgebreidere weergave van de gesprekken opgenomen.

In Zeeuws-Vlaanderen is de levensverwachting relatief hoog. De gezonde levensverwachting is daarentegen in delen van alle onderzochte regio's laag, met Parkstad Limburg als laagste van het land; zie figuur 2.

Figuur 2: Levensverwachting en gezonde levensverwachting: verschillen tussen regio's

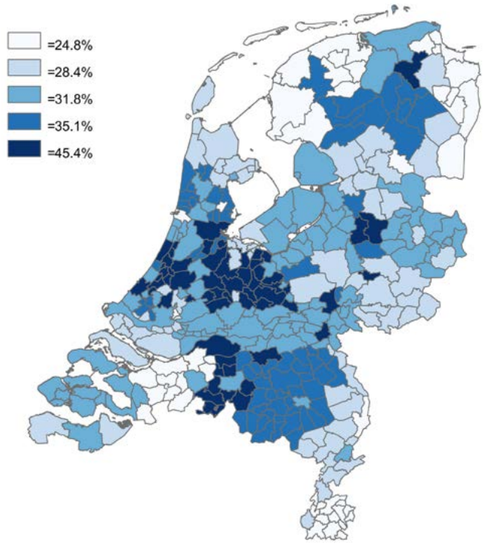

Bron: RIVM; cijfers 2017-2020

2.1.2 Vertrouwen in instituties

Het valt op dat in alle onderzochte regio's, met uitzondering van Twente, het vertrouwen in instituties relatief laag is ten opzichte van de rest van Nederland. Figuur 3 illustreert dit met gegevens over het vertrouwen dat mensen hebben in de Tweede Kamer (politiek vertrouwen).

Figuur 3: Politiek vertrouwen

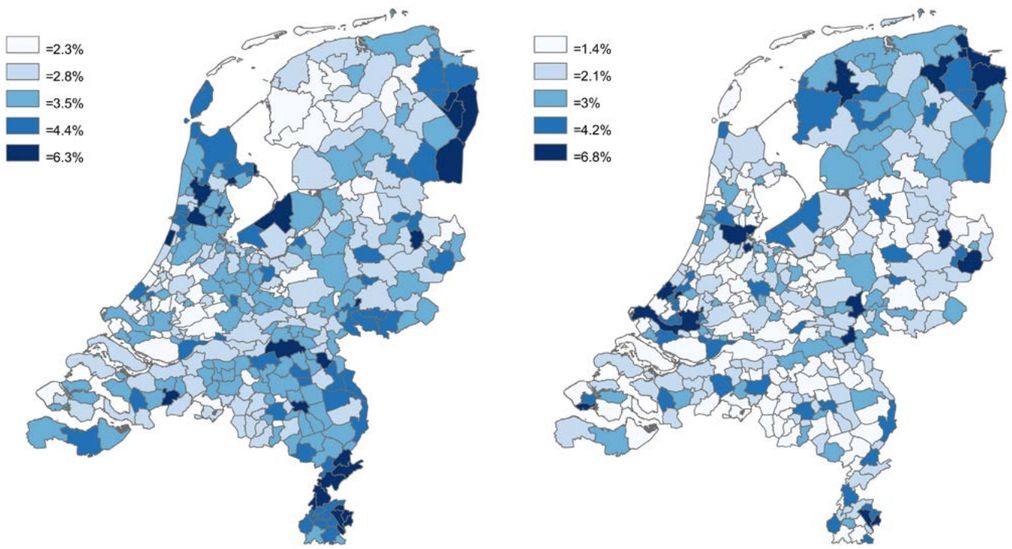
Bron: De Voogd & Cuperus, 2021; cijfers 2013-2016

2.1.3 Inkomen en arbeidsparticipatie

De economische ontwikkeling en materiële welvaart in de vijf voorbeeld-regio's is laag ten opzichte van de rest van Nederland. Het beeld verschilt echter flink tussen de onderzochte regio's. Het besteedbaar inkomen in deze regio's hoort bij de laagste van het land, behalve in de Kop van Noord-Holland. En met uitzondering van de regio Twente zien we in alle regio's een

lage arbeidsparticipatie. Figuur 4 laat bijvoorbeeld zien dat in alle onderzochte regio's sprake is van een relatief groot aandeel arbeidsongeschikten. In een aantal voorbeeldregio's blijkt er ook veel beroep te worden gedaan op de bijstand, terwijl dat in Zeeuws-Vlaanderen en grote delen van de Kop van Noord-Holland en Twente veel minder het geval is.

Figuur 4: Aandeel arbeidsongeschiktheid en aandeel bijstand

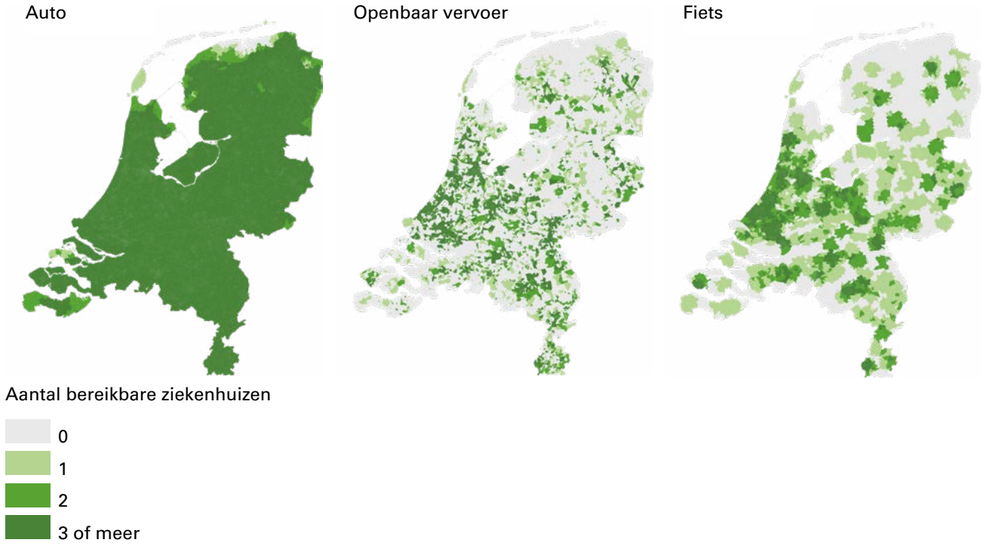

Bron: De Voogd & Cuperus, 2021; cijfers 2018

2.1.4 Bereikbaarheid van voorzieningen

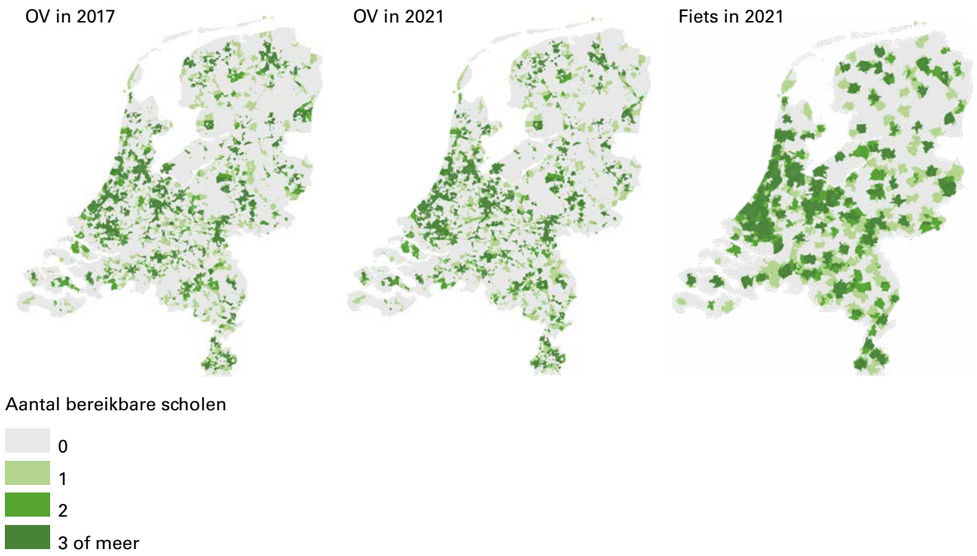
Met uitzondering van Parkstad Limburg en Twente is zowel de afstand als de reistijd tot werk en tot voorzieningen als zorginstellingen, scholen, sportaccommodaties en winkels relatief groot. Het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) heeft dit in 2022 nauwgezet in beeld gebracht. Ter illustratie laten we in figuur 5 zien dat ziekenhuizen in de voorbeeldregio's over het algemeen ver weg liggen ten opzichte van de rest van het land. Figuur 6 geeft inzicht in de bereikbaarheid van het middelbaar onderwijs en de ontwikkeling over de tijd daarin. Het PBL concludeert dat in de afgelopen jaren vooral onderwijslocaties in vaak al goed bereikbare stedelijke gebieden nog beter bereikbaar per openbaar vervoer zijn gemaakt. Jongeren in meer landelijke gebieden kunnen echter steeds minder gemakkelijk op school komen.

Figuur 5: Bereikbaarheid ziekenhuizen per vervoerswijze binnen 45 minuten reistijd

Bron: PBL, 2022

Figuur 6: Bereikbaarheid havo/vwo binnen 30 minuten reistijd, 2017-2021

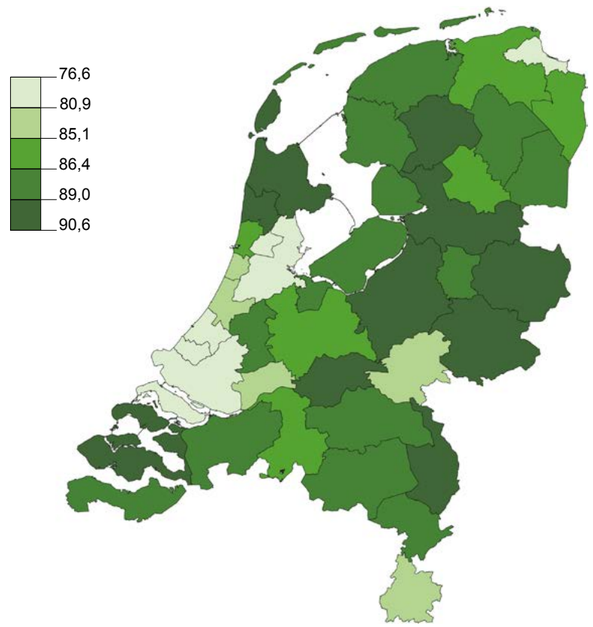
Bron: PBL, 2022

2.1.5 Kwaliteit van de leefomgeving

De kwaliteit van de leefomgeving laat in de verschillende voorbeeldregio's geen eenduidig beeld zien. Zo behoort de zwemwaterkwaliteit in Zeeuws-Vlaanderen tot de beste van Nederland, maar in bepaalde delen van het gebied is bijvoorbeeld wel de emissie van fijnstof hoog. Het totale oppervlak aan natuur- en bosgebieden in Zeeuws-Vlaanderen is laag, maar dat is op heel veel andere plekken in Nederland ook het geval. Van de voorbeeldregio's vormen Twente en Parkstad Limburg een positieve uitzondering op dit algemene beeld. Beide scoren wel weer slecht op fijnstof.

Mensen in de voorbeeldregio's – met uitzondering van Parkstad Limburg – zijn behoorlijk tevreden met hun leven. Figuur 7 laat zien dat in de Kop van Noord-Holland, Zeeuws-Vlaanderen en Twente die tevredenheid ook de woning omvat.

Figuur 7: Tevredenheid met woning (percentage (zeer) tevreden particuliere huishoudens), 2021

Bron: CBS, 2022

2.2 Resultaten van verdiepende gesprekken in de regio's

2.2.1 Stapeling van verschraling

In alle voorbeeldregio's noemden onze gesprekspartners de gelijktijdige verschraling van allerlei maatschappelijke voorzieningen een groot probleem voor de welvaart in hun regio. In dorpskernen moeten steeds vaker basisscholen sluiten. De huisartsenzorg wordt geconcentreerd op een beperkt aantal plekken in de regio. Dit soort essentiële maatschappelijke voorzieningen komen zodoende op steeds grotere afstand te liggen, soms tientallen kilometers verderop. Doordat tegelijkertijd busdiensten stukje bij beetje verder worden ingeperkt, raken mensen in toenemende mate afhankelijk van de auto. Voor mensen die niet (langer) over een auto beschikken, zoals ouderen of scholieren, is dit des te meer een probleem.

Als in korte tijd zoveel verschillende voorzieningen afbrokkelen, heeft dit verstrekkende gevolgen voor het gemeenschapsleven in een regio. De stapeling van verschraling beperkt de ontplooiingsmogelijkheden van mensen en holt gemeenschappen uit. De leefbaarheid van dorpen, kernen en gemeenschappen komt onder druk te staan. Inwoners doen hun best, maar het is vaak roeien tegen de stroom in. Op eigen kracht alleen kunnen ze het patroon van vertrekkende voorzieningen niet keren of compenseren.

Vaak is er sprake van een domino-effect van negatieve ontwikkelingen. Zo hebben middelbare scholieren, net als studenten in het mbo, in de voorbeeldregio's vaak te maken met grote reisafstanden. Maar – anders dan mbo-studenten die vaak bewust kiezen voor een carrière in de regio – vertrekt een groot deel van de havo- en vwo-leerlingen naar elders om te studeren, want hbo-opleidingen en universiteiten liggen in de meeste gevallen ver buiten de regio. Deze uitstroom heeft bijvoorbeeld tot gevolg dat er in dorpen niet genoeg actieve leden zijn om muziekverenigingen en sportclubs levend te houden. Slechts een klein deel van de studenten keert na de vervolgopleiding terug in de regio. Ook ontstaat er een steeds groter gebrek aan vrijwilligers. Als gevolg van deze ontwikkelingen hebben verscheidene van de onderzochte regio's het stempel 'krimpregio' gekregen. Dit heeft ertoe geleid dat er de afgelopen jaren een restrictief woningbeleid is gevoerd, onder het motto "niet bouwen voor de leegstand". De woningvoorraad is verouderd geraakt en sluit inmiddels niet meer goed aan op de huidige woonwensen.[9] Wonen in de regio wordt door al dit soort factoren steeds minder interessant voor jonge gezinnen.

Omdat in de meeste voorbeeldregio's sprake is van een tamelijk eenzijdige arbeidsmarkt – in Zeeuws-Vlaanderen is er bijvoorbeeld vooral veel werkgelegenheid in het toerisme, de industrie en de agrarische sector – bestaat het beeld dat jongeren "voor een serieuze baan naar de Randstad moeten". Uit de gesprekken die wij voerden kwam echter naar voren dat dit niet altijd klopt. Als regionale onderwijsinstellingen goede verbindingen weten te leggen met het bedrijfsleven, kan dat gunstig uitpakken voor het behoud van arbeidsplaatsen.[10] Treffende voorbeelden daarvan zijn de Universiteit Twente en de Saxion Hogeschool, die mensen aan de regio weten te binden

9 In specifieke gevallen zoals in Zeeuws-Vlaanderen en een deel van de Kop van Noord-Holland is een bijkomend probleem dat veel woningen worden gebruikt als tweede woning of vakantiewoningen.

10 Binnen het middelbaar beroepsonderwijs is hier, onder andere via het Regionaal Investeringsfonds mbo, aandacht voor.

én het ondernemerschap in de regio aanjagen. De wisselwerking tussen onderwijs, ondernemerschap en overheidsbeleid is belangrijk voor de kracht van regio's.

2.2.2 Te weinig structurele aandacht voor de regio's

De problemen in de regio's die wij bezochten zijn niet nieuw. Achterstanden op het gebied van gezondheid, onderwijs, economische welvaart of leefgewoonten gaan vaak al generaties terug. Bovendien kan het ene verschil, bijvoorbeeld een slechtere gezondheid van de bevolking, mede het resultaat zijn van andere ongelijkheden, zoals economische achteruitgang. In veel gevallen ligt de oorsprong mede in de teloorgang van een specifieke economische activiteit. Denk aan de turfwinning en strokartonindustrie in de Veenkoloniën, de textielindustrie in Twente en de mijnbouw in Limburg.[11]

Onze gesprekspartners benadrukten dat de achterstanden in hun regio om een langdurige inzet vragen, maar dat de steun van de rijksoverheid doorgaans kortdurend, incidenteel en van onvoldoende omvang is. Zo financiert het Rijk in bepaalde regio's pilotprojecten gericht op preventie van zorgbehoefte. Zulke projecten verlopen vaak goed, maar het benodigde vervolg ontbreekt. Bovendien pakken deze specifieke projecten de onderliggende maatschappelijke ongelijkheden niet aan. Pijnlijk is het dan om te zien dat de incidenteel bereikte besparingen vaak niet in de regio belanden om verdere investeringen en borging van het succes mogelijk te maken, maar ten goede komen aan zorgverzekeraars of de rijksoverheid.

11 Zie ook ROB, Achtergrondstudie Zuid-Limburg en Oost-Groningen, 2022. https://www.raadopenbaarbestuur.nl/actueel/nieuws/2022/10/25/onderzoek-rob-zuid-limburg-en-oost-groningen

Sprekend over het te incidentele karakter van de ondersteuning en de investeringen vanuit het Rijk wezen onze gesprekspartners meermaals op de 'Regio Deals'. Deze samenwerkingsprojecten tussen de rijksoverheid en regionale partners zijn volgens direct betrokkenen weliswaar waardevol, maar van te korte duur en te geringe omvang om blijvend effect te kunnen sorteren. De opgaven waarvoor het geld wordt ingezet hebben vaak veel meer en veel langer aandacht nodig dan de vierjarige looptijd van de Deals. Inwoners ervaren dat allerlei voor hen belangrijke voorzieningen verdwijnen, en daarvoor in de plaats zien ze slechts incidentele, projectmatige en kortlopende inspanningen van het Rijk ter ondersteuning en versterken van de brede welvaart.

2.2.3 Afwezigheid rijksoverheid

In de gesprekken die wij in de voorbeeldregio's voerden, riep de relatie met de rijksoverheid veel discussie op. De algemene teneur was dat de landelijke overheid niet begrijpt wat er in de regio speelt en de 'perifere' regio's overslaat als er belangrijke keuzes worden gemaakt. We tekenden uitspraken op als:

- "Landelijk beleid lijkt te zijn gebaseerd op een Randstedelijke logica."
- "Als er investeringen in nieuwe autowegen en spoorwegen worden gedaan, komt alles in de Randstad terecht."
- "Als de middelbare school hier ook nog sluit, moeten scholieren tot 50 kilometer reizen om naar school te kunnen."
- "Kijk naar de kunsten: musea, orkesten, kunstopleidingen – in de regio wordt niet geïnvesteerd."

- “Voor huisartsenzorg in de nacht moeten je hier inmiddels ruim 25 kilometer reizen met de auto, hoe moet dat als je helemaal geen auto hebt?”

Het nationale beleid houdt volgens de mensen met wie wij spraken geen rekening met de situatie in de regio. De uitgestrektheid van landelijke gebieden én het effect van andere, wegvallende voorzieningen, wordt volgens hen bijvoorbeeld niet voldoende meegenomen in de normen die het Rijk hanteert voor het openbaar vervoer en het wegennet, het overeind houden van vestigingen van basisscholen of voortgezet onderwijs en diverse zorgvoorzieningen. Juist het feit dat het wegvallen van deze voorzieningen ook effect heeft op andere terreinen, zorgt voor een verschraling van voorzieningen in algemene zin. Daardoor is een neerwaartse spiraal ontstaan.

In vrijwel elke regio die wij bezochten kwam uit de gesprekken naar voren dat de inwoners zich onderbedeeld voelen als het gaat om investeringen in de infrastructuur. Dat probleem leeft in algemene zin, maar nog veel sterker als er sprake is van grensregio’s. In het oosten en zuiden van het land worden vooral grensoverschrijdende openbaar vervoer-verbindingen gemist, zoals een busverbinding van Twente naar het Duitse achterland en een intercityverbinding tussen Heerlen en Aken. Dat soort trajecten valt bij de verdeling van publiek geld steevast buiten de boot. Elders is het vooral de regionale weginfrastructuur die niet goed op peil wordt gehouden. Zo leven er in Zeeuws-Vlaanderen zorgen over de fors toegenomen druk op het wegennet, met name in het toeristenseizoen. De wegen naar kustdorpen als Cadzand zijn nog steeds enkelbaans, de wegen door de dorpen en kernen raken verstopt, terwijl het openbaar vervoer geen reëel alternatief vormt. Ook in de Veenkoloniën staat de bereikbaarheid over de weg op sommige plekken onder druk – in dit geval doordat er bruggen worden gesloopt vanwege de hoge onderhoudskosten, bijvoorbeeld in Pekela.[12]

Mensen hebben het gevoel dat de rijksoverheid ook letterlijk op afstand is komen te staan: regionale kantoren van de Belastingdienst worden gesloten,[13] rechtbanken in de regio behandelen niet meer alle zaken, regionale diensten zoals de Dienst Landelijk Gebied en de Inspectie Volkshuisvesting zijn opgeheven, regionale directies van Rijkswaterstaat zijn opgeschaald naar grotere landsdelen en ook de politie is volgens onze gesprekpartners minder nabij sinds in 2013 bij de vorming van de Nationale Politie de 25 regiokorpsen zijn vervangen door tien regionale eenheden. De landelijke overheid is volgens hen door dit soort terugtrekkende bewegingen haar ‘voelsprieten in de regio’ steeds meer kwijtgeraakt.

Deze ontwikkeling duurt tot op de dag van vandaag voort. Zo wordt in politiek Den Haag geregeld geopperd om kosten te besparen door specialistische zorg (zoals kinderhartchirurgie; zie kader) te concentreren, dan wel door het aantal rechtbanken, gevangenissen of militaire kazernes terug te schroeven en te concentreren. Dit soort plannen, die onherroepelijk ten koste zouden gaan van regionale voorzieningen en regionale

12 Zie https://www.rtvnoord.nl/nieuws/933778/actiegroep-haalt-bakzeil-21-van-de-34-bruggen-in-pekela-verdwijnen

13 In Zeeuws-Vlaanderen verdween in 2012 het in Terneuzen gevestigde kantoor van de Belastingdienst. In 2021 heeft de Belastingdienst echter besloten, vanwege de behoefte die veel mensen bleken te hebben aan persoonlijk contact en vanwege de grote afstand tot de dichtstbijzijnde vestiging (in Middelburg), om een steunpunt te openen in Terneuzen.

werkgelegenheid, hebben hun weerslag op het vertrouwen van inwoners van de betreffende gebieden – ook als ze uiteindelijk niet doorgaan. Het beeld dat de regio er niet toe doet, is dan al bevestigd.

Kinderhartchirurgie

Eind 2021 kondigde het kabinet aan de centra voor kinderhartchirurgie te willen concentreren op twee locaties: Rotterdam en Utrecht. De centra in Leiden en Groningen zouden moeten sluiten. Het belangrijkste argument hiervoor was dat de medische expertise te veel versnipperd zou raken en dit ten koste zou kunnen gaan van de kwaliteit van de zorg. In Nederland worden jaarlijks circa 1.200 kinderen met een aangeboren hartafwijking geboren.

Hoe gevoelig het ligt om hoogspecialistische zorg (deels) te concentreren, en in dit specifieke geval mogelijk specifiek in de Randstad, bleek al snel. Een petitie werd in het Noorden van het land ruim 260.000 keer ondertekend. Ouders van jonge hartpatiënten land stuurden een brief aan de minister van Volksgezondheid. Voor hen was de reisafstand punt van zorg, maar de brandbrief van politieke partijen in de Provinciale Staten en gemeenteraden schreven agendeerden de bredere effecten: uitholling van de academische medische zorg en wetenschap in de noordelijke regio's.

De Nederlandse Zorgautoriteit heeft vervolgens op verzoek van de minister een impactanalyse uitgevoerd (NZa, 2022). In deze analyse worden de impact van de sluiting van Groningen en Leiden geschetst. Daarbij kijkt de Nza naar de effecten van de concentratie van zorg voor patiënten, zorgprofesionals, zorgorganisaties, opleidingen, onderzoek en maatschappij. Nadat het de vier betrokken centra zelf niet lukte om met een voorstel te komen, heeft het Kabinet besloten de centra voor kinderhartchirurgie in Groningen en Rotterdam open te houden en die in Leiden en Utrecht te sluiten. Een belangrijk argument betrof het belang van regionale spreiding.

Mensen die in de 'perifere' regio's wonen en werken missen, zo kwam uit onze gesprekken naar voren, een goede relatie met de rijksoverheid. Ze voelen zich overgeslagen op de momenten dat het Rijk investeert in de economie, de zorg, de infrastructuur, de cultuur en het onderwijs. De contacten over en weer zijn onder de maat. Het Rijk weet volgens de mensen die wij spraken de regio prima te vinden als er problemen moeten worden opgelost, bijvoorbeeld rond de opvang van asielzoekers en statushouders, het herstel van de natuur of de opwekking van duurzame energie. Maar voor het onderhouden van 'gewoon' contact komen ministers en topambtenaren zelden in de regio. Die reis ondernemen ze pas als er problemen zijn. De mensen zien ook wel uitzonderingen en op lager niveau zijn er altijd wel contacten met de rijksoverheid. Maar uiteindelijk overheerst toch het beeld dat Den Haag ver weg is voor de regio, en dat andersom de regio voor Den Haag nog veel verder weg ligt.

Tot slot leeft in de regio's het beeld, zo merkten wij, dat de kwaliteit van het lokale en provinciale bestuur niet past bij de grote opgaven die op regionaal niveau voorliggen. Dat hangt volgens onze gesprekspartners onder andere samen met het salaris en de vergoedingen voor ambtenaren, gemeentebestuurders en gemeenteraadsleden. De hoogte van deze bedragen is namelijk gekoppeld aan het inwoneraantal in de gemeenten. Dat betekent dat de salarissen en vergoedingen in de 'perifere' gebieden vaak aanzienlijk lager liggen dan in dichtbevolkte stedelijke gebieden. Maar ook gemeenten met relatief weinig inwoners willen de opgroeiende jeugd, gezinnen, alleenstaanden en ouderen een goede basis bieden voor een gezond en goed leven. En deze overheden moeten net als grote gemeenten tegenkracht kunnen bieden aan milieubelastende bedrijven en ondermijnende criminaliteit.

2.2.4 Specifieke risico's van grensligging

De door ons bezochte regio's zijn bijna allemaal grensregio's. Soms biedt deze grensligging kansen voor het vergroten van de brede welvaart in de regio, maar in de praktijk staan in de meeste regio's tal van formele belemmeringen het benutten van kansen in de weg.

We zien dit bijvoorbeeld in Parkstad Limburg, dat onderdeel is van een grensoverschrijdende agglomeratie, en in Zeeuws-Vlaanderen. In deze regio's maken mensen dagelijks gebruik van voorzieningen aan de andere kant van de landsgrens. Maar op tal van terreinen stuiten ze daarbij op barrières die het gevolg zijn van verschillen in wet- en regelgeving. Het nationale beleid houdt vaak niet of nauwelijks rekening met wat er aan de grens nodig is. Administratief gezien stopt het gebied bij de grens. Alles wat zich voorbij de grens en tussen de gebieden voorbij de grenzen afspeelt, telt niet mee in de nationale wetten en regels.

Het gevolg is dat bijvoorbeeld mensen in de regio Twente ervaren dat zij over slechts een halve arbeidsmarkt beschikken, "waarbij we alleen naar het westen kunnen kijken". Van de mogelijkheden die zich ten oosten van Twente aandienen, kunnen Twentenaren onvoldoende gebruikmaken als gevolg van verschillen in de nationale belastingregels of coronaregels en verschillen in procedures aan beide zijden van de grens. Ook Zeeuws-Vlaanderen beschikt volgens onze gesprekspartners over een te kleine arbeidsmarkt doordat werken in België onderhevig is aan wettelijke beperkingen.
In Parkstad Limburg zit de grens ook op een andere manier in de weg, namelijk op het vlak van energie. In deze regio is sprake van congestie op het elektriciteitsnet (EZK, 2022). Dit belemmert de economische ontwikkeling in de regio, "terwijl er in Duitsland meer dan voldoende infrastructuurcapaciteit is, die we niet mogen benutten".

De grensligging van sommige regio's brengt daarnaast risico's met zich mee voor de beschikbaarheid van gezondheidszorg- en onderwijsvoorzieningen. Dit zien we bijvoorbeeld in Zeeuws-Vlaanderen: inwoners (en ook toeristen) gaan hiervoor steeds vaker naar België. Gent heeft een academisch ziekenhuis en Knokke beschikt over een algemeen ziekenhuis. Deze plaatsen zijn voor veel bewoners (en toeristen) dichterbij dan Terneuzen of Goes. Echter, het gevolg is dat de beschikbare medische zorg in Zeeuws-Vlaanderen

zelf steeds verder afneemt. In het onderwijs voltrekken zich vergelijkbare ontwikkelingen (zie kader).

Kwaliteit onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen onder druk door 'schoolconcurrentie' vanuit België

Veel jonge kinderen uit Zeeuws-Vlaanderen gaan naar school in België, omdat kinderen daar al vanaf 2,5 jaar terecht kunnen. Dit betekent dat de ouders anderhalf jaar betaalde kinderopvang in Nederland kunnen uitsparen. Eenmaal in het Vlaamse onderwijssysteem gaan de kinderen vaak door naar de nabijgelegen basisschool. Ook de middelbare school doorlopen ze dan over de grens. Dat heeft volgens onze gesprekspartners voordelen voor de ouders, want Vlaamse scholen mogen leerlingenvervoer verzorgen, terwijl Nederlandse scholen dit niet mogen.
Als gevolg van deze situatie zitten er nu circa 1.200 kinderen uit Zeeuws-Vlaanderen in België op school. De schaduwzijde daarvan is dat er op de scholen in Zeeuws-Vlaanderen sprake is van leegloop. Door de lagere leerlingenaantallen staat de kwaliteit van het onderwijs van diverse scholen onder druk.

2.2.5 Positieve bijdrage van sociale binding en netwerken

In alle gesprekken die we voerden in de voorbeeldregio's, zowel met de bewoners als met bestuurders en professionals, werd het belang benadrukt van goede samenwerking in de regio. Uiteenlopende goede voorbeelden van samenwerking op verschillende niveaus kwamen ons ter ore: sociale samenwerkingsverbanden tussen bewoners, burgerinitiatieven gericht op zorgen voor elkaar en bestuurlijke samenwerkingsverbanden tussen gemeenten of tussen gemeenten, bedrijfsleven en onderwijsinstellingen, gericht op de economische ontwikkeling in de regio. In de regio maken betrokkenen zich samen sterk. Ze proberen er het beste van te maken en de situatie te verbeteren.

Deelnemers vertelden ons dat vaak "bijna iedereen elkaar kent" en dat dit de basis vormt voor sterke sociale en zakelijke banden binnen de regio. Het Twentse *noaberschap* komt, soms in iets andere vorm, ook in veel andere regio's voor. Burgerinitiatieven weten bijvoorbeeld ondernemers uit de regio aan zich te binden, of leggen contact met wetenschappers uit de regio die de resultaten van de initiatieven meten en daarover publiceren. Ook wordt er nauw samengewerkt in netwerken van gemeenten, politie, onderwijs-, woon-, zorg- en welzijnsinstellingen.

In enkele van de regio's die we bezochten merkten onze gesprekspartners op dat de Regio Deals een katalysator zijn om de bestuurlijke samenwerking in de regio van de grond te krijgen. Wel werd daarbij de kanttekening geplaatst, zoals we hiervoor ook al vermeldden, dat de Regio Deals van te korte duur zijn om blijvend effect te kunnen sorteren. Is de looptijd van de Regio Deal verstreken, dan "is de kans groot dat iedereen weer naar zijn eigen lokale problemen gaat kijken." Instrumenten als de Regio Deals zorgen tijdelijk voor een impuls, maar kunnen volgens betrokkenen niet het verlies van permanente voorzieningen compenseren.

Waar overheden, regionale partijen en inwoners erin slagen om op een gelijkwaardige, sectoroverstijgende manier met elkaar samen te werken, pakt dit vaak verrassend goed uit. Op straat-, buurt-, dorps- en regioschaal bruist het dan van de energie om elkaar te ondersteunen, de gemeenschap te versterken of om gezamenlijk specifieke opgaven op te pakken. Ook op plekken waar voorzieningen (dreigen te) verdwijnen ontstaan regelmatig krachtige netwerken van inwoners, die in samenwerking met ondernemers en/of maatschappelijke organisaties tot oplossingen komen; zie kader.

Samenwerking binnen programma 'Kans voor de Veenkoloniën'

In het programma 'Kans voor de Veenkoloniën' werken elf gemeenten met inwoners en organisaties uit de regio samen om de gezondheid van de 450.000 inwoners in het gebied te verbeteren. Het programma bestaat uit projecten op acht thema's: armoede, leefstijl, laaggeletterdheid, jeugd, participatie, eenzaamheid, werk en bekostiging.

In twee dorpen hebben bewoners samen met de plaatselijke welzijnsorganisatie geïnvesteerd in informele zorg: burenhulp. Een groot aantal bewoners bleek hulp te willen bieden aan hun buren, variërend van de hond uitlaten tot het doen van kleine klusjes in en om het huis.

De burenhulp en ook tal van andere activiteiten binnen het programma hebben als doel om bij te dragen aan de sociale samenhang en de onderlinge betrokkenheid van bewoners, maar óók aan het verminderen van de zorgvraag in de eerstelijnszorg en het terugdringen van de eenzaamheid onder ouderen. De burenhulp speelt een verbindende rol tussen bewoners onderling, tussen bewoners en zorgaanbieders en tussen zorgaanbieders en gemeente.

Op plekken waar al langdurig wordt samengewerkt lukt het vaak goed om ook samen te werken aan brede welvaart. De samenwerking tussen verschillende partijen, waaronder bedrijven maatschappelijke instellingen, overheden en (georganiseerde) inwoners, noemen we een 'regionaal ecosysteem'. Wij troffen verschillende voorbeelden aan van goed functionerende regionale ecosystemen, onder meer in de regio Twente; zie kader.

Regionaal ecosysteem in Twente

In de Economic Board Twente werken ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden al jaren intensief samen. Daarnaast werken Twentse gemeenteraden samen in de Twenteraad, een platform voor uitwisseling van informatie en meningsvorming door gemeenteraadsleden. En op het terrein van gezondheid heeft de regio SamenTwente opgericht, een overkoepelende organisatie voor onder meer GGD Twente, Veilig Thuis Twente en de Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp in Twente. SamenTwente legt dwarsverbanden tussen de werkvelden van de partners om de dienstverlening en het uitvoeren van zorgtaken te verbeteren. De samenwerking vindt dus op verschillende terreinen plaats en versterkt elkaar.

Wij hebben gezien dat goed werkende regionale ecosystemen een krachtige impuls kunnen geven aan de ontwikkeling van de brede welvaart in een regio. Daarbij is het van belang dat de bij zo'n ecosysteem betrokken partijen een gezamenlijk gedragen visie hebben die aansluit bij het karakter van de regio. En ook: dat er actieve betrokkenheid is vanuit lokale en provinciale overheden, kennisinstituten, bedrijven én inwoners. Cruciaal

zijn voorts een structureel commitment van bepalende partijen (burgemeesters van kerngemeenten, een ziekenhuis, een universiteit of hogeschool, toonaangevende ondernemers en werkgevers) én langjarige financiering voor een goede ondersteunende basis (een campusdirectie, regio- of programmabureau) die de inhoud van de opgaven en de netwerken met elkaar verbindt.

3 STEUN VOOR REGIO'S VANUIT RIJK EN EU

Hoe gaat de rijksoverheid om met de in het vorige hoofdstuk beschreven achterstanden in 'perifere' regio's? Om ons een beeld te vormen van de mate waarin er beleidsmatig aandacht is voor de verschillende regio's in Nederland, hebben we de geldstromen van het Rijk naar de regio's in Nederland in kaart gebracht. Ook zijn we nagegaan hoe deze geldstromen zich verhouden tot de ondersteuning die de EU biedt aan regio's binnen de EU-lidstaten.

3.1 Rijksinvesteringen in regio's

3.1.1 Uitkeringen vanuit Gemeentefonds

De belangrijkste geldstroom van het Rijk naar regio's loopt via uitkeringen aan gemeenten, die in beginsel bestemd zijn voor de bekostiging van gemeentelijke basistaken. Het belangrijkste deel daarvan loopt via het Gemeentefonds; zie tabel 1.

Tabel 1: Inkomstenbronnen van gemeenten 2021

Inkomstenbron	Omvang in miljarden euro's	Omvang in procenten
Gemeentefonds	**35,1**	**51,8%**
• Algemene uitkering	29,2	43,1%
• Decentralisatie-uitkering	5,9	8,7%
Specifieke uitkeringen	**10,9**	**16,1%**
• Gebundelde uitkeringen	6,4	9,5%
• Overige specifieke uitkeringen	4,5	6,7%
Overige inkomsten	**21,9**	**32,1%**
• Onroerendzaakbelasting	4,7	6,9%
• Overige belastingen	1,7	2,7%
• Heffingen/rechten/leges	5,1	7,2%
• Overige inkomsten	10,4	15,4%
Totaal	**67,9**	**100%**

Bron: gebaseerd op, BZK (2021a), BZK (2022f), BZK (2022g) en CBS (2022)

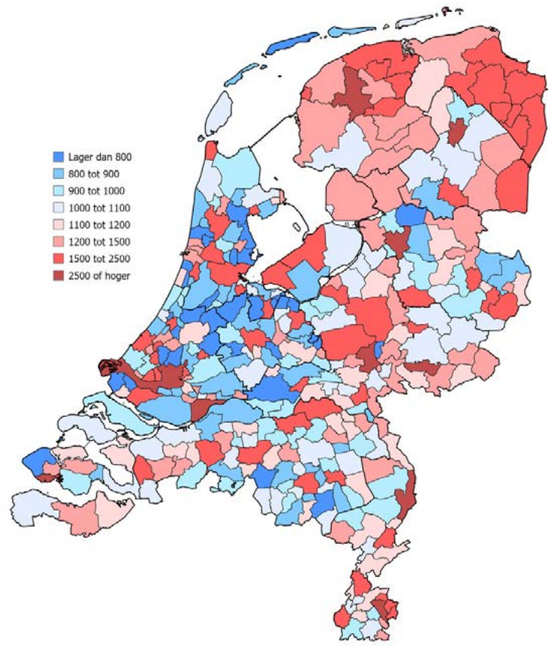
Een deel van de inkomsten uit het Gemeentefonds en de specifieke uitkeringen is bestemd voor beheer, onderhoud en exploitatie van plaatselijke publieke voorzieningen. Een ander deel van de inkomsten is bedoeld voor het bieden van zorg en ondersteuning aan inwoners, bedrijven en organisaties. Gemiddeld over Nederland is de verhouding tussen de uitgaven voor instandhouding van voorzieningen en die voor zorg voor en ondersteuning van inwoners ongeveer 50/50.

Regio's die ver van de Randstad vandaan liggen, ontvangen relatief veel geld uit het Gemeentefonds, vooral vanwege de hoge kosten voor zorg en ondersteuning die zij hebben in het sociaal domein (Divosa, 2021); zie figuur 8. Bij de verdeling van de algemene uitkering wordt behalve met de hogere kosten ook rekening gehouden met de mogelijkheden van gemeenten om zelf inkomsten te verwerven, door middel van belastingen (vooral onroerendzaakbelasting).[14]

Dat 'perifere' regio's relatief veel geld uit het Gemeentefonds ontvangen, is niet verrassend. De verdeelsleutel die het Rijk hanteert voor het Gemeentefonds is namelijk ontworpen om tegemoet te komen aan kostenverschillen tussen gemeenten die het gevolg zijn van onder meer sociaaleconomische kenmerken. Gemeenten waar sprake is van meervoudige achterstanden op het gebied van arbeidsparticipatie, inkomen, ouderenzorg, jeugdhulp, doelgroepenvervoer, culturele voorzieningen enzovoort, hebben logischerwijs te maken met hogere kosten en ontvangen om die reden dus ook hogere bijdragen uit het Gemeentefonds. Het is daarmee de weerspiegeling van de achterstanden in die regio's: omdat ze structureel achterlopen krijgen gemeenten meer geld om zorg en ondersteuning te bieden en de negatieve effecten van de achterstanden te compenseren. Ook is de waarde van de onroerende zaken in die gebieden doorgaans lager, waardoor de algemene uitkering uit het Gemeentefonds hoger is.

14 In figuur 8 zijn de volgende uitkeringen meegenomen: uit de Algemene uitkering de clusters Jeugd, Maatschappelijke ondersteuning, Samenkracht en burgerparticipatie en Volksgezondheid; uit de decentralisatie-, integratie- en specifieke uitkeringen de Gebundelde uitkering (Participatiewet + IOAW + IOAZ + levensonderhoud beginnende zelfstandigen Bbz 2004), Voogdij/18+, Beschermd wonen, Participatie, Inburgering, Aanpak discriminatie en bevorderen samenleven, Aanpak laaggeletterdheid, Aanpak lerarentekort G4, Actieprogramma dak- en thuisloze jongeren, Armoedebestrijding kinderen, Brede aanpak dak- en thuisloosheid, Brede school sport en cultuur (combinatie functie), Gezond in de stad, Handhaving quarantaine (covid 19), Jeugd, Jeugd aan zet, Jeugdhulp aan kinderen in een AZC, Koplopergemeenten Cliëntondersteuning, Maatschappelijke begeleiding, Maatschappelijke opvang, Programmabureau Sociaal domein, Versterking arbeidsmarktregio's, Voorschoolse voorziening peuters, Vrouwenopvang, Onderwijsachterstandenbeleid, Educatiebudget.

Figuur 8: Uitkeringen die gemeenten in 2021 ontvingen ter ondersteuning van inwoners, berekend in euro's per hoofd van de bevolking

Bron: COELO, 2022

Het geld dat gemeenten ontvangen via het Gemeentefonds en de specifieke uitkeringen is zoals gezegd (voor een deel) bedoeld voor het *in stand houden* van het lokale voorzieningenniveau, niet voor *investeringen in de uitbreiding* daarvan om daarmee de sociaal-economische structuur blijvend te versterken en de achterstanden structureel en systematisch in te lopen. Daarbij komt dat de decentralisaties van taken naar gemeenten, met name die in het sociaal domein in 2015 (die gepaard gingen met forse bezuinigingstaakstellingen) en de bezuinigingen op de gemeentelijke organisatie na de financiële crisis van 2008, ertoe hebben geleid dat de kosten voor zorg en ondersteuning een steeds groter deel van de gemeentelijke begrotingen zijn gaan vormen (BDO, 2021; Verhagen, 2019). De stapeling van zorgbehoefte wordt in de verdeling in het gemeentefonds vooral ondervangen door het honoreren van de centrumfunctie van steden. Landelijke gemeenten met een stapeling van zorgvragen lijken daardoor minder goed bediend te worden. Gemeenten zijn daardoor minder gaan investeren en zijn gaan interen op hun reserves. Investeringen in nieuwe opgaven op het gebied van woningbouw, klimaat en energie worden al jaren vooruitgeschoven. En hoewel gemeenten alles op alles zetten om ingrijpende bezuinigingen op het voorzieningenniveau te voorkomen en lastenverhoging voor de burger zo lang mogelijk uit te stellen, is er voor de instandhouding van lokale publieke voorzieningen steeds minder geld beschikbaar en neemt het aanbod van sportfaciliteiten, bibliotheken, buurthuizen enzovoort steeds verder af (CEBEON, 2021). Dit is een landelijk verschijnsel, maar in regio's waar ook op andere terreinen het voorzieningenniveau voortdurend verschraalt, heeft dit veel meer impact op de regionale brede welvaart. De staatssecretaris Cultuur en Media heeft recent een beleidswijziging aangekondigd om deze neerwaartse ontwikkeling voor wat betreft bibliotheekvoorzieningen tegen te gaan door de bereikbaarheid voor iedereen centraal te stellen (zie kader).

Aandacht voor toegankelijke bibliotheekvoorzieningen

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wil dat iedere inwoner binnen een redelijke afstand toegang heeft tot een volwaardige openbare bibliotheekvoorziening. De gemeenten ontvangen hiervoor en specifieke uitkering. Dat geld gaat met voorrang naar (1) gemeenten zonder fysieke bibliotheek, (2) gemeenten met grote maatschappelijke opgaven en (3) niet-stedelijke regio's. Er geldt wel een gemeentelijke cofinanciering van indicatief 20%. Gemeenten kunnen zich met deze specifieke uitkering voorbereiden op de bibliotheekzorgplicht die vanaf 2025 gaat gelden. Vanaf 2025 krijgen ze structureel € 53,7 miljoen in het gemeentefonds voor een bibliotheekzorgplicht (OCW, 2022).

3.1.2 Andere uitkeringen naar de regio

Naast de rechtstreekse geldstromen van de rijksoverheid naar gemeenten in de regio, ontvangen ook provincies geld dat ten goede komt aan regio's. Vanuit het reguliere rijksbeleid worden bovendien diverse voorzieningen en maatschappelijke organisaties met een regionale oriëntatie rechtstreeks bekostigd. Denk hierbij aan zorginstellingen, onderwijsinstellingen, politie en dergelijke.

De verdeling van veel van deze rijksbudgetten over Nederland is gebaseerd op algemene kenmerken en normen. Globaal komen deze tegemoet aan de verschillen in kosten die in de verschillende gebieden in het land gemaakt moeten worden voor de betreffende voorzieningen. Een aantal van de regio's die we hebben onderzocht heeft echter te maken met uitzonderlijke structuurkenmerken, zoals een grote uitgestrektheid, het ontbreken van een centrumstad, grensligging en dergelijke. Het valt ons op dat de nationale verdeelsleutels weinig rekening houden met dergelijke bijzondere kenmerken.

3.1.3 Investeringen in economische structuur, groei en bereikbaarheid

Het beleid voor investeringen in ruimtelijk-economische en sociaal-economische structuurversterking richt zich al vele jaren op het creëren van *maximale welvaart voor Nederland als geheel*. Het valt in dat licht op dat de investeringen voor economische structuurversterking zich in de praktijk hoofdzakelijk concentreren op stedelijke regio's, en dan vooral die in het westen van het land. Recent heeft de regio Eindhoven zich daarbij gevoegd.[15] Dit lijkt samen te hangen met de enge interpretatie die in het rijksbeleid wordt gegeven aan de zinsnede 'maximale welvaart'. Doordat welvaart wordt opgevat als nationale welvaart, ongeacht waar die welvaart vandaan komt of neerslaat, houdt het maximeren daarvan automatisch in dat er dáár moet worden geïnvesteerd waar een euro de meeste euro's oplevert. Oftewel: in gebieden waar volop kansen liggen, vaak omdat ze zijn aangehaakt op de wereldeconomie. Voorbeelden van dit 'macroperspectief'[16] op doelmatigheid uit de voorbije decennia zijn het Mainportbeleid en het Topsectorenbeleid.

15 In bijlage 3 bespreken we enkele voorbeelden van dergelijke rijksinvesteringen.
16 Met de term 'macroperspectief' doelen wij op een benadering waarin het doel om de financieel-economische nationale welvaart te maximaliseren centraal staat, en waarin alleen binnen dit 'smalle' (i.e. puur financieel-economische) kader wordt gekeken naar kosten en baten.

Een gevolg van deze benadering is dat economisch al krachtige regio's volop profiteren van de overheidsinvesteringen in structuurversterking, terwijl het voor economisch achterblijvende gebieden lastig is om aanspraak te maken op dergelijke geldstromen.

Ook bij andere investeringsbeslissingen hanteert het Rijk in veel gevallen criteria die zijn gebaseerd op een financieel georiënteerde maximale welvaartsbenadering, waarin het voortbouwen op bestaande kracht centraal staat. Zo kijkt de overheid bij het beoordelen van aanvragen voor een bijdrage uit het Nationaal Groeifonds als eerste naar het effect dat ingediende projecten naar verwachting zullen hebben op het bruto binnenlands product (bbp) (Rli, 2021a). Zo'n criterium pakt nadelig uit voor regio's die te maken hebben met meervoudige achterstanden. Omvangrijke positieve bbp-effecten zijn immers sneller te verwachten in economische concentratiegebieden dan elders.

Een derde voorbeeld in dit verband zijn de infrastructuurinvesteringen in het kader van het 'Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport' (MIRT). De politiek heeft ervoor gekozen de investeringsbeslissingen op dit terrein te baseren op de verwachte knelpunten in het landelijke infrastructuurnetwerk. De zogenaamde Integrale Mobiliteitsanalyse (IMA) verschaft inzichten die op zichzelf beleidsneutraal zijn. Naast mobiliteit en de capaciteit en robuustheid van de netwerken geeft de IMA ook prognoses voor de bereikbaarheid van banen en voorzieningen en effecten van mobiliteit op verkeersveiligheid en emissies. Tevens wordt de klimaatgevoeligheid van de netwerken in kaart gebracht (IenW, 2021). In een eerder advies heeft de Rli geconstateerd dat in de praktijk de resultaten van de IMA – en dan met name de vraag waar files of andere knelpunten op het infrastructuurnetwerk worden verwacht – worden gebruikt als basis voor een politieke prioriteitenlijst voor investeringsbeslissingen (Rli, 2021b). Ondanks de breedte van de IMA lijkt het ijkpunt voor beslissingen daarbij niet de brede welvaart, maar het faciliteren van mobiliteit, mede in het licht van de actuele woningbouwopgave. Gevolg hiervan is dat de beschikbare budgetten vooral terechtkomen in economisch sterke en dichtbevolkte gebieden, terwijl investeringen ten behoeve van de ontwikkeling van de sociaal-economische structuur van regio's die al op achterstand staan achterblijven. Het kabinet maakte op 14 november 2022 de verdeling bekend van het MIRT-infrastructuurbudget voor de komende tien jaar (IenW & VRO, 2022). Maar liefst 65% van de beschikbare € 7,5 miljard blijkt naar de Randstad te gaan. Als de regio Eindhoven daarbij wordt opgeteld, gaat het om ongeveer 72%. Naar aanleiding van dit nieuws schreef sociaal geograaf F. Milikowski op 18 november 2022 een kritisch opiniestuk in NRC, getiteld *Vervoersarmoede is nu ook in Nederland een probleem*. Daarin verwoordt zij treffend wat de gevolgen zijn wanneer de overheid een smal afwegingskader hanteert bij het investeren in bereikbaarheid:

> *"Wie bepaalt of een goede trein- en busverbinding het geld en de moeite waard is? […] In de praktijk worden besluiten over grote infrastructurele projecten genomen aan de hand van een Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse […]. Daarin worden de kosten van de aanleg afgezet tegen de inkomsten die de nieuwe infrastructuur zal genereren. […] De uitkomst van de rekensom hangt af van de factoren die worden meegewogen.*

Nu wordt er vooral gekeken naar concreet aanwijsbare economische groei en toename van werkgelegenheid. Factoren als gezondheid, gelijkheid en rechtvaardigheid, het gevoel je te kunnen ontwikkelen en ontplooien […] en volwaardig deel uit te maken van de samenleving, spelen in die berekeningen geen rol. […]
Doordat goed openbaar vervoer niet meer wordt gezien als een fundamenteel onderdeel van een vitale, eerlijke en toekomstbestendige samenleving maar enkel als een verhandelbaar product, is een rekensom van eenduidige kosten en baten het enige afwegingskader. Deze benadering leidt tot een zichzelf versterkend effect waarin de aandacht steeds meer komt te liggen op de winstgevendste trajecten en de krachtigste nationale en regionale netwerken, terwijl kwetsbare dorpen, steden en regio's met weinig inwoners, voorzieningen en economische dynamiek steeds meer verbindingen met de buitenwereld verliezen."

De achterliggende aanname bij de hiervoor beschreven investeringskeuzes is dat het maximaliseren van economische welvaartsgroei voor Nederland als geheel uiteindelijk indirect ook zwakkere regio's ten goede komt.
Deze aanname klopt echter niet, zo blijkt onder andere uit een studie van Oevering & Raspe (2020). De onderzoekers laten zien dat de grote economische regio's in Nederland zich de afgelopen jaren steeds meer hebben versterkt, terwijl de kleine(re) regio's aandeel in de economie hebben verloren. Sterke regio's trekken de regio's met achterstanden niet mee omhoog, maar zuigen deze juist leeg. Dit proces wordt versterkt doordat in de private sector vergelijkbare keuzes worden gemaakt. Bedrijven concentreren hun vestigingen steeds vaker in stedelijke gebieden, waar ze goed bereikbaar zijn voor hun klanten en gemakkelijker goed geschoold personeel kunnen aantrekken. De verschillen tussen regio's worden daardoor nog groter.

3.1.4 Vestiging van (semi)publieke instellingen en diensten

Bij de vestiging van (semi)publieke instellingen en diensten is een soortgelijke ontwikkeling waarneembaar. Er is hier sprake van een gestaag voortgaande opschaling en concentratie, die ten koste gaat van de aanwezigheid van publieke diensten in 'perifere' regio's. Voorbeelden zijn de vorming van de Nationale Politie (en daarmee de opheffing van de 25 regiokorpsen), de versobering van openbaarvervoersdiensten, de vorming van grote scholenkoepels en de concentratie van gespecialiseerde ziekenhuiszorg (zie ook § 2.2.3 over de concentratie van kinderhartchirurgie).

In het landelijk beleid zijn bovendien allerlei prikkels ingebouwd om marktwerking te bevorderen en de efficiëntie van de bedrijfsvoering te verhogen, vaak in combinatie met het doorvoeren van decentralisaties en kortingen op het budget. De rijksoverheid maakt haar afwegingen over de kwaliteit en efficiëntie van (semi)publieke diensten generiek voor het hele land. Daarbij kijkt zij vooral naar de kosten en baten van de primaire functie van de betreffende publieke dienst. Er bestaat, met andere woorden, óók op dit punt de neiging om vanuit een 'macroperspectief' naar doelmatigheid te kijken, zonder daarbij de maatschappelijke waarde van publieke diensten, gegeven de lokale of regionale omstandigheden, mee te wegen in de besluitvorming. Hierdoor draagt het overheidsbeleid bij aan wat we in hoofdstuk 2 'stapeling van verschraling' hebben genoemd.

3.1.5 Bevordering van brede welvaart in de regio

Zoals we in de voorgaande twee subparagrafen hebben geschetst, pakken veel onderdelen van het beleid ongunstig uit voor de 'perifere' regio's in ons land. Daar staat tegenover dat de rijksoverheid de laatste jaren meer aandacht heeft gekregen voor het verbeteren van (onderdelen van) de brede welvaart vanuit een regionaal perspectief. Voorbeelden zijn het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid', het programma 'Mooi Nederland', de aanpak van de NOVEX-gebieden[17], de Regio Deals en het Regionaal Investeringsfonds mbo.[18] Ook op het vlak van gezondheid heeft het Rijk de afgelopen periode een breed palet aan programma's gelanceerd of financieel ondersteund. Het gaat om programma's die veelal lokaal of regionaal worden uitgevoerd, zoals 'Kansrijke Start', 'GezondIn', 'Vitaal ouder worden voor iedereen', Eén tegen eenzaamheid' en 'Een rookvrij leven voor iedereen'. Vanuit deze programma's zijn soms ook financiële middelen beschikbaar, in aanvulling op de middelen die gemeenten vanuit het Gemeentefonds ontvangen voor de uitvoering van taken in het kader van de Jeugdwet, de Wmo en de Participatiewet.

De Regio Deals die we in § 2.2 al even noemden, zijn samenwerkingsprojecten tussen de rijksoverheid en regionale partners. De projecten richten zich expliciet op het vergroten van de regionale brede welvaart. Er wordt over een periode van vier jaar geïnvesteerd in regionale kansen om de kwaliteit van leven, wonen en werken van inwoners en ondernemers in de verschillende regio's te verbeteren. Elke regio kan zelf met plannen en ideeën komen, die verscheidene beleidsterreinen kunnen bestrijken. Het derde kabinet-Rutte stelde in 2017 € 950 miljoen beschikbaar voor de Regio Deals in de periode 2018-2022. Het huidige kabinet heeft aanvullend € 900 miljoen beschikbaar gesteld voor nieuwe Regio Deals in de periode 2022-2025.

Tabel 2 toont de landelijke spreiding en omvang van de Regio Deals die in de eerste vier tranches zijn afgesloten.

Vergeleken met de hiervoor besproken reguliere geldstromen vanuit het Gemeentefonds gaat het om beperkte budgetten. In de volgende paragraaf laten we zien dat de EU aanzienlijk meer geld uittrekt om de achterstand van minder begunstigde regio's in Nederland te verkleinen. Wij zien ook dat in andere Europese landen de nationale overheid voor een actievere inzet richting regio's kiest. Zo sloot Frankrijk in 2020 een akkoord met de Franse regio's en maakte daarvoor € 44,6 miljard vrij. Italië bijvoorbeeld, maakte in de periode 2014-2020 een bedrag van ruim € 95 miljard vrij voor ondersteuning van regionale ontwikkeling in het hele land, in het bijzonder de regio's die achterlopen (OECD, 2020). Ook heeft Italië al decennialang een minister voor regionale zaken.

17 NOVEX staat voor Nationale Omgevingsvisie Extra. NOVEX-gebieden zijn gebieden waar diverse urgente nationale ruimtelijke opgaven spelen. Rijk en regio werken voor deze gebieden samen aan een ontwikkelperspectief en een bijbehorende uitvoerings- en investeringsagenda.

18 Het Regionaal Investeringsfonds mbo als doel om het mbo-onderwijs en regionale arbeidsmarkten beter op elkaar te laten aansluiten door samenwerking tussen onderwijsinstellingen, overheden en regionaal bedrijfsleven te stimuleren.

Tabel 2: Omvang Regio Deals in voorbeeldregio's

Regio	Regio Deals in miljoenen euro's tranche 1 t/m 3 (2018-2022)	Regio Deals in miljoenen euro's tranche 4 (2023)
De Veenkoloniën	15	
Kop van Noord-Holland	5	
Twente	30	25
Zeeuws-Vlaanderen	7,5	30*
Parkstad Limburg	40	25

* De €30 miljoen in tranche 4 betreft de Regio Deal North Sea Port District die een ruimer gebied omvat dan de voorbeeldregio Zeeuws-Vlaanderen. Het gaat om het internationale havengebied dat zich uitstrekt van Vlissingen en Borssele via Terneuzen naar Zelzate, Evergem en Gent.

3.2 EU-investeringen in regio's

De EU voert gericht investeringsbeleid om regio's binnen de EU-lidstaten te ondersteunen in de ontwikkeling van hun brede welvaart en om de verschillen tussen regio's te verkleinen. Het gaat voor de Nederlandse regio's waar sprake is van gestapelde achterstanden om substantiële investeringen, die een aanvulling vormen op de in de vorige paragraaf besproken programma's die bijdragen aan specifieke aspecten van brede welvaart. De geldstromen in het kader van het regionale EU-beleid worden toegekend aan zowel decentrale overheden, private partijen als kennisinstituten, die het geld mogen besteden aan projecten gericht op regionale ontwikkeling.[19]

19 In bijlage 3 hebben we een overzicht opgenomen van diverse Europese programma's en fondsen.

3.2.1 EU-beleid gericht op verkleining van regionale verschillen

Het regionale beleid van de EU (ook wel cohesiebeleid of structuurbeleid genoemd) heeft expliciet tot doel het economisch welzijn van alle regio's binnen de EU-lidstaten te verbeteren.[20] Op die manier wil de EU "de verschillen tussen de ontwikkelingsniveaus van de onderscheiden regio's en de achterstand van de minst begunstigde regio's […] verkleinen."[21]

In het achtste Cohesieverslag (Europese Commissie, 2022) schrijft de Europese Commissie dat de regionale ongelijkheden in de EU zijn afgenomen. Niettemin doen zich nog steeds ongelijkheden voor. De komende dertig jaar zullen volgens de Europese Commissie drie ontwikkelingen medebepalend zijn voor het verloop van de regionale ongelijkheid in de EU: de groene transitie, de digitale transitie en de demografische veranderingen (zie kader).

20 Met 'regio's' worden in deze context zogenaamde NUTS-regio's bedoeld. NUTS staat voor Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques. Dit is de regionale indeling van het Europese statistiekbureau Eurostat. Deze indeling is ingevoerd om binnen de gehele EU vergelijkbare regio's te hebben.

21 Het cohesiebeleid omvat verschillende structuurfondsen waarmee projecten in alle EU-lidstaten financieel worden ondersteund: het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), het Europees Sociaal Fonds (ESF), het Cohesiefonds, en het Fonds voor een rechtvaardige transitie (FRT).

Groene transitie, digitale transitie en demografische veranderingen

- Met ‘groene transitie’ verwijst de Europese Commissie naar haar beleidsdoel om Europa uiterlijk in 2050 klimaatneutraal te maken, de economie met de inzet van schone technologie een impuls te geven, duurzame industrie en vervoer tot stand te brengen en milieuverontreiniging terug te dringen. In Nederlandse regio’s speelt in dit verband onder meer de vraag: welke middelen kunnen we inzetten om daadwerkelijk de overgang naar een schone circulaire economie te maken?
- Met ‘digitale transitie’ verwijst de Europese Commissie naar haar streven om bedrijven en overheden in alle lidstaten te laten beschikken over een nieuwe generatie technologieën en op die manier een digitale economie tot stand te brengen waaraan iedereen op gelijke voet kan deelnemen. Op dit moment is de EU (en tot op zekere hoogte ook Nederland) nog ‘digitaal verdeeld’, waarbij met name ouderen en mensen in minder ontwikkelde regio’s een achterstand hebben.
- Met ‘demografische veranderingen’ verwijst de Europese Commissie naar trends in diverse Europese regio’s, die tot problemen kunnen leiden. In de Nederlandse situatie gaat het dan vooral om bevolkingskrimp en vergrijzing, die het gevolg zijn van het wegtrekken van jongeren naar stedelijke gebieden. Regio’s met een grote afname van de bevolking kunnen worden getroffen door slechtere sociale voorzieningen, zoals gezondheidszorg, vervoer, IT-verbindingen, onderwijs en werkgelegenheid.

De groene en digitale transitie bieden volgens de Commissie niet alleen kansen, maar brengen ook veranderingen met zich mee die tot nieuwe regionale ongelijkheden kunnen leiden. Ook demografische veranderingen zoals vergrijzing en bevolkingskrimp vormen een potentieel risico: ze kunnen, als ze worden genegeerd, zowel de cohesie als de groei in regio’s ondermijnen.

Zonder een duidelijke visie op hoe om te gaan met al deze veranderingen bestaat volgens de Europese Commissie het gevaar dat mensen het gevoel krijgen dat hun stem niet wordt gehoord en dat er geen rekening wordt gehouden met de gevolgen van de transities voor hun directe omgeving. Dat kan de ontevredenheid over instituties aanwakkeren. De Commissie vindt het daarom essentieel om te bevorderen dat er meer banen komen in groene en digitale sectoren en eventuele tekorten aan vaardigheden te verhelpen, rekening houdend met de regionale context (Europese Commissie, 2022; 2021a).

Aanvullend op het cohesiebeleid heeft de Europese Commissie in juni 2021 een langetermijnvisie gepresenteerd voor de plattelandsgebieden in de EU (Europese Commissie, 2021b). Om ook inwoners van plattelandsgebieden te laten meeprofiteren van de groene en de digitale transitie, is volgens de Commissie gebiedsgericht beleid nodig dat rekening houdt met de diversiteit van de EU-gebieden, hun specifieke behoeften en hun relatieve sterke punten. De Commissie ontwikkelt op dit moment een plattelandspact en een EU-actieplan voor het platteland. Deze initiatieven zullen worden verbonden met het Europese landbouwbeleid en met het cohesiebeleid en de bijbehorende EU-fondsen. In het EU-actieplan wil de Commissie ook

concrete projecten opnemen die de langetermijnvisie voor plattelandsgebieden ondersteunen.

3.2.2 Europese subsidies voor regionale projecten

De afgelopen jaren zijn de bijdragen die Nederlandse regio's vanuit de EU hebben ontvangen, aanzienlijk geweest. Tabel 3 geeft het totaal aan Europese subsidies weer dat in de programmaperiode 2014-2020 is toegekend aan de vijf voorbeeldregio's die wij voor dit advies onder de loep hebben genomen.[22] Opvallend is dat deze bijdragen veel hoger zijn dan de bijdragen die de rijksoverheid aan de regio's verstrekt in het kader van de Regio Deals. Terwijl de bijdragen die regio's ontvangen in het kader van de Regio Deals variëren van € 5 miljoen tot maximaal € 40 miljoen (BZK, 2022e), gaat het bij de EU-ondersteuning om een veelvoud daarvan.

Tabel 3: EU-subsidiebedragen per voorbeeldregio, periode 2014 - 2020

Regio	Europese subsidie (€)
Kop van Noord-Holland	43.951.847
Parkstad Limburg	97.509.453
Twente	379.113.654
Veenkoloniën	89.883.958
Zeeuws-Vlaanderen	73.866.198
Totaal	**684.325.110**

Bron: ERAC, 2022

22 In bijlage 3 is meer detailinformatie opgenomen over de Europese uitkeringen aan de voorbeeldregio's.

Het Europese subsidiegeld dat de Nederlandse regio's ontvangen, is afkomstig uit verschillende EU-programma's en -fondsen. Elk Europees programma richt zich op een bepaald type doelstellingen en een bepaald type ontvangers. De nadruk van de Europese bijdragen in Nederland ligt op 'economie en innovatie' voor onderzoek en kennis, op 'onderwijs en arbeidsmarkt' en 'mobiliteit en infrastructuur'. Provincies spelen een belangrijke rol in het aantrekken van Europese bijdragen aan regionale projecten en programma's.

3.3 Slotsom

De investeringen van de rijksoverheid in de structurele ontwikkeling van de door ons onderzochte regio's blijven achter bij de investeringen in al economisch krachtige gebieden. Bovendien blijven de nationale investeringen in de voorbeeldregio's ver achter bij de Europese investeringen aldaar. De steun van het Rijk voor lokale overheden houdt wel rekening met achterstanden in brede welvaart die er zijn, maar richt zich onvoldoende op het structureel tegengaan van dergelijke achterstanden. Andere Europese landen doen dat anders.

4 CONCLUSIES

We hebben in de voorgaande hoofdstukken vastgesteld dat in tal van regio's in ons land sprake is van achterstanden, zowel in termen van een afbrokkelend voorzieningenniveau als in termen van een beperkte benutting van de sterke punten in de regio. Ook hebben we geconstateerd dat deze achterstanden deels voortvloeien uit het landelijk beleid en de rolinvulling van de rijksoverheid.

Wij menen dat de verschillen tussen regio's niet alleen problematisch zijn voor de regio's die op achterstand staan, maar ook voor Nederland als geheel. Immers, wanneer brede welvaart structureel ongelijk is verdeeld tussen regio's, kan dit consequenties hebben voor het vertrouwen van inwoners van minder bedeelde regio's in de overheid en overheidsinstituties (OECD, 2018). Nederland als nationale eenheid trekt langzaam maar zeker scheef.

Wij hebben in vijf regio's veel mensen gesproken die zich nauwelijks meer herkennen in de rijksoverheid en die het gevoel hebben dat 'hun' overheid geen recht doet aan wat zij belangrijk vinden en in hun regio nodig hebben. Zij voelen zich niet gezien, laat staan begrepen. Dat zagen we eerder al in rapporten over 'afgehaakt Nederland' (De Voogd & Cuperus, 2022) en 'regionaal maatschappelijk onbehagen' (Van den Berg & Kok, 2021). In deze analyse voegen wij daaraan toe dat men daar ook feitelijk alle reden toe

heeft. De ‘perifere’ regio is een gebied dat kampt met achterstanden op tal van terreinen en wordt onmiskenbaar door het sectoraal rijksbeleid op verschillende terreinen nog verder achtergesteld. Deze gestapelde achterstanden zijn daarmee een gegeven dat mede het gevolg is van overheidsbeleid dat sterke centra sterker maakt en daarmee regio’s verder verzwakt.

Dit alles is zorgelijk voor de regio’s die het betreft, voor de mensen die daar wonen en de bedrijven die daar ondernemen. Maar ook voor Nederland als geheel. Want op den duur kan een gebrek aan vertrouwen en betrokkenheid van grote groepen burgers (a) de democratische gemeenschap die Nederland vormt, ondermijnen en (b) de realisatie van allerlei nationale doelstellingen ernstig bemoeilijken – zoals de noodzakelijke transities in het energiesysteem, de landbouw en de economie. Nederland kan zijn nationale problemen niet oplossen zonder de kracht en het potentieel van alle regio’s. Zo beschouwd is een investering in regio’s met achterstanden een investering in heel Nederland. Een investering die bovendien broodnodig is: om de toekomst van nationale eenheid te verzekeren en om de kans op succesvolle transities rond nationale opgaven te vergroten.

Op basis van onze bevindingen komen wij tot vijf conclusies, die we in dit hoofdstuk bespreken.

4.1 Te weinig oog in rijksbeleid voor sociaal belang van voorzieningen in regio’s

De mogelijkheden die mensen hebben om deel te nemen aan de samenleving en de brede welvaart die mensen ervaren zijn voor een groot deel afhankelijk van de aanwezigheid van voorzieningen in de nabije omgeving. In je eigen woonomgeving naar school kunnen gaan, boodschappen kunnen doen, de huisarts of de bibliotheek kunnen bezoeken, kunnen trainen met je team op je sportclub, erop kunnen vertrouwen dat er iemand voor je zorgt als je het zelf niet meer kunt – al dit soort dingen zijn van grote betekenis voor de leefbaarheid en de aantrekkelijkheid van een regio. Of je als ondernemer je vacatures nog kunt vervullen met goed opgeleid personeel, hoe lang je moet rijden om een zieke ouder of partner te bezoeken en hoe lang je moet wachten op de bus en of je in de avond überhaupt nog thuis kan komen, zijn dagelijkse zorgen die het leven in de regio bepalen. Ze bepalen hoe mensen hun dag indelen en organiseren en op langere termijn werken ze door in de beslissing van ondernemers om al dan niet uit de regio te vertrekken, in verhuisbewegingen van jongeren, in de gezondheid van mensen, in de werkgelegenheid – en de sociale, mentale en fysieke gevolgen die daaruit voortkomen. Voorzieningen vormen een basis waarop het leven zich voltrekt; als die basis steeds kleiner en zwakker wordt, dan werkt dat door in het leven van vandaag en morgen en de leefbaarheid van de regio.

De waarde die publieke voorzieningen hebben voor het sociale leven in een gemeenschap is groter dan de primaire functie die ze vervullen. In niet-stedelijke gebieden zijn publieke voorzieningen ook de plek waar

‘kleine ontmoetingen’ plaatsvinden en dat heeft invloed op de onderlinge betrokkenheid en de veerkracht van gemeenschappen. Waar mensen elkaar meer ontmoeten, ontstaat gemakkelijker wederzijdse hulp en wordt er meer aan vrijwilligerswerk gedaan, bijvoorbeeld in verenigingen, bij de vrijwillige brandweer of in de lokale politiek (RIi, 2020). Het belang van publieke voorzieningen heeft dus zowel een fysieke kant (gemakkelijke toegang tot school, winkel, sportclub enzovoort) als een sociale kant (betrokkenheid van bewoners bij elkaar).

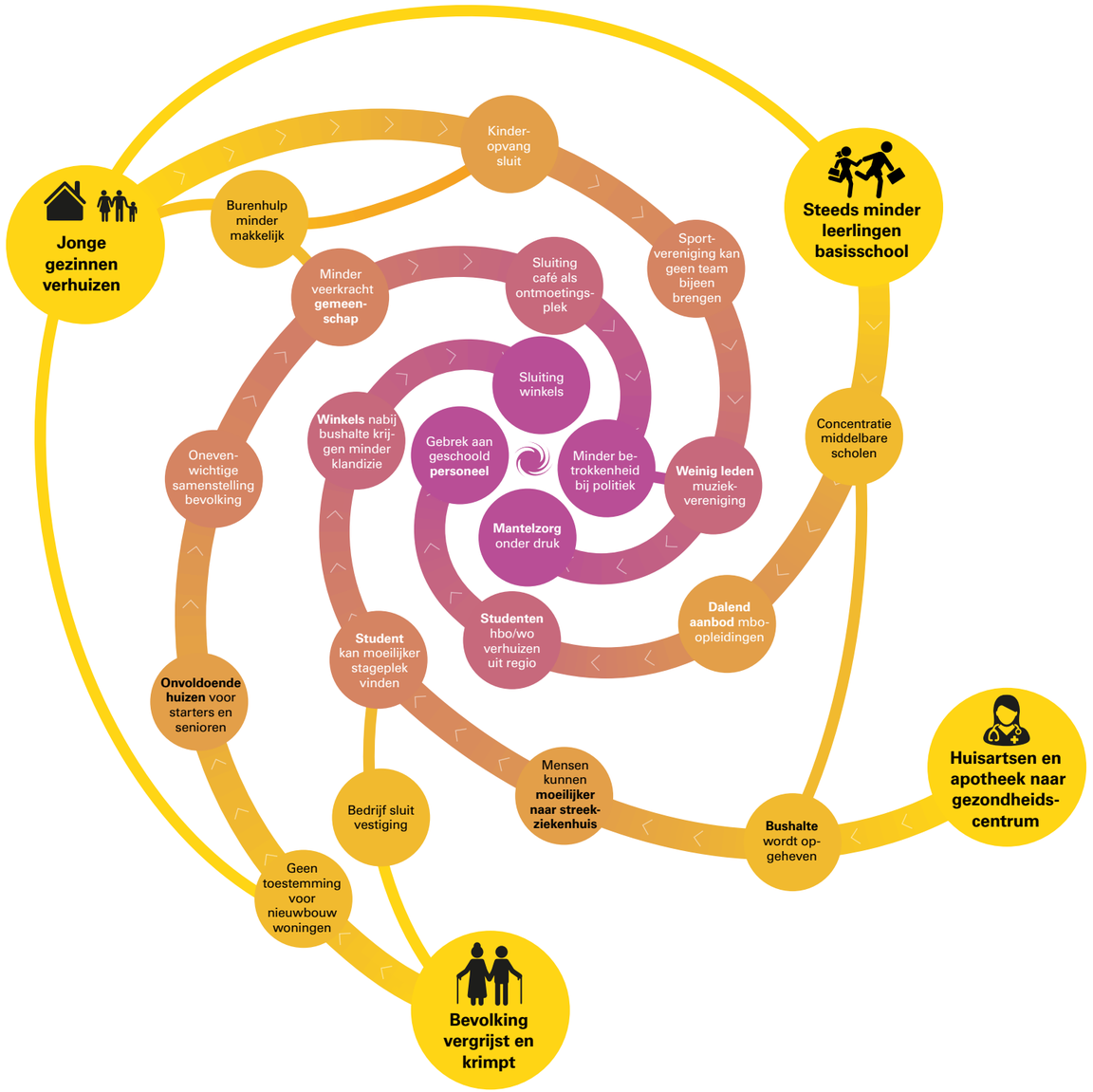
In het beleid dat de rijksoverheid in diverse sectoren voert, speelt het zojuist beschreven gemeenschapsperspectief nauwelijks een rol. Het Rijk maakt afwegingen over de kwaliteit en efficiëntie van (semi)publieke diensten vooral door vanuit een ‘macroperspectief’ naar doelmatigheid te kijken (zie § 2.2). De primaire functie van de betreffende (semi)publieke dienst staat daarbij centraal, zonder daarbij oog te hebben voor de specifieke, regiogebonden context; zie kader.

Concentratie van zorgvoorzieningen

Al jaren is er politiek debat gaande over de vraag hoe de acute zorg in Nederland toekomstbestendig kan worden georganiseerd (RVS, 2020a). De combinatie van een toenemende zorgvraag en schaarste op de arbeidsmarkt leiden ertoe dat kwaliteit en toegankelijkheid van de zorg onder druk komen te staan. Slimmer organiseren van de zorg is nodig. De *kwaliteit* van de acute zorg is daarbij voor de rijksoverheid hét ankerpunt: er mag in Nederland op dat punt geen ongelijkheid bestaan en op kwaliteit mag niet worden beknibbeld (VWS, 2022). Dit leidt onvermijdelijk tot keuzes: welke vormen van acute zorg kunnen op welke locaties worden aangeboden? Zodra wordt besloten tot concentratie van bepaalde vormen van acute zorg, betekent dit voor minder dichtbevolkte regio’s vrijwel altijd dat de betreffende zorgvoorzieningen op grote(re) afstand komen te liggen.
De vraag of voor burgers in perifere regio’s ‘goede zorg’ hetzelfde is als ‘zorg van maximale medische kwaliteit’, wordt niet hardop gesteld. Maar die vraag is wel relevant. Immers, zorg heeft een grote sociale component en wordt veelal verleend in een keten van zorgpartners, die vaak in de eigen regio zijn gevestigd. Door de concentratie van zorgvoorzieningen staat ook deze keten steeds meer onder druk. Er zijn vergelijkbare ontwikkelingen te zien in bijvoorbeeld de huisartsenzorg en verloskundige zorg.

Het gebrek aan aandacht voor de specifieke belangen die in regio’s spelen rond de beschikbaarheid van publieke voorzieningen, heeft ertoe geleid dat scholen, huisartsen, ziekenhuizen enzovoort steeds vaker vanuit afwegingen op basis van een macroperspectief op doelmatigheid moeten besluiten om hun deuren te sluiten. Dit heeft negatieve consequenties voor de ándere functies die zo’n publieke dienst in de regio vervult. Omdat in sectoren als onderwijs, cultuur, infrastructuur, mobiliteit en zorg vergelijkbare doelmatigheidsafwegingen worden gemaakt en omdat óók gemeenten en andere overheden zulke afwegingen maken, versterken deze ontwikkelingen elkaar. Dat leidt tot een patroon van voortgaande verschraling van voorzieningen, zie figuur 9. De gevolgen die dit alles heeft voor het maatschappelijk leven en de regionale brede welvaart, blijven in ‘Den Haag’ veelal onopgemerkt.

Figuur 9: Spiraal van verschraling

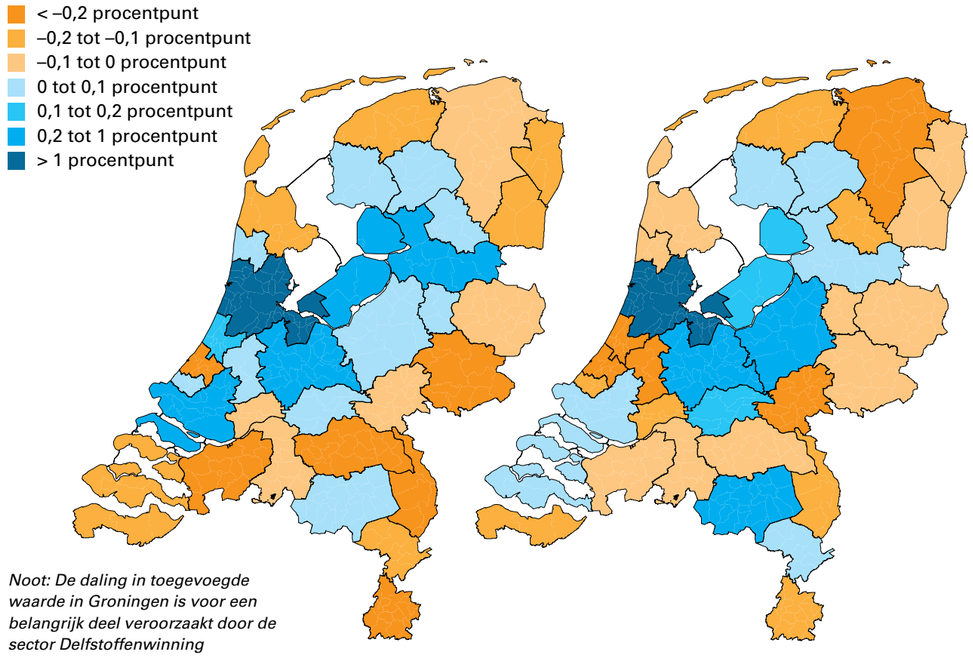
4.2 Kansen van 'perifere' gebieden belemmerd door beleidsfocus op sterke regio's

In hoofdstuk 3 hebben we vastgesteld dat de rijksoverheid in 'perifere' gebieden relatief weinig investeert in de opbouw van krachtige regio's. Grote investeringen in de ruimtelijk-economische en sociaal-economische structuur concentreren zich al decennialang vooral in economisch krachtige regio's die zijn aangesloten op de wereldeconomie, zoals de Randstad en de regio Eindhoven. De achterliggende aanname is dat deze sterke regio's de omliggende gebieden en 'de rest' mee omhoog trekken. Onderzoek laat echter zien dat het tegenovergestelde gebeurt en dat sterke regio's de andere gebieden juist verder leeg trekken. De beleidsaandacht voor regio's waar sprake is van achterstanden in brede welvaart beperkt zich hoofdzakelijk tot het bekostigen van de gevolgen van de bestaande achterstanden. Wat ontbreekt zijn gerichte investeringen in *structurele* oplossingen en kansen voor regio's buiten de economisch krachtige gebieden, op basis van een samenhangende toekomstgerichte visie op regionale ontwikkeling van brede welvaart. Het rijksbeleid plakt beperkt pleisters, op wonden die door dat beleid niet worden gedicht en onbedoeld soms juist telkens verder open worden getrokken.

Als gevolg van deze focus op sterke regio's wordt in ons land de verdeling van brede welvaart tussen regio's steeds schever; figuur 10 illustreert dit. De onevenwichtige rijksinzet leidt tot sterkere stedelijke regio's, maar tegelijkertijd tot een gestage verzwakking van de regio's met bredewelvaartsachterstanden. Door de afname van de economische dynamiek in die regio's trekken jongeren er bovendien steeds meer weg. Kortom:

de verschillen worden groter omdat dezelfde sectorale afwegingen en patronen die de verschillen groter maken onverminderd aan de orde zijn. Dat is zorgwekkend.

Figuur 10: Aandeel van regio's in werkgelegenheid en bruto toegevoegde waarde, 1996-2017

Noot: De daling in toegevoegde waarde in Groningen is voor een belangrijk deel veroorzaakt door de sector Delfstoffenwinning (gaswinning)

Data: CBS; LISA | ESB

Bron: Oevering & Raspe, 2020)

Een bijkomend effect van de focus in het rijksbeleid is dat de voortdurende groei en verdichting van hoogdynamische stedelijke regio's gepaard gaat met toenemende nadelige gevolgen voor de leefbaarheid van deze regio's – denk aan congestie, woningschaarste en milieuvervuiling. Hierop wijst ook Centraal Bureau voor de Statistiek in de *Regionale Monitor Brede Welvaart 2022* (CBS, 2022): de manier waarop de aanzienlijke economische welvaart waarvan op dit moment sprake is in de Randstad tot stand komt, zal er volgens het CBS toe leiden dat de leefbaarheid en leefomgevingskwaliteit in dit gebied op den duur onder druk zal komen te staan.

Zoals we in hoofdstuk 3 hebben beschreven (zie § 3.2.1) staat de nadruk die de rijksoverheid al decennialang legt op het maximaliseren van de (economische) welvaart van Nederland door te investeren in economisch krachtige regio's, in scherp contrast met het EU-beleid voor regio's in de lidstaten. De EU richt zich met haar beleid voor territoriale cohesie veel meer op de ontwikkeling van de regio's en tracht daarbij complementair te zijn aan het nationale beleid. De EU zet met haar beleid nadrukkelijk in op 'voldoende welvaart' voor alle regio's in plaats van 'maximale welvaart' voor Nederland als geheel. Voor regio's biedt dat soms een uitkomst, omdat het een tegenwicht biedt tegen de eenzijdigheid van het rijksbeleid. Tegelijkertijd is het onvoldoende basis om een sterkere regio op te bouwen. Daarvoor is ook een verandering van het rijksbeleid nodig.

4.3 Rijksondersteuningsprogramma's voor regio's te kort van duur en te kleinschalig

Dat er ook aandacht nodig is voor de brede welvaart in regio's buiten de economische kerngebieden van Nederland, vindt de laatste jaren geleidelijk meer weerklank in beleid. Met bijvoorbeeld de eerder in dit advies besproken Regio Deals (zie § 3.1.4) en het programma 'Regio's aan de grens' (BZK, 2022d) gebeurt dat expliciet. En ook in de aanpak voor de NOVEX-gebieden,[23] in het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en het 'Nationaal Programma Landelijk Gebied' komen regio's die achterblijven in brede welvaart meer en meer in beeld. Wij signaleren echter dat deze actuele aandacht van het Rijk voor de regio op een aantal punten tekortschiet.

De regionale achterstanden in brede welvaart bestaan in veel gevallen al lange tijd. In diverse regio's hangen ze samen met ingrijpende veranderingen uit het verleden die nog steeds doorwerken in de samenleving. Denk aan de teloorgang van de textielindustrie in Twente, het verdwijnen van de turfwinning en strokartonindustrie in de Veenkoloniën en de mijnsluitingen in Zuid-Limburg. Het doorbreken van dit soort lang bestaande problematiek is een proces van lange adem, dat substantiële ingrepen vergt. Dat geldt zowel voor het wegwerken van regionale achterstanden als voor het benutten van regionale kansen. De beoogde veranderingen vergen doorgaans ten minste een generatie.[24] Er is dus langjarige beleidsinzet nodig met grootschalige investeringen die de brede welvaart in die regio's structureel versterkt.

In haar beleid ter bevordering van brede welvaart in regio's kiest de rijksoverheid op dit moment niet voor een langdurige investeringsinzet. De looptijd van de programma's beslaat meestal maar enkele jaren. Daardoor kunnen de beleidsinterventies bij een kabinetswisseling zo maar weer verdwijnen. Regio's hebben op die manier geen langjarige zekerheid en structurele resultaten blijven uit. Dit is niet alleen onwenselijk vanuit het oogpunt van de beoogde resultaten en een doelmatige en effectieve besteding van publiek geld, maar het brengt ook het risico met zich mee dat het elan van de samenwerkende regiopartijen na enkele jaren weer verdwijnt.

Ook van de vereiste grootschaligheid is geen sprake bij de investeringen in regio's met achterstanden. De beschikbare budgetten zijn relatief beperkt, niet alleen ten opzichte van de reguliere geldstromen vanuit het Gemeentefonds (zie § 3.1.1) en de rijksinvesteringen in economisch krachtige gebieden, maar ook ten opzichte van de budgetten die de EU ter beschikking stelt (zie § 3.2.2). Ondanks hun relatief grote omvang zijn de Europese subsidies niet afdoende om de aangetroffen achterstanden weg te nemen en de regionale brede welvaart structureel te ontwikkelen. Dit komt vooral doordat de sectorgebonden geldstromen van het rijksbeleid veel

23 Dit zijn gebieden waar diverse urgente nationale ruimtelijke opgaven spelen, die Rijk en regio samen aanpakken. Zie ook § 3.1.4.

24 Om de maatschappelijke oorzaken van gezondheidsachterstanden aan te pakken en ongezonde leefpatronen te doorbreken bijvoorbeeld, is volgens de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving beleid nodig met een looptijd van minimaal vijftien jaar (RVS, 2021a).

groter zijn, terwijl die vanuit hun 'macroperspectief' op doelmatigheid de beschreven patronen aanjagen.

4.4 Onvoldoende aandacht voor specifieke opgaven in grensregio's

Een groot aantal regio's waar sprake is van bredewelvaartsachterstanden ligt aan de landsgrens. In enkele van de voorbeeldregio's uit dit advies – Zeeuws-Vlaanderen, Parkstad Limburg en de Veenkoloniën – levert de grensligging potentiële voordelen op. Hier biedt de nabijheid van voorzieningen, werk en activiteiten aan de andere kant van de grens extra kansen (BZK, 2021b).

Het volledig benutten van de mogelijkheden 'over de grens' wordt in de praktijk nogal eens belemmerd door verschillen in wetten, regels en besluitvormingsprocessen. De knelpunten die hieruit voortkomen zijn in diverse publicaties gedetailleerd in beeld gebracht[25] en krijgen al jarenlang beleidsaandacht (BZK, 2022d).

Tegelijkertijd echter, zo hebben we in de voorgaande hoofdstukken van dit advies vastgesteld, is de aandacht voor grensregio's nog beperkt als het gaat om onderwerpen die in de grensregio's urgent en van groot belang zijn, zoals grensoverschrijdende vervoersverbindingen, het op peil houden van het onderwijsaanbod en het beheersen van ondermijnende criminaliteit. Dergelijke thema's hebben vanuit nationaal perspectief slechts beperkte betekenis, omdat het in grensregio's vaak om relatief kleine inwoneraantallen gaat en de (macro)economische betekenis beperkt is. Gerichte investeringen om op deze thema's verbetering te brengen in de grensregio's, blijven zodoende al vele jaren achterwege. In de afwegingen die het Rijk hierbij maakt speelt ook mee dat de maatschappelijke opbrengsten van een investering in een grensregio maar 'voor de helft' ten goede komen aan Nederland. In de beoordelingssystematieken worden ze daardoor niet volledig op waarde geschat.

Een treffend voorbeeld in dit verband vormt de overweging van het Rijk om vanuit het Mobiliteitsfonds geen geld uit te trekken voor een spoorverbinding tussen Gent en Terneuzen. De Commissie Nationaal Groeifonds (die besloot dat er dan maar geld voor de spoorverbinding moest komen uit het Nationaal Groeifonds), omschreef in april 2022 deze afweging als volgt:

> *"[…] het is de commissie duidelijk geworden dat de kans op bekostiging uit het Mobiliteitsfonds klein lijkt omdat het Mobiliteitsfonds […] is gericht op het oplossen van de grootste knelpunten en niet op economische ontwikkeling en het creëren van kansen. 'Rail Gent Terneuzen' komt niet als prioriteit boven in de Integrale Mobiliteitsanalyse. […] De commissie concludeert hieruit dat het project niet uit het Mobiliteitsfonds bekostigd zal worden." (Commissie Nationaal Groeifonds, 2022, p. 144)*

Wij concluderen dat grensregio's te lijden hebben onder het in hoofdstuk 3 gesignaleerde 'macroperspectief' op doelmatigheid in het rijksbeleid. Het

25 Zie bijvoorbeeld CPB (2015), Maastricht University (2019), Werkgroep grensbelemmeringen (2020) en Universiteit Utrecht, Universiteit Hasselt & LDR advocaten (2020).

ontbreekt aan gerichte investeringen in structurele oplossingen voor specifieke knelpunten die bewoners van grensregio's op achterstand plaatsen.

4.5 Gezag rijksoverheid in regio's onder druk

We hebben in de voorgaande hoofdstukken vastgesteld dat de contacten tussen het Rijk en regionale partijen de afgelopen twee decennia fors zijn afgekalfd. Het decentraliseren van bevoegdheden naar gemeenten en provincies is gepaard gegaan met een terugtrekkende beweging van de rijksoverheid uit 'perifere' regio's. Vestigingen van rijksdiensten (zoals Rijkswaterstaat en de Belastingdienst) werden gesloten, net als kazernes en rechtbanken. Rijksdiensten met een regionale oriëntatie (bijvoorbeeld de Inspectie volkshuisvesting en de Dienst Landelijk Gebied) werden zelfs opgeheven. Tegelijkertijd kwam ook de gemeentelijke overheid door opschaling op een steeds grotere afstand van de burger te staan (Allers et al., 2021).

Wij hebben bij onze regiobezoeken ondervonden dat de overheid als gevolg van deze ontwikkelingen aan herkenbaarheid heeft ingeboet. Veel mensen die wonen en werken in deze regio's hebben de indruk dat politici niet begrijpen wat er in de regio gaande is en dat landelijke maatschappelijke discussies ver af staan van de regionale realiteit en de regionale waarden. Dit leidt ertoe dat grote groepen mensen gefrustreerd raken, geen fiducie meer hebben in de politiek en zich soms ook afwenden van de samenleving.

In een onlangs verschenen publicatie stelt de Raad voor het Openbaar Bestuur dat de overheid gezag verdient als zij 'bekwaam, betrouwbaar en betrokken' is (ROB, 2022). Daarvan is in de regio's al geruime tijd geen sprake meer. De bezoeken van ambtsdragers en ambtenaren van het Rijk zijn veelal incidenteel en volgens de mensen ter plaatse onvoldoende om goed op de hoogte te kunnen zijn wat er in de regio speelt. Het gezag van de overheid in de regio staat daardoor onder druk. De regio's zijn op hun beurt hun vanzelfsprekende aansluiting bij de landelijke netwerken deels kwijtgeraakt.

De afstand tussen Rijk en regio's is verder vergroot door de vormgeving van veel landelijke programma's en fondsen die op de regio's zijn gericht. De toekenning van budgetten is namelijk vaak opgezet als een competitie (dit geldt bijvoorbeeld voor de Regio Deals, het Nationaal Groeifonds en het Volkshuisvestingsfonds). Dit bevordert de concurrentie tussen regio's en plaatst het Rijk in een beoordelende positie. Het Rijk staat dan boven de regio, waar Rijk en regio juist naast elkaar zouden moeten staan.

De conclusies die wij in dit hoofdstuk trekken brengen ons tot het pleidooi voor een ander perspectief op het omgaan met regionale verschillen in brede welvaart. In de aanbevelingen in hoofdstuk 5 schetsen wij handvatten voor het aanpakken van die verschillen met als uitgangspunt dat onwenselijke verschillen moeten worden tegengegaan voor heel Nederland.

5 AANBEVELINGEN

5.1 Nieuw perspectief nodig: beleid waarin elke regio telt

Diverse regio's van Nederland hebben al gedurende lange tijd te maken met achterstanden. Dat komt voor een deel doordat bedrijvigheid zich concentreert in gebieden zoals de Randstad en de regio Eindhoven, waar zich een groot aanbod van werknemers, kennis en infrastructuur bevindt. In de regio's buiten deze economische centrumgebieden is het rustiger en stiller. Dat vormt enerzijds de charme van deze gebieden, maar gaat anderzijds gepaard met achterstanden op tal van bredewelvaartsaspecten.

De verschillen in brede welvaart worden in ons land de laatste jaren groter en het overheidsbeleid draagt daaraan bij. Buiten de economische centrumgebieden van Nederland verschralen en verdwijnen hoe langer hoe meer voorzieningen, onder andere op het gebied van bereikbaarheid, zorg, onderwijs en cultuur. Dit leidt tot sociaal-economische tekorten en ook tot gezondheidsachterstanden. Natuurlijk hebben wij ook gezien en gehoord dat veel mensen het leven in de regio's buiten de economische centrumgebieden van Nederland waarderen en koesteren om allerlei redenen: ruimte, sociale verbondenheid, landschap of rust. Maar we zien teveel onwenselijke achterstanden in brede welvaart. Onwenselijk, omdat ze de vitaliteit en leefbaarheid van gemeenschappen in de regio's ondermijnen en voor Nederland als geheel tot nadelige effecten leiden.

Wij hebben in hoofdstuk 4 vastgesteld dat er in het huidige rijksbeleid sprake is van een focus op economische centrumgebieden en dat de overheid geneigd is om vanuit een 'macroperspectief' op doelmatigheid te kijken naar investeringen en (semi)publieke voorzieningen, zonder daarbij oog te hebben voor de specifieke, regiogebonden context. Onderwerpen die urgent en van groot belang zijn in de regio's buiten de economische centrumgebieden, zoals openbaarvervoerverbindingen, het op peil houden van het onderwijsaanbod en het aanbod van zorg, hebben vanuit een nationaal macroperspectief op doelmatigheid slechts beperkte betekenis, omdat deze regio's dunner bevolkt zijn en hun bijdrage aan de nationale economische groei beperkter is.

Al met al richt het huidige rijksbeleid zich niet op het waarborgen van een basis van brede welvaart overal in het land. De beperkte aandacht voor regio's buiten de economische centrumgebieden is extra problematisch als wordt meegewogen dat Nederland voor een aantal grote, nationale maatschappelijke opgaven staat, zoals de klimaatadaptatie en de noodzakelijke transities in het energiesysteem, de landbouw en de economie. De aanpak van deze opgaven heeft alleen kans van slagen als het *hele* land eraan kan bijdragen en kan meeprofiteren van het resultaat. Dat vraagt om veerkrachtige, vitale regio's en een goede relatie tussen Rijk en regio's. Daarnaast loopt de groei van de economisch sterke regio's tegen grenzen van leefbaarheid aan waardoor daar nieuwe knelpunten dreigen te ontstaan op het gebied van onder andere wonen, leefomgevingskwaliteit en gezondheid. Wij menen daarom dat er een nieuw perspectief nodig is in het rijksbeleid, waarin de kansen van regio's op waarde worden geschat en waarin de mensen die er wonen en werken volwaardig meetellen.

5.2 Onze aanbevelingen in beeld

We doen in dit advies een aantal concrete aanbevelingen voor de manier waarop de rijksoverheid in samenspraak met partijen in de regio kan komen tot structurele versterking en vergroting van de regionale brede welvaart. Dat zijn belangrijke aanbevelingen, waarvan wij hopen dat deze omarmd en doorgevoerd worden. Tegelijkertijd zijn deze aanbevelingen slechts een deel van dieper liggende noodzakelijke omslag in het beleid: het perspectief van de regio zou in elke afweging vanuit het Rijk aanwezig moeten zijn. Simpelweg door steeds de vraag te stellen of een afweging evenwichtig uitpakt voor alle regio's; hoe werkt een beslissing op rijksniveau in op wat elders overwogen en besloten wordt? Adviezen, structuren en programma's zijn wat dat betreft concretiseringen – maar géén vervangers – van iets veel fundamentelers: simpelweg de erkenning en het besef dat de regio er is, er toe doet en dat gevolgen van generieke keuzes daar uitmonden in specifieke consequenties. Die erkenning en dat besef moeten vaste onderdelen worden in de afweging van opties, maar ook al in de manier waarop vraagstukken, opgaven en oplossingen worden geformuleerd.

Verandering van perspectief en gedragsverandering van besluitvormers lijken gemakkelijk. Tegelijkertijd is het ook ingewikkeld, want het gaat om automatismen en gewoonten, die diep verankerd zitten in de alledaagse patronen, routines en systemen. Desondanks zijn die veranderingen

noodzakelijk. Dat hoeft niet in één keer goed, maar het moet wel nu meteen beginnen. In dagelijkse afwegingen, in het gesprek over beleid en in de manier waarop ‘Den Haag’ naar het land, en in het bijzonder de regio, kijkt. Dat is een opgave aan allen, door en voor iedereen.

Wij doen in dit advies drie hoofdaanbevelingen, die wij elk uitwerken in twee deelaanbevelingen. Figuur 11 hieronder geeft een samenvattend overzicht.

Figuur 11: Overzicht van onze aanbevelingen

Met onze aanbevelingen pleiten wij voor rijksbeleid met een sterkere oriëntatie op de regio. Een discussie over de vraag wat in bestuurlijke zin exact moet worden verstaan onder 'de regio' valt buiten het kader van dit advies. Zo'n staatsrechtelijke structuurdiscussie vergt veel tijd, zowel in de voorbereiding als in de besluitvorming. Wij vinden dat de grote en complexe maatschappelijke opgaven die in dit advies aan de orde zijn, hier niet op kunnen wachten.[26]

In onze analyse tekenen zich duidelijk regio's af waar sprake is van een stapeling van uiteenlopende achterstanden die elkaar versterken. Hoewel deze gebieden niet corresponderen met de bestuurlijke kaart van Nederland, is de maatschappelijke opgave evident. Wij zijn hierop ook al in diverse van onze afzonderlijke adviezen ingegaan (RVS, 2021b, 2022; ROB, 2010, 2021a, 2021b; Rli, 2019, 2021c).

Wij roepen regering en parlement op om de fundamentele staatsrechtelijke vragen niet uit de weg te gaan, maar evenmin te wachten met het nader invullen en uitvoeren van de aanbevelingen uit dit advies. Onze aanbevelingen vergen geen staatsrechtelijke aanpassingen en bovendien staat er te veel op het spel: het gaat om het terugdringen van onwenselijke verschillen binnen ons land.

26 Er liggen overigens al diverse adviezen over de bestuurlijke status van regio's: ROB (2010); ROB(2021b); en Elzinga (2022).

5.3 Onze aanbevelingen nader uitgewerkt

5.3.1 Herijk de reguliere beleids- en investeringslogica van het Rijk

Richt rijksbeleid op brede welvaart in álle regio's

Wij vinden dat in het beleid en de investeringskeuzes van de rijksoverheid niet langer het streven naar doelmatigheid vanuit nationaal perspectief het zwaarst mag wegen. De rijksoverheid moet zich ook rekenschap geven van de impact die haar beleid in regio's buiten de economische centrumgebieden kan hebben op de samenhang van voorzieningen, het gemeenschapsleven en structurele ontwikkelingskansen. Dat wil zeggen dat ook de uitgangspunten en criteria die het Rijk hanteert bij het nemen van investeringsbeslissingen moeten veranderen. Investeringen moeten niet langer vanzelfsprekend leiden tot 'sterker te maken wat al sterk is'. Stelselmatig moet worden gekeken naar wat interventies betekenen voor de brede welvaart in elke regio in Nederland. Consultatie van regionale partijen is daarbij cruciaal. Voor infrastructuurinvesteringen betekent dit bijvoorbeeld dat de instrumenten die op dit moment worden gebruikt om te bepalen welke projecten prioriteit moeten krijgen (zie kader), herijking verdienen.

Instrumenten die het Rijk op dit moment gebruikt om infrastructuurprojecten te prioriteren

Om vast te stellen welke infrastructurele projecten als eerste moeten worden uitgevoerd, gebruikt het Rijk op dit moment twee instrumenten: een Integrale Mobiliteitsanalyse (met daarin de potentiële bereikbaarheidsopgaven op de lange termijn) en een maatschappelijke kosten-batenanalyse (waarin de uiteenlopende effecten van een investeringsbesluit worden voorzien van een 'prijskaartje').
De Rli heeft in een eerder advies vastgesteld dat bij het gebruik van de resultaten van de Integrale Mobiliteitsanalyse de nadruk ligt op één aspect van bereikbaarheid: waar worden files of andere knelpunten op het infrastructuurnetwerk verwacht? De maatschappelijke kosten-batenanalyse zou in beginsel ándere aspecten van bereikbaarheid in beeld moeten brengen, maar in de praktijk lukt het nog niet goed om deze aspecten in geld uit te drukken. Daardoor bestaat het risico dat ze in de afweging van het Rijk naar de achtergrond verdwijnen (Rli, 2021b).

De herijking die wij hier bepleiten brengt met zich mee dat het Rijk de mogelijke effecten van beleid van tevoren *sectoroverstijgend* in beeld moet brengen. Keuzes op het vlak van mobiliteit en bereikbaarheid per openbaar vervoer bijvoorbeeld, hebben in bepaalde regio's vergaande consequenties voor de toegankelijkheid van zorg en onderwijs, en de kansen om (nieuwe) bedrijvigheid te ontwikkelen. En keuzes over het al dan niet sluiten van onderwijslocaties kunnen voor dorpen en gemeenschappen gevolgen hebben van uiteenlopende aard: voor de bevolkingsopbouw, voor de aantrekkelijkheid om er te (blijven) wonen en voor de mogelijkheden om elkaar te ontmoeten, lid te zijn van een sportclub, deel te nemen aan culturele activiteiten enzovoort.

Om in heel Nederland een acceptabel niveau van brede welvaart te kunnen waarborgen, zal een basis van maatschappelijke voorzieningen en sociale verbindingen het ijkpunt moeten zijn. Alleen als onderwijs, zorg, werk, cultuuraanbod en publieke ontmoetingsruimten bereikbaar en toegankelijk zijn voor de bewoners, kunnen regio's zich op een gezonde manier ontwikkelen en vitaal blijven. Dat betekent niet dat Nederland er overal hetzelfde uit moet gaan zien, maar wel dat een basis voor vitale gemeenschappen moet worden gegarandeerd. Hoe die basis van bereikbare voorzieningen er in elke regio uitziet, kan verschillen en is afhankelijk van de specifieke regionale structuur, het regionale karakter en de behoeften van bewoners. Een mogelijke benadering is het expliciteren van een norm voor de bereikbaarheid of beschikbaarheid van een bepaalde basisvoorziening, vergelijkbaar met de aanrijdtijden voor brandweer en ambulances. Wat in een regio onder een basisvoorziening moet worden verstaan en welke norm daarvoor moet gelden is een politieke keuze.

Artikel 5 van de Code Interbestuurlijke Verhoudingen (Rijk, IPO, VNG & UvW, 2023) bepaalt expliciet dat het Rijk bij beleidsvoornemens inzicht dient te geven in de effecten van het voorgenomen beleid op de verschillende regio's. Daarmee biedt de code een handvat om uitwerking te geven aan de gewenste veranderende 'investeringslogica'. Algemeen beleid kan immers ongelijk uitwerken in de verschillende regio's in Nederland. Daarnaast kan

aandacht voor regiospecifieke en gebiedsspecifieke kenmerken (bijvoorbeeld grenseffecten) eraan bijdragen dat beleid effectiever wordt. Maar ook in andere gevallen is het essentieel om in samenspraak met regionale partijen vooraf de effecten van beleid in de regio in te schatten en te waarborgen dat maatschappelijke basisvoorzieningen in stand blijven. Dit vergt een verandering in oriëntatie bij politici, bestuurders en ambtenaren.

Maak bundeling van sectorbudgetten mogelijk voor samenhangende oplossingen in de regio
Hoewel incidenteel rijksbudgetten worden gebundeld, is bij het Rijk over het algemeen sprake van beleid-per-sector, financiering-per-sector en verantwoording-per-sector. Dit belemmert het tot stand brengen van samenhangende oplossingen voor de complexe opgaven waarvoor regio's zich gesteld zien. In het kader van het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' onderzoekt het kabinet op dit moment of "rijksmiddelen meer ontschot en gebiedsgericht kunnen worden ingezet" (BZK, 2022b). Het is volgens ons dringend noodzakelijk dat het kabinet op dit vlak zorgt voor een fundamentele doorbraak, óók bij domeinen die geen deel uitmaken van dit nationale programma maar niettemin voor veel 'perifere' regio's uiterst relevant zijn, zoals bereikbaarheid.

Wij bevelen aan om in reguliere nationale wet- en regelgeving flexibele bestedingsruimte te creëren, zodat sectorbudgetten in regio's gebundeld inzetbaar zijn voor het aanpakken van met elkaar samenhangende opgaven, bijvoorbeeld op het vlak van mobiliteit en onderwijs. Een goede indicatie van de gewenste flexibiliteit biedt de evaluatie van het 'Tweede Actieplan Bevolkingsdaling' (In.Fact.Research, 2021), waarin een flexibele bestedingsruimte van 10% wordt aanbevolen. Dit betekent ook dat er in de bestedingswijze van budgetten sprake kan zijn van diversiteit. Regionale overheden en instanties verdienen het vertrouwen en mandaat dat nodig is om invulling te geven aan een samenhangende aanpak. Het is het uiteraard belangrijk dat de landelijke en decentrale overheden elkaar kritisch bevragen op de onderbouwing en effectiviteit van de voorgenomen ingrepen.

5.3.2 Investeer in langjarige en substantiële programma's voor regionale ontwikkeling

Ontwikkel regionale kansenagenda's voor brede welvaart
Inwoners, lokale en regionale bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden moeten samen regionale kansenagenda's opstellen voor de ontwikkeling van de regionale brede welvaart. Daartoe inventariseren zij wat de kansen, behoeften en specifieke opgaven zijn in hun regio. Belangrijk is wel dat dat de regio's ook aangeven hoe zij deze ontwikkeling van brede welvaart kunnen laten aansluiten bij de aanpak van grote opgaven voor de toekomst.

Regionale partners kunnen hun kansenagenda's afstemmen op de specifieke kenmerken, cultuur, identiteit en potentie van hun eigen regio. Dat betekent dat regio's verschillende inhoudelijke zwaartepunten mogen aanbrengen. Niet elke regio hoeft in te zetten op aansluiting op de 'wereldeconomie' of hoeft te streven naar maximale economische groei. Wel zal in

elke regio het beoogde ontwikkelpad moeten passen binnen de strategische doelen en opgaven die op Europees en nationaal niveau zijn vastgesteld.

Om tot regionale kansenagenda's voor de toekomst te komen, is het volgende nodig:

- De regionale spelers maken een grondige analyse van (a) de aspecten van brede welvaart die met voorrang aandacht behoeven en (b) de bijdrage die de regio moet of kan leveren aan de nationale en Europese doelen en opgaven op het terrein van klimaat, gezondheid, woningbouw, digitalisering, opvang van asielzoekers enzovoort. Over deze afwegingen zal binnen de regio ook een publiek debat moeten worden gevoerd. De kansen en opgaven in een regio zullen zich op verschillende schaalniveaus bevinden. Immers, het werken aan een bloeiend regionaal verenigingsleven met behulp van voldoende vrijwilligers vraagt om een andere beleidsinzet dan de ontwikkeling van een regionale energiestrategie. Maar beide opgaven doen niet voor elkaar onder in relatie tot de regionale brede welvaart.
- In grensregio's een publiek debat voeren met regionale partners uit het buurland, over de kansen en opgaven die de grensligging met zich meebrengt. Op die manier kan worden gewaarborgd dat deze onderwerpen een prominente plek krijgen in de regionale agenda.
- De regionale partners gaan onderling een langjarig strategisch samenwerkingsverband aan, waarin de kwaliteit van de samenwerking en democratische legitimatie zijn gewaarborgd. Essentiële participanten van zo'n 'regionaal ecosysteem' (zie hoofdstuk 2, § 2.5) zijn: gemeenten, provincies, waterschappen, inwoners, bedrijven en kennisinstellingen. Het is noodzakelijk dat er binnen zo'n ecosysteem wordt geschakeld tussen de verschillende schaalniveaus en dat deze met elkaar worden verbonden. De democratische legitimatie van het samenwerkingsverband kan op verschillende manieren vorm krijgen, variërend van het vastleggen van samenwerkingsafspraken tot het organiseren van een visitatie of een evaluatie van de samenwerking door bestuurders en inwoners.
- Het Rijk vervult een ondersteunende en faciliterende rol bij de regionale agendavorming. Dit kan door kennis en expertise te leveren en advies te geven. Vooral bij vraagstukken met een grensoverschrijdende component is steun van en samenwerking met de rijksoverheid van groot belang, zodat recht kan worden gedaan aan specifieke situaties en de aansluiting met buurlanden kan verbeteren. Het 'Model voor gelijkwaardig partnerschap' (ROB, 2021) kan behulpzaam zijn bij het opbouwen van een gelijkwaardige relatie (zie bijlage 4).
- De provincies stellen zich actief dienstbaar op aan de regionale samenwerking. Zij kunnen dit doen door partijen met elkaar te verbinden, kennis en kunde in te brengen en zo het vitaliseren van de relatie tussen regio en Rijk te ondersteunen (zie ook onze aanbeveling in § 5.3.3).

De regionale kansenagenda's die wij hier voorstellen zullen de basis moeten vormen voor de toedeling van langjarige budgetten; zie hierna.

Stel langjarige en substantiële budgetten beschikbaar om te investeren in de ontwikkeling van regionale brede welvaart

Het Rijk moet regio's boven op de reguliere geldstromen vanuit de rijksbegroting financiële ruimte bieden om regionale brede welvaart te vergroten.

Wij vinden dat regio's waar de brede welvaart structureel achterblijft op de rest van het land en waar het maatschappelijk voorzieningenniveau onder druk staat, moeten kunnen beschikken over langjarige omvangrijke budgetten voor de uitvoering van hun regionale kansenagenda (zie voorgaande aanbeveling).

We adviseren de rijksoverheid om in te zetten op een langjarige investeringsstrategie gericht op structuurversterking van de betreffende regio's. Dat betekent een koerswijziging ten opzichte van de huidige strategie, waarbij het Rijk zich beperkt tot het verstrekken van bijdragen voor korte periodes en voornamelijk gericht op het repareren van achterstanden. De door ons bepleite structuurversterking betreft investeringen in bijvoorbeeld infrastructuur, onderwijs en onderzoek, zorg, welzijn en cultuur. Let wel: het zal hierbij moeten gaan om extra geld voor achtergebleven regio's, dat beschikbaar komt door ófwel extra investeringen van het Rijk ófwel herschikking binnen de rijksbegroting. Rijksgeld voor de regionale kansenagenda's zou beschikbaar moeten komen nadat deze onafhankelijk getoetst zijn op hun effecten voor de bredewelvaartontwikkeling in de regio. Regionale partijen beslissen vervolgens gezamenlijk over de besteding van het geld.

Voor grensregio's zou het mogelijk moeten worden gemaakt dat waar nodig ook *investeringen over de grens* kunnen plaatsvinden. Zulke investeringen kunnen soms bredewelvaartswinst opleveren tegen lagere kosten dan wanneer met hetzelfde oogmerk in eigen land zou worden geïnvesteerd. Denk bijvoorbeeld aan investeringen in de bereikbaarheid over de grens om zorg- of onderwijsvoorzieningen voor een grotere groep (mensen aan beide zijden van de landsgrens) toegankelijk te maken.

De hier voorgestelde benadering met langjarige regionale budgetten voor de ontwikkeling van brede welvaart zou de rijksoverheid in principe kunnen volgen voor alle regio's in Nederland. Maar wij vinden dat de prioriteit moet liggen (zowel wat de omvang als wat de beschikbaarstelling van de budgetten betreft) bij de 'perifere' regio's die qua brede welvaart op dit moment sterk achterlopen. Dat zijn, voor alle duidelijkheid, niet alleen de voorbeeldregio's die wij voor dit advies nader hebben onderzocht.

5.3.3 Werk aan vitale relatie tussen regio's en rijksoverheid

Werk aan wederzijdse vertegenwoordiging: van regio's op nationaal niveau en van het Rijk in de regio's

Een sterkere oriëntatie in het rijksbeleid op regionale ontwikkeling vraagt om een vitale relatie tussen rijksoverheid en regio's. Die is er op dit moment niet. Om hierin verandering te brengen zijn inspanningen nodig van zowel het Rijk als de regio's.

Van belang is om te beginnen dat regionale spelers zich meer verbonden voelen met het landelijk bestuur en zich goed vertegenwoordigd weten op nationaal niveau. Daarvoor is méér vereist dan alleen bestuurlijke vertegenwoordiging. Cruciaal is dat er ook meer betrokkenheid ontstaat van inwoners, maatschappelijke instellingen en andere regionale partners bij de landelijke besluitvorming over thema's die voor regio's relevant zijn.

Andersom is het van belang dat de rijksoverheid actieve betrokkenheid toont bij wat zich op diverse gebieden in de regio's afspeelt: politiek-bestuurlijke ontwikkelingen, ruimtelijke processen, sociaal-culturele aangelegenheden, vraagstukken rond gezondheid enzovoort. Het gaat erom dat de rijksoverheid zowel op politiek, bestuurlijk als ambtelijk niveau weet wat er leeft in de verschillende regio's en wat er nodig is.

Wij achten het noodzakelijk dat er gewerkt wordt aan het versterken van de relatie tussen de regio's en het Rijk. Wij bevelen aan om daartoe een of meer van de volgende mogelijkheden te overwegen:

- De vertegenwoordiging van de regio's in de nationale politiek kan worden verstevigd door te werken aan een nationale variant van het Europese Comité van de Regio's.[27] Die zou in de advisering aan het kabinet over voorgenomen beleidsmaatregelen expliciet het regionale perspectief over het voetlicht kunnen brengen. Dit draagt bij aan het versterken van het inzicht in de regionale effecten van het rijksbeleid.[28] Hierin kunnen de provincies, al dan niet gezamenlijk, een rol spelen. Dat betekent wel dat de provincies zich meer dan voorheen moeten verbinden met de regionale agenda's. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de afzonderlijke regio's eigen vertegenwoordigers aanwijzen die namens de regio kunnen optreden.
- De vertegenwoordiging van de rijksoverheid in de regio kan 'gezicht' krijgen door te zorgen voor meer fysieke aanwezigheid in de regio's. Het gaat dan niet alleen om periodieke werkbezoeken van beleidsmakers, maar ook om structurele aanwezigheid van uitvoerende diensten zoals Rijkswaterstaat of de Inspectie Leefomgeving en Transport. Het gezamenlijk, als één overheid, opvangen én het in onderlinge samenhang vertalen van signalen uit de regio zou een wezenlijk onderdeel moeten worden van het takenpakket van rijksdiensten. Dat vergt behalve actieve aanwezigheid in de regio ook stevige interdepartementale afstemming en samenwerking.
- Om verkokering van het regionaal beleid op rijksniveau te voorkomen zou een bewindspersoon verantwoordelijk kunnen worden gemaakt voor de coördinatie van regionale vraagstukken op nationaal niveau en de investeringen in de regionale kansenagenda's.
- Bij een vitale relatie tussen Rijk en regio hoort ook het onderling uitwisselen van relevante kennis en inzichten. De nationale kennisinstellingen beschikken over kennis die voor decentrale overheden van groot belang is. En andersom beschikken de regio's over belangwekkende informatie die de nationale kennisinstellingen (en in het verlengde daarvan de Haagse beleidsmakers en beslissers) goed kunnen gebruiken. Daarom is investeren in kennisnetwerken van belang (ROB, 2020).
- Provincies kunnen hun rol als verbinder van Rijk en regio krachtiger invullen. Denk daarbij aan het verlenen van ondersteuning aan gemeenten in de vorm van kennis en menskracht bij het leggen van contacten op nationaal niveau of het voorbereiden en indienen van aanvragen voor financiering vanuit het Rijk of Europese fondsen.

27 Binnen de EU is het Comité van de Regio's een politiek orgaan waarin vertegenwoordigers van het lokale en regionale bestuur in de lidstaten zitting hebben. De Europese Commissie, De Europese Raad en het Europees Parlement zijn verplicht om dit Comité te raadplegen over voorgenomen beleid en wetgeving met impact op lokaal en regionaal niveau.

28 Zie artikel 5 van de Code Interbestuurlijke Verhoudingen (Rijk, IPO, VNG & UvW, 2023).

- Om de regio meer stem te geven in de nationale besluitvorming zou het stelsel van evenredige vertegenwoordiging in de Tweede Kamer zo kunnen worden aangepast, dat de regionale component beter tot uitdrukking komt. Hiertoe zijn al eerder voorstellen gedaan door de staatscommissie Parlementair stelsel en het Burgerforum Kiesstelsel.[29] Verder zouden politieke partijen zich bij de samenstelling van hun kandidatenlijsten voor de Tweede Kamerverkiezing meer rekenschap kunnen geven van regionale spreiding.

Overweeg locaties in de regio voor de vestiging van (semi)publieke instellingen en verbind de aanpak van nationale opgaven met de regionale agenda's

Wij vinden dat de rijksoverheid bij de keuzes die zij maakt rond de sluiting of vestiging van (semi)publieke diensten en de organisatie van de aanpak van nationale opgaven, spreiding over het land nadrukkelijker moet overwegen. Relevante vragen die daarbij aan bod zouden moeten komen zijn: Is voor deze (semi)publieke dienst aanwezigheid in Den Haag of de Randstad noodzakelijk? Liggen er bij de aanpak van deze nationale opgave aanknopingspunten met de regionale kansenagenda's (zie § 5.3.2)? Liggen er mogelijkheden om bij de aanpak van deze opgaven de kennis en netwerken in regio's te benutten?

Naar ons oordeel zijn er ten minste drie thema's waarbij het Rijk een modern spreidingsbeleid moet overwegen:

29 Veranderingen in het kiesstelsel kunnen vanwege wettelijke beperkingen pas op termijn doorgevoerd worden.

- *Locatiekeuze voor vestigingen van kennis- en onderwijsinstellingen*
  Onderwijs en kennis vormen een essentieel onderdeel van gezonde regionale ecosystemen. Hier worden de beroepskrachten voor de toekomst gevormd en kan uitwisseling plaatsvinden tussen bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen. Het Rijk zou moeten bevorderen dat kennis- en onderwijsinstellingen dependances openen of handhaven in regio's die nu te maken hebben met een achterstand in brede welvaart. Dit gaat hierbij om aanwezigheid én samenwerking en dus om méér dan het plaatsen van gebouwen.[30] Er zijn creatieve oplossingen mogelijk, bijvoorbeeld door wo-, of hbo-onderwijs te organiseren op locaties van regionale mbo's, en vice versa. Het verleden heeft aangetoond dat de aanwezigheid van én samenhang tussen kennisinstellingen en instellingen voor hoger en middelbaar (beroeps)onderwijs een enorme impuls kan geven aan de regionale ecosystemen, de verbinding met de arbeidsmarkt en daarmee aan het perspectief voor de inwoners. Daarmee heeft het vestigen van kennis- en onderwijsinstellingen in de regio ook impact op de aantrekkelijkheid van regio's voor jongeren en jonge huishoudens en zo op de bevolkingssamenstelling.
- *Locatiekeuze voor vestigingen van rijksdiensten en zbo's*
  Ook de vestiging van rijksdiensten en zbo's kan in regio's een impuls betekenen voor de brede welvaart. Bij de locatiekeuze voor dergelijke organisaties moet breder worden gekeken dan de bedrijfseconomische kosten en baten en de belangen van de huidige medewerkers. Denk aan

30 Voor het laatst werd in 1976 een nieuwe universiteit geopend in Nederland (Maastricht). Sindsdien is het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs bijna verdrievoudigd (CBS statline) en kampt een aantal universiteiten met ruimte- en capaciteitstekorten.

de bijdragen aan andere aspecten van brede welvaart, de zichtbaarheid van de rijksoverheid in heel Nederland, het opbouwen van regionale netwerken, het bijdragen aan regionale werkgelegenheid enzovoort.[31]

- *Aanpak van de woningbouwopgave*
  Het kabinet heeft de ambitie om 900.000 extra woningen te bouwen vóór 2030 (Coalitieakkoord, 2021). Ook voor de periode daarna ligt er een forse bouwopgave. Op dit moment wordt hiervoor vooral gekeken naar stedelijke regio's, met name de metropoolregio's van de Randstad. De vierde tranche van de 'woningbouwimpulsgelden' maakt het mogelijk om gezamenlijk kleinere projecten in te dienen. Wij denken dat het verstandig is om een deel van de woningopgave te verwezenlijken door te kiezen voor kleinschaliger woningbouwprojecten en deze te spreiden over de regio's in het land. Met zo'n aanpak draag je niet alleen bij aan de landelijke doelstellingen, maar geef je tegelijkertijd een impuls aan brede welvaart in bepaalde regio's. Een voorwaarde is wel dat kleinere woningbouwprojecten dan gemakkelijker in aanmerking moeten kunnen komen voor steun van het Rijk. Die steun zal moeten zijn voor het doorvoeren van aanpassingen in de desbetreffende Omgevingsplannen, en in financiële zin voor de concrete woningbouwprojecten en de bijbehorende infrastructurele investeringen.

31 Vanuit dergelijke overwegingen heeft het Rijk ook in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw verschillende overheidsdiensten (denk aan het CBS, de RDW, het ABP en de toenmalige PTT) in 'perifere' regio's gevestigd. Tegelijkertijd werd gestimuleerd dat bedrijven zich buiten de Randstad zouden vestigen. Deze bedrijven trokken echter na verloop van tijd, toen de overheidsstimulering was gestopt, weg uit de regio's of ze overleefden niet. Veel van de overheidsdiensten daarentegen zijn gebleven, hoewel ze van aard zijn veranderd.

5.4 Tot slot

Wij zijn dit advies begonnen met de observatie dat er flinke verschillen bestaan tussen regio's in Nederland. We identificeerden verschillen in couleur locale en in de aard van de omgeving en het landschap, verschillen die het leven in Nederland de moeite waard maken. Maar we vinden de stapeling van bredewelvaartsachterstanden in sommige regio's in Nederland schrikbarend: verschillen in gezondheid en levensverwachting, verschillen in maatschappelijk vertrouwen en vertrouwen in de toekomst, verschillen in de moeite die mensen moeten doen om in de eigen omgeving goed onderwijs te kunnen volgen of een passende baan te vinden en verschillen in de bereikbaarheid van maatschappelijke voorzieningen die een regio leefbaar houden en de basis vormen van gemeenschappen.

Dat die verschillen mede worden veroorzaakt en vergroot door de onderliggende aannames in het rijksbeleid en de doorwerking van dat beleid in de regio's, vinden wij zeer ongewenst. Wij concluderen dat er niet alleen op de adviesdomeinen van de RIi, de ROB en de RVS, maar in de volle breedte van het overheidsbeleid, meer aandacht en ruimte voor de structurele ontwikkeling van regio's nodig is. Alleen dan kan er sprake zijn van een toekomst met brede welvaart in heel Nederland. Want elke regio telt!

INHOUDELIJKE BIJLAGEN

1 REGIONALE BREDE WELVAART: INDICATOREN EN REGIONALE CIJFERS

Wij begonnen dit advies met de constatering dat een aantal gebieden in Nederland al lange tijd te maken heeft met een stapeling van welvaartsachterstanden. In dat verband hebben we het begrip ‘brede welvaart’ gebruikt. In deze bijlage lichten we aan de hand van enkele kenmerken toe wat we onder brede welvaart verstaan. Ook presenteren we bredewelvaartsdata voor de vijf voorbeeldregio’s die we hebben onderzocht. Daarbij kijken we ook naar de bevolkingskrimp in de regio’s en de invloed van de nationale economische ontwikkeling op de regionale kansen.

Kenmerken van brede welvaart

Hoe welvarend is een samenleving, regio, gemeente, wijk of buurt? Het besef dat dit niet valt te omschrijven in uitsluitend economische termen, is de afgelopen jaren gegroeid (SER, 2021). Een mensenleven draait om méér dan alleen de consumptie van producten. Bepalend voor ons welvaren zijn ook zaken als sociale contacten, bestaanszekerheid, gezondheid, veiligheid, mogelijkheden tot persoonlijke ontplooiing, een goede werk-privébalans, passende huisvesting en een schoon milieu. Kortom, welvaart omvat

behalve onze koopkracht ook ons welzijn, welbevinden en de dingen die we persoonlijk waardevol vinden (Weterings, Thissen & Buitelaar, 2021).

Het begrip *brede welvaart* is bedacht om het verband tussen economische welvaart, welzijn en welbevinden inzichtelijk te maken (PBL, SCP & CPB, 2017; Robeyns, 2022). Het begrip omvat zowel objectieve kenmerken (zoals de omstandigheden waarin mensen leven en de financiële middelen waarover zij beschikken) als subjectieve kenmerken (zoals de tevredenheid van mensen over hun leven). De objectief meetbare werkelijkheid en de werkelijkheid zoals mensen die ervaren, kunnen van elkaar verschillen. Daarnaast verschilt ook de mate waarin mensen waarde hechten aan aspecten zoals sociale contacten, bestaanszekerheid, gezondheid, veiligheid, enzovoort. Deze observatie is van belang, omdat de waarde die mensen toekennen aan de afzonderlijke aspecten van brede welvaart, bepaalt in hoeverre elk aspect van welvaart bijdraagt aan het totaalbeeld van brede welvaart in een samenleving (Thissen & Content, 2022).

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) meet jaarlijks de brede welvaart in Nederlandse gemeenten, provincies en regio's aan de hand van 42 indicatoren. Daarbij onderscheidt het CBS 'brede welvaart hier en nu', 'brede welvaart later' en 'brede welvaart elders'. De indicatoren voor 'brede welvaart hier en nu' zijn verdeeld over de volgende thema's:

- welzijn;
- materiële welvaart;
- gezondheid;
- arbeid en vrije tijd;
- wonen;
- samenleving;
- milieu.

Het is belangrijk om te vermelden dat de verschillende dimensies van brede welvaart niet onderling inwisselbaar zijn. Een tekort op één aspect van brede welvaart kan dus niet zomaar worden weggestreept tegen een surplus aan andere aspecten van brede welvaart. Concreet: aspecten zoals goedkope huisvesting of een rustige woonomgeving hebben geen compenserende werking voor bijvoorbeeld een tekort aan banen of gezondheidsachterstanden (Thissen & Content, 2022).

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft recent laten zien dat brede welvaart grotendeels tot stand komt door de interactie van mensen met hun dagelijkse leefomgeving. Die dagelijkse leefomgeving bestaat uit een groter gebied dan alleen de woongemeente (Thissen & Content, 2022). Mensen maken immers geregeld gebruik van voorzieningen in gemeenten waar ze niet wonen – bijvoorbeeld voor de dagelijkse boodschappen, ziekenhuisbezoek, theaterbezoek of werk. Andersom ervaren mensen soms ook overlast van voorzieningen en bedrijfsactiviteiten buiten de eigen woongemeente. Zo kan een verderop in de regio gelegen vliegveld, windmolenpark of fabriek het welbevinden van mensen negatief beïnvloeden.

In sommige regio's hebben mensen noch binnen de eigen woongemeente, noch in het gebied daaromheen toegang tot voorzieningen zoals winkels, bioscopen, horeca, scholen en zorginstellingen. Mensen kunnen dan niet of

nauwelijks brede welvaart ontlenen aan de grotere regio waarin zij leven. Deze situatie is aan de orde in bijvoorbeeld de Veenkoloniën in het oosten van de provincies Groningen en Drenthe. De door het CBS gemeten brede welvaart is daar laag (zie ook figuur 14 verderop). De inwoners van deze gebieden hebben een gemiddeld genomen gering besteedbaar inkomen en een relatief slechte gezondheid, zij zijn relatief vaak werkloos, wonen op een relatief grote afstand tot voorzieningen en hebben weinig vertrouwen in instituties en in andere mensen (Thissen & Content, 2022).

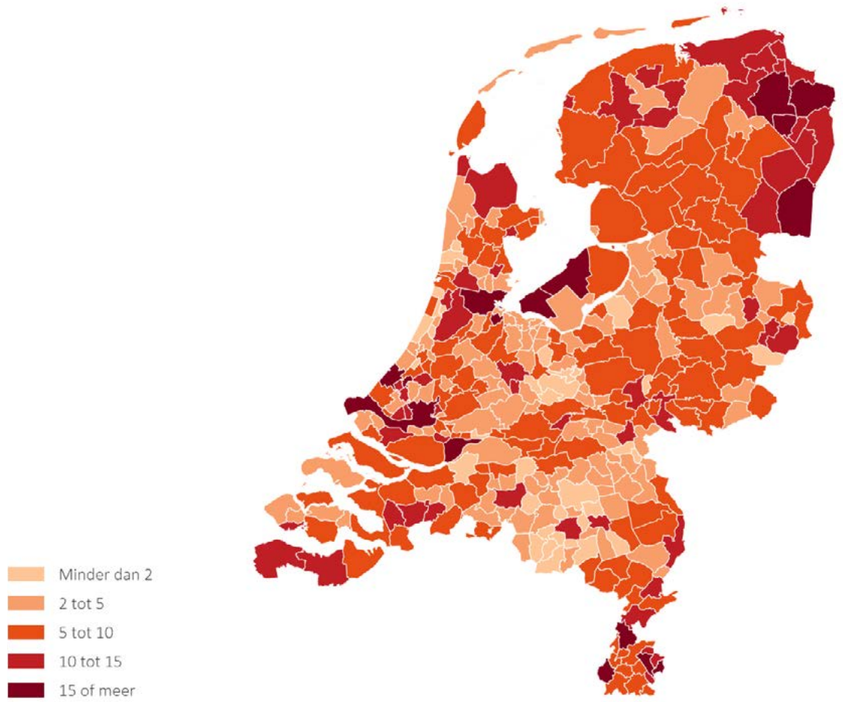
De problematiek rond verschillen in brede welvaart in ons land betreft, kortom, niet alleen gemeenten met gestapelde achterstanden, maar hele regio's met gestapelde achterstanden.

Regionale brede welvaart in cijfers

Beeld van brede welvaart in regio's op basis van CBS-gegevens

Figuur 12 hiernaast toont de regionale verschillen in brede welvaart binnen Nederland, zoals deze naar voren komen uit de Monitor Brede Welvaart 2022 van het CBS. Te zien is dat gemeenten binnen onze voorbeeldregio's (Zeeuws-Vlaanderen, de Veenkoloniën, Kop van Noord-Holland, Twente en Parkstad Limburg) op een groot aantal bredewelvaartsindicatoren laag tot zeer laag scoren.

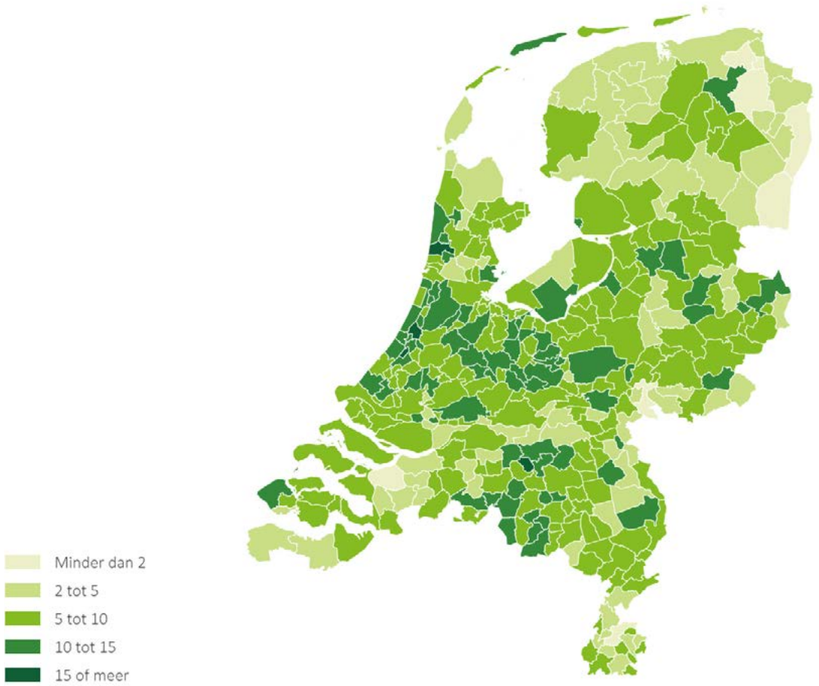
Figuur 12: Lage scores op bredewelvaartsindicatoren, per gemeente

Bron: CBS, 2022

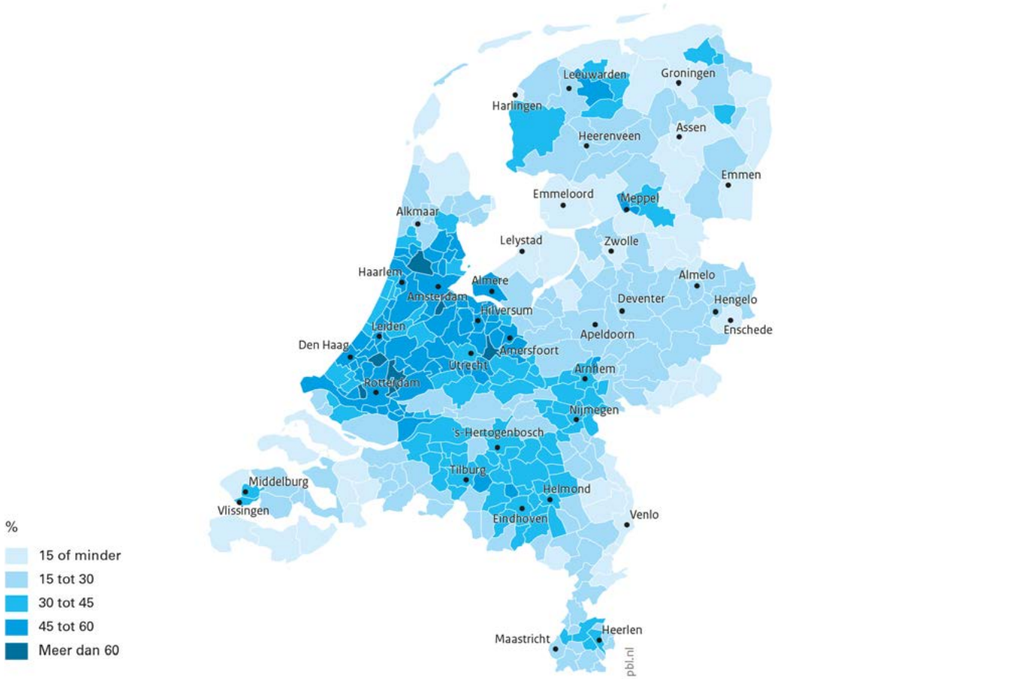
Voor de meeste gemeenten in deze regio's geldt omgekeerd dat ze zelden of nooit een goede score hebben op de lijst van bredewelvaartsindicatoren. Figuur 13 laat dit zien.

Figuur 13: Hoge scores op bredewelvaartsindicatoren, per gemeente

Bron: CBS, 2022

Figuur 14: Beschikbaarheid van bredewelvaartsaspecten in de omgeving, per gemeente

Bron: Thissen & Content, 2022; gebaseerd op CBS-data uit 2019

Een factor die de brede welvaart in de slecht scorende gemeenten extra nadelig beïnvloedt, is dat in de omliggende regio doorgaans de situatie niet of nauwelijks beter is. Inwoners van bijvoorbeeld gemeenten in Zeeuws-Vlaanderen, de Veenkoloniën en de Kop van Noord-Holland kunnen daardoor de in hun eigen gemeente ontbrekende (onderdelen van) brede welvaart niet compenseren door gebruik te maken van voorzieningen in de omliggende regio; zie figuur 14.

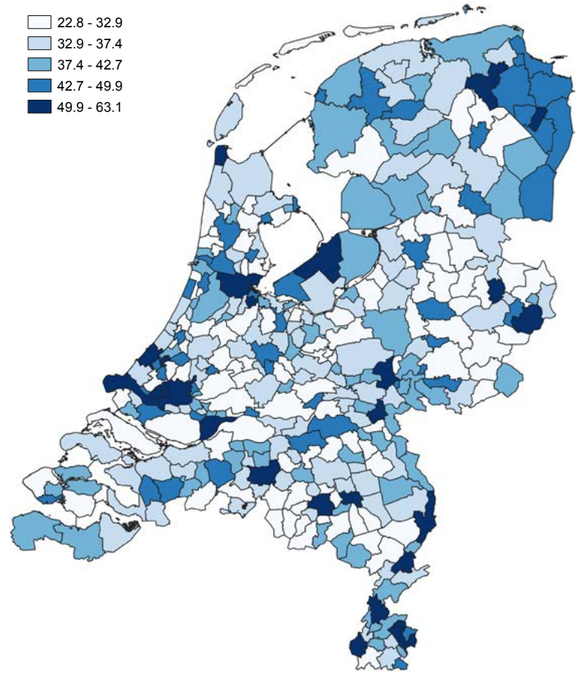
Andere methoden om brede welvaart in regio's te meten

De indicatoren aan de hand waarvan het CBS de brede welvaart in ons land monitort, vormen niet het enige instrument waarmee regionale brede welvaart in beeld is te brengen. Zo hebben RaboResearch en de Universiteit Utrecht een alternatieve meetmethode ontwikkeld, de Brede Welvaartsindicator (BWI). Deze BWI is een samengestelde index waarin elf welvaartsdimensies zijn meegenomen, te weten: gezondheid, milieu,

onderwijs, subjectief welzijn, materieel welbevinden, woontevredenheid, de balans tussen werk en leven, veiligheid, banen, sociale connecties en vertrouwen, en maatschappelijke betrokkenheid. De BWI richt zich op een beperkter aantal indicatoren dan de CBS-monitor. Bovendien worden deze indicatoren niet uitgesplitst naar gemeenten maar naar COROP-regio's. Verder vat de BWI, anders dan de CBS-monitor, de diverse aspecten van brede welvaart samen in één cijfer. De afzonderlijke indicatoren krijgen een wegingsfactor mee, zodat niet elke indicator even zwaar meetelt (Badir et al., 2017).

Vergelijkbare informatie biedt de in het Verenigd Koninkrijk ontwikkelde *Multiple Deprivation Index* (MDI). De MDI brengt de stapeling van achterstanden op lokaal niveau in kaart. Daarbij worden de volgende (veelal onderling verbonden) achterstandsdomeinen onderscheiden: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, veiligheid, huisvesting en woonomgeving. Net als de BWI kent de MDI aan elk afzonderlijk aspect een wegingsfactor toe, omdat niet ieder aspect in dezelfde mate van invloed is op de zwaarte van achterstanden (Dagevos et al., 2022). Figuur 15 laat de MDI per gemeente in Nederland zien.

Figuur 15: Regionale verdeling van de Multiple Deprivation Index (MDI)

Bron: Dagevos et al., 2022

De MDI-kaart toont een patroon dat sterk lijkt op het patroon in de CBS-kaart in figuur 12: lage bredewelvaartscores aan de randen van het land en in enkele grote stedelijke regio's. De meeste achterstandsgebieden bevinden zich in de grote(re) steden in de Randstad (Rotterdam, Amsterdam en Den Haag) en aangrenzende gebieden (Noordzeekanaal, Almere en Lelystad). Ook een aantal Noord-Brabantse steden scoren minder goed. Aan de landsgrenzen valt een aantal regio's in negatieve zin op: Twente, Parkstad

Limburg, Noord- en West-Limburg, Noordoost-Groningen, de Veenkoloniën in Oost-Groningen en Drenthe en Den Helder in de Kop van Noord-Holland.

Een lage regionale brede welvaart heeft overigens niet altijd dezelfde oorzaak. De Monitor Brede Welvaart van het CBS herbergt een grote rijkdom aan gegevens, die een fijnmazig beeld geven van de kracht en zwakte van elke afzonderlijke regio. Hieronder gaan we voor de voorbeeldregio's dieper in op afzonderlijke indicatoren van de brede welvaart.

Regionale verschillen in brede welvaart op specifieke aspecten

De *Monitor Brede Welvaart 2022* van het CBS bevat gegevens over brede-welvaartsindicatoren per gemeente, per provincie en per COROP-regio.[32] Enkele van onze voorbeeldregio's vallen samen met een regio op COROP-niveau, namelijk de Kop van Noord-Holland, Twente en Zeeuws-Vlaanderen. Voor Parkstad Limburg en De Veenkoloniën geldt dat niet.[33] Die maken ofwel deel uit van een grotere COROP-regio, of vallen binnen verscheidene COROP-regio's. We hebben ervoor gekozen om bredewelvaartsindicatoren niettemin op COROP-regioniveau met elkaar te vergelijken. Een vergelijking tussen regio's op basis van de scores van gemeenten is namelijk te weinig informatief, omdat gemeenten binnen regio's sterk van elkaar kunnen verschillen als het gaat om brede welvaart. In die gevallen kan er geen goede vergelijking tussen regio's worden gemaakt.

In het hiernavolgende bespreken we de scores per COROP-regio op vier thematische clusters:

- besteedbaar inkomen en arbeidsparticipatie;
- gezondheid en welzijn;
- wonen en milieu;
- samenleven en sociaal vertrouwen.

Besteedbaar inkomen en arbeidsparticipatie

Binnen Nederland zien we grote verschillen tussen regio's als het gaat om economische ontwikkeling. De noordelijke COROP-regio's, met uitzondering van Delfzijl en omgeving, scoren laag op het bruto binnenlands product (bbp) per hoofd van de bevolking. Oost-Groningen, de Kop van Noord-Holland en Zuidoost-Drenthe staan in de ranglijst van veertig COROP-regio's respectievelijk op plek 40, 35 en 37 van de 40. De andere onderzochte regio's – Zuid-Limburg, Twente en Zeeuws-Vlaanderen – zijn op dit vlak juist (goede) middenmoters, met respectievelijk plek 14, 21 en 11 op de ranglijst.

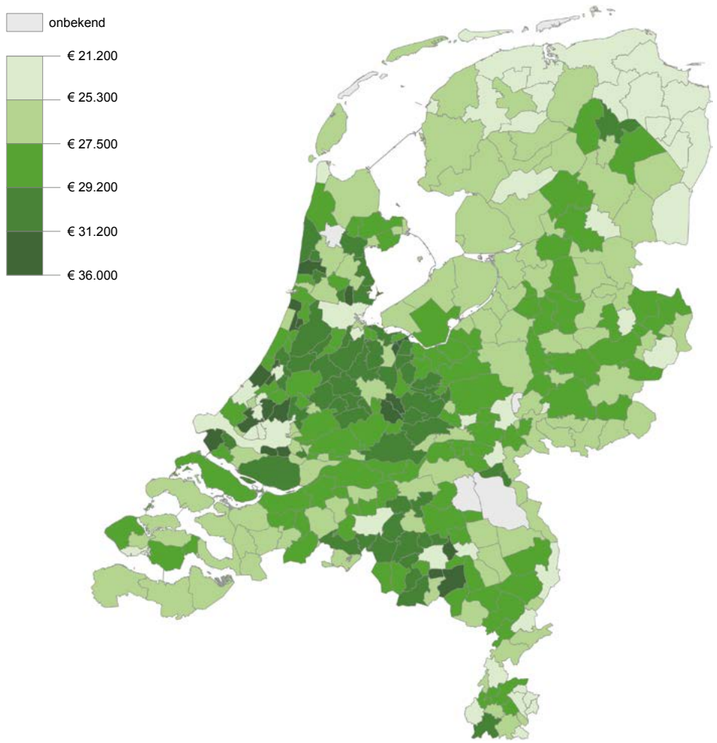
Voor Oost-Groningen en Zuidoost-Drenthe gaat het lage bbp gepaard met een laag gemiddeld besteedbaar inkomen. In de Kop van Noord-Holland ligt dit anders. Met een gemiddeld besteedbaar inkomen van € 27.200 staat de regio op plek 13. In Delfzijl en omgeving, Zuid-Limburg en Twente wijkt het bbp per hoofd van de bevolking weliswaar niet af van het landelijk gemiddelde, maar het besteedbaar inkomen is hier laag. Wat het besteedbaar

32 Een COROP-regio is een gebied binnen Nederland dat deel uitmaakt van de regionale indeling die in 1971 is ontworpen door de Coördinatiecommissie Regionaal Onderzoeksprogramma (COROP). In totaal telt Nederland veertig COROP-regio's. Elke COROP-regio heeft een centrale kern (bijvoorbeeld een stad) met een omliggend verzorgingsgebied. Het CBS en ook andere onderzoeksinstituten gebruiken de COROP-indeling om statistische gegevens te presenteren.

33 Parkstad-Limburg maakt deel uit van de grotere COROP-regio Zuid-Limburg, wat zorgt voor een (mogelijke) vertekening van de resultaten. De Veenkoloniën vallen voor een groot deel samen met de COROP-regio's Oost-Groningen en Zuidoost-Drenthe. De Drentse veenkoloniegemeenten Hoogeveen en Aa en Hunze vallen echter onder andere COROP-regio's.

inkomen betreft staan Delfzijl en omgeving, Zuid-Limburg en Twente respectievelijk op plek 38, 36 en 34 van de 40. Figuur 16 laat het mediaan besteedbaar inkomen zien per gemeente.

Figuur 16: Mediaan besteedbaar inkomen per gemeente, 2020

Bron: CBS, 2022

Alle door ons onderzochte regio's kennen knelpunten op de arbeidsmarkt. Met uitzondering van Twente bevinden alle voorbeeldregio's zich onder aan de COROP-ranglijst als het gaat om de netto arbeidsparticipatie, met Zuidoost-Drenthe, Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg op respectievelijk de plekken 37, 38 en 40. Dit betekent overigens niet per definitie dat er sprake is van grote werkloosheid. In dat opzicht scoren de Kop van Noord-Holland en Zeeuws-Vlaanderen juist opvallend goed; zij bezetten hier respectievelijk de plekken 9 en 11. Zuidoost-Drenthe, Oost-Groningen en Zuid-Limburg bevinden zich wat werkloosheid betreft in de middenmoot. Er is echter in vrijwel alle regio's sprake van een tamelijk eenzijdige arbeidsmarkt. Dit vinden we weerspiegeld in het feit dat alle regio's laag tot zeer laag scoren als het gaat om het aandeel theoretisch opgeleiden in de bevolking: Zeeuws-Vlaanderen, Zuidoost-Drenthe, Oost-Groningen, Delfzijl en omgeving en de Kop van Noord-Holland vinden we helemaal onder aan de lijst terug. Twente en Zuid-Limburg vormen met respectievelijk de 24e en 20e plek goede middenmoters.

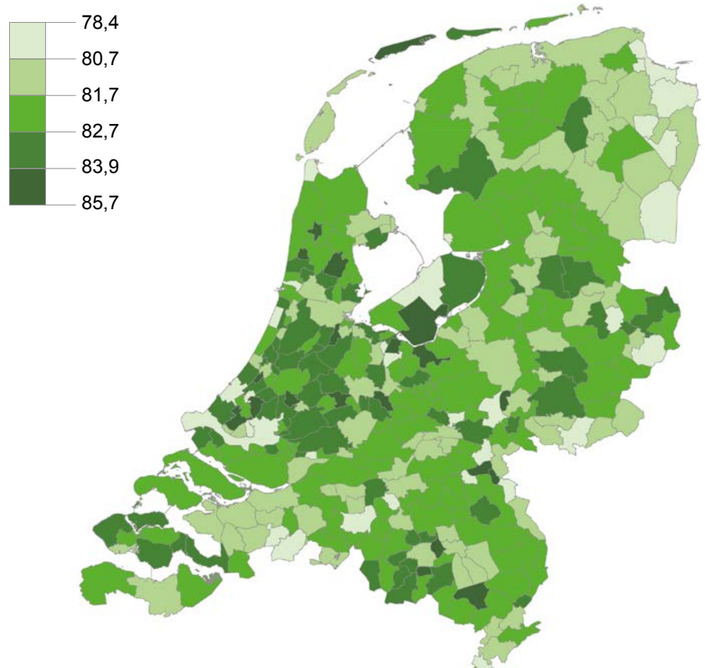
Gezondheid en welzijn

Op het vlak van gezondheid en welzijn is het beeld wat eenduidiger. Met uitzondering van de Kop van Noord-Holland kennen alle door ons onderzochte regio's grote achterstanden als het gaat om gezondheid. Oost-Groningen scoort zeer slecht op het gebied van overgewicht, levensverwachting, ervaren gezondheid en het aantal mensen met een chronische aandoeningen; op deze punten neemt de regio respectievelijk de plekken 40, 39, 39 en 39 in op de ranglijst. Hetzelfde geldt voor Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg. Ook Zuidoost-Drenthe scoort slecht op de genoemde

gezondheidsaspecten, waarbij wel opvalt dat deze regio redelijk scoort op het aspect 'ervaren gezondheid' (plek 27). Een dergelijk afwijkend beeld zien we ook bij Zeeuws-Vlaanderen. Deze regio kent weliswaar serieuze achterstanden op het gebied van overgewicht, ervaren gezondheid en het aantal mensen met een chronische aandoening, maar de levensverwachting van de bevolking is hier met 82 jaar juist bovengemiddeld goed (plek 13 op de ranglijst). Twente laat serieuze achterstanden zien als het gaat om overgewicht en levensverwachting, maar de ervaren gezondheid is in deze regio bovengemiddeld goed en het aantal mensen met langdurige aandoeningen is er relatief laag (plek 8 op de ranglijst). De Kop van Noord-Holland scoort op alle gezondheidsindicatoren goed of middelmatig. Figuur 17 toont ter illustratie de gemiddelde levensverwachting per gemeente.

Alle door ons onderzochte regio's, met uitzondering van Zuid-Limburg, scoren hoog of middelmatig als het gaat om tevredenheid met het leven. In Zuid-Limburg lopen de lage scores op gezondheid gelijk op met een lage score op tevredenheid met het leven (plek 35 op de ranglijst). In de andere regio's met een vergelijkbare gezondheidsproblematiek is die correlatie niet waarneembaar. Zeeuws-Vlaanderen, Delfzijl en omgeving en Zuidoost-Drenthe doen het juist bovengemiddeld goed als het gaat om tevredenheid met het leven; zij nemen op dit aspect respectievelijk de plekken 11, 16 en 18 in op de ranglijst.

Figuur 17: Levensverwachting bevolking per gemeente, 2020

Bron: CBS, 2022

Wonen en milieu

In de Kop van Noord-Holland en in Zeeuws-Vlaanderen is de tevredenheid met de woonomgeving zeer hoog; beide regio's nemen hier respectievelijk plek 4 en 2 in op de ranglijst. Ook Twente scoort bovengemiddeld goed (plek 16) en Oost-Groningen bevindt zich in de middenmoot (plek 23). In deze drie regio's zijn mensen ook bijzonder tevreden met hun woning, Twente en de

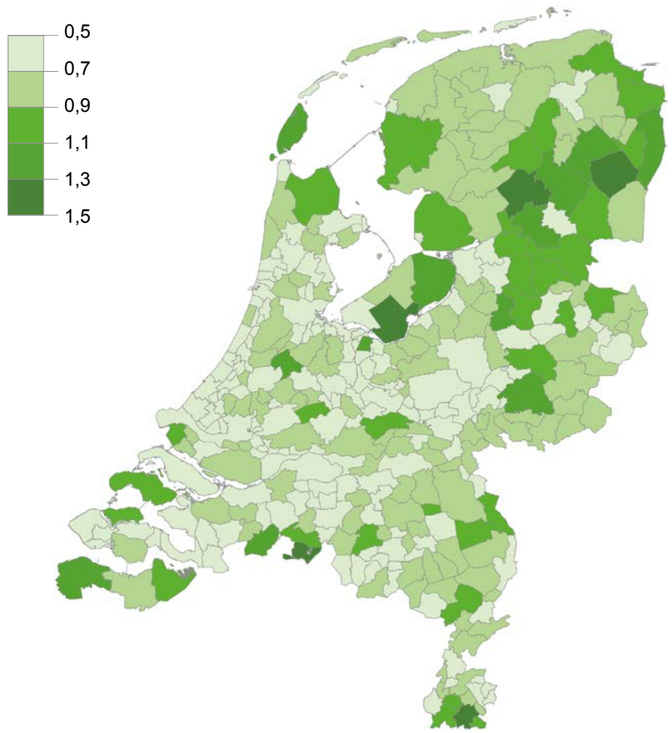
Kop van Noord-Holland staan op dat punt zelfs op plek 1 en 2. De andere door ons onderzochte regio's, Zuidoost-Drenthe, Zuid-Limburg en Delfzijl en omgeving scoren slecht op de tevredenheid met de woonomgeving; zij bezetten op dit punt respectievelijk de plekken 34, 35 en 40 van de ranglijst. In Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg is ook de tevredenheid met de woning erg laag.

Als we kijken naar de afstand tot voorzieningen zoals scholen, sportfaciliteiten en horeca, staan Zuidoost-Drenthe en Oost-Groningen onder aan de ladder. Twee andere door ons onderzochte regio's, te weten Zeeuws-Vlaanderen en Zuidoost-Drenthe, scoren vooral slecht op de afstand tot een basisschool; zie figuur 18.

De Kop van Noord-Holland, Zuid-Limburg en Twente scoren daarentegen wat de afstand tot sport- en horecavoorzieningen betreft gemiddeld tot goed; Zuid-Limburg staat zelfs op de eerste plaats in de ranglijst als het gaat om de afstand tot sportterreinen en cafés.

Op het aspect 'milieu' scoren Twente en Zuidoost-Drenthe middelmatig. De overige door ons onderzochte regio's laten op uiteenlopende milieu-indicatoren achterstanden zien, waarbij opvalt dat Zuid-Limburg, Zeeuws-Vlaanderen en Delfzijl en omgeving over de gehele breedte slecht tot zeer slecht scoren. Het gaat het dan om zaken als de beschikbaarheid van natuur, de afstand tot openbaar groen, de uitstoot van fijnstof en broeikasgas en de zwemwaterkwaliteit. Op dit laatste aspect scoort Zeeuws-Vlaanderen overigens het beste van alle regio's in het land.

Figuur 18: Afstand tot basisschool in kilometers, per gemeente

Bron: CBS, 2022

Samenleven en sociaal vertrouwen

De door ons onderzochte regio's vertonen opvallende gelijkenissen als het gaat om indicatoren die betrekking hebben op samenleven en sociaal vertrouwen. In alle regio's, met uitzondering van Twente, is het vertrouwen onder de bevolking in instituties en de overheid opvallend laag, waarbij Oost-Groningen, Delfzijl en omgeving, Zuid-Limburg en Zuidoost-Drenthe het laagst scoren van alle regio's in Nederland. Ditzelfde beeld zien we terug

als het gaat om het vertrouwen dat inwoners hebben in andere mensen en de mate waarin zij actief zijn als vrijwilliger. Ook op dit aspect scoren de door ons onderzochte regio's, met uitzondering van Twente en Kop van Noord-Holland, veel slechter dan andere regio's in Nederland.

Daartegenover staat overigens dat de inwoners van de door ons onderzochte regio's veelal een groot vertrouwen hebben in hun familie, vrienden en buren en dat zij met deze naasten ook veel contact onderhouden. Op dit punt staat Twente op de tweede, Zuidoost-Drenthe op de derde en Zeeuws-Vlaanderen op de eerste plek in de ranglijst. De regio Delfzijl en omgeving valt hier juist op met een lage score. De regio staat als het gaat om contact met familie, vrienden en buren op plek 30. Tegelijkertijd is 41,8% van de bevolking in Delfzijl en omgeving betrokken bij vrijwilligerswerk, waarmee de regio plek 12 op de ranglijst inneemt.

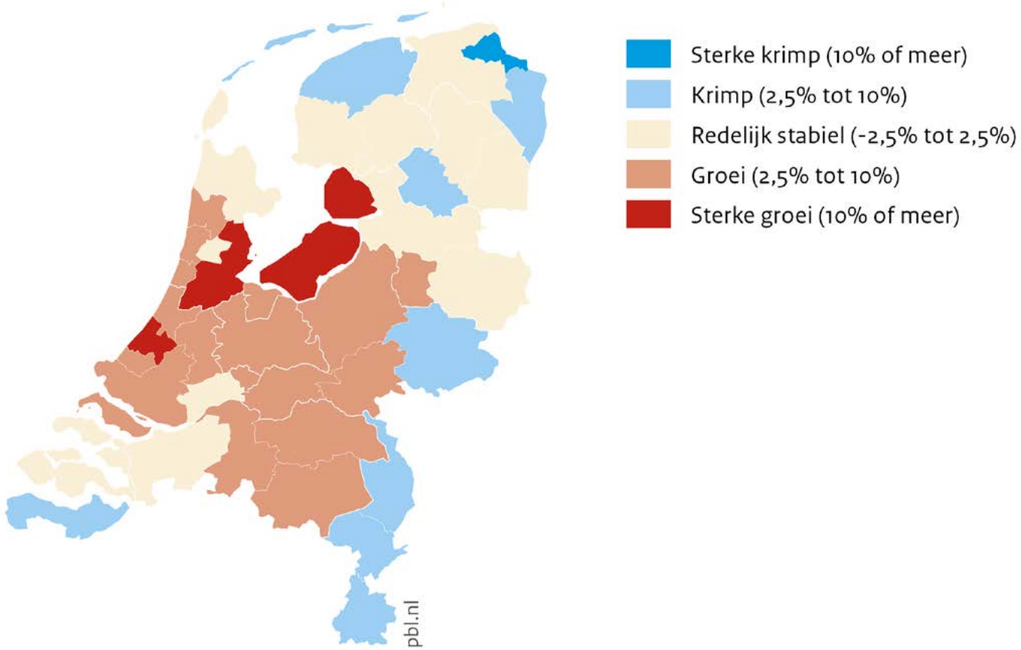
Invloed van regionale bevolkingskrimp, economie en overheidsbeleid

Een deel van de gesignaleerde problemen in regio's die zich op afstand van de stedelijke gebieden bevinden, hangt samen met de bevolkingsontwikkeling ter plaatse en met ontwikkelingen in de nationale economie. Daarnaast heeft het economisch beleid van de rijksoverheid onmiskenbaar een rol gespeeld bij het versterken of mitigeren van de impact van deze ontwikkelingen. We lichten hieronder beide ontwikkelingen kort toe.

Bevolkingskrimp in de regio's

Anders dan in de Randstad en andere stedelijke gebieden zal aan de randen van Nederland de komende decennia naar verwachting bevolkingskrimp optreden (PBL & CBS, 2022). In deze gebieden neemt ook de beroepsbevolking af, terwijl die in andere delen van het land gelijk blijft of groeit (CBS & PBL, 2022). Figuur 19 laat zien dat, met uitzondering van Twente en de Kop van Noord-Holland, alle door ons onderzochte gebieden tussen 2035 en 2050 te maken krijgen met bevolkingskrimp.

Figuur 19: Bevolkingsontwikkeling 2035-2050 per COROP-gebied

Bron: PBL & CBS, 2022

De bevolkingskrimp zal niet alleen gevolgen hebben voor de omvang van de beroepsbevolking in de regio's, maar ook voor de levensvatbaarheid van winkels, sportclubs, verenigingen enzovoort. Daarnaast zal de krimp zijn weerslag hebben op het onderwijs- en zorgaanbod.

Trends en ontwikkelingen in de economie

Ook ontwikkelingen in de landelijke economie zijn van invloed op de problemen die zich opstapelen in de regio's aan de randen van Nederland. Eén zo'n ontwikkeling is de concentratie van economische groei in stedelijke netwerken, oftewel de agglomeratie. Dit verschijnsel treedt op doordat de werkgelegenheid in de (veelal in regio's gevestigde) maakindustrie krimpt, terwijl de werkgelegenheid in de (vooral in stedelijke knooppunten gesitueerde) dienstverlening juist groeit. Deze combinatie van trends zorgt ervoor dat het belang van de interstedelijke netwerken steeds meer toeneemt. Denk aan de Randstad, Eindhoven en de steden langs de assen van de A1 en de A2. Daar bevinden zich meer (top)voorzieningen en daar concentreert zich ook creativiteit: jonge, theoretisch opgeleide mensen trekken ernaartoe (Tordoir, 2021).

De agglomeratiekracht gaat in ons land gepaard met (en wordt versterkt door) een andere trend: een afnemend draagvlak voor de ruimtelijke impact, (geluid)hinder en milieueffecten van 'materiegerichte activiteiten' in bijvoorbeeld de landbouw-, industrie- en bouwsector (Tordoir, 2021; CBS, 2022).

2 GESPREKKEN IN VIJF VOORBEELDREGIO'S

Zoals uiteengezet in het advies hebben wij in het kader van dit advies bezoeken gebracht aan de regio's Veenkoloniën, Parkstad Limburg, Twente, Kop van Noord-Holland en Zeeuws-Vlaanderen. In deze vijf regio's hebben we niet alleen gesproken met bestuurders, maar ook met mensen die er wonen, werken en/of ondernemen. De gesprekken gingen over thema's die bepalend zijn voor de brede welvaart die mensen al dan niet ervaren, zoals de woonsituatie, de werkgelegenheid, de beschikbaarheid en bereikbaarheid van voorzieningen, de sociale binding en de manier waarop men de overheid ervaart. In deze bijlage beschrijven we meer in detail wat onze gesprekspartners over deze onderwerpen naar voren hebben gebracht.

Beschikbaarheid van woningen en werk

Tekort aan passende woningen

Bewoners in de vijf regio's die wij bezochten zijn door de bank genomen tevreden met hoe zij wonen. Huizen zijn relatief betaalbaar en over het algemeen gerieflijk, er is rust en ruimte en ook de directe woonomgeving is prettig. In Zeeuws-Vlaanderen en Parkstad Limburg noemden onze gesprekspartners de ligging aan de grens en de nabijheid van aantrekkelijke

steden ‘aan de andere kant’ als een positief onderscheidende factor voor het wonen in de regio: Belgisch Vlaanderen vindt men een fijn achterland, net als de regio Aken.

Daar staat in alle regio’s tegenover dat woningaanbod voor bepaalde groepen niet goed aansluit op de vraag. Een aantal van de door ons onderzochte regio’s (Parkstad Limburg, Zeeuws-Vlaanderen, De Veenkoloniën) zijn ‘krimpregio’s’. Dit brengt met zich mee dat deze regio’s een restrictief woningbouwbeleid moeten voeren. Er mag niet worden gebouwd ‘voor de leegstand’. De bestaande woningvoorraad veroudert daardoor al vele jaren en sluit niet meer goed aan op de woonbehoeften en woonwensen van met name ouderen en starters. Ouderen kunnen niet doorstromen omdat er geen woningen zijn die passen bij hun behoeften, waardoor starters moeite hebben om een eerste woning te vinden. Het tekort aan passende woningen loopt met name sterk op in regio’s zoals de Kop van Noord-Holland en Twente, waar de bevolkingskrimp stabiliseert of is omgeslagen naar een lichte groei (Groenemeijer et al., 2021).

In Zeeuws-Vlaanderen worden de tekorten in het woningaanbod versterkt door een hoog percentage tweede woningbezit en vakantieverhuur; zulke woningen zijn niet meer beschikbaar voor mensen die wonen en werken in de regio. Ook in de Kop van Noord-Holland speelt dit probleem. Vooral langs de kust wordt aanzienlijk deel van de woningvoorraad door vakantiehuur en tweede woningbezit onttrokken aan de regionale woningmarkt. In deze regio worden bovendien veel woningen onderverhuurd aan arbeidsmigranten.

Genoeg werk, maar weinig carrièreperspectief

Theoretisch opgeleiden hebben in de minder verstedelijkte regio’s van ons land over het algemeen weinig mogelijkheden om een passende baan te vinden. Zij studeren veelal buiten de regio en veel van hen keren daarna niet terug naar de regio voor een baan, omdat de Randstad en andere stedelijke regio’s meer carrièreperspectief bieden.

Een uitzondering op dit beeld zien we in Twente, waar de Universiteit Twente niet alleen theoretisch opgeleiden naar de regio haalt, maar waar voor hen ook kansen liggen op een vervolgbaan. De *start-ups* en *scale-ups* die de spin-off vormen van de universiteit, spelen een belangrijke rol als werkgever voor theoretisch opgeleiden. Toch bestaat ook in Twente onder veel jongeren het beeld “dat je voor een serieuze baan naar de Randstad moet.”

Hoewel zich in de Kop van Noord-Holland eveneens bedrijven bevinden die werk bieden aan theoretisch opgeleiden (denk aan ECN, Microsoft en Google), blijven die mensen vaak in de Randstad wonen als ze in deze regio werken.

In Parkstad Limburg zien we de trend die veel regio’s kenmerkt: theoretisch opgeleiden trekken weg naar stedelijke gebieden – in dit geval niet alleen naar de Randstad, maar ook naar universiteitsstad Maastricht. In de regio wordt nu met vereende krachten geprobeerd een ecosysteem van theoretisch en praktisch werk te creëren. Verschillende partijen werken hier samen aan: de Zuyd Hogeschool, het bedrijfsleven, overheden en bewoners. Op de Brightlands Campus vertelden gesprekspartners ons over “projecten

die voortkomen uit vragen van bedrijven en bewoners, waar vervolgens studenten, opleidingen en gemeenten aan worden gekoppeld."

Zeeuws-Vlaanderen kent, anders dan veel andere regio's, een stabiele beroepsbevolking. De werkloosheid hier hoort met 3% bij de laagste van het land. Wel is heeft de arbeidsmarkt er een eenzijdig karakter. Er is vooral werkgelegenheid in de agrarische sector en het toerisme. In andere sectoren, zoals de zorg en het middelbaar onderwijs, zijn de keuzemogelijkheden voor werknemers beperkt. Het aantal zorgaanbieders bijvoorbeeld is gering. Doordat er maar één grote speler in de regio actief is (ZorgSaam, dat ziekenhuis-, verpleeghuis-, thuis- en ambulancezorg aanbiedt), "zijn de mogelijkheden om je loopbaan voort te zetten bij een andere werkgever of om door te groeien beperkt."

In de Veenkoloniën vertelden inwoners ons dat het baanperspectief in de regio veel beter is dan vaak wordt verondersteld. "De werkgelegenheid ontwikkelt zich hier gunstig, zelfs beter dan landelijk gemiddeld." Zoals we in bijlage 1 al hebben aangestipt gaat het hier echter wel om eenzijdige arbeidsmarkt die voor theoretisch opgeleiden vaak minder mogelijkheden biedt.

Beschikbaarheid van voorzieningen

Verschralend onderwijsaanbod

In alle regio's die wij hebben bezocht is sprake van verschraling van het onderwijsaanbod. Dit is het sterkst merkbaar in de dorpen en woonkernen, waar steeds vaker basisscholen moeten sluiten of alleen met grote moeite overeind kunnen worden gehouden. In Zeeuws-Vlaanderen wordt de krimp van het aantal basisscholen versterkt doordat kinderen over de grens naar de kinderopvang gaan, die in België gratis is. Veel van deze kinderen stromen vervolgens het Vlaamse basisonderwijs in: "Er zitten nu circa 1.200 kinderen uit Zeeuws-Vlaanderen over de grens op school. Vlaamse scholen mogen bovendien leerlingenvervoer verzorgen, terwijl Nederlandse scholen dat niet mogen". In een uitgestrekt gebied, waar scholen voor een deel van de bewoners sowieso op grotere afstand liggen, is dit een factor van betekenis.

In het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) spelen vergelijkbare problemen. Het sluiten van een middelbare school of een mbo heeft grote impact, zo kregen wij in verschillende regio's te horen: scholieren in de uitgestrekte en dunbevolkte gebieden krijgen dan te maken met grote reisafstanden. Onderzoeksbevindingen van het PBL ondersteunen dit geluid. De reisafstanden kunnen oplopen tot vijftig kilometer. In Zeeuws-Vlaanderen en de Kop van Noord-Holland is een vmbo- of havo/vwo-instelling zowel per fiets als per openbaar vanuit grote delen in de regio niet binnen dertig minuten te bereiken (Bastiaanssen & Breedijk, 2022). Hbo-studenten uit de Kop van Noord-Holland moeten voor het

volgen van onderwijs naar Alkmaar of Amsterdam en zijn daarbij afhankelijk van het openbaar vervoer. De reisafstanden zijn ook hier lang. De verschraling van het onderwijslandschap heeft bovendien een maatschappelijke impact. “Als ergens geen scholen meer zijn, is het voor jonge gezinnen geen aantrekkelijke plek meer om te zich vestigen.” En als mbo-studenten hun opleiding niet in de regio kunnen volgen, wordt het voor bedrijven in het mkb moelijker om stagiairs en (potentiële) werknemers te werven.

Afbrokkelende zorg

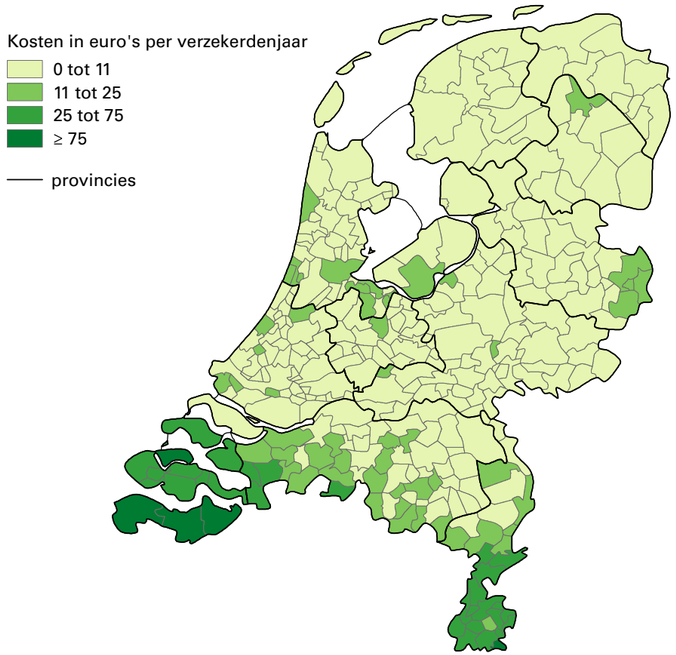
Ook in de zorg is verschraling zichtbaar in de door ons onderzochte regio’s. De huisartsenzorg loopt in het hele land tegen grenzen aan en ook in de regio’s is dit goed te merken. Huisartsenposten in veel regio’s zijn ’s nachts veelal gesloten en inwoners moeten dan naar een huisartsenpost die tientallen kilometers verderop ligt. Of de huisartsenzorg is gecentraliseerd, waardoor er nauwelijks meer eerstelijnszorg is in de dorpen en woonkernen. Met de komst van arbeidsmigranten is er in veel regio’s bovendien extra druk ontstaan op de zorg; deze groep is vaak niet ingeschreven bij een huisartsenpraktijk en moet daarom voor alle zorg naar de spoedeisende hulp.

Mensen met wie wij spraken hebben het gevoel “dat je tegenwoordig veel verder moet reizen voor een bezoek aan de huisarts”. Onderzoek van het PBL bevestigt dit. Vanuit de meeste plekken in de regio’s die wij hebben onderzocht kun je alleen *per auto* binnen een kwartier een huisartsenpraktijk bereiken. Met het *openbaar vervoer* is de bereikbaarheid slechter: zelfs binnen dertig minuten is er in grote delen van Zeeuws-Vlaanderen, maar ook in de Kop van Noord-Holland, Twente en de Veenkoloniën geen enkele huisarts bereikbaar (Bastiaanssen & Breedijk, 2022). Mensen die afhankelijk zijn van het openbaar vervoer, met name ouderen, hebben daardoor geen goede toegang tot huisartsenzorg.

Over de ziekenhuiszorg leven er eveneens zorgen in de regio’s, onder andere als gevolg van het concentratiebeleid dat landelijk wordt gevoerd. Voor veel regiobewoners is de zorg daardoor op een (nog) grotere afstand komen te liggen. Ook dit wordt bevestigd door onderzoek: in de door ons onderzochte regio’s kost het per openbaar vervoer in de meeste gevallen meer dan een half uur om bij een ziekenhuis te komen (Bastiaanssen & Breedijk, 2022).

Door de verminderde aanwezigheid van ziekenhuiszorg en spoedeisende hulp zoeken zowel inwoners als bezoekers (toeristen) in Zeeuws-Vlaanderen hun toevlucht steeds vaker over de grens. Gent heeft een academisch ziekenhuis en de spoedeisende hulp in het ziekenhuis in Knokke is voor veel mensen dichterbij dan die in Terneuzen. Inmiddels gaat het om een substantieel aantal behandelingen in België. We zien overigens een vergelijkbare ontwikkeling in andere door ons onderzochte regio’s, zoals Twente en Parkstad Limburg; zie figuur 20.

Figuur 20: Grensoverschrijdende zorgkosten 2020

Bron: Vektis databestand Zorgverzekeringswet, gegevens bewerkt door RIVM

Ontoereikend openbaar vervoer en wegennet

Zowel de bereikbaarheid via de weg als het openbaarvervoernetwerk vormen in de regio's die wij bezochten grote punten van zorg. Het openbaar vervoer wordt in alle regio's in toenemende mate ervaren als 'onder de maat'. De autoafhankelijkheid is groot en neemt steeds verder toe. Regio's voelen zich onderbedeeld als het gaat om de rijksinvesteringen in de infrastructuur.

In elke voorbeeldregio werden wij gewezen op het ontbreken van cruciale spoorverbindingen. Inwoners van Zeeuws-Vlaanderen vinden het bijvoorbeeld een groot gemis dat er geen treinverbinding is met Gent: "Wij zijn voor de verbinding met zowel de rest van Nederland áls met België afhankelijk van de bus of de auto." Ook in het oosten en zuiden van het land ontbreken vaak grensoverschrijdende treinverbindingen – of ze zijn van te weinig kwaliteit. Zo is in het oosten de treinfrequentie tussen Enschede en Münster laag en zijn de treinen te kort, waardoor de treinstellen overvol zitten. En in het zuiden wordt al decennialang vergeefs bij het Rijk gepleit voor een intercityverbinding van Eindhoven via Heerlen naar Aken. Ook de zogenoemde Nedersaksenlijn tussen Enschede en Groningen komt maar niet tot stand, waardoor in het noorden onder andere Veendam, Emmen en Stadskanaal slecht bereikbaar blijven per spoor. In de Kop van Noord-Holland ten slotte, is de situatie niet beter: hier is de spoorlijn tussen Amsterdam en Den Helder de enige treinverbinding.

Ook over het wegennet bestaan veel ergernissen. In Zeeuws-Vlaanderen is de druk op het wegennet enorm toegenomen door het toerisme, met name in de zomer. De wegen naar kustdorpen als Cadzand zijn nog steeds enkelbaans en ze lopen dwars door dorpen en woonkernen, met alle verkeersonveiligheid en filevorming van dien. Het openbaar vervoer is hier geen reëel alternatief. In de Veenkoloniën, met name in Pekela, komt volgens enkele van onze gesprekspartners de bereikbaarheid over de weg onder druk doordat de komende jaren een groot aantal bruggen gaat verdwijnen; de onderhoudskosten zijn te hoog (RTV Noord, 2022). Deze ingreep wordt niet alleen in infrastructureel opzicht als een aderlating ervaren, maar ook

sociaal-maatschappelijk. In Twente is er ongenoegen over het overbelaste provinciale wegennet, bijvoorbeeld richting Zwolle. En in de Veenkoloniën zijn bewoners ontstemd over het feit dat er wel fors is geïnvesteerd in de snelweg Leeuwarden-Groningen, maar niet in het regionale wegennet.

Overal merkt men op dat het busnetwerk in een neerwaartse spiraal van verschraling is beland, terwijl een deel van de inwoners in de regio afhankelijk is van het openbaar vervoer. Dat geldt niet alleen voor studenten maar zeker ook voor ouderen, die worden geacht steeds langer zelfstandig te wonen. Deze laatste groep is sterk vertegenwoordigd in de door ons bezochte regio's. Het beeld leeft dat de uitgestrektheid van gebieden niet meeweegt in de normen die de overheid hanteert in haar openbaarvervoerbeleid. Er wordt te weinig gekeken naar het grote belang dat het openbaar vervoer heeft voor bepaalde groepen mensen.

Sociale binding en saamhorigheid

Verbanden tussen bewoners sterk, maar niet allesomvattend

De sociale banden in de door ons onderzochte regio's zijn sterk. Er heerst een gevoel van saamhorigheid dat de mensen niet alleen onderling verbindt, maar ook zorgt voor binding met de eigen regio. De sociale banden vormen voor veel mensen ook een reden om terug te keren nadat ze een aantal jaren buiten de regio hebben gestudeerd, gewoond en/of gewerkt. *Noaberschap* is nog altijd springlevend in Twente – en niet alleen daar. In elke regio is er sprake van nabuurschap. Inwoners van dorpen in Zuid-Limburg zeggen bijvoorbeeld dat ze elkaar "bijna allemaal kennen". Veel bewoners met wie we spraken gaven aan dat ze het belangrijk vinden om zich maatschappelijk in te zetten: "Vrijwilliger zijn, iedereen doet dat hier". In de gesprekken werden verschillende voorbeelden aangehaald waaruit naar voren kwam dat succesvolle initiatieven van burgers de saamhorigheid versterken.

Sociale banden vormen vaak ook de basis voor samenwerking. Zo worden in Zeeuws-Vlaanderen netwerken tussen bewoners benut bij het oplossen van problemen. "We hebben geleerd om het zelf te doen". In de Veenkoloniën hoorden we over burgerinitiatieven gericht op het tegengaan van armoede en het bevorderen van een gezondere leefstijl. Ook hadden bewoners in deze regio een coöperatieve winkel opgezet. In de Kop van Noord-Holland vernamen we hoe in de loop der jaren een groot regionaal netwerk is ontstaan van zorginstellingen, dat wordt benut om samen te werken aan een betere gezondheid in de regio. In de gesprekken die we voerden in Parkstad Limburg en Twente kwamen diverse voorbeelden aan de orde van de samenbindende rol die het verenigingsleven hier speelt: sportclubs, muziek- en carnavalsverenigingen. Ook gezamenlijke evenementen als optochten, braderieën en festivals vervullen in deze regio's een belangrijke sociale functie.

Tegelijkertijd waarschuwden sommige van onze gesprekspartners voor het risico van 'romantisering' van deze sociale verbanden. De verbanden zijn namelijk niet allesomvattend, of preciezer: ze sluiten niet iedereen in. Zo richt het nabuurschap zich vooral op het bieden van hulp bij praktische

zaken en het gezamenlijk organiseren van evenementen. Kwetsbare groepen in de samenleving (bijvoorbeeld mensen met een permanente ondersteuningsbehoefte of mensen die te kampen hebben met eenzaamheid) worden hiermee maar deels geholpen. Sociale verbanden zijn dus niet altijd inclusief: niet iedereen maakt er deel van uit en “er is niet altijd vanzelfsprekend ruimte voor diversiteit”.

De bestaande sociale verbanden staan bovendien onder druk, mede als gevolg van demografische ontwikkelingen in de regio. Doordat jongeren vertrekken naar de stad ontstaan er ‘gaten’ in de sociale structuren, die daardoor aan vitaliteit inboeten. Ook de instroom van nieuwkomers van buitenaf verzwakt de sociale verbanden in sommige regio’s, doordat zij niet vanzelf meedoen.

Uitdunning culturele voorzieningen en verenigingsleven

Cultuur, inclusief het verenigingsleven, vormt een belangrijke bindende factor in de regio’s die wij bezochten. Het zijn plaatsen “waar je elkaar tegenkomt, waar je samen bezig bent en waar je hulp krijgt”. Maar veel sport- en gezelligheidsverenigingen en organisatoren van evenementen hebben het zwaar. Dit komt deels doordat de regio’s vergrijzen; jongeren trekken er steeds meer weg. Maar ook de onwennigheid van nieuwkomers van buiten de regio en de onregelmatige aanwezigheid van mensen met een tweede woning spelen een rol.

Volgens de mensen met wie wij spraken is de schaarste van het cultuuraanbod in toenemende mate een probleem. Voor de instandhouding van culturele voorzieningen zoals theaters en musea in de regio, is een divers aanbod cruciaal. Een bloeiend cultureel leven is binnen de regio echter moeilijk overeind te houden wanneer het aanbod zich steeds meer concentreert in stedelijke kernen. Een voorbeeld hiervan is de fusie van het Orkest van het Oosten en het Gelders Orkest. “Het orkest heeft nu Arnhem als vestigingsplaats, waardoor orkestleden zich minder goed kunnen verbinden aan muziekscholen of (amateur)theatergezelschappen in Twente of de Achterhoek”. Parkstad Limburg laat zien dat het ook anders kan: hier wordt jaarlijks het internationaal beeldend theaterfestival Cultura Nova georganiseerd, dat wel het Oerol van het zuiden wordt genoemd.

Rol van rijksoverheid en rijksbeleid

Landelijke overheid steeds onbereikbaarder

In alle regio’s die wij bezochten kwam aan de orde dat het vertrouwen in de (rijks)overheid en in overheidsinstituties afbrokkelt – zowel bij bestuurders als bij mensen die in de regio wonen, werken of ondernemen. De regio’s zijn in de jaren vijftig, zestig en zeventig van de vorige eeuw als gevolg van besluiten van de rijksoverheid belangrijke economische bedrijvigheid kwijtgeraakt; denk aan de mijnbouw in Limburg, de textielindustrie in Twente en de turfwinning en strokartonindustrie in de Veenkoloniën. Daarmee is ook de bijbehorende werkgelegenheid uit de regio’s verdwenen. Dit verleden bepaalt nog steeds in grote mate hoe in de regio’s tegen de overheid wordt aangekeken, in het bijzonder tegen de landelijke overheid. De afstand die men ervaart tot de overheid komt op verschillende manieren tot uiting.

In de eerste plaats tekenden wij in alle regio's die wij bezochten kritische geluiden op over de gebrekkige aansluiting van het rijksbeleid op de regionale situatie. Veel mensen vinden het landelijk beleid "niet passend voor onze regio". Het rijksbeleid, of normen op specifieke terreinen, zoals het openbaar vervoer, "lijken te zijn gebaseerd op een Randstedelijke logica".

In de tweede plaats kwam in onze gesprekken herhaaldelijk aan de orde dat de rijksoverheid letterlijk steeds meer op afstand is komen te staan van de regio's. Kantoren van de Belastingdienst zijn gesloten, regionale rechtbanken lijken niet meer alle zaken te behandelen en de departementale 'ambassadeurs' opereren vrijwel alleen nog vanuit Den Haag. De landelijke overheid is niet (meer) nabij. Een neveneffect hiervan is volgens onze gesprekspartners dat landelijke overheden hun voelsprieten in de regio kwijtraken.

Tot slot leeft in de regio's die wij bezochten het beeld dat de kwaliteit van het lokaal bestuur niet past bij de (forse) opgaven in de regio. De regio's bestaan vaak uit gemeenten met relatief weinig inwoners, die in vergelijking met (middel)grote gemeenten minder hoge salarissen en vergoedingen kunnen bieden aan hun ambtenaren, wethouders en gemeenteraadsleden. Maar de opgaven waar de regio's voor aan de lat staan, zijn minstens even groot als elders in het land. Of het nu gaat om handhaving van milieuregels bij bedrijven, om het bestrijden van ondermijnende criminaliteit of om de inrichting van grote gebieden: er is aanzienlijke menskracht voor nodig.

Overheidsregels sta-in-de-weg bij grensligging

De door ons bezochte regio's zijn bijna allemaal grensregio's. Deze grensligging biedt in potentie kansen. Dat geldt in het bijzonder voor regio's waar zich aan de andere kant van de grens een stedelijk gebied met economische activiteiten bevindt. Maar het benutten van de mogelijkheden stuit regelmatig op belemmeringen. De grensligging kan in die gevallen juist nadelig uitpakken.

Zo ervaart men in de regio Twente "een halve arbeidsmarkt, waarbij we alleen naar het westen kunnen kijken". De mogelijkheden die er ten oosten van Twente liggen voor het aantrekken van extra personeel kunnen in de praktijk vaak nauwelijks worden benut, vanwege wettelijke en administratieve belemmeringen. Vergelijkbare belemmeringen hebben ertoe geleid dat de standplaats van de Twentse traumahelikopter veel westelijker is gesitueerd dan vanuit regionaal perspectief logisch zou zijn geweest: "Aan de andere kant van de grens kunnen dan ook mensen worden geholpen. En de Duitsers doen het wel: die helpen wél in Nederland, dat hebben ze ook tijdens de coronapandemie gedaan."

Ook in Zeeuws-Vlaanderen is er volgens de plaatselijke ondernemers sprake van een gedeelde arbeidsmarkt, waarbij de kansen in Gent en Brugge niet goed kunnen worden benut als gevolg van nationaal overheidsbeleid.

In Parkstad Limburg zit de grens in de weg op het vlak van energie. Er is in deze regio sprake van congestie op het elektriciteitsnet (EZK, 2022). Deze omstandigheid belemmert de economische ontwikkeling in de regio,

“terwijl er in Herzogenrath een enorm zonnepark ligt, maar dat kunnen we niet benutten omdat het buiten de Nederlandse wet valt.” Een ander voorbeeld uit Parkstad Limburg betreft de politiecapaciteit: deze schiet permanent tekort, omdat grensoverschrijdende criminaliteit onvoldoende wordt meegewogen bij beslissing over inzet en capaciteit.

De grote verschillen tussen enerzijds de Nederlandse en anderzijds de Duitse respectievelijk Belgische wetten en regels staan in bovenstaande gevallen het benutten van kansen in de weg. Die verschillen belemmeren in de grensregio’s ook een efficiënte organisatie van de kinderopvang, het primair onderwijs en het leerlingenvervoer. De uiteenlopende nationale voorschriften en bepalingen spelen daarnaast de realisatie van essentiële infrastructuur parten, zoals het glasvezelnet in Parkstad Limburg, de Veenkoloniën en delen van Zeeuws-Vlaanderen. Als er sprake is van te grote juridische en beleidsmatige verschillen aan weerszijden van de grens, wordt de grensligging van regio’s een factor die nadelig uitwerkt voor de brede welvaart in het gebied. Als regio’s door hun grensligging structureel worden belemmerd in hun economische en maatschappelijke ontwikkeling, kan er een neerwaartse spiraal ontstaan.

3 GELDSTROMEN VANUIT RIJK EN EU NAAR DE REGIO’S

In deze bijlage brengen we de geldstromen van het Rijk naar de regio’s in Nederland in kaart. We laten daarbij zien dat deze rijksinvesteringen al decennialang vooral terechtkomen in de stedelijke kernen van Nederland; de regio’s worden structureel onderbedeeld. Verder inventariseren we in deze bijlage de subsidiestromen die vanuit de EU in de Nederlandse regio’s terechtkomen. Om hoeveel geld gaat het, wie zijn de voornaamste ontvangers en voor welke doeleinden zijn de Europese budgetten bestemd?

Rijksinvesteringen in structuurversterking

De rijksoverheid investeert in het hele land op verschillende manieren in ruimtelijk-economische en sociaal-economische structuurversterking. Ze doet dit bijvoorbeeld door middel van financiële bijdragen aan infrastructuur (wegen, spoorlijnen, metrolijnen, vaarwegen, havens, bruggen, sluizen en tunnels), ziekenhuizen, zorginstellingen, onderwijsinstellingen, onderzoeks- en kennisinstellingen, woningbouwprojecten enzovoort.

De rijksinvesteringen in ruimtelijk-economische en sociaal-economische ontwikkeling maken vooral krachtiger wat al krachtig is. Economisch sterke

gebieden zijn de afgelopen decennia ondersteund bij het verder versterken van hun potentie. De achterliggende aanname hierbij was dat het maximaliseren van economische welvaartsgroei voor Nederland als geheel uiteindelijk ook zwakkere regio's ten goede komt. Deze aanname blijkt echter niet te kloppen. Oevering & Raspe (2020) laten zien dat de sterke economische regio's in Nederland zich de afgelopen jaren steeds meer hebben versterkt, terwijl de kleine(re) regio's aandeel in de economie verliezen vooral in gebieden buiten de stedelijke kernen (zie hierover ook bijlage 1).

Het nadelige effect dat regio's ondervinden van het investeringsbeleid van de rijksoverheid wordt versterkt doordat in de private sector vergelijkbare keuzes worden gemaakt. Bedrijven verplaatsen hun vestigingen vaak naar hoogstedelijke gebieden, in de veronderstelling dat ze daar kunnen profiteren van het ecosysteem van de goed geschoolde jonge arbeidskrachten, start-ups en goede (internationale) bereikbaarheid. Beide ontwikkelingen tezamen leiden tot een scheve verdeling van brede welvaart tussen regio's.

In deze paragraaf illustreren wij de ongelijke spreiding van de geldstromen van het Rijk over Nederland door te kijken naar rijksinvesteringen in:

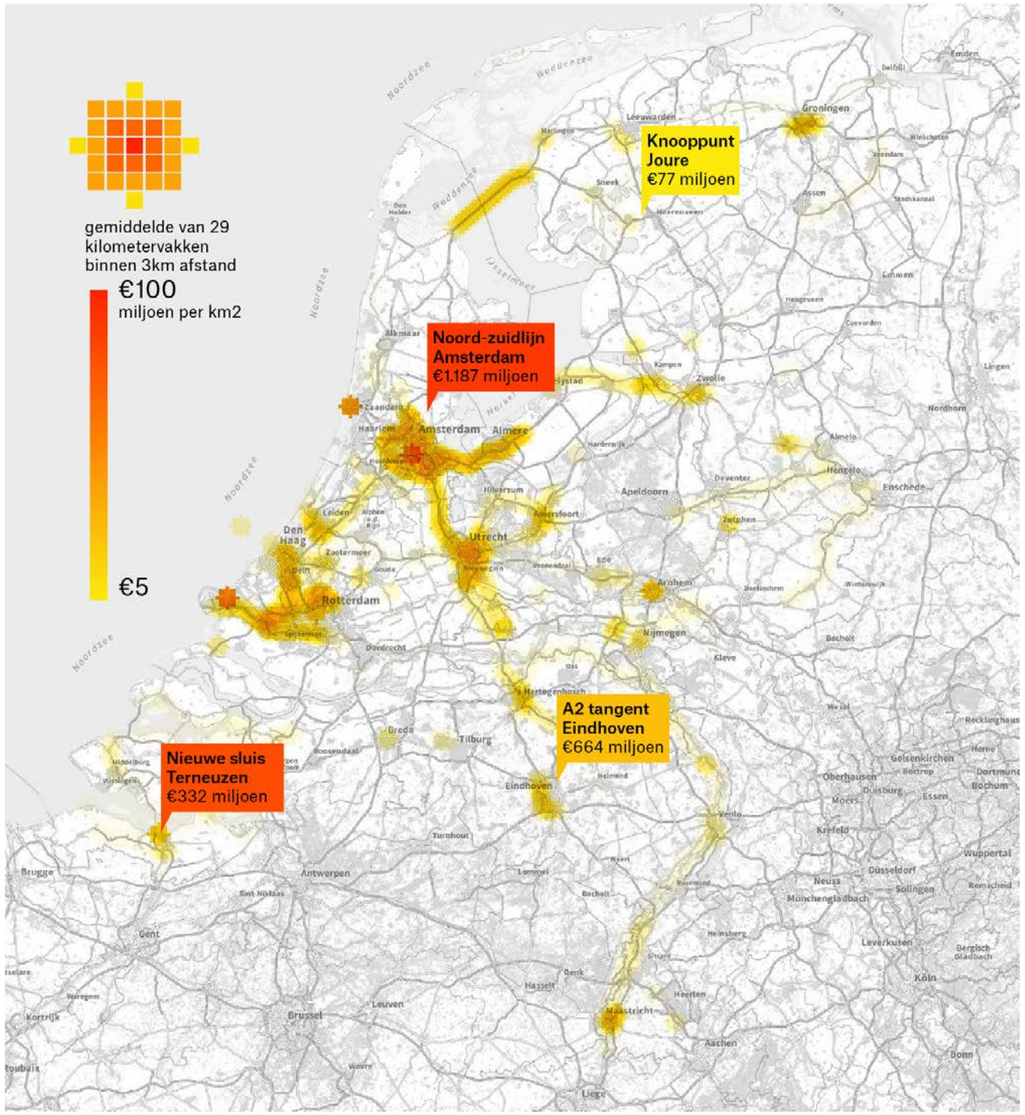
- de infrastructuur (onderzochte periode 2010-2019);
- de economische structuurversterking (onderzochte periode 1994-2005);
- de basisinfrastructuur cultuur (onderzochte periode 2017-2024);
- de woningbouw (onderzochte periode 2020-2030); en
- de leefbaarheid en veiligheid (onderzochte periode 2022-heden).

Door voorbeelden te belichten uit verschillende tijdvakken en sectoren, willen we inzichtelijk maken welke geografische patronen de rijksinvesteringen al decennialang in grote lijnen volgen.

Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)
Met het budget dat is gereserveerd voor het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) investeert de rijksoverheid in de ruimtelijk-economische structuur van Nederland. De Vereniging Deltametropool & VU Amsterdam hebben geïnventariseerd waar die investeringen zoal terechtkomen. Met deze gegevens heeft de vereniging een 'hittekaart' gemaakt voor de periode 2010-2019, die de investeringen per vierkante kilometer toont; zie figuur 21.

Op de kaart is goed te zien dat het grootste deel van de investeringen uit het MIRT in de periode 2010-2019 ten goede is gekomen aan de stedelijke regio's Amsterdam, Utrecht en Rotterdam en (in mindere mate) Eindhoven.

Figuur 21: 'Hittekaart' van MIRT-investeringen in de periode 2010-2019

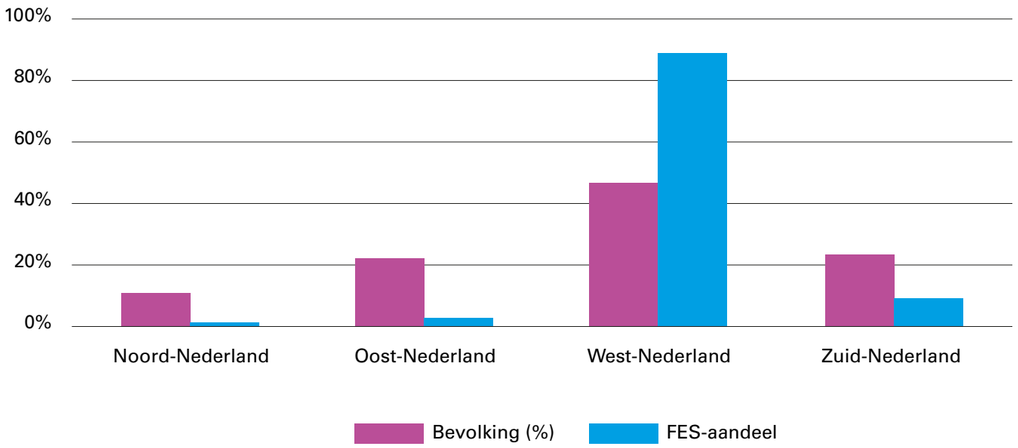

Bron: Vereniging Deltametropool & VU Amsterdam, 2020

Fonds Economische Structuurversterking (FES)

Een vergelijkbare ruimtelijke concentratie van investeringsgeld is waarneembaar bij de verdeling van het geld uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) in de periode 1994-2005. Dit fonds, dat werd gevoed vanuit de aardgasbaten, was bedoeld voor investeringen in de Nederlandse infrastructuur en de kenniseconomie. Hoe het FES-geld indertijd per investeringsveld regionaal is verdeeld, is in 2006 becijferd door het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven (IOO, 2006). De onderzoekers hebben daarbij gecorrigeerd voor bestedingen die bovenregionaal waren of om andere redenen niet waren toe te delen aan een regio. Uit de berekening van het IOO komt een veelzeggend beeld naar voren, zoals weergegeven in figuur 22.

Figuur 22: Regionale verdeling van geld uit het Fonds Economische Structuurversterking, 1994-2005

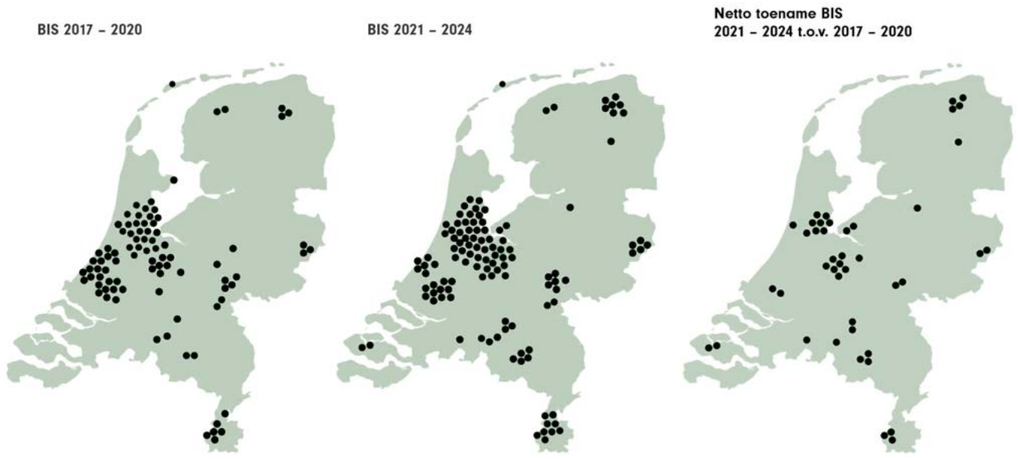
Duidelijk is te zien dat verreweg het grootste deel van de FES-budgetten in de onderzochte periode terecht is gekomen in de stedelijke regio West-Nederland.[34]

Culturele basisinfrastructuur

Niet alleen de rijksinvesteringen in de ruimtelijk-economische structuur hebben zich de afgelopen decennia geconcentreerd in stedelijke regio's. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld de rijksinvesteringen in de culturele basis-infrastructuur. Sinds 2021 is er sprake van iets meer regionale spreiding, maar nog altijd ligt het zwaartepunt ruimschoots in het westen van het land. De kaarten in figuur 23, afkomstig uit een adviesrapport van de Raad voor Cultuur (RvC, 2020), laten dit duidelijk zien.

34 De indeling in vier regio's is in de IOO-rapportage als volgt: Noord: Groningen, Friesland en Drenthe; Oost: Gelderland, Overijssel en Flevoland; West: Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Zeeland; Zuid: Noord-Brabant en Limburg.

Figuur 23: Spreiding van culturele instellingen over het land, de zogenoemde Culturele Basisinfrastructuur (BIS): periode 2017-2020 vergeleken met de reservering voor periode 2021-2024

Bron: RvC, 2020

Woningbouwimpuls

De investeringen die het Rijk sinds 2020 doet vanuit het budget voor de zogenoemde Woningbouwimpuls, zijn bedoeld voor de bouw van betaal-bare woningen voor starters en mensen met een laag en middeninkomen (VRO, 2022). De regeling richt zich op het versneld ontwikkelen van grote woningbouwlocaties in de periode 2020-2030. In vier tranches zijn subsidies toegekend aan 113 projecten in 93 gemeenten. Het gaat om in totaal € 961 miljoen voor 165.000 woningen.

Zoals te zien is in figuur 24 ligt ook bij deze rijksinvesteringen het zwaartepunt in de stedelijke gebieden, met name in het westen en midden van het land.

Figuur 24: Woningbouwimpuls

Bron: VRO, 2023

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid

In het kader van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid doet de rijksoverheid sinds 2022 investeringen op het gebied van onder meer wonen en zorg, woningisolatie, sport, onderwijs, sociale zaken en preventie van criminaliteit. Het programma, dat door verschillende departementen samen wordt uitgevoerd, richt zich op twintig focusgebieden.
Wat opvalt is de brede betrokkenheid van zowel departementen als gemeenten en lokale partners bij de organisatie van het programma.
Voor elk focusgebied is een rijksvertegenwoordiger aangewezen op het hoogste ambtelijke niveau.[35] De twintig focusgebieden zijn de gebieden in Nederland waar zich de problemen rond leefbaarheid en veiligheid concentreren; zie figuur 25.

Figuur 25: Kaart met de twintig focusgebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid

Stad	Gebied/wijk	Stad	Gebied/wijk
Amsterdam	Zuidoost	**Leeuwarden**	Oost
Amsterdam	Nieuw-West	**Lelystad**	Oost
Arnhem	Oost	**Nieuwegein**	Centrale-As
Breda	Noord	**Roosendaal**	-stad
Delft	West	**Rotterdam**	Zuid
Dordrecht	West	**Schiedam**	Nieuwland-Oost
Den Haag	Zuidwest	**Tilburg**	Noordwest
Eindhoven	Woensel-Zuid	**Utrecht**	Overvecht
Groningen	Noord	**Vlaardingen**	West
Heerlen	Noord	**Zaandam**	Oost

Bron: BZK, 2022b

35 Het betreft hier secretarissen-generaal (SG's), directeuren-generaal (DG's) dan wel hun directe plaatsvervangers.

Zoals de kaart in figuur 25 duidelijk laat zien, concentreren ook de rijksinvesteringen voor leefbaarheid en veiligheid zich op de stedelijke kernen van ons land.

EU-financiering voor Nederlandse regio's

In opdracht van de drie raden heeft consultancybureau ERAC in beeld gebracht welke Europese financiering de voorbeeldregio's die wij hebben onderzocht, de afgelopen jaren hebben ontvangen (ERAC, 2022). De ERAC-cijfers die wij hieronder presenteren hebben als peildatum 1 september 2022 en hebben betrekking op projecten die zijn gefinancierd met geld uit de Europese programmaperiode 2014-2020.[36] Het ERAC-rapport is gebaseerd op een monitoringsysteem waarin de grootste en belangrijkste Europese programma's en fondsen zijn opgenomen. Alleen enkele kleine fondsen en programma's maken geen deel uit van deze inventarisatie.

EU-subsidies per regio

In tabel 4 hieronder hebben we weergegeven hoeveel Europese subsidie de regio's uit ons onderzoek hebben ontvangen in de periode 2014-2022. Ook staan in de tabel de totale projectkosten vermeld. Verder is de multiplier weergegeven: de vermenigvuldigingsfactor die het financiële aandeel aangeeft dat de regio's zelf hebben moeten toevoegen aan het subsidiebedrag om de totale investering (i.e. de projectkosten) rond te krijgen (subsidie x multiplier = totale investering). In veel Europese programma's is deze 'cofinanciering' door de ontvangende partij verplicht.

Tabel 4: Totale Europese subsidie, projectkosten en multiplier per regio in de periode 2014-2022

Regio	Europese subsidie	Projectkosten	Multiplier
Kop van Noord-Holland	€ 43.951.847	€ 88.488.784	2,01
Parkstad Limburg	€ 97.509.453	€ 182.957.950	1,88
Twente	€ 379.113.654	€ 627.942.420	1,66
Veenkoloniën	€ 89.883.958	€ 190.023.912	2,11
Zeeuws-Vlaanderen	€ 73.866.198	€ 164.111.634	2,22
Totaal	**€ 712.392.503**	**€ 1.312.184.158**	**1,84**

Bron: ERAC, 2022

Wat opvalt in tabel 4 is dat Twente aanzienlijk meer Europese subsidie ontvangt dan de overige regio's. Dit is te verklaren uit het feit dat er vanuit de EU relatief veel subsidiegeld beschikbaar is voor innovaties, waarvoor vooral onderzoeksinstellingen in aanmerking komen. En Twente beschikt over een universiteit, de overige regio's niet (de Open Universiteit in Heerlen buiten beschouwing gelaten). In heel Nederland zien we dat gemeenten, regio's en provincies die een universiteit binnen hun grenzen hebben liggen, relatief veel Europese subsidie verwerven.

36 De nieuwe (huidige) programmaperiode loopt van 2021 tot 2027. Aangezien de programma's uit deze periode op dit moment pas worden opgestart, biedt de beschikbare informatie daarover nog weinig inzicht.

Opvallend is voorts dat de regio Veenkoloniën vergeleken met Parkstad Limburg een minder hoog bedrag aan EU-subsidie heeft ontvangen, maar een hoger bedrag aan cofinanciering heeft moeten bijdragen. In Twente is het aandeel van het ontvangen subsidiebedrag dat als cofinanciering moest worden bijgelegd, relatief het laagst.

Verdeling subsidies per EU-programma

In figuur 26 (zie volgende pagina) hebben we per regio de ontvangen subsidiebedragen onderverdeeld naar de Europese programma's waaruit ze afkomstig waren. De Europese programma's zelf hebben we onderverdeeld naar de bestuurslaag die de regie heeft over de programma's.

Goed zichtbaar is dat de selectie van afzonderlijke 'subsidiepotten' waaruit een regio in de periode 2014-2020 Europees geld ontving, van grote invloed is geweest op de hoogte van het totale subsidiebedrag per regio.

Het EU-programma waaruit Nederland in de onderzochte periode de meeste subsidie heeft ontvangen is Horizon2020. Dit programma stimuleert de ontwikkeling van innovaties die meerwaarde hebben voor de gehele EU. De primaire doelgroep van dit programma zijn onderzoeksinstellingen. Van het programma Horizon2020 heeft, zoals tabel 1 laat zien, vooral de regio Twente geprofiteerd.

Verder valt op dat bijna twee derde van het totale Europese subsidiebedrag dat terecht is gekomen in Zeeuws-Vlaanderen, afkomstig was uit de CEF, oftewel de 'Connecting Europe Facility'. Met geld uit dit Europese fonds wordt in Terneuzen een nieuwe, grotere sluis aangelegd.

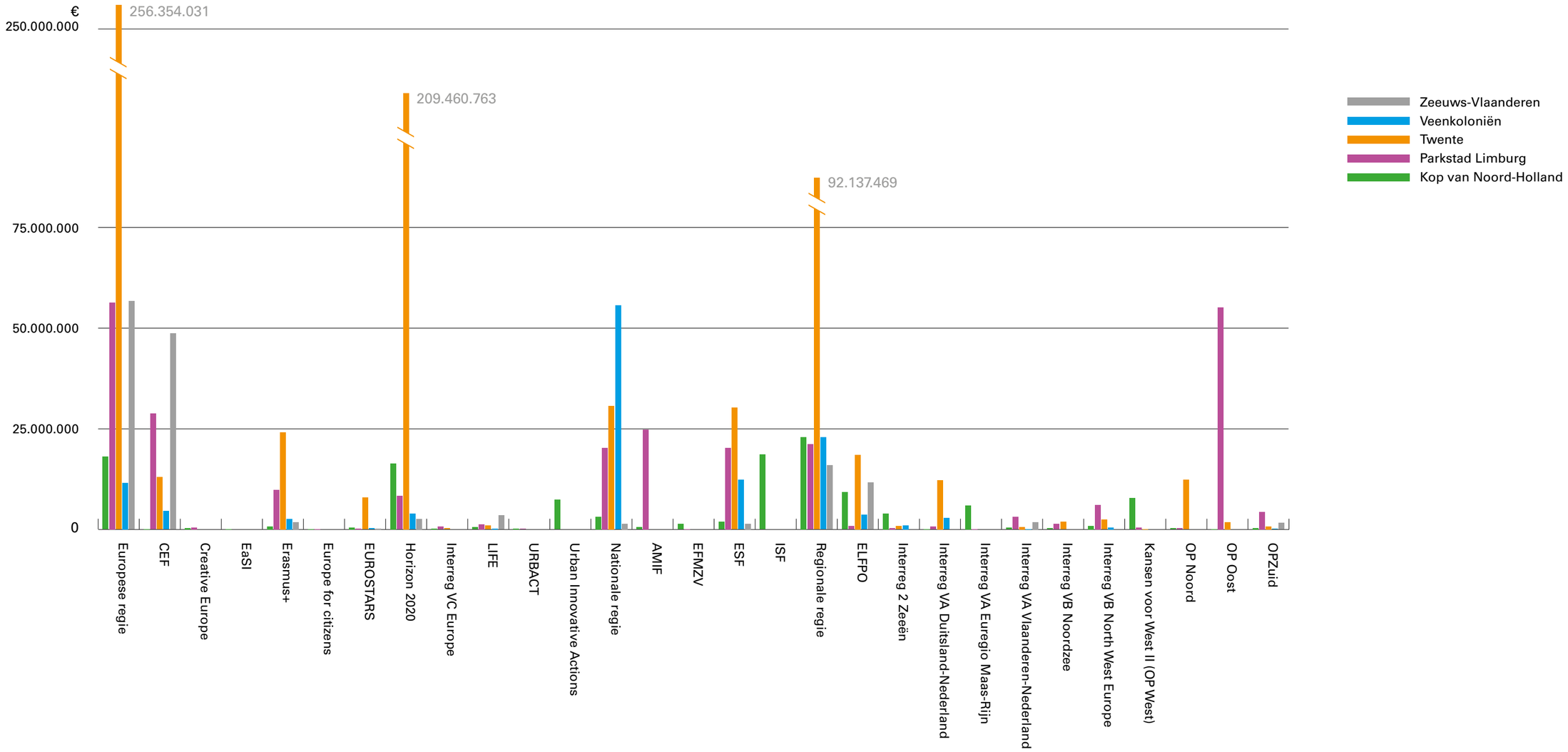
Ten slotte is te zien dat de bijdragen die de Kop van Noord-Holland en Zeeuws-Vlaanderen hebben ontvangen vanuit de EU, relatief weinig spreiding laten zien over de verschillende EU-programma's. Dit heeft nadelig uitgepakt voor de hoogte van de bedragen die deze regio's mochten ontvangen. De oorzaak lijkt te liggen in het aantal partijen en sectoren dat in de betreffende regio's aanwezig was voor het vormen van coalities voor subsidieaanvragen. Dit 'economisch fundament' was de afgelopen jaren in de drie zojuist genoemde regio's smaller dan in Twente, Parkstad Limburg en de Veenkoloniën.

Beleidsthema's van de EU-bijdragen

Aan welke beleidsthema's[37] draagt de EU met haar financiering voor de Nederlandse regio's vooral bij? Op dit punt zijn er parallellen met de brede welvaartsthema's die we in Inhoudelijke bijlage 1 hebben besproken. Tabel 5 hieronder geeft een overzicht van de subsidiebedragen die de EU tussen 2014 en 2022 heeft toegekend aan de onderzochte regio's, uitgesplitst naar beleidsthema.

37 ERAC heeft de projecten getypeerd op de acht bestuurlijke thema's die in overgrote mate een rol speelden in de verschillende provinciale coalitieakkoorden uit 2015.

Figuur 26: Verdeling subsidies voor vijf Nederlandse regio's in de periode 2014-2022, per Europees programma

Bron: ERAC, 2022)[38]

38 In het ERAC-rapport is een bijlage opgenomen met een overzicht van alle gebruikte afkortingen en een korte toelichting per programma.

Tabel 5: Verdeling EU-subsidies 2014-2022 voor vijf regio's, verdeeld naar beleidsthema

Beleidsthema	Kop van Noord-Holland	Parkstad Limburg	Twente	Veenkoloniën	Zeeuws-Vlaanderen	Totaal
Cultuur en samenleving		€ 3.409.017	€ 9.974.811	€ 43.575.275	€ 150.000	€ 60.890.631
Economie en innovatie	€ 25.619.560	€ 14.931.716	€ 224.009.192	€ 16.528.826	€ 12.371.433	€ 299.173.573
Energie	€ 8.650.992	€ 15.889.535	€ 29.081.369	€ 8.042.815	€ 279.668	€ 66.360.049
Milieu, land	€ 4.960.784	€ 1.735.302	€ 28.594.412	€ 3.795.716	€ 7.264.008	€ 46.888.867
Mobiliteit en infrastructuur	€ 67.683	€ 29.304.864	€ 20.591.802		€ 49.009.305	€ 102.265.485
Onderwijs en arbeidsmarkt	€ 2.504.970	€ 30.445.636	€ 57.475.399	€ 14.931.789	€ 3.945.424	€ 118.453.869
Toerisme en recreatie	€ 2.072.858	€ 349.963	€ 487.497	€ 2.825.702	€ 678.339	€ 7.423.180
Zorg en welzijn	€ 75.000	€ 1.443.420	€ 8.899.173	€ 183.835	€ 168.021	€ 10.936.849
Totaal	**€ 43.951.847**	**€ 97.509.453**	**€ 379.113.654**	**€ 89.883.958**	**€ 73.866.198**	**€ 712.392.503**

Bron: ERAC, 2022

Te zien is dat de meeste regio's vooral subsidies hebben ontvangen voor economie en innovatie. In de Kop van Noord-Holland en Twente was bijna 60% van al het Europese geld hiervoor bestemd.

Zeeuws-Vlaanderen vormt een uitzondering. Tweede derde van de subsidies die deze regio tussen 2014 en 2022 heeft ontvangen, waren geoormerkt voor mobiliteit en infrastructuur. Dit heeft te maken met de eerder genoemde uitbreiding van het sluizencomplex in Terneuzen. Ook de regio Veenkoloniën wijkt af: daar was in de periode 2014-2022 bijna de helft van de toegekende Europese budgetten bestemd voor cultuur en samenleving.

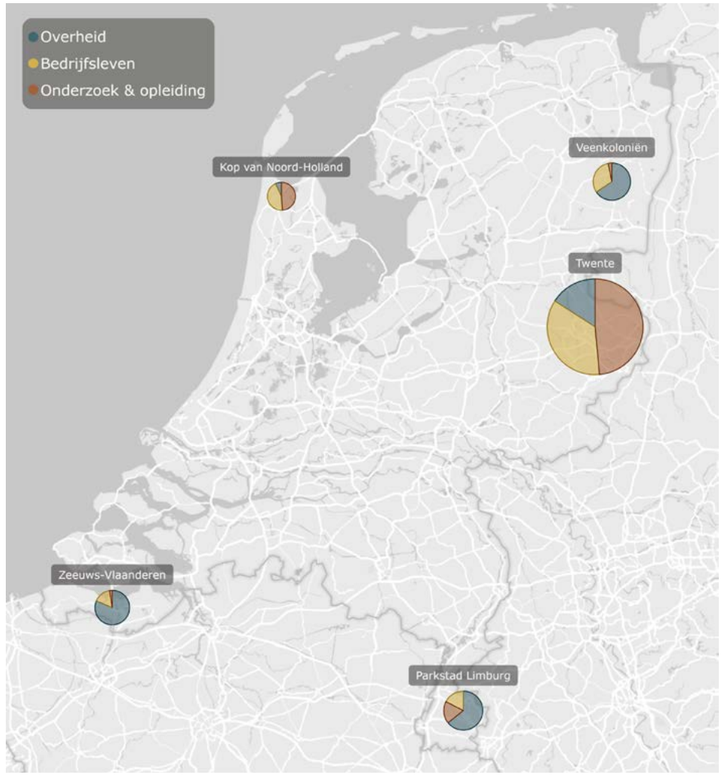
In Parkstad Limburg zien we een vrij grote spreiding tussen de beleidsthema's waarvoor EU-subsidie is verstrekt. Een verklaring hiervoor is dat in deze regio relatief veel van het ontvangen geld afkomstig was uit de Interregprogramma's van de EU (zie ook figuur 26 hierboven), die meestal breed georiënteerd zijn qua thematiek.

Ontvangende organisaties in de regio's

De ontvangers van Europese bijdragen zijn te verdelen in drie categorieën: overheden, bedrijven en kennisinstellingen. In figuur 27 hebben we op basis van ERAC-cijfers per onderzochte regio aangegeven hoe deze drie categorieën van ontvangers zich in de periode 2014-2020 tot elkaar verhielden. Hoe groter de cirkel, hoe groter de totale omvang van de ontvangen bijdragen.

Zoals de kaart laat zien domineert in Twente de Universiteit Twente de cijfers. We gaven al aan hoe dat komt: het grootste EU-subsidieprogramma, Horizon2020, richt zich voornamelijk op kennisinstellingen zoals universiteiten.

Figuur 27: Kaart van Nederland met per regio de verdeling van Europese subsidies naar type ontvanger

Bron: ERAC, 2022

In Zeeuws-Vlaanderen en Parkstad Limburg was de overheid duidelijk de grootste ontvanger van EU-subsidies. Dit zijn niet toevallig ook de regio's waar de grootste CEF-bijdragen naartoe zijn gegaan; met name overheden zijn de doelgroep van dit fonds, dat bedoeld is voor verbetering van de transportinfrastructuur. In Zeeuws-Vlaanderen gaat de meeste van deze financiering naar het consortium dat verantwoordelijk is voor de nieuwe sluis in Terneuzen. In Parkstad Limburg zijn het binnen de categorie 'overheid' vooral de gemeenten die EU-subsidie hebben ontvangen. Dit komt onder meer door het programma 'Urban Innovative Actions'; gemeenten zijn de primaire doelgroep van dit programma. Verder is in Parkstad Limburg € 28 miljoen gegaan naar de provinciale overheid. Dit betreft geld voor CEF-projecten in de regio gericht op verbetering van het spoor.

Ook in de Veenkoloniën is relatief veel EU-subsidie naar overheden gegaan. In dit geval betreft het subsidies via de rijksoverheid voor stimulering van cultuur en samenleving.

In de Kop van Noord-Holland ten slotte, is het aandeel kennisinstellingen dat in de periode 2014-2020 EU-subsidie ontving, relatief groot. De meeste ontvangers maken deel uit van het kenniscluster rond het Energieonderzoek Centrum bij de kernreactor in Petten.

4 MODEL VOOR GELIJKWAARDIG PARTNERSCHAP

RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR

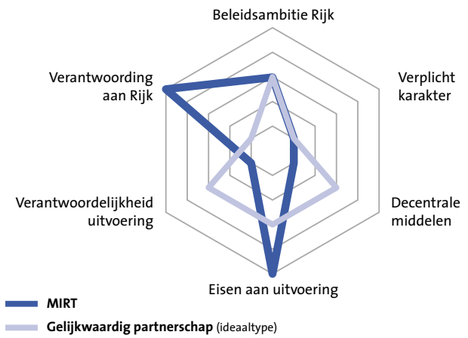
Model voor gelijkwaardig partnerschap

Dit model hoort bij het advies 'Rol nemen, ruimte geven' van de Raad voor het Openbaar Bestuur. De zes vragen kunnen het Rijk helpen invulling te geven aan de ambitie tot gelijkwaardige samenwerking. Het is een ideaaltypisch model voor gelijkwaardig partnerschap; afhankelijk van politieke en praktische keuzes kunnen de antwoorden per situatie verschillen.

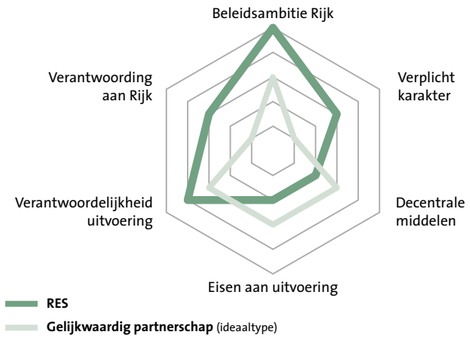
Bij de inrichting van gelijkwaardig partnerschap kan dit model als de default-optie gebruikt worden. Het model dient dan om op een transparante en met argumenten onderbouwde manier het gesprek aan te gaan over de inrichting van de samenwerking.

1. **In hoeverre heeft het Rijk een eigen beleidsambitie?**
   1 = geenszins; 5 = in zeer hoge mate
2. **In hoeverre verplicht het Rijk de decentrale overheden tot de samenwerking?**
   1 = geenszins; 5 = in zeer hoge mate
3. **In hoeverre dienen de decentrale overheden eigen middelen in te zetten?**
   1 = geenszins; 5 = in zeer hoge mate
4. **In hoeverre stelt het Rijk eisen aan de uitvoering?**
   1 = geenszins; 5 = in zeer hoge mate
5. **Hoe is de verantwoordelijkheid voor de uitvoering verdeeld?**
   1 = het Rijk 100%; 5 = de decentrale overheden 100%
6. **In hoeverre dienen decentrale overheden zich aan het Rijk te verantwoorden over bestedingen en resultaten?**
   1 = geenszins; 5 = in zeer hoge mate

Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport

Regionale Energie Strategieën

Regio Deals

LITERATUUR

ActiZ, Nederlandse ggz, FMS, InEen, NFU, NVZ, NZa, PN, VNG, V&VN, ZKN, ZiN, Zorgthuisnl, ZN & VWS (2022). *Integraal Zorgakkoord. Samen werken aan gezonde zorg.* Z.pl.: eigen beheer. Bijlage 1049586 bij de aanbiedingsbrief aan de Tweede Kamer van de minister van VWS, de minister voor Langdurige Zorg en de staatssecretaris van VWS d.d. 16 september 2022. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 31 765, nr. 655.

Allers, M., J. de Natris, H. Rienks & T. de Greef (2021). *Gemeentelijke herindeling schaadt lokale en nationale democratie*, https://www.mejudice.nl/artikelen/detail/gemeentelijke-herindeling-schaadt-lokale-en-nationale-democratie

Badir, M., B. van Bavel, S. Hardeman & A. Rijpma (2017). *Brede Welvaartsindicator 2017. Brede welvaart in Nederland: nationaal en regionaal.* Utrecht: Universiteit Utrecht & Rabobank. Te raadplegen via https://economie.rabobank.com

Bastiaanssen, J. & M. Breedijk (2022). *Toegang voor iedereen? Een analyse van de (on)bereikbaarheid van voorzieningen en banen in Nederland.* PBL-publicatienummer 4932. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

BDO (2021). *BDO-Benchmark Nederlandse Gemeenten 2021*. Amsterdam: BDO Acccountants & Adviseurs.

Berg, C. van den & A. Kok (2021). *Regionaal maatschappelijk onbehagen. Naar een rechtsstatelijk antwoord op perifeer ressentiment.* Rapport in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Z.pl: eigen beheer. Te raadplegen via https://www.rug.nl/cf/pdfs/03092021-vdberg-en-kok-regmaatschonbehagen.pdf

BZK (2021a). *Gemeentefonds. Decembercirculaire 2021.* Brief aan de gemeentebesturen d.d. 14 december 2021 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

BZK (2021b). *Groeien aan de grens*. Brief aan de Tweede Kamer d.d. 6 april 2021 van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 32 851, nr. 71.

BZK (2022a). *Kabinetsreactie op de Atlas van afgehaakt Nederland*. Brief aan de Tweede Kamer d.d. 10 oktober 2022 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 36200-VII, nr. 17.

BZK (2022b). *Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid.* Z.pl.: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Bijlage 1039948 bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 4 juli 2022 van de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 30 995, nr. 100.

BZK (2022c). *Aanpak vierde tranche Regio Deals.* Brief aan de Tweede Kamer d.d. 1 juli 2022 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 29 697 nr. 109.

BZK (2022d). *Inzet Regio's aan de grens.* Brief aan de Tweede Kamer d.d. 13 mei 2022 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 32 851, nr. 75.

BZK (2022e). *Eerste appreciatie van de belangrijke opgaven op het gebied van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (herdruk).* Brief aan de Tweede Kamer d.d. 24 januari 2022 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 35 925-VII, nr. 129.

BZK (2022f). *Jaarverslag en slotwet gemeentefonds 2021.* Brief aan de Tweede Kamer d.d. 18 mei 2022 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 836 000, nr. 1.

BZK (2022g). *Onderhoudsrapport specifieke uitkeringen (USO) 2021.* Brief aan de Tweede Kamer d.d. 17 mei 2022 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, kenmerk 2022-0000249833.

Coalitieakkoord (2021). *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst: coalitieakkoord 2021-2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie*. Z.pl.: eigen beheer. Bijlage 1009826 bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 12 december 2021 van de informateurs J.W. Remkes en W. Koolmees. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 35 788, nr. 77.

CBS (2021). *Gemeentelijke regelingen; gemeentelijke heffingen, periode 2021*. Gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek op 20 december 2022 via Gemeenterekeningen; gemeentelijke heffingen, gemeentegrootteklasse, regio (cbs.nl)

CBS (2022). *Regionale Monitor Brede Welvaart* 2022. Gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek op 5 december 2022 via https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart-2022

CEBEON (2021). *Gemeenten in de knel. Toenemende druk op financiële positie leidt tot sluipende uitholling voorzieningenniveau.* 20819 eindrapport. Z.pl: eigen beheer. Te raadplegen via https://www.cebeon.nl/gemeenten-in-de-knel/

COELO (2022). *Atlas rijksuitkeringen aan gemeenten 2021.* Groningen: Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden, Rijksuniversiteit Groningen.

Commissie Nationaal Groeifonds (2022). *Rapport tweede beoordelingsronde. April 2022.* Publicatie-nr. 22402145. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

CPB (2015). *Grondprijzen en grensregio': Zijn hoge grondprijzen een probleem voor het vestigingsklimaat van Nederlandse grensregio's?* CPB Notitie d.d. 6 maart 2015, uitgevoerd op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken. Den Haag: Centraal Planbureau.

Dagevos, J., F. Bijster, J. Janssen, J. Kroeze & S. Paenen (2022). *Werelden van verschil. Achterstandsproblematiek in Nederland in kaart gebracht.* Publicatienummer 220120-01. Tilburg: Het Pon & Telos.

Divosa (2021). Onderzoek brengt stapeling uitgaven sociaal domein 2015-2019 in beeld. Te raadplegen via: https://www.divosa.nl/sites/default/files/nieuwsbericht_bestanden/bdo-rapport-financiele-staat-sociaal-domein-gemeenten-2020.pdf

Elzinga, D.J. (2022). *Naar nieuwe vormen van decentraal bestuur. Bouwstenen voor verbeterde interbestuurlijke betrekkingen en voor een effectief beleidskader decentraal bestuur.* Winsum: eigen beheer. Bijlage 1018992 bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 18 februari 2022 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 35 925-VII, nr. 136.

ERAC (2022). *Monitoringsrapportage Raad voor de leefomgeving en infrastructuur; Peildatum 1 september 2022.* 's-Hertogenbosch: European and Regional Affairs Consultants.

Europese Commissie (2021a). *Aanbeveling (EU) 2021/402 van de commissie van 4 maart 2021 over doeltreffende actieve steun voor werkgelegenheid na de COVID-19-crisis (EASE).* Publicatieblad van de Europese Unie, L 80/1.

Europese Commissie (2021b). *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's: Een langetermijnvisie voor de plattelandsgebieden van de EU — Naar sterkere, verbonden, veerkrachtige en welvarende plattelandsgebieden in 2040.* Brussel, 30 juni 2021. COM(2021) 345 final.

Europese Commissie (2022). *Mededeling van de Commissie aan het Europees parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's over het 8e cohesieverslag: Naar cohesie in Europa in 2050.* Brussel, 4 februari 2022. COM(2022) 34 final.

Evenhuis, E., A. Weterings & M. Thissen (2020). *Bevorderen van brede welvaart in de regio: keuzes voor beleid.* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

EZK (2022). *Congestie op het elektriciteitsnet in Limburg en Noord-Brabant*. Brief van de minister van Economische Zaken en Klimaat aan de Tweede Kamer d.d. 8 juni 2022. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 29 023, nr. 311.

Groenemeijer, L., K. Gopal, M. Stuart-Fox, G. van Leeuwen & D. Omtzigt (2021). *Vooruitzichten bevolking, huishoudens en woningmarkt 2021-2035. Prognose en Scenario's 2021-2035.* Uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van BZK. Delft: ABF Research.

Hope, D. & J. Limberg (2020). *The Economic Consequences of Major Tax Cuts for the Rich*. Working Paper 55. London: London School of Economics and Political Science / International Inequalities Institute. Te raadplegen via http://eprints.lse.ac.uk/107919

IenW (2021). *Integrale Mobiliteitsanalyse 2021. Mobiliteitsontwikkeling en -opgaven in kaart gebracht.* Bijlage bij brief aan Tweede Kamer d.d. 29 juni 2021 van de minister en de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat. Kenmerk: IENW/BSK-2021/175735.

IenW & VRO (2022). *Vaststelling van de begrotingsstaat van het Mobiliteitsfonds voor het jaar 2023.* Brief aan de Tweede Kamer d.d. 14 november 2022 van de ministers van Infrastructuur en Waterstaat en voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 36 200-A, nr. 9.

In.Fact.Research (2021). *Evaluatie Tweede Actieplan Bevolkingsdaling*. Opgesteld door Johan van Iersel. Z.pl.: eigen beheer. Bijlage 981142 bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 18 mei 2021 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 31 757, nr. 104.

IOO (2006). *Quick scan regionale verdeling FES-toezeggingen. Beknopte rapportage.* Leiden: Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven.

Lous, B. (2021). 'Beleidsfocus op economische groei ondermijnt onderling vertrouwen'. In: *ESB* 106(4800S), p. 56-61.

Lukkezen, J. & E.M. Sent (2020). 'Als je over alles neutraal bent, ben je waarschijnlijk dood'. In: *ESB*, 2 januari 2020.

LVKK (2022). *Goed voor elkaar dorpen: hoe gemeenschapskracht zich ontwikkelt. Praktijk, theorie en tips.* Assen: Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen.

Maastricht University (2019). *Inventarisatie grensoverschrijdende knelpunten North Sea Port.* Onderdeel onderzoeksrapport 1 februari 2019 (final draft). Maastricht: Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility (ITEM).

Milikovski, F. (2022). 'Vervoersarmoede is nu ook in Nederland een probleem'. In: *NRC,* 18 november 2022. Te raadplegen via https://www.nrc.nl/nieuws/2022/11/18/vervoersarmoede-is-nu-ook-in-nederland-een-probleem-a4148699

OCW (2022). *Een abonnement op de hele wereld. Versterken van het stelsel van openbare bibliotheken*. Brief aan de Tweede Kamer d.d. 4 november 2022 van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 33 846, nr. 70.

OECD (2012). *Promoting growth in all regions*. Paris: OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264174634-en

OECD (2018). *The Future of Regional Development and Public Investment in Wales, United Kingdom*. OECD Multi-level Governance Studies. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/e6f5201d-en

OECD (2019). *OECD Regional Outlook 2019: Leveraging Megatrends for Cities and Rural Areas*. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264312838-en

Oevering, F. & O. Raspe (2020). 'Regionaal-economische verschillen fors toegenomen'. In: *ESB*, 105 (4790) d.d. 8 oktober 2020, p. 456-459.

Ovaska, T. & R. Takashima (2010). 'Does a rising tide lift all the boats? Explaining the national inequality of happiness.' In: *Journal of Economic Issues*, 44(1), p. 205-224.

PBL & CBS (2022). *Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2022.* Te raadplegen via https://themasites.pbl.nl/o/regionale-bevolkingsprognose/

PBL, SCP & CPB (2017). *Naar een Verkenning Brede welvaart*. Den Haag: Uitgeverij PBL. Te raadplegen via https://www.pbl.nl/publicaties/naar-een-verkenning-brede-welvaart

Piketty, T. & E. Saez (2013). 'Top incomes and the Great Recession: recent evolutions and policy implications'. In: *IMF Economic Review*, 61(3), p. 456-478.

Remkes, J. (2022). *Wat wel kan. Uit de impasse en een aanzet voor perspectief.* Rapport naar aanleiding van gesprekken tussen kabinet en agrarische sector, medeoverheden en andere belanghebbende organisaties. Z.pl: eigen beheer. Bijlage bij Kamerstukken 30 252 en 35 334, nr. 34. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023.

RIi (2019). *De som der delen. Verkenning samenvallende opgaven in de regio.* Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

RIi (2021a). *Investeren in duurzame groei.* Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

RIi (2021b). *Naar een integraal bereikbaarheidsbeleid.* Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

RIi (2021c). *Geef richting, maak ruimte!* Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

ROB (2020). *Kennis delen. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.*

ROB (2021a). *Rol nemen, ruimte geven. De rol van het Rijk bij interbestuurlijke samenwerking.* Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.

ROB (2021b). *Droomland of niemandsland? Uitgangspunten voor het besturen van regio's.* Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.

ROB (2022). *Gezag herwinnen. Over de gezagswaardigheid van het openbaar bestuur.* Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.

Robeyns, I. (2022). 'Zo ga je om met normativiteit bij welvaartsmeting'. In: *ESB* 107(4808), p. 172-174.

Roine, J., J. Vlachos & D. Waldenström (2009). 'The long-run determinants of inequality: what can we learn from top income data?' In: *Journal of Public Economics*, 93(7-8), p. 974-988

RTV Noord (2022). *Actiegroep haalt bakzeil: 21 van de 34 bruggen in Pekela verdwijnen*. Nieuwsbericht d.d. 21 juni 2022. Te raadplegen via https://www.rtvnoord.nl/nieuws/933778/actiegroep-haalt-bakzeil-21-van-de-34-bruggen-in-pekela-verdwijnen

RvC (2020). *Culturele basisinfrastructuur. Advies BIS 2021-2024.* Den Haag: Raad voor Cultuur. Te raadplegen via https://www.raadvoorcultuur.nl/documenten/adviezen/2020/06/04/advies-basisinfrastructuur-2021-2024

RVS (2020). *Gezondheidsverschillen voorbij. Complexe ongelijkheid is een zaak van ons allemaal.* Publicatie 2020-08. Den Haag: Raad voor Volksgezondheid & Samenleving.

RVS (2021a). *Een eerlijke kans op een gezond leven.* Den Haag: Raad voor Volksgezondheid & Samenleving. Bijlage 979444 bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 29 april 2021 van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 32 793, nr. 550.

RVS (2021b). *Wissels omzetten voor een veerkrachtige samenleving. Vier prioriteiten voor de nieuwe kabinetsperiode*. Den Haag: Raad voor Volksgezondheid & Samenleving. Bijlage 973100 bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 15 maart 2021 van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 35 570-XVI, nr. 187.

RVS (2022). *De regio als redding? Over de dilemma's rond regionaal werken aan gezondheid en zorg en het belang van balanceren*. Den Haag: Raad voor Volksgezondheid & Samenleving.

Rijk, IPO, VNG & UvW (2023). *Code Interbestuurlijke Verhoudingen.* Gezamenlijke uitgave van het Rijk, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Unie van Waterschappen. Z.pl.: eigen beheer. Bijlage bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 20 januari 2023 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de Actieagenda Sterk Bestuur. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 33 047 nr. 25.

SER (2021). *Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving. Sociaal-economisch beleid 2021-2025.* Advies 21/08. Uitgebracht aan de informateur en het kabinet ten behoeve van de kabinetsperiode 2021-2025. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

Staatscommissie Parlementair stelsel (2018). *Lage drempels, hoge dijken. Democratie en rechtsstaat in balans.* Eindrapport van de staatscommissie parlementair stelsel. Amsterdam: Boom.

Thissen, M. & J. Content (2021). *Brede welvaart in Nederlandse gemeenten: het belang van regionale samenhang*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Thomas, C. (2018). 'De Wereldbank denkt niet langer dat groei mensen vanzelf uit de armoede tilt'. In: *Financieel Dagblad*, 7 april 2018.

Tjeenk Willink, H.D. (2022). *Tot zover ben ik gekomen. Eerste lezing in de tweejaarlijkse cyclus over 'De democratische rechtsorde in de praktijk'.* Z.pl.: eigen beheer. Te raadplegen via https://www.raadvanstate.nl/publish/pages/129420/de_herman_tjeenk_willink_lezing_2022.pdf

Tordoir, P. (2021). 'Economische visies op de stad: arena voor marktwerking en innovatie'. In: G.J. Hospers & P. Renooy (red.), *De wereld van de stad: theorie, praktijk, toekomst.* Amsterdam: Berghauser Pont Publishing.

Universiteit Utrecht, Universiteit Hasselt & LDR advocaten (2020). *Grensoverschrijdende samenwerking bij infrastructurele projecten 2.0. Aanbevelingen voor de revitalisering van de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland bij grensoverschrijdende infrastructurele projecten.* Den Haag: eigen beheer.

Vereniging Deltametropool & VU Amsterdam (2020). *Leren van MIRT-investeringen op de kaart.* Te raadplegen via https://deltametropool.nl/projecten/leren-van-mirt-investeringen-op-de-kaart/

Verhagen, J. (2019). *Wmo en jeugdzorg drukken overige uitgaven weg*. Lias info.

Voogd, J. de & R. Cuperus (2021). *Atlas van afgehaakt Nederland. Over buitenstaanders en gevestigden.* Z.pl.: eigen beheer. Te raadplegen via https://www.kennisopenbaarbestuur.nl/documenten/rapporten/2021/12/17/atlas-van-afgehaakt-nederland

VRO (2022). *Integrale visie op de woningmarkt*. Brief van de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening aan de Tweede Kamer d.d. 15 december 2022. Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 32 847, nr. 985.

VRO (2023). *Monitor woningbouwimpuls.* Graadpleegd dd. 8-3-2023 via: https://experience.arcgis.com/experience/2c2ea4b746e343f080439680454 85b27/page/Viewer-%26-Facts/?draft=true

VWS (2022). *Toekomstbestendige acute zorg.* Brief aan de Tweede Kamer d.d. 22 februari 2022 van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 29 247, nr. 341.

Werkgroep grensbelemmeringen (2020). *Niet aanpassen maar afwijken. Verslag van de werkgroep grensbelemmeringen.* Studie uitgevoerd door de universiteiten van Utrecht en Hasselt, in opdracht van de Nederlandse en de Vlaamse regering. Z.pl: eigen beheer. Bijlage 961255 bij brief aan de Tweede Kamer d.d. 14 december 2020 van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 32 851, nr. 70.

Weterings, A., M. Thissen & E. Buitelaar (2021). *Zicht op het effect van de Regio Deals op de brede welvaart.* PBL-publicatienummer 4649. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

BIJLAGE

TOTSTANDKOMING ADVIES

Samenstelling raadscommissie

Jantine Kriens, raadslid Rli en commissievoorzitter

Godfried Bogaerts, raadslid RVS

Joris van den Boom, raadslid Rli

Martiene Branderhorst, raadslid ROB

Martijn van der Steen, raadslid RVS

André van der Zande, raadslid Rli

Peter Wilms, raadslid ROB

Samenstelling projectteam

Bart Swanenvleugel, projectleider

Mirjam van Gameren, projectondersteuner

Ineke Hoekstra, projectmedewerker vanaf 1 augustus 2022

Pieter de Jong, projectmedewerker

Dorle Kok, projectmedewerker tot 1 augustus 2022

Gerber van Nijendaal, projectmedewerker

Robert Vonk, projectmedewerker

Douwe Wielenga, projectmedewerker

Stagiairs

Nicole Kuijf, stagiair bij de Rli vanaf 1 januari 2023

Ruut Willemsen, stagiair bij de ROB van februari tot en met april 2022

Geraadpleegde deskundigen en instanties

Frank Stevens van Abbe, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Maarten Allers, Rijksuniversiteit Groningen
Sharon Bartels, College van Rijksadviseurs
Hillie Beentjes, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Aafke Belterman, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Peter Bertholet, IBA-Parkstad
Michèle Blom, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Bettina Bock, Rijksuniversiteit Groningen
Richard van den Born, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Astrid Boeijen, Smart Service Campus (SSC)
Michiel Boots, Ministerie voor Economische Zaken en Klimaat
René Bosscher, Gemeente Eemsdelta
Fons Bovens, GGD Zuid Limburg
Adriaan Brouwer, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Marco van Burgstreden, CROW
Kees van der Burg, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Natalie Burgers, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Tom Cordeweners, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Anne Çeta Blanksma, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Ruth Clabbers, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Monique van Dael, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
John Dagevos, Tilburg University
Koen Delanghe, Europese Commissie
Jaap van Delden, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Ellen van Doorne, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Jan Hendrik Dronkers, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Evelien Eggink, Sociaal en Cultureel Planbureau
Koen Elzerman, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Ben van Essen, Landelijke Vereniging van Kleine Kernen
Manon Fretz, Sociale Zaken en Werkgelenheid
Marieke Franken, College van Rijksadviseurs
Saskia Franssen, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Bram Geurkink, Sociaal en Cultureel Planbureau
Sander Gerritsen, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Nick de Graaf, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Rinke Groot, College van Rijksadviseurs
Bert de Groot, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Ward Hermans, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Jeroen Heuvelink, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Tim Hoek, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Pieter Hooimeijer, Universiteit Utrecht
Nicole van Iwaarden, College van Rijksadviseurs
Jannemarie de Jonge, College van Rijksadviseurs
Geert de Joode, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Marc Konings, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Koen Koolstra, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Raymond Kubben, Raad voor Cultuur

Chris Kuijpers, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Petro Kuijpers, P10 (Vereniging van grote plattelandsgemeenten)
Dennis Martens, Nationaal Programma Heerlen-Noord
Marieke Meijer, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Ron Meijer, Nationaal Programma Heerlen-Noord
Evert Meijers, Universiteit Utrecht
Emily van Miltenburg, Sociaal en Cultureel Planbureau
Marijn Molema, Fries Sociaal Planbureau/Rijksuniversiteit Groningen
Nico de Neeling, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Sjoerd van Ommelen, Ministerie voor Economische Zaken en Klimaat
Ivka Orbon, BrabantAdvies
Martijn Panjer, ERAC
Klaske Piebenga, Landelijke Vereniging van Kleine Kernen
Ronald Plantinga, Planbureau voor de Leefomgeving
Jan Rademaker, IBA-Parkstad
Otto Raspe, Rabobank
Bastian Ravesteijn, Erasmus Universiteit Rotterdam
Anne Reitsma, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Jordy Rijksen, Smart Service Campus (SSC)
Afke van Rijn, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Lydia van Santen, P10 (Vereniging van grote plattelandsgemeenten)
Roelof Schellingerhout, Sociaal en Cultureel Planbureau
Mathea Severeijns, IBA-Parkstad
Jaap Slootmaker, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Robert Smeets, ERAC
Dirk Spannenburg, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Karin van Steensel, BrabantAdvies
Frank Stevens van Abbe, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Kees Terlouw, Universiteit Utrecht
Michel van der Veen, Provincie Groningen
Francesco Veenstra, College van Rijksadviseurs
Wouter Veldhuis, College van Rijksadviseurs
Lotte Vermeij, Sociaal en Cultureel Planbureau
Focco Vijselaar, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mirjam Visscher, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Ben Visser, Burgemeester Eemsdelta
Bjørn Vokerink, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Josse de Voogd, Tilburg University
Dirkjan de Vries, Ministerie van Infastructuur en Waterstaat
Mattheus Wassenaar, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Sjouke Wieringa, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Brigitte Zonneveld, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Expertbijeenkomst Provinciale Planbureaus 8 juni 2022
Pieter Hooimeijer, Universiteit Utrecht
Marja Janssens, Kenniscentrum sociaal-maatschappelijke vraagstukken Groningen/Drenthe
Fons van der Lucht, Hanze Hogeschool
Ivka Orbon, BrabantAdvies

Ilse Schrijver, Neimed/Zuyd Hogeschool Sittard
Luc Verschuren, Hogeschool Zeeland
Edwin van de Wiel, Kennispunt Twente
Truus de Witte, Fries Sociaal Planbureau/Rijksuniversiteit Groningen

Regiobijeenkomsten Parkstad Limburg 15 juni en 7 december 2022
Liesbeth van Beek, Heem wonen
Peter Bertholet, Stadsregio Parktstad Limburg
Ron Bonekamp, Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg
Jan Pieter Bovendorp, Heem Wonen
Issa Chebib, Student
Noah Chebib, Student
Petra Dassen-Housen, Burgemeester Kerkrade
Raoul Deckers, Programmaleider Kunst en Cultuur in Kerkrade
Anita Eberson, Politie Limburg
Alexander Geers, Wethouder Kerkrade
Hennie ter Haar, Huis voor de sport Limburg
Robin Hawinkels, Student
Wil Houben, Burgemeester Voerendaal
Kiki Huijnen-Becks, Onderwijsstichting MOVARE
Tom Janssen, Onderwijsstichting MOVARE
Peter Janssen, Bewonersplatform Kerkrade Noord
Monique Keune, Heem Wonen
Gitte Kroes, Höfke van St Antonius
Mark Liedekerken, Zuyd Hogeschool
Dennis Martens, Nationaal Programma Heerlen-Noord
Ton Meijs, Wijkagent in Kerkrade
Bart Mulkens, Ontwerper
Jordy Rijksen, Smart Service Campus (SSC)
Sandra Spelthan-Prins, Impuls, Wijkpunt Noord
Peggy Weelen, Stand-BY! en JENS
Roel Wever, Burgemeester Heerlen

Regiobijeenkomsten Veenkoloniën 28 juni en 1 december 2022
Chretien van den Akker, Preventie Overleg Groningen
Rebecca Albers, Toverboom
Paul Asbreuk, Projectleider Goede start
Joke Bakker, Voorzitter Bewonersraad (Kvdvk)
Renée Broens, Gemeente Stadskanaal
Johan Brongers, Tinten Groep
Annamaria Evers, Sterk uit Armoede
Hieke Ferwerda, Provincie Groningen
Akke Groenewoud, Economic Board Groningen
Auke van der Goot, Inwoner Groningen
Karin Kalverboer, Kansen voor de Veenkoloniën (KvdV)
Henk Jan Mollema, Zorgplein Noord
René van der Most, Zorg Innovatie Forum
Gerjan Navis, Internist-nefroloog/Hoogleraar Rijksuniversiteit Groningen
Be Schollema, Gemeente Pekela
Brigit Toebes, Rijksuniversiteit Groningen
Michel Van der Veen, Provincie Groningen
Henk Veentjer, Huisarts Veendam

Annemieke Visser, Procesmonitor (Kvdvk)
Maarten Wetterauw, Molendrift
Jacob Zwinderman, Innovatiehub Oost-Groningen

Regiobijeenkomsten Twente 7 september en 6 december 2022
Linda van Asselt, Twenteboard
Toon Bom, Inwoner Almelo
Jan den Boon, Medisch spectrum Twente
Saskia Grobben, Inwoner Almelo
Ton Harmsen, Wijkkracht
Wilmien Haverkamp-Wenker, Burgemeester Tubbergen
Annemarth Idenburg, Trendbureau Overijssel
Ingrid Jansen, Stimuland
John Joosten, Burgemeester Dinkelland
Timo Kos, CvB Saxion Hogeschool
Melanie Maatman, Mijande Wonen
Frank Nijhuis, Stichting Katholiek Onderwijs Noord Oost Twente, Konot
Mark Oude Luttikhuis, ondernemer en buurtschap Stokkum
Bert Tijhof, Wethouder Jeugd en Onderwijs Rijssen-Holten
John van der Vegt, CvB ROC Twente
Trudy Vos, CvB ROC van Twente
Patrick Welman, Burgemeester Oldenzaal
Jelle Wieggers, Young Twenteboard
Edwin van der Wiel, Kennispunt Twente
Maarten Witteveen, Pakhuis Oost
Willibrord Woertman, Buurtschap Stokkum

Regiobijeenkomsten Zeeuws-Vlaanderen 9 september en 14 december 2022
Liesbeth Adam, ROOTZ
Frits Baars, Dorpsraad Zuidzande
Dinique Bakkers, Stadsraad Aardenburg
Barbara Beulens, Bestuur Stichting Escaldascholen
Angela Boeije, DOW Chemicals
Eric van Damme, HISWA-RECRON afdeling Zeeuws-Vlaanderen
Leo Dekker, ZLTO Agrarisch West Zeeuws-Vlaanderen
Henk Dijkmans, Raad voor Maatschappelijke en Demografische Ontwikkeling
Bart van Doorn, Dorpsraad Philippine
Dick Engelhardt, North Sea Port
Edwin Evenhuis, North Sea Port
Jacques le Grand, Stichting New Babylon
Martien Hagoort, Stadsraad Aardenburg
Dominique van Haperen, ROOTZ
Helen van der Hooft, Overleg Zeeuwse Overheden
Barry van der Hooft, Citymarketeer Terneuzen
Tineke Kerste, Dorpsraad Philippine
Annie de Lijzer, Raad voor Maatschappelijke en Demografische Ontwikkeling
Gerard Mangnus, ZLTO Hulst
Erik van Merrienboer, Burgemeester Terneuzen
Anouchka van Miltenburg, Nucleus Zorg
Ellen de Neef, Elevantio
Steven van Nispen, CvB VO Scholen Zeeuws-Vlaanderen
Rien Puyenbroek, Stadsraad Oostburg

Jan Smits, Stichting Gastvrij Zeeuws Vlaanderen
Ellen van Troost, Onbegrensd Zeeuws-Vlaanderen
Tabitha Verburg, Dow Benelux
Hanneke Vermue-Roelofs, Camping de Wachtsluis
Marga Vermue, Burgemeester Sluis
Rianne Vons, Bestuur Kinderopvang Zeeuws-Vlaanderen
Rob van Westrienen, Het Zeeuwse Landschap
Peter Zuurbier, Dorpsraad Nieuwvliet

Regiobijeenkomsten Kop van Noord-Holland 6 oktober en 13 december 2022
Ruud Bakker, Voorzitter dorpsraad Waarland
Mirjam Bedeke-Schouten, GGD Hollands Noorden
Jan de Boer, Burgemeester Den Helder
Evert van den Broek, Ondernemers Vereniging Den Helder
Fotigui Camera, Wethouder Cultuur, toerisme en recreatie Den Helder
Miriam Coevert, HSV Den Helder
Mary van Gent, Wethouder Zorg Hollands Kroon
Frank Gouwenberg, Politie Noord-Holland
Rob Hartings, Meewering
Fijko Van der Laan, Belbus Noordkop
Corry Leijen, Bestuur Wonen Plus Welzijn
Peter Nannes, Dorpsraad Warmenhuizen
Puck de Nijs-Visser, Wethouder Jongeren, Sport en Werkgelegenheid Schagen
Marco van Rossum, Dorpsraad Warmenhuizen
Myrthe Schelteme de Heere, Samenwerkingsverband VO kop van Noord-Holland
Kirsha de Vries, Omring
Peter-Paul Solkesz, Voorzitter Helderse Ondernemersvereniging
Kees de Wit, Ondernemers Federatie Schagen
Henk van Zanten, Ondernemers Federatie Schagen
Willem Zuiderwijk, Voorzitter Dorpsraad Burgerbrug

Externe referenten
Pieter Hooimeijer, Universiteit Utrecht
Maarten Allers, Rijksuniversiteit Groningen
Maria van den Muijsenbergh, Radboud University Medical Center

Colofon

Tekstredactie
Saskia van As, Tekstkantoor Van As, Amsterdam

Infographics
Frédérik Ruys, Vizualism, Utrecht (pagina 10, 16, 44, 51)

Fotoverantwoording
Cover: Jenneke Drupsteen Grafische vormgeving, Den Haag
Pagina 5: Reneé Teunis / Nationale Beeldbank
Pagina 11: Cindy Harkema-de Bree / Nationale Beeldbank
Pagina 19: Hans Stockfotografie / Nationale Beeldbank
Pagina 31: Hans Stockfotografie / Nationale Beeldbank
Pagina 41: Annemiek Mommers / ANP
Pagina 49: Jan van de Brink / Nationale Beeldbank

Grafisch ontwerp
Jenneke Drupsteen Grafische vormgeving, Den Haag

Publicatie Rli/ROB/RVS 2023/01
Maart 2023

Vertaling
Dit advies is vertaald in het Engels en te downloaden via http://en.rli.nl

Bronvermelding
Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, Raad voor het Openbaar Bestuur, Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (2023). Elke regio telt! Een nieuwe aanpak van verschillen tussen regio's. Den Haag. Digitale uitgave.

ISBN 978-90-77323-44-1
NUR740

Nationaal programma vitale regio's

ZUIDOOST-FRYSLÂN

NATIONAAL PROGRAMMA VITALE REGIO'S

Het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) is een langlopend samenwerkingsprogramma dat zich richt op het duurzaam versterken van de leefbaarheid, bereikbaarheid, economie en voorzieningen in gebieden met krimp en vergrijzing waaronder de regio zuidoost-Fryslân.

Het programma werkt aan structurele en duurzame verbetering van de leefbaarheid en vitaliteit in de regio met drie overkoepelende doelstellingen:

1. **Veilige en leefbare regio's**: het verbeteren van de kwaliteit en veiligheid van de leefomgeving, met expliciete aandacht voor een passende woningvoorraad, herstructurering en transformatie, verduurzaming van de gebouwde omgeving en een gezonde groene leefomgeving.
2. **Een duurzaam en bereikbaar voorzieningenniveau:** het waarborgen van voorzieningen die de vitaliteit en het beoogde toekomstperspectief van de regio ondersteunen, en het behoud van de aantrekkelijkheid en leefbaarheid voor inwoners.
3. **Een gezonde en kansrijke toekomst voor inwoners:** het bevorderen van gezond opgroeien en oud worden, ontwikkelkansen in het onderwijs, perspectief op werk en regionale economische ontwikkeling.

SAMEN WERKEN AAN DE TOEKOMST VAN ZUIDOOST-FRYSLÂN

De komende periode werken we in een brede maatschappelijke coalitie aan een overkoepelend Regioplan met een gezamenlijke visie op Zuidoost-Fryslân in 2045.

- We doen dit ***samen*** omdat we allemaal een rol hebben – en willen pakken – in de toekomst van onze regio.
- We doen het ***nu***, omdat uitstel geen optie meer is.
- En we bouwen voort op wat al in gang is gezet: geen nieuwe plannen, maar ***versterking en samenbrenge***n van wat er al is.

Tijdlijn Regioplan 2025–2045

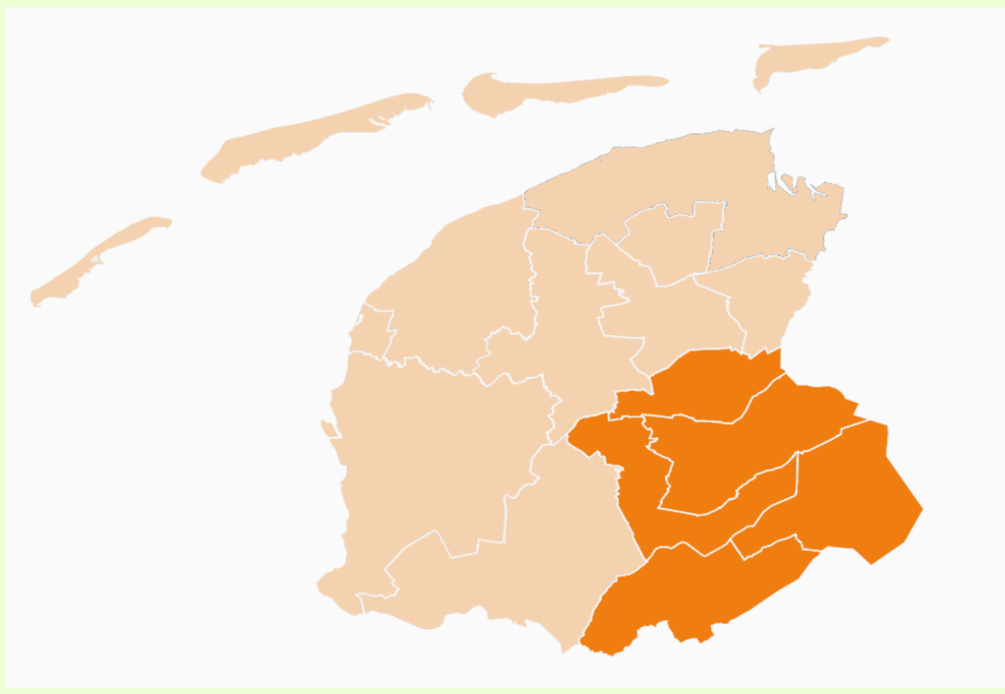
- 09-2025 – Expertsessies
- 10-2025 – Sessie met volksvertegenwoordigers
- 11-2025 – Bestuurlijke conferentie
- 12-2025 – Besluitvorming Regioplan 2025–2045

Na vaststelling van het Regioplan stellen we elke vier jaar samen een uitvoeringsagenda op. Hierin staan de concrete activiteiten, projecten en financiering die bijdragen aan de realisatie van onze visie voor Zuidoost-Fryslân 2045.

ONZE AMBITIE

In 2045 is de regio zuidoost-Fryslân de meest innovatieve regio van Noord-Nederland waar innovatie bijdraagt aan een veilige, leefbare, klimaatbestendige én kansrijke samenleving.

In een brede maatschappelijke coalitie werken organisaties, kennisinstellingen en het bedrijfsleven samen met het Rijk en regionale overheden aan deze ambitie en het versterken van de brede welvaart in Zuidoost-Fryslân.

DE REGIO ZUIDOOST-FRYSLÂN

Zuidoost-Fryslân bestaat uit twee levendige grote dorpen en een netwerk van vele kleine dorpjes met waardevolle natuurgebieden die het landschap vormgeven en de leefkwaliteit versterken. Hier gaan eeuwenoude Friese tradities hand in hand met vooruitstrevende ontwikkelingen.

De ongerepte natuur speelt een cruciale rol in het welzijn van de gemeenschap en biedt kansen voor recreatie en duurzaamheid. Tegelijkertijd staat de regio voor de uitdaging van krimp, vergrijzing en staat het unieke landschap onder druk. Samenwerking en innovatie is noodzakelijk de regio leefbaar en vitaal te houden.

Raadsvoorstel

Commissievergadering	**:**	**Ruimte**
Titel	:	Begroting Recreatieschap Drenthe 2027 en jaarverslag 2025
Portefeuillehouder/Teamleider	:	J. van Weperen / W. Buijs
Extern zaak ID (zaakcode)	:	0085268484

Datum collegevergadering
26 mei 2026

Voorgesteld besluit
1. Geen zienswijze in te dienen voor de jaarrekening 2025 van Recreatieschap Drenthe en in te stemmen met de voorgestelde resultaatbestemming;
2. Geen zienswijze in te dienen voor de conceptbegroting 2027 van Recreatieschap Drenthe.

Openbaar
Ja, passief via openbaar verslag

Inleiding
Op grond van de gemeenschappelijke regeling heeft Recreatieschap Drenthe de conceptbegroting 2027 inclusief meerjarenraming 2028-2030 ingediend bij de gemeenteraad voor het geven van een zienswijze. Eventuele opmerkingen en/of zienswijzen van de raad worden meegenomen in de vergadering van het Algemeen Bestuur van het Recreatieschap op 1 juli 2026. Daarnaast heeft Recreatieschap Drenthe de jaarrekening 2025 aangeboden aan de raad.

Argumenten
1.1. Een onafhankelijk accountant heeft een goedkeurende verklaring afgegeven bij de jaarrekening 2025
De jaarrekening is door een onafhankelijke accountant gecontroleerd. Zij hebben een goedkeurende verklaring afgegeven omdat deze geen materiële afwijkingen bevat en alle informatie bevat die op grond van de BBV vereist is.

1.2 De voorgestelde resultaatbestemming is goed onderbouwd
Het boekjaar 2025 is afgesloten met een positief resultaat van € 49.000. Dit resultaat is met name te danken aan een conservatief opgestelde begroting en enkele incidentele meevallers, waaronder hogere rentebaten, vergoeding voor personele inzet in projecten en inkomsten uit windmolenvergoedingen. Het Dagelijks Bestuur stelt voor om het resultaat toe te voegen aan de bestemmingsreserve personele inzet. Deze reserve is in het verleden ingericht om, naast de basisinformatie, flexibel extra personele inzet te kunnen bekostigen voor de uitvoering van aanvullende projecten en werkzaamheden waarvoor in de reguliere begroting geen capaciteit is voorzien. Sinds januari 2026 zijn 2 medewerkers van het routebureau langdurig uitgevallen. Om overbelasting van het team te voorkomen en de continuïteit te borgen, is het noodzakelijk om tijdelijk externe capaciteit in te huren. Deze inhuur kan (deels) gedekt worden uit de bestemmingsreserve personele inzet.

2.1 De begroting 2027 houdt rekening met de financiële uitdagingen van de gemeente
Het Dagelijks Bestuur is zich ervan bewust dat de gemeenten in 2027 worden geconfronteerd met veel opgaven en beperkte middelen. Het Dagelijks Bestuur stelt daarom een sobere, realistische en doelmatige begroting voor zonder aanvullende investeringsverzoeken. In de begroting 2026 waren al efficiencymaatregelen doorgevoerd welke een structurele besparing van ongeveer € 50.000 per jaar oplevert. Deze worden voortgezet om de gemeente te ondersteunen waar dat nodig is. De benodigde strategie wordt in een sessie besproken welke Recreatieschap Drenthe organiseert in de nieuwe bestuursperiode om opnieuw scherp te krijgen welke opgaven er liggen in de gemeente.

2.2 Inzet Recreatieschap Drenthe sluit aan op ambities voor toerisme en recreatie in Ooststellingwerf
Toerisme is een belangrijke economische sector voor de gemeente Ooststellingwerf. De verwachting is dat

de groei van het toerisme en recreatie doorzet. De genoemde acties in de begroting zijn in lijn met de ambities voor de verdere ontwikkeling van deze sector in onze gemeente. De voor ons liggende landelijke opgaven (o.a. brede welvaart, klimaat, biodiversiteit) vragen om een gezamenlijke aanpak.

Kanttekeningen

1.1 Gebruik Stimuleringsfonds kan verder geoptimaliseerd worden
Het stimuleringsfonds heeft tot doel om stimulerende en vernieuwende projecten mogelijk te maken om zodoende de sector te versterken. Jaarlijks stellen de deelnemende gemeenten een bedrag voor dit fonds beschikbaar gebaseerd op een vaste bijdrage en been bedrag dat gebaseerd is op het aantal toeristische overnachtingen. In 2024/2025 heeft onze gemeente een bijdrage ontvangen voor de ontwikkelagenda Ooststellingwerf, de ontwikkeling van de themaroute De boer op en is er een MTB-route paneel geplaatst. We moeten blijvend aandacht houden voor de mogelijkheid om dit fonds in te zetten voor projecten, die aansluiten bij de doelstelling.

Financiële toelichting

De totale bijdrage van gemeenten in de exploitatie en het stimuleringsfonds neemt toe met € 57.000 (4,1 %) in 2027. Het aandeel van de gemeente Ooststellingwerf in deze toename betreft € 4.093. Dit bedrag wordt verwerkt in de begroting 2027.

Sustainable Development Goals (SDG's)

SDG 8 - Waardig werk en economische groei: Recreatie en toerisme stimuleren lokale economieën door werkgelegenheid te creëren en economische groei te bevorderen.

SDG 11 - Duurzame steden en gemeenschappen: Door toerisme duurzaam te ontwikkelen, kan een gemeente de leefbaarheid verbeteren en erfgoed beschermen.

SDG 12 - Verantwoorde consumptie en productie: Een duurzame toeristische sector kan bijdragen aan milieuvriendelijke consumptie en productiemethoden.

SDG 13 - Klimaatactie: Door het verduurzamen van accommodaties en klimaatbewuste recreatie te stimuleren, helpt een gemeente de impact van toerisme op het klimaat te verminderen.

SDG 15 - Leven op het land: Duurzaam toerisme en spreiding draagt bij aan het behoud van natuurgebieden en de bescherming van biodiversiteit.

SDG 17 - Partnerschap om doelstellingen te bereiken: Samenwerkingen tussen gemeenten, bedrijven en organisaties bevorderen gezamenlijke ontwikkeling en innovatie in recreatie en toerisme.

Inwonersparticipatie

N.v.t.

Publicatie voor bekendmaking

De raad stemt in met de jaarrekening en resultaatbestemming 2025 en begroting 2027 van Recreatieschap Drenthe.

Vervolg

Wanneer de Raad akkoord is zullen de stukken op 1 juli 2026 in de vergadering van het Algemeen Bestuur van het Recreatieschap Drenthe worden behandeld en vastgesteld.

Planning & communicatie
De portefeuillehouder Recreatie en Toerisme zal uw besluit meenemen in de vergadering van het Algemeen Bestuur van het Recreatieschap Drenthe op 1 juli 2026.

Bijlagen

1. Aanbiedingsbrief jaarrekening 2025 en begroting 2027
2. Jaarverslag 2025
3. Begroting 2027

Extern zaak ID (zaakcode) : 0085268484

De raad van de gemeente Ooststellingwerf;

nr.

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van ; 26 mei 2026

Besluit

1. Geen zienswijze in te dienen voor de jaarrekening 2025 van Recreatieschap Drenthe en in te stemmen met de voorgestelde resultaatbestemming;
2. Geen zienswijze in te dienen voor de conceptbegroting 2027 van Recreatieschap Drenthe.

Besloten in de openbare vergadering van 30 juni 2026,

, griffier. , voorzitter.

Recreatieschap Drenthe

Drift 11c | 7991 AA | Dwingeloo | 0521 593 210
info@recreatieschap.nl
recreatieschap.nl

Aan:

Raden Drentse gemeenten en gemeente Ooststellingwerf
T.a.v. raadsgriffiers

Datum:	14 april 2026
Behandeld door:	D.B. Dijkstra / d.dijkstra@recreatieschap.nl
Ons kenmerk:	UR2026.039
Onderwerp:	aanbieding jaarrekening 2025 en ontwerpbegroting 2027
Bijlagen:	jaarrekening 2025 en ontwerpbegroting 2027

i.a.a.: Colleges van B&W

Geachte gemeenteraad,

Aanleiding

Met deze brief bieden wij u de **jaarrekening 2025** en de **ontwerpbegroting 2027** van Recreatieschap Drenthe aan. De jaarrekening bevat het jaarverslag en de goedkeurende controleverklaring van de accountant. De ontwerpbegroting 2027 leggen wij aan u voor en wij verzoeken u om uw eventuele zienswijze op de ontwerpbegroting 2027 kenbaar te maken. Graag ontvangen wij uw reactie op zo kort mogelijke termijn.

Toelichting op de jaarrekening 2025

Controleverklaring
De jaarrekening (inclusief jaarverslag) 2025 is gecontroleerd door Van der Meer Accountants B.V. te Groningen. In hun controleverklaring (opgenomen in de jaarrekening) verklaren zij dat de controlewerkzaamheden zijn afgerond en dat de jaarrekening geen materiële afwijkingen bevat en dat deze alle informatie bevat die op grond van de BBV vereist is. Zij hebben derhalve een goedkeurende verklaring afgegeven.

Financieel resultaat 2025
Het boekjaar 2025 is afgesloten met een positief resultaat van € 49.043,= . Dit resultaat is met name te danken aan een conservatief opgestelde begroting en enkele incidentele meevallers, waaronder hogere rentebaten en vergoeding voor personele inzet in projecten.

Het Dagelijks Bestuur stelt voor dit resultaat als volgt te bestemmen:
- *Het resultaat toe te voegen aan de bestemmingsreserve personele inzet.*

Toelichting
De "*bestemmingsreserve personele inzet*" is ingericht om, naast de basisformatie, flexibel extra personele inzet te kunnen bekostigen voor de uitvoering van aanvullende projecten en werkzaamheden waarvoor in de reguliere begroting geen structurele capaciteit is voorzien. Via een besluit van het Algemeen Bestuur is de instelling van het deze reserve destijds bekrachtigd.

De concrete aanleiding voor dit voorstel ligt in de uitzonderlijke en acute personele situatie binnen de organisatie. Sinds januari van dit jaar zijn twee collega's van het Routebureau langdurig

uitgevallen. Beide medewerkers zijn daardoor voor langere tijd niet inzetbaar. Dit leidt tot een aanzienlijke en aanhoudend hoge werkdruk binnen het team. Tegelijkertijd blijft de opgave onverminderd groot: het waarborgen van de kwaliteit en het beheer van de routes en routenetwerken, evenals het blijven ondersteunen van externe partijen.

Het niet opvullen van de weggevallen capaciteit brengt risico's met zich mee voor zowel de continuïteit van de werkzaamheden als de kwaliteit van de uitvoering. Om overbelasting van het team te voorkomen en de continuïteit te borgen, is het noodzakelijk om tijdelijk externe capaciteit in te huren. De exacte duur hiervan is op voorhand nog onzeker. De inzet van externe capaciteit t.b.v. het Routebureau leidt tot hogere kosten die niet volledig binnen de reguliere exploitatie kunnen worden opgevangen.

Door het overschot over 2025 te reserveren in de *bestemmingsreserve personele inzet*, wordt een financiële buffer gecreëerd waarmee deze extra personele lasten opgevangen kunnen worden en er daarom geen tussentijdse wijziging van begroting 2026 hoeft plaats te vinden. Hiermee kan flexibel worden ingespeeld op de huidige (en mogelijk langdurige) personele krapte, zonder dat dit direct ten koste gaat van de uitvoering van de taken van het Recreatieschap.

Toelichting op de ontwerpbegroting 2027

Begroting 2027

Recreatie en toerisme zijn van grote waarde voor onze regio. Ze dragen bij aan leefbaarheid, gezondheid, werkgelegenheid en de aantrekkelijkheid van Drenthe én de gemeente Ooststellingwerf. Maar de sector staat ook voor uitdagingen. Naast de toenemende geopolitieke spanningen, inflatie en BTW-verhoging voor hotels en verhuuraccommodaties, arbeidsmarkttekorten spelen ook de strijd om de ruimte, duurzaamheidsopgaven en toekomstbestendigheid een grote rol. De sector blijft dus sterk in beweging en heeft behoefte aan ondersteuning. Juist in dat speelveld wil Recreatieschap Drenthe verbindend en daadkrachtig opereren.

Het Dagelijks Bestuur is zich ervan bewust dat de gemeenten in 2027 worden geconfronteerd met veel opgaven en beperkte middelen. Het Dagelijks Bestuur stelt daarom een sobere, realistische en doelmatige begroting voor zonder aanvullende investeringsverzoeken. In de begroting 2026 hebben wij al een efficiencymaatregel doorgevoerd welke een structurele besparing van ongeveer € 50.000,= per jaar oplevert. Daarmee laten we zien dat we én plannen maken, maar ook verantwoordelijkheid nemen.

Stimuleringsfonds Recreatie en Toerisme

Het stimuleringsfonds heeft tot doel om projecten te versnellen om zodoende de sector te versterken. Hiermee investeren we, samen met de gemeenten, rechtstreeks in de sector door stimulerende en vernieuwende projecten mogelijk te maken door middel van een financiële bijdrage. Het stimuleringsfonds wordt gevoed door de inkomsten toeristenbelasting. De berekende bijdragen in de conceptbegroting 2027 zijn gebaseerd op de ontvangen inkomsten toeristenbelasting afkomstig uit **de laatst vastgestelde jaarrekening** van de gemeenten (dus jaarrekening 2024).

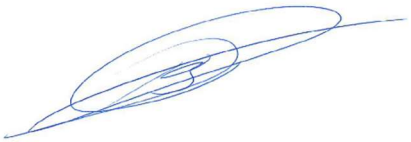
Vaststelling

De jaarrekening 2025 en de conceptbegroting 2027 worden op de agenda geplaatst van de vergadering van het **Algemeen Bestuur** op **1 juli 2026**. Uw zienswijze op de begroting zal in die vergadering worden meegewogen. U wordt vervolgens geïnformeerd over de vaststelling. De jaarstukken zullen wij ook voorleggen aan Gedeputeerde Staten van provincie Drenthe in het kader van het preventief toezicht.

Toelichting
Uiteraard zijn wij bereid om de inhoud van de jaarstukken waar nodig extra toe te lichten. Voor vragen of opmerkingen kunt u zich wenden tot ondergetekende.

Met vriendelijke groet,

Namens Dagelijks Bestuur,
Recreatieschap Drenthe

D.B. Dijkstra
Directeur

Jaarverslag **2025**

Gemeenschappelijke regeling
Recreatieschap Drenthe

recreatieschap.nl

Recreatieschap **Drenthe**

Voor**woord**

Drenthe en Ooststellingwerf zijn plekken waar mensen graag wonen, werken en hun vrije tijd doorbrengen. De rust, ruimte, natuur en cultuurhistorie maken onze regio bijzonder. Dat geldt voor inwoners die hier dagelijks van genieten én voor bezoekers die hier graag terugkomen. Die kwaliteit ontstaat niet vanzelf. Ze vraagt om zorg, samenwerking en gerichte keuzes.

In dit jaarverslag laten we zien hoe het Recreatieschap Drenthe daar in 2025 samen met gemeenten, provincie, ondernemers, vrijwilligers en maatschappelijke partners aan heeft gewerkt. Met trots kijken we terug op een jaar waarin opnieuw veel is gerealiseerd: van goed onderhouden routes en toegankelijke recreatievoorzieningen tot projecten die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en economische vitaliteit.

Recreatie en toerisme zijn meer dan een prettige vrijetijdsbesteding. Ze leveren een concrete bijdrage aan de brede welvaart in onze provincie. Ze nodigen uit tot bewegen en ontmoeten, versterken de aantrekkelijkheid van dorpen en steden, houden voorzieningen in stand en zorgen voor werkgelegenheid. Juist in een tijd waarin ruimte schaars is en de samenleving voor grote opgaven staat, is het belangrijk om deze waarde te blijven zien en benutten.

Het Recreatieschap Drenthe vervult hierin een verbindende rol. Veel vraagstukken houden zich niet aan gemeentegrenzen: routenetwerken, spreiding van bezoekers, toegankelijkheid van natuur, verduurzaming en toekomstbestendig ondernemerschap vragen om samenwerking en afstemming. Door gezamenlijk op te trekken, bundelen gemeenten kennis, capaciteit en middelen. Dat voorkomt versnippering en vergroot de slagkracht. Een stevige basis onder al dit werk wordt gevormd door onze fiets- en wandelnetwerken. In 2025 zijn deze opnieuw intensief gebruikt en hoog gewaardeerd. Dat is te danken aan het vakmanschap van medewerkers én aan de grote inzet van vrijwilligers, die met hun betrokkenheid zorgen voor betrouwbare en goed onderhouden routes.

Ook in 2025 is nadrukkelijk ingezet op toegankelijkheid en inclusie. Met toegankelijke fietsroutes, extra rustpunten en aandacht voor verschillende doelgroepen blijft recreatie in Drenthe voor iedereen bereikbaar. Daarnaast zijn via projecten en het Stimuleringsfonds vernieuwingen mogelijk gemaakt die het recreatieve product versterken en tegelijk bijdragen aan identiteit, erfgoedbeleving en toekomstbestendigheid.

Het jaar 2025 laat zien dat investeren in recreatie en toerisme loont. Niet alleen in economische zin, maar vooral in maatschappelijke waarde. Dat vraagt om blijvende aandacht en samenwerking. Ook in de komende jaren blijft het belangrijk om recreatie vanaf het begin mee te nemen in gebiedsontwikkelingen, zodat Drenthe aantrekkelijk, leefbaar en beleefbaar blijft.

Met dit jaarverslag leggen wij verantwoording af over het afgelopen jaar. Tegelijk nodigt het uit om vooruit te kijken. Samen blijven we werken aan een provincie waar inwoners trots op zijn en waar bezoekers zich welkom voelen.

Gerrie Hempen-Prent | Voorzitter

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2025

Recreatieschap Drenthe
Over ons 7
Kerngegevens 9
Bericht van het Dagelijks Bestuur 10
A. Voorwoord 10
B. Ontwikkelingen op bestuurlijk niveau 10
C. Ontwikkelingen 2025 10
D. Belang Recreatie en Toerisme 13
E. Inzet Recreatieschap 16
F. Taken Recreatieschap 16
G. Aorta 21
H. Doelmatigheid en rechtmatigheid 21
I. Communicatie 23
J. Resultaat Boekjaar 24
Programmaverantwoording 26
1. Personeel 26
2. Huisvesting 27
3. Onderhoud 27
4. Overige 28
5. Stimuleringsfonds 29
6. Projectverantwoording 30
7. Blik vooruit 43

De Bosbergtoren te Appelscha

Jaarrekening 2025

Balans 45
Programmarekening 47
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling 48
Inleiding 48
Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening 48
Toelichting op de balans 52
Toelichting op de programmarekening 58
Verplichte paragrafen 69
Controleverklaring 79
1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant 79
Bijlagen 85
1. Bijdrage gemeenten in de exploitatiekosten 86
2. Bijdrage gemeenten in het stimuleringsfonds 87
3. Overzicht materiële vaste activa 88
4. a. Onderhanden projecten 89
b. Toelichting op lopende projecten 90
5. Stimuleringsfonds 96
6. Bestemmingsreserve stimuleringsfonds 98
7. Gebeurtenissen na balansdatum 99

Daarom Recreatieschap Drenthe

Samenwerken aan aantrekkelijk recreatief-toeristisch Drenthe en Ooststellingwerf

Drenthe en Ooststellingwerf bieden een unieke combinatie van natuur, historie en rust. Je wordt verrast met het beste van twee werelden: knusse brinkdorpen vol historie en gezelligheid, én levendige steden met winkels, horeca en cultuur. En overal geldt: de natuur ligt om de hoek. Met prachtige landschappen, historische plekken en talloze fiets- en wandelroutes is het een ideale bestemming voor een ontspannen vakantie in de buitenlucht. Drenthe nodigt uit om eropuit te gaan - hier beleef je Nederland op z'n puurst. Die kwaliteiten maken de regio aantrekkelijk voor zowel Nederlandse als internationale bezoekers.

Recreatieschap Drenthe is dé specialist in recreatie en toerisme en werkt op het snijvlak van gemeenten, bestuurders en ondernemers. Wij adviseren overheden en bedrijven én nemen initiatief in conceptontwikkeling, realisatie en exploitatie van projecten en routestructuren. Vanuit de overtuiging dat recreatie en toerisme essentieel zijn voor een vitale regio, zetten wij kennis en praktijkervaring om in concrete resultaten.

Wij begrijpen bestuurlijke processen en bewegen proactief binnen de recreatiesector. Zo signaleren en benutten we kansen voor opdrachtgevers, creëren we ruimte voor ondernemerschap en leveren we waardevolle beleving voor recreanten en toeristen.

N.B.: Voor de leesbaarheid wordt in dit jaarverslag en -rekening gesproken over Drenthe en Drentse ontwikkelingen maar dit betreft ook de gemeente Ooststellingwerf.

Over **Ons**

Missie

Recreatieschap Drenthe verbindt en versnelt recreatie en toerisme in Drenthe en Ooststellingwerf. We ondersteunen partners, ontwikkelen sterke concepten en brengen projecten van idee tot uitvoering - altijd met oog voor de omgeving. Zo versterken we de vitaliteit van de regio en nemen we verantwoordelijkheid voor tastbare impact.

Wat doen wij

Recreatieschap Drenthe is voor de Drentse gemeenten en de gemeente Ooststellingwerf dé verbindende schakel in recreatie en toerisme. Als 'spin in het web' helpen we onze deelnemers bij het maken van keuzes en het zetten van stappen. We geloven dat samenwerking de sleutel is tot sterk recreatief-toeristisch beleid: bezoekers, recreanten én inwoners bewegen zich immers over gemeentegrenzen heen.

Op het gebied van **beleidsadvisering, Routebureau en projectontwikkeling** zijn we de **kennispartner** van gemeenten. We leveren hoogwaardige dienstverlening en vertalen ambities naar concrete plannen en zichtbare resultaten. Daarbij richten we ons op coördinatie en afstemming, advisering, plan- en projectontwikkeling, uitvoering en beheer. Om onze doelen te realiseren sturen we op:

- Tevreden deelnemers en opdrachtgevers binnen de GR;
- Een integrale, bovengemeentelijke aanpak;
- Een financieel gezonde, transparante en duurzame bedrijfsvoering;
- Gemotiveerde en vakbekwame medewerkers;
- Actieve kennisdeling en kennisontwikkeling;
- Gerichte samenwerking en lobby met focus op haalbare resultaten;
- Een stevige positie in ons netwerk en een helder profiel in onze opdracht.

Samenwerkingen

We werken intensief samen met partners in de sector, waaronder Marketing Drenthe, provincies, Vitale Vakantieparken, HISWA-RECRON Drenthe, KHN Drenthe, HorecaVakpunt Drenthe, NTFU, Stichting Paardenroutes Drenthe, ANWB, IVN, Nivon, Wandelnet, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Drentse Landschap, Fietsplatform, Wielerplatform en vele anderen. Juist doordat we elkaar goed weten te vinden en elkaars activiteiten kennen, kunnen we sneller schakelen, beter afstemmen en meer impact maken — efficiënt, effectief en passend bij de dynamiek van de recreatief-toeristische sector.

Ondernemers en inwoners

Drenthe biedt volop kansen voor ondernemers in recreatie en toerisme. Wie slim aansluit bij de kracht van de regio — rust en ruimte, bijzondere natuur, cultuurhistorie en een groeiende vraag naar duurzame keuzes — kan een onderscheidend aanbod neerzetten dat zowel bezoekers als inwoners aanspreekt. Juist met creatieve, unieke en toekomstbestendige belevenissen blijft Drenthe authentiek én aantrekkelijk.

Het Recreatieschap Drenthe ontwikkelt, ondersteunt en realiseert projecten vanuit de overtuiging dat recreatie en toerisme cruciaal zijn voor de vitaliteit van Drenthe en Ooststellingwerf. Daarbij gaat het niet alleen om de toerist: juist ook onze inwoners profiteren direct van een aantrekkelijk en goed ingericht recreatief gebied. Veel voorzieningen, routes en faciliteiten blijven immers bestaan en op niveau dankzij de bestedingen en het gebruik door recreanten en bezoekers.

Daarnaast draagt recreatie en toerisme bij aan de brede welvaart: het versterkt de leefbaarheid van dorpen en kernen, stimuleert werkgelegenheid en ondernemerschap, vergroot de trots en identiteit van de regio en biedt ruimte voor ontspanning, gezondheid en ontmoeting — voor iedereen die in Drenthe en Ooststellingwerf woont, werkt of op bezoek komt.

Vrijwilligers

Het Recreatieschap beheert een breed netwerk aan routenetwerken en themaroutes. Goed en consistent onderhoud is daarbij essentieel: alleen met betrouwbare, schone en duidelijke bewegwijzering blijft de route-ervaring prettig en veilig. Het adagium: ‘niemand mag verdwalen in Drenthe’ houden we hoog in het vaandel.

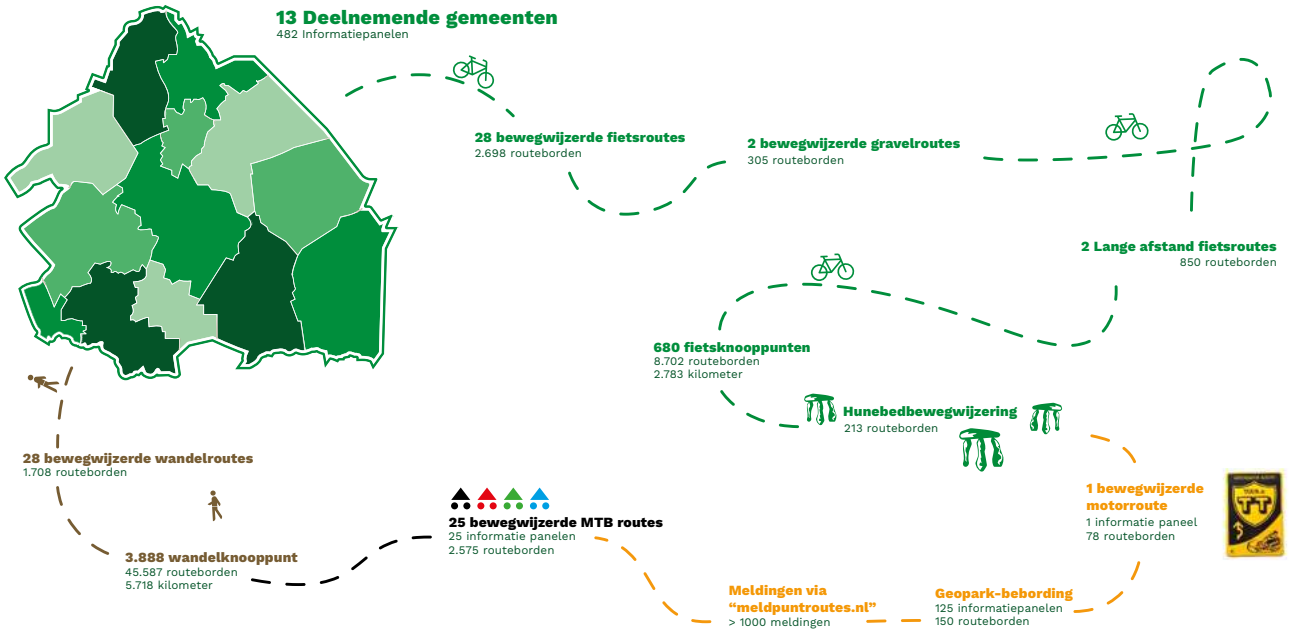
Onze vrijwilligers maken daarin écht het verschil. Zij zijn onze vaste ogen en oren in het veld en zorgen ervoor dat we snel weten wat er speelt. Minimaal twee keer per jaar lopen en controleren zij routes, beoordelen de staat van de bebording, maken borden schoon en voeren kleine reparaties direct uit. Grotere knelpunten signaleren en rapporteren zij aan het routebureau van het Recreatieschap. Daardoor kunnen wij gericht plannen, sneller handelen en onderhoud efficiënter uitvoeren—met als resultaat: routes die er goed bij liggen en waar gebruikers op kunnen vertrouwen.

Om hun inzet en betrokkenheid te waarderen organiseren we jaarlijks een speciale vrijwilligersmiddag. Met een inspirerend programma, volop ruimte voor ontmoeting en het uitwisselen van ervaringen, zetten we onze vrijwilligers in het zonnetje en bedanken we hen voor hun onmisbare bijdrage aan de kwaliteit van onze routes. Daarnaast houden we hen via nieuwsbrieven op de hoogte van allerhande ontwikkelingen en nieuwtjes binnen Drenthe.

N.B.: Voor de leesbaarheid wordt in dit jaarverslag en -rekening gesproken over Drenthe en Drentse ontwikkelingen maar dit betreft ook de gemeente Ooststellingwerf.

Kern**gegevens**

Aantal deelnemende gemeenten	13
Aantal bewegwijzerde fietsroutes	28 (2.698 routebordjes)
Aantal LF (lange afstand) routes	2 (850 routebordjes)
Aantal bewegwijzerde wandelroutes	28 (1.708 routebordjes)
Aantal bewegwijzerde motorroutes	1 (1 informatiepaneel en 78 routebordjes)
Aantal bewegwijzerde MTB routes	25 (25 informatiepanelen en 2.575 routebordjes)
Aantal bewegwijzerde gravelroutes	2 (2 informatiepanelen en 305 routebordjes)
Fietsknooppuntennetwerk	680 knooppunten en 8.702 routebordjes = 2.783 kilometer (waarvan 299 km binnen de gemeente Ooststellingwerf) (dubbelzijdig te fietsen)
Wandelknooppuntennetwerk	3.888 knooppunten en 45.587 routebordjes = 5.718 kilometer (dubbelzijdig te lopen)
Informatiepanelen	482
Geopark-bebording	125 informatiepanelen en 150 routebordjes
Hunebedbewegwijzering	213 routebordjes
Meldingen via “meldpuntroutes.nl”	> 1000 meldingen

Personeelsgegevens (situatie per 31 december 2025)

Aantal fte directie	1,0 fte
Aantal fte beleidsadvisering	2,6 fte
Aantal fte routebureau	4,5 fte
Aantal fte ondersteunend	1,1 fte
Totaal	9,2 fte
Aantal medewerkers	12 personen

Bericht van het **Dagelijks bestuur**

A. Voorwoord

Wij bieden u het jaarverslag en de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Drenthe aan. De jaarrekening is gecontroleerd en voorzien van een goedkeurende controleverklaring van Van der Meer Accountants & Adviseurs te Groningen.

B. Ontwikkelingen op bestuurlijk niveau

Het Algemeen Bestuur vormt het bestuurlijke hart van het Recreatieschap. Elke deelnemende gemeente is hierin rechtstreeks vertegenwoordigd door een wethouder met recreatie en toerisme in portefeuille. Daarmee is de bestuurlijke invloed van de gemeenten direct geborgd: zij bepalen gezamenlijk de koers en de prioriteiten. Het Algemeen Bestuur vergadert vijf keer per jaar en richt zich op beleidsbepaling, strategische sturing, controle en toezicht, en besluit over de belangrijkste aangelegenheden.

De besluitvorming wordt zorgvuldig voorbereid door het Dagelijks Bestuur, een afvaardiging uit het Algemeen Bestuur. Het Dagelijks Bestuur stelt de agendastukken op en bereidt ook de documenten voor die richting geven aan de organisatie: zoals de beleidsbrief en de begroting, en de jaarlijkse verantwoording via de jaarrekening. Zo ontstaat een duidelijke cyclus van sturen, monitoren en verantwoorden.

Deze bestuurlijke inrichting levert duidelijke meerwaarde op. Samen met het bestuur werkt het team van het Recreatieschap continu aan het versterken, verbeteren en efficiënter organiseren van de uitvoering. Daardoor profiteren gemeenten van schaalvoordelen, bundeling van expertise en één professionele uitvoeringsorganisatie die ontzorgt én wendbaar is in een snel veranderende omgeving. De gezamenlijke aanpak vergroot bovendien de slagkracht en maakt optimale samenwerking binnen de sector mogelijk.

C. Actuele Thema's 2025

Ruimte voor recreatie

Veel recreanten brengen hun vrije tijd graag buiten door, of dat nu wandelend, fietsend of varend is. Belangrijke redenen voor een bezoek aan 'het groen' zijn de behoefte aan sporten en bewegen, het verlangen om het landschap te ervaren, en de behoefte om de drukte van de stad te ontvluchten. Deze activiteiten hebben niet alleen positieve effecten op de fysieke gezondheid, maar ook op het mentale welzijn. De druk op de

ruimte in Nederland is in 2025 verder toegenomen. De energietransitie, klimaatadaptatie, woningbouw, infrastructuur en landbouw leggen allemaal claims op dezelfde fysieke ruimte.

Ruimte creëren voor recreatie is direct bevorderlijk voor de brede welvaart. Toegankelijke natuur en goede routes stimuleren bewegen en ontspanning, wat bijdraagt aan fysieke gezondheid en mentaal welzijn. Tegelijk versterkt recreatieruimte de leefbaarheid van dorpen en steden: inwoners krijgen aantrekkelijke voorzieningen dichtbij, ontmoetingsplekken nemen toe en de omgeving wordt prettiger om te wonen en te werken. Daarnaast zorgt recreatie en toerisme voor economische vitaliteit via bestedingen, werkgelegenheid en kansen voor ondernemers. Door recreatie structureel mee te nemen in ruimtelijke keuzes vanuit de gedacht 1+1=1 (meerdere functie op 1 ha. grond) kan bovendien slim worden gecombineerd met natuurontwikkeling en klimaatadaptatie. Zo ontstaat een gezonde balans tussen gebruik en draagkracht, met voordelen voor bewoners, bezoekers én het landschap.

Juist daarom is het belangrijk om recreatie en toerisme expliciet mee te nemen als volwaardige factor in ruimtelijke keuzes: recreatie kan slim meeliften met andere opgaven (bijv. klimaat adaptieve landschappen die óók beleefbaar zijn) én draagt bij aan een gezondere samenleving.

(Inter)nationale invloeden

In 2025 bleef de internationale context onrustig, met aanhoudende geopolitieke spanningen die doorwerken in vertrouwen en bestedingsgedrag. Economisch bleef prijsgevoeligheid een factor: consumenten letten scherper op kosten, maar vakantie en een paar dagen weg blijven voor velen een prioriteit. Belangrijk voor de sector was bovendien de aanloop naar de btw-verhoging op logies die per 1 januari 2026 is ingegaan (van 9% naar 21%) (uitgezonderd logies waar de gast zelf de tent meeneemt). In 2025 zorgde dit al voor onzekerheid in de markt en extra aandacht voor prijsstelling, boekingen en arrangementen richting 2026.

Arbeidsmarkt

De krapte op de arbeidsmarkt blijft voelbaar in de vrijetijdssector, ook in Drenthe. Landelijk ervaart een deel van de logiesverstrekkers personeelstekorten: in april 2025 noemt 12% van de ondernemingen in de logiesverstrekking personeel als belemmering in de bedrijfsvoering. In Drenthe zien we vergelijkbare signalen terug, onder meer in beperkte openingstijden, hogere werkdruk en de noodzaak om processen slimmer te organiseren; slimmer roosteren en organiseren, mensen opleiden en behouden, het aantrekkelijker maken van arbeidsvoorwaarden en het bieden van doorgroeikansen. Belangrijk is om als ondernemer in te spelen op de wensen van nieuwe generaties. Zij zoeken naar meer flexibiliteit en zingeving in hun werk. Daarnaast zijn er kansen om oudere werknemers bij de sector te betrekken. Op dit moment is de gemiddelde leeftijd van de werknemers relatief laag. Tegelijk neemt de noodzaak toe om te innoveren en processen te ondersteunen met technologie (bijv. digitale check-in, planningstools, selfservice en digitale gastinformatie). Dat helpt om kwaliteit op peil te houden bij schaarste aan personeel, zonder de gastbeleving uit het oog te verliezen.

Weersomstandigheden

Na de weerextremen van de afgelopen jaren bleef klimaat en weer in 2025 een bepalende factor voor de sector. Ondernemers en gebiedsbeheerders werken steeds vaker aan klimaatbestendige voorzieningen: betere waterafvoer en ondergronden bij natte perioden, maar óók schaduw, verkoeling en waterbeschikbaarheid bij warmere en drogere fases. De boodschap “weerbaarder inrichten” wordt daarmee steeds praktischer: het gaat om keuzes in inrichting, beheer en spreiding van gebruik in natuur en recreatiegebieden.

Duurzaamheidsopgave

De sector staat nog voor flinke opgaven rond de energietransitie, watergebruik en een duurzame voedselketen. Wet- en regelgeving zetten ondernemers steeds nadrukkelijker aan tot verduurzaming. Vooral bij het verduurzamen van vastgoed is versnelling nodig. Meer dan 75% van het vastgoed in de sector beschikt nog niet over een energielabel, terwijl richting 2040 naar verwachting energielabel A de norm wordt. Daarnaast blijft het belangrijk om in te zetten op verdere elektrificatie en het terugdringen van het waterverbruik.

Bezoekersaantallen

Voor Nederland als geheel wijzen recente bronnen op een jaarbeeld waarin het verblijfstoerisme in 2025 licht groeit en waarin binnenlands toerisme een belangrijk fundament blijft. De NBTC publiceert hiervoor prognoses en actualiseert deze periodiek.

Bezoekerservaring

De kern van de Drentse bezoekersbeleving bleef in 2025 sterk herkenbaar: gasten kiezen Drenthe vooral vanwege natuur, rust en ruimte, vaak wandelend of op de fiets. De positieve ervaringen leiden tot herhaalbezoek en mond-tot-mondreclame. Die positie wordt onderstreept door de waardering voor fietsen in Drenthe: de provincie werd in 2025 opnieuw zeer hoog gewaardeerd als fietsprovincie.

Alles bij elkaar onderstreept 2025 het belang van ruimte voor recreatie, toekomstbestendige voorzieningen, een sterke samenwerking in de keten en aandacht voor brede welvaart (gezondheid, leefbaarheid, natuurkwaliteit en economische vitaliteit).

D. Belang Recreatie en Toerisme

Als we naar onze provincie kijken zien we dat de recreatie- en toerisme sector is van groot belang. De waarde hiervan is vanuit meerdere perspectieven te beschrijven:

Brede welvaart

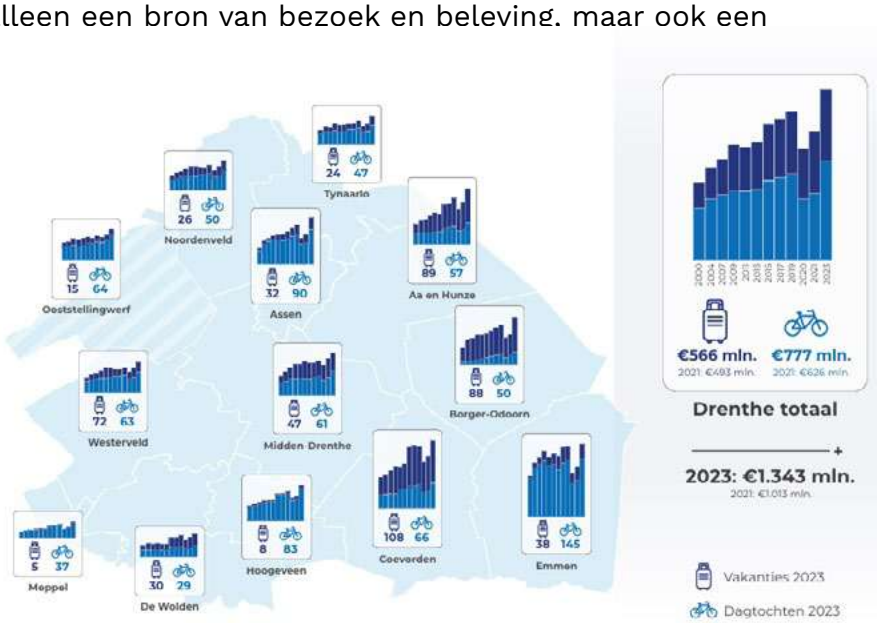
In 2025 laat de Monitor Brede Welvaart Drenthe een overwegend positief beeld zien: Drenten zijn in het algemeen tevreden met hun leven en woonomgeving, voelen zich relatief veilig, ervaren minder eenzaamheid en doen relatief vaak vrijwilligerswerk. Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat brede welvaart niet vanzelfsprekend gelijk verdeeld is. Met name jongvolwassenen en kwetsbare inwoners ervaren gemiddeld een lagere brede welvaart, en zorgen over betaalbaarheid (zoals wonen en zorg) blijven aanwezig. Daarnaast zet de demografische ontwikkeling – met aanhoudende vergrijzing – druk op arbeidsmarkt en voorzieningen. Juist in dit speelveld is investeren in een aantrekkelijke, toegankelijke leefomgeving belangrijk. Recreatie en toerisme kunnen hieraan bijdragen door ruimte te bieden voor gezond bewegen en ontspanning, ontmoetingsplekken te versterken en voorzieningen in dorpen en gebieden mede in stand te houden, waardoor de leefbaarheid en brede welvaart in Drenthe worden ondersteund.

Economische impact

Recreatie en toerisme vormen een belangrijke economische pijler onder Drenthe. De sector zorgt voor directe bestedingen bij verblijfsaccommodaties, horeca, dagrecreatie en attracties, en levert daarmee een substantiële bijdrage aan omzet en werkgelegenheid in de provincie. Daarnaast werkt toerisme door in aanverwante sectoren zoals detailhandel, cultuur, vervoer en bouw en onderhoud van voorzieningen.

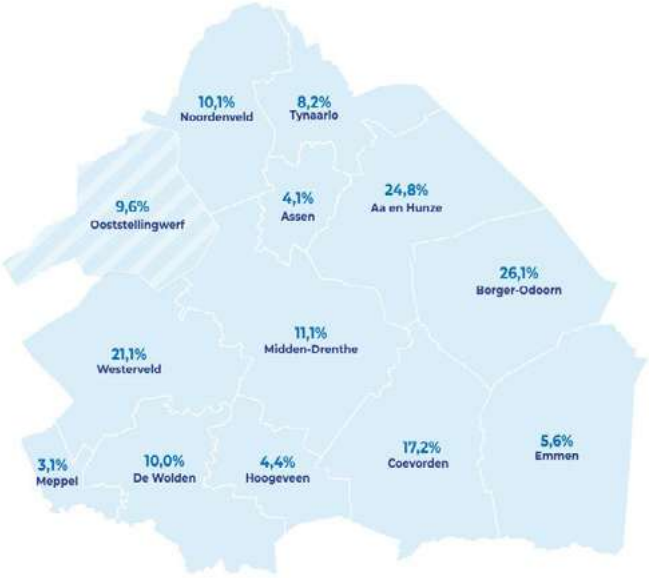
Deze brede keteneffecten versterken de economische vitaliteit van zowel steden als dorpen en bieden kansen voor lokale ondernemers en arbeidsplaatsen, juist ook in gebieden waar andere economische dragers minder sterk aanwezig zijn. Daarmee is recreatie en toerisme niet alleen een bron van bezoek en beleving, maar ook een structurele factor van betekenis voor de regionale economie en de brede welvaart in Drenthe.

De afbeelding hiernaast geeft inzicht in de omzetcijfers van de sector (bron: Ecorys 'Toerisme in Drenthe', december 2024)

Werkgelegenheid

Naar schatting is circa 9% van de banen in Drenthe te herleiden tot toeristische bestedingen. Daarmee behoort de sector tot de top-5 als het gaat om werkgelegenheid. In totaal zijn bijna 22.000 werkzame personen actief in de recreatief-toeristische sector, waarbij het gaat om zowel directe als afgeleide werkgelegenheid bij toeristische bedrijven. Dit betreft onder meer banen bij verblijfsaccommodaties en attracties, maar ook bij de lokale middenstand en horeca.

Artikel 22, grondwet

Vrijetijdstijdsbesteding is voor iedereen belangrijk, leerzaam, sociaal en gezond. De overheid heeft een belangrijke taak hierin te vervullen, die formeel zelfs is geborgd in de grondwet (Artikel 22). *"De overheid moet de volksgezondheid in Nederland bevorderen en ze moet zorgen voor voldoende goede woningen. Verder schept de overheid voorwaarden voor ontplooiing en vrijetijdsbesteding. De overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid."* (Bron: Artikel 22).

Om vorm te geven aan ‘meer ruimte voor recreatie’ zien we de volgende kansen:

- Nieuwe “beleef”-natuur is noodzakelijk om de toenemende recreatiedruk op te vangen.
- Meer recreatiegebied (zwemplekken, dagrecreatie, speelplekken ed.) en zorg voor kwalitatief goede routes. Routes maken het landschap toegankelijk en beleefbaar.
- Meer groen en recreatieruimte in het stedelijk gebied. Inwoners van stedelijk gebied moeten vanuit hun voordeur veel vaker direct een aantrekkelijk recreatief aanbod aantreffen. Dat zal ook zorgen voor een verminderde druk op omliggende (natuur)gebieden. Zorg ervoor dat groene normen worden opgenomen in stedenbouwkundige plannen en dat ‘groen in de stad’ meeweegt in aanbestedingen richting o.a. ontwerpers en projectontwikkelaars.

Samenvattend; de maatschappelijke waarde

Recreatie en toerisme....

....is een economische sector van formaat (omzet van € 1,343 miljoen in Drenthe, € 79 miljoen in Ooststellingwerf, werkgelegenheid 9% in Drenthe 9,6% in Ooststellingwerf) (bron: Ecorys rapportage “Toerisme in Drenthe”, november 2024)

....draagt indirect bij aan andere sectoren (draagt bij aan een goed woon- en vestigingsklimaat, levert inkomsten op en draagt bij aan werkgelegenheid bij toeleveranciers)

....vergroot de kwaliteit van leven (inwoners maken veel zelf gebruik van routenetwerken, attracties, evenementen, natuurgebieden); de sector is een (deel)oplossing voor allerlei bredere maatschappelijke vraagstukken zoals krimp, duurzaamheid, werkloosheid, sociale problematiek etc.

....maakt mensen gelukkiger (recreanten voelen zich over het algemeen beter tijdens hun vakantie, vrijetijdsbesteding in vergelijking met hun dagelijks leven)

....verbindt groepen mensen (zorgt voor verbinding en samenhang tussen groepen mensen, versterkt nationale en regionale trots, zorgt voor culturele uitwisseling)

....is de sociale verbinding (binnen de bedrijven zijn mensen actief met verschillende achtergronden, leeftijden en opleidingsniveaus)

E. Inzet Recreatieschap

Toeristische bedrijvigheid ontstaan niet vanzelf; gerichte publieke investeringen en een samenhangende aanpak zijn nodig om de sector vitaal te houden en de regionale economie te versterken.

Juist hier ligt een duidelijke opgave voor het Recreatieschap. Veel recreatieve en toeristische vraagstukken overstijgen gemeentegrenzen: routenetwerken, voorzieningenkwaliteit, spreiding van bezoekers, toegankelijkheid natuur, bereikbaarheid, ruimte voor recreatie en de verduurzaming van de sector vragen om afstemming en regie. Het Recreatieschap vervult daarin een onmisbare verbindende en coördinerende rol door gemeenten bijeen te brengen, gezamenlijke prioriteiten te formuleren en uitvoering mogelijk te maken op het schaalniveau waarop de opgaven zich daadwerkelijk voordoen.

De provinciale inzet, vastgelegd in de toekomstgerichte Agenda Recreatie en Toerisme, vraagt bovendien om een effectieve koppeling met gemeentelijke initiatieven. Het Recreatieschap vormt het logische platform waar die verbinding tot stand komt: bestuurlijk én ambtelijk, met korte lijnen tussen gemeenten, provincie en partners in het werkveld. Daarbij is de samenwerking met ondernemers essentieel; via het Recreatieschap kunnen gemeenten structureel en adequaat inspelen op behoeften uit de sector en kansen gezamenlijk benutten.

Door die bundeling van kennis, capaciteit en samenwerking maakt het Recreatieschap effectief beleid uitvoerbaar en voorkomt versnippering. Daarmee draagt het Recreatieschap concreet bij aan het behoud en de versterking van de sociaal-economische waarde van recreatie en toerisme in Drenthe en in Ooststellingwerf.

F. Taken Recreatieschap

Recreatieschap Drenthe: beleid, verbinding en uitvoering

Recreatieschap Drenthe agendeert het belang van recreatie en toerisme, verbindt partijen en zorgt voor afstemming waar opgaven gemeente- en regiogrenzen overstijgen. Daarmee zijn wij een belangrijke schakel tussen beleid, uitvoering en het werkveld. In 2025 stond daarbij nadrukkelijk de bijdrage van recreatie en toerisme aan brede welvaart en leefbaarheid centraal.

Het Recreatieschap vervult drie rollen: **beleidsadvisering, ontwikkeling en beheer van routes en netwerken via het Routebureau** en **projectontwikkeling/-uitvoering** die de kwaliteit van recreatie en toerisme versterken.

Beleidsontwikkeling en -ondersteuning

Het Recreatieschap behartigt de belangen van de aangesloten gemeenten op het terrein van recreatie en toerisme. Directie en medewerkers namen in 2025 deel aan diverse (werk)groepen, stuurgroepen en overlegplatforms en leverden inhoudelijke ondersteuning bij beleidsvorming en regionale afstemming.

Een belangrijk accent in 2025 was het beter onderbouwen en zichtbaar maken van de waarde van recreatie en toerisme. Zo is het Dashboard Impact Toerisme ingezet om inzichtelijk te maken welke bijdrage recreatie en toerisme leveren aan economie, samenleving en omgeving, onder meer voor gemeenten als De Wolden, Hoogeveen, Tynaarlo, Westerveld en Assen. Daarnaast is in 2025 extra aandacht besteed aan het denken vanuit brede welvaart, onder andere via de notitie ‘Brede welvaart verbeteren’ (CELTH), die verkent hoe de Drentse samenleving kan profiteren van recreatie en toerisme in termen van brede welvaart.

Ook zijn in 2025 beleids- en ontwikkelopgaven opgepakt die bovenlokaal van aard zijn. Namens de Noord-Drentse gemeenten Noordenveld, Tynaarlo en Aa en Hunze is gewerkt aan een strategische kansenkaart vrijetijdseconomie Noord-Drenthe in het kader van Nij Begun (Rijksprogramma dat met langjarige investeringen brede welvaart in Groningen en Noord-Drenthe wil versterken). Doel is om de vrijetijdseconomie stevig te positioneren in de plannen en kansen ook in samenhang met Groningen te benutten. Kennisdeling en communicatie zijn in 2025 structureel ingevuld via overleggen en bijeenkomsten (waaronder het Recreatiecongres en de jaarlijkse bestuursexcursie, Aortaoverleg) en via periodieke nieuwsbrieven en online kanalen.

Daarnaast leverden wij bijdragen aan gebiedsontwikkelingsprocessen (o.a. Ruinen) en bewaakten we de afstemming tussen provinciaal en gemeentelijk beleid en ontwikkelingen van derden. Hierbij is actief samengewerkt met uiteenlopende partners, waaronder natuurbeschermingsorganisaties, HISWA-RECRON, KHN, Nationale Parken Drentsche Aa en Drents-Friese Grensstreken en De Hondsrug UNESCO Global Geopark. Ook vond afstemming plaats met grensregio’s en buurprovincies (o.a. Emsland Touristik, Groningen, Fryslân en Overijssel).

Recreatiecongres 2025

Routebureau

Het Routebureau ontwikkelt, beheert en onderhoudt de bewegwijzerde wandel- en fietsroutes en routenetwerken in Drenthe en Ooststellingwerf. Hiermee ondersteunt het Recreatieschap een belangrijke basisvoorziening voor recreatie dicht bij huis, intensief gebruikt door inwoners én bezoekers.

In 2025 is het beheer en onderhoud van routes uitgevoerd in nauwe samenwerking met bijna 150 vrijwilligers. Zij zijn onze ogen en oren in het veld en leveren een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit en betrouwbaarheid van de netwerken.

Daarnaast organiseerden we in 2025 een vrijwilligersdag met een grote opkomst (o.a. 100 vrijwilligers bijeen) als waardering en om kennis en ervaringen te delen.

In 2025 lag de nadruk op kwaliteitsverbetering, beleving en inclusie. Zo zijn samen met Zorgbelang Drenthe de eerste vijf toegankelijke fietsroutes geopend, gericht op gebruikers van onder meer scootmobielen, (elektrische) rolstoelen, driewielers en duofietsen. De gezamenlijke inspanningen voor het optimaliseren van de fietsmogelijkheden worden gewaardeerd. Volgens de Landelijke Rapportage Recreatief Fietsen 2025 van het Landelijk Fietsplatform, blijft Drenthe de favoriete provincie van recreatieve fietsers!

- We krijgen een prachtige waardering van 8,6 als fietsprovincie
- Ons knooppuntennetwerk scoort een 8,2
- Drenthe wordt maar liefst drie keer zo vaak genoemd als favoriete fietsprovincie dan op basis van ons inwoneraantal verwacht zou worden!

De rapportage laat zien dat fietsen in Drenthe vooral draait om ontspanning, buiten zijn en gezondheid, met een gemiddelde afstand van 27,7 km per rit. We zijn trots op deze waardering, maar blijven investeren in verbetering: meer comfort, veiligheid en fijne rustplekken voor iedereen die Drenthe op de fiets ontdekt!

Het routeaanbod is in 2025 bovendien versterkt met diverse thema- en belevingsroutes, waaronder:

- actualisatie en heropening van de Tour de TT-route en de realisatie van een TT-selfiespot (jubileumjaar 100 jaar TT);
- ontwikkeling van gethematiseerde routes in het kader van 80 jaar Vrijheid, waaronder een route “Sporen uit de Tweede Wereldoorlog”;
- voorbereiding/ontwikkeling van een fietsroute langs de grenzen van Drenthe (±350 km, 6 etappes, met themaborden);
- ontwikkeling van 19 Veenland wandelpaden in samenwerking met Duitse partners (9 NL, 10 DE);
- vernieuwing van de Landgoederenroute Eelde-Paterswolde met digitale verrijking (audio/video) en opening in september 2025;
- voorbereiding van het actualiseren van stadswandelingen in Assen, Hoogeveen en Meppel;
- digitale ontsluiting: Drenthe Routes app
- het bankjesproject dat in 2025 is doorgezet: na plaatsing van meer dan 100 bankjes in de afgelopen jaren, wordt (met steun van de provincie) opnieuw ingezet op extra rustpunten, waaronder bankjes, relaxstoelen en picknicktafels (ook geschikt voor mindervaliden).
- in 2025 is de herijkte MTB-visie aangeboden en is het startsein gegeven voor het plaatsen van 27 informatiepanelen bij MTB- en gravelroutes in Drenthe en het Drents-Friese Wold.

Projectontwikkeling en beheer stimuleringsfonds

Projectontwikkeling
Op verzoek van de gemeenten initieert, stimuleert en/of voert het Recreatieschap projecten uit die bijdragen aan de versterking van recreatie en toerisme in Drenthe en Ooststellingwerf. In 2025 lag hierbij de nadruk op projecten die beleving, toegankelijkheid en regionale samenwerking versterken. Een belangrijk voorbeeld is de Regio Deal-aanvraag 'Vrijetijd en Verhalen van het Landschap' (Zuid- en Oost-Drenthe), waarin verhalen over landschap en erfgoed worden verbonden aan vrijetijdsactiviteiten zoals routes, kunst en attracties. Het Recreatieschap is verantwoordelijk voor de uitvoering van onderdelen en heeft de rol van penvoerder. Daarnaast is in 2025 samen met provincie Drenthe, Marketing Drenthe en Vitale Vakantieparken gewerkt aan een programma voor toekomstgericht ondernemerschap en een toekomstbestendige sector. Het actieprogramma richt zich op een praktische aanpak voor bedrijven (o.a. ondersteuning richting vergroenen, circulariteit, digitalisering, financiering en begeleiding richting certificering zoals Green Key).

Stimuleringsfonds
Ontstaan: Sinds 1998 heeft het Recreatieschap een fonds voor recreatie en toerisme, ook wel het stimuleringsfonds genoemd (dit is ook opgenomen in de gemeenschappelijke regeling). Jaarlijks stellen de deelnemende gemeenten een bedrag voor dit fonds beschikbaar gebaseerd op een vaste bijdrage en een bedrag in samenhang met de toeristische overnachtingen. Ongeveer 3% van de toeristenbelasting wordt zo via het Recreatieschap direct weer ingezet ter stimulering van de sector. De omvang van het fonds fluctueert daardoor. In 2025 was de bijdrage gemeenten aan het fonds € 320.362,-

Doelstelling: Het fonds heeft als doel vernieuwing en stimulering van recreatie en toerisme in Drenthe en Ooststellingwerf in brede zin op een doelmatige, effectieve en efficiënte manier mogelijk te maken, bij voorkeur met gemeentegrens-overschrijdende impact. Een bijdrage uit het fonds fungeert vaak als vliegwiel: het maakt snelle cofinanciering en het aantrekken van aanvullende middelen mogelijk, waardoor projecten die anders lastig realiseerbaar zijn toch kunnen worden uitgevoerd. Met een toezegging van een bijdrage uit het fonds kunnen op snelle wijze andere subsidiegelden worden verkregen. Zo kan snel worden ingespeeld op wensen vanuit overheden en bedrijfsleven. Projecten die niet of slechts met veel moeite zouden zijn gerealiseerd, zijn door inzet van het fonds toch uitvoerbaar gebleken. De opzet was dan ook in de afgelopen jaren zeer succesvol. De fondsmiddelen zorgen voor een grote multiplier in relatie tot de inzet van andere (subsidie)middelen.

Inzet: In 2025 is via de inzet van het stimuleringsfonds een investering in het Drentse/Ooststellingwerfse recreatief-toeristisch product van 2,3 miljoen euro gerealiseerd. Met een bijdrage van € 1,- vanuit het stimuleringsfonds werd € 7,= aan mede-investeringen uitgelokt in 2025; **het multiplierеffect is groot**.

G. Aorta

Het Recreatieschap brengt de recreatief-toeristische beleidsadviseurs van de Drentse gemeenten en Ooststellingwerf regelmatig bij elkaar in het AORTA: het Algemeen Overleg Recreatie en Toerisme Ambtenaren. Ongeveer eens per zes weken delen de beleidsadviseurs er praktijkervaringen, spiegelen vraagstukken en trekken samen op wanneer dossiers in meerdere gemeenten spelen. Ook partners als de provincie, Vitale Vakantieparken Drenthe en Marketing Drenthe sluiten aan, zodat beleid en uitvoering elkaar versterken.

AORTA is meer dan een overlegtafel. We zorgen voor inspiratie en actualiteit met gastsprekers over thema's die nú spelen, en organiseren excursies naar vooruitstrevende recreatiebedrijven om innovaties en trends van dichtbij te ervaren. Wanneer de situatie daarom vraagt, wordt vanuit het AORTA gericht gebouwd aan adviezen en handreikingen voor gemeenten.

Daarnaast biedt het Recreatieschap cursussen en themasessies exclusief voor AORTA-leden. Zo groeit niet alleen de kennis, maar vooral ook het netwerk en het onderlinge vertrouwen—de basis om als regio slagvaardig te blijven in een sector die continu in beweging is.

H. Doelmatigheid en rechtmatigheid

De aard en omvang van het Recreatieschap laten drie kenmerken zien:

- Kleinschaligheid;
- Effectiviteit;
- Intensiviteit (veel projecten).

Doelmatigheid

Het Recreatieschap werkt voortdurend aan de verbetering van de bedrijfsvoering en de administratieve opzet, waarbij mede de aanbevelingen van de accountant worden betrokken. Nieuwe ontwikkelingen, verdergaande digitalisering e.d. worden gesignaleerd en waar mogelijk doorgevoerd. De invordering van rekeningen, het verrichten van betalingen en het zorgen voor tijdige en juiste bevoorschotting van subsidiemiddelen heeft ook in het afgelopen jaar aandacht gehad.

Rechtmatigheid

In het kader van de rechtmatigheidscontrole en het speelveld waarbinnen het Recreatieschap zich beweegt, zijn volgens de van toepassing zijnde interne en externe regelgeving de volgende zaken onder de aandacht:

- Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), inclusief notities van de commissie BBV;
- Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO);
- Wet Gemeenschappelijke Regelingen;
- Gemeenschappelijke Regeling Recreatieschap Drenthe;
- Regeling schatkistbankieren decentrale overheden;
- Rechtspositionele regelingen personeel en regelgeving belastingwetgeving;
- Wet op de Omzetbelasting 1968
- Wet Fido en treasurystatuut;
- Regelgeving Europees aanbesteden en staatssteun;
- Gemeentewet;
- Ambtenarenwet;
- Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT);
- Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (WNRA);
- CAO Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties (SGO);
- Kadernota rechtmatigheid;
- Wet op de loonbelasting 1964
- Algemene wet bestuursrecht

I. Communicatie

Communicatie

Communicatie is een belangrijke randvoorwaarde voor het effectief uitvoeren van onze werkzaamheden. Door opdrachtgevers, partners en andere belangstellenden actief te informeren over onze activiteiten, doelstellingen en resultaten, vergroten wij de transparantie en versterken wij het vertrouwen en de betrokkenheid binnen ons netwerk.

Onze nieuwsbrieven vormen een belangrijk instrument binnen deze communicatiestrategie en zijn afgestemd op verschillende doelgroepen, waaronder raadsleden en vrijwilligers. In 2025 zijn drie algemene nieuwsbrieven en twee vrijwilligersnieuwsbrieven verstuurd. Daarnaast zetten wij social mediakanalen bewust en structureel in als waardevol hulpmiddel om onze achterban en opdrachtgevers te informeren en te inspireren. Via deze kanalen delen wij actuele ontwikkelingen, projectresultaten en relevante thema's op een toegankelijke en laagdrempelige manier, met ruimte voor interactie.

Effectieve communicatie stelt ons bovendien in staat om signalen en feedback uit het netwerk op te halen, de zichtbaarheid van projecten te vergroten en onze positie binnen de sector verder te versterken. Door regelmatig en consistent te communiceren, bouwen wij aan een herkenbare en betrokken community rondom recreatie en toerisme in Drenthe en Ooststellingwerf.

Via onze website bieden wij uitgebreide en toegankelijke informatie over onze organisatie en activiteiten. Ook op social media zijn wij actief aanwezig. Eind 2025 telde ons Instagram-kanaal 1.260 volgers, Facebook 2.300 volgers en LinkedIn 1.550 volgers. Deze kanalen ondersteunen ons bij het delen van kennis, het voeren van het gesprek met onze omgeving en het verder versterken van ons netwerk.

Netwerken/samenwerken

Het Recreatieschap speelt een essentiële rol als spil binnen het recreatief-toeristische werkveld namens de gemeenten. Door intensieve samenwerkingen met diverse organisaties creëren we waardevolle verbindingen die de regio versterken.

Onze partners en projecten omvatten:

- **Provincie Drenthe:** In het programma Vitale Vakantieparken Drenthe ontwikkelen we toeristisch-recreatieve netwerken en werken we aan belangrijke visies zoals de MTB- en Wandelvisie, visie op de kleine watersport en hippische recreatie. Deze initiatieven dragen bij aan de versterking van de recreatieve infrastructuur in onze regio. Ook het actieprogramma “Toekomstbestendig Drenthe” is ontstaan vanuit samenwerking met Provincie en met Marketing Drenthe en Vitale Vakantieparken.
- **Marketing Drenthe:** Sinds 2021 zijn we gezamenlijk gehuisvest, wat de samenwerking aanzienlijk bevordert. Samen ontwikkelen we de ‘Drenthe gids’ en onderhoudt Marketing Drenthe de database achter ‘Drenthe.nl’, waardoor we onze informatie actueel en toegankelijk houden.
- **Regiomarketing organisaties:** In verschillende projecten stemmen we af met deze organisaties om de marketingstrategieën te optimaliseren en de aantrekkingskracht van onze regio te vergroten.
- **Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek en NP Drentsche Aa:** Samenwerking met gebiedspartijen zorgt ervoor dat we de natuurlijke en cultuur- rijkdommen van onze regio optimaal kunnen benutten.
- **Diverse ondernemersorganisaties:** Door initiatieven te ontplooien zoals het Expertteam Drenthe, die de sector versterken, creëren we nieuwe kansen voor ondernemers en stimuleren we lokale economische groei.
- **Natuurorganisaties:** We streven naar een evenwichtige aanpak van ‘beschermen, beleven en benutten’, zodat de toegankelijkheid van natuurgebieden gewaarborgd blijft en recreatief-toeristische voorzieningen van hoge kwaliteit zijn.

Deze samenwerkingen zijn niet alleen gericht op het versterken van de recreatieve sector, maar ook op het verbeteren van de belevingswaarde voor bezoekers en het bevorderen van duurzame ontwikkeling. Door krachten te bundelen, zetten we samen stappen om een bloeiende en vitale toeristische toekomst voor Drenthe te behouden.

J. Resultaat boekjaar

Het boekjaar 2025 wordt afgesloten met een positief resultaat van € 49.043.

Voorstel tot vaststelling van de jaarrekening

Onder verwijzing naar het vorenstaande stelt het Dagelijks Bestuur u voor:

a. Over te gaan tot vaststelling van de jaarrekening van het Recreatieschap 2025;

b. Het resultaat over 2025 te weten € 49.043 als volgt te bestemmen:
- toe te voegen aan de bestemmingsreserve personele inzet.

Programma**verantwoording**

1. Personeel

Onze medewerkers vormen het hart van het Recreatieschap. Hun deskundigheid, betrokkenheid en kennis van de bestuurlijke en inhoudelijke opgaven bij onze gemeenten bepalen in hoge mate de kwaliteit van onze dienstverlening. Daarom investeren we gericht in welzijn, ontwikkeling en betrokkenheid. Betrokken professionals die de sector én de context van onze opdrachtgevers begrijpen, zijn onmisbaar voor het uitvoeren van onze taken.

Het Recreatieschap werkt met een compacte en slagvaardige organisatie. De formatie bestaat uit beleidsadvisering (2,6 fte), het Routebureau (3,6 fte), ondersteuning bedrijfsvoering (1,1 fte) en directie (1 fte). De beleidsadviseurs ondersteunen en adviseren de deelnemende gemeenten op strategisch en inhoudelijk niveau. Het Routebureau is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van o.a. het fietsknooppuntennetwerk en levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de recreatieve infrastructuur in Drenthe en Ooststellingwerf. Daarnaast ondersteunen wij onze deelnemende gemeenten waar nodig met expertise en uitvoeringskracht.

Binnen onze organisatie is ruimte voor inclusiviteit en ontwikkeling. Via het gemeentelijk doelgroepenbeleid is een medewerker (0,83 fte) werkzaam binnen het Recreatieschap. Deze medewerker wordt ingezet binnen in een prikkelarme werkomgeving en draagt bij aan het beheer en onderhoud van het fietsknooppuntennetwerk in Drenthe en Ooststellingwerf. Ook bieden wij stageplaatsen aan MBO- en HBO-studenten.

Om de kwaliteit van onze dienstverlening te waarborgen, voeren wij jaarlijks beoordelingsgesprekken. Hierin bespreken wij wederzijdse verwachtingen en bewaken

wij dat onze inzet blijft aansluiten bij de behoeften van de deelnemende gemeenten. Bij het Recreatieschap is een vertrouwenspersoon aangehaakt; zij is beschikbaar voor de werknemers, zodat we zorgdragen voor een veilige, respectvolle en integere werkomgeving.

Het Recreatieschap werkt hybride. Medewerkers kunnen zowel op kantoor als vanuit huis werken. Wij faciliteren dit met passende ICT-voorzieningen en een thuiswerkvergoeding, zodat medewerkers hun werkzaamheden effectief en duurzaam kunnen uitvoeren.

2. Huisvesting

Het Recreatieschap werkt samen met Marketing Drenthe en Vitale Vakantieparken Drenthe vanuit een gezamenlijke kantoorlocatie in Dwingeloo. Voor materialen, bebording en bevestigingsmiddelen maken we daarnaast gebruik van een aparte opslagruimte op het industrieterrein van Dwingeloo. We hebben het kantoor bewust multifunctioneel ingericht. Medewerkers kunnen er samenwerken en overleggen, maar ook geconcentreerd werken, bellen of digitaal vergaderen in passende ruimtes. Zo faciliteren we een flexibele en energieke werkomgeving waarin iedereen optimaal kan presteren en we als organisatie wendbaar blijven. Daarmee versterken we onze samenwerking.

3. Onderhoud

Het Recreatieschap start ieder jaar verschillende projecten, maar niet alle eindproducten blijven onder ons beheer. Voor een aantal producten – zoals de wandelnetwerken – is daarom een structurele financiële bijdrage afgesproken met de deelnemende gemeenten. Daardoor kunnen we het beheer en onderhoud blijvend organiseren en voorkomen we dat nieuwe voorzieningen na een paar jaar achteruitgaan. Zo blijven ze compleet, actueel en toekomstbestendig.

Met beperkte middelen houden we de onderhoudskosten bovendien beheersbaar door een betrokken groep vrijwilligers in te zetten. Zij voeren controles uit en doen kleine reparaties aan de wandelnetwerken, zodat de routes veilig en goed onderhouden blijven. Samen zorgen we ervoor dat recreatie duurzaam en voor iedereen toegankelijk is

4. Overige

Toeristische Informatievoorziening

Het Recreatieschap werkt samen met TIP-organisaties in Drenthe om de toeristische informatievoorziening verder te versterken. Goede en actuele informatie is essentieel om een bestemming aantrekkelijk en toegankelijk te maken voor bezoekers. Daarom bieden we TIP-medewerkers trainingen en cursussen aan, zoals over de Duitse taal en cultuur, zodat zij gasten nog beter kunnen helpen.

Daarnaast ontwikkelen en verspreiden we verschillende informatiemiddelen. Denk aan een dagrecreatieve kaart (met meer dan 50.000 exemplaren), een bijdrage aan de totstandkoming van de Drenthe-gids en diverse wandelknooppuntkaarten. Ook dragen we zorg voor een actuele en betrouwbare database op Drenthe.nl. Zo werken we samen aan betere recreatieve informatie en een hogere kwaliteit voor inwoners en bezoekers.

Bestuursexcursie 2025

Tijdens de bestuursexcursie beleefden we een inspirerende en goedgevulde dag. We trapten vroeg af bij De Bonte Wever in Assen, waar onze voorzitter Gerrie Hempen (wethouder De Wolden) de excursie opende. Daarna volgden bijdragen over de Regio Deal en actuele routeprojecten, én een kijkje in de ambities en ontwikkeling van De Bonte Wever als recreatie- en congreslocatie.

Vervolgens reisden we door naar Vakantiepark Cnossen Leekstermeer. Daar kregen we een toelichting op het programma Drentse Uitblinkers en namen de eigenaar en zijn team ons mee het park op. Zijn verhaal over ondernemerschap met oog voor natuur en ontwikkeling maakte veel indruk.

Aan het einde van de dag keerden we terug naar Assen. We kijken terug op een dag vol nieuwe ideeën, mooie gesprekken en volop netwerkmomenten. Dank aan alle deelnemers—graag tot volgend jaar!

Bestuursexcursie 2025

Marijn de Vries, Gerrie Hempen en Willemien Meeuwissen

Recreatiecongres

Het Recreatiecongres 2025 werd feestelijk geopend door Dick Dijkstra (Recreatieschap Drenthe) en Astrid Crum (Marketing Drenthe). Olaf Vugts, voormalig directeur van De Efteling, gaf daarna een inspirerende keynote over imagineering, storytelling en merkbeleving: hoe creëer je een ervaring die mensen raakt én toekomstbestendig is?

Nieuw dit jaar was het Recreatiefestival: drie uur lang stelden deelnemers hun eigen programma samen uit uiteenlopende sessies en ervaringen. Thema's als trends in de vrijetijdseconomie, toekomstbestendig ondernemerschap, duurzaamheid (met de lancering van het actieprogramma Toekomstbestendig R&T Drenthe), toegankelijkheid en innovatie kwamen volop aan bod, naast praktijkverhalen en excursie-elementen. In het middagprogramma, onder leiding van dagvoorzitter Marijn de Vries, deelden bestuurders actuele ontwikkelingen en blikten vooruit op 2026. De dag werd krachtig afgesloten met een AI-sessie over de kansen van kunstmatige intelligentie voor recreatie en toerisme. Het congres bracht energie, nieuwe verbindingen en concrete ideeën — en stimuleerde de Drentse sector richting de toekomst.

5. Stimuleringsfonds

Jaarlijks leveren de deelnemende gemeenten een bijdrage aan het Stimuleringsfonds, waarbij de hoogte is gekoppeld aan de opbrengsten uit de toeristenbelasting. Vanuit dit fonds ontvangen recreatief-toeristische projecten een financiële impuls. Na een zorgvuldige beoordeling doet het Recreatieschap toezeggingen aan initiatieven die passen bij de doelstelling van het fonds. De uitbetaling van deze bijdragen vindt veelal plaats tijdens de uitvoering of na afronding van het project. Toezeggingen die nog niet zijn uitbetaald, blijven gereserveerd binnen de bestemmingsreserve van het Stimuleringsfonds Recreatie en Toerisme.

In 2025 stelden de deelnemende gemeenten gezamenlijk € 320.362 beschikbaar. Met deze middelen werd een totaal investeringsvolume van € 2.338.869 mogelijk gemaakt. Voor een volledig overzicht van de in 2025 ondersteunde projecten verwijzen wij naar bijlage 5.

6. Projectverantwoording

In 2025 werkte het Recreatieschap aan een veelzijdige portefeuille van projecten: van eigen initiatieven tot samenwerking in trajecten van partners. We namen daarbij niet alleen de coördinatie en uitvoering op ons, maar investeerden ook actief mee om plannen sneller van de grond te krijgen. Hieronder volgt een overzicht van de projecten waar in 2025 aan gewerkt is.

Projecten in uitvoering

Expertteam DGH (Dagrecreatie, Groepsaccommodaties, Horeca)

Het Expertteam DGH ondersteunt Drentse ondernemers in de dagrecreatie, groepensector en hotellerie bij het versterken van hun bedrijfsvoering en toekomstbestendigheid. Ondernemers krijgen onafhankelijk en deskundig advies op maat, gericht op thema's als strategie, marketing, financiën, conceptontwikkeling en duurzaamheid. Het traject bestaat uit een intake, een expertsessie met specialisten en een concreet adviesrapport, gevolgd door coaching bij de uitvoering. Het Expertteam helpt bedrijven om in te spelen op actuele uitdagingen zoals veranderende gastenwensen, personeelskrapte en verduurzaming. Gedurende de looptijd van het project zullen 30 bedrijven aan adviestraject kunnen doorlopen. Het project loopt tot eind 2026 en bevindt zich in de uitvoeringsfase.

Bankjes in Drenthe, deel 2

Jaarlijks trekken duizenden inwoners en toeristen eropuit om het Drentse buitenleven te beleven. Om deze natuurervaring te versterken, zet Recreatieschap Drenthe zich opnieuw in voor het plaatsen van extra rustpunten langs wandel- en fietsroutes. In dit project worden minimaal 70 hoogwaardige en duurzame bankjes gerealiseerd, waarvan een deel met een verlengd blad dat ook geschikt is voor rolstoelgebruikers. Zo wordt recreatie in Drenthe toegankelijker voor iedereen. Met dit initiatief versterken we niet alleen de recreatieve kwaliteit, maar ook de sociale en maatschappelijke impact van Drenthe als dé recreatieve provincie van Nederland.

Fietsroute "Rondje Drenthe"

In 2025 heeft Recreatieschap Drenthe gewerkt aan het zichtbaar maken van de bestaande fietsroute Rondje Drenthe – een ruim 300 km lange route langs de provinciegrenzen – door het plaatsen van routebordjes in het veld. Meer dan 500 bordjes maken het voor fietsers eenvoudiger om de etappes te volgen en optimaal te genieten van de variatie in landschap, cultuur en natuur. Hiermee ondersteunen we de beleving van Drenthe als fietsprovincie en versterken we de toegankelijkheid en zichtbaarheid van deze unieke fietsroute voor inwoners en bezoekers.

Onthulling Selfiepunt Drenthepad in Orvelte

Drenthepad; 50 jaar

In 2025 bestond het Drenthepad 50 jaar. Nivon Natuurvrienden (beheerder) organiseerde samen met partners een jubileumproject om wandelen in Drenthe extra onder de aandacht te brengen. Recreatieschap Drenthe droeg bij met het ontwerp en de plaatsing van een manshoog cortenstalen ‘wandelman’-beeld bij de startetappe: een herkenbaar beginpunt en fotomoment voor wandelaars. Verder waren er etappewandelingen met retourvervoer (SportDrenthe/regio’s), een promotiecampagne voor inwoners (Marketing Drenthe) en een digitale stempelkaart via drenthepad.nl. Met deze gezamenlijke inspanning vieren we niet alleen een halve eeuw Drenthepad, maar stimuleren we ook het wandelen als gezonde en toegankelijke manier om Drenthe te beleven.

Fietsroute “Langs de grenzen van Drenthe”

Met de fietsroute ‘Langs de grenzen van Drenthe’ wordt gewerkt aan een meerdaagse route van circa 350 kilometer, verdeeld over zes dagetappes. De route volgt zoveel mogelijk de provinciegrens en laat fietsers het Drentse landschap intens beleven. Door aandacht te besteden aan de geologische, culturele en economische ontstaansgeschiedenis krijgen bezoekers meer inzicht in de verscheidenheid en schoonheid van Drenthe. Deze verdieping vergroot het begrip en de waardering voor het landschap, wat bijdraagt aan zorgvuldig gebruik en behoud. De route onderscheidt zich door deze inhoudelijke diepgang en maakt fietsen niet alleen leuk, maar ook betekenisvol.

Informatiepanelen mountainbikeroutes

Vanuit dit project komen bij de startpunten van de MTB-routes informatiepanelen. Hierop komt o.a. tekstuele uitleg over de route betreffende niveau en moeilijkheidsgraad. Daarnaast wordt informatie gegeven over dichtstbijzijnde horeca en toiletvoorzieningen.

Opwaardering kinderroutes

De kinderroutes van Recreatieschap Drenthe bestaan al heel lang. Daarom geven we de routes de komende tijd een nieuwe impuls; het omvormen naar routes die beter aansluiten op de belevingswereld van jonge kinderen. Als eerste is kinderfietsroute ‘De Verdwenen Eenhoorn’ in de omgeving van Dwingeloo omgevormd tot de kinderfietsrout ‘De Planetenweg’. In samenwerking met een illustrator ont een speelse route met een sterk verhalend karakter. In 202 wordt naar verwachting de kinderwandelroute Poolshoogte gerealiseerd. Met dit project stimuleert Recreatieschap Dre bewegen, natuurbeleving en ontdekkend leren bij kinderen.

Toegankelijke fietsroutes

In 2024 startte Recreatieschap Drenthe samen met Hondsrug Drenthe, de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Emmen en Coevorden en met steun van de provincie Drenthe het project Toegankelijke fietsroutes. Deze routes zijn speciaal ontwikkeld voor gebruikers van scootmobielen en elektrische rolstoelen. De bewegwijzerde routes volgen zoveel mogelijk het fietsknooppuntennetwerk en lopen over bestaande, toegankelijke paden. Bij de routeontwikkeling is aandacht voor bereikbare parkeerplaatsen, sanitaire voorzieningen en horeca. De tracés zijn in samenwerking met Zorgbelang Drenthe en gebruikers beoordeeld. Na afronding wordt ingezet op uitbreiding naar andere regio’s in Drenthe en Ooststellingwerf.

Rondwandelingen Moor

In samenwerking met onze Duitse partners van het Naturpark Moor-Veenland zijn 19 nieuwe thematische wandelroutes gerealiseerd in het grensoverschrijdende natuurgebied Bourtanger Moor – Veenland. De routes voeren door het unieke veenlandschap van Noordoost-Nederland en Noordwest-Duitsland en bieden veel afwisseling en beleving. Aan Nederlandse zijde zijn 9 rondwandelingen ontwikkeld over het bestaande wandelnetwerk, voorzien van herkenbare themabordjes. In Duitsland zijn 10 routes aangelegd volgens de kwaliteitscriteria van de Duitse Wandelbond. De wandelingen variëren in lengte van 6 tot 17 kilometer en maken het landschap toegankelijk voor een breed publiek.

Themafietsroute De Boer Op

In 2025 ontwikkeld Recreatieschap Drenthe, in samenwerking met gemeente Ooststellingwerf en Coöperatie Appelscha Regio, de thematische fietsroute “De Boer op”. Deze route leidt fietsers door het agrarisch hart van Zuidoost-Drenthe en brengt verleden en heden van het boerenlandschap dichtbij. Met deze themafietsroute wil het Recreatieschap recreanten verleiden om het Ooststellingwerfse buitengebied te ontdekken en langer in de regio te verblijven. De route biedt een afwisselende combinatie van natuur, cultuur en lokale smaken en draagt zo bij aan de beleving van het gebied. De opening staat gepland voor het voorjaar van 2026. De realisatie van de route is mede mogelijk dankzij een financiële bijdrage van het Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek.

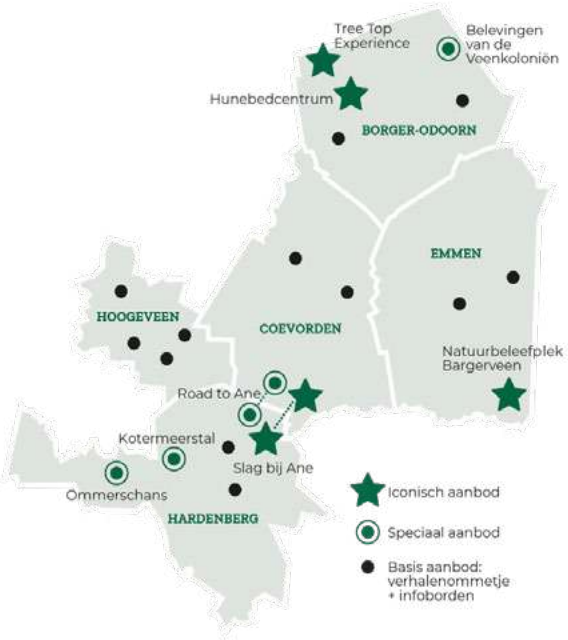
Toekomstbestendig R&T Drenthe

Met het actieprogramma Toekomstbestendig R&T Drenthe werken Provincie Drenthe, Marketing Drenthe, Recreatieschap Drenthe en Vitale Vakantieparken Drenthe samen aan een sterke en toekomstbestendige recreatie- en toerismesector. Ondernemers die willen investeren in verduurzaming en vernieuwing krijgen de komende drie jaar extra ondersteuning, zodat zij sneller de juiste kennis, begeleiding en netwerken vinden. Het programma bundelt bestaande initiatieven en biedt praktische adviezen, themasessies en kennisdeling. Zo versterken we de veerkracht van de sector en borgen we de waarde van recreatie en toerisme voor Drenthe op de lange termijn.

Regiodeal ZO Drenthe; Vrijetijd en Verhalen van het Landschap

In 2025 ging het project Vrijetijd en Verhalen van het Landschap onder penvoerderschap van Recreatieschap Drenthe officieel van start, binnen de Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe II. Met dit initiatief verbinden we de unieke verhalen van het Drentse landschap – zoals natuur, historie en cultuur – aan het vrijetijdsaanbod, waardoor een rijk palet aan belevenissen ontstaat voor inwoners en bezoekers. Het project versterkt niet alleen de identiteit en aantrekkingskracht van de regio, maar draagt ook bij aan gezondheid, sociale verbondenheid en economische vitaliteit. We werken hierin nauw samen met gemeenten, provincie, ondernemers en lokale organisaties om Zuid- en Oost-Drenthe toekomstbestendig en aantrekkelijk te maken.

Gedurende 2 ½ jaar wordt gewerkt aan het beleven van de Slag bij Ane (via locatietheater), planvorming voor de Tree Top Experience (bij het Boomkroonpad), ontwikkeling recreatief cluster Bargerveen, impuls voor het verhaal van de Veenkoloniën, impuls voor het Hunebedcentrum, verdere ontwikkeling van de Ommerschans, verbeteren van het gebied van de Kotermeerstal én krijgt het wandelaanbod een flinke verbeterslag door de verhalen van het landschap beleefbaar te maken via wandelommetjes. Ook wordt gewerkt aan een impuls ondernemerschap door kennis en ervaring op gebied van AI en Cybersecurity te delen. Met behulp van de middelen van de Regiodeal werken we aan voorwaarden zodat de generatie die nu opgroeit dezelfde kansen heeft in 2050 als leeftijdsgenoten in de rest van Nederland. We werken daarmee aan het verbeteren van de brede welvaart.

Kansenkaart vrijetijdseconomie voor Nij Begun

Recreatieschap Drenthe heeft namens de gemeenten Noordenveld, Tynaarlo en Aa & Hunze een strategische kansenkaart opgesteld voor de vrijetijdseconomie in Noord-Drenthe. Deze kansenkaart is ontwikkeld binnen het Rijksprogramma **Nij Begun**, dat zich richt op het versterken van de brede welvaart in Groningen en Noord-Drenthe. De kansenkaart is een inspiratiedocument. Het biedt denkrichtingen om ideeën te stimuleren, samenwerking te bevorderen en het gesprek te voeren over de toekomst tot 2056. Daarbij is nadrukkelijk gekeken naar kansen over provinciegrenzen heen, met thema's als erfgoed, landschap en water als verbindende factoren.

Overhandiging Kansenkaart aan wethouder Jos Darwinkel

Themafietsroute Sporen uit de Tweede Wereldoorlog

In het kader van 80 jaar vrijheid zijn een drietal fietsroutes ontwikkeld. De thematische fietsroute ‘Sporen uit de Tweede Wereldoorlog’ verbindt recreatie met betekenisvolle geschiedenis. Fietsers ontdekken zichtbaar oorlogserfgoed en persoonlijke verhalen langs de route, die nu niet alleen digitaal beschikbaar is, maar ook bebord in het veld. Via Drenthe.nl en de gratis DrentheRoutes app wordt de beleving verdiept met korte video’s en historische verhalen op locatie. De route is de eerste van drie geplande thematische fietsroutes en is ontwikkeld in samenwerking met provincie Drenthe, meerdere gemeenten, Gebiedspromotie Zuidwest-Drenthe en Recreatieschap Drenthe. Zo blijft het verleden tastbaar en beleefbaar voor inwoners en bezoekers, en krijgt fietsen in Drenthe extra inhoud en betekenis.

Stadsbeleving in Drenthe

Recreatieschap Drenthe diende bij de provincie Drenthe een subsidieaanvraag in voor de actualisatie van drie bestaande stadswandelingen in Assen, Hoogeveen en Meppel. Met deze aanvraag wordt aangesloten bij de provinciale subsidieregeling voor thematische wandelroutes uit de Agenda Recreatie & Toerisme 2024–2028. De routes, die dateren uit de jaren ’90, worden vernieuwd tot eigentijdse belevingsroutes met aandacht voor cultuurhistorie. In samenwerking met gemeenten en lokale partners worden de routes inhoudelijk versterkt en digitaal verrijkt. Hiermee krijgt wandelen in de stad een nieuwe impuls en wordt Drenthe verder gepositioneerd als wandelprovincie.

Route App

De app Drenthe Routes is gelanceerd. In de app zijn alle themaroutes van Recreatieschap Drenthe gebundeld. Daarnaast biedt de app, onder voorwaarden, ook ruimte aan routes van andere aanbieders. In samenwerking met de gemeente Aa en Hunze is de functionaliteit uitgebreid, waardoor ook escapetours via de app te beleven zijn. Met Drenthe Routes wordt het ontdekken van wandel- en fietsroutes in Drenthe eenvoudiger en aantrekkelijker voor een breed publiek.

Wandelroutes Eelde Paterswolde

De nieuwe routes vervangen onze oude Landgoederen Eelde-route van 17 kilometer. Deze route was erg lang en moest vanwege natuurontwikkeling in het Friesche Veen worden gewijzigd. Het tracé is nu opgesplitst in twee rondwandelingen van elk ongeveer 10 kilometer; de Landgoederenroute Paterswolde en de Landgoederenroute Eelde. Naast nieuwe bewegwijzering en een informatiebord is de thematische wandelroute online aangevuld met extra's zoals audiofragmenten en korte filmpjes. Zo komen natuur en cultuurhistorie van het gebied nog meer tot leven.

Ontwikkeling Actieplan wandelen- Drenthe wandelprovincie

In 2025 hebben we met Provincie Drenthe, Marketing Drenthe en Wandelplatform gewerkt aan het Actieplan Wandelen – Drenthe Wandelprovincie. Wandelen sluit aan bij de groeiende behoefte aan rust en ontspanning en is bewezen gezond. Drenthe biedt veel variatie met ruim 300 routes, langeafstandspaden en een knooppuntennetwerk van circa 5.700 km. Inwoners en bezoekers waarderen dit aanbod; volgens Wandelnet staat Drenthe op plek drie van populairste wandelprovincies.

Tegelijk kan de herkenbaarheid van Drenthe als echte wandelprovincie verbeterd worden. Daarom zetten we samen in op het stimuleren en beter positioneren van wandelen in Drenthe, omdat wandelen bijdraagt aan de economie, gezondheid, leefbaarheid en verbondenheid met het landschap. We bouwen aan een herkenbaar wandelprofiel voor Drenthe, met onderscheidende verhalen die het bestaande aanbod versterken. We bundelen en laden bestaand aanbod, stimuleren beeldbepalende wandelroutes en maken wandelen dichtbij huis aantrekkelijker. De inhoudelijke vaststelling van het actieplan staat gepland in februari 2026, gevolgd door besluitvorming over de financiën in maart 2026.

Echtener Esch route

In 2025 is het wandeltracé van de Echteneresch route door het Routebureau van het Recreatieschap veranderd/verkort, waardoor de wandelroute mooier in het landschap is komen te liggen. Dit is onder andere gedaan en gerealiseerd i.s.m. Staatsbosbeheer.

De wandelroute heeft nieuwe wandelrouteborden gekregen en daar waar nodig nieuwe routepalen. In 2026 wordt er i.s.m. Dorpsbelangen Echten en de gemeente De Wolden nog (digitale) beleving toegevoegd aan het vernieuwde wandeltracé van de Echtener Esch route.

Franse huisjes

In Dwingeloo zijn vier nieuwe erfgoedbordjes feestelijk onthuld tijdens Open Monumentendag in Westerveld. De bordjes markeren de Franse Huisjes, pachtboerderij Westrup, havezate Westrup en de Nicolaaskerk. Het project is een samenwerking tussen de familie Duyverman, gemeente Westerveld, Recreatieschap Drenthe en Dwingels Eigen. Bij de Franse Huisjes wordt het verhaal verteld van de opvang van Franse Hugenoten in de 17e eeuw. Met de erfgoedbordjes wordt het Drentse erfgoed zichtbaar gehouden en actief doorgegeven aan inwoners en bezoekers.

Gravelroute Hoogeveen

De gemeente Hoogeveen heeft gevraagd of het Recreatieschap mee wil werken in de realisatie van een gravelroute voor Hoogeveen. Het mogelijke tracé voor deze gravelroute is in 2025 verkend door een oud professioneel gravelbiker. In 2026 gaat het routebureau van het Recreatieschap samen met de gemeente Hoogeveen verder werken aan de (mogelijke) realisatie van deze gravelroute.

Bewegwijzering Meppel

De gemeente Meppel heeft gevraagd of het routebureau van het Recreatieschap voor de gemeente in kaart kan brengen welke toeristische bebording aanwezig is binnen de gemeentegrenzen. Deze opdracht is het routebureau aangegaan en gestart in 2025. Allereerst is gestart met de inventarisatiewerkzaamheden in het veld en hier zal in 2026 mee worden doorgegaan, waarna in 2026 een verslaglegging volgt en de geïnventariseerde gegevens in een overzichtelijk rapport met bijbehorende digitale documenten wordt aangeboden aan de gemeente Meppel.

Naast het ontwikkelen van nieuw aanbod zorgen we ook voor een goede borging van onderhoud zodat de ontwikkelde producten ook duurzaam in stand worden gehouden. Hiervoor hebben we aanvullend de volgende onderhoudsprojecten:

Wandelknooppunten onderhoud

Na aanleg draait alles om effectief en goed georganiseerd beheer. Voor netwerken om effectief, betrouwbaar en aantrekkelijk te blijven, zijn periodieke controles essentieel. Gebruikers spelen ook een cruciale rol: zij kunnen eenvoudig meldingen maken van beschadigingen of ontbrekende bordjes, waarna deze problemen snel worden aangepakt. Het onderhoud van de bestaande netwerken is inmiddels goed geregeld, dankzij een enthousiaste groep vrijwilligers die zich hiervoor inzet. Groter onderhoud wordt

professioneel opgepakt door de medewerkers van Het Recreatieschap.
Financieel wordt het noodzakelijke onderhoud, zoals de vervanging van bordjes, informatiepanelen en bevestigingsmateriaal, bekostigd door de deelnemende gemeenten. Jaarlijks betalen zij een percentage van 5% van de investeringssom aan het Recreatieschap, zodat de netwerken continu kunnen worden gecontroleerd, schoongemaakt en hersteld. Met deze structurele aanpak waarborgen we niet alleen de kwaliteit van het wandelknooppuntennetwerk, maar versterken we ook de betrokkenheid van de gemeenschap. Samen zorgen we ervoor dat onze wandelnetwerken in topconditie blijven, klaar om te worden ontdekt door iedereen!

Project Van Gogh Drenthe - onderhoud

Het Routebureau heeft in 2022 en 2023 drie Van Gogh-fietsroutes (in totaal 150 kilometer) en vier Van Gogh-wandelroutes mede-ontwikkeld en aangelegd. De uitvoer is onderdeel van het project ‘Van Gogh Drenthe’, een initiatief van Marketing Drenthe en de provincie. De routes zijn opgeleverd in 2023 en zijn toegevoegd aan het vaste aanbod van themaroutes van Recreatieschap en zullen 10 jaar (tot maart 2033) worden beheerd en onderhouden.

Buitensportfonds

Het Buitensportfonds ondersteunt het kwalitatief op peil houden van toeristisch-recreatieve paden in Drenthe die door vrijwilligers worden onderhouden. Het fonds biedt financiële steun aan verenigingen en stichtingen die beheer hebben over fiets-, wandel-, MTB- en hippische routes en waarbij het onderhoud door vrijwilligers wordt uitgevoerd. Het fonds is niet bedoeld voor nieuw te ontwikkelen routes en kan niet aangevraagd worden door ondernemers of andere professionele instellingen.
In 2025 zijn bijdragen verstrekt voor onderhoudswerkzaamheden aan bestaande netwerken, zoals de MTB-vereniging Zuidlaren voor het onderhoud van de Route Drentsche Aa en de Stichting Paardenroutes Drenthe voor hippische routes, waarmee het fonds bijdraagt aan veilige en goed onderhouden routekwaliteit in de provincie.

Projecten die in 2025 zijn afgerond

Ontwikkeling wandelknooppuntennetwerk Drenthe

In 2024 is het wandelknooppuntennetwerk Drenthe volledig gerealiseerd. Na meerdere jaren van voorbereiding en gefaseerde aanleg beslaat het netwerk nu de gehele provincie Drenthe en Ooststellingwerf. Het netwerk is snel populair geworden bij zowel inwoners als toeristen en biedt wandelaars de vrijheid om hun eigen routes samen te stellen en nieuwe gebieden te ontdekken. Het succes is te danken aan de intensieve samenwerking tussen het Recreatieschap Drenthe, gemeenten, de Provincie Drenthe en lokale belangengroepen. Samen zijn zorgvuldig routes geselecteerd die landschap, dorpen en bijzondere plekken met elkaar verbinden. Het Recreatieschap voerde de regie over tracéontwikkeling, vergunningen, bebording en financiële afhandeling. Sinds april 2024 is het netwerk volledig in het veld aanwezig, met duidelijke bebording, informatiepanelen en een goede digitale ontsluiting. Het netwerk versterkt het recreatief aanbod, stimuleert lokaal toerisme en draagt bij aan de regionale economie.

Aantal gerealiseerde kilometers wandelnetwerk per gemeente

Borger-Odoorn	519 km
Coevorden	601 km
De Wolden	503 km
Ooststellingwerf	398 km
Westerveld	600 km
Meppel	116 km
Assen	194 km
Hoogeveen	216 km
Tynaarlo	324 km
Midden-Drenthe	609 km
Noordenveld	418 km
Aa & Hunze	557 km
Emmen	663 km
Totaal	**5.718 km**

Wandelplatform

Het Wandelplatform richtte zich op het versterken van de aantrekkelijkheid en vitaliteit van Drenthe en Ooststellingwerf als wandelbestemming. Hiervoor zijn drie speerpunten geformuleerd:

1. bouwen en borgen van een goede kwalitatieve infrastructuur;
2. productontwikkeling: gastvrij onthaal en gevarieerde beleving;
3. communiceren en profileren.

Het platform heeft gezorgd voor afstemming over de speerpunten; voor het uitvoeren ervan zijn de platformleden zelf verantwoordelijk. De oprichting van het platform was een actiepunt uit het Wandelkompas Drenthe (2018), een wandelvisie die op initiatief van provincie en Recreatieschap Drenthe in samenwerking met Wandelnet is opgesteld. Recreatieschap faciliteerde het Wandelplatform. Er is gewerkt aan een verdieping van de Wandelvisie door het ontwikkelen van een 'Actieplan Wandelen – Drenthe Wandelprovincie samen met Provincie Drenthe en Marketing Drenthe. Vaststelling is gepland in 2026.

Visie op routegebonden recreatie

In 2024 is het laatste grote wandelproject afgerond (en is Drenthe geheel voorzien van een wandelnetwerk). Daarmee komen we aan een volgende fase waarin we verder willen gaan dan alleen het beheren en onderhouden. Door het opstellen van een visie op routegebonden recreatie is dit verder in beeld gebracht. Hierbij gaat het om de zorg voor toekomstbestendige wegen en paden (passend bij de veranderende consument, denk aan e-bikes en andere voertuigen), inspelen op trends (zie de populariteit van wandelen, de vraag naar fietsstandplaatsvakanties e.d.), behoud en versterking van recreatieruimte, spreiding van bezoek, samenwerking en afstemming en de zichtbaarheid van routenetwerken in ruimtelijke plannen. Dit alles vanuit de gedachte dat routegebonden activiteiten, zoals fietsen en wandelen, een zeer geliefde recreatieve activiteit is van zowel bezoekers als inwoners.

Impuls Drenthepad

Drenthe is een echte wandelprovincie. Toch bleek uit eerdere cijfers dat langeafstandswandelaars de provincie nog niet echt goed wisten te vinden. Om hier verandering in te brengen, sloegen Recreatieschap Drenthe en Nivon Natuurvrienden met steun van de provincie Drenthe, de handen ineen voor het gezamenlijke project 'Impuls Drenthepad' (2023-2024). De afronding vond plaats in het eerste kwartaal van 2025. Binnen het project is de website vernieuwd, is de bewegwijzering meer herkenbaar gemaakt en is het uitbrengen van een nieuwe wandelgids voorbereid. Langs de route zijn meer dan 30 Drenthepad-bankjes en 15 informatiepanelen geplaatst.

Actualiseren Tour de TT routes

In juni 2025 vierde de TT haar 100-jarig jubileum. Daarom zijn we met de betrokken gemeenten en provincie eind 2024 een project gestart om de beleefroutes Tour de TT (motor en fiets) te actualiseren. In 2025 is de vernieuwde Tour de TT fiets- en motorroute feestelijk heropend. Deze 65 km lange beleefroute volgt de historische TT-stratencircuits en laat recreanten de rijke motorsportgeschiedenis van Drenthe ervaren, van legendarische bochten tot kunstwerken langs het parcours. Daarmee wordt cultuur, sport en recreatie gecombineerd. Met steun van de provincie Drenthe en vier gemeenten versterkt dit project de beleving van Drenthe als toeristische bestemming en motor- en fietsregio.

Recreatieve oversteek Drentse Hoofdvaart Paradijssluis Meppel

Door de ontwikkeling van circa 3.000 woningen in de woonwijken Nieuwveense Landen en Noordpoort ontstaat de kans om het Jaagpad, met een oversteek over de sluisdeuren van de Paradijssluis, in te richten als recreatieve fiets- en wandelverbinding tussen beide wijken. Zo wordt recreëren dicht bij huis gestimuleerd en krijgt duurzaam woon-werkverkeer binnen de gemeente Meppel een impuls. In samenwerking met de provincie Drenthe, gemeente Meppel en lokale ondernemers zijn de mogelijkheden verkend en vastgelegd in het bidbook *Oversteek Paradijssluis*. Om de fiets- en wandelverbinding te realiseren zijn de eerste grondwerkzaamheden eind 2025 opgestart en is de verwachting dat het project in het tweede kwartaal 2026 is afgerond.

Duurzaamheidsprogramma

Verduurzaming is essentieel voor een toekomstbestendige recreatie- en toerismesector. Daarom hebben Marketing Drenthe, Provincie Drenthe en Recreatieschap Drenthe gezamenlijk een compact en actiegericht duurzaamheidsprogramma ontwikkeld. Dit programma ondersteunt ondernemers bij de overgang naar duurzaam en circulair ondernemen, passend bij zowel de bedrijfsvoering als de groeiende vraag vanuit de markt. Het plan bevat een concreet uitvoeringsprogramma met inzicht in de benodigde middelen en inzet. Dit vormde de basis voor het project Toekomstbestendig R&T Drenthe.

Escapetours in Drenthe

Recreatieschap Drenthe heeft binnen haar route-app de mogelijkheid ontwikkeld om Escapetours te maken en promoten. De app zal als basis dienen voor escapetours die door ondernemers, non-profit organisaties, gemeenten ontwikkeld kunnen worden.

Onderzoek Dashboard Impact Toerisme

Eerder is voor zeven Drentse gemeenten (Westerveld, De Wolden, Coevorden, Emmen, Borger-Odoorn, Tynaarlo en later ook Assen) een Dashboard Impact Toerisme opgesteld, waarin aandacht is voor de impact van toerisme en recreatie op de economie, op de samenleving en op de omgeving. Later dat jaar is ook voor de gemeente Assen een dashboard opgesteld. Een aantal gemeenten (Assen, De Wolden, Hoogeveen, Westerveld en Tynaarlo) hadden behoefte aan een vervolgmeting welke in 2025 door bureau Ginder is opgeleverd.

Project onderborden Nationaal Park Drentsche Aa

In 2025 bereidde Recreatieschap Drenthe de plaatsing voor van 40 nieuwe informatieborden in Nationaal Park Drentsche Aa. De borden bieden bezoekers informatie over de geschiedenis, het landschap en de natuur van het gebied. Ze zijn bevestigd aan bestaande frames van het fiets- en wandelnetwerk, waardoor geen extra palen nodig waren. Het project maakt deel uit van het Ambitieplan Duurzaam Toerisme van het Nationaal Park.

Routelandschap Ruinen - Dwingelderveld

In samenwerking met de gemeenten De Wolden en Westerveld, de provincie Drenthe, Natuurmonumenten, Europarcs, bewonersvertegenwoordigers en andere stakeholders is gewerkt aan de uitvoering van een maatregelenpakket om het gebied te verbeteren. Dit pakket bestond uit verkeerskundige maatregelen, herinrichting van de Benderse en het ontwikkelen van een routelandschap. Voor dit laatste onderdeel was Recreatieschap Drenthe verantwoordelijk. Daarbij is ingezet op het versterken van de beleving langs de wandel- en fietsverbinding tussen Ruinen en het Dwingelderveld.

Naast uitvoer van projecten participeert het Recreatieschap in 2025 ook in een groot aantal andere projecten c.q. overleggen:

De Hondsrug UNESCO Global Geopark

Het Recreatieschap is zowel bestuurlijk (via ons Algemeen Bestuurslid, wethouder R. Heeling, als adviserend (via onze directeur) betrokken bij deze organisatie. De samenwerking met het Hunebedcentrum is, als poort van het Geopark, goed.

Programma Vitale Vakantieparken

Dit project is gericht op het ondersteunen van vakantieparken en campings in Drenthe, zodat ze weer recreatief en economisch gezond kunnen worden. In de beginfase richtte de ondersteuning zich op goed presterende vakantieparken en campings, die de kans kregen om zich verder te ontwikkelen (excelleren). Na een tussentijdse evaluatie is de koers aangepast en is de nieuwe lijn “Sterke Vakantieparken” geïntroduceerd. Deze nieuwe koers is succesvol en steeds meer vakantieparken vinden hun weg naar het programma.

Daarnaast worden parkeigenaren en verenigingen van eigenaren van terreinen zonder recreatieve mogelijkheden begeleid naar een passende alternatieve bestemming (transformatie). Voorlichting en nieuwe informatie worden verstrekt via webinars en podcasts. Het Recreatieschap is als initiatiefnemer betrokken bij dit belangrijke project, zowel financieel als bestuurlijk (met twee bestuurders in de stuurgroep) en ambtelijk. Het Recreatieschap richt zich vooral op het spoor ‘Sterke Vakantieparken’, gebaseerd op haar expertise.

Overige overleggen

Verder zit het Recreatieschap in de volgende overleggen/overlegorganen om met haar kennis en kunde bij te dragen aan versterking van de recreatieve sector:
Overlegorgaan Nationaal Park Drentse Aa, Vitale Vakantieparken, Projectgroep Hunze Crisisteam Droogte VRD, Projectgroep Fochteloërveen, Overleggroep Holtingerveld, Kenniscentrum Events, Overlegorgaan Regionaal landschap Drents-Friese Grensstreek, DPLG, nu TLGD, Toeristisch Platform Westerveld, Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland, Hunebed Highway Business Club.

7. Blik vooruit

In 2026 en de jaren daarna wordt het steeds belangrijker om ruimte voor recreatie structureel op de agenda te krijgen binnen gebiedsprocessen, zoals woningbouw, landbouwtransities, natuurherstel, wateropgaven en infrastructuur. Juist door recreatie vanaf het begin mee te nemen in planvorming, kunnen we routes, voorzieningen en landschappen toegankelijk, beleefbaar én toekomstbestendig houden.

Daarbij is steun vanuit de publieke sector cruciaal. Investeringen in routenetwerken, toegankelijkheid, beheer en innovatie vormen de basis onder een krachtige recreatie- en toerismesector. Deze sector levert een aantoonbare bijdrage aan brede welvaart: gezondheid en leefbaarheid voor inwoners, economische vitaliteit voor ondernemers en een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor de regio. In 2026 blijven we daarom inzetten op samenwerking, kennisdeling en gerichte impulsen die recreatie versterken als maatschappelijk én economisch rendement. Het Recreatieschap zal zich blijven inzetten om de sector een prominente plek te geven op diverse platforms.

Jaar**rekening**

Recreatieschap Drenthe
Drift 11c, 7991 AA Dwingeloo
KvK-nr.: 52124479
BTW-nr.: NL003828591B01

Balans per 31 december 2025

(bedragen in euro's)

ACTIVA	31-12-2025		31-12-2024	
Vaste activa				
Immateriële vaste activa				
Auteursrechten Drenthe-kaart	1		1	
Materiële vaste activa				
Investeringen met economisch nut	44.692		7.810	
		44.693		**7.811**
Vlottende activa				
Voorraad	8.140		9.717	
Uitzettingen met een rente-typische looptijd korter dan één jaar				
Vorderingen op openbare lichamen	30.334		15.266	
Overige vorderingen	2.425		33.544	
Overige uitzettingen	3.542.619		2.470.142	
		3.583.518		2.528.669
Liquide middelen				
Bank		254.414		55.392
Totaal		**3.882.625**		**2.591.872**

PASSIVA	31-12-2025		31-12-2024	
Vaste passiva				
Eigen vermogen				
Algemene reserve	192.277		177.277	
Nog te bestemmen resultaat boekjaar	49.043		202.313	
Bestemmingsres. stimuleringsfonds	1.274.960		1.129.009	
Bestemmingsres. personele inzet	67.548		21.444	
Bestemmingsres. onderhoud	43.569		43.569	
Bestemmingsres. ontw. infrastructuur	50.696		50.696	
Bestemmingsres. toiletgebouwen	0		0	
		1.678.093		1.624.308
Vlottende passiva				
Netto-vlottende schulden met een rente-typische looptijd korter dan één jaar				
Overige schulden	228.915		86.242	
Overlopende passiva	1.975.617		881.324	
		2.204.532		967.566
Totaal		**3.882.625**		**2.591.874**

Drenthe

Programmarekening 2025

(bedragen in euro's)

	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Baten			
Personeel	0	0	9.750
Huisvesting	7.624	0	7.367
Overige opbrengsten	64.304	21.200	61.930
Overige opbrengsten windmolen	14.223	13.500	27.163
Bijdrage gemeenten in exploitatie	1.116.098	1.116.098	1.083.165
Bijdrage gemeenten stimuleringsfonds	320.362	320.362	303.943
Totaal baten	**1.522.611**	**1.471.160**	**1.493.319**
Lasten			
Personeel	633.338	738.150	684.466
Huisvesting	63.090	70.400	59.044
Onderhoud	150.719	72.500	79.481
Overige uitgaven	90.793	21.170	54.732
Overige uitgaven toeristische informatie	133.587	130.500	121.884
Bestuur	1.275	630	1.013
Bureau	97.440	101.600	81.507
Afschrijvingen	4.217	8.700	3.295
Bijdrage gemeenten stimuleringsfonds	234.411	320.362	365.115
Totaal lasten	**1.408.870**	**1.464.012**	**1.450.537**
Resultaat voor bestemming	**113.741**	**7.148**	**42.782**
Saldo financieringsfunctie (rente)	67.357	0	99.495
Onttrekkingen aan reserves			
Bestemmingsres. stimuleringsfonds	0	0	61.171
Bestemmingsres. personele inzet	15.852	15.852	15.852
Bestemmingsres. toiletgebouwen	0	0	6.013
Toevoegingen aan reserves			
Bestemmingsres. stimuleringsfonds	85.951	0	0
Bestemmingsres. personele inzet	61.956	23.000	23.000
Resultaat na bestemming	**49.043**	**0**	**202.313**

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

1. Inleiding

Onderstaande grondslagen, waarop de waardering van activa en passiva en de resultaat bepaling is gebaseerd, zijn bedoeld als leidraad voor een juiste interpretatie van de financiële overzichten. De jaarrekening voldoet aan het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en gemeenten.

2. Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde. Voor zover het BBV niet anders voorschrijft, zijn de baten en lasten toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voorzover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Balans

ACTIVA

VASTE ACTIVA

Immateriële vaste activa en materiële vaste activa

De waardering van de materiële vaste activa is gebaseerd op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen. Bij de waardering van de materiële vaste activa wordt rekening gehouden met een vermindering van hun waarde indien deze naar verwachting duurzaam is. In het begrotingsjaar heeft een dergelijke vermindering niet plaatsgevonden. Op de auteursrechten van de VVV-kaart Drenthe wordt niet afgeschreven. Voor het overige vindt afschrijving plaats op basis van de historische aanschafprijs volgens een stelsel dat is afgestemd op de verwachte toekomstige gebruiksduur, rekening houdend met een eventuele restwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname van het actief.

De afschrijvingstermijnen volgens de lineaire methode bedragen in jaren:

Vervoermiddelen	5
Automatisering	5
Kantoorinventaris	10

VLOTTENDE ACTIVA

Voorraden
De voorraden worden gewaardeerd tegen de aanschafwaarde verminderd met eventuele afwaarderingen vanwege incourantheid.

Uitzettingen en overige vorderingen
De uitzettingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt bepaald op basis van individuele beoordeling.

Onderhanden projecten
Onderhanden projecten worden in de balans gepresenteerd als vordering dan wel schuld uit hoofde van de verkregen subsidies dan wel aangenomen projecten. Er is sprake van een vordering indien het bedrag van de verwachte respectievelijk (subsidie) opbrengst lager is dan de gemaakte kosten. Indien het bedrag van de verwachte respectievelijk gerealiseerde (subsidie) opbrengst hoger is dan de dan de gemaakte kosten, is sprake van een schuld. Een project wordt niet meer als onderhanden project beschouwd indien eindbeschikking van de subsidieverstrekker is verkregen dan wel alle kosten zijn afgerekend.

Liquide middelen
De liquide middelen worden tegen nominale waarde opgenomen, deze bevatten alleen banksaldi.

PASSIVA

VASTE PASSIVA

Eigen vermogen
Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves.

Algemene reserve
De algemene reserve dient als algehele buffer om toekomstige tegenvallers te kunnen opvangen.

Bestemmingsreserves
Onder een bestemmingsreserve wordt verstaan een reserve waaraan door het bestuur een bepaalde bestemming is gegeven. Het gehele bedrag van de bestemmingsreserve ultimo het jaar dient onderbouwd te zijn met bestuursbesluiten van het Algemeen Bestuur dan wel opgenomen te zijn in het voorliggende voorstel tot resultaatbestemming.

Resultaat na bestemming
Het resultaat na bestemming is het resterende resultaat na reeds bestemde mutaties in de reserves. Het resultaat na bestemming wordt onttrokken of toegevoegd aan de algemene reserve of krijgt middels een bestuursbesluit een andere bestemming.

Voorzieningen
verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten;

- op de balansdatum bestaande risico's voor bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken begrotingsjaar zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

VLOTTENDE PASSIVA

Vlottende schulden
De vlottende schulden en de overlopende passiva worden tegen nominale waarde opgenomen.

Programmarekening

Baten
Personeel: opbrengsten van personeel dat werk voor projecten of derden uitvoert; per jaar is dit sterk afhankelijk van de aard van de uitgevoerde projecten.
Huisvesting: onderverhuur van een deel van het pand.
Overige opbrengsten: opbrengsten van werkzaamheden uitgevoerd door het Recreatieschap.

De gemeentelijke bijdrage omvat de in de gemeenschappelijke regeling overeengekomen bijdrage in het exploitatieresultaat en het fonds Recreatie en Toerisme.

Lasten
De exploitatiekosten worden berekend op basis van historische kosten. Met betrekking tot de personeelskosten voor de uitvoering van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de (semi)publieke sector (WNT) heeft het Recreatieschap zich gehouden aan de Beleidsregels toepassing WNT.

Vergelijkende cijfers
De cijfers voor 2024 zijn, waar nodig, opnieuw gerubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met 2025 mogelijk te maken.

Toelichting op de balans per 31 december 2025

(bedragen in euro's)

ACTIVA

Vaste Activa

Immateriële vaste activa	31-12-2025	31-12-2024
Auteursrechten Drenthe-kaart	**1**	**1**

Op de auteursrechten van de Drenthe-kaart wordt niet afgeschreven.

Materiële vaste Activa		31-12-2025	31-12-2024
Het betreft uitsluitend activa met een economisch nut.			
Cumulatieve aanschafwaarde	39.915		
Afschrijving begin van het jaar	-32.105		
	7.810		
Investeringen	41.100		
	48.910		
Aanschafw. desinvesteringen	0		
	48.910		
Afschrijvingen 2025	-4.218		
Afschrijvingen desinvesteringen	0		
Boekwaarde per 31 december		**44.692**	**7.810**

In bijlage 3 wordt nader ingegaan op het verloop van de materiële vaste activa.

Vlottende activa	31-12-2025	31-12-2024
Voorraad	**8.140**	**9.717**

Het betreft de voorraad kaarten en folders die verkocht worden aan wederverkopers (Tourist Info kantoren).

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Vorderingen op openbare lichamen		31-12-2025		31-12-2024
Deelnemende gemeenten	30.334		200	
Overige openbare lichamen	0		15.066	
		30.334		**15.266**

Overige vorderingen	31-12-2025	31-12-2024
Handelsdebiteuren	**2.425**	**33.544**

Overige uitzettingen	31-12-2025	31-12-2024
Nog te ontvangen bedragen		
Waarborgsommen	11.625	11.425
Omzetbelasting	79.152	40.094
Kruisposten	0	0
Rente	19.035	18.507
Diversen	10.800	6.418

Aan de verhuurder van het pand, Planetron B.V. is bij aanvang van de huurovereenkomst een waarborgsom betaald van € 10.625.
Voor de tankpassen die gebruikt worden voor de bedrijfsauto's zijn waarborgsommen betaald.

Vooruitbetaalde bedragen		
Onderhanden projecten	31.415	165.952
Verzekeringen	15.308	13.321
Huur	15.435	14.595
Vooruitontvangen facturen	0	870

De onderhanden projecten worden toegelicht in bijlage 4a en 4b.

Schatkistbankieren		
Uitzettingen in 's Rijksschatkist	3.359.849	2.198.960

Een groot deel van dit bedrag betreft vooruitontvangen subsidiegelden van lopende projecten en nog uit te geven toezeggingen vanuit het stimuleringsfonds.

	3.542.619	**2.470.142**

Drempelbedrag 2025
Het bedrag aan middelen dat buiten 's Rijksschatkist is aangehouden:

	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.
Buiten schatkist aangehouden	131.285	206.762	175.405	186.104
Ruimte onder drempelbedrag	868.715	793.238	824.595	813.896
Overschrijding drempelbedrag	0	0	0	0

Liquide middelen	31-12-2025	31-12-2024
Bank Nederlandse Gemeenten	250.726	49.492
Rabobank	3.688	5.900
	254.414	**55.392**

PASSIVA

Vaste passiva

Eigen vermogen		31-12-2025		31-12-2024
Algemene reserve & resultaat boekjaar				
Saldo per 1 januari	177.277		160.023	
Toevoegingen	15.000		17.254	
Onttrekkingen	0		0	
Saldo per 31 december		**192.277**		**177.277**
Resultaat huidig boekjaar		**49.043**		**202.313**

In de vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 3 juli 2025 is ingestemd om het resultaat van €202.313 als volgt te bestemmen:

- € 127.313,- uit te keren volgens de verdeelsleutel, aan de deelnemende gemeenten;
- € 15.000,-- ten gunste van de algemene reserve;
- € 60.000,-- ten gunste van het stimuleringsfonds.

Bestemmingsreserve stimuleringsfonds recreatie & toerisme		31-12-2025		31-12-2024
Saldo per 1 januari	1.129.009		1.190.181	
Toevoegingen	85.951		-61.172	
Toevoegingen resultaat	60.000		0	
Onttrekkingen	0		0	
Saldo per 31 december		**1.274.960**		**1.129.009**

Conform het begrotingsbesluit zal het saldo van de bijdragen minus de uitgaven ten laste c.q. ten gunste van deze reserve worden geboekt. In de bestemmingsreserve is sprake van fondsbedragen die bestemd zijn voor lopende projecten. De bestemming van deze reserve is uitgewerkt in bijlage 6.

Bestemmingsreserve personele inzet		31-12-2025		31-12-2024
Saldo per 1 januari	21.444		14.296	
Toevoegingen	23.000		23.000	
Toevoeging UWV	38.956		0	
Onttrekkingen	-15.852		-15.852	
Saldo per 31 december		**67.548**		**21.444**

De bestemmingsreserve wordt gebruikt als er sprake is van inzet van additioneel personeel voor de uitvoer van projecten en/of bij administratieve druk.

Bestemmingsreserve onderhoud		31-12-2025		31-12-2024
Saldo per 1 januari	43.569		43.569	
Toevoegingen	0		0	
Onttrekkingen	0		0	
Saldo per 31 december		**43.569**		**43.569**

De bestemmingsreserve wordt gebruikt voor het opvangen van incidentele onderhoudskosten.

Bestemmingsreserve ontwikkeling infrastructuur recreatie		31-12-2025		31-12-2024
Saldo per 1 januari	50.696		50.696	
Toevoegingen	0		0	
Onttrekkingen	0		0	
Saldo per 31 december		**50.696**		**50.696**

De bestemmingsreserve wordt gebruikt ten behoeve van nieuwe ontwikkelingen met betrekking tot fietsen, wandelen en paardrijden.

Bestemmingsreserve toiletgebouwen		31-12-2025		31-12-2024
Saldo per 1 januari	0		6.013	
Toevoegingen	0		0	
Onttrekkingen	0		-6.013	
Saldo per 31 december		**0**		**0**

Het resterende bedrag is gebruikt voor de sloop van het toiletgebouw in Echten. De bestemmingsreserve is in 2024 vervallen.

Vlottende passiva

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Overige schulden		31-12-2025		31-12-2024
Wandelnetwerk	0		13.360	
Overige crediteuren	228.915		72.882	
		228.915		**86.242**

Bij de afronding van het wandelnetwerk De Wolden was een restantbedrag gereserveerd.

Overlopende passiva		31-12-2025		31-12-2024
Voorschotten projecten	1.907.289		736.066	
Accountantskosten	8.450		6.480	
Belasting loonheffing	45.604		49.829	
Kruisposten	549		0	
Personele lasten	0		73.232	
Voorziening ww	1.820		1.820	
Diversen	11.905		13.897	
		1.975.617		**881.324**

De onderhanden projecten worden nader toegelicht in bijlage 4a en 4b.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen ultimo 2025

- Het kopieerapparaat is in gebruik middels een operationale leaseovereenkomst. Deze overeenkomst loopt af per 15 december 2026; de leasetermijn bedraagt per kwartaal € 535,26 (excl. btw). Naast de leaseovereenkomst loopt er een onderhoudscontract, waarin een standaard afname-aantal van kopieën is inbegrepen. Dit contract bedraagt € 362,70 per kwartaal. Deze overeenkomst loopt tot 31 december 2026.
- De kantoorruimte Planetron (Drift 11c, Dwingeloo) wordt gehuurd van Planetron B.V.. De huurprijs bedraagt per jaar € 48.676,-- (excl. btw); hierbij vindt een jaarlijkse indexering plaats vanaf 1 januari 2022. Het contract loopt af per 1 april 2026 (+5 jaar).
- Jaarlijks wordt een bijdrage (€ 1.500,--) betaald aan de Stichting Watersport-voorzieningen Appelscha. Deze bijdrage komt ten goede aan het onderhoud van het sanitairgebouw te Appelscha. De looptijd van deze vergoeding is voor onbepaalde tijd.
- Voor de automatisering heeft Recreatieschap Drenthe een leveringsovereenkomst met RSE Telecom en ICT B.V. afgesloten, dit betreft een gebruikerscontract De maandelijkse kosten bedragen € 453,33, jaarlijkse indexering. Het contract liep tot 31 december 2021, hierna geldt een opzegtermijn van 1 kalendermaand.
- Voor de telefonie heeft Recreatieschap Drenthe met RSE Telecom en ICT B.V. een contract afgesloten. De maandelijkse kosten bedragen € 95,50, jaarlijkse indexering. Het contract loopt af per 1 januari 2026. Er zijn diverse losse telefooncontracten afgesloten met wisselende aflooptermijnen.
- Voor de schoonmaakwerkzaamheden heeft Recrecatieschap Drenthe een overeenkomst met TDS schoonmaakservice. De maandelijkse kosten bedragen € 592,35, jaarlijkse indexering. Het contract liep af per 3 februari 2022. Deze overeenkomst wordt na afloop stilzwijgend verlengd voor één jaar.
- Voor het koffieapparaat heeft Recreatieschap Drenthe een huurovereenkomst afgesloten met Peeze Smart Concepts. De maandelijkse kosten bedragen € 127,--. Het contract eindigt op 2 maart 2026.
- Voor de beveiliging heeft Recreatieschap Drenthe een onderhoudscontract afgesloten bij All Inn Beveiligingssystemen. De jaarlijkse kosten bedragen € 150,--. Het contract loopt af per 1 juni 2026.
- Voor de aanschaf van een elektrische auto is een leasecontract afgesloten met SternLease. De maandelijkse kosten bedragen € 619,-- Het contract loopt af op 1 december 2027.
- Met de gemeente Tynaarlo is een verwerkersovereenkomst uitvoering personeels- en salarisadministratie afgesloten. De jaarlijkse kosten bedragen € 5.125,--. Het contract liep af per 31 december 2021. Deze overeenkomst heeft een looptijd voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van 6 maanden.
- Voor het onderhoud van de website heeft Recreatieschap Drenthe een overeenkomst afgesloten met Meceda. De maandelijkse kosten bedragen € 85,--, jaarlijkse indexering. Het contract liep af op 1 juli 2024, hierna per maand opzegbaar.

- Overeenkomst met Stichting Paardenroutes Drenthe met als doel het organiseren en het in stand houden van gebruikersgroepen Hiervoor wordt een jaarlijkse vergoeding van € 3.000,-- verstrekt. Het contract liep tot 31 december 2023. Deze overeenkomst wordt na afloop stilzwijgend verlengd voor één jaar.
- Overeenkomst abonnement Storytrails, Drenthe Route App. De jaarlijkse kosten bedragen € 3.850,-- met indexering. Het contract eindigt op 1 november 2025.Na afloop stilzwijgend verlengd voor één jaar, met een opzegtermijn van 3 maanden.
- In verband met de verkoop van grond Pottendijk ontvangen wij een vergoeding van de opbrengst voor de geplaatste windmolen. Jaarlijkse vergoeding € 13.500,--, met indexatie, tot en met 2038.
- Ultimo boekjaar is er een schuld aan opgebouwde vakantiedagen van personeel (€ 46.493,--).

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het saldo van inkomsten en uitgaven van de overheid op transactie-basis in een bepaalde periode (boekjaar). Kortweg geeft het EMU-saldo aan of er in een bepaald jaar meer geld is uitgegeven dan er in dat jaar is binnengekomen, of dat er netto geld is overgehouden. Het EMU-saldo is daarmee een indicatie voor de ontwikkeling van de liquiditeits- en financiële positie (eigen vermogen en schulden).
Tevens heeft het EMU-saldo een vergelijkbare functie als het kasstroomoverzicht.

Om de overheidsfinanciën in de Eurozone robuust te houden, zijn in Europees verband afspraken gemaakt over het toegestane maximale tekort van het EMU-saldo op nationaal niveau. Omdat het EMU-saldo van alle decentrale overheden onderdeel uitmaakt van het EMU-saldo op nationaal niveau is het voor decentrale overheden (en dus voor gemeenschappelijke regelingen verplicht gesteld om het eigen EMU-saldo te vermelden in de begroting en de jaarrekening.

Berekening EMU-saldo

Het EMU-saldo van Recreatieschap Drenthe komt op basis van de realisatie 2025 uit op € 145.793,--. Dit betekent dat in EMU-termen de uitgaven € 145.793,-- euro lager zijn dan de inkomsten. Hieronder volgt een overzicht van de berekening van het EMU-saldo:

Berekening EMU-saldo (bedragen in euro's)	**Realisatie 2025**	**Begroting 2025**	**Realisatie 2024**
Exploitatiesaldo voor mutaties reserves	181.098	7.148	142.277
Mutatie materiële vaste activa	-36.882	8.700	6.295
Mutatie voorzieningen	0	0	0
Mutatie voorraden	1.577	0	-1.664
Gerealiseerde boekwinst verkoop MVA	0	0	0
Berekend EMU-saldo	**145.793**	**15.848**	**146.908**

Toelichting op de programmarekening 2025

(bedragen in euro's)

Baten

Personeel	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Detachering	0	0	9.750
	0	**0**	**9.750**

In 2025 werden er geen medewerkers gedetacheerd. De personele baten zijn incidenteel en worden daardoor niet opgenomen in de begroting.

Huisvesting	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Huurinkomsten	7.624	0	7.367

Een deel van het pand werd onderverhuurd aan het programma Vitale Vakantieparken van Provincie Drenthe. De onderverhuur was niet opgenomen in de begroting omdat bij het opstellen van de begroting er nog geen duidelijkheid was over de continuering van de onderverhuur.

Overige opbrengsten	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Recreatiecongres	30.889	8.700	27.685
Excursie	2.500	2.500	2.450
Verkoop kaarten e.d.	17.538	10.000	21.497
Overige ontvangsten	13.377	0	10.298
	64.304	**21.200**	**61.930**

- Jaarlijks wordt er in het najaar een Recreatiecongres georganiseerd (in 2025: 4 december). In samenwerking met Marketing Drenthe, 50% van de opbrengsten en kosten worden verrekend met Marketing Drenthe.
- Jaarlijks vindt er een bestuursexcursie plaats (in 2025: 17 september).
- De overige ontvangsten zijn o.a. bebording, frames en aanleg routes derden, deze inkomsten zijn variabel en worden niet opgenomen in de begroting.

Overige opbrengsten windmolen	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Windmolen	14.223	13.500	27.163

In verband met de verkoop van grond Pottendijk ontvangen wij jaarlijks een vergoeding van de opbrengst windmolen (€ 13.500 met indexatie, tot en met 2038).
In 2024 is de vergoeding ontvangen voor de jaren 2023 en 2024.

Bijdrage gemeenten	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Bijdrage gemeenten	1.116.098	1.116.098	1.083.165

De gemeentelijke bijdrage wordt berekend aan de hand van de in de gemeenschappelijke regeling overeengekomen verdeelsleutel in de exploitatiekosten (zie bijlage 1).

Bijdrage gemeenten stimuleringsfonds	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Bijdrage gemeenten	320.362	320.362	303.943

De gemeentelijke bijdrage wordt berekend aan de hand van de in de gemeenschappelijke regeling overeengekomen berekeningssystematiek voor het stimuleringsfonds (zie bijlage 2).

Lasten

Personeel	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Bruto salarissen	665.816	626.150	634.210
Sociale lasten	135.047	268.350	162.639
Uren naar projecten	-50.172	-52.000	-93.479
Uren projecten onderhoud WKNP	-101.890	-101.900	-96.705
Loonkostensubsidie	-18.272	-16.850	-17.235
Inhuur derden	25.362	0	40.824
Ziekengeld	-2.788	0	-16.872
Arbeidsongeschiktheidsverz.	120	0	114
Kosten salarisverwerking	4.793	5.700	6.066
Opleiding	10.349	6.900	694
Transitievergoeding	-38.956	0	41.244
Overige kosten	3.929	1.800	22.966
	633.338	**738.150**	**684.466**

De bruto salarissen en sociale lasten zijn lager dan begroot doordat een medewerker begin januari uit dienst is gegaan. Hiervoor is geen vervanging gekomen.

Recreatieschap voert diverse projecten uit. Afhankelijk van de projectopzet en het subsidieregime kunnen incidentele uren die projectmatig gemaakt zijn door interne medewerkers doorbelast worden naar projecten. Afhankelijk van het project kunnen de uren tegen een brutosalaris uurtarief dan wel met een opslag geboekt worden. Dit geeft geen garantie voor de komende jaren. Ten tijde van het opstellen van de begroting waren nog niet alle door te belasten uren bekend.

Voor een medewerker, vanaf 2025 in vaste dienst, ontvangen wij een loonkostensubsidie van de gemeente Ooststellingwerf.

Inhuur derden:
Communicatiewerkzaamheden waren uitbesteed aan een zelfstandige professional.
Juridische ondersteuning werd verleend door een advocatenkantoor.

Incidenteel communicatie medewerker	23.277
Incidenteel juridische kosten	2.085

Voor een tweetal medewerkers hebben wij een uitkering ontvangen:

Incidenteel ASR	-2.788

De betaalde transitievergoeding aan een medewerker in 2024 is terugontvangen van UWV in 2025.

Incidenteel	-38.956

Huisvesting	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Huur kantoorruimte	50.487	48.900	48.780
Energie kantoorruimte	7.830	14.500	6.323
Schoonmaakkosten	3.978	4.400	3.716
Overige huisvestingskosten	795	2.600	225
	63.090	**70.400**	**59.044**

Recreatieschap huurt een gedeelte van het Planetron, Drift 11c te Dwingeloo. Een deel hiervan wordt onderverhuurd aan het programma Vitale Vakantieparken.

Onderhoud	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Autokosten	20.245		17.937
Lease electrische auto	8.439		8.083
Onderhoud algemeen	27.457		11.439
Bewegwijzering	82.202		12.528
Vrijwilliger	-2.100		2.100
Toiletvoorzieningen onderhoud e.d.	14.238		23.328
Toiletvoorzieningen energie	238		4.066
	150.719	**72.500**	**79.481**

Een vrijwilliger heeft ondersteuning geboden bij het ontwikkelen van een route, deze kosten konden ten laste gebracht worden van het betreffende project.

Incidenteel	-2.100

De kosten voor bewegwijzering zijn gestegen. De structurele uitbreiding van het areaal aan recreatieve routes (dorpsommetjes, MTB- en hippische routes), heeft geleid tot een hoger volume aan te realiseren en te beheren bewegwijzering. Daarnaast is er sprake van autonome kostenstijgingen van borden en bevestigingsmaterialen als gevolg van hogere materiaal- en produktiekosten.

De kosten voor toiletvoorzieningen zijn lager doordat het toiletgebouw in Echten is gesloopt. Tevens was er een ontvangst door afrekening energie vorig jaar.

Overige uitgaven	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Recreatiecongres	35.262	8.670	32.424
Inkoop kaarten	11.846	10.000	12.666
Cursus R&T-ambtenaren e.a.	2.012	0	4.630
Kosten excursie	7.116	2.500	5.012
Advieskosten	34.557	0	0
	90.793	**21.170**	**54.732**

- Jaarlijks wordt er in het najaar een Recreatiecongres georganiseerd. (4 december 2025). In samenwerking met Marketing Drenthe, 50 % van de opbrengsten en kosten worden verrekend met Marketing Drenthe.
- Er werd een bedrijven bezoek georganiseerd voor Recreatie & Toerisme ambtenaren.
- Jaarlijks vindt er er een bestuursexcursie plaats (17 september 2025).

Onder advieskosten zijn de kosten opgenomen die samenhangen met het ontwikkelen van adviezen en kennisproducten ten behoeve van de deelnemers in onze gemeenschappelijke regeling en de recreatie- en toerismesector.

Advieskosten	
Incidenteel	34.557

Overige uitgaven toeristische informatievoorzieningen	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Toeristische informatievoorziening	75.587	73.850	66.534
Drenthe.nl	58.000	56.650	55.350
	133.587	**130.500**	**121.884**

De uitgaven ten laste van toeristische informatievoorziening betreffen uitgaven voor de produktie van divers (gratis) foldermateriaal (o.a. Drenthe gids), en ter ondersteuning van projecten TIP-organisaties.
Marketing Drenthe ontvangt jaarlijks een bijdrage voor het up-to-date houden van de database die gebruikt wordt als basis voor www.drenthe.nl (Recreatieschap is eigenaar van de database).

Bestuur	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Vergaderkosten en dergelijke	1.275	630	1.013

Bureau	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Portikosten	991	1.350	1.341
Telefoonkosten	4.389	3.100	3.800
Reiskosten	6.273	11.500	4.586
Reiskosten woon- werk	0	0	1.198
Representatiekosten	2.667	1.150	2.411
Kantoorbenodigdheden	4.440	1.200	672
Kopieer- en leasekosten	2.156	3.250	2.003

Kantinekosten	2.176	2.300	2.042
Automatiseringskosten	13.311	22.200	13.960
Documentatie en voorlichting	4.793	2.800	5.767
Abonnementen	4.853	1.800	3.624
Bankkosten	848	880	918
Verzekeringskosten	11.910	16.000	12.588
Verzekering verzuimkosten	22.523	18.400	16.647
Accountantskosten	16.110	15.000	9.950
Overige kosten	0	670	0
	97.440	**101.600**	**81.507**

Recreatieschap Drenthe heeft een aansprakelijkheidsverzekering overheid. De te betalen verzekerings-premie is afhankelijk van de exploitatie. Deze fluctueert jaarlijks met name door het verloop van de financiën binnen de meerjarige projecten.

Afschrijvingen	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Afschrijvingen	4.217	8.700	3.295

Zie bijlage 3.

Stimuleringsfonds	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Uitgaven projecten in fonds	234.411	320.362	365.115

De uitgaven aan projecten in het stimuleringsfonds fluctureren per jaar; de toezegging en de daadwerkelijke afronding/ betaling vindt niet altijd in hetzelfde jaar plaats (zie bijlage 5).

Algemeen

De begrotingsoverschrijdingen worden gecompenseerd door direct gerelateerde inkomsten of komen pas tot uitdrukking bij het opmaken van de jaarrekening.

Saldo financieringsfunctie

(bedragen in euro's)

Rente	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Rente Schatkistbankieren	67.357	0	99.495

Reserves

(bedragen in euro's)

Onttrekking bestemmingsreserve stimuleringsfonds	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Saldo	0	0	61.171

Het saldo betreft het verschil tussen ontvangsten en uitgaven in het boekjaar. Niet alle toezeggingen worden uitbetaald in het jaar van toezegging. De uitbetaling zal dan plaatsvinden in volgende ja(a)r(en). Bepaalde toezeggingen worden pas uitbetaald bij afronding van het project.

Onttrekking bestemmingsreserve personele inzet	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Conform begroting	15.852	15.852	15.852
Saldo	**15.852**	**15.852**	**15.852**

Zoals in de begroting is opgenomen heeft er een onttrekking plaatsgevonden van € 15.852 ten gunste van de brutosalarissen. Dit is een bestuursbesluit geweest bij toetreding van de gemeente Ooststellingwerf.

Onttrekking bestemmingsreserve toiletgebouwen	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Reservering voor sloop	0	0	6.013

Voor de sloop van het toiletgebouw Echten was een bedrag gereserveerd. In 2024 kwam deze bestemmingsreserve te vervallen.

Toevoeging bestemmingsreserve stimuleringsfonds	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Saldo	85.951	0	0

Het saldo betreft het verschil tussen ontvangsten en uitgaven in het boekjaar. Niet alle toezeggingen worden uitbetaald in het jaar van toezegging. De uitbetaling zal dan plaatsvinden in volgende ja(a)r(en). Bepaalde toezeggingen worden pas uitbetaald bij afronding van het project.

Toevoeging bestemmingsreserve personele inzet	Werkelijk 2025	Begroting 2025	Werkelijk 2024
Conform begroting	61.956	23.000	23.000

Zoals in de begroting is opgenomen heeft er een toevoeging plaatsgevonden van € 23.000 ten gunste van de brutosalarissen. Dit is een bestuursbesluit geweest bij toetreding van de gemeente Ooststellingwerf.

Van het UWV hebben wij een compensatie voor een transitievergoeding ontvangen van € 38.956. In de vergadering van 12 november 2025 is door het Dagelijks Bestuur besloten om de transitievergoeding toe te voegen aan de bestemmingsreserve.

Wet Normering Topinkomens

(bedragen in euro's)

Verantwoording 2025 Recreatieschap Drenthe

Per 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze regelgeving verplicht om de bezoldiging van topfunctionarissen toe te lichten. De topfunctionarissen betreffen de leden van het Algemeen Bestuur, het Dagelijks Bestuur en de directeur. De WNT is van toepassing op Recreatieschap. Het voor Recreatieschap toepasselijke algemeen bezoldigingsmaximum is in 2025 €246.000.

2025

Naam	D.B. Dijkstra
Functiegegevens	Directeur
Functievervulling 2025	1/1-31/12
Omvang dienstverband	1,0
Dienstbetrekking	ja
Beloning	116.551
Onkostenvergoeding	271
Beloningen betaalb. op termijn	18.548
Subtotaal	135.370
Individueel WNT-maximum	246.000
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Bezoldiging	135.370
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

2024

Naam	D.B. Dijkstra
Functiegegevens	Directeur
Functievervulling 2024	1/1-31/12
Omvang dienstverband	1,0
Dienstbetrekking	ja
Beloning	113.213
Onkostenvergoeding	119
Beloningen betaalb. op termijn	18.403
Subtotaal	131.735
Individueel WNT-maximum	233.000
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Bezoldiging	131.735

Recreatieschap Drenthe kent een Dagelijks Bestuur en een Algemeen Bestuur. De bestuurders (wethouders van de deelnemende gemeenten) krijgen geen vergoeding voor hun inzet in de betreffende besturen.

Gegevens Dagelijks Bestuur 2025

Naam		Functie	Gemeente
Mevr.	G. Hempen-Prent	voorzitter	De Wolden
Dhr.	J. Westendorp	penningmeester	Hoogeveen
Dhr.	J. Darwinkel	lid	Noordenveld
Dhr.	D.B. Dijkstra	secretaris/directeur	Recreatieschap

Gegevens Algemeen Bestuur 2025

Naam		Functie	Gemeente
Mevr.	G. Hempen-Prent	voorzitter	De Wolden
Dhr.	J. Westendorp	penningmeester	Hoogeveen
Dhr.	J. Darwinkel	lid	Noordenveld
Dhr.	R. Heling	lid	Aa en Hunze
Dhr.	M. Rasker	lid	Assen
Dhr.	J. Hartsuiker	lid (tot medio 2025)	Borger-Odoorn
Dhr.	K. Smidt	lid (vanaf medio 2025)	Borger-Odoorn
Dhr.	E. Holties	lid	Coevorden
Dhr.	P. Schrik	lid	Emmen
Dhr.	K. Smidt	lid (tot medio 2025)	Meppel
Dhr.	R. van Ulzen	lid (aanwezig medio 2025)	Meppel
Dhr.	J. Schipper	lid	Midden-Drenthe
Dhr.	J. van Weperen	lid	Ooststellingwerf
Dhr.	H. de Graaf	lid (tot medio 2025)	Tynaarlo
Dhr.	H. Kuipers	lid (vanaf medio 2025)	Tynaarlo
Dhr.	J.T. Boonstra	lid	Westerveld
Dhr.	D.B. Dijkstra	secretaris/directeur	Recreatieschap

Verplichte **paragrafen**

Verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Algemeen; externe risico's

Recreatieschap Drenthe is een krachtige samenwerkingsregeling die zich actief inzet voor het bevorderen van recreatie en toerisme in Drenthe en de gemeente Ooststellingwerf. De wereld om ons heen verandert snel: geopolitieke spanningen, klimaatverandering, demografische verschuivingen en de voortdurende discussies over stikstof en de wolf hebben directe impact op onze samenleving- en daarmee ook op de recreatiesector in Drenthe. Ondanks deze uitdagingen zien we een autonome groei van zowel dag- als verblijfsrecreatie in de provincie. Het aantal boekingen neemt toe, wat aantoont dat Drenthe aantrekkelijk is en blijft. Toch staat de investeringscapaciteit van de sector onder druk door stijgende kosten, zoals verhoogde btw-trieven en inflatie. Bovendien werpt het Ravijnjaar 2026 zijn schaduw vooruit, wat directe gevolgen kan hebben voor de slagkracht van het Recreatieschap en de publieke investeringen in recreatie en toerisme. Maar waar uidagingen zijn, liggen ook kansen. Recreatieschap Drenthe blijft vooruitkijken, inspelen op nieuwe ontwikkelingen en actief investeren in de toekomst.

Financiële risico's

Het huidige risicomanagement is met name gebaseerd op de bepalingen van de BBV. (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten). Op 1 januari 2004 is het Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) in werking getreden. Twee keer per jaar, bij de begroting en bij de jaarrekening, moeten de belangrijkste financiële risico's worden geactualiseerd en doorgerekend. Recreatieschap moet een eigen vermogen, een weerstandsvermogen, hebben om deze financiële risico's af te kunnen dekken, mochten ze zich voordoen.

De paragraaf weerstandsvermogen dient volgens artikel 11 van het Besluit Begroting Verantwoording (BBV) ten minste de volgende inhoud te bevatten:

A. Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover de regeling
   beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken;
B. Een inventarisatie van risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis zijn in
   relatie tot de financiële positie;
C. Het beleid betreffende de weerstandscapaciteit en de risico's en de realisatie daarvan.

Tegenover de weerstandscapaciteit staan de risico's die het Recreatieschap loopt. Reguliere risico's – risico's die zich regelmatig voordoen en die veelal vrij goed meetbaar zijn – maken geen deel uit van deze paragraaf. Hiervoor zijn immers verzekeringen afgesloten of voorzieningen gevormd.

De risico-inschatting is gestoeld op diverse aannames. De globale inschatting van kans en omvang is tijdsgebonden, waarbij het (voortschrijdend) inzicht sterk afhankelijk is van vele onzekere toekomstige factoren. Onder dergelijke risico's wordt derhalve verstaan: alle redelijk voorzienbare onzekerheden die niet direct vooraf kwantificeerbaar zijn. Daarom kunnen er geen voorzieningen voor worden gevormd.

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, moet de benodigde weerstandscapaciteit die uit de risico-inventarisatie voortkomt, worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. Dit biedt een beter inzicht welke tegenvallers kunnen worden gevangen, zonder dat dit impact heeft op de reeds bestaande plannen. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen. Voor deze zogenoemde ratio geldt in zijn algemeenheid dat een relatie van 1 tot 1,4 gezien wordt als voldoende (beneden de 1 is onvoldoende tot matig). Het Recreatieschap streeft naar een ratio van 1 hetgeen gezien mag worden als " voldoende".

Om een goed beeld te geven van de structurele exploitatie en de projecten zijn een aantal gegevens over de afgelopen jaren opgenomen.

(Bedragen in euro's)	2025	2024	2023
Algemene reserve	192.277	177.277	160.023
Stimuleringsfonds Recreatie en Toerisme	1.274.960	1.129.009	1.190.181
Bestemmingsreserve personele inzet	67.548	21.444	14.296
Bestemmingsreserve onderhoud	43.569	43.569	43.569
Bestemmingsreserve ontwikkeling infrastructuur	50.696	50.696	50.696
Bestemmingsreserve toiletgebouwen	0	0	6.013
Resultaat boekjaar na bestemming	49.043	202.313	142.254
Totale exploitatie (excl. Projecten)	1.408.870	1.450.537	1.074.760
Totaal projecten	-1.344.104	39.041	505.247

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen om niet begrote kosten op te kunnen vangen. De weerstandscapaciteit is het bedrag van het eigen vermogen dat vrij aanwendbaar is. Dit betreft de algemene reserve.

Personeel

Een kleine organisatie als het Recreatieschap is kwetsbaar voor wat de personele bezetting betreft. Voor veel functies is de beschikbaarheid van vervanging op hetzelfde kwalitatieve niveau niet haalbaar. Dit betekent al snel dat een beroep gedaan moet worden op externe ondersteuning. Een interim-functionaris zal uit het weerstandsvermogen bekostigd moeten worden.

De geringe omvang en opbouw van de organisatie evenals de werkdruk kunnen financiële risico's tot gevolg hebben. De ontwikkelingen worden door het bestuur en management nauwlettend gevolgd. Periodiek vinden beoordelingsgesprekken plaats waarin aandacht is voor werkdruk en het gewenste ontwikkelperspectief van het personeel.

Op basis van onze inschattingen (kans en impact) komen we tot:
- vervanging bij ziekte en calamiteit (directie); 6 maanden, dagtarief € 1.100, 2 dagen per week € 57.200;
- vervanging bij ziekte en calamiteit (administratie/routebureau); 6 maanden, dagtarief € 550, 2 dagen per week € 28.600;
- risico leeftijdsopbouw/uitval/politiek verlof, 12 maanden, € 55.000.
- In totaal betreft het financieel risico voor Personeel hiermee € 140.800.

Onroerende zaken
Het Recreatieschap heeft sinds eind 2020 geen onroerende zaken in eigendom. Waardedaling of hiermee samenhangende risico's zijn er derhalve niet.

Materieel
Het Recreatieschap heeft geen gebouwen in eigendom en geen omvangrijke investeringen in materiële vaste activa gedaan. Er bestaan derhalve geen significante risico's omtrent waardering, vervanging en onderhoud.

Interne beheersing
Het Recreatieschap kent, net als iedere andere organisatie, mee- en tegenvallers in de sfeer van organisatie en overige kosten. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op overschrijding van budgetten voor huisvesting, communicatie, kantoor en overige kosten. Dergelijke tegenvallers dienen opgevangen te kunnen vanuit het weerstandsvermogen. Het budget voor dit type kosten is bij het Recreatieschap ongeveer € 220.000 per jaar.

Indien een tegenvaller blijkt in het verslagjaar zal dit, bij continuïteit van de tegenvaller, door middel van een begrotingswijziging in het daarop volgende jaar dienen te worden voorgelegd aan de deelnemers van de regeling.

	Kans en impact	**Financieel risico**
Budgetoverschrijding	10 % van geraamde kosten	€ 22.000 gedurende 1 jaar

Frauderisico's vormen een onderdeel van risicobeheersing van het Recreatieschap. Risico's zoals financiële fraude, cybercriminaliteit en corruptie worden door het bestuur en management onderkend. Maatregelen zoals risicobeoordeling, interne controlemaatregelen, fraudebewustzijn en monitoring en rapportage kunnen worden genomen om frauderisico's te beheersen. Het blijft van vitaal belang dat bestuur en management zich bewust is van de mogelijke risico's en passende maatregelen neemt om deze te beheersen.

Projecten
De projecten staan bij het Recreatieschap feitelijk buiten de exploitatie. Ter financiering van de projecten wordt een beroep gedaan op externe subsidiegevers. Daarnaast wordt aan een aantal projecten een bijdrage vanuit het stimuleringsfonds toegekend. Het saldo van het stimuleringsfonds vormt feitelijk een buffer om de projecten te financieren en de eventuele mee- en tegenvallers op te vangen.

Tegenvallers zullen de mogelijkheden in de toekomst om projecten uit te voeren beperken maar zullen in de basis de weerstandscapaciteit van het Recreatieschap niet aantasten. De stand van de projecten wordt periodiek scherp beoordeeld zodat mogelijke afwijkingen tijdig in beeld komen. In de berekening van het weerstandsvermogen wordt om vorenstaande redenen dan ook met de projecten geen rekening gehouden.

Wederom in 2025 projecten uitgevoerd en in uitvoering genomen. Deze projecten worden administratief en financieel verantwoord via een projectenadministratie. Regelmatig vindt overleg plaats tussen de projectverantwoordelijke en de projectuitvoerende. Aandacht wordt hierbij gevestigd op de juiste toepassing van de subsidievoorwaarden en de actualiteit van de projectadministratie. Hierdoor worden de financiële risico's tot een minimum beperkt.

Balansrisico's
Dit betreft o.a. openstaande vorderingen, afschrijvingsmethodiek op activa etc. Gezien het bedrag en bij welke organisatie c.q. bedrijf wij een vordering hebben openstaan, zullen deze vorderingen in 2025 daadwerkelijk worden ontvangen (het zijn vorderingen met een legitieme basis). Betreffende de gehanteerde afschrijvingsmethodiek is grotendeels aansluiting gezocht bij gemeentelijke uitgangspunten. Derhalve is er geen sprake van een financieel risico.

Gerechtelijke procedures
Op dit moment worden geen juridische procedures door of tegen de gemeenschappelijke regeling gevoerd. Derhalve is er geen sprake van een financieel risico.

Mogelijke invoer vennootschapsbelastingplicht
Per 1 januari 2016 is de wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemening van kracht geworden. De organisatie kent een gering aantal kleinschalige commerciële activiteiten. Het risico dat deze wet op het Recreatieschap van toepassing is, acht zij beperkt.

Samenvatting en afweging
Resumerend kan tot de volgende opstelling gekomen worden met betrekking tot het gewenste niveau van het benodigde weerstandsvermogen op basis van de geformuleerde uitgangspunten:

Totaaloverzicht (bedragen in euro's)	Financieel risico
Personeel	140.800
Materieel	0
Interne beheersing	22.000
Overige opbrengsten	0
Projecten	0
Totaal	162.800

Afgewogen kan worden dat de risico's zich meestal niet tegelijkertijd voordoen. Dit betekent dat de omvang van het benodigde weerstandsvermogen niet per se de optelsom van de samenstellende delen (kans en impact) behoeft te vormen. Verder kan opgemerkt worden dat het Recreatieschap een gemeenschappelijke regeling is. Deze rechtsvorm betekent uiteindelijk dat mochten de financiële middelen van het Recreatieschap ontoereikend blijken te zijn, de deelnemende gemeenten de tekorten dienen aan te vullen.

De huidige omvang van de weerstandscapaciteit is per 31 december 2025 € 192.277. De ratio weerstandsvermogen bedraagt 1,18. Dit is gezien de omvang van de activiteiten en huidige inzichten door het bestuur als voldoende geacht. Als tegenvallers niet gedekt kunnen worden zullen de deelnemende gemeenten tekorten moeten aanvullen.

Financiele kengetallen	Realisatie 2025	Begroting 2025	Realisatie 2024	Norm
Netto schuldquote	-106,74%	-96,80%	-107,60%	< 130 %
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	-106,74%	-96,80%	-107,60%	< 130 %
Solvabiliteitsratio	43,22%	61,92%	62,67%	> 25 %
Structurele exploitatieruimte	7,00%	0,97%	1,73%	> 0%

Netto schuldquote
De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van Recreatieschap ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Hoe lager het percentage, hoe beter. Ten opzichte van het voorgaande boekjaar is een verbetering van netto schuldquote te zien.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin Recreatieschap in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het gerealiseerde percentage van 43,22% ligt ruimschoots boven de norm van 25% of hoger. Het stimuleringsfonds draagt met name bij aan de solvabiliteit.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele baten en lasten. Bij incidentele baten en lasten gaat het om eenmalige gebeurtenissen die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten (exclusief de mutatie van de reserves) en uitgedrukt in een percentage. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Met het gerealiseerde percentage van 7,00% is sprake van een positieve exploitatieruimte in 2025.

Overzicht van incidentele baten en lasten

Volgens het BBV is het verplicht om een overzicht te presenteren van de incidentele baten en lasten. Op die manier kan worden beoordeeld of en in hoeverre er sprake is van een sluitende begroting. Recreatieschap hanteert hierbij de volgende uitgangspunten:

- Als bestaand structureel beleid, niet zijnde een tijdelijk geldstroom, binnen de termijn van drie jaar een wijziging ondergaat dan worden daarmee de samenhangende lasten of baten in het begrotingsjaar niet als incidenteel aangemerkt. Budgetverschillen op activiteiten inzake structureel bestaand beleid kwalificeren wij dus als “structureel”;
- Toevoegingen aan en onttrekkingen uit de reserves worden als incidenteel beschouwd als het gaat om niet-structurele toevoegingen aan een bestemmingsreserve of dekking van incidentele lasten;
- Meerjarige tijdelijke geldstromen waarvan de eindigheid vastligt vanwege een bestuursbesluit kwalificeren wij als incidentele baten en lasten, ook als de geldstroom (nog) langer duurt dan drie jaar. Hiervan is sprake bij bijvoorbeeld projecten die langer dan drie jaar duren, maar waarvan wel bekend is dat die bijdrage op termijn stopt.

De gerealiseerde incidentele baten en lasten zijn als volgt te specificeren:

Incidentele baten en lasten (bedragen in euro's)	Realisatie 2025	Begroting 2025	Realisatie 2024
Incidentele baten			
Personeel - detachering	0	-	9.750
Overige opbrengsten - congres extra	0	-	4.323
Reserve - stimuleringsfonds	0	-	61.171
Reserve - sloop toiletvoorziening	0	-	6.013
Totaal incidentele baten	**0**	**0**	**81.257**
Incidentele lasten			
Personeel - doelgroepenbeleid	0	-	38.924
Personeel - loonkostensubsidie	0	-	-17.235
Personeel - communicatiewerkzaamheden	23.277	-	22.616
Personeel - juridische ondersteuning	2.085	-	31.714
Personeel - UWV zw/wazo	0	-	-8.971
Personeel - ziekengeld	-2.788	-	-7.901
Personeel - transitievergoeding UWV	-38.956	-	41.244
Onderhoud - vrijwilliger	-2.100	-	2.100
Onderhoud - sloop toiletgebouw	0	-	6.675
Overige uitgaven - congres extra	0	-	9.095
Reserve - stimuleringsfonds	85.951	-	0
Totaal incidentele lasten	**67.469**	**0**	**118.261**
Saldo incidentele baten en lasten	**-67.469**	**0**	**-37.004**

Incidentele baten

Personeel- detachering	In 2025 werden er geen medewerkers gedetacheerd.
Overige opbrengsten - congres extra	In 2025 was er geen extra congres.
Reserve - stimuleringsfonds	Het saldo betreft het verschil tussen ontvangsten en uitgaven in het boekjaar.
Reserve - sloop toiletvoorziening	In 2024 is het toiletgebouw in Echten gesloopt en heeft er een onttrekking uit de reserve plaatsgevonden.

Incidentele lasten

Personeel - doelgroepenbeleid	Voor een tijdelijke medewerker, vanuit het doelgroepenbeleid, betalen wij salaris, vanaf 2025 in vaste dienst.
Personeel - loonkostensubsidie	Voor een tijdelijke medewerker, vanuit het doelgroepenbeleid, ontvangen wij loonkostensubsidie van de gemeente Ooststellingwerf, vanaf 2025 in vaste dienst.
Personeel - communicatie medewerker	Inhuur zelfstandige communicatie professional.
Personeel - juridische ondersteuning	Inhuur juridische ondersteuning.
Personeel - ziekengeld	Tijdelijk ziekengeld ontvangen voor een tweetal medewerkers.
Personeel - transitievergoeding	Uitkering UWV.
Onderhoud - vrijwilliger	Overboeking naar project.
Onderhoud - sloop toiletgebouw	Afgerond in 2024.
Overige uitgaven - recratiecongres extra	In 2025 was er geen extra congres.
Reserve - stimuleringsfonds	Het saldo betreft het verschil tussen ontvangsten en uitgaven in het boekjaar.

Financiering

Algemeen

Het belangrijkste thema van de wet financiering decentrale overheden (wet Fido) is het inzicht geven in de treasuryfunctie bij decentrale overheden. De doelstellingen, richtlijnen en limieten van het voorgestane beleid zijn vastgelegd in het treasurystatuut. De treasuryparagraaf is één van de onderdelen waarmee de wetgever beoogt de transparantie en bestuurlijke beheersbaarheid van deze functie te bevorderen. De wet Fido schrijft voor dat samen met de jaarstukken ook de overzichten met betrekking tot de renterisiconorm en de kasgeldlimiet bij Gedeputeerde Staten moeten worden ingediend. Evenals in 2024 is er geen sprake van een vaste schuld (langlopende lening), een overzicht betreffende de renterisiconorm is derhalve niet van toepassing voor 2025. Om praktische redenen is ervoor gekozen het model ‘kasgeldlimiet’ in deze paragraaf op te nemen. De kasgeldlimiet (de ruimte voor korte financiering) wordt volgens de wet Fido bij aanvang van het kalenderjaar 2025 gesteld op: 8,5%

In 2025 heeft Recreatieschap geen gebruik gemaakt van kasgeldleningen.

(bedragen in euro’s)	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Omvang begroting per 1 januari (=grondslag)	1.471.160	1.471.160	1.471.160	1.471.160
Toegestane kasgeldlimiet				
in procenten van de grondslag	8,5	8,5	8,5	8,5
in een bedrag	125.049	125.049	125.049	125.049

Berekening netto-vlottende schuld
Vlottende schuld -/- vlottende middelen: € 228.915 -/- € 3.542.619 = -€ 3.313.704

Toetsing kasgeldlimiet
Kasgeldlimiet -/- netto vlottende schuld: € 125.049 -/- -€ 3.313.704 = € 3.438.753

Verbonden partijen
Algemeen
Een verbonden partij is een privaat dan wel publiekrechtelijke organisatie, waarin Recreatieschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft. In 2025 was er geen sprake van een verbonden partij.

Bedrijfsvoering
Zie jaarverslag.

Verantwoordelijkheid van het Dagelijks Bestuur
In deze rechtsmatigheidsverantwoording geeft het Dagelijks Bestuur aan in hoeverre de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties, rechtmatig tot stand gekomen zijn. Dit houdt in dat deze in overeenstemming zijn met door het Algemeen Bestuur vastgestelde kaders zoals de begroting en met bepalingen in de relevante wet- en regelgeving.

De verantwoording betreft de rechtmatige uitvoering van de taken en omvat het begrotings- voorwaarden- en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium bij de desbetreffende fianciële beheershandelingen en transacties. Bij de waarderingsgrondslagen in de jaarrekening is door het Algemeen Bestuur op 15 december 2004 het vastgestelde normenkader van de relevante wet- en regelgeving verder toegelicht. Deze verantwoording hanteert een grensbedrag omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door het Algemeen Bestuur bepaald en bedraagt 3% van de totale lasten inclusief mutaties in de reserves en is daarmee vastgesteld op € 38.304.

Conclusie
Het bestuur is van mening dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens.

Ondertekening

Voorzitter Directeur

ARGEMUIDEN

Controle-
verklaring

VAN DER MEER
Accountants & Adviseurs

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het algemeen bestuur van Recreatieschap Drenthe

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2025

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2025 van Recreatieschap Drenthe te Dwingeloo gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Recreatieschap Drenthe op 31 december 2025 en van het resultaat over 2025 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2025;
2. het overzicht van baten en lasten over 2025; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, waaronder de rechtmatigheidsverantwoording van het dagelijks bestuur over de financiële rechtmatigheid van baten, lasten en balansmutaties over 2025;

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO), en het Controleprotocol Wet Normering Topinkomens (WNT) 2025 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Recreatieschap Drenthe zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Venekoterweg 44
Postbus 18, 8430 AA Oosterwolde
Tel. (0516) 82 09 20

Emmaplein 6
Postbus 30019, 9700 RM Groningen
Tel. (050) 31 37 040

Lorentzpark 1
Postbus 202, 9350 AE Leek
Tel. (0594) 58 05 80

lid van SRA

Internet: www.vandermeeracc.nl
E-mail : info@vandermeeracc.nl

Al onze dienstverlening wordt uitgevoerd door Van der Meer Accountants BV, ingeschreven in het handelsregister te Leeuwarden, onder nr. 01079042. Van toepassing zijn de algemene voorwaarden van het SRA, zoals gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Utrecht onder nummer 40481496.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2025 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie
De jaarstukken omvatten andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag en overzicht verschillenanalyse Incidenteel-Structureel in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening
Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude en fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 13 maart 2026

Van der Meer Accountants B.V.

ValidSigned door Rudy Hooiveld
op 13-03-2026

drs. R. Hooiveld RA

Schooltje Freder

Bijlagen

Bijlage 1

(bedragen in euro's)

Bijdragen gemeenten in de exploitatiekosten (bijdrageregeling)

Gemeente	in %	Werkelijk 2025	Begroting 2025
Aa en Hunze	7,75	80.464	80.464
Assen	7,50	77.867	77.867
Borger-Odoorn	8,00	83.058	83.058
Coevorden	9,25	96.036	96.036
De Wolden	6,75	70.081	70.081
Emmen	18,00	186.882	186.882
Hoogeveen	8,00	83.058	83.058
Meppel	4,00	41.529	41.529
Midden-Drenthe	10,00	103.823	103.823
Noordenveld	7,25	75.272	75.272
Ooststellingwerf	7,50	77.867	77.867
Tynaarlo	6,25	64.889	64.889
Westerveld	7,25	75.272	75.272
Totaal	**107,5**	**1.116.098**	**1.116.098**

Bijlage 2

(bedragen in euro's)

Bijdragen gemeenten in het stimuleringsfonds. Ter stimulering van projecten in het kader van Recreatie en Toerisme (bijdrageregeling).

Gemeente	Werkelijk 2025	Begroting 2025
Aa en Hunze	52.801	52.801
Assen	18.384	18.384
Borger-Odoorn	46.232	46.232
Coevorden	38.708	38.708
De Wolden	18.222	18.222
Emmen	15.138	15.138
Hoogeveen	14.197	14.197
Meppel	14.617	14.617
Midden-Drenthe	25.021	25.021
Noordenveld	14.996	14.996
Ooststellingwerf	16.202	16.202
Tynaarlo	17.508	17.508
Westerveld	28.336	28.336
Totaal	**320.362**	**320.362**

Bijlage 3

Overzicht materiële vaste activa

Omschrijving	Aanschafdatum	Afschrijvings %	Aanschafwaarde begin boekjaar	Vermeerderingen	Verminderingen	Aanschafwaarde einde boekjaar	Totale afschrijving begin boekjaar	Afschrijving desinvesteringen	Boekwaarde begin boekjaar	Afschrijving boekjaar	Boekwaarde einde boekjaar	Restwaarde begin boekjaar	Restwaarde einde boekjaar
Vervoermiddelen													
Bedrijfsauto's													
Volkswgn 5-VZK-31	16-10-2012	20,00	20.250	0	0	20.250	17.250	0	3.000	0	3.000	3.000	3.000
Volkswgn 6-VXS-11	2-12-2019	20,00	9.950	0	0	9.950	8.805	0	1.145	150	995	995	995
Peugeot V-325-K	25-11-2020	20,00	7.000	0	0	7.000	5.145	0	1.855	1.155	700	700	700
Laadpaal	7-4-2023	20,00	2.715	0	0	2.715	905	0	1.810	543	1.267	0	0
Toyota VRF-09-R	14-5-2025	20,00	0	18.300	0	18.300	0	0	0	2.040	16.260	0	3.000
Ford V-05-NJX	8-12-2025	20,00	0	22.800	0	22.800	0	0	0	330	22.470	0	3.000
Subtotaal			**39.915**	**41.100**	**0**	**81.015**	**32.105**	**0**	**7.810**	**4.218**	**44.692**	**4.695**	**10.695**
Automatisering													
Totaal			**39.915**	**41.100**	**0**	**81.015**	**32.105**	**0**	**7.810**	**4.218**	**44.692**	**4.695**	**10.695**

Bijlage 4a

Onderhanden projecten

(bedragen in euro's)

Naam project	Project nummer	Saldo per 1-1-2025		Lasten 2025	Baten 2025	Saldo per 31-12-25	
		Vordering	Schuld			Vordering	Schuld
Buitensportfonds	802		45.000	8.209	0		36.791
Wandelknooppunten onderhoud	850		258.440	160.733	193.126		290.833
Expertteam DGH	862		71.237	33.542	26.000		63.695
Van Gogh onderhoud 10 jaar	868		5.640	266	0		5.374
Hardlooproutes Assen	873		2.687	1.452	0		1.235
Fietsroute Langs de grenzen van Drenthe	880		39.720	30.923	0		8.797
Bankjes in Drenthe fase 2	881		79.688	86.740	0	7.052	
Informatiepanelen mountainbikeroutes	882		22.520	31.279	0	8.759	
Toegankelijke fietsroute	883		0	9.577	30.598		21.021
Route 80 jaar vrijheid	884		0	8.807	8.353	454	
Drenthepad 2025-2026	885		0	1.400		1.400	
Regiodeal ZO Drenthe	887		0	423.889	1.726.906		1.303.017
Route Drents Friese Grensstreek	888		0	250	10.000		9.750
Rondje Drenthe fietsen	890		0	29.728	17.986	11.742	
Stadsbeleving in Drenthe	891		0	3.330	20.000		16.670
Franse Huisjes	892		0	1.703	0	1.703	
Rondwandeling Moor	893		0	4.950	9.840		4.890
Gravelroute Hoogeveen	894		0	0	10.029		10.029
Toekomstbestendig R&T	895		0	0	120.000		120.000
Echtener Esch route	896		0	0	10.189		10.189
Route App	897		0	2.280	1.975	305	
Bewegwijzering Meppel	898		0	0	5.000		5.000
Afgeronde projecten in 2025			6.840	250.808	243.968		
Totaal		**0**	**531.772**	**1.089.866**	**2.433.970**	**31.415**	**1.907.291**

Bijlage 4b

Toelichting op lopende projecten
(bedragen in euro's)

Naam project:	**Buitensportfonds**	
Totale kosten:	110.173	
Subsidie:	45.000	
Bijdrage derden:	12.500	
Recreatieschap:	52.673	
Startdatum:	1 december 2016	
Einddatum:	31 december 2030	
	Saldo per 31 december 2025	36.791
	Nog te verwachten kosten	-36.791
	Nog te verwachten inkomsten	p.m.
	Per saldo	0

Naam project:	**Wandelknooppunten onderhoud**	
Totale kosten:	n.t.b.	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	n.t.b.	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 oktober 2020	
Einddatum:	n.v.t.	
	Saldo per 31 december 2025	290.833
	Nog te verwachten kosten	-290.833
	Nog te verwachten inkomsten	0
	Per saldo	0

Naam project:	**Expertteam DGH**	
Totale kosten:	254.000	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	12.500	
Recreatieschap:	48.000	
Startdatum:	1 maart 2023	
Einddatum:	1 maart 2025	
	Saldo per 31 december 2025	63.695
	Nog te verwachten kosten	-130.395
	Nog te verwachten inkomsten	66.700
	Per saldo	0

Naam project:	Van Gogh onderhoud 10 jaar	
Totale kosten:	9.566	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	9.566	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 augustus 2023	
Einddatum:	1 maart 2033	
	Saldo per 31 december 2025	5.374
	Nog te verwachten kosten	-5.374
	Nog te verwachten inkomsten	0
	Per saldo	0

Naam project:	Hardlooproutes Assen	
Totale kosten:	9.979	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	9.979	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 december 2023	
Einddatum:	31 december 2026	
	Saldo per 31 december 2025	1.235
	Nog te verwachten kosten	-1.235
	Nog te verwachten inkomsten	0
	Per saldo	0

Naam project:	Fietsroute Langs de grenzen van Drenthe	
Totale kosten:	91.800	
Subsidie:	49.650	
Bijdrage derden:	0	
Recreatieschap:	42.150	
Startdatum:	1 november 2024	
Einddatum:	31 maart 2026	
	Saldo per 31 december 2025	8.797
	Nog te verwachten kosten	-60.877
	Nog te verwachten inkomsten	52.080
	Per saldo	0

Naam project:	Bankjes in Drenthe 2	
Totale kosten:	125.000	
Subsidie:	100.000	
Bijdrage derden:	0	
Recreatieschap:	25.000	
Startdatum:	1 november 2024	
Einddatum:	31 december 2026	
	Saldo per 31 december 2025	-7.052
	Nog te verwachten kosten	-37.948
	Nog te verwachten inkomsten	45.000
	Per saldo	0

Naam project:	**Informatiepanelen Mountainbikeroutes**	
Totale kosten:	28.150	
Subsidie:	28.150	
Bijdrage derden:	0	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	3 november 2024	
Einddatum:	31 december 2025	
	Saldo per 31 december 2025	-8.759
	Nog te verwachten kosten	0
	Nog te verwachten inkomsten	5.630
	Per saldo	-3.129

Naam project:	**Toegankelijke fietsroutes**	
Totale kosten:	30.598	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	30.598	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 maart 2025	
Einddatum:	31 december 2030	
	Saldo per 31 december 2025	21.021
	Overdracht project	-21.021
	Nog te verwachten inkomsten	0
	Per saldo	0

Naam project:	**Route 80 jaar vrijheid**	
Totale kosten:	27.311	
Subsidie:	9.612	
Subsidie:	9.346	
Subsidie:	8.353	
Startdatum:	1 april 2025	
Einddatum:	31 december 2026	
	Saldo per 31 december 2025	-454
	Nog te verwachten kosten	-18.504
	Nog te verwachten inkomsten	18.958
	Per saldo	0

Naam project:	**Drenthepad 2025-2026**	
Totale kosten:	4.132	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	4.132	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	21 oktober 2025	
Einddatum:	21 oktober 2026	
	Saldo per 31 december 2025	-1.400
	Nog te verwachten kosten	-2.732
	Nog te verwachten inkomsten	4.132
	Per saldo	0

Naam project:	Regiodeal	
Totale kosten:	3.725.365	
Subsidie:	3.587.740	
Bijdrage derden:	100.875	
Recreatieschap:	36.750	
Startdatum:	1 juli 2025	
Einddatum:	31 december 2027	
	Saldo per 31 december 2025	1.303.017
	Nog te verwachten kosten	-3.301.476
	Nog te verwachten inkomsten	1.998.459
	Per saldo	0

Naam project:	Route Dr-Fr Grensstreek	
Totale kosten:	10.000	
Subsidie:	10.000	
Bijdrage derden:	0	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 september 2025	
Einddatum:	1 maart 2026	
	Saldo per 31 december 2025	9.750
	Nog te verwachten kosten	-9.750
	Nog te verwachten inkomsten	0
	Per saldo	0

Naam project:	Rondje Drenthe fietsen	
Totale kosten:	35.972	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	17.986	
Recreatieschap:	17.986	
Startdatum:	1 mei 2025	
Einddatum:	1 maart 2026	
	Saldo per 31 december 2025	-11.742
	Nog te verwachten kosten	-6.244
	Nog te verwachten inkomsten	17.986
	Per saldo	0

Naam project:	Stadsbeleving in Drenthe	
Totale kosten:	30.460	
Subsidie:	20.000	
Bijdrage derden:	0	
Recreatieschap:	10.460	
Startdatum:	1 juli 2025	
Einddatum:	31 maart 2026	
	Saldo per 31 december 2025	16.670
	Nog te verwachten kosten	-27.130
	Nog te verwachten inkomsten	10.460
	Per saldo	0

Naam project:	Franse Huisjes	
Totale kosten:	4.000	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	4.000	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 september 2025	
Einddatum:	1 maart 2026	
	Saldo per 31 december 2025	-1.703
	Nog te verwachten kosten	-2.297
	Nog te verwachten inkomsten	4.000
	Per saldo	0

Naam project:	Rondwandeling Moor	
Totale kosten:	16.400	
Subsidie:	9.840	
Bijdrage derden:	3.280	
Recreatieschap:	3.280	
Startdatum:	1 september 2025	
Einddatum:	1 juni 2026	
	Saldo per 31 december 2025	4.890
	Nog te verwachten kosten	-11.450
	Nog te verwachten inkomsten	6.560
	Per saldo	0

Naam project:	Gravelroute Hoogeveen	
Totale kosten:	10.029	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	10.029	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 december 2025	
Einddatum:	31 december 2026	
	Saldo per 31 december 2025	10.029
	Nog te verwachten kosten	-10.029
	Nog te verwachten inkomsten	0
	Per saldo	0

Naam project:	Toekomstbestendig R&T	
Totale kosten:	235.000	
Subsidie:	160.000	
Bijdrage derden:	50.000	
Recreatieschap:	25.000	
Startdatum:	1 december 2025	
Einddatum:	30 november 2026	
	Saldo per 31 december 2025	120.000
	Nog te verwachten kosten	-235.000
	Nog te verwachten inkomsten	115.000
	Per saldo	0

Naam project:	Echtener Esch route	
Totale kosten:	10.189	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	10.189	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 december 2025	
Einddatum:	31 december 2026	
	Saldo per 31 december 2025	10.189
	Nog te verwachten kosten	-10.189
	Nog te verwachten inkomsten	0
	Per saldo	0

Naam project:	Route App	
Totale kosten:	2.280	
Subsidie:	0	
Bijdrage derden:	1.975	
Overig:	305	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 december 2025	
Einddatum:	30 december 2030	
	Saldo per 31 december 2025	-305
	Nog te verwachten kosten	0
	Nog te verwachten inkomsten	305
	Per saldo	0

Naam project	Bewegwijzering Meppel	
Totale kosten:	10.000	
Subsidie:	10.000	
Bijdrage derden:	0	
Recreatieschap:	0	
Startdatum:	1 december 2025	
Einddatum:	31 december 2026	
	Saldo per 31 december 2025	5.000
	Nog te verwachten kosten	-10.000
	Nog te verwachten inkomsten	5.000
	Per saldo	0

Bijlage 5: Stimuleringsfonds

(bedragen in euro's)

Nr.	AB/DB/Dir.	Project	Bestemd	Totale project kosten	Uitgaven	Nog uit te geven	Vrijval/ over-schrijding
	Begroting	Recreatiecongres	8.700	8.700	8.700	0	0
	Begroting	Excursie	2.500	2.500	2.500	0	0
537	DB 07-11-2012	St. De Hondsrug UNESCO Global Geopark	21.636	zie 2014	21.636	0	0
925	DB	Perspectief 2030	25.000	Zie 2020	0	0	25.000
960	Directie	Landschap van de toekomst Beleefpad Schoonhoven	6.500	13.000	6.500	0	0
961	DB 13-11-24	Van Gogh Kiemen in Drentse grond	25.000	652.000	0	25.000	0
962	Directie	Gemeente Borger-Odoorn versterking Boomkroonpad	6.000	23.500	6.000	0	0
963	Directie	St. Kunstenaarsdorp Zweeloo Brinkexpositie	2.500	36.000	0	2.500	0
964	Directie	Stichting Paardenroutes Drenthe, Visie	5.000	zie 2023	0	5.000	0
965	Directie	Stichting Coöperatief Orvelte, Eiken bebording	1.200	7.250	0	1.200	0
966	DB 8-1-2025	Vitale Vakantieparken Drenthe	60.000	60.000	60.000	0	0
967	DB	Impuls tour de TT	12.500	45.000	12.472	0	28
968	Directie	Drenthepad jubileum	4.959	49.587	0	4.959	0
970	Directie	Dubbel Drents	5.500	164.000	5.500	0	0
971	Directie	Horecavakpunt	7.500	37.000	7.500	0	0
972	Directie	Marketing Drenthe onderzoek brede welvaart	10.000	30.000	0	0	10.000
973	Directie	Fietspad Hoogersmilde Appelscha	6.000	21.000	6.000	0	0
974	Directie	Regiodeal ZO Drenthe	6.750	746.000	0	6.750	0
975	Directie	Rondje Drenthe Fietsen	17.986	35.972	0	17.986	0
976	Directie	Herinrichting De Blinkert Vamberg	15.000	60.000	0	15.000	0
977	Directie	Stadsbeleving in Drenthe	10.460	30.460	0	10.460	0
978	Directie	Rondwandeling Moor	3.280	16.400	0	3.280	0
979	directie	Impuls Deurze wandelpad	1.317	15.500	0	1.317	0
980	Directie	Toekomstbestendig R&T	25.000	275.000	0	25.000	0
981	Directie	OM-borden Hoogeveen	7.500	10.000	0	7.500	0

Nr.	AB/DB/Dir.	Project	Bestemd	Totale project kosten	Uitgaven	Nog uit te geven	Vrijval/ over-schrijding
	Project	Wandelknooppunten Drenthe	-1.272	0	-1.272	0	0
	Project	Escapetours	-88	0	-88	0	0
		Subtotaal	**296.428**	**2.338.869**	**135.449**	**125.952**	**35.028**
Afloop 2024							
925	DB	Perspectief 2030	25.000	Zie 2020	0	0	25.000
926	Directie	Expertteam DGH	24.000	zie 2023	0	24.000	0
937	Directie	Gemeente De Wolden Benderse	15.000	Zie 2023	15.000	0	0
939	Directie	Sport Drenthe MTB visie	2.975	5.950	0	2.975	0
940	Directie	Bebording Zuidlaardermeer	8.000	16.000	6.260	0	1.740
942	Directie	Provincie Drenthe Regiodeal Onderzoek Z-O Drenthe	3.500	7.000	0	0	3.500
945	Directie	Ontwikkelagenda Ooststellingwerf	10.000	40.000	10.000	0	0
946	Directie	Provincie Drenthe Huis van Drenthe Dr. AA	10.000	750.000	0	10.000	0
947	Directie	Shakespeare n Loopje met William	2.000	10.000	0	0	2.000
948	Directie	Duurzaamheidsprogramma	5.000	15.000	4.390	0	610
949	directie	Gemeente AA en Hunze, Langeafstand fietsroute Hondsrug	5.000	20.000	0	5.000	0
950	directie	vitale Logies gem. Ooststellingwerf	10.000	50.000	0	10.000	0
952	directie	Onderborden NP Drentsche Aa	5.000	16.250	3.380	0	1.621
954	directie	Dashboard Impactmodel	15.000	54.600	15.000	0	0
957	directie	Bankjes in Drenthe	25.000	125.000	0	25.000	0
959	directie	Langs de grenzen van Drenthe	42.150	91.800	0	20.000	22.150
Afloop 2023							
926	Directie	Expertteam DGH	24.000	118.000	24.000	0	0
930	Directie	St. Paardenroutes hippisch samenwerking Rschap	20.000	75.000	0	20.000	0
937	Directie	Gemeente De Wolden Benderse	15.000	30.000	15.000	0	0
Afloop 2021							
871	Directie	Organisatiebudget Wandelplatform Dr.	10.000	10.000	5.932	4.068	0
		Totaal	**573.053**	**2.338.869**	**234.411**	**246.995**	**91.648**

Bijlage 6

Bestemmingsreserve stimuleringsfonds
(bedragen in euro's)

	stand per 1 januari	bijdragen gemeenten	verkoop Pottendijk	Resultaat	uitgaven fonds	stand per 31 december	investeringen mogelijk gemaakt door het fonds
verslagjaar 2021	543.936	309.442	297.088	0	-267.806	882.660	1.288.720
verslagjaar 2022	882.660	311.582	0	0	-298.807	895.435	4.905.494
verslagjaar 2023	895.435	270.964	0	0	23.781	1.190.180	3.696.788
verslagjaar 2024	1.190.180	303.943	0	0	-365.114	1.129.009	1.681.114
verslagjaar 2025	1.129.009	320.362	0	60.000	-234.411	1.274.960	2.338.869
Totaal							**13.910.985**

De middelen welke per 31 december aanwezig zijn in de bestemmingsreserve zijn reeds toegezegd. Veelal betreffen dit bijdragen aan langjarige projecten. De uitbetaling van de gelden vindt veelal achteraf plaats (nadat verantwoording van het project is ontvangen).

Bijlage 7

Gebeurtenissen na balansdatum

In het tijdspad van opstellen en vaststellen van de rekening moeten gunstige en ongunstige gebeurtenissen, die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum, altijd in de jaarrekening worden verwerkt als deze onontbeerlijk zijn voor het inzicht van het bestuur bij de vastelling van de jaarstukken. Het gaat dan om gebeurtenissen met materiële bedragen ten opzichte van het totaal van baten en/of lasten.

Wij verwachten de volgende gebeurtenis na balansdatum;

Geen bijzonderheden.

Recreatieschap Drenthe | Drift 11c | 7991 AA | Dwingeloo | **recreatieschap.nl**
KvK-nr.: 52124479 | BTW-nr.: NL003828591B01

Recreatieschap **Drenthe**

Begroting **2027**

(inclusief meerjarenraming 2028-2030)
Concept

RECREATIE & TOERISME

tijd om op te laden

recreatieschap.nl

Inhoudsopgave

Aanbiedingsbrief 2027 6
Verplichte paragrafen 23
Programmabegroting 30
Toelichting programmabegroting 32
Bijlagen 38
Bijlage I: Bijdragen gemeenten exploitatiekosten 39
Bijlage II: Bijdragen gemeenten Stimuleringsfonds 40
Bijlage III: Totale bijdragen gemeenten 2027 41
Bijlage IV: Investeringsstaat 42
Bijlage V: Meerjarenraming 2028-2030 43
Bijlage VI: Meerjarenraming 2028-2030 per gemeente 44
Bijlage VII: Begrotingsgegevens ten behoeve van het BBV 46
Bijlage VIII: Geprognosticeerde begin- en eindbalans 47
Bijlage IX: EMU-saldo 48
Bijlage X: Financiële kengetallen 49
Bijlage XI: Overzicht van incidentele baten en lasten 50

Begroting 2027 in één oogopslag

Onze kernbelofte

Samen zorgen we voor een sterk recreatief Drenthe en Ooststellingwerf: financieel verantwoord, inhoudelijk ambitieus en zichtbaar in resultaat.

Onze gereedschappen

Om onze doelen te bereiken zetten wij in op een mix van praktische en strategische instrumenten:

- Samenwerking & netwerkregie:
  we verbinden gemeenten, provincie, ondernemers en partners.
- Beleid en advies
  we ondersteunen gemeenten en ondernemers met kennis en richting.
- Projectontwikkeling & coördinatie
  we initiëren, begeleiden en versnellen projecten in de regio.
- Toeristische infrastructuur
  we ontwikkelen, beheren en verbeteren routes, knooppunten en voorzieningen.
- Stimuleringsfonds Recreatie en Toerisme
  we investeren gericht in kwaliteit, innovatie en kansen voor de sector.
- Onderzoek & monitoring
  we onderbouwen keuzes met data (o.a. Ecorys, impactmetingen, dashboards).

Aanbiedingsbrief **2027**

Aanbiedingsbrief 2027

Voorwoord Dagelijks Bestuur – Welkom in 2027

Recreatie en Toerisme: tijd om op te laden

Voor u ligt de begroting 2027 van Recreatieschap Drenthe, inclusief de meerjarenraming voor de periode 2028–2030. Met deze Routekaart geven wij als Dagelijks Bestuur helder inzicht in onze plannen, ambities en activiteiten voor het komende jaar. Tegelijk laten we zien hoe wij deze koers financieel verantwoord vormgeven.

Recreatie en toerisme zijn van grote waarde voor onze regio. Ze dragen bij aan leefbaarheid, gezondheid, werkgelegenheid en de aantrekkelijkheid van Drenthe én de gemeente Ooststellingwerf. Maar de sector staat ook voor uitdagingen: ruimtegebruik, druk op natuur en voorzieningen, veranderende wensen van bezoekers en een voortdurend beroep op samenwerking en innovatie. Juist in dat speelveld wil Recreatieschap Drenthe verbindend en daadkrachtig opereren.

Gemeenten hebben veel opgaven en beperkte middelen. Daarom is het belangrijk om taken waar dat kan samen op te pakken. Door samenwerking bundelen we kennis, versterken we netwerken en vergroten we onze gezamenlijke slagkracht. Het recreatieschap zorgt voor samenhang, continuïteit en een stevige basis waarop gemeenten, ondernemers en partners kunnen bouwen.

Op 9 april 2026 bieden wij de ontwerpbegroting 2027 aan het Algemeen Bestuur aan, met het verzoek deze op 2 juli 2026 vast te stellen.

Financieel realistisch, inhoudelijk ambitieus
Het Dagelijks Bestuur is zich ervan bewust dat gemeenten ook in 2027 nog geconfronteerd worden met het zogenoemde 'ravijnjaar'. Dit vraagt om een sobere, doelmatige en realistische koers. Daarom presenteren wij een begroting waarin nadrukkelijk geen aanvullende investeringen van de deelnemende gemeenten worden gevraagd. Sterker nog: wij hebben hier al eerder op geanticipeerd. In de begroting 2026 hebben wij een efficiencymaatregel doorgevoerd welke een structurele besparing van circa € 50.000 per jaar oplevert. Daarmee laten we zien dat we én plannen maken, maar ook verantwoordelijkheid nemen.

Een begroting die meebeweegt
Omdat deze begroting vroeg in het jaar wordt opgesteld, is het mogelijk dat zich later ontwikkelingen voordoen die aanleiding geven tot bijstelling. Het Dagelijks Bestuur benadrukt daarom dat deze begroting geen statisch document is, maar een instrument om koers te houden. Wanneer het takenpakket wijzigt of de indexering sterk afwijkt van de gehanteerde uitgangspunten, zullen wij – indien noodzakelijk – via een begrotingswijziging bijsturen.

Verkiezingsjaar: een kans om samen vooruit te kijken
In 2026 vinden gemeenteraadsverkiezingen plaats. Dat zien wij als een belangrijk moment om samen met nieuwe bestuurders opnieuw scherp te krijgen welke opgaven en kansen er liggen op het gebied van recreatie en toerisme. Daarom willen wij in de nieuwe bestuursperiode starten met een strategische sessie. Tijdens deze bijeenkomst gaan we in gesprek over onze werkwijze, de ontwikkelingen in de sector en de bijdrage die het Recreatieschap kan leveren aan het benutten van kansen in de regio.

Samen zetten we koers
Met deze begroting leggen wij een stevige basis voor 2027: financieel verantwoord, inhoudelijk gericht op samenwerking en met oog voor kansen in de regio. We blijven bouwen aan een aantrekkelijke en toegankelijke omgeving voor recreanten en toeristen en ondersteunen onze opdrachtgevers en ondernemers bij het verzilveren van mogelijkheden.

Wij kijken uit naar een inspirerend en productief jaar, waarin we samen koers zetten naar een sterk recreatief Drenthe en Ooststellingwerf.

Het Dagelijks Bestuur

Noot

Recreatieschap Drenthe omvat de Drentse gemeenten en de Friese gemeente Ooststellingwerf. In deze nota spreken wij over Drenthe en Drentse ontwikkelingen; waar Drenthe staat, wordt nadrukkelijk ook Ooststellingwerf bedoeld.

1. Inleiding

Recreatie en toerisme zijn van grote betekenis voor Drenthe en de gemeente Ooststellingwerf. De sector draagt bij aan welzijn, gezondheid, leefbaarheid en economische vitaliteit. Daarmee raakt zij direct aan publieke opgaven waarvoor gemeenten verantwoordelijkheid dragen.

Tegelijkertijd overstijgen veel recreatieve en toeristische vraagstukken de grenzen van individuele gemeenten. Bezoekers bewegen zich door de regio, recreatieve netwerken lopen over gemeentegrenzen heen en economische effecten spreiden zich provinciaal. Effectieve sturing vraagt daarom om samenwerking, samenhang en schaalvoordeel. Recreatieschap Drenthe vormt hiervoor het bestuurlijke instrument. Als gemeenschappelijke regeling bundelen de deelnemende gemeenten kennis, middelen en uitvoering. Het recreatieschap werkt zonder eigen belang: de ontvangen middelen worden volledig ingezet voor de versterking van recreatie en toerisme binnen de deelnemende gemeenten. Zo wordt versnippering voorkomen, wordt efficiënt gewerkt en ontstaat één gezamenlijke koers.

Wij zorgen voor provinciale afstemming van beleid, versterken samenwerking tussen overheden en partners, adviseren gemeenten en ondernemers, onderhouden de toeristische infrastructuur, coördineren projecten en beheren het Stimuleringsfonds Recreatie en Toerisme. Daarmee vervullen wij een verbindende, uitvoerende en faciliterende rol in het publieke belang.

2. Maatschappelijke waarde

Artikel 22 van de Grondwet bepaalt dat de overheid voorwaarden schept voor maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor vrijetijdsbesteding. Recreatie en toerisme dragen hier direct aan bij.

De sector bevordert ontspanning, beweging en ontmoeting en versterkt daarmee gezondheid en sociale cohesie. Tijdens de coronapandemie werd zichtbaar hoe fundamenteel recreatie is voor het welzijn van inwoners (bron: CELTH, *Maatschappelijke waarde van toerisme en recreatie*, 2021).

Daarnaast versterken recreatie en toerisme de kwaliteit van leven en de waardering voor landschap, erfgoed en cultuur. Voorzieningen zoals routes en recreatieve netwerken zijn niet alleen bedoeld voor bezoekers, maar verhogen ook de leefkwaliteit van inwoners.

De vraag naar recreatie blijft groeien, terwijl ruimte schaars is. Dit vraagt om zorgvuldige afwegingen, regionale regie en een evenwicht tussen gebruik, natuur en leefbaarheid. Door gezamenlijke beleidsontwikkeling en coördinatie draagt het recreatieschap bij aan die balans.

3. Economische betekenis

De recreatief-toeristische sector is een belangrijke economische pijler voor Drenthe. Met 9,1 miljoen overnachtingen, ruim € 1,343 miljard aan bestedingen (direct en indirect) en meer dan 21.000 banen (circa 9% van de werkgelegenheid) levert de sector een substantiële bijdrage aan de regionale economie.

Toerisme stimuleert ondernemerschap, ondersteunt werkgelegenheid en draagt bij aan het behoud van voorzieningen in dorpen en steden. De economische effecten beperken zich niet tot één gemeente, maar werken regionaal door. Juist daarom is gezamenlijke afstemming en uitvoering van beleid van toegevoegde waarde. Door als gemeenten samen op te trekken via het recreatieschap, wordt schaalvoordeel benut, wordt kennis gedeeld en ontstaat een sterkere positie richting provincie, partners en marktpartijen.

Onderzoek en monitoring

Recreatieschap Drenthe monitort iedere twee jaar de economische impact van de sector. In 2027 werken we weer aan het inzichtelijk maken van de economische betekenis van de sector door het presenteren van o.a. een nieuw Ecorys-rapport. Hiermee versterken wij de onderbouwing van beleid, investeringen en bestuurlijke keuzes.

Samengevat

Recreatie en toerisme is een publieke opgave met regionale impact. De gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Drenthe biedt gemeenten het instrument om deze opgave gezamenlijk, doelmatig en met samenhang uit te voeren — in het belang van inwoners, ondernemers en bezoekers.

4. Omgevingsfactoren 2026

In 2026 zien we dat internationale onzekerheden, bijv. de oorlogen in Oekraïne en het Midden-Oosten, economische ontwikkelingen en maatschappelijke veranderingen invloed hebben op het gedrag van inwoners en bezoekers. Vakantie en recreatie blijven belangrijk, maar consumenten zoeken veiligheid en worden prijsbewuster en kritischer op kwaliteit. Tegelijkertijd staat de sector onder druk door structurele personeelstekorten, toenemende ruimtedruk (woningbouw, stikstof en landelijk gebied) en de zichtbare gevolgen van klimaatverandering. Duurzaamheid ontwikkelt zich daarbij steeds meer van ambitie naar noodzakelijke standaard. Deze omgevingsfactoren vragen in 2027 om (nog meer) samenwerking, slimme keuzes en een gezamenlijke koers om recreatie en toerisme toekomstbestendig te houden.

De geschetste omgevingsfactoren maken duidelijk dat de vrijetijdssector zich ontwikkelt in een dynamisch en complex speelveld. Economische onzekerheid, arbeidsmarktkrapte, ruimtelijke druk en klimaatvraagstukken vragen om samenhangende keuzes en regionale regie.

Juist in deze context is een gezamenlijke aanpak via Recreatieschap Drenthe van toegevoegde waarde. De ontwikkelingen vormen geen losse trends, maar bepalen gezamenlijk onze koers voor 2027. In de volgende paragraaf vertalen wij deze omgevingsfactoren naar concrete prioriteiten: we werken langs meerdere samenhangende lijnen tegelijk.

We zetten op meerdere terreinen tegelijkertijd stappen. Deze versterken elkaar en zorgen ervoor dat we in samenhang voortgang boeken richting het beoogde resultaat.

5. Recreatieschap – kerntaken en inzet

Beleid en ondersteuning
Recreatieschap Drenthe ondersteunt gemeenten met kennis, expertise en actuele inzichten over de recreatiesector. Wij vertalen trends en ontwikkelingen naar beleidskeuzes en praktische handvatten, zodat gemeenten beter onderbouwde besluiten kunnen nemen voor toeristisch-recreatief Drenthe.

Dit doen we onder andere door het ontwikkelen van beleidsvisies, adviezen en onderzoeken, zoals de kansenkaart Nij Begun, Ecorys-rapporten en de Wandelagenda. Daarnaast stimuleren we kennisdeling en samenwerking via cursussen, excursies, open colleges, studiereizen en netwerkbijeenkomsten zoals het AORTA-overleg en het recreatiecongres.

Door beleidsmakers, bestuurders en recreatieondernemers structureel met elkaar te verbinden, versterken we het netwerk en voorkomen we versnippering. Zo zorgen we dat gemeenten niet telkens opnieuw het wiel hoeven uit te vinden en dat initiatieven beter op elkaar aansluiten. Drenthe wordt door bezoekers gezien als één bestemming; juist daarom is provinciale afstemming en samenwerking essentieel om kansen optimaal te benutten en middelen effectief in te zetten.

Projectontwikkeling en stimuleringsfonds
Recreatieschap Drenthe ontwikkelt en voert projecten uit die bijdragen aan een aantrekkelijker recreatief aanbod, vaak gemeentegrensoverschrijdend en in samenwerking met regionale partners. Voor de uitvoering sluiten wij actief aan bij subsidieprogramma's op provinciaal, landelijk en Europees niveau, zoals Interreg, Regiodeals, LEADER en Nij Begun.

Naast subsidietrajecten ontvangen wij jaarlijks bijdragen van de deelnemende gemeenten. Een deel hiervan is gekoppeld aan de opbrengst (1,8%) van de geïnde toeristenbelasting. Deze middelen worden ondergebracht in het stimuleringsfonds. Dit fonds stelt ons in staat om snel en doelgericht nieuwe recreatieve ontwikkelingen te ondersteunen en kansen te verzilveren wanneer die zich voordoen.

Dankzij het stimuleringsfonds en onze strategische inzet van middelen realiseren wij een stevige financiële hefboom: elke euro uit het fonds trekt minimaal vier euro aan aanvullende financiering aan. Daarmee vergroten we de impact van gemeentelijke bijdragen aanzienlijk en kunnen projecten sneller en professioneler worden uitgevoerd.

Routes en netwerken
Vorig jaar hebben wij de visie op routegebonden recreatie ontwikkeld. Hiermee onderstrepen wij onze rol als centrale kennispartner en uitvoerende spil op het gebied van routes in Drenthe en Ooststellingwerf. Deze visie biedt richting en maakt het mogelijk om vraagstukken planmatig aan te pakken, kansen te benutten en de recreatieve infrastructuur duurzaam te versterken.

Onze ambities zijn:
- Ons Routebureau beheert de best onderhouden fiets- en wandelroutes en knooppuntnetwerken van Nederland, met ondersteuning van circa 150 vrijwilligers.
- Recreatieschap Drenthe is dé expert en centrale spil op het gebied van routegebonden recreatie, met een leidende rol in het faciliteren en versterken van netwerken.
- Wij zetten onze kennis en faciliteiten actief in om het recreatieve aanbod te versterken en het gebruik ervan te stimuleren, zowel binnen het werkveld als in lokale gemeenschappen.

We zien dat onze inzet ook leidt tot resultaat. Het Fietsplatform verzamelt en duidt landelijke gegevens over recreatief fietsen (rapport Recreatief fietsen 2025). In dit landelijke rapport bundelen ze verschillende onderzoekscijfers, uitgesplitst per provincie. Hierbij kreeg Drenthe als waardering een rapportcijfer van 8,6; het hoogste van Nederland. Bron: Januari-2026-Landelijke-kennisrapportage-recreatief-fietsen-2025.pdf
Ook het wandelknoopnetwerk krijgt van de gebruikers landelijk de hoogste score met een 8,0 (enquête Kwaliteits- en tevredenheidsonderzoek wandelnetwerken 2025).

Een goed ontwikkeld en onderhouden routenetwerk is cruciaal voor de aantrekkelijkheid en bereikbaarheid van Drenthe als recreatieve bestemming. Het Routebureau is verantwoordelijk voor de ontwikkeling, het beheer en het onderhoud van bewegwijzerde fiets- en wandelroutes en knooppuntnetwerken. Daarnaast ondersteunen wij gebruikersgroepen van MTB'ers, ruiters en menners bij het onderhoud van hun routes en begeleiden we lokale initiatieven rondom bewegwijzering, zoals hardlooproutes en dorpsommetjes.

Dankzij deze inzet beschikken zowel toeristen als inwoners over een breed en kwalitatief hoogwaardig aanbod aan routes en voorzieningen, waaronder:
- fietsroutes en het fietsknooppuntensysteem
- wandelroutes, stadswandelingen en het wandelknooppuntensysteem
- de TT-route voor motoren en fietsers
- kanosteigers in de Hunze en het Zuidlaardermeer
- recreatieve toiletgebouwen in Hoogersmilde en Rogat

In korte tijd hebben wij een netwerk van ruim 150 vrijwilligers aan Recreatieschap Drenthe verbonden. Zij leveren een onmisbare bijdrage aan het onderhoud van wandelknooppunten en themaroutes. Hun inzet maakt het mogelijk om de kwaliteit te leveren die past bij de uitstraling van Drenthe. Zonder deze vrijwilligers is het niet haalbaar om het routenetwerk op het gewenste niveau te onderhouden.

Een goed onderhouden en slim georganiseerd routenetwerk is een visitekaartje voor de provincie. Het leidt recreanten langs bijzondere verhalen, bezienswaardigheden en lokale ondernemers, en versterkt daarmee ook de lokale economie. Naast het fysieke beheer zorgen wij ervoor dat route-informatie actueel en digitaal beschikbaar is via drenthe.nl, zodat bezoekers eenvoudig hun route kunnen plannen en optimaal gebruik kunnen maken van het aanbod.

Jaarlijks dragen de deelnemende gemeenten 5% van de investeringssom van het wandelnetwerk bij voor het structureel controleren, onderhouden en herstellen van het wandelknooppuntennetwerk. Hiermee wordt de kwaliteit en continuïteit van het netwerk geborgd én versterken we de betrokkenheid van de gemeenschap. De besteding van deze middelen wordt transparant en controleerbaar verantwoord via de jaarrekening van het Recreatieschap. Het Recreatieschap blijft de wijze van verantwoording verder optimaliseren.

6. Recreatieschap – focuspunten 2027

Elk jaar kiezen wij een motto dat richting geeft aan onze inzet. Voor 2027 luidt dat: ‘Recreatie en Toerisme: tijd om op te laden’. Met dit motto onderstrepen wij Recreatie en Toerisme geen restfunctie is, maar een publieke opgave. In ruimtelijke discussies staat recreatie vaak niet automatisch bovenaan de prioriteitenlijst. Woningbouw, landbouw, natuurherstel, energietransitie en infrastructuur vragen – terecht – veel politieke aandacht. Juist daarom is het van belang om recreatie expliciet op de agenda te zetten.

Recreatie is geen bijzaak of restfunctie van het landschap, maar een **publieke voorziening** die direct bijdraagt aan gezondheid, leefbaarheid, economie en brede welvaart. Wanneer recreatie niet structureel wordt meegenomen in ruimtelijke afwegingen, ontstaat versnippering, kwaliteitsverlies en toenemende druk op bestaande gebieden. Vandaar dat we ons hard maken om recreatie volwaardig te positioneren binnen gebiedsontwikkeling en omgevingsbeleid. Ons adagium is dan ook 1+1=1. Op 1 hectare zijn meerdere functies mogelijk. Recreatie is dé extra laag op andere functies die daardoor meer waarde krijgen.

Daarnaast draagt recreatie en toerisme heel duidelijk bij aan de brede welvaart. Dat betekent aandacht voor werkgelegenheid én voor welzijn. Voor economische kracht én voor leefkwaliteit. Voor materiële zekerheid én voor ontspanning, ontmoeting en gezondheid.

Recreatie en toerisme raken al deze dimensies.
Ze zorgen voor banen en bestedingen.
Ze versterken sociale verbinding en culturele uitwisseling.
Ze dragen bij aan fysieke en mentale gezondheid.
Ze verbeteren infrastructuur die ook inwoners ten goede komt.
Kortom: ze vergroten de kwaliteit van leven.

Recreatie en toerisme kunnen en moeten een sleutelrol spelen in gebiedsontwikkeling, leefbaarheid, duurzaamheid en economische veerkracht. Dat vraagt om erkenning van de gastvrijheidssector als volwaardige partner in maatschappelijke vraagstukken – op nationaal, provinciaal én gemeentelijk niveau. Die boodschap dragen wij actief uit. Samen met overheden, ondernemers en maatschappelijke partners. Om dit te bereiken zullen we ons in 2027 focussen op:

A. Stimuleren bestuurlijke samenwerking en netwerk verstevigen.

Onze taak
Het organiseren van regionale samenhang en bestuurlijke afstemming tussen de deelnemende gemeenten en Ooststellingwerf. Dit doen we door te werken aan afstemming met provinciaal beleid en uitvoering en verbinden gemeenten, provincie en ondernemers. We organiseren bestuurlijke en ambtelijke overleggen en gaan verder met de opbrengst van de strategische sessie met bestuurders uit (verkiezingsjaar) 2026.

Wat levert dit op?
- Minder versnippering
- Sterkere regionale positie
- Eén gezamenlijke koers

B. Een sterke basis: infrastructuur op niveau
Beheer en kwaliteit van routes en recreatieve voorzieningen.

Onze taak
Zorgen voor een kwalitatief, veilig en samenhangend recreatief netwerk van routes in onze steden en dorpen, knooppunten en voorzieningen. Dit doen we door zorgvuldig beheer en onderhoud van routenetwerken (fiets, wandel, ruiter e.d.). Waar nodig actualiseren we het netwerk en coördineren we investeringen in route(s)/ routestructuren. Hierbij zorgen we ook voor afstemming met terreinbeheerders, gemeenten en provincie.

Wat levert dit op?
- Toegankelijke en betrouwbare netwerken
- Tevreden inwoners en bezoekers
- Basis voor economische spin-off

C. Werken aan meer beleving
Projecten die Drenthe vooruithelpen

Onze taak
Initiëren, coördineren en ondersteunen van projecten die bijdragen aan versterking van de sector (bijv. Expertteam Drenthe, project Toekomstbestendig Drenthe). Dit doen we door subsidiemogelijkheden te stimuleren door projectvoorstellen te ontwikkelen. Daarbij richten we ons op aanbod, innovatie (zoals digitalisering, verduurzaming) en het inzetten van het stimuleringsfonds. Zo werken we aan de projecten waarvoor subsidie beschikbaar is vanuit bijv. de Regiodeal Zuid- en Oost- Drenthe.

Wat levert dit op?
- Extra middelen voor de regio
- Versnelling van ontwikkelingen
- Toekomstgerichte sector

D. Ruimte voor recreatie
Actief participeren in gebiedsprocessen & regelgeving

Onze taak
Zorgen dat recreatie en toerisme structureel worden meegenomen in gebiedsprocessen en ruimtelijke keuzes, zodat er voldoende ruimte blijft voor recreatievoorzieningen, ondernemersontwikkeling en toegankelijk landschap. Dat doen we door actief deel te nemen aan **gebiedsprocessen** als TLGD, Overleg Organen Nationale Parken en de BAC's (landelijk gebied, natuur, water, landbouwtransitie), het inbrengen van recreatieve belangen in ruimtelijke plannen en programma's (zoals omgevingsvisies en uitvoeringsagenda's) en het onderbouwen van keuzes met data en onderzoek (impact, bezoekersstromen, economische waarde).

Wat levert dit op?
- Recreatie en toerisme krijgen een vaste plek in gebiedsontwikkeling
- Meer ruimte voor toekomstbestendige recreatiebedrijven en voorzieningen
- Balans tussen natuur, wonen, landbouw en recreatie
- Sterkere kwaliteit en aantrekkelijkheid van het landschap

E. Toegankelijke recreatie

Onze taak
Zorgen dat recreatie bereikbaar, betaalbaar en toegankelijk is voor diverse doelgroepen, met oog voor balans in de leefomgeving. We stimuleren inclusieve voorzieningen als Toegankelijke fiets- en wandelpaden, een toegankelijke website en ondersteunen initiatieven dicht bij huis.

- Ondersteunen van initiatieven gericht op toegankelijkheid.
- Aandacht voor recreatie dicht bij huis.
- Balans bewaken tussen gebruik, natuur en leefbaarheid.

Wat levert dit op?
- Vergroting maatschappelijke waarde, bevorderen brede welvaart
- Beleefbare natuurgebieden
- Toegankelijke, inclusieve recreatie voor iedereen
- Breder draagvlak voor toerisme

F. Ondernemers als dragers van de bestemming
Verbinding, ondersteuning en gezamenlijke kansen.

Onze taak
Faciliteren van een sterk ondernemersklimaat binnen de recreatief-toeristische sector. Dit doen we door advisering bij beleids- en ontwikkelvraagstukken, kennisdeling en netwerkbijeenkomsten, het geven van ondersteuning bij verduurzaming en innovatie. We ondersteunen en zijn (mede)opdrachtgever aan het project Vitale Vakantieparken en Toekomstgericht Recreatie en Toerisme via IBDO.

Wat levert dit op?
- Professionalisering van de sector
- Sterkere regionale economie
- Meer werkgelegenheid

G. Sterke organisatie, slimme keuzes
Doelmatige bedrijfsvoering en financiële beheersing.

Onze taak
Zorgen voor een solide, transparante en financieel verantwoorde organisatie. We werken hieraan door een doelmatige inzet van middelen en een structurele besparing door efficiencymaatregelen en door de formatie te stabiliseren. Indien bijsturing noodzakelijk blijkt zullen we dit via een begrotingswijziging agenderen.

Wat levert dit op?
- Financiële stabiliteit
- Vertrouwen van gemeenten
- Wendbare organisatie

Met deze focuspunten bouwen we verder aan een sterke en duurzame recreatiesector in Drenthe en Ooststellingwerf, met oog voor nieuwe kansen en uitdagingen onderweg.

7. Financieel

Deze begroting bestaat uit het overzicht van de ontwikkelingen in de sector en van de baten en lasten (de uiteenzetting van de financiële positie). De begroting bevat tevens de verplichte paragrafen. De begroting is op 9 april 2026 in de vergadering van het Dagelijks Bestuur behandeld. De vaststelling in het Algemeen Bestuur staat gepland tijdens de vergadering op 2 juli 2026.

Uitgangspunt is met deze begroting zo dicht mogelijk bij de werkelijkheid van 2027 te komen, in de wetenschap dat we zo nu en dan achterhaald worden door veranderingen in de tijd. Wij vragen geen aanvullende investeringen maar werken lean and mean vanuit het principe om maximaal rendement te halen uit de beschikbare middelen. Financieel gezien is de begroting 2027 een actualisering van de begroting 2026.

Financieel kader 2027

Uitgangspunten

- Realistische indexering.
- Structurele besparing in 2026 van ca. € 50.000 door efficiencymaatregel.
- Geen uitbreiding van formatie.
- Geen extra bijdrage gevraagd van gemeenten.

Karakter van de begroting

- Wendbaar: bij majeure afwijkingen volgt een begrotingswijziging.
- Gericht op stabiliteit én ruimte voor kansen.

Exploitatie

Het Recreatieschap Drenthe werkt met een klein personeelsbestand. Een deel van de werkzaamheden is projectgebonden. Indien het Recreatieschap voor de uitvoer hiervan extra menskracht nodig heeft, doet zij dit door middel van inhuur. Dus flexibele inhuur naast een vaste formatie.

In 2027 zal de vaste kern van de organisatie van het Recreatieschap bestaan uit 8,8 fte. De bezetting bestaat uit de volgende disciplines:

- directie 1 fte;
- beleid, advisering, projectuitvoering 2,3 fte;
- toeristische bewegwijzering 4,4 fte;
- ondersteuning (secretariaat, communicatie, financiële administratie) 1,1 fte.

Het Recreatieschap is gehuisvest in Dwingeloo. Hier delen we de huisvesting met Marketing Drenthe en het programma Vitale Vakantieparken. Deze gecombineerde huisvesting heeft als voordeel dat de contacten gemakkelijk tot stand komen en we elkaar snel weten te vinden.

Indexering:
De begroting van het Recreatieschap wordt jaarlijks aangepast voor de stijging van lonen en prijzen. Op moment van opstellen van deze begroting gaan we uit van het nu voorhanden zijnde inzicht en derhalve is het gebaseerd op aannames.
Basis van de opgestelde cijfers vormt de begroting 2026, aangevuld met indexering die afkomstig is uit de Macro Economische Verkenningen van het Centraal Planbureau van het kerngegeven “Loonvoet Sector Overheid” en “Prijs materiële overheidsconsumptie”. Op basis hiervan wordt uitgegaan van een indexering van de begroting voor 2027 van 4,2% voor de salarislasten en 4,8% voor de overige lasten. Het werkelijke indexcijfer kan aanleiding zijn voor een begrotingswijziging gedurende het jaar.

Aandachtspunt:
We ramen geen renteopbrengsten gezien de fluctuaties van de rentevoet.

Reserves:
De onttrekkingen uit de reserveringen zijn overeenkomstig eerdere besluiten van het Dagelijks Bestuur. De in de begroting opgenomen bedragen zijn de maximale onttrekkingen. Mocht overschrijding hiervan noodzakelijk blijken dan zal hier toestemming voor worden gevraagd middels een bestuursbesluit.

Het Recreatieschap initieert, geeft leiding aan en administreert projecten ter stimulering van recreatie en toerisme.

Het Recreatieschap dient van toegevoegde waarde te zijn voor haar gemeenten en voor de sector. Dit kan alleen met betrokken, ontwikkelingsgerichte en goed passende medewerkers. Het kapitaal van het Recreatieschap zijn deze medewerkers. Blijvend investeren in de ontwikkelkracht van de medewerkers is daarom van essentieel belang.

Stimuleringsfonds Recreatie en Toerisme
Jaarlijks wordt door de Drentse gemeenten en gemeente Ooststellingwerf een bedrag voor dit fonds beschikbaar gesteld. Dit bedrag is gebaseerd op een – in de gemeenschappelijke regeling verankerde – berekeningswijze, een vaste component (€ 10.000,=) en flexibel component zijnde 1,8% van de door de gemeenten geïnde toeristenbelasting zoals vermeld in de laatst vastgestelde jaarrekening van de deelnemende gemeenten (het vaste bedrag en de flexibele component zijn vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur d.d.12 december 2024). Een deel van de toeristenbelasting wordt hierdoor feitelijk direct en zichtbaar ingezet ten behoeve van verdere ontwikkeling van de sector.

De toezeggingen uit het fonds maken het mogelijk snel andere subsidiemiddelen te generen (het fonds maakt het mogelijk om projecten in gang te zetten die anders niet, in beperktere omvang of met een veel langere aanlooptijd zouden zijn gerealiseerd). De

Van Gogh project, resultaat van het stimuleringsfonds

inzet van het fonds is al jaren succesvol en de fondsmiddelen zorgen voor een grote multiplier (is vaak aanjager om andere middelen beschikbaar te krijgen).

Het budget van het fonds was in 2025 € 320.362,=. Uit de jaarrekening 2025 blijkt dat via het fonds een zeer effectief beleid mogelijk was, waardoor een groot aantal investeringen mogelijk zijn gemaakt (in 2025 voor een totaalbedrag van € 2.338.869,=). Het fonds blijft krachtig en succes vanuit de afgelopen jaren is bewezen. € 1 uit het fonds lokt middelen van derden uit voor investeringen op het gebied van recreatie en toerisme in Drenthe en Ooststellingwerf.

Dankzij het fonds zijn onder andere de volgende projecten op een actieve en snelle wijze ondersteund: ondersteuning programma Vitale Vakantieparken, ontwikkeling beleefpad Schoonhoven, Van Gogh project, Geopark, Ecorys onderzoek, Impuls TT route, 50 jarig jubileum Drenthepad, onderzoek Brede Welvaart, Regiodeal Zuid- en Oost-Drenthe, Rondje Drenthe, etc.

Toeristische Informatievoorzieningen

Sinds 2018 is een afzonderlijke begrotingspost beschikbaar voor het ontwikkelen van gemeentegrensoverstijgende productontwikkeling (Drenthegids, fiets- en wandelknooppuntkaarten en gratis te verstrekken folders), versterken gastheerschap, meertaligheid van het informatieaanbod, samenwerking met regio's, informatievoorziening in Tip-kantoren, Drenthe routeapp en digitale escaperoutes en een betere aansluiting tussen marketing en informatievoorziening.

Daarnaast is het Recreatieschap eigenaar van de database die achter de website drenthe.nl hangt. Met Marketing Drenthe is een opdrachtgever/opdrachtnemer relatie ingericht waarbij Marketing Drenthe verantwoordelijk is voor het volledig en up-to-date houden van deze database. Het Recreatieschap verzorgt uiteraard zelf het aanbod aan routes op drenthe.nl.

Tot slot

Recreatie en toerisme; sleutel tot succes
Het bestuur van Recreatieschap Drenthe is zich bewust van de financiële uitdagingen van de deelnemende gemeenten. Er worden dan ook geen aanvullende investeringen t.o.v. de begroting 2026 verwacht.

Desalniettemin blijft het Recreatieschap actief inspelen op ontwikkelingen in de recreatie- en toerismesector. Het bestuur ziet in het Recreatieschap een krachtig instrument om gezamenlijke doelen te realiseren en de sector verder te versterken. Samenwerking is de sleutel tot succes. We werken nauw samen met gemeenten, Provincie Drenthe, Marketing Drenthe, brancheorganisaties, terrein beherende organisaties, recreatieparken, dagattracties, horeca, musea, sport- en evenementenorganisaties en cultuur- en natuurorganisaties.

Als aanjager en coördinator speelt het Recreatieschap al jarenlang een cruciale rol in de ontwikkeling van de vrijetijdseconomie in Drenthe. Ons doel is een sterke, vitale sector waarin we als initiator en regisseur innovatieve projecten opstarten en begeleiden. Recreatie en toerisme vinden grotendeels plaats op gemeentelijk niveau. Denk aan de aanleg van fietspaden, dagrecreatieterreinen, parkeervoorzieningen en het stimuleren van evenementen en natuurbeheer. Juist op deze terreinen kunnen gemeenten gezamenlijk optrekken en écht het verschil maken.

Een toerist ziet Drenthe als één bestemming en is zich niet bewust van gemeente- of provinciegrenzen. Daarom is een samenhangend en goed afgestemd toeristisch aanbod onmisbaar. Bovengemeentelijke beleidsontwikkeling is dan ook een essentiële succesfactor. Door samen te werken en te investeren in een sterke vrijetijdseconomie, maken we van Drenthe en de gemeente Ooststellingwerf een nóg aantrekkelijkere bestemming voor zowel inwoners als bezoekers.

Vaststelling
Wij verzoeken u de begroting 2027 vast te stellen.

Dagelijks Bestuur Recreatieschap Drenthe

Verplichte **paragrafen**

Verplichte paragrafen

1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing
2. Financiering
3. Verbonden partijen
4. Grondbeleid

1. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Algemeen
Onder dit begrip verstaat het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) het verband tussen weerstandscapaciteit en de risico's, waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn voor onze financiële positie. Twee keer per jaar, bij de begroting en bij de jaarrekening, moeten de belangrijkste financiële risico's worden geactualiseerd en doorgerekend. Recreatieschap Drenthe moet een eigen vermogen, een weerstandsvermogen, hebben om deze financiële risico's af te kunnen dekken, mochten ze zich voordoen. Door aandacht voor het weerstandvermogen kan worden voorkomen dat dergelijke tegenvallers dwingen tot bezuinigingen en/of noodzaken tot een bijstelling van de uitvoering.

De risico-inschatting is gestoeld op diverse aannames. De globale inschatting van kans en omvang is tijdsgebonden, waarbij het (voortschrijdend) inzicht sterk afhankelijk is van vele onzekere toekomstige factoren. Onder dergelijke risico's wordt derhalve verstaan: alle redelijk voorzienbare onzekerheden die niet direct vooraf kwantificeerbaar zijn. Daarom kunnen er geen voorzieningen voor worden gevormd.

Reguliere risico's – risico's die zich regelmatig voordoen en die veelal vrij goed meetbaar zijn – maken geen deel uit van deze paragraaf. Hiervoor zijn immers verzekeringen afgesloten of voorzieningen gevormd.

De paragraaf weerstandsvermogen dient volgens artikel 11 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) ten minste de volgende inhoud te bevatten:

A. Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover de regeling beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken;
B. Een inventarisatie van risico's, waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis zijn in relatie tot de financiële positie;
C. Het beleid betreffende de weerstandscapaciteit en de risico's en de realisatie daarvan.

Ad.A
De huidige omvang van de algemene reserve (per 31-12-2025 € 192.277,=) is gezien de omvang van de activiteiten en huidige inzichten (ingeschatte risico's) voldoende.

Ad.B
De inventarisatie en risico-inschatting is gestoeld op diverse aannames. Om binnen de organisatie risico's daadwerkelijk te beheersen is bewustwording van risico's van groot belang. De globale inschatting van kans en omvang is tijdsgebonden, waarbij het (voortschrijdend) inzicht sterk afhankelijk is van vele onzekere toekomstige factoren. We kunnen de volgende onderdelen onderscheiden:

Personeel
Een kleine organisatie als het Recreatieschap is kwetsbaar voor wat de personele bezetting betreft. Voor veel functies is de beschikbaarheid van vervanging op hetzelfde kwalitatieve niveau, intern niet haalbaar. Dit betekent al snel dat een beroep gedaan moet worden op externe ondersteuning. Een interim-functionaris zal uit het weerstandsvermogen bekostigd moeten worden.

Periodiek vinden beoordelingsgesprekken plaats waarin aandacht is voor werkdruk en het gewenste ontwikkelperspectief van het personeel. In een kleine organisatie als het Recreatieschap Drenthe zijn de mogelijkheden vanuit dit oogpunt beperkt. Daarnaast is m.n. ook aandacht voor het fysiek zwaardere werk van de medewerkers van het routebureau. Hierbij is zeker een risico denkbaar van ziekteverzuim en/of uitval.
Op basis van onze inschattingen (kans en impact) komen we tot:

- Vervanging bij ziekte en calamiteit (directie); 6 maanden (3 dgn), 63.000,=.
- Vervanging bij ziekte en calamiteit (administratie/routebureau); 6 maanden (3 dgn.), € 37.800,=.
- Risico leeftijdsopbouw/ uitval;12 maanden, € 55.000,=.

In totaal betreft het ingeschatte financieel risico voor Personeel hiermee € 155.800,=.

Interne beheersing
Het Recreatieschap kent, net als iedere andere organisatie, mee- en tegenvallers in de sfeer van organisatie en overige kosten. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op overschrijding van budgetten voor huisvesting, communicatie, kantoor en overige kosten. Dergelijke tegenvallers dienen opgevangen te kunnen vanuit het weerstandsvermogen.

	Kans en impact	Financieel risico
Budgetoverschrijding	10% van geraamde kosten	€ 43.200,= gedurende 1 jr

Projecten
De projecten staan bij het Recreatieschap feitelijk buiten de exploitatie. Ter financiering van de projecten wordt een beroep gedaan op externe subsidiegevers. Daarnaast wordt aan een aantal projecten een bijdrage vanuit het stimuleringsfonds Recreatie en Toerisme toegekend. Het saldo van het stimuleringsfonds vormt feitelijk een buffer om de projecten te financieren en de eventuele mee- en tegenvallers op te vangen.

Balansrisico's
Dit betreft o.a. openstaande vorderingen, afschrijvingsmethodiek op activa etc. Gezien het bedrag en van welke organisatie c.q. bedrijf wij een vordering hebben openstaan, zullen deze vorderingen niet lang "openstaan"
(het zijn vorderingen met een legitieme basis).

Gerechtelijke procedures
Op dit moment worden geen juridische procedures door of tegen de gemeenschappelijke regeling gevoerd.

Garanties
Op dit moment garanderen wij geen geldleningen die aan derden zijn verstrekt.

Onderhoud sanitaire voorzieningen
Ten behoeve van de recreatievaart hebben we enkele toiletvoorzieningen in beheer. In het kader van de bestrijding van de legionellabacterie vindt in het seizoen periodieke controle plaats. De fysieke toestand van de gebouwen is matig.

Coördinatie/projectverantwoording en uitvoering recreatief-toeristische projecten
Ook in 2026 en volgende jaren zullen projecten in uitvoering worden genomen. Deze projecten worden administratief en financieel verantwoord via een projectenadministratie. Door regelmatig overleg tussen de projectverantwoordelijke en de projectuitvoerende (juiste toepassing van de subsidievoorwaarden en de actualiteit van de projectadministratie) worden de financiële risico's tot een minimum beperkt.

Ad.C
Resumerend kan tot de volgende opstelling gekomen worden met betrekking tot het gewenste niveau van het benodigde weerstandsvermogen op basis van de geformuleerde uitgangspunten:

Totaaloverzicht	Financieel risico
Personeel	€ 155.800,=
Materieel	0,=
Interne beheersing	43.200,=
Overige opbrengsten	0,=
Projecten	0,=
Totaal	**€ 199.000,=**

De huidige omvang van de weerstandscapaciteit is per 31 december 2025 € 192.277,=.
De ratio weerstandsvermogen bedraagt € 192.277 / € 199.000 = 0,97.
Dit is gezien de omvang van de activiteiten en huidige inzichten door het bestuur als toereikend geacht.

2. Financiering

Algemeen
Het belangrijkste thema van de wet financiering decentrale overheden (wet Fido) is het inzicht geven in de treasuryfunctie bij decentrale overheden. De doelstellingen, richtlijnen en limieten van het voorgestane beleid zijn vastgelegd in het treasurystatuut. De treasuryparagraaf is één van de onderdelen waarmee de wetgever beoogd de transparantie en bestuurlijke beheersbaarheid van deze functie te bevorderen.

De wet Fido schrijft voor dat samen met de jaarstukken ook de overzichten met betrekking tot de renterisiconorm en de kasgeldlimiet bij Gedeputeerde Staten moeten worden ingediend. Vanaf 2004 is geen sprake meer van een vaste schuld (langlopende lening), een overzicht betreffende de renterisiconorm is dan ook niet van toepassing. De kasgeldlimiet (de ruimte voor korte financiering) wordt volgens de wet Fido bij aanvang van het kalenderjaar 2026 gesteld op 8,5%. Wij streven door een actief treasurymanagement (bevoorschotting subsidies etc.) onder de kasgeldlimiet te blijven.

Omschrijving (bedragen in euro's)	**1e kw 2027**	**2e kw 2027**	**3e kw 2027**	**4e kw 2027**
Omvang begroting per 1 januari (=grondslag)	1.522.611	1.522.611	1.522.611	1.522.611
Toegestane kasgeldlimiet in procenten van de grondslag	8,5	8,5	8,5	8,5
in een bedrag	129.422	129.422	129.422	129.422

De bijdragen van de gemeenten worden in het 1e kwartaal ontvangen. Gedurende het jaar vindt er monitoring plaats aan de hand van tussentijdse cijfers.

3. Verbonden partijen
Het Recreatieschap kent geen verbonden partijen.

4. Grondbeleid
In het verslagjaar 2020 zijn de gronden, welke het Recreatieschap in bezit had te Emmer-Compascuum, verkocht. De verkoopopbrengst bestaat uit een eenmalige verkoopopbrengst en een 16-jarige toekomstige opbrengst. Deze toekomstige opbrengst komt binnen vanaf 2024 in (16) jaarlijkse termijnen. Deze opbrengst hangt samen met de exploitatie van een windmolen op de verkochte locatie (dit is notarieel in de akte opgenomen). In de begroting wordt deze verwachte bate verantwoord onder het kopje "overige opbrengsten windmolen" ter grootte van € 13.500.

Programma **begroting**

in Euro’s

Categorie omschrijving (Bedragen in euro's)	**Rekening 2025**	**Begroting 2026**	**Begroting 2027**
Baten			
Personeel	0	0	0
Huisvesting	7.624	7.500	7.860
Overige opbrengsten	64.304	21.660	22.700
Overige opbrengsten windmolen	14.223	13.800	14.460
subtotaal	*86.151*	*42.960*	*45.020*
Bijdrage gemeenten in exploitatie	1.116.098	1.032.561	1.088.361
Stimuleringsfonds	320.362	351.495	352.675
subtotaal	*1.436.460*	*1.384.056*	*1.441.036*
Totaal baten	1.522.611	1.427.016	1.486.056
Lasten			
Personeel	633.338	656.403	693.640
Huisvesting	63.090	71.950	75.410
Onderhoud	150.719	74.100	77.660
Overige uitgaven	90.793	21.660	22.700
Overige uitgaven toer. info voorz.	133.587	133.300	139.690
Bestuur	1.275	640	670
Bureau	97.440	103.920	108.900
Afschrijvingen	4.217	6.400	7.563
subtotaal	*1.174.459*	*1.068.373*	*1.126.233*
Stimuleringsfonds	234.411	351.495	352.675
Totaal lasten	1.408.870	1.419.868	1.478.908
Resultaat voor bestemming	113.741	7.148	7.148
Saldo financieringsfunctie	67.357	0	0
Onttrekkingen aan reserves:			
Bestemmingsres. stimuleringsfonds	0	0	0
Bestemmingsres. personele inzet	15.852	15.852	15.852
Toevoegingen aan reserves:			
Bestemmingsres. stimuleringsfonds	85.951	0	0
Bestemmingsres. personele inzet	61.956	23.000	23.000
Resultaat na bestemming	49.043	0	0

Toelichting **Programma begroting**

in Euro’s

Omschrijving (bedragen in euro's)	Raming excl. btw	Raming excl. btw

Baten

Personeel	**Totaal**	**0**

Voor zover nu bekend zullen er geen medewerkers gedetacheerd worden.

Huisvesting	**Totaal**	**7.860**

Een deel van het kantoorpand wordt onderverhuurd aan het provinciale programma Vitale Vakantieparken.

Overige opbrengsten		**Totaal**	**22.700**
Recreatiecongres	9.330		
Excursie	2.680		
Kaarten	10.690		

Jaarlijks organiseert het Recreatieschap in het najaar een recreatiecongres; actuele thema's staan centraal en kennis wordt gedeeld tussen overheid en ondernemers.

Verder organiseert het Recreatieschap jaarlijks een dagexcursie voor bestuurders, raadsleden en ambtenaren.

Het Recreatieschap voorziet in toeristische informatie voor de recreant. Naast gratis materiaal wordt een deel verkocht (kaarten).

Overig opbrengsten windmolen	**Totaal**	**14.460**

Bij de verkoop van de gronden aan de Pottendijk te Emmen is overeengekomen dat wij jaarlijks een vergoeding ontvangen, van de opbrengst, van een windmolen op het perceel (€ 13.500 met indexatie, tot en met 2038).

Bijdrage gemeenten in exploitatie	**Totaal**	**1.088.361**

De gemeenten betalen jaarlijks een bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling zodat de exploitatiekosten gedekt zijn. Deze bijdrage wordt berekend aan de hand van de verdeelsleutel vastgelegd in de gemeenschappelijke regeling.

In bijlage I staan de bijdragen per gemeente vermeld.

Stimuleringsfonds	**Totaal**	**352.675**

De gemeenten betalen jaarlijks een bijdrage aan het Stimuleringsfonds. De berekeningswijze is vastgelegd in de gemeenschappelijke regeling en bestaat uit een vast en een flexibel bedrag.

Tijdens de vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 12 december 2024 is besloten om het vaste bedrag te stellen op € 10.000 en het flexibele bedrag te stellen op 1,8% van de ontvangen opbrengst toeristenbelasting afkomstig uit de laatst vastgestelde jaarrekening van elke gemeente.

De hierdoor beschikbare middelen worden ingezet ter stimulering van projecten in de recreatie- en toerismesector.
In bijlage II staan de bijdragen per gemeente.
In bijlage III staan de totale bijdragen per gemeente.

Omschrijving (bedragen in euro's)	**Raming** **excl. btw**	**Raming** **excl. btw**

Lasten

Personeel		**Totaal**	**693.640**
Brutosalarissen	679.670		
Sociale lasten	169.920		
Brutosalarissen naar projecten [1]	-71.230		
Brutosalarissen naar projecten onderhoud wandelknp [2]	-113.200		
Inlenen personeel	31.260		
Loonkostensubsidie [3]	-18.240		
Kosten P&O; administratie door gemeente Tynaarlo	6.080		
Opleidingen/cursussen	7.440		
Overige personeelskosten	1.940		

Het vaste personeel bestaat uit 11 medewerkers en 1 oproepkracht (8,82 fte's).

Brutosalarissen zijn gestegen door cao aanpassingen en uren uitbreiding van beleidsmedewerker. De kosten brutosalarissen naar projecten zijn gestegen, omdat de uren uitbreiding doorbelast kan worden naar project regiodeal.

[1] Gezien de doorloop van de huidige projecten tot en met 2026 worden er uren (salariskosten) geboekt op bepaalde projecten.
[2] 2 medewerkers houden zich bezig met het onderhoud wandelknooppunten; de salariskosten worden geboekt ten laste van onderhoud wandelknooppunten.
[3] Voor een medewerker, vanuit het doelgroepenbeleid, ontvangen wij een loonkostensubsidie van de gemeente Ooststellingwerf.

Huisvesting		**Totaal**	**75.410**
Huurkosten kantoorpand	52.400		
Energiekosten	15.510		
Schoonmaakkosten	4.720		
Overige huisvestingskosten	2.780		

Het Recreatieschap huurt een gedeelte van het kantoorpand aan de Drift (11c) te Dwingeloo.

Onderhoud		**Totaal**	**77.660**

Het Recreatieschap heeft via vele projecten een groot aantal voorzieningen gerealiseerd in de openbare ruimte. Het onderhoud van een aantal daarvan komt voor rekening van het Recreatieschap. Het gaat hier om onderhoud aan diverse routestructuren, waaronder wandel- en fietsroutes, het fiets- en wandelnetwerk, MTB-bebording, bebording ruiterroutes en bebording Geopark. Verder hebben we onderhoudskosten en energiekosten van een aantal toiletvoorzieningen voor de recreatievaart.

De onderhoudskosten zijn inclusief autokosten en leasekosten voor een electrische auto.

Omschrijving (bedragen in euro's)	Raming excl. btw	Raming excl. btw
Overige uitgaven		**Totaal 22.700**
Recreatiecongres	9.330	
Excursie	2.680	
Kaarten	10.690	

(zie toelichting bij de baten)

Overige uitgaven toeristische informatievoorzieningen		**Totaal 139.690**
Toeristische informatievoorzieningen	79.120	
Toeristische informatievoorzieningen Drenthe.nl	60.570	

Het Recreatieschap ontwikkelt gemeentegrens overstijgende informatie (folders ed.).

Daarnaast worden cursussen aangeboden aan Tourist Info medewerkers.

Het Recreatieschap is eigenaar van de database die achter de website van Drenthe.nl hangt. Jaarlijks wordt via een activiteitenplan afgesproken welke werkzaamheden Marketing Drenthe verricht voor het up-to-date houden van de database en opdracht aan hen verleend om dit uit te voeren.

Bestuur	**Totaal 670**

Het bestuur vergadert meerdere keren per jaar; de hier gepresenteerde kosten betreffen vergaderarrangementen.

Bureau		**Totaal 108.900**
Portikosten	1.450	
Telefoonkosten	3.350	
Reis-, verblijf- en autokosten	12.370	
Representatiekosten	1.240	
Kantoorbenodigdheden	1.290	
Kopieerkosten	2.030	
Leasekosten	1.470	
Kantinekosten	2.460	
Automatiseringskosten	23.790	
Documentatie en voorlichting	3.010	
Abonnementen/lidmaatschappen	1.930	
Bankkosten	940	
Verzekering ziekteverzuim	19.700	
Overige verzekeringen	17.130	
Accountantskosten	16.030	
Overige kosten	710	

Omschrijving (bedragen in euro's)	Raming excl. btw	Raming excl. btw
Kapitaal	**Totaal**	**7.563**
In bijlage IV staan de afschrijvingen.		
Stimuleringsfonds	**Totaal**	**352.675**
Door inzet van dit fonds worden diverse projecten mogelijk gemaakt door toezegging van een financiële bijdrage.		

Onttrekkingen aan reserves

Bestemmingsreserve personele inzet	**Totaal**	**15.852**
Jaarlijks wordt een bedrag van maximaal € 15.852 onttrokken aan deze bestemmingsreserve (conform besluit Algemeen Bestuur).		

Toevoegingen aan reserves

Bestemmingsreserve personele inzet	**Totaal**	**23.000**
Jaarlijks wordt een deel van de bijdragen van de gemeenten toegevoegd aan de bestemmingsreserve personele inzet, maximaal € 23.000, (conform besluit Algemeen Bestuur). Hierdoor kan flexibel worden ingespeeld op nieuwe projecten/ontwikkelingen en wordt de mogelijkheid geboden om gebruik te maken van een flexibele schil aan personeel.		

WANDELNETWERK
86
KNOOPPUNT
89
91
RECREATIESCHAP DRENTHE
WANDELNETWERK
86
KNOOPPUNT
90
91
RECREATIESCHAP DRENTHE

Bijlagen

Bijlage 1

Bijdragen gemeenten in de exploitatiekosten volgens bestaande bijdrageregeling
(bedragen in euro's)

Gemeente	In %	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aa en Hunze	7,75%	80.464	74.440	78.464
Assen	7,50%	77.867	72.039	75.932
Borger-Odoorn	8,00%	83.058	76.842	80.994
Coevorden	9,25%	96.036	88.848	93.650
De Wolden	6,75%	70.081	64.835	68.339
Emmen	18,00%	186.882	172.894	182.237
Hoogeveen	8,00%	83.058	76.842	80.994
Meppel	4,00%	41.529	38.421	40.497
Midden-Drenthe	10,00%	103.823	96.052	101.243
Noordenveld	7,25%	75.272	69.638	73.401
Ooststellingwerf	7,50%	77.867	72.039	75.932
Tynaarlo	6,25%	64.889	60.033	63.277
Westerveld	7,25%	75.272	69.638	73.401
Totaal	**107,50%**	**1.116.098**	**1.032.561**	**1.088.361**

Bijlage II

Bijdrage gemeenten in Stimuleringsfonds
(bedragen in euro's)

Gemeente	Ontvangen inkomsten toeristen-belasting 2024	Flexibel bedrag (1,8%)	Vast bedrag	Begroting 2027
Aa en Hunze	1.912.643	34.428	10.000	44.428
Assen	688.559	12.394	10.000	22.394
Borger-Odoorn	2.412.863	43.432	10.000	53.432
Coevorden	2.031.425	36.566	10.000	46.566
De Wolden	417.288	7.511	10.000	17.511
Emmen	717.197	12.910	10.000	22.910
Hoogeveen	188.706	3.397	10.000	13.397
Meppel	0	0	10.000	10.000
Midden-Drenthe	1.286.591	23.159	10.000	33.159
Noordenveld	326.034	5.869	10.000	15.869
Ooststellingwerf	405.912	7.306	10.000	17.306
Tynaarlo	604.872	10.888	10.000	20.888
Westerveld	1.378.630	24.815	10.000	34.815
Totaal	**12.370.720**	**222.675**	**130.000**	**352.675**

De berekeningswijze is vastgesteld in de AB vergadering d.d. 12 december 2024.
Het flexibele bedrag bestaat uit 1,8% van de ontvangen inkomsten toeristenbelasting per gemeente, zoals vermeld in de laatst vastgestelde jaarrekening van de deelnemende gemeenten.

Het vaste bedrag is per gemeente € 10.000 per jaar.

Bijlage III

Totale bijdragen gemeenten
(bedragen in euro's)

Gemeente	Exploitatiekosten	Bijdrage Fonds R&T	Bijdrage 2027
Aa en Hunze	78.464	44.428	122.892
Assen	75.932	22.394	98.326
Borger-Odoorn	80.994	53.432	134.426
Coevorden	93.650	46.566	140.216
De Wolden	68.339	17.511	85.850
Emmen	182.237	22.910	205.147
Hoogeveen	80.994	13.397	94.391
Meppel	40.497	10.000	50.497
Midden-Drenthe	101.243	33.159	134.402
Noordenveld	73.401	15.869	89.270
Ooststellingwerf	75.932	17.306	93.238
Tynaarlo	63.277	20.888	84.165
Westerveld	73.401	34.815	108.216
Totaal	**1.088.361**	**352.675**	**1.441.036**

Bijlage IV

Investeringsstaat
(bedragen in euro's)

Omschrijving	Datum	Aanschaf				Afschrijving						
		bedrag	vermeer-deringen	vermin-deringen	totaal	%	totaal per 1 jan.	boek-jaar 2027	boek-waarde 1 jan.	boek-waarde 31 dec.	rest-waarde 1 jan.	rest-waarde 31 dec.
Vervoermiddelen												
Volkswagen 6-VXS-11	2-12-19	9.950			9.950	20,00	8.955	0	995	995	995	995
Peugeot V-325-K	25-11-20	7.000			7.000	20,00	6.300	0	700	700	700	700
Laadpaal	7-04-23	2.715			2.715	20,00	1.991	543	724	181	0	0
Toyota VRF-09-R	14-05-25	18.300			18.300	20,00	5.100	3.060	13.200	10.140	3.000	3.000
Ford V-05-NJX	8-12-25	22.800			22.800	20,00	4.290	3.960	18.510	14.550	3.000	3.000
Totaal		**60.765**			**60.765**		**26.636**	**7.563**	**34.129**	**26.566**	**7.695**	**7.695**

Bijlage V

Meerjarenraming 2028-2030
(bedragen in euro's)

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Baten						
Personeel	0	0	0	0	0	0
Huisvesting	7.624	7.500	7.860	8.240	8.640	8.830
Ov. opbrengsten	64.304	21.660	22.700	23.790	24.930	25.480
Ov. windmolen	14.223	13.800	14.460	15.150	15.880	16.230
Subtotaal	86.151	42.960	45.020	47.180	49.450	50.540
Bijdr. gemeenten	1.116.098	1.032.561	1.088.361	1.135.194	1.184.675	1.225.490
Bijdr. gem. fonds	320.362	351.495	352.675	352.675	352.675	352.675
Subtotaal	1.436.460	1.384.056	1.441.036	1.487.869	1.537.350	1.578.165
Totaal baten	**1.522.611**	**1.427.016**	**1.486.056**	**1.535.049**	**1.586.800**	**1.628.705**
Lasten						
Personeel	633.338	656.403	693.640	722.776	753.137	784.772
Huisvesting	63.090	71.950	75.410	79.030	82.820	84.640
Onderhoud	150.719	74.100	77.660	81.390	85.300	87.180
Overige uitgaven	90.793	21.660	22.700	23.790	24.930	25.480
Overige uitg. toer.	133.587	133.300	139.690	146.390	153.420	156.790
Bestuur	1.275	640	670	700	740	760
Bureau	97.440	103.920	108.900	114.130	119.610	122.240
Afschrijvingen	4.217	6.400	7.563	7.020	7.020	7.020
Stimuleringsfonds	234.411	351.495	352.675	352.675	352.675	352.675
Totaal lasten	**1.408.870**	**1.419.868**	**1.478.908**	**1.527.901**	**1.579.652**	**1.621.557**
Resultaat voor bestemming	**113.741**	**7.148**	**7.148**	**7.148**	**7.148**	**7.148**
Financieringsfunctie	67.357	0	0	0	0	0
Onttr. reserves:						
Personeel	15.852	15.852	15.852	15.852	15.852	15.852
Toev. reserves:						
Stimuleringsfonds	85.951	0	0	0	0	0
Personeel	61.956	23.000	23.000	23.000	23.000	23.000
Resultaat na bestemming	**49.043**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

* de bijdrage aan het Stimuleringsfonds is afhankelijk van de ontvangen inkomsten toeristenbelasting; aangezien deze nog niet zijn vastgesteld in de jaarrekeningen van de gemeenten is bedrag 2027 bij de ramingen 2028 t/m 2030 aangehouden.

Bijlage VI

Meerjarenraming 2028-2030 per gemeente
(bedragen in euro's)

Gemeente:	In %	Begroting Exploitatie 2028	Begroting Fonds 2028	Begroting Totaal 2028	Begroting Exploitatie 2029	Begroting Fonds 2029	Begroting Totaal 2029	Begroting Exploitatie 2030	Begroting Fonds 2030	Begroting Totaal 2030
Aa en Hunze	7,75%	81.837	44.428	126.265	85.406	44.428	129.834	88.352	44.428	132.780
Assen	7,50%	79.200	22.394	101.594	82.652	22.394	105.046	85.499	22.394	107.893
Borger-Odoorn	8,00%	84.480	53.432	137.912	88.162	53.432	141.594	91.199	53.432	144.631
Coevorden	9,25%	97.679	46.566	144.245	101.937	46.566	148.503	105.449	46.566	152.015
De Wolden	6,75%	71.280	17.511	88.791	74.387	17.511	91.898	76.949	17.511	94.460
Emmen	18,00%	190.079	22.910	212.989	198.364	22.910	221.274	205.198	22.910	228.108
Hoogeveen	8,00%	84.480	13.397	97.877	88.162	13.397	101.559	91.199	13.397	104.596
Meppel	4,00%	42.240	10.000	52.240	44.081	10.000	54.081	45.600	10.000	55.600
Midden-Drenthe	10,00%	105.599	33.159	138.758	110.202	33.159	143.361	113.999	33.159	147.158
Noordenveld	7,25%	76.560	15.869	92.429	79.897	15.869	95.766	82.649	15.869	98.518
Ooststellingwerf	7,50%	79.200	17.306	96.506	82.652	17.306	99.958	85.499	17.306	102.805
Tynaarlo	6,25%	66.000	20.888	86.888	68.876	20.888	89.764	71.249	20.888	92.137
Westerveld	7,25%	76.560	34.815	111.375	79.897	34.815	114.712	82.649	34.815	117.464
Totaal	107,50%	1.135.194	352.675	1.487.869	1.184.675	352.675	1.537.350	1.225.490	352.675	1.578.165

In de meerjarenraming is bij de exploitatie uitgegaan van de volgende prijsindex:
- Personeelslasten jaar 2028 t/m jaar 2030: 4,2%,
- Overige lasten jaar 2028 4,8%/ jaar 2029 4,8%/ jaar 2030 2,2%

De begrote bijdragen Stimuleringsfonds zullen wijzigen omdat dit bedrag voor een deel is gebaseerd op de daadwerkelijk geïnde toeristenbelasting deze gegevens; zijn nog niet bekend.

Bijlage VII

Begrotingsgegevens ten behoeve van het BBV

Statutaire naam	Recreatieschap Drenthe
Vestigingsplaats	Dwingeloo
Rechtsvorm	Publiekrechtelijke Rechtspersoon: Openbaar Lichaam op basis van gemeenschappelijke regeling
Activiteit	Het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van recreatie en toerisme.
Geraamd Eigen Vermogen 1-1-2027	€ 1.685.241
Geraamd Eigen Vermogen 31-12-2027	€ 1.692.389
Geraamd Vreemd Vermogen 1-1-2027 (kortlopend Vreemd Vermogen)	€ 986.650
Geraamd Vreemd Vermogen 31-12-2027 (kortlopend Vreemd Vermogen)	€ 2.190.569
Geraamd resultaat 2027	€ 0

Bijlage VIII

Geprognosticeerde begin- en eindbalans
(bedragen in euro's, standen per 31-12)

	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
ACTIVA						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	1	1	1	1	1	1
Materiële vaste activa	44.692	26.895	26.566	19.547	12.527	5.507
Totaal vaste activa	**44.693**	**26.896**	**26.567**	**19.548**	**12.528**	**5.508**
Vlottende activa						
Voorraad	8.140	9.718	8.140	8.140	8.140	8.140
Overlopende activa	32.759	48.810	32.759	32.759	32.759	32.759
Uitzettingen	3.542.619	2.267.829	3.542.619	3.542.619	3.542.619	3.542.619
Liquide middelen	254.414	69.688	268.710	275.858	283.006	290.154
Totaal vlottende activa	**3.837.932**	**2.396.045**	**3.852.228**	**3.859.376**	**3.866.524**	**3.873.672**
Totaal activa	**3.882.625**	**2.422.941**	**3.878.795**	**3.878.924**	**3.879.052**	**3.879.180**
PASSIVA						
Vaste passiva						
Algemene reserve	192.277	177.277	192.277	192.277	192.277	192.277
Best.res. stimuleringsf.	1.274.960	1.129.009	1.274.960	1.274.960	1.274.960	1.274.960
Best.res. pers. inzet	67.548	35.740	130.887	138.035	145.183	152.331
Best.res. onderhoud	43.569	43.569	43.569	43.569	43.569	43.569
Best.res. ontw. infra.	50.696	50.696	50.696	50.696	50.696	50.696
Resultaat boekjaar	49.043	0	0	0	0	0
Totaal vaste passiva	**1.678.093**	**1.436.291**	**1.692.389**	**1.699.537**	**1.706.685**	**1.713.833**
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	228.915	86.242	228.915	228.915	228.915	228.915
Overlopende passiva	1.975.617	900.408	1.957.491	1.950.472	1.943.452	1.936.432
Totaal vl. passiva	**2.204.532**	**986.650**	**2.186.406**	**2.179.387**	**2.172.367**	**2.165.347**
Totaal passiva	**3.882.625**	**2.422.941**	**3.878.795**	**3.878.924**	**3.879.052**	**3.879.180**

Een aantal van de begrote balansposten 2027 ev. zijn gebaseerd op de cijfers van 2025; de begroting 2026 is eerder vastgesteld (minder recent).

Bijlage IX

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het saldo van inkomsten en uitgaven van de overheid op transactiebasis in een bepaalde periode (boekjaar). Kortweg geeft het EMU-saldo aan of er in een bepaald jaar meer geld is uitgegeven dan er in dat jaar is binnengekomen, of dat er netto geld is overgehouden. Het EMU-saldo is daarmee een indicatie voor de ontwikkeling van de liquiditeits- en financiële positie (eigen vermogen en schulden). Tevens heeft het EMU-saldo een vergelijkbare functie als het kasstroomoverzicht.

Om de overheidsfinanciën in de Eurozone robuust te houden, zijn in Europees verband afspraken gemaakt over het toegestane maximale tekort van het EMU-saldo op nationaal niveau. Omdat het EMU-saldo van alle decentrale overheden onderdeel uitmaakt van het EMU-saldo op nationaal niveau is het voor decentrale overheden (en dus voor gemeenschappelijke regelingen) verplicht gesteld om het eigen EMU-saldo te vermelden in de begroting en de jaarrekening.

Berekening EMU-saldo
(bedragen in euro's)

	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Exploitatiesaldo voor mutaties reserves	181.098	7.148	7.148
Mutatie materiële vaste activa	-36.882	6.400	7.563
Mutatie voorzieningen	0	0	0
Mutatie voorraden	1.577	0	0
Gerealiseerde boekwinst verkoop MVA	0	0	0
Berekend EMU-saldo	**145.793**	**13.548**	**14.711**

Bijlage X

Financiële kengetallen

	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030	Norm
Netto schuldquote	-106,74%	-98,08%	-111,55%	-108,91%	-106,25%	-104,39%	< 130%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	-106,74%	-98,08%	-111,55%	-108,91%	-106,25%	-104,39%	< 130%
Solvabiliteitsratio	43,22%	59,28%	43,63%	43,81%	44,00%	44,18%	> 25%
Structurele exploitatieruimte	7,00%	1,00%	0,96%	0,93%	0,90%	0,88%	> 0%

Netto schuldquote
De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van het Recreatieschap ten opzichte van de eigen middelen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin het Recreatieschap in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele baten en lasten. Bij incidentele baten en lasten gaat het om eenmalige gebeurtenissen die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen.

Bijlage XI

Overzicht van incidentele baten en lasten

Volgens de BBV is het verplicht om een overzicht te presenteren van de incidentele baten en lasten. Op die manier kan worden beoordeeld of en in hoeverre er sprake is van een sluitende begroting. Recreatieschap hanteert hierbij de uitganspunten:

- Als bestaand structureel beleid, niet zijnde een tijdelijke geldstroom, binnen de termijn van drie jaar een wijziging ondergaat dan worden de daarmee samenhangende lasten of baten in het begrotingsjaar niet als incidenteel aangemerkt. Budgetverschillen op activiteiten inzake structureel bestaand beleid kwalificeren wij dus als structureel.
- Toevoegingen aan en onttrekkingen uit de reserves worden als incidenteel beschouwd als het gaat om niet structurele toevoegingen aan een bestemmingsreserve of dekking van incidentele lasten.
- Meerjarige tijdelijke geldstromen waarvan de eindigheid vastligt vanwege een bestuursbesluit kwalificeren wij als incidentele baten en lasten, ook als de geldstroom (nog) langer duurt dan drie jaar. Hiervan is sprake bij bijv. projecten die langer dan drie jaar duren, maar waarvan wel bekend is dat die bijdrage op termijn stopt.

Incidentele baten en lasten

(bedragen in euro's)	Realisatie 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Incidentele baten						
Personeel - detachering	0	0	0	0	0	0
Huisvesting	0	0	0	0	0	0
Overige - recr. congres extra	0	0	0	0	0	0
Reserve - sloop toiletvoorziening	0	0	0	0	0	0
Totaal incidentele baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Incidentele lasten						
Personeel - communicatie	23.277	0	0	0	0	0
Personeel - juridisch	2.085	0	0	0	0	0
Personeel - ziekengeld	-2.788	0	0	0	0	0
Personeel - UWV	-38.956	0	0	0	0	0
Huisvesting	0	0	0	0	0	0
Onderhoud - vrijwilliger	-2.100	0	0	0	0	0
Overige	0	0	0	0	0	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0
Bureau	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingen	0	0	0	0	0	0
Reserve - stimuleringsfonds	85.951	0	0	0	0	0
Totaal incidentele lasten	**67.469**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo incidentele baten en lasten	**-67.469**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Toelichting per programma

Personeel
Niet van toepassing.

Huisvesting
Niet van toepassing.

Onderhoud
Niet van toepassing.

Overige
Niet van toepassing.

Bestuur
Niet van toepassing.

Bureau
Niet van toepassing.

Afschrijvingen
Niet van toepassing.

Recreatieschap **Drenthe**

Recreatieschap Drenthe | Drift 11c | 7991 AA | Dwingeloo | **recreatieschap.nl**
KvK-nr.: 52124479 | BTW-nr.: NL003828591B01

Contactpersoon: L. Huisman
Telefoonnummer: 06 206 306 55
Zaaknummer: 0085268484

Recreatieschap Drenthe
Drift 11C
7991 AA Dwingeloo

Onderwerp: Raadsbesluit geen zienswijze op ontwerpbegroting 2027

Oosterwolde, 30 juni 2026

Geacht bestuur,

Op 14 april 2026 ontvingen wij van u de conceptbegroting 2027 (inclusief de meerjarenraming 2028-2030) en de jaarrekening over 2025. U bood daarbij aan onze gemeenteraad de gelegenheid om een eventuele zienswijze op uw ontwerpbegroting in te dienen en deze uiterlijk voor 1 juli 2026 aan u kenbaar te maken.

De gemeenteraad van Ooststellingwerf besloot op 30 juni 2026 om:
1. Geen zienswijze in te dienen voor de jaarrekening 2025 van Recreatieschap Drenthe en in te stemmen met de voorgestelde resultaatbestemming;
2. Geen zienswijze in te dienen voor de conceptbegroting 2027 van Recreatieschap Drenthe.

Met vriendelijke groet,
namens het college van burgemeester en wethouders

W. Buijs
Teamleider Ruimte en Economie

Bijlage(n): -
Mandaatregeling: 1.001

Raadsvoorstel

Commissievergadering	:	**Commissie P&C**
Titel	:	Voorjaarsrapportage 2026
Portefeuillehouder/Teamleider	:	Jan van Weperen / Froukje de Wit
Extern zaak ID (zaakcode)	:	0085268947

Datum collegevergadering
26 mei 2026

Voorgesteld besluit
1. De gevolgen van de decembercirculaire 2025 te verwerken in de begroting 2026 en de meerjarenraming
2. In te stemmen met de voorjaarsrapportage 2026 en het eenmalige nadeel van € 2.450.000 voor 2026 te verwerken in de begroting 2026 en het eenmalige nadeel van € 1.249.000 voor 2027 te verwerken in de begroting 2027
3. In te stemmen met de voorjaarsrapportage 2026 en het structurele nadeel van € 328.000 te verwerken in de meerjarenraming
4. In te stemmen met een afwijkingsgrens voor investeringen binnen het accommodatiebeleid tot 10 % van het vastgestelde investeringskrediet met een maximum van € 100.000
5. Kennis te nemen van de status van de lopende investeringskredieten

Openbaar
Ja, passief via openbaar verslag

Inleiding
De voorjaarsrapportage 2026 wordt aan u voorgelegd in boekwerkvorm en geeft een tussentijdse verantwoording van de uitvoering (financieel) van de programmabegroting 2026-2029. De verantwoording gaat over de eerste drie maanden van 2026. Er zijn eind 2025 geen budgetten overgeheveld naar 2026. Daarom is er bij dit raadsvoorstel geen bijlage budgetoverheveling opgenomen. Bij de jaarrekening 2025 worden aan u voorstellen gedaan voor resultaatbestemming. De voortgang daarvan komt terug in de najaarsrapportage 2026.

Argumenten
1. De decembercirculaire 2025 heeft invloed op het begrotingsresultaat 2026 en de meerjarenraming
U bent via mededeling #2117 geïnformeerd over de gevolgen van de decembercirculaire 2025. Dit betreft een voordeel van € 415.000 voor 2026, een voordeel van € 561.000 voor 2027, een voordeel van € 505.000 voor 2028 en een voordeel van € 509.000 voor 2029. Voorgesteld wordt de gevolgen van deze circulaire te verwerken in de begroting 2026 en de meerjarenraming.

2. De voorjaarsrapportage 2026 heeft invloed op het begrotingsresultaat 2026 en 2027
In onderstaande tabel staat het resultaat uit de voorjaarsrapportage per programma voor de jaren 2026-2029.

bedragen x € 1.000 (min is nadeel)				
Financiële gevolgen voorjaarsrappportage	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**
Programma 0 Bestuur en ondersteuning	- 566	- 505	- 6	- 6
Programma 1 Veiligheid	- 45	- 20	- 20	- 20
Programma 2 Verkeer en vervoer	- 270	- 25	- 25	- 25
Programma 3 Economie	40	40	40	40
Programma 4 Onderwijs	- 181	- 203	- 203	- 203
Programma 5 Sport, cultuur en recreatie	- 113	- 50	- 50	- 50
Programma 6 Sociaal domein	- 1.595	- 815	- 65	- 65
Programma 7 Volksgezondheid en milieu	-	-	-	-
Programma 8 Bouwen, wonen en gronden	- 49	-	-	-
Totaal	**- 2.778**	**- 1.577**	**- 328**	**- 328**

We verwachten per saldo voor 2026 een nadeel van € 2.778.000. Hiervan is € 2.450.000 eenmalig en heeft € 328.000 een structurele doorwerking. We verwachten per saldo voor 2027 een nadeel van € 1.577.000. Hiervan is € 1.249.000 eenmalig en € 328.000 structureel. Het belangrijkste nadeel voor 2026 en 2027 betreft jeugdhulp door aanzienlijk meer inzet van maatwerktrajecten dan voorgaande jaren en extra personele capaciteit binnen het gebiedsteam (€ 499.000, zie ook raadsbesluit 3 maart 2026). Een ander belangrijk nadeel voor 2026 betreft herstel van schade verharding door opdooi (zie raadsmededeling #2116). Alle eenmalige voor- en nadelen zijn benoemd in het boekwerk voorjaarsrapportage en verwerkt in de begroting 2026 en 2027. Deze vindt u in bijlage 1.

3. De voorjaarsrapportage 2026 heeft invloed op het structurele begrotingsresultaat voor de jaren 2026 en verder
Het structurele nadeel van de voorjaarsrapportage bedraagt € 328.000. Het belangrijkste structurele nadeel betreft extra dotaties aan de voorzieningen voor het onderhoud van diverse accommodaties (zie raadsbesluit 3 maart 2026). Het belangrijkste voordeel betreft hogere baten toeristenbelasting door meer overnachtingen. Alle structurele voor- en nadelen zijn benoemd in het boekwerk voorjaarsrapportage en verwerkt in de meerjarenbegroting.

Na verwerking van de decembercirculaire 2025 en de voorjaarsrapportage 2026 ziet het financieel perspectief voor 2026-2029 eruit zoals in onderstaande tabel. Zoals u kunt zien verwachten we voor 2026 een negatief resultaat. Dit hangt grotendeels samen met een aantal grote eenmalige nadelen zoals genoemd bij argument 2. Dit tekort kunnen we dekken via de algemene reserve. Voor de jaren vanaf 2027 wordt een positief resultaat verwacht.

bedragen x € 1.000 (min is nadeel)				
Begrotingsperspectief	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**
Begrotingsperspectief 2026	833	2.573	1.654	1.761
Gevolg amendement A-113a*	- 400	- 400	- 400	- 400
Gevolg septembercirculaire 2025	149	47	-	- 46
Gevolg decembercirculaire 2025	415	561	505	509
Begrotingsperspectief na decembercirculaire	**997**	**2.781**	**1.759**	**1.824**
Gevolg voorjaarsrapportage 2026	- 2.778	- 1.577	- 328	- 328
Begrotingsperspectief na voorjaarsrapportage	**- 1.781**	**1.204**	**1.431**	**1.496**

*Via amendement A-113 is besloten om met ingang van 2026 jaarlijks € 400.000 uit het begrotingssaldo beschikbaar te stellen voor het accommodatiebeleid ter dekking van de kapitaallasten. Ook is via dit amendement besloten om het niet benodigde deel (vrijval) van deze jaarlijkse € 400.000 te storten in de reserve accomodatiebeleid.

4. Deze afwijkingsgrens wijkt af van de afwijkingsgrens voor andere investeringen
In de financiële verordening is vastgelegd dat het college in de tussentijdse rapportages de raad informeert over afwijkingen op investeringskredieten groter dan € 25.000. In de auditcommissie van 21 januari 2026 hebben we gesproken over de mogelijkheid om de afwijkingsgrens van € 25.000 te verhogen. Daarbij heeft de auditcommissie voorgesteld om voor investeringen binnen het accommodatiebeleid een afwijkingsgrens van 10 % van het vastgestelde investeringskrediet met een maximum van € 100.000 te hanteren. Voor overige investeringen is het voorstel van de auditcommissie om de afwijkingsgrens te handhaven op € 25.000. Als u hier positief over besluit wordt deze afwijking vastgelegd in de financiële verordening met terugwerkende kracht per 1 januari 2026. Deze wordt ter besluitvorming aan u voorgelegd in december 2026.

5. Het is belangrijk dat de raad op de hoogte is van de status van de investeringskredieten
Tot op heden presenteren we alleen in de begroting en de jaarrekening een tabel waarin alle investeringen staan met het beschikbare krediet en de werkelijke besteding. Eventuele afwijkingen worden dan ook toegelicht. In de voor- en najaarsrapportage worden afwijkingen met betrekking tot de (plannen van de) investeringskredieten alleen tekstueel toegelicht. Bij een grote afwijking wordt de raad tussentijds geïnformeerd met een mededeling of raadsvoorstel. De komende jaren gaan we als gemeente veel investeren vooral in accommodaties. Het is onvermijdelijk dat er ook afwijkingen zullen zijn in het vastgestelde investeringskrediet, de planning of de inhoud. De gemeenteraad moet hier tijdig over worden geïnformeerd. Daarom gaan we vanaf heden ook bij de voor- en najaarsrapportage een tabel opnemen met daarin alle lopende investeringen, de bijbehorende kredieten en de werkelijke besteding. Voor investeringen groter dan € 1.000.000 wordt in de voor- en najaarsrapportage een toelichting gegeven op de voorgang van de investering. De tabel met de lopende investeringen ven een toelichting op de voorgang van de investeringen groter dan € 1.000.000 vindt u in hoofdstuk 2 van het boekwerk.

Kanttekeningen

2.1 Door de gevolgen van de voorjaarsrapportage verwachten we een negatief resultaat in 2026
Voor 2026 verwachten we na verwerking van de voorjaarsrapportage een negatief resultaat van € 1.781.000. Dit hangt grotendeels samen met een aantal grote eenmalige nadelen zoals genoemd bij argument 2. Dit tekort kunnen we dekken via de algemene reserve.

Financiële toelichting

Zie boekwerk voorjaarsrapportage.

Publicatie voor bekendmaking

De raad heeft ingestemd met de voorjaarsrapportage 2026 en de verwerking van de eenmalige gevolgen in de begroting 2026 en 2027 en de verwerking van de structurele gevolgen in de meerjarenbegroting. Voor 2026 wordt door een aantal eenmalige nadelen een negatief resultaat verwacht. Dit kan worden opgevangen binnen de algemene reserve. Voor de jaren vanaf 2027 wordt een positief resultaat verwacht.

Bijlagen

1. Boekwerk voorjaarsrapportage 2026

De raad van de gemeente Ooststellingwerf;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 26 mei 2026;

Besluit

1. De gevolgen van de decembercirculaire 2025 te verwerken in de begroting 2026 en de meerjarenraming
2. In te stemmen met de voorjaarsrapportage 2026 en het eenmalige nadeel van € 2.450.000 voor 2026 te verwerken in de begroting 2026 en het eenmalige nadeel van € 1.249.000 voor 2027 te verwerken in de begroting 2027
3. In te stemmen met de voorjaarsrapportage 2026 en het structurele nadeel van € 328.000 te verwerken in de meerjarenraming
4. In te stemmen met een afwijkingsgrens voor investeringen binnen het accommodatiebeleid tot 10 % van het vastgestelde investeringskrediet met een maximum van € 100.000
5. Kennis te nemen van de status van de lopende investeringskredieten

Besloten in de openbare vergadering van 30 juni 2026

, griffier. , voorzitter.

Inhoud

Inleiding 2
1. Prognose financieel resultaat 2026-2029 2
2. Investeringskredieten 3
3. Analyse van het financieel resultaat in de voorjaarsrapportage 2026 7
Bijlage 1 Resultaten 11
Bijlage 2 Programmawijzigingen, zonder resultaatimpact 18
Bijlage 3 Administratieve wijzigingen, zonder resultaatimpact 19

Inleiding

Voor u ligt de voorjaarsrapportage van 2026. Deze bevat een prognose van het financiële resultaat aan het einde van het jaar 2026. Het financiële resultaat ontstaat door afwijkingen en nieuwe inzichten binnen de programma's. Per programma analyseren we de financiële afwijkingen op hoofdlijnen. De afwijkingen zijn bijgewerkt t/m maart 2026.

In de rapportage staat in het eerste hoofdstuk het bijgestelde begrotingsperspectief na de verwerking van de decembercirculaire 2025. In hoofdstuk 2 geven we een toelichting op de voortgang van de investeringskredieten groter dan € 1.000.000. In hoofdstuk 3 staat hoe het resultaat van de voorjaarsrapportage is ontstaan per programma en worden de afwijkingen groter dan of gelijk aan € 25.000 toegelicht.

1. Prognose financieel resultaat 2026-2029

In onderstaand overzicht is een prognose opgenomen van het financieel resultaat 2026-2029. De prognose is gebaseerd op de meest actuele en bij ons bekende ontwikkelingen per eind maart 2026.

bedragen x € 1.000 (min is nadeel)				
Begrotingsperspectief	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**
Begrotingsperspectief 2026	833	2.573	1.654	1.761
Gevolg amendement A-113a*	- 400	- 400	- 400	- 400
Gevolg septembercirculaire 2025	149	47	-	- 46
Gevolg decembercirculaire 2025	415	561	505	509
Begrotingsperspectief na decembercirculaire	**997**	**2.781**	**1.759**	**1.824**
Gevolg voorjaarsrapportage 2026	- 2.778	- 1.577	- 328	- 328
Begrotingsperspectief na voorjaarsrapportage	**- 1.781**	**1.204**	**1.431**	**1.496**

*Via amendement A-113 is besloten om met ingang van 2026 jaarlijks € 400.000 uit het begrotingssaldo beschikbaar te stellen voor het accommodatiebeleid ter dekking van de kapitaallasten. Ook is via dit amendement besloten om het niet benodigde deel (vrijval) van deze jaarlijkse € 400.000 te storten in de reserve accomodatiebeleid.

Zoals u in bovenstaande tabel kunt zien is het gevolg van de voorjaarsrapportage per saldo negatief voor alle jaren. Voor 2026 € 2.778.000, voor 2027 € 1.577.000 en voor 2028 en verder € 328.000. Voor 2026 en 2027 is per saldo sprake van een eenmalig nadeel van € 2.450.000 en € 1.249.000 en een stuctureel nadeel van € 328.000. Dit structurele nadeel wordt verwerkt in de meerjarenbegroting.

2. Investeringskredieten

Hieronder hebben wij een overzicht opgenomen van de benutting van de beschikbaar gestelde kredieten

			x € 1.000
Investeringen Immateriele vaste activa	**Beschikbaar gesteld krediet**	**Werkelijk besteed in 2026**	**Werkelijk besteed t/m 2026**
Kosten onderzoek en ontwikkeling			
Voorbereidingskosten grex (samen)	1.000	134	944
Stationskwartier (voorbereidingskrediet)	120	25	81
Voorbereidingskredieten herstructureringsprojecten (3x)	450	0	0
Totaal kosten onderzoek en ontwikkeling	**1.570**	**159**	**1.025**
Bijdragen aan activa in eigendom van derden			
Dorps.Sintrum Donkerbroek	3.053	35	306
De Miente	3.973	0	50
3e padelbaan en renovatie 2 kunstgrasbanen	93	0	0
Totaal bijdragen aan activa in eigendom van derden	**7.026**	**35**	**356**
Totaal investeringen Immateriele vaste activa	**8.596**	**194**	**1.381**

				x € 1.000
Investeringen Materiële vaste activa	**Beschikbaar gesteld krediet**	**Werkelijk besteed in 2026**	**Werkelijk besteed t/m 2026**	**Restant per apr-26**
Invest. met een economisch nut				
1e inrichting sportged. DoarpsSintrum Donkerbr	60	0	0	60
Aanschaf inventaris gemeentehuis 2025-2026	180	92	117	63
Nieuw/verbouw huisvesting Buitendienst	4.333	0	12	4.321
Verb. Raadszaal/publiekhal en ciekamer	236	3	211	25
ICT Raadszaal/publiekhal en ciekamer	62	0	62	0
Meubilair Raadszaal/publiekhal en ciekamer	118	0	118	0
Vervanging installaties/verduurzaming Ghuis	2.100	238	617	1.483
Vervanging tractie	362	325	325	37
Toiletvoorziening Turfroute D'broek	40	0	37	3
Totaal invest. met een economisch nut	**7.491**	**658**	**1.499**	**5.992**
Invest.met een econ.nut waarvoor ter bestrijding v.d.kosten een heffing kan worden geheven				
Vrijverval riolering 2026	818	0	0	818
Regenwateroverlast locaties 2026 – SISA	500	39	39	461
Invest.met een econ.nut waarvoor ter bestrijding v.d.kosten	**1.318**	**39**	**39**	**1.279**
Invest. in de openbare ruimte maatschappelijk nut				
Parkeerplaats SV Oosterwolde	373	7	13	360
Oevervoorzieningen 2026	923	0	0	923
Herontwikkeling Rikkingahof	2.200	19	33	2167
Pumptrack Oosterwolde	125	25	129	-4
Verkeersplan Donkerbroek (DoarpsSintrum)	350	0	0	350
Totaal invest. in de openbare ruimte maatschappelijk nut	**3.971**	**51**	**176**	**3.795**
Totaal	**12.780**	**748**	**1.714**	**11.066**

Hieronder wordt de status van de beschikbaar gestelde kredieten groter dan € 1.000.000 toegelicht.

Voorbereidingskredieten grondexploitatie
Bij de voorjaarsrapportage 2025 heeft u € 1 miljoen krediet beschikbaar gesteld voor de reeds gemaakte en nog te maken voorbereidingskosten voor toekomstige complexen Schoolstraat Donkerbroek, Appelscha Noord (Leertouwer), Mandestraat Haule, Oosterwolde Langekamp, Oosterwolde Boskamp/Mastenbroek en Oosterwolde uitbreiding Venekoten (industrie). Voor het complex Oosterwolde Boskamp/Mastenbroek is door u in 2025 een grondexploitatie vastgesteld. Hierdoor zijn de voorbereidingskosten van dit complex toegevoegd als kosten van de grondexploitatie. Voor de complexen in Appelscha en Donkerbroek zijn we bezig met de uitwerking van de grondexploitatie. Als deze gereed is, wordt deze ter besluitvorming voorgelegd aan de raad. Het complex in Haule betreft een complex van derden. De voorbereidingskosten worden via een anterieure overeenkomst verhaald op deze partij. De anterieure overeenkomst is bijna gereed. De andere twee complexen in Oosterwolde zitten in de beginfase van de voorbereiding.

DoarpsSintum Donkerbroek/verkeerplan Donkerbroek/1e inrichting sportgedeelte DoarpsSintrum
De raad heeft een krediet beschikbaar gesteld van € 3.053.000 voor het DoarpsSintrum Donkerbroek, een krediet van € 350.000 voor het bijbehorende verkeersplan en een krediet van € 60.000 voor 1e inrichting sportgedeelte DoarpsSintrum Donkerbroek. De bijdrage aan DoarpsSintrum Donkerbroek betreft een bijdrage in activa van derden.

Naar aanleiding van bezwaren van omwonenden zijn de oorspronkelijke plannen gewijzigd en in 2025 aan de raad gepresenteerd. In december 2025 heeft het college, na het vragen van wensen en bedenkingen aan de raad, besloten om tot eind 2026 voor € 722.000 garant te staan voor de aan te vragen subsidies die nodig zijn voor het realiseren van Doarpssintrum Donkerbroek 2.0. De eventuele hogere lasten door het garant staan zijn niet in de begroting verwerkt.

Planning was dat de bouw van DoarpsSintrum Donkerbroek 2.0 inclusief gymzaal in 2026 start vanwege de verplichtingen uit reeds toegekende subsidies. In de voorbereidingen voor de bouw is echter gebleken dat niet alleen het orgel, maar ook de kerk, een Rijksmonument is. Dit kan gevolgen hebben voor de planning en financiën. De bouw van het nieuwe gymnastieklokaal op een nieuwe locatie betreft een buitenplanse omgevingsplanactiviteit (BOPA). Het is nog niet duidelijk wat de consequenties hiervan zijn voor onze planning en investering. Zodra we hier meer over weten, informeren wij u hierover via de P&C cyclus.

Miente
Voor de realisatie van de Miente is een krediet beschikbaar gesteld van € 3.973.000. De bijdrage aan de Miente betreft een bijdrage in activa van derden. Het oude pand is gesloopt. In de uitwerking van het voorlopig ontwerp (VO) naar het definitief ontwerp (DO) zijn de opgenomen stelposten (waaronder grootkeuken, inventaris en keukenafzuiging) door het stichtingsbestuur uitgewerkt. Dit heeft geleid tot een aantal tegenvallers. Ook is de constructie van het dak aangepast vanwege de geluidsnormen. Het stichtingsbestuur is bezig om de kosten te verlagen via een bezuinigingsronde en de inkomsten te verhogen door middel van aanvragen van extra subsidies. We verwachten nu dat het niet gaat

leiden tot een overschrijding van het krediet. Bij de najaarsrapportage 2026 volgt de volgende stand van zaken. Mocht er eerder aanleiding toe zijn, dan informeren wij u.

Huisvesting Buitendienst
In november 2021 is door de raad een krediet van € 4.333.000 beschikbaar gesteld voor de huisvesting van de buitendienst aan de Nanningaweg 47c. Vanwege stikstofuitstoot die ontstaat bij het composteren van groenmateriaal op het terrein was het niet mogelijk om voor de oorspronkelijke plannen een vergunning te krijgen op grond van de Wet Natuurbescherming. De raad heeft het college in november 2025 de opdracht gegeven om te komen met een nieuw uitgewerkt plan waarin ook andere relevante ontwikkelingen zijn meegenomen. De vertraging van de bouw, nieuwe ontwikkelingen en het moeten uitbesteden van de compostering leidt tot extra kosten. Zoals afgesproken ontvangt u hierover een raadsvoorstel.

Vervanging installaties/verduurzaming gemeentehuis
Voor de verduurzaming van het gemeentehuis is een krediet beschikbaar gesteld van € 2,1 miljoen. In 2025 is gestart met de verduurzaming. Voor 2026 met een uitloop naar 2027 staan nog diverse werkzaamheden gepland (aanbrengen zonwering, vervanging isolatie en dakbedekking en vervangen zonnepanelen, vervangen bronnen, vervangen glas). Wij gaan ervan uit deze werkzaamheden ruimschoots binnen het krediet gerealiseerd kunnen worden. Bij de najaarsrapportage 2026 kunnen we u concreter informeren over de verwachte benutting van het krediet.

Herontwikkeling Rikkingahof
Voor de herinrichting van de openbare ruimte van Rikkingahof is een krediet beschikbaar gesteld van € 2,2 miljoen. Krediet is aangevraagd op basis van voorlopige berekening kosten openbare ruimte. Invulling plannen openbare ruimte is mede afhankelijk van bouwplannen woningstichting en zorginstelling. De oorspronkelijke bouwplannen zijn voor een deel van de verbouw niet meer rendabel door afspraken in het regeerakkoord over de invoeren van de scheiding tussen wonen en zorg voor de zwaardere zorgpakketten en de onderhanden ‘wet modernisering servicekosten’. De eerdere vergunningaanvraag is hierdoor ingetrokken. De betrokken partijen zijn momenteel bezig met gewijzigde plannen. Het is nog niet duidelijk wat de consequenties hiervan zijn voor onze planning en investering. Zodra we hier meer over weten, informeren wij u hierover via de P&C cyclus.

3. Analyse van het financieel resultaat in de voorjaarsrapportage 2026

In onderstaande tabel staat het resultaat uit de voorjaarsrapportage per programma voor de jaren 2026-2029. Onder de tabel worden de afwijkingen groter dan of gelijk aan € 25.000 toegelicht. In de bijlagen zijn alle verschillen verklaard.

bedragen x € 1.000 (min is nadeel)				
Financiële gevolgen voorjaarsrappportage	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**
Programma 0 Bestuur en ondersteuning	- 566	- 505	- 6	- 6
Programma 1 Veiligheid	- 45	- 20	- 20	- 20
Programma 2 Verkeer en vervoer	- 270	- 25	- 25	- 25
Programma 3 Economie	40	40	40	40
Programma 4 Onderwijs	- 181	- 203	- 203	- 203
Programma 5 Sport, cultuur en recreatie	- 113	- 50	- 50	- 50
Programma 6 Sociaal domein	- 1.595	- 815	- 65	- 65
Programma 7 Volksgezondheid en milieu	-	-	-	-
Programma 8 Bouwen, wonen en gronden	- 49	-	-	-
Totaal	**- 2.778**	**- 1.577**	**- 328**	**- 328**

Programma 0 Bestuur en ondersteuning

Personeel, incidenteel nadeel € 539.000

Dit betreft onderstaande tijdelijke personeelsuitbreidingen:

- Op dit moment implementeren we OWO-breed enkele grote kernapplicaties. Dit zijn softwarepakketten die we gebruiken om taken op het gebied van jeugd, wmo en de participatiewet uit te voeren. Het cluster functioneel beheer Sociaal Domein levert capaciteit aan het project Kernapplicaties. Door uitstel van opleveren van het project heeft de tijd ons ingehaald en moeten verschillende grote wijzigingen in de huidige applicaties én in de nieuwe applicatie worden doorgevoerd. Daarnaast wordt het beschikbare budget ingezet voor vervanging van langdurige ziekte en de kwaliteitsverbetering van het huidige cluster functioneel beheer. De lasten van de extra personele capaciteit bedragen € 120.000. Hiervan wordt € 80.000 betaald door Weststellingwerf en Opsterland. Per saldo is er dus sprake van een incidenteel nadeel van € 40.000.
- In de raadsvergadering van maart 2026 heeft u ingestemd met het beschikbaar stellen van € 499.000 per jaar voor 2026 en 2027 voor 4 fte jeugdconsulenten en 0,89 fte kwaliteitsmedewerker om de wachtlijsten te verkorten. De financiële gevolgen voor 2026 en 2027 zijn verwerkt in deze voorjaarsrapportage.
- In de raadsvergadering van 25 juni 2025 heeft u besloten om voor de periode 2026-2029 een bedrag beschikbaar te stellen van in totaal € 200.000 voor de personele capaciteit die nodig is om het accommodatiebeleid uit te voeren en dit te dekken uit de reserve accommodatiebeleid. Voor 2026-2029 wordt dit verwerkt via de voorjaarsrapportage. Per saldo is dit dus budgetneutraal.

Programma 1 Veiligheid
Er zijn geen afwijkingen > € 25.000 in programma 1.

Programma 2 Verkeer en vervoer
Verharding, incidenteel nadeel € 220.000
Via raadsmededeling #2116 bent u geïnformeerd over de schade door opdooi aan diverse wegen en de aanpak van het herstel inclusief de bijbehorende kosten.

Gladheidsbestrijding, structureel nadeel € 25.000, incidenteel nadeel € 25.000
De inzet voor gladheidsbestrijding is structureel hoger dan het beschikbare budget. Een deel van de inzet in de winter 2025/2026 wordt als incidenteel beschouwd gezien de relatief strenge winter.

Programma 3 Economie
Baten toeristenbelasting, structureel voordeel € 40.000
De in de jaarrekening 2025 verantwoorde baten betreft de afrekening van de toeristenbelasting 2024 en een voorschot van de toeristenbelasting 2025 voor de grotere verblijfsaanbieders. De toeristenbelasting in de jaarrekening 2025 is hoger dan begroot door meer overnachtingen in 2024. We gaan ervan uit dat deze ontwikkeling zich voorzet. Daarom begroten we structureel meer opbrengsten.

Programma 4 Onderwijs
Onderhoudsplannen programma 4, structureel nadeel € 194.000
In maart 2026 heeft u ingestemd met nieuwe onderhoudsplannen voor diverse accommodatie en de verwerking van de financiële gevolgen hiervan in de voorjaarsrapportage 2026. Voor programma 4 betreft dit onderstaande mutaties:

- Een structurele extra dotatie van € 25.000 aan de voorziening gymlokalen en structureel € 20.000 extra budget voor het dagelijks onderhoud van de gymlokalen.
- Een structurele extra dotatie van € 94.000 aan de voorziening Boekebeam
- Een structurele extra dotatie van € 55.000 aan de dotatie Samensprong

Programma 5 Sport, cultuur en recreatie
Onderhoudsplannen programma 5, structureel nadeel € 49.500
In maart 2026 heeft u ingestemd met nieuwe onderhoudsplannen voor diverse accommodatie en de verwerking van de financiële gevolgen hiervan in de voorjaarsrapportage 2026. Voor programma 5 betreft dit onderstaande mutaties:

- Een structurele extra dotatie van € 19.500 aan de voorziening Steegdenhal
- Een structurele extra dotatie van € 30.000 aan de voorziening Bongerd

Bomen, incidenteel nadeel € 63.000
We hebben in 2026 een factuur ontvangen die nog betrekking had op het jaar 2025. Dit zorgt in het jaar 2026 voor een nadeel.

Accommodatiebeleid, budget neutraal
Voor het locatie onderzoek van sportcomplex de Boekhorst zijn door Hevo op verzoek van de raad aanvullende werkzaamheden uitgevoerd. De lasten hiervan bedragen circa € 26.000. We stellen voor om deze lasten te dekken via het budget accommodatiebeleid.

Programma 6 Sociaal Domein
Onderhoudsplannen programma 6, structureel nadeel € 55.000
In maart 2026 heeft u ingestemd met nieuwe onderhoudsplannen voor diverse accommodatie en de verwerking van de financiële gevolgen hiervan in de voorjaarsrapportage 2026. Voor programma 6 betreft dit onderstaande mutatie:

- Een structurele extra dotatie van € 55.000 aan de voorziening Kompaan

Jeugdhulp, eenmalig nadeel 2026 € 1.500.000, eenmalig nadeel 2027 € 750.000
In het prognosemodel Jeugd zien we in 2026 een tekort op het jeugdhulpbudget van € 1,5 miljoen. De inzet van maatwerk is met circa € 3 miljoen aanzienlijk hoger dan voorgaande jaren (2023 € 580.000, 2024 € 760.000 en 2025 € 1,6 miljoen). Vooral vanwege plaatsingsproblemen lopen er sinds de zomer van 2025 een beperkt aantal dure maatwerktrajecten met zeer intensieve begeleiding (24/7 1-op-1 of soms 2-op-1-begeleiding). Zonder deze bovengemiddelde inzet van maatwerk zouden de jeugdzorgkosten binnen de begroting blijven. We gaan ervan uit dat de maatwerktrajecten in 2027 deels kunnen worden afgebouwd. Daarom nemen we in 2027 de helft van de begrote meerkosten mee in de raming.

WMO, incidenteel nadeel € 30.000, structureel nadeel € 10.000
Bij WMO zien we een aantal ontwikkelingen, die invloed hebben op het budget:

- Bij indicatievrije dagbesteding is de subsidie voor een zorgboerderij afhankelijk van het aantal inwoners met dementie dat gebruik maakt van dagbesteding. Vanaf 2025 zien we dat meer inwoners gebruik maken van het aanbod. Hierdoor is de subsidie in 2026 verhoogd. Het is nog onzeker of dit structureel is. Daarom stellen we voor om hiervoor incidenteel € 30.000 extra budget beschikbaar te stellen.
- Bij indicatievrije dagbesteding is in de voorjaarsrapportage 2024 een structureel voordeel van € 330.000 ingeboekt. Hierbij is er per abuis geen rekening gehouden met een structurele subsidie aan een grote zorginstelling. In de najaarsrapportage 2024 is dit incidenteel gecorrigeerd. In 2025 was het nadeel relatief beperkt door een aantal incidentele voordelen. Om de structurele lasten te dekken is een uitbreiding van het budget nodig van € 60.000.
- Er wordt structureel meer gebruik gemaakt van WMO voorzieningen. Aan de lastenkant is dit al verwerkt in de begroting. Aan de batenkant betekent dit een hogere eigen bijdrage van € 50.000. Deze is verwerkt in de voorjaarsrapportage.

Programma 7 Volksgezondheid en milieu
Er zijn geen afwijkingen > € 25.000 in programma 7.

Programma 8 Bouwen, wonen en gronden
OWO VTH, bouwen en wonen, incidenteel nadeel € 49.000
Betreft owo-lasten voor een regelanalist (implementatie omgevingswet) en dekking 2e halfjaar functie managementassistent. De managementassistent maakt ook onderdeel uit van de voorstellen in de kaderbrief 2027. Last in 2026 is € 49.000.

Bijlage 1 Resultaten

Voorjaarsraportage 2026		Incidenteel	Structureel	Totaal
0- Bestuur en ondersteuning				
Lasten				
0-3 Thema Financien				
6004200 Team Backoffice SD				
4351050 Personeel van derden	Het cluster functioneel beheer Sociaal Domein levert capaciteit aan het project Kernapplicaties. Door uitstel van opleveren van het project heeft de tijd ons ingehaald en moeten verschillende grote wijzigingen in de huidige applicaties én in de nieuwe applicatie worden doorgevoerd. Daarnaast wordt het beschikbare budget ingezet voor vervanging van langdurige ziekte en de kwaliteitsverbetering van het huidige cluster functioneel beheer. Hiervan wordt € 80.000 gedekt door een vergoeding van de gemeenten Westellingwerf en Opsterland (zie hieronder bij baten).	-120.000	0	-120.000
6004240 Gebiedsteam jeugd				
4110000 Loonkosten en toel	In de raadsvergadering van maart 2026 heeft u ingestemd met het beschikbaar stellen van € 499.000 per jaar voor 2026 en 2027 voor 4 fte jeugdconsulenten en 0,89 fte kwaliteitsmedewerker om de wachtlijsten te verkorten. De financiële gevolgen voor 2026 en 2027 zijn verwerkt in deze voorjaarsrapportage.	-499.000	0	-499.000
6004040 IP Automatisering				
4380640 Automatiseringskstn	De huidige werkomgeving van de raadsleden is versnipperd en kent veiligheidsrisico's. Daarom ontvangen de raadsleden met ingang van de nieuwe raadsperiode een ipad. Door het leggen van koppelingen via Youforce en centralisatie van het beheer bij het Team ICT ontstaat een veiliger en beheersbaardere omgeving. Dit betreft een structurele last en wordt ook meegenomen bij de kaderbrief 2027.	-21.000	0	-21.000
6004174 Team (water)Weg., gr				
4380430 Uitbestede werkzaamh				

	In de raadsvergadering van 25 juni 2025 heeft u besloten om voor de periode 2026-2029 een bedrag beschikbaar te stellen van € 200.000 voor de personele capaciteit die nodig is om het accommodatiebeleid uit te voeren en dit te dekken uit de reserve accommodatiebeleid. Voor 2026-2029 wordt dit verwerkt via de voorjaarsrapportage (€ 50.000 per jaar).	-50.000	0	-50.000
Baten				
0-3 Thema Financien				
6004200 Team Backoffice SD				
8352000 Vergoeding voor pers				
	Vergoeding van onze partners voor de extra inzet project Kernapplicaties.	80.000	0	80.000
6062000 Btn OZB gebr niet-wo				
8221100 OZB gebr niet-woning				
	In de raadsvergadering van 16 december 2025 is besloten om bij de niet-woningen de opbrengst voor de areaaluitbreiding te schrappen.	0	-2.750	-2.750
6062010 Btn OZB eig niet-wo				
8221000 OZB eig niet-woning				
	In de raadsvergadering van 16 december 2025 is besloten om bij de niet-woningen de opbrengst voor de areaaluitbreiding te schrappen.	0	-2.750	-2.750
6010001 Reserve programma 0				
8710000 Reserves				
	Dekking vanuit de reserve accommodatiebeleid 2026-2029 vanwege personele capaciteit accommodatiebeleid	50.000	0	50.000
Totaal 0- Bestuur en ondersteuning		**-560.000**	**-5.500**	**-565.500**
1- Veiligheid				
Lasten				
1-1 Thema Openbare orde en veiligheid				
6120000 Integrale veiligheid				
4438100 Ov ink ovdr n-overh				
	De lasten voor integrale veiligheid zijn structureel hoger dan begroot.	0	-10.000	-10.000
6120040 OWO VTH Openb orde				
4380110 Ov goed en dienst				

	Betreft OWO-lasten voor een projectleider evenementenbeleid	-25.000	0	-25.000
6120070 Bestr. o. en b. dier				
4380110 Ov goed en dienst				
	De lasten voor bestrijding overlast en bescherming van dieren zijn structureel hoger dan begroot.	0	-10.000	-10.000
Totaal 1- Veiligheid		**-25.000**	**-20.000**	**-45.000**
2- Vervoer				
Lasten				
2-1 Thema Verkeer en Vervoer				
6210000 Verharding				
4380650 Onderh onroer zaken				
	Via raadsmededeling #2116 bent u geïnformeerd over de schade door opdooi aan diverse wegen en de aanpak van het herstel inclusief de bijbehorende kosten.	-220.000	0	-220.000
6210040 Gladheidbestrijding				
4380400 Materialen				
	De inzet voor gladheidsbestrijding is structureel hoger dan het beschikbare budget. Een deel van de inzet in de winter 2025/2026 wordt als incidenteel beschouwd gezien de relatief strenge winter.	-25.000	-25.000	-50.000
Totaal 2- Vervoer		**-245.000**	**-25.000**	**-270.000**
3- Economie				
Baten				
3-1 Thema Economie				
6340040 Baten toeristenbel				
8221500 Toeristenbelasting				
	De in de jaarrekening 2025 verantwoorde baten betreft de afrekening van de toeristenbelasting 2024 en een voorschot van de toeristenbelasting 2025 voor de grotere verblijfsaanbieders. De toeristenbelasting in de jaarrekening 2025 is hoger dan begroot door meer overnachtingen in 2024. We gaan ervan uit	0	40.000	40.000

	dat deze ontwikkeling zich voorzet. Daarom begroten we structureel meer opbrengsten.			
Totaal 3- Economie		**0**	**40.000**	**40.000**
4- Onderwijs				
Lasten				
4-1 Thema Onderwijs				
6420000 Gymnastieklokalen				
4380440 Huren en pachten				
	Het college heeft op 16 september 2025 de beleidsregel bekostiging lokalen bewegingsonderwijs voor basisonderwijs, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs gemeente Ooststellingwerf 2025 vastgesteld. De beleidsregel zorgt voor de juiste invulling en bekostiging van het wettelijke minimaal verplichte aantal lesuren gymonderwijs. De structurele extra lasten hiervan bedragen € 9.000.	0	-9.000	-9.000
4380100 Onderhoud				
	In maart 2026 heeft u besloten om vanaf 2026 structureel € 20.000 beschikbaar te stellen voor het dagelijks onderhoud aan de gymlokalen.	0	-20.000	-20.000
4720000 Voorzieningen				
	In maart 2026 heeft u besloten om vanaf 2026 structureel € 25.000 extra te doteren aan de voorziening gymlokalen om het onderhoud vanaf 2026 conform de nieuwe onderhoudsplannen te kunnen uitvoeren.	0	-25.000	-25.000
6420020 MFS De Boekebeam				
4720000 Voorzieningen				
	In maart 2026 heeft u besloten om vanaf 2026 structureel € 94.000 extra te doteren aan de voorziening Boekebeam om het onderhoud vanaf 2026 conform he nieuwe onderhoudsplan te kunnen uitvoeren.	0	-94.000	-94.000
6420050 MFS de Samensprong				
4720000 Voorzieningen				
	In maart 2026 heeft u besloten om vanaf 2026 structureel € 55.000 extra te doteren aan de voorziening Samensprong om het onderhoud vanaf 2026 conform het nieuwe onderhoudsplan te kunnen uitvoeren.	0	-55.000	-55.000

Baten				
4-1 Thema Onderwijs				
6420050 MFS de Samensprong				
8360000 Huren				
	De gebruikersvergoeding 2025 van een van de gebruikers is in 2026 gefactureerd.	22.000	0	22.000
Totaal 4- Onderwijs		**22.000**	**-203.000**	**-181.000**
5- Sport, cultuur en recreatie				
Lasten				
5-1 Thema Sport en Cultuur				
6520020 Sporthal Steegdenhal				
4720000 Voorzieningen				
	In maart 2026 heeft u besloten om vanaf 2026 structureel € 19.500 extra te doteren aan de voorziening Steegdenhal om het onderhoud vanaf 2026 conform het nieuwe onderhoudsplan te kunnen uitvoeren.	0	-19.500	-19.500
6520090 Sporthal de Bongerd				
4720000 Voorzieningen				
	In maart 2026 heeft u besloten om vanaf 2026 structureel € 30.000 extra te doteren aan de voorziening Bongerd om het onderhoud vanaf 2026 conform het nieuwe onderhoudsplan te kunnen uitvoeren.	0	-30.000	-30.000
5-2 Thema Recreatie en openbaar groen				
6570090 Bomen				
4351350 Uitbest wzh overig				
	In de termijnstaten 2025 van de aannemer zijn eenheidsprijzen toegepast die niet overeen kwamen met de eenheidsprijzen conform het bestek. In 2026 is dit geconstateerd en gecorrigeerd.	-63.000	0	-63.000
Totaal 5- Sport, cultuur en recreatie		**-63.000**	**-49.500**	**-112.500**
6- Sociaal Domein				
Lasten				
p6-1 Thema Samenleven				
6610150 Huisv Kompaan				
4720000 Voorzieningen				

	In maart 2026 heeft u besloten om vanaf 2026 structureel € 55.000 extra te doteren aan de voorziening Kompaan om het onderhoud vanaf 2026 conform de nieuwe onderhoudsplannen te kunnen uitvoeren.	0	-55.000	-55.000
6-3 Thema Goed Opgroeien				
6675100 Jeugdhulp ambulant				
4341100 Verg natura aan pers				
	Zie toelichting boekwerk.	-750.000	0	-750.000
6675200 Jeugdhulp ambu. reg.				
4341100 Verg natura aan pers				
	Zie toelichting boekwerk.	-750.000	0	-750.000
6-2 Thema Meedoen				
6671125 WMO ind.vrij dagbest				
4438100 Ov ink ovdr n-overh				
	Zie toelichting boekwerk.	-30.000	-60.000	-90.000
Baten				
6-2 Thema Meedoen				
6671155 Eigenbijdr maatw.Wmo				
8342300 Eig bijdr ogv soc wt				
	Zie toelichting boekwerk.	0	50.000	50.000
Totaal 6- Sociaal Domein		**-1.530.000**	**-65.000**	**-1.595.000**
8- Bouwen wonen en gronden				
Lasten				
8-1 Thema Bouwen wonen grondexploitatie				
6830060 OWO VTH Bouwen wonen				
4380110 Ov goed en dienst				
	Betreft OWO-lasten voor regelanalist voor verdere implementatie omgevingswet en 2e halfjaar dekking voor een managementassistent. De management maakt ook onderdeel uit van de voorstellen in de kaderbrief 2027. Last in 2026 is € 49.000.	-49.000	0	-49.000

Totaal 8- Bouwen wonen en gronden	**-49.000**	**0**	**-49.000**
Eindtotaal	**-2.450.000**	**-328.000**	**-2.778.000**

Bijlage 2 Programmawijzigingen, zonder resultaatimpact

Voorjaarsrapportage 2026		Incidenteel	Structureel	Totaal
0- Bestuur en ondersteuning				
Lasten				
0-3 Thema Financien				
6004168 Team Ruimte en Econ.				
4380110 Ov goed en dienst				
	Betreft overheveling budget stikstof (landelijk gebied) naar een separate kostenplaats. Tot en met 2024 werd het budget stikstof met name gebruikt voor de dekking van personele capaciteit. Vanwege het nog vast te stellen eigen beleid en de verwachte grotere verscheidenheid in lasten is het wenselijk om dit budget via een separate kostenplaats te laten lopen.	333.000	0	333.000
Totaal 0- Bestuur en ondersteuning		**333.000**	**0**	**333.000**
7- Volksgezondheid en milieu				
Lasten				
7-2 Duurzaamheid, Riolering en Afval				
6740150 Landelijk gebied				
4380110 Ov goed en dienst				
	Betreft overheveling budget stikstof (landelijk gebied) naar een separate kostenplaats. Tot en met 2024 werd het budget stikstof met name gebruikt voor de dekking van personele capaciteit. Vanwege het nog vast te stellen eigen beleid en de verwachte grotere verscheidenheid in lasten is het wenselijk om dit budget via een separate kostenplaats te laten lopen.	-333.000	0	-333.000
Totaal 7- Volksgezondheid en milieu		**-333.000**	**0**	**-333.000**
Eindtotaal		**0**	**0**	**0**

Bijlage 3 Administratieve wijzigingen, zonder resultaatimpact

Voorjaarsrapportage 2026		Incidenteel	Structureel	Totaal
0- Bestuur en ondersteuning				
Lasten				
0-3 Thema Financien				
6004145 Team Control				
4110000 Loonkosten en toel				
	Rijksbudget voor werkzaamheden Wet open overheid (Woo).	0	-44.000	-44.000
6004164 Team Samenleving				
4110000 Loonkosten en toel				
	Lasten wijk GGD'er. Lasten worden gedekt via een subsidie van ZonMw.	-75.000	0	-75.000
	Lasten meertaligheidscoördinator. Lasten worden gedekt via een subsidie van de provincie.	-27.000	0	-27.000
6008020 Nog te bestemmen				
4380000 Onvrz uitg struc				
	Lasten werkzaamheden Wet open overheid (Woo). Lasten worden gedekt via een rijksbudget.	0	44.000	44.000
Baten				
0-3 Thema Financien				
6004164 Team Samenleving				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Subsidie provincie voor meertaligheidscoördintator	27.000	0	27.000
8432000 Inkovdr oh-geen rijk				
	Subsidie wijk GGD'er ZonMw	75.000	0	75.000
Totaal 0- Bestuur en ondersteuning		**0**	**0**	**0**
2- Vervoer				
Lasten				
2-1 Thema Verkeer en Vervoer				
6210100 Verkeer veilig beh				
4380650 Onderh onroer zaken				
	De middelen vanuit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV) worden ingezet voor het uitvoeren van diverse	-592.000	0	-592.000

	maatregelen op het gebied van verkeersveiligheid, zoals de inrichting schoolzones bij o.a. De Akker en MFS Zuid in Oosterwolde, verkeersremmende maatregelen in Oosterwolde Zuid en de afwaardering van de Vaart ZZ in Appelscha en de Leidijk in Waskemeer/Donkerbroek (i.s.m. gemeente Opsterland). Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.			
Baten				
2-1 Thema Verkeer en Vervoer				
6210100 Verkeer veilig beh				
8432100 Bijdr overh n-rijk				
	Specifieke uitkering stimulering verkeersveiligheid	592.000	0	592.000
Totaal 2- Vervoer		**0**	**0**	**0**
4- Onderwijs				
Lasten				
4-1 Thema Onderwijs				
6430050 Onderw. ahterst. bel				
4438100 Ov ink ovdr n-overh				
	Lasten gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid voor uitvoeren wet Onderwijsachterstanden beleid (OAB) en wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (OKE). Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.	-187.000	0	-187.000
Baten				
4-1 Thema Onderwijs				
6430050 Onderw. ahterst. bel				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid	187.000	0	187.000
Totaal 4- Onderwijs		**0**	**0**	**0**
5- Sport, cultuur en recreatie				
Lasten				
5-1 Thema Sport en Cultuur				
6510030 Leefomgeving				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten Gezond en Actief Leven Akkoord. Over de inzet van deze middelen bent u geïnformeerd via raadsmededeling #1398. Lasten worden gedekt door een specifieke uitkering.	-15.000	0	-15.000
5-2 Thema Recreatie en openbaar groen				

6570080 Recr. voorzieningen				
4380650 Onderh onroer zaken				
	Bij de begroting 2026 heeft u via amendement A-114a € 100.000 beschikbaar gesteld om in 2026 een vervolg te geven aan de acties rondom 'Naar Buiten' en 'Speel, speel, speel.' Dit budget is per abuis geboekt bij bomen. Dit wordt gecorrigeerd naar het budget recreatieve voorzieningen.	-100.000	0	-100.000
6570090 Bomen				
4380110 Ov goed en dienst				
	Bij de begroting 2026 heeft u via amendement A-114a € 100.000 beschikbaar gesteld om in 2026 een vervolg te geven aan de acties rondom 'Naar Buiten' en 'Speel, speel, speel.' Dit budget is per abuis geboekt bij bomen. Dit wordt gecorrigeerd naar het budget recreatieve voorzieningen.	100.000	0	100.000
Baten				
5-1 Thema Sport en Cultuur				
6510030 Leefomgeving				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering Gezond en Actief Leven Akkoord	15.000	0	15.000
Totaal 5- Sport, cultuur en recreatie		**0**	**0**	**0**
6- Sociaal Domein				
Lasten				
p6-1 Thema Samenleven				
6610230 Samenlevingsopbouw				
4438100 Ov ink ovdr n-overh				
	Lasten Integraal Zorgakkoord. Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.	-31.000	0	-31.000
6610210 Oekraine opv. vlucht				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten voor opvang Oekraïense ontheemden. Lasten worden gedekt vanuit de bekostigingsregeling opvang Oekraïense ontheemden.	-1.585.000	0	-1.585.000
4411000 Bijdr ogv soc wet				
	Leefgeld Oekraïense ontheemden. Lasten worden gedekt vanuit de bekostigingsregeling opvang Oekraïense ontheemden en eigen bijdrage Oekraïense ontheemden.	-360.000	0	-360.000

6610270 Terugdr. Gez.achters				
4380110 Ov goed en dienst	Lasten Gezond en Actief Leven Akkoord. Over de inzet van deze middelen bent u geïnformeerd via raadsmededeling #1398. Lasten worden gedekt door een specifieke uitkering.	-17.000	0	-17.000
6610010 SPUK Inburgering				
4380110 Ov goed en dienst	Lasten wet inburgering. Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.	-55.000	0	-55.000
6-3 Thema Goed Opgroeien				
6681015 Zorg en veiligheid				
4380110 Ov goed en dienst	Lasten inzet ervaringsdeskundige wijk GGD. Lasten worden gedekt door subsidie van Zonmw.	-20.000	0	-20.000
4420010 Subsidies	Hogere lasten hoofdlijnenakkoord GGZ. Lasten worden gedekt door hogere vergoeding hoofdlijnenakkoord.	-8.000	0	-8.000
6-2 Thema Meedoen				
6630085 Energiearmoede				
4380110 Ov goed en dienst	Lasten energiearmoede. Middelen worden ingezet om huishoudens met hoge energielasten en lage inkomens te ondersteunen. Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.	-276.000	0	-276.000
Baten				
p6-1 Thema Samenleven				
6610230 Samenlevingsopbouw				
8431100 Overige ovdr vh rijk	Specifieke uitkering Integraal Zorgakkoord	31.000	0	31.000
6610210 Oekraine opv. vlucht				
8431100 Overige ovdr vh rijk	Specifieke uitkering bekostigingsregeling Oekraïense ontheemden	1.845.000	0	1.845.000
8412000 Verhaal en Terugvord	Eigen bijdrage Oekraïense ontheemden	100.000	0	100.000
6610270 Terugdr. Gez.achters				
8431100 Overige ovdr vh rijk	Specifieke uitkering Gezond en Actief Leven Akkoord	17.000	0	17.000

6610010 SPUK Inburgering				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering wet inburgering.	55.000	0	55.000
6-3 Thema Goed Opgroeien				
6681015 Zorg en veiligheid				
8438000 Overige inkovdr				
	Vergoeding hoofdlijnenakkoord en subsidie wijk GGD Zonmw	28.000	0	28.000
6-2 Thema Meedoen				
6630085 Energiearmoede				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Restant specifieke uitkering energiearmoede	276.000	0	276.000
Totaal 6- Sociaal Domein		**0**	**0**	**0**
7- Volksgezondheid en milieu				
Lasten				
7-1 Gezondheid				
6710140 Kansrijke start				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten Gezond en Actief Leven Akkoord. Over de inzet van deze middelen bent u geïnformeerd via raadsmededeling #1398. Lasten worden gedekt door een specifieke uitkering.	-5.000	0	-5.000
6710000 Gezondheidsbeleid				
4438100 Ov ink ovdr n-overh				
	Lasten Gezond en Actief Leven Akkoord. Over de inzet van deze middelen bent u geïnformeerd via raadsmededeling #1398. Lasten worden gedekt door een specifieke uitkering.	-7.000	0	-7.000
6710110 Aanp. overg. & obes.				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten Gezond en Actief Leven Akkoord. Over de inzet van deze middelen bent u geïnformeerd via raadsmededeling #1398. Lasten worden gedekt door een specifieke uitkering.	-6.000	0	-6.000
7-2 Duurzaamheid, Riolering en Afval				
6740140 CDOKE				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE). Middelen zijn bestemd voor personeel en externe expertise voor het lokale klimaat- en energiebeleid. Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering	-780.000	0	-780.000

Baten				
7-1 Gezondheid				
6710140 Kansrijke start				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering Gezond en Actief Leven Akkoord	5.000	0	5.000
6710000 Gezondheidsbeleid				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering Gezond en Actief Leven Akkoord	7.000	0	7.000
6710110 Aanp. overg. & obes.				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering Gezond en Actief Leven Akkoord	6.000	0	6.000
7-2 Duurzaamheid, Riolering en Afval				
6740140 CDOKE				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Restant tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE) 2025	780.000	0	780.000
Totaal 7- Volksgezondheid en milieu		**0**	**0**	**0**
8- Bouwen wonen en gronden				
Lasten				
8-1 Thema Bouwen wonen grondexploitatie				
6830120 Lok. aanp. isolatie				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten lokale aanpak isolatie 1e tranche. Middelen worden ingezet voor de verduurzaming van slecht geïsoleerde woningen. Eigenaren met een lagere/midden-inkomenspositie en een lagere WOZ-waarde kunnen subsidie aanvragen voor isolatiemaatregelen. Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.	-734.000	0	-734.000
6830070 Lok aanp isol. 2e tr				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten lokale aanpak isolatie 2e tranche. Middelen worden ingezet voor de verduurzaming van slecht geïsoleerde woningen. Eigenaren met een lagere/midden-inkomenspositie en een lagere WOZ-waarde kunnen subsidie aanvragen voor isolatiemaatregelen. Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.	-2.341.000	0	-2.341.000
6830000 Woningbouwleningen				

4438100 Ov ink ovdr n-overh				
	Lasten Flex- en Transformatiewoningen (SFT) optopproject "Sinnehiem' te Haulerwijk. Lasten worden gedekt via een subsidie.	-140.000	0	-140.000
6830080 Lok.aanp.Isol. 3e tr				
4380110 Ov goed en dienst				
	Lasten lokale aanpak isolatie 3e tranche. Middelen worden ingezet voor de verduurzaming van slecht geïsoleerde woningen. Eigenaren met een lagere/midden-inkomenspositie en een lagere WOZ-waarde kunnen subsidie aanvragen voor isolatiemaatregelen. Lasten worden gedekt via een specifieke uitkering.	-1.781.000	0	-1.781.000
Baten				
8-1 Thema Bouwen wonen grondexploitatie				
6830120 Lok. aanp. isolatie				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Restant specifieke uitkering lokale aanpak isolatie 1e tranche	734.000	0	734.000
6830070 Lok aanp isol. 2e tr				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering lokale aanpak isolatie 2e tranche	2.341.000	0	2.341.000
6830000 Woningbouwleningen				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Subsidie Stimuleringsregeling Flex- en Transformatiewoningen (SFT) voor het optopproject 'Sinnehiem' te Haulerwijk. U bent hierover geinformeerd via raadsmededeling #2100.	140.000	0	140.000
6830080 Lok.aanp.Isol. 3e tr				
8431100 Overige ovdr vh rijk				
	Specifieke uitkering lokale aanpak isolatie 3e tranche	1.781.000	0	1.781.000
Totaal 8- Bouwen wonen en gronden		**0**	**0**	**0**
Eindtotaal		**0**	**0**	**0**

gemeente ooststellingwerf

Memo

Voor	:	Raads- en commissieleden
Van	:	Froukje de Wit
Datum	:	16 juni 2026
Onderwerp	:	Toelichtende tabel voorjaarsrapportage 2026

Op 10 juni 2026 is de voorjaarsrapportage 2026 financieel technisch besproken in de auditcommissie. Het verzoek kwam toen om de financiën vanuit de voorjaarsrapportage overzichtelijker te presenteren. Daarvoor is onderstaande tabel gemaakt. Deze delen we graag met de volledige raad.

x € 1.000 (min is nadeel)				
Financiële gevolgen voorjaarsrappportage	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**
Lasten programma 0 (eenmalig)	- 690	- 499		
Baten programma 0 (eenmalig)	80			
Baten programma 0 (structureel)	- 6	- 6	- 6	- 6
Onttrekking reserve programma 0	50			
Totaal Programma 0 Bestuur en ondersteuning	**- 566**	**- 505**	**- 6**	**- 6**
Lasten programma 1 (eenmalig)	- 25			
Lasten programma 1 (structureel)	- 20	- 20	- 20	- 20
Programma 1 Veiligheid	**- 45**	**- 20**	**- 20**	**- 20**
Lasten programma 2 (eenmalig)	- 245			
Lasten programma 2 (structureel)	- 25	- 25	- 25	- 25
Programma 2 Verkeer en vervoer	**- 270**	**- 25**	**- 25**	**- 25**
Baten programma 3 (structureel)	40	40	40	40
Programma 3 Economie	**40**	**40**	**40**	**40**
Lasten programma 4 (structureel)	- 203	- 203	- 203	- 203
Baten programma 4 (eenmalig)	22			
Programma 4 Onderwijs	**- 181**	**- 203**	**- 203**	**- 203**
Lasten programma 5 (eenmalig)	- 63			
Lasten programma 5 (structureel)	- 50	- 50	- 50	- 50
Programma 5 Sport, cultuur en recreatie	**- 113**	**- 50**	**- 50**	**- 50**
Lasten programma 6 (eenmalig)	- 1.530	- 750		
Lasten programma 6 (structureel)	- 115	- 115	- 115	- 115
Baten programma 6 (structureel)	50	50	50	50
Programma 6 Sociaal domein	**- 1.595**	**- 815**	**- 65**	**- 65**
Programma 7 Volksgezondheid en milieu	**-**	**-**	**-**	**-**
Lasten programma 8 (eenmalig)	- 49			
Programma 8 Bouwen, wonen en gronden	**- 49**	**-**	**-**	**-**
Totaal	**- 2.778**	**- 1.577**	**- 328**	**- 328**

Raadsvoorstel

Commissievergadering	**:**	**P&C**
Titel	:	Kaderbrief 2027-2030
Portefeuillehouder/Teamleider	:	Jan van Weperen / Froukje de Wit
Extern zaak ID (zaakcode)	:	0085269029

Datum collegevergadering

26 mei 2026

Voorgesteld besluit

De kaderbrief 2027-2030 vast te stellen en daarmee:

1. In te stemmen met de volgende voorstellen en deze te verwerken in de programmabegroting 2027:
    a. Aan te sluiten bij het advies van Recreatieschap Drenthe en daarmee het tarief voor overnachtingen in kampeermiddelen op kampeerterreinen en in kambeerboerderijen te bepalen op € 1,20 per persoon per nacht en het tarief voor andere verblijfsaccommodaties te bepalen op € 1,90 per persoon per nacht.
    b. Structureel € 50.000 beschikbaar te stellen voor Lokale regiomarketing om daarmee de overeenkomst met Coöperatie Appelscha voort te kunnen zetten.
    c. Een krediet van € 912.000 en structureel € 92.000 beschikbaar te stellen voor het realiseren van een kunstgrasveld bij SV Oosterwolde.
    d. Structureel € 31.000 beschikbaar te stellen voor de nieuwe werkomgeving van de raadsleden.
    e. Structureel € 26.000 beschikbaar te stellen voor een managementassistent bij VTH.
    f. In 2027 € 440.000 en vanaf 2028 structureel € 810.000 beschikbaar te stellen als dekking voor rentelasten door het moeten aantrekken van leningen.
    g. Een krediet van € 335.000 beschikbaar te stellen voor het realiseren van een openbare laadinfrastructuur en de structurele lasten te dekken door de laadopbrengsten.
    h. Het restant van € 907.000 van het krediet voor subsidies ten behoeve van sportaccommodaties en sportvoorzieningen te verlengen t/m 2028, en de bijbehorende kapitaallasten te verwerken via de eerstvolgende P&C-cyclus nadat besluitvorming over een aanvraag heeft plaatsgevonden.
2. Kennis te nemen van de risico’s, ontwikkelingen en aandachtspunten (hoofdstuk 2 Kaderbrief)
3. De begrotingsuitgangspunten voor de Programmabegroting 2027 vast te stellen (hoofdstuk 4 Kaderbrief), en daarmee het volgende uitgangspunt vanaf begrotingsjaar 2027 aan te passen:
    a. Subsidies waarmee overwegend loonkosten worden betaald te indexeren door voor 80% het loonindexpercentage toe te passen en voor 20% het prijsindexpercentage.

Openbaar

Ja, passief via openbaar verslag

Inleiding
Hierbij bieden we u de Kaderbrief 2027-2030 aan. Hierin staan het actuele financiële perspectief, de financiële uitgangspunten en ontwikkelingen voor de komende jaren. Met de jaarstukken kijken we terug op 2025, met de voorjaarsrapportage kijken we naar het huidige jaar 2026 en met deze kaderbrief kijken we een aantal jaren vooruit.

Normaalgesproken is de kaderbrief hét moment waarop nieuw beleid wordt voorgesteld en afgewogen tegen het financieel perspectief. Dit jaar zijn de gemeenteraadsverkiezingen geweest. Er is op het moment van schrijven nog geen college gevormd. Ook is er nog geen coalitie- of collegeakkoord. Daarom is deze kaderbrief zoveel mogelijk ‘beleidsarm’. We doen wel een aantal voorstellen aan u. Die kunnen niet wachten tot de begrotingsbehandeling omdat ze onvermijdelijk zijn of omdat uitstel van besluitvorming om diverse redenen niet wenselijk is.

Het nieuw beleid vanuit het coalitie- of collegeakkoord en ander nieuw beleid wordt dit jaar bij de programmabegroting aan u voorgelegd. De besluitvorming daarover is in november 2026. Wij presenteren een financieel perspectief met zwarte cijfers. Met deze kaderbrief bestendigen we ons financieel beleid.

Argumenten
1.1 De voorstellen hebben invloed op ons financieel perspectief
Zie de kaderbrief voor een toelichting op het voorgestelde beleid en de dekking. Na besluitvorming door de raad worden de budgetten primitief in de begroting 2027 verwerkt.

2.1 De risico’s en ontwikkelingen kunnen invloed hebben op het nu voorliggende financieel perspectief
Het hoofdstuk risico’s en ontwikkelingen bestaat uit aantal belangrijke onderdelen. Deze onderdelen zijn niet allemaal meegenomen in het financieel perspectief. Zie kaderbrief.

3.1. Met deze begrotingsuitgangspunten kunnen we de Programmabegroting 2027 opstellen
Voor het indexeren van subsidies stellen we u voor het uitgangspunt per begrotingsjaar 2027 aan te passen. Zie ook kaderbrief. De overige uitgangspunten zijn opgesteld op basis van bestaand beleid.

Kanttekeningen
Zie kaderbrief

Financiële toelichting
Zie kaderbrief

Sustainable Development Goals (SDG’s)

Inwonersparticipatie
N.v.t.

Publicatie voor bekendmaking
De raad heeft de kaderbrief 2027-2030 ontvangen. Hierin staan het actuele financiële perspectief, de financiële uitgangspunten en ontwikkelingen voor de komende jaren. In verband met de gemeenteraadsverkiezingen is dit zoveel mogelijk een beleidsarme kaderbrief. Wij presenteren een financieel perspectief met zwarte cijfers. Met deze kaderbrief bestendigen we ons financieel beleid.

Vervolg
De besluiten worden verwerkt in de programmabegroting 2027. Het nieuw beleid vanuit het coalitie- of collegeakkoord en ander nieuw beleid wordt dit jaar bij de programmabegroting aan de raad voorgelegd. De besluitvorming daarover is in november 2026.

Burgemeester en wethouders van Ooststellingwerf,

, secretaris , burgemeester.

Bijlagen
1. Kaderbrief 2027-2030

Extern zaak ID (zaakcode) :

De raad van de gemeente Ooststellingwerf;

nr.

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 26 mei 2026;

Besluit

De kaderbrief 2027-2030 vast te stellen en daarmee:

1. In te stemmen met de volgende voorstellen en deze te verwerken in de programmabegroting 2027:
    a. Aan te sluiten bij het advies van Recreatieschap Drenthe en daarmee het tarief voor overnachtingen in kampeermiddelen op kampeerterreinen en in kambeerboerderijen te bepalen op € 1,20 per persoon per nacht en het tarief voor andere verblijfsaccommodaties te bepalen op € 1,90 per persoon per nacht.
    b. Structureel € 50.000 beschikbaar te stellen voor Lokale regiomarketing om daarmee de overeenkomst met Coöperatie Appelscha voort te kunnen zetten.
    c. Een krediet van € 912.000 en structureel € 92.000 beschikbaar te stellen voor het realiseren van een kunstgrasveld bij SV Oosterwolde.
    d. Structureel € 31.000 beschikbaar te stellen voor de nieuwe werkomgeving van de raadsleden.
    e. Structureel € 26.000 beschikbaar te stellen voor een managementassistent bij VTH.
    f. In 2027 € 440.000 en vanaf 2028 structureel € 810.000 beschikbaar te stellen als dekking voor rentelasten door het moeten aantrekken van leningen.
    g. Een krediet van € 335.000 beschikbaar te stellen voor het realiseren van een openbare laadinfrastructuur en de structurele lasten te dekken door de laadopbrengsten.
    h. Het restant van € 907.000 van het krediet voor subsidies ten behoeve van sportaccommodaties en sportvoorzieningen te verlengen t/m 2028, en de bijbehorende kapitaallasten te verwerken via de eerstvolgende P&C-cyclus nadat besluitvorming over een aanvraag heeft plaatsgevonden.
2. Kennis te nemen van de risico’s, ontwikkelingen en aandachtspunten (hoofdstuk 2 Kaderbrief)
3. De begrotingsuitgangspunten voor de Programmabegroting 2027 vast te stellen (hoofdstuk 4 Kaderbrief), en daarmee het volgende uitgangspunt vanaf begrotingsjaar 2027 aan te passen:
    a. Subsidies waarmee overwegend loonkosten worden betaald te indexeren door voor 80% het loonindexpercentage toe te passen en voor 20% het prijsindexpercentage.

Besloten in de openbare vergadering van 30 juni 2026.

, griffier. , voorzitter.

Kaderbrief 2027-2030

Inhoudsopgave

1. Inleiding 2
   0.1 Meicirculaire 2
   0.2 Leeswijzer 2
1. Financiële perspectief en voorstellen 3
   1.1 Toelichting op de tabel 3
   1.2 toelichting op de voorstellen en de onvermijdelijke financiële effecten 3
   1.3 Voorstellen zonder (directe) structurele financiële gevolgen 5
2. Risico's, ontwikkelingen en aandachtspunten 7
3. Investeringen en reservepositie 10
   3.1 Overzicht geplande investeringen (status voorjaarsrapportage 2026) 10
   3.2 Verloopoverzicht algemene reserve 11
4. Begrotingsuitgangspunten 12
   4.1 Voorstel aanpassing indexatie 12
   4.2 Begrotingsuitgangspunten 2027 12

1. Inleiding
Hierbij bieden we u de Kaderbrief 2027-2030 aan. Hierin staan het actuele financiële perspectief, de financiële uitgangspunten en ontwikkelingen voor de komende jaren. Met de jaarstukken kijken we terug op 2025, met de voorjaarsrapportage kijken we naar het huidige jaar 2026 en met deze kaderbrief kijken we een aantal jaren vooruit.

Normaalgesproken is de kaderbrief hét moment waarop nieuw beleid wordt voorgesteld en afgewogen tegen het financiële perspectief. Dit jaar zijn de gemeenteraadsverkiezingen geweest. Er is op het moment van schrijven nog geen college gevormd. Ook is er nog geen coalitie- of collegeakkoord. Daarom is deze kaderbrief zoveel mogelijk ‘beleidsarm’. We doen wel een aantal voorstellen aan u. Die kunnen niet wachten tot de begrotingsbehandeling omdat ze onvermijdelijk zijn of omdat uitstel van besluitvorming om diverse redenen niet wenselijk is.

Het nieuw beleid vanuit het coalitie- of collegeakkoord en ander nieuw beleid wordt dit jaar bij de programmabegroting aan u voorgelegd. De besluitvorming daarover is in november 2026. Wij presenteren een financiële perspectief met zwarte cijfers. Met deze kaderbrief bestendigen we ons financieel beleid.

0.1 Meicirculaire
Als gemeente ontvangen we geld vanuit het gemeentefonds, de algemene uitkering. Drie keer per jaar (mei, september en december) komt er vanuit het ministerie een circulaire waarin de hoogte van deze uitkering wordt bijgesteld. In de meicirculaire is het gebruikelijk dat we compensatie voor loon- en prijsstijgingen ontvangen. We reserveren het volledige bedrag dat we aan loon- en prijscompensatie via de meicirculaire ontvangen voor de indexaties (lonen en prijzen) die we in de begroting 2027 moeten verwerken. Dit ziet u terug in de brief over de meicirculaire 2026 (nog te ontvangen). We doen daarin een globale inschatting of deze compensatie voldoende is.

Het financiële perspectief kan er na de meicirculaire 2026 anders uit zien. Wij presenteren in deze kaderbrief het huidige financiële perspectief. Zoals gebruikelijk wordt u vóór de raadsvergadering over de kaderbrief geïnformeerd over de meicirculaire en daarmee over het nieuwe financiële perspectief.

0.2 Leeswijzer
In het eerste hoofdstuk staat het actuele financiële perspectief met een toelichting op de voorstellen die we u nu doen. In hoofdstuk twee staan een aantal ontwikkelingen, risico’s en aandachtspunten. In hoofdstuk drie geven we een toelichting op de lopende investeringen en de reservepositie van onze gemeente. In hoofdstuk vier staan de begrotingsuitgangspunten benoemd. Na vaststelling door u als raad zijn deze uitgangspunten de basis voor het opstellen van de programmabegroting.

1. Financiële perspectief en voorstellen

Hieronder staat het financiële perspectief. Wij gaan hierbij uit van structurele budgettaire ruimte. Structurele lasten moeten gedekt worden door structurele baten, dan is er sprake van structureel evenwicht. In onderstaand overzicht is het structurele perspectief gelijk aan het totale perspectief. Dat komt doordat de incidentele lasten die al zijn geraamd worden gedekt door onttrekkingen aan de reserves. Deze onttrekkingen zijn ook incidenteel. Het vastgestelde structurele begrotingsperspectief is gewijzigd door de september- en decembercirculaire 2025. De jaarschijf 2030 is toegevoegd. Bij het opstellen van de programmabegroting 2027-2030 wordt jaarschijf 2030 opnieuw volledig doorgerekend (net als de andere jaarschijven).

x € 1.000

Structureel begrotingsperspectief*	2027	2028	2029	2030
1. Primitief begroting 2026-2029	**2.573**	**1.654**	**1.761**	**1.638**
2. Structureel gevolg amendement A-113a	-400	-400	-400	-400
3. Structureel gevolg septembercirculaire 2025	47	0	-46	41
4. Structureel gevolg decembercirculaire 2025	561	505	509	516
5. Gevolgen voorjaarsrapportage 2026 (zie raadsvoorstel juni 2026)	-1.577	-328	-328	-328
Structureel begrotingsperspectief na voorjaarsrapportage 2026	**1.204**	**1.431**	**1.496**	**1.467**
Voorstellen en onvermijdelijke financiële effecten				
a. Aanpassing tarief toeristenbelasting	30	30	30	30
b. Lokale Regiomarketing	-50	-50	-50	-50
c. Kunstgrasveld Oosterwolde	-92	-92	-92	-92
d. Nieuwe werkomgeving raadsleden	-31	-31	-31	-31
e. Managementassistent VTH	-26	-26	-26	-26
f. Rentelasten	-440	-810	-810	-810
Totaal structureel perspectief na raadsbesluiten	**595**	**452**	**517**	**488**

* Het structurele perspectief is gelijk aan het totale perspectief. Omdat de geraamde incidentele lasten in de jaren 2027-2030 gedekt worden door onttrekkingen uit reserves.

1.1 Toelichting op de tabel

1. De bedragen die hier staan komen uit de programmabegroting 2026.
2. Bij de programmabegroting 2026 is amendement A-113A aangenomen. Hierdoor wordt jaarlijks € 400.000 uit het begrotingssaldo beschikbaar gesteld voor het accommodatiebeleid ter dekking van de kapitaallasten.
3. Over de financiële gevolgen van de septembercirculaire 2025 bent u geïnformeerd met mededeling #2007.
4. Over de financiële gevolgen van de decembercirculaire 2025 bent u geïnformeerd met mededeling #2117.
5. De structurele gevolgen van de voorjaarsrapportage 2026 zijn € 1.577.000 negatief voor het jaar 2027 en € 328.000 negatief voor de jaren erna. Dit komt hoofdzakelijk door:
    - Op 3 maart is door de raad besloten voor 2026 en 2027 € 499.000 beschikbaar te stellen voor formatie voor het Gebiedsteam jeugd om de wachtlijsten weg te werken.
    - Op 3 maart zijn door de raad onderhoudsplannen vastgesteld. De structurele gevolgen hiervan zijn € 278.000.
    - We zien een aanzienlijke toename in maatwerktrajecten binnen de jeugdhulp, veroorzaakt door een aantal zeer complexe casussen. Bij de voorjaarsrapportage is toegelicht dat we verwachten dat deze toename ook voor 2026 en deels voor 2027 van toepassing zal zijn. De hogere lasten hiervoor in 2027 zijn € 750.000.

1.2 toelichting op de voorstellen en de onvermijdelijke financiële effecten

Onderstaande voorstellen zijn om diverse redenen in deze kaderbrief verwerkt, o.a.:

- Het is een autonome ontwikkeling.
- Er is al een raadsbesluit over genomen.
- Het zorgt niet voor budgetuitzetting, er is wel een raadsbesluit nodig.
- Het is niet wenselijk om te wachten op de begrotingsbehandeling.

a. Aanpassing tarief toeristenbelasting
De afgelopen jaren hebben we de tarifering van de toeristenbelasting gebaseerd op het advies van Recreatieschap Drenthe. Voor de periode 2027-2029 heeft het Recreatieschap een nieuw advies afgegeven. Het tarief voor overnachtingen in kampeermiddelen op kampeerterreinen en in kampeerboerderijen bedraagt op dit moment € 1,20 per persoon per nacht. Het advies is om dit tarief gelijk te houden. Het tarief voor andere verblijfsaccommodaties bedraagt op dit moment € 1,65 per persoon per nacht. Het advies is om dit tarief aan te passen naar € 1,90 per persoon per nacht. Voor kinderen tot en met 12 jaar geldt op dit moment een vrijstelling. Dit is door de raad besloten in juni 2023 via Amendement #30. Het advies van het Recreatieschap is om deze vrijstelling te laten vervallen, omdat de meeste gemeenten in Drenthe geen leeftijdsvrijstelling voor kinderen hanteren en omdat de leeftijdsvrijstelling tot uitvoeringsproblemen leidt. Omdat dit een beleidsarme kaderbrief is, hebben wij dit niet in ons voorstel opgenomen. Wij verwachten dat de opbrengst van de toeristenbelasting door de verhoging van het tarief met € 30.000 toeneemt.

b. Lokale regiomarketing (Coöperatie Appelscha)
Onze gemeente levert al jaren een financiële bijdrage aan Coöperatie Appelscha voor lokale regiomarketing. In de ontwikkelagenda Recreatie & Toerisme is aangegeven dat de jaaractiviteiten van Coöperatie Appelscha in 2026 worden geëvalueerd en dat op basis daarvan wordt besloten over het vervolg. De planning is dat de evaluatie en het informeren van de raad hierover plaatsvindt voor de raadsvergadering van juni 2026. Wij stellen voor structureel € 50.000 beschikbaar te stellen voor de lokale regiomarketing om de overeenkomst met Coöperatie Appelscha voort te kunnen zetten.

c. Kunstgrasveld s.v. Oosterwolde
Op 27 januari 2026 is de motie # M-125: Kunstgrasveld s.v. Oosterwolde aangenomen. Daarin wordt het college verzocht in gesprek te gaan met s.v. Oosterwolde over de aanleg van een kunstgrasveld. Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat een kunstgrasveld voor trainingen en wedstrijden op het huidige G-veld de beste oplossing is. De speelduur is 1500 uur op jaarbasis en dekt het capaciteitstekort. Er is rekening gehouden met duurzaamheid in die zin dat het niet een volledig chemisch product is. De jaarlijkse onderhoudskosten zijn vergelijkbaar met die van het huidige natuurgrasveld. Een hybride veld is (iets) goedkoper in realisatie maar kan korter worden bespeeld (500 á 600 uur) en dekt daarmee niet het capaciteitstekort. Daarnaast is het jaarlijkse onderhoud naar verwachting minstens 50% hoger dan een natuurgrasveld. We stellen voor een krediet van € 912.000 beschikbaar te stellen voor het aanleggen van een kunstgrasveld bij s.v. Oosterwolde. Dit bedrag (gebaseerd op een offerte) is inclusief 5% onvoorzien/prijsstijgingen en 21% btw.

Btw kan worden gedekt uit de specifieke uitkering (spuk) stimulering sport. Deze specifieke uitkering is voor sportactiviteiten waarbij sprake is van btw-verlies omdat gemeenten btw voor investeringen in sport niet meer in aftrek kunnen brengen. Op basis van het huidige voorschot van de spuk kan € 20.000 worden gedekt. Mogelijk kan (een deel van) de resterende btw van € 138.000 ook gedekt worden uit de specifieke uitkering stimulering sport. Dit weten we echter pas eind 2027 als alle gemeenten hun verantwoording over 2026 hebben ingediend. Voor nu gaan we daarom uit van een benodigd netto budget van € 892.000. De kapitaallasten hiervan bedragen jaarlijks € 92.000 uitgaande van een afschrijvingstermijn van 12 jaar en 2% rekenrente. Als de volledige btw gedekt kan worden via de specifieke uitkering stimulering sport bedragen de kapitaallasten jaarlijks € 78.000.

In de motie is ook aangegeven om te onderzoeken of de dekking via de algemene reserve kan. Wij stellen u dit niet voor. Als de dekking van deze structurele last via de algemene reserve gaat dan is er na de looptijd van 12 jaar geen budget voor de vervangingsinvestering.

d. Nieuwe werkomgeving raadsleden
De werkomgeving van de raadsleden was versnipperd en kende veiligheidsrisico's. Daarom hebben de raadsleden met ingang van de nieuwe raadsperiode een IPad ontvangen. Door het leggen van koppelingen via Youforce en centralisatie van het beheer bij het team ICT ontstaat een veiliger en beheersbaardere omgeving. De griffie speelt een centrale rol in correcte data-invoer en hoeft zich daardoor niet meer bezig te houden met het technisch beheer. De structurele kosten hiervan zijn € 31.000.

e. Managementassistent VTH
Sinds juli 2025 is binnen de afdeling VTH tijdelijk een managementassistent ingezet (besluit kaderbrief 2026). Deze ondersteuning heeft geleid tot duidelijke structuur, betere planmatigheid en een professionele organisatie van de afdeling. De functie draagt bij aan gestroomlijnde processen, verbeterde afstemming met de drie OWO-gemeenten en een merkbare kwaliteitsverbetering in de communicatie en ondersteuning richting bestuurders. Daarnaast biedt de managementassistent belangrijke ondersteuning aan de teamleiders en het afdelingshoofd, wat de operationele continuïteit en besluitvorming versterkt. Gezien deze aantoonbare meerwaarde is er een sterke wens om de tijdelijke inzet om te zetten naar een structurele formatieplaats, zodat de geboekte professionaliseringsslag duurzaam kan worden geborgd. Hiervoor is structureel € 26.000 nodig.

f. Rentelasten
De investeringen die wij gaan doen zorgen ervoor dat we scherper moeten kijken naar of we voldoende geld (liquide middelen) beschikbaar hebben. De planningen van de investeringen zijn hierin erg belangrijk, samen met de geplande aflossingen. Op dit moment hebben we nog voldoende geld, ook om de eerste investeringsuitgaven vanuit het accommodatiebeleid te betalen. Op termijn is wel extra financiering nodig. Volgens de huidige liquiditeitsprognose loopt onze behoefte hierin op naar € 80 miljoen in 2029. Wij stellen voor om budget vrij te maken voor rentelasten zodat we in 2027 € 20 miljoen kunnen lenen en in 2028 nog eens € 20 miljoen. Voor een deel van deze rentelasten is al dekking, omdat we bij de investeringen en de daarbij behorende ramingen van kapitaallasten rekening hebben gehouden met de rekenrente. Het werkelijke rentepercentage bij het aantrekken van een lening is op dit moment hoger. Het benodigde budget voor 2027 is € 440.000 en vanaf 2028 € 810.000 om daarmee de rentelasten te dekken.

1.3 Voorstellen zonder (directe) structurele financiële gevolgen

g. Publieke laadinfrastructuur
De huidige concessie voor openbare laadinfrastructuur is beëindigd, waardoor een nieuwe uitvoeringsstructuur nodig is voor de verdere uitrol van laadpalen binnen de gemeente. In regionaal verband werken Friese gemeenten samen aan een gezamenlijke aanpak voor publieke laadinfrastructuur, waarbij gemeenten eigenaar blijven van de laadpalen en exploitatie en beheer collectief worden georganiseerd via de Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A. (OVEF). Hiermee wordt uitvoering gegeven aan het Programma Duurzaam Ooststellingwerf en wordt de uitbreiding van laadinfrastructuur in de periode 2027–2030 geborgd. Hiervoor is voor onze gemeente een investeringskrediet van € 335.000 nodig voor de jaren 2027–2030. De investering per laadpaal bedraagt in aanvang € 8.000 en worden jaarlijks geïndexeerd met 3%. De laadpalen worden in 10 jaar afgeschreven. We gaan uit van plaatsing van in totaal 40 laadpalen gedurende de periode 2027-2030. De afschrijvingslasten voor de investering komen in totaal neer op € 36.000 en worden gedekt uit het exploitatieresultaat van de laadpalen. U bent hierover geïnformeerd met mededeling #2161. We stellen voor om voor de publieke laadinfrastructuur deel te nemen aan de OVEF en voor het realiseren van de laadpalen een investeringskrediet van € 335.000 beschikbaar te stellen. Dit heeft geen structurele financiële gevolgen omdat de kapitaallasten worden gedekt door de laadopbrengsten.

h. Verlengen subsidieregeling sportaccommodaties en sportvoorzieningen
De raad heeft in november 2022 voor de uitvoering van de subsidieregeling sportaccommodaties en sportvoorzieningen in de periode 2023 tot en met 2026 een budget beschikbaar gesteld van € 1.000.000 voor subsidies en € 1.000.000 voor leningen. Een sportvereniging kan via deze regeling subsidie ontvangen voor de realisatiekosten van sportaccommodaties dan wel sportvoorzieningen. Deze subsidie bestaat uit een bedrag ter hoogte van maximaal één derde van de realisatiekosten en een renteloze lening ter hoogte van maximaal één derde van de realisatiekosten.

In januari 2026 heeft het college ingestemd met een subsidie van € 93.000 en een lening van € 93.000 aan Tennisclub Oosterwolde. De realisatie hiervan loopt van juni 2026-2028. Het budget wordt daarom in de begroting 2029 verwerkt. Er zit op dit moment nog 1 concrete aanvraag in de pijplijn en 1 mogelijke aanvraag. Op basis van de huidige regeling kunnen aanvragen tot 1 augustus 2026 worden ingediend. Ons voorstel is om het resterend budget met twee jaar te verlengen tot en met 2028 zodat we ook de regeling met twee jaar kunnen verlengen. De jaarlijkse lasten zijn maximaal € 64.000 als het volledige resterende budget voor subsidies van € 907.000

wordt toegekend. Hierbij is uitgegaan van een looptijd van 20 jaar en een rekenrente van 2%. Omdat we niet weten welke aanvragen binnen komen zijn de kapitaallasten lastig te voorspellen. Daarnaast is het onwenselijk om de begroting onnodig te belasten. Daarom is het voorstel om, in lijn met de besluitvorming van november 2022, de kapitaallasten niet op voorhand te begroten, maar deze achteraf te verwerken via het eerstvolgende P&C document na besluitvorming.

i. Tijdelijke woningen Nanningaweg
Aan de raad is voorgesteld om 80 tijdelijke woningen te realiseren aan de Nanningaweg 46 in Oosterwolde voor een periode van maximaal 30 jaar. Hiervoor is een investeringskrediet nodig van € 11,7 miljoen. Voor de onrendabele top is € 1,5 miljoen nodig. Het voorstel is om deze te dekken uit de gereserveerde Oekraïne middelen (€ 1,15 miljoen) en het restant uit de algemene reserve (€ 0,35 miljoen).

j. Garantie voor een subsidie Open Stal 2027 – 2028
Stichting Open Stal organiseert al jaren de beeldende kunstroute Open Stal in Oldeberkoop. Onze gemeente subsidieert Open Stal en daarnaast ontving Open Stal een subsidie van de provincie Friesland. De subsidie van de provincie Friesland is voor 2026 – 2028 komen te vervallen. Stichting Open Stal doet haar best om vervangende subsidiëring en financiering te vinden. Dat is voor 2026 gelukt. Open Stal vraagt de gemeente vangnet te zijn voor 2027 en 2028. Voor 2027 en 2028 gaat het om garantie voor een subsidie van maximaal € 24.500 per jaar. De stichting wil zich maximaal inzetten om zelf subsidies en fondsen te genereren. Na 2028 wordt er weer subsidie voor een nieuwe cultuurperiode aangevraagd bij de provincie Friesland. Mocht dit leiden tot financiële gevolgen voor onze gemeente voor het jaar 2027 en 2028, dan komen we bij u terug via een tussentijdse rapportage.

2. Risico's, ontwikkelingen en aandachtspunten

Er komen diverse risico's en onzekerheden op ons af. Deze zijn niet in het begrotingsperspectief verwerkt, maar hebben als ze werkelijkheid worden onvermijdelijk financiële gevolgen. Ook zijn er ontwikkelingen en aandachtspunten die we hieronder benoemen.

Budget accommodatiebeleid

De raad heeft op 24 juni 2025 het accommodatiebeleid vastgesteld en heeft daarmee besloten om investeringen te doen van ruim € 70 miljoen. Toen is ook besloten de budgetten accommodatiebeleid jaarlijks te indexeren. Voor de begroting 2026 heeft deze indexatie voor het eerst plaatsgevonden (index 2,6%). De ramingen voor de accommodaties zijn berekend met een aantal parameters. Voor iedere afzonderlijke accommodatie komt in de komende jaren nog een raadsvoorstel waarin de raad het benodigde krediet beschikbaar kan stellen. Voor de Miente is dit krediet al beschikbaar gesteld. Het is te verwachten dat de uiteindelijke bedragen afwijken, positief dan wel negatief. We zijn er vanuit gegaan dat de voor- en nadelen tegen elkaar weg gaan vallen. We gaan dit de komende jaren goed monitoren.

In het gepresenteerde perspectief is rekening gehouden met kapitaallasten voor het accommodatiebeleid. Tot 2028 gaat het budget ieder jaar met € 100.000 omhoog, vanaf 2028 met € 200.000. Dit gaat door totdat het benodigde budget is bereikt om de kapitaallasten van het accommodatiebeleid te kunnen dekken. Dit betekent dat bij verder gelijkblijvende lasten en baten, het begrotingssaldo ieder jaar € 200.000 lager wordt. Verder zijn onderstaande besluiten verwerkt:

- Voor 2029 en verder is het budget met structureel € 600.000 verhoogd (besluit Kaderbrief 2026)
- Voor 2026 en verder is het budget met structureel € 400.000 verhoogd (besluit amendement A113a Programmabegroting 2026).

Het nog niet benodigde deel van deze budgetten wordt jaarlijks toegevoegd aan de reserve accommodatiebeleid. Hieruit worden de incidentele lasten van het accommodatiebeleid gedekt (sloopkosten, verhuiskosten etc.).

Het budget voor de kapitaallasten van het accommodatiebeleid staat hieronder. Dit is al verwerkt in het perspectief in de tabel in hoofdstuk 1.
2026: € 800.000
2027: € 900.000
2028: € 1.100.000
2029: € 1.900.000
2030: € 2.100.000
2031: € 2.300.000
Etc.

Onderhoudsplannen accommodaties

De onderhoudsplannen van de bestaande (sport)accommodaties waren al langere tijd verouderd, in afwachting van het vaststellen van het accommodatiebeleid door de raad. Op 3 maart 2026 zijn de nieuwe onderhoudsplannen door de raad vastgesteld. Dit zorgt voor hogere benodigde dotaties aan de onderhoudsvoorzieningen zoals ook in hoofdstuk 1 omschreven. Daarnaast moet ook het duurzaamheidsaspect hier nog onderdeel van worden.

Niet alle gemeentelijke gebouwen zijn onderdeel van dit accommodatiebeleid. Het is raadzaam ook voor deze gebouwen een meerjarenonderhoudsplan op te stellen. Dit gaat bijvoorbeeld om gebouwen met een recreatieve functie (turfroute) en gebouwen die verkregen zijn vanuit bijvoorbeeld strategische grondaankopen. Een voorstel voor deze overige gebouwen volgt in de tweede helft van 2026. Daarnaast is de verwachting dat de exploitatie van MFS Oosterwolde Zuid uiterlijk 2026 voor rekening van de gemeente komt. Ook hiervoor moet een nieuw onderhoudsplan worden opgesteld.

Jeugdhulp

In het gepresenteerde perspectief is de compensatie van het Rijk voor de terugval van het gemeentefonds en voor de tekorten op de middelen jeugdhulp verwerkt. Voor de laatste jaren valt deze compensatie grotendeels weg tegen een lagere algemene uitkering. Dat is omdat de opbrengst van de hervormingsagenda is geïndexeerd (nadeel voor de begroting) en de eigen bijdrage voor jeugdhulp ingevoerd wordt. Daarnaast is er een besparing ingeboekt omdat het Rijk en gemeenten

met de sector afspraken gaan maken over hoe beter te sturen op trajectduur. De korting door het beter sturen op trajectduur (€ 98.000 vanaf 2028) en het invoeren van de eigen bijdrage jeugdhulp (€ 375.000 vanaf 2028) hebben wij budgettair neutraal verwerkt. Dit is een risico omdat deze lagere lasten c.q. hogere opbrengsten nog wel gerealiseerd moeten worden.

Daarnaast is in het jaar 2023 een groot tekort op de jeugdhulp geconstateerd. De begroting is hierop aangepast. Om de lasten beheersbaar te houden zijn er maatregelen geformuleerd. Deze moeten een besparing opleveren. Voor 2026 gaat het om € 794.000 en vanaf 2027 om € 1.212.000. Deze lagere lasten zijn in het perspectief verwerkt. Daarnaast is er, zoals ook verwerkt in de voorjaarsrapportage 2026, meer budget nodig door een toename van maatwerktrajecten door een aantal zeer complexe casussen, en voor formatie om de wachtlijsten weg te werken. Zie ook hoofdstuk 1.

Budget Taskforce wonen
Bij de heroverwegingen 2022 heeft u € 1,5 miljoen beschikbaar gesteld voor de taskforce wonen om te kunnen organiseren dat gericht gewerkt wordt aan het versneld realiseren van woningbouw en het geschikt maken van woningbouwlocaties. Eind 2025 resteert nog ongeveer € 0,8 miljoen. Het budget blijven we de komende jaren gebruiken om (voorbereidings)kosten uit te dekken die we niet via bijvoorbeeld grondexploitaties kunnen verrekenen, of kosten voor plannen die uiteindelijk niet verder komen dan de initiatieffase.

Huisvesting buitendienst
In november 2021 is door de raad krediet beschikbaar gesteld voor de huisvesting van de buitendienst (aan de Nanningaweg 47c). Het was niet mogelijk om hiervoor een vergunning te verkrijgen op grond van de Wet Natuurbescherming. Dat komt door de stikstofuitstoot die ontstaat bij het composteren van groenmateriaal op het terrein. De raad heeft daarom het college de opdracht gegeven (raadsbesluit november 2025) om te komen met een nieuw uitgewerkt plan waarin ook andere relevante ontwikkelingen zijn meegenomen. Het benodigde krediet en daarmee ook de structurele lasten zullen hoger zijn door inflatie en door het moeten uitbesteden van de compostering. Deze hogere lasten zijn nog niet verwerkt in de begroting.

DoarpsSintrum Donkerbroek
De raad heeft een krediet beschikbaar gesteld van € 3.053.000 voor het DoarpsSintrum in Donkerbroek. De structurele lasten hiervan zijn in de begroting verwerkt. In december 2025 heeft het college, na het vragen van wensen en bedenkingen aan de raad, besloten om tot eind 2026 voor € 722.000 garant te staan voor de aan te vragen subsidies die nodig zijn voor het realiseren van DoarpsSintrum Donkerbroek 2.0. De eventuele hogere lasten door het garant staan zijn niet in de begroting verwerkt. De planning was dat de bouw van het DoarpsSintrum inclusief gymzaal in 2026 start vanwege de verplichtingen uit al toegekende subsidies. In de voorbereidingen voor de bouw is echter gebleken dat niet alleen het orgel, maar ook de kerk een Rijksmonument is. Dit kan gevolgen hebben voor de planning en financiën. De bouw van het nieuwe gymnastieklokaal op een nieuwe locatie betreft een buitenplanse omgevingsplanactiviteit (BOPA). Het is nog niet duidelijk wat de consequenties hiervan zijn voor de planning en investering. Zodra we hier meer over weten, informeren wij u hierover via de P&C cyclus.

Herstructureringsprojecten
Bij de Kaderbrief 2026 heeft de raad in totaal € 450.000 aan voorbereidingskrediet beschikbaar gesteld voor een aantal herstructureringsprojecten (De Hieming, Hoge/Lage Esch en Smidslaantje). Als deze projecten doorgaan, na positieve besluitvorming, zal daarvoor krediet nodig zijn en legt dat beslag op de begroting in de vorm van kapitaallasten.

Openbare verlichting
Vanaf 2027 t/m 2042 komen er weer nieuwe investeringen aan van in totaal € 2,3 miljoen. Dit zorgt ervoor dat vanaf 2028 de kapitaallasten stijgen (ongeveer + € 100.000). Wij komen later met een voorstel hierover bij u terug.

Voorkeursrecht
In juli 2024 heeft de raad voor een groot aantal percelen in en rond het Stationskwartier in Oosterwolde een voorkeursrecht gevestigd. Dit heeft als doel om de regie op de toekomstige gebiedsontwikkeling te versterken. Inmiddels zijn de busremise en de Dengolocatie in eigendom van de gemeente en lopen er gesprekken met de andere aanwezige bedrijven voor eventuele aankoop

door de gemeente. Een aantal percelen met woonbestemming in het voorkeursgebied vallen niet meer onder het voorkeursrecht (raadsbesluit 3 maart 2026). De woningen kunnen behouden blijven en op zorgvuldige wijze worden ingepast in de toekomstige gebiedsontwikkeling.

Weerbaarheid en bedrijfscontinuïteit
Vanaf december 2024 zijn in brede zin oproepen gedaan naar onder andere alle burgemeesters in Nederland maar ook bestuurders van diverse kritieke sectoren over het weerbaarder maken van de Nederlandse samenleving. Hieruit zijn gedurende 2025 diverse initiatieven opgestart en is op alle (bestuurlijke) niveaus gesproken over concrete uitvoering hiervan. In Friesland heeft dit eind 2025 geresulteerd in de samenwerkingsagenda weerbaarheid en veerkracht waarin is beschreven dat we via drie sporen uitvoering geven aan deze brede weerbaarheidsopdracht. Het eerste spoor, interne continuïteit, vraagt ons om voldoende voorbereidingen te treffen om als gemeente onze kritieke processen ten tijde van uitval van middelen alsnog uit te kunnen voeren. Dit jaar gaan wij een bedrijfscontinuïteitsplan opstellen. Om hiermee adequaat te kunnen reageren op verstoringen die de continuïteit van de dienstverlening raken. Voor het opstellen van een bedrijfscontinuïteitsplan moeten diverse stappen worden doorlopen, zoals het in kaart brengen van kritieke processen, het uitvoeren van risicoanalyses en het bepalen van maatregelen om de continuïteit te waarborgen. Enerzijds zodat hier maatregelen voor getroffen kunnen worden om de continuïteit van deze processen te borgen en anderzijds om, indien nodig, op basis van volledige informatie afwegingen te maken over het wel/niet uitvoeren van deze processen. Eventuele maatregelen die hieruit voortkomen kunnen financiële consequenties hebben.

Daarnaast is de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten (Wwke) een nieuw wetsvoorstel dat de Europese CER-richtlijn (Critical Entities Resilience) implementeert. Het doel van de wet is om de fysieke weerbaarheid van organisaties die essentiële diensten leveren -zoals drinkwater, energie en transport- te versterken tegen dreigingen zoals natuurrampen, terrorisme of sabotage. De afvalwatersector is ook als essentiële dienst aangewezen. Het is nu nog niet duidelijk of de gemeente Ooststellingwerf als kritieke entiteit binnen de afvalwaterketensector wordt aangewezen. Als dit wel het geval is komen er een aantal wettelijke verplichtingen op ons af die uitvoeringskosten met zich meebrengen.

Speelbeleidsplan (naar buiten)
In amendement A-114a staat dat het college bij de Kaderbrief 2027 met een voorstel moet komen hoe we verder gaan met het onderwerp ‘naar buiten’. Het gaat over het stimuleren van kinderen, jongeren en andere inwoners om naar buiten te gaan. Dit kan bijvoorbeeld door de aanleg van nieuwe (natuur)speelplaatsen, het plaatsen van bankjes voor mensen die dat nodig hebben bij het wandelen, of andere plekken voor jongeren. We stellen voor om hiervoor eerst speelbeleid op te stellen. Om zo duidelijke kaders te bieden voor de ontwikkeling van speel- en verblijfsruimten binnen de gemeente. Daarbij staat niet het plaatsen van speeltoestellen centraal, maar het creëren van meer spelaanleiding: ruimten die uitnodigen tot bewegen, ontmoeten en natuurlijk spelen voor verschillende leeftijden en doelgroepen. De financiële consequenties van het nieuwe speelbeleid zijn op dit moment nog niet concreet te bepalen.

Evaluaties
- Stimuleringsregelingen: In juli 2025 heeft de raad bij de behandeling van de Kaderbrief 2026 besloten om het budget bij het stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederland (SVn) te verhogen met € 1,2 miljoen naar in totaal € 4,2 miljoen. Dit is beschikbaar voor de stimuleringsleningen: startersleningen, verzilverleningen en duurzaamheidsleningen. Al in 2025 waren meer leningen verstrekt dan verwacht. Deze lijn heeft zich sindsdien voortgezet. Hierdoor wordt het budget sneller benut dan verwacht. We komen met een voorstel over het vervolg.
- Het Fonds: voor het Fonds is t/m 2026 budget beschikbaar. Het Fonds wordt momenteel geëvalueerd.
- Go YoFlo wordt momenteel geëvalueerd. Na de zomer wordt de evaluatie via een raadsmededeling aangeboden aan de raad. Via amendement #023 (18 april 2023) zijn al middelen voor 2027–2029 gereserveerd. Het voorstel is om deze middelen bij een positieve evaluatie via de begroting 2027 beschikbaar te stellen.

3. Investeringen en reservepositie

3.1 Overzicht geplande investeringen (status voorjaarsrapportage 2026)

Hieronder staan de investeringen waarvoor door de raad een krediet beschikbaar is gesteld.

				x € 1.000
Investeringen Immateriele vaste activa	**Beschikbaar gesteld krediet**	**Werkelijk besteed in 2026**	**Werkelijk besteed t/m 2026**	**Restant per apr-26**
Kosten onderzoek en ontwikkeling				
Voorbereidingskosten grex (samen)	1.000	134	944	56
Stationskwartier (voorbereidingskrediet)	120	25	81	39
Voorbereidingskredieten herstructureringsprojecten (3x)	450	0	0	450
Totaal kosten onderzoek en ontwikkeling	**1.570**	**159**	**1.025**	**545**
Bijdragen aan activa in eigendom van derden				
Dorps.Sintrum Donkerbroek	3.053	35	306	2.747
De Miente	3.973	0	50	3.923
3e padelbaan en renovatie 2 kunstgrasbanen	93	0	0	93
Totaal bijdragen aan activa in eigendom van derden	**7.026**	**35**	**356**	**6.670**
Totaal investeringen Immateriele vaste activa	**8.596**	**194**	**1.381**	**7.215**

				x € 1.000
Investeringen Materiële vaste activa	**Beschikbaar gesteld krediet**	**Werkelijk besteed in 2026**	**Werkelijk besteed t/m 2026**	**Restant per apr-26**
Invest. met een economisch nut				
1e inrichting sportged. DoarpsSintrum Donkerbr	60	0	0	60
Aanschaf inventaris gemeentehuis 2025-2026	180	92	117	63
Nieuw/verbouw huisvesting Buitendienst	4.333	0	12	4.321
Verb. Raadszaal/publiekhal en ciekamer	236	3	211	25
ICT Raadszaal/publiekhal en ciekamer	62	0	62	0
Meubilair Raadszaal/publiekhal en ciekamer	118	0	118	0
Vervanging installaties/verduurzaming Ghuis	2.100	238	617	1.483
Vervanging tractie	362	325	325	37
Toiletvoorziening Turfroute D'broek	40	0	37	3
Totaal invest. met een economisch nut	**7.491**	**658**	**1.499**	**5.992**
Invest.met een econ.nut waarvoor ter bestrijding v.d.kosten een heffing kan worden geheven				
Vrijverval riolering 2026	818	0	0	818
Regenwateroverlast locaties 2026 – SISA	500	39	39	461
Invest.met een econ.nut waarvoor ter bestrijding v.d.kosten e	**1.318**	**39**	**39**	**1.279**
Invest. in de openbare ruimte maatschappelijk nut				
Parkeerplaats SV Oosterwolde	373	7	13	360
Oevervoorzieningen 2026	923	0	0	923
Herontwikkeling Rikkingahof	2.200	19	33	2167
Pumptrack Oosterwolde	125	25	129	-4
Verkeersplan Donkerbroek (DoarpsSintrum)	350	0	0	350
Totaal invest. in de openbare ruimte maatschappelijk nut	**3.971**	**51**	**176**	**3.795**
Totaal	**12.780**	**748**	**1.714**	**11.066**

3.2 Verloopoverzicht algemene reserve

Hieronder staat het verloopoverzicht van de algemene reserve. Dit overzicht geeft aan welk deel van de algemene reserve vrij te besteden is.

	x€ 1.000
Verloop algemene reserve	
Saldo algemene reserve dd 31-12-2025	**33.060**
Toevoeging resultaat 2025 (excl. resultaatsbestemming)	2.733
Bodembedrag algemene reserve	- 5.200
Benodigde weerstandscapaciteit (jaarstukken 2025)	- 4.078
Meerjarig beslag 2026-2030 (jaarstukken 2025)	- 8.321
Tijdelijke woningen Nanningaweg (raadsbesluit 12 mei 2026)	- 350
Vrij te besteden*	**17.844**
* Er is geen rekening gehouden met verwachte rekeningresultaten	

4. Begrotingsuitgangspunten

Via de kaderbrief stelt de raad begrotingsuitgangspunten vast. Met deze uitgangspunten wordt de begroting opgesteld.

4.1 Voorstel aanpassing indexatie

Onderdeel van de uitgangspunten zijn de indexaties voor lonen en prijzen. Wij indexeren begrotingsbudgetten niet automatisch. Een aantal budgetten worden wel geïndexeerd. In de praktijk worden verschillende indexatiepercentages gehanteerd, zoals hieronder beschreven. Voor het onderdeel subsidies wordt geïndexeerd met het percentage voor 'prijzen'. We lopen er tegenaan dat dit vaak niet voldoende blijkt voor de ontvangende partij. Omdat een groot deel van het subsidiebedrag ingezet wordt voor loonkosten. We stellen daarom voor om subsidies waarmee overwegend loonkosten worden betaald te indexeren door voor 80% het loonindexpercentage toe te passen en 20% het prijsindexpercentage. De hogere lasten dekken we door de ontvangen loon- en prijscompensatie vanuit de meicirculaire (zie hoofdstuk 0.1). De afgelopen jaren hadden we hier een voordeel op.

Hoe gaan we op dit moment om met indexaties:

1. **Eigen lonen:** gebaseerd op het vastgestelde uitgangspunt in de kaderbrief. Het percentage is gebaseerd op de gewogen cao-loon bedrijven en overheidsindex.
2. **Eigen opbrengsten** (belastingen, leges, huren, pachten etc.): gebaseerd op het vastgestelde uitgangspunt in de kaderbrief. Het percentage is gebaseerd op de nationale prijsindex.
3. **Budgetten sociaal domein**: De budgetten van het sociaal domein worden geïndexeerd met het Overheidsbijdrage arbeidsontwikkeling (OVA) percentage op basis van 90% lonen en 10% prijzen. Dit geldt voor budgetten waarin de kosten hoofdzakelijk te herleiden zijn naar loonkosten (dus niet de woningaanpassingen).
4. **Subsidies:** deze worden geïndexeerd met het percentage voor prijzen zoals in de kaderbrief vastgesteld. We lopen er tegenaan dat dit in de praktijk vaak niet voldoende blijkt voor de ontvangende partij. Omdat een aanzienlijk deel van het subsidiebedrag ingezet wordt voor loonkosten.
5. **Reguliere budgetten:** deze budgetten worden niet standaard geïndexeerd. Hier wordt het 'piep' systeem gehanteerd. Als vanuit de afdeling het signaal komt dat het budget niet meer voldoende is, dan wordt incidenteel extra geïndexeerd. Bijvoorbeeld: het budget voor wegenonderhoud.
6. **Bijdrage gemeenschappelijke regelingen**: dit is gebaseerd op de begrotingen van de GR-en.
7. **Voorzieningen**: de hoogte van de voorzieningen worden niet jaarlijks geïndexeerd. Bij het opnieuw vaststellen van de onderbouwing (meerjarenonderhoudsplan bijvoorbeeld) van de voorziening wordt een nieuwe actuele doorrekening gemaakt. Waar eventueel een hogere benodigde voorziening uit kan komen.
8. **Investeringskredieten**: investeringskredieten worden niet jaarlijks automatisch geïndexeerd. Uitzondering hierop zijn de investeringen die voortkomen uit het accommodatiebeleid.
9. **Overige budgetten:** er zijn een aantal budgetten die op een andere manier worden geïndexeerd. Hier liggen aparte overeenkomsten/contracten onder. Het gaat dan o.a. om:
    a. Huur onderwijsgebouwen/MFA's etc: geïndexeerd op basis van een onderwijs gerelateerd kengetal.
    b. Exploitatiesubsidies sportcomplexen: op basis van afzonderlijke contracten.
    c. Bijdragen voor bijvoorbeeld Omrin/Caparis: op basis van overeenkomsten.

4.2 Begrotingsuitgangspunten 2027

Voor de begroting 2027 gaan wij uit van de volgende uitgangspunten:

- Lonen + 3% (incl. pensioenpremie)
- Prijzen + 2,1%
- OZB + 2,1%
- Forensenbelasting + 2,1%
- Leges + 2,1%
- Afvalstoffenheffing 100% kostendekking
- Rioolheffing 100% kostendekking
- Toeristenbelasting € 1,20 en € 1,90 per persoon per nacht

Bovenstaande begrotingsuitgangspunten zijn grotendeels gebaseerd op bestaand beleid. Voor een tweetal uitgangspunten, prijzen (zie hierboven bij hoofdstuk 4.1) en toeristenbelasting (zie hoofdstuk 1.2), hebben we een wijzigingsvoorstel. Waar nodig is hieronder een toelichting gegeven op deze uitgangspunten.

Lonen en prijzen
De loon- en prijsontwikkeling is gebaseerd op gepubliceerde cijfers uit het Centraal Economisch Plan (CEP). De loonindex is gebaseerd op de gewogen cao-loon bedrijven en overheidindex. De prijsindex is gebaseerd op de nationale prijsindex. De budgetten ramen wij reëel in relatie tot de doelstelling en/of het beoogd effect. Automatische prijscompensatie voor uitbestede werkzaamheden en leveranties passen wij niet toe. De subsidies en bijdragen worden wel verhoogd. Subsidies waarmee overwegend loonkosten worden betaald indexeren we door voor 80% het loonindexpercentage te gebruiken en 20% het prijsindexpercentage. Dat percentage komt dan op 2,8% voor het jaar 2027. Voor het eerstvolgende begrotingsjaar (2027) gaan wij uit van lopende prijzen en daarna (2028 tot en met 2030) van constante prijzen.

De oorlog in het Midden-Oosten veroorzaakt een snelle stijging van de prijzen, met name door hogere energie- en transportkosten. We houden dit in de gaten en waar nodig passen we een aantal begrotingsposten aan met een hoger percentage dan hierboven in de uitgangspunten is genoemd.

Onroerendezaakbelasting (OZB)
Jaarlijks wordt de opbrengst OZB geïndexeerd. Bij een algehele waardedaling of waardestijging van de onroerende zaken, verhogen of verlagen wij het tarief van OZB, om de begrote opbrengst te realiseren. Bij de kaderbrief 2025 heeft de raad besloten om de opbrengst OZB woningen en niet-woningen beide met € 100.000 te verhogen in 2027 en met € 200.000 in 2028 (€ 200.000 en € 400.000 in totaal). In het berekenen van de opbrengst OZB houden we rekening met areaaluitbreiding en waar nodig ook met areaalvermindering.

Forensenbelasting
De opbrengst wordt geïndexeerd.

Rioolheffing
In september 2025 is het Water- en rioleringsprogramma (Wrp) 2025-2029 door de raad vastgesteld. Deze wordt iedere vijf jaar herzien. In het bijbehorende kostendekkingsplan staat hoe de heffing zich ontwikkelt in deze periode. Aan het einde van elk jaar stelt de gemeenteraad de tarieven van de heffing voor het volgende jaar definitief vast. Dit gebeurt op basis van kostendekking. Het tarief dekt daarmee alle kosten die met watertaken gepaard gaan. Onderdeel van het huidige Wrp is, op basis van het kostendekkingsplan, de rioolheffing jaarlijks te laten stijgen met 3,5% (boven op de reguliere inflatiecorrectie) om toekomstige investeringen in de riolering te kunnen blijven dekken en om uitdagingen op het gebied van klimaatverandering het hoofd te bieden.

Afvalstoffenheffing
Het uitgangpunt is 100% kostendekkendheid. Voor de afvalstoffenheffing is een egalisatiereserve beschikbaar.

Toeristenbelasting
Er is een tarief voor overnachtingen in kampeermiddelen op kampeerterreinen en in kampeerboerderijen en een tarief voor andere verblijfsaccommodaties. De tarieven komen op € 1,90 en € 1,20 persoon per nacht. Hiermee sluiten we aan bij het advies van het Recreatieschap Drenthe. Zie ook hoofdstuk 1.2.

Mededeling aan de raad

Van	:	Burgemeester en wethouders
Datum B&W	:`	16 juni 2026
Onderwerp	:	Meicirculaire 2026
Portefeuillehouder	:	Cees Pieter van Burgsteden
Domein	:	Planning & Control

Kennis te nemen van

De gevolgen van de Meicirculaire 2026 (bijlage A) voor de Kaderbrief 2027-2030. Dit kunt u betrekken bij de behandeling van de stukken in de raadsvergadering van 30 juni 2026.

Inleiding

In de Kaderbrief 2027-2030 hebben we het huidige structurele perspectief gepresenteerd. Nu de meicirculaire is gepubliceerd hebben we berekend wat hiervan de gevolgen zijn voor ons perspectief.

Kernboodschap

Structureel zijn de gevolgen van de meicirculaire 2026 voor 2026 negatief en voor de daaropvolgende jaren positief. Per saldo is het gevolg voor ons perspectief negatief voor de jaren 2026 en 2029 en verder. Dit komt omdat we ook hogere lasten moeten ramen (compensaties). Het perspectief voor de jaren 2027 en 2028 is iets naar boven bijgesteld. Het bijgestelde structurele begrotingsperspectief voor 2026-2030 ziet er na de meicirculaire 2026 zo uit:

x € 1.000

Structureel begrotingsperspectief	2026	2027	2028	2029	2030
a. Kaderbrief 2027-2030	**1.756**	**595**	**452**	**517**	**488**
b. Structureel gevolg meicirculaire 2026	-181	2.693	2.278	343	305
c. Compensaties structureel	-15	-2.545	-2.215	-570	-517
Structureel perspectief na meicirculaire 2026	**1.560**	**743**	**515**	**290**	**276**

a. Kaderbrief 2027-2030

Dit begrotingsperspectief is gepresenteerd in de Kaderbrief 2027-2030 na verwerking van de voorstellen en de onvermijdelijke financiële effecten.

b. Structureel gevolg meicirculaire 2026

Dit is het resultaat van de berekening van de meicirculaire 2026 afgezet tegen de berekening van de decembercirculaire 2025. In bijlage B worden de verschillen toegelicht.

c. Compensaties structureel

Dit is de voorgestelde compensatie, zie onderdeel 3 van bijlage B. Dit betekent dat de hogere algemene uitkering ook een hogere last meebrengt in de begroting. We stellen voor om dit dan ook aan de lastenzijde van de begroting te verwerken.

Tot slot

Het begrotingsperspectief is na de meicirculaire 2026 voor de laatste jaren lager geworden dan we in de kaderbrief 2027 hadden gepresenteerd.

Vervolg

De gevolgen voor 2026 verwerken we in de najaarsrapportage 2026. De gevolgen voor de jaren 2027-2030 worden verwerkt in de programmabegroting 2027-2030.

Bijlagen

a. Meicirculaire 2026
b. Uitleg verschillen vanuit de Meicirculaire 2026

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Gemeentefonds

Meicirculaire 2026

de gemeentebesturen, ter attentie van de raden en de colleges van B&W

DGOBDR/ Bestuur, Financiën en Regio's

Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
eventuele vragen per e-mail
postbus.gf@minbzk.nl

Datum
29 mei 2026

Kenmerk
2026-0000247887

circulaire

Onderwerp	meicirculaire gemeentefonds 2026
Doelstelling	bekendmaking van beleid en het geven van informatie
Juridische grondslag	
Relaties met andere circulaires	meicirculaire 2025 (2025-0000332806); septembercirculaire 2025 (2025-0000554447); decembercirculaire 2025 (2025-0000688416)
Ingangsdatum	29 mei 2026
Geldig tot	1 juli 2027

Voorwoord

Voor u ligt de meicirculaire gemeentefonds 2026.

Gemeenten ontvangen op drie tijdstippen in het jaar informatie over de gemeentefondsuitkeringen: in mei op basis van de Voorjaarsnota, in september op basis van de Miljoenennota en in december, ter afronding van het lopende jaar, op basis van de Najaarsnota. De meicirculaire informeert u over de gemeentefondsuitkeringen voor 2026 en verder, gebaseerd op de voorjaarsbesluitvorming van het Rijk.

In het algemeen geldt voor de informatie uit de circulaires het voorbehoud van parlementaire besluitvorming. Dat geldt dit jaar uiteraard ook.

De politiek-bestuurlijke zaken worden in hoofdstuk 1 belicht. De circulaire is in belangrijke mate een financieel-technisch document. De latere hoofdstukken richten zich vooral op de doelgroep van financieel specialisten.

Ik wens u veel succes toe bij de uitvoering van uw taken.

Mede namens de Staatssecretaris van Financiën,
De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

P.E. Heerma

Inhoudsopgave

1 Hoofdpunten 8
1.1 Inleiding 8
1.2 Verdeling gemeentefonds per 2027 8
1.3 Algemene uitkering 9
1.4 Decentralisatie- en integratie-uitkeringen 10
2 Algemene uitkering 11
2.1 Inleiding 11
2.2 Wijzigingen in de omvang van de algemene uitkering 11
1. Accres 12
1a. Accres tranches 12
1b. Incidentele bijstelling accres (Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo) 14
2. Afrekening ruimte onder plafond BCF 2025 14
3. Inschrijving buitenlandse akten 15
4. Almere 15
5. Diversen 16
6. Indexatie Wmo demografie 16
7. Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo 17
8. Overgangsrecht levenslang 17
9. 44. Huishoudelijke hulp uit de Wmo met vangnet 17
9a. Huishoudelijke hulp uit de Wmo 17
9b. Vangnet 18
10. Kinderopvang pleegouders 18
11. Compensatieregeling niet-beoogde kosten jeugdzorg 18
12. 'Weeffout' Jeugdzorg 18
13. Ketensystemen jeugd 19
14. Inschrijving buitenlandse akten 19
15. Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders 19
16. Wet op de lijkbezorging 20
17. Wet handhaving sociale zekerheid 20
18. Correctie extrapolatie participatie 20
2.3 Verdeling mutaties algemene uitkering 21
2.4 Overige mededelingen algemene uitkering 21
2.4.1 Bommenregeling 21
2.5 Veranderingen in het verdeelstelsel 23
2.5.1 Maatstaf OZB: WOZ-waardering en aanpassing rekentarieven 23
2.5.2 Maatstaven, bedragen per eenheid, uitkeringsfactor en overige uitkeringsonderdelen 23
3 Decentralisatie- en integratie-uitkeringen 28
3.1 Inleiding 28
3.2 Omvang en verdeling decentralisatie- en integratie-uitkeringen 28
1. Alleenverdienersproblematiek 31

2. IBO Problematische schulden 32
3. Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp 32
4. Aanpak overlast asielzoekers 32
5. Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren 33
6. Faciliteitenbesluit opvangcentra 34
7. Pilot dakloze EU-burgers 34
8. Almere 34
9. Overlast zonnepark nabij Schiphol 35
10. Ondersteuning lokale politieke partijen 35
11. Gebiedsgerichte leeraanpak funderingsproblematiek 35
12. Voorbereiding bouw kerncentrales 36
13. Impulsbudget arbeidsmarktregio's 36
14. Versterking lokale aanpak high impact crimes 37
15. Erfgoed en Overheid 37
16. Overheidsbrede Dienstverlening 38
17. Continuering aanpak ondermijning Zaanstad 38
18. Landelijk bureau Zorg- en Veiligheidshuizen 38
19. Gelijkwaardige schadeafhandeling Drieborg 38
20. Wet betaalbare huur 39
21. Koplopersprogramma Gebiedsgericht Beter Benutten 39
22. Schiphol Social Work 39
23. Centraal planningssysteem BRP-straten 40
24. Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties 40
24a. Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren) 40
24b. Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus 41
25. NOVEX-samenwerking 41
26. Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) 41
27. Veerkrachtige Wijken 42
28. Aanpak rivaliserende jeugdgroepen 42
29. Natuurbrandpreventie en -mitigatie 42
30. Pilotproject VvE's Schiedam 42
31. MIRT-onderzoek Brainportregio 43
32. Nabije triage Zorg- en Veiligheidshuis 43
33. Actieagenda mkb-dienstverlening 43
34. Experiment nieuw stembiljet 43
35. Work in NL (Dienstverlening arbeidsmarktregio) 43
36. Compensatie medewerkers sociaal ontwikkelbedrijven 44
37. Continuering coördinerende rol binnen NPLV-Netwerk 44
38. Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders 44
39. Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE) 44
40. Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen 45

41. Knelpunten verdeelproblematiek 45
42. Impulsbudget sociale infrastructuur extrapolatie 45
43. Loon- en prijsbijstelling 2026 Participatie 46
44. Loon- en prijsbijstelling 2026 Beschermd Wonen 46
45. Rijksbijdrage sociale infrastructuur extrapolatie 46
46. Wsw extrapolatie 46
3.3 Verdeling bestaande decentralisatie- en integratie-uitkeringen en overige mededelingen 47
3.3.1 Armoedebestrijding kinderen 47
3.3.2 Jeugdhulp aan kinderen in een AZC 47
3.3.3 Voorschoolse voorzieningen peuters 47
3.3.4 Vrouwenopvang 47
3.3.5 Maatschappelijke opvang 48
3.3.6 Nationaal Actieplan Dakloosheid 48
3.3.7 Impulsbudget sociale infrastructuur 48
3.3.8 Rijksbijdrage beschut werk 48
3.3.9 Rijksbijdrage Wsw 49
4 Overige mededelingen 50
4.1 Inleiding 50
4.2 Gemeentefondstotalen, bevoorschotting en nominale ontwikkelingen 50
4.3 Landelijk gemiddelde kengetal belastingcapaciteit 51
4.4 Advies raming ruimte onder het plafond BCF 51
4.5 Redelijk peil 2027 52
4.6 Integraal overzicht financiën gemeenten 52
4.7 Analyse gemeentebegrotingen 52
4.8 Website gemeentefinanciën: www.findo.nl 52
Bijlagen 53
Bijlage 2.1.1 Bedragen per eenheid en uitkeringsfactor 2026 54
Bijlage 2.1.2 Bedragen per eenheid 2026 per cluster 56
Bijlage 2.1.3 Bedragen per eenheid en uitkeringsfactor 2027 58
Bijlage 2.1.4 Bedragen per eenheid 2027 per cluster 60
Bijlage 2.2.1 Opbouw algemene uitkeringen 2026-2031 62
Bijlage 2.2.2 Overzicht mutaties 2025 BTW-compensatiefonds 63
Bijlage 2.4.1 Suppletie-uitkering Bommenregeling 65
Bijlage 2.5.2-1 Volumina maatstaven 2026-2031 67
Bijlage 2.5.2-2 Ingroeipad 2027 en 2028 70
Bijlage 3.2-1 Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek 78
Bijlage 3.2-2 Decentralisatie-uitkering IBO Problematische schulden 86
Bijlage 3.2-3 Decentralisatie-uitkering Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp 90
Bijlage 3.2-4 Decentralisatie-uitkering Aanpak overlast asielzoekers 94
Bijlage 3.2-5 Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren 95

Bijlage 3.2-6 Decentralisatie-uitkering Faciliteitenbesluit opvangcentra 119
Bijlage 3.2-7 Decentralisatie-uitkering Pilot dakloze EU-burgers 122
Bijlage 3.2-10 Decentralisatie-uitkering Ondersteuning lokale politieke partijen 123
Bijlage 3.2-13 Decentralisatie-uitkering Impulsbudget arbeidsmarktregio's.....127
Bijlage 3.2-14 Decentralisatie-uitkering Versterking lokale aanpak high impact crimes.....128
Bijlage 3.2-15 Decentralisatie-uitkering Erfgoed en Overheid 129
Bijlage 3.2-16 Decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening 130
Bijlage 3.2-20 Decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur 134
Bijlage 3.2-21 Decentralisatie-uitkering Koplopersprogramma Gebiedsgericht Beter Benutten 142
Bijlage 3.2-24a Decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren) 143
Bijlage 3.2-24b Decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus.....144
Bijlage 3.2-26 Decentralisatie-uitkering Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR).....145
Bijlage 3.2-29 Decentralisatie-uitkering Natuurbrandpreventie en -mitigatie 146
Bijlage 3.2-38 Decentralisatie-uitkering Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders.....147
Bijlage 3.2-39 Decentralisatie-uitkering Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE) 148
Bijlage 3.2-40 Decentralisatie-uitkering Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen 152
Bijlage 3.2-41 Decentralisatie-uitkering Knelpunten verdeelproblematiek 156
Bijlage 3.2-42 Decentralisatie-uitkering Impulsbudget sociale infrastructuur 157
Bijlage 3.3.1 Decentralisatie-uitkering Armoedebestrijding kinderen 159
Bijlage 3.3.2 Decentralisatie-uitkering Jeugdhulp aan kinderen in een AZC 163
Bijlage 3.3.3 Decentralisatie-uitkering Voorschoolse voorziening peuters.....166
Bijlage 3.3.5 Decentralisatie-uitkering Maatschappelijke opvang 170
Bijlage 3.3.6 Decentralisatie-uitkering Nationaal Actieplan Dakloosheid.....171
Bijlage 4.5 Redelijk peil 2027.....172

1 Hoofdpunten

1.1 Inleiding

Deze circulaire informeert gemeenten over de gemeentefondsuitkeringen. Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron van gemeenten. Daarnaast bepalen factoren als specifieke uitkeringen, belastingopbrengsten, gemeentelijke heffingen, gemeentelijke rentebaten- en lasten, dividendopbrengsten en grondexploitatie mede de financiële ruimte van gemeenten. Zij vallen echter buiten het bestek van deze circulaire.

In deze circulaire vindt de verwerking plaats van de mutaties uit de Voorjaarsnota 2026 en de bijbehorende Eerste Suppletoire Begroting 2026. De informatie is onder het voorbehoud van parlementaire goedkeuring.

Dit hoofdstuk bevat een beknopte weergave van de belangrijkste mutaties uit de circulaire. De indeling van de circulaire is afgestemd op de soorten uitkeringen die het gemeentefonds kent: de algemene uitkering, de decentralisatie- en integratie-uitkeringen.

1.2 Verdeling gemeentefonds per 2027

Op 30 mei jl. is de Tweede Kamer geïnformeerd over de verdeling per 1 januari 2027[1]. Er worden twee kleine wijzigingen doorgevoerd. Ten eerste, de berekening van de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' met procenten in plaats van met honderdtallen. Ten tweede, de rekentarieven van de Onroerendezaakbelasting (OZB) aan te passen aan de werkelijke gemiddelde OZB-tarieven en de verevening van de overige eigen middelen met hetzelfde bedrag te verlagen. Deze wijzigingen voor het jaar 2027 zijn in de rekenmodellen op internet, behorend bij deze circulaire, verwerkt.

Wat betreft het ingroeipad – het pad waarmee gemeenten sinds 1 januari 2023 naar de nieuwe verdeling ingroeien – zijn we het als fondsbeheerders eens met de ROB dat de beoogde richting van de totale herverdeling door de voorstellen ongewis is geworden. We sluiten ons dan ook aan bij het ROB advies om de huidige bedragen van het ingroeipad, voor die gemeenten die nog niet volledig waren ingegroeid, voorlopig te bevriezen op het niveau van 2026[2] en dit bevroren niveau tot en met 2028 mee te laten groeien met de indexatie[3]. Zoals de ROB in zijn advies aangeeft is er nog vervolgonderzoek nodig. Aangezien we, zoals hiervoor aangegeven, hechten aan een zorgvuldig proces, is een volgende stap in het ingroeipad voorzien per 1 januari 2029, zie paragraaf 2.5.2.

[1] Kamerstukken II, 2025-2026, 36 800 B, nr.25
[2] Bij de meicirculaire gemeentefonds 2022 is het ingroeipad vastgesteld. Voor 211 gemeenten geldt dat ze nog niet volledig zijn ingegroeid en nu dus een bevroren ingroeipad hebben. Voor gemeenten met een negatief ingroeipad die in 2022 een beperkte financiële draagkracht hadden is het ingroeipad bevroren op € 22,50 per inwoner. Voor de overige gemeenten is het ingroeipad bevroren op € 37,50 per inwoner. De exacte indexatie zal in de meicirculaire 2026 worden berekend op basis van de stand van de uitkeringsfactor meicirculaire 2026 voor het jaar 2027 versus de stand van de uitkeringsfactor meicirculaire 2022 voor het jaar 2023.
[3] De ROB spreekt in zijn advies van de uitkeringsfactor. De uitkeringsfactor is de wijze waarop de indexatie in het verdeelmodel wordt verwerkt.

1.3 Algemene uitkering

Amendement Clemminck – Tijs van den Brink over ondersteuning lokale politieke partijen
Vooruitlopend op de Wet Politieke Partijen (WPP) wordt in 2026 een eenmalige bijdrage van € 5,5 miljoen beschikbaar gesteld aan gemeenten via een decentralisatie-uitkering zodat lokale politieke partijen al over deze middelen kunnen beschikken. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan het aangenomen amendement op de begroting van het gemeentefonds van de Tweede Kamerleden Clemminck en Tijs van den Brink.

Accres tranches
Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron van gemeenten. De jaarlijkse toe- en afname van het gemeentefonds wordt het accres genoemd. In deze circulaire is een nieuwe accresraming opgenomen voor de jaren 2027 en verder. Daarnaast is de definitieve afrekening van de accrestranche 2026 verwerkt. Het accres wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product (bbp).

Plafond BTW-compensatiefonds
Deze circulaire biedt informatie over de definitieve afrekening van de ruimte onder het plafond van het BTW-compensatiefonds (BCF) over 2025. Bij Miljoenennota 2026 werd de ruimte onder het plafond voor 2025 voor de gemeenten geraamd op € 428 miljoen. Dit bedrag is reeds verrekend in de voorlopige afrekening bij Miljoenennota 2026. Bij de definitieve afrekening blijkt deze ruimte te zijn afgenomen met € 213 miljoen. Deze € 213 miljoen is verrekend bij de Voorjaarsnota 2026. De totale ruimte onder het plafond van 2025 was € 216 miljoen.

Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo
In de Voorjaarsnota 2023 is besloten dat het abonnementstarief in de Wmo 2015 wordt afgeschaft en dat in de plaats daarvan de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo opnieuw wordt ingevoerd. De invoering van de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage Wmo 2015 was ingeboekt per 1 januari 2027. Echter, blijkt nu dat deze niet eerder dan per 1 januari 2028 kan worden ingevoerd.

Daarom wordt vanaf de begroting van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport € 266 miljoen (oorspronkelijke € 225 miljoen plus accres) voor het jaar 2027 middelen overgeheveld naar het gemeentefonds.

44. Huishoudelijke hulp uit Wmo met vangnet
Dit betreft maatregel 44 uit het Coalitieakkoord van het kabinet Jetten. Mensen die dat kunnen, gaan zelf betalen voor hun huishoudelijke hulp. Huishoudelijke hulp als maatwerkvoorziening binnen de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo) wordt daarom geschrapt met ingang van 1 januari 2029 (€ 1,4 miljard). Voor de mensen die niet

zelf hulp kunnen regelen, blijft de gemeente daarin voorzien (€ 430 miljoen).

1.4 Decentralisatie- en integratie-uitkeringen

De circulaire bevat voor uitkeringsjaar 2026 en verder ook een aantal wijzigingen in de decentralisatie- en integratie-uitkeringen. Het gaat om de aanpassing van bestaande uitkeringen, omzetting van specifieke uitkeringen naar decentralisatie-uitkeringen en om nieuwe uitkeringen. In hoofdstuk 3 is een compleet overzicht opgenomen.

De belangrijkste wijzigingen die in deze circulaire verwerkt zijn betreffen:

- De decentralisatie-uitkering Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE). Bij deze circulaire wordt € 671 miljoen in 2027 beschikbaar gesteld aan gemeenten om uitvoering te kunnen geven aan hun taken op het gebied van klimaat- en energiebeleid. Hiervan wordt € 583 miljoen verdeeld op basis van de verschillende taken die gemeenten hebben en bijbehorende indicatoren zoals het aantal inwoners van een gemeente. Van het totaalbudget wordt € 85,9 miljoen toegekend voor plannen die gemeenten hebben op gebied van het aardgasvrij maken van wijken, het aanleggen van windparken of zonneweiden of een zero-emissie -zone. Daarnaast is € 1,9 miljoen beschikbaar ten behoeve van de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL).
- De integratie-uitkeringen Participatie en Beschermd Wonen zijn geïndexeerd. De uitgekeerde loon- en prijsbijstelling 2026 bedraagt € 84,1 miljoen voor Participatie en € 66,5 miljoen voor Beschermd Wonen.

2 Algemene uitkering

2.1 Inleiding

Binnen het gemeentefonds is de algemene uitkering de grootste component. Het bedrag aan algemene uitkering wordt verdeeld over de gemeenten via maatstaven, zoals het inwonertal en de oppervlakte van een gemeente, een aan de maatstaven gekoppeld gewicht (bedrag per eenheid) en de uitkeringsfactor (de voor alle gemeenten gelijke vermenigvuldigingsfactor). Deze drie componenten zijn aan wijzigingen onderhevig. Dit hoofdstuk geeft informatie over de aanleiding voor die wijzigingen en over de uitwerking ervan. In paragraaf 2.2 worden de wijzigingen in de omvang van de algemene uitkering behandeld en in paragraaf 2.3 worden de consequenties daarvan voor de verdeling aangegeven. Paragraaf 2.4 bevat overige mededelingen over de algemene uitkering. Paragraaf 2.5 informeert de gemeenten over een aantal gegevens voor de berekening van de algemene uitkering, te weten: maatstaven, gewichten en uitkeringsfactoren.

Het totaal van alle wijzigingen vindt zijn neerslag in de bijlagen 2.1.1 tot en met 2.1.4, die overzichten bevatten van maatstaven, bedragen per eenheid en uitkeringsfactoren.

De algemene uitkering is vrij besteedbaar voor gemeenten. Eventuele opmerkingen die over de algemene uitkering in deze circulaire worden gemaakt, zijn niet meer dan voorbeelden die illustreren met welke kosten gemeenten geconfronteerd worden. Dit inzicht is ook van belang voor de Tweede Kamer. Met de betreffende teksten wordt niet beoogd het bestedingsdoel nader te omschrijven, of op welke wijze dan ook de middelen te oormerken.

2.2 Wijzigingen in de omvang van de algemene uitkering

Tabel 2.2.1 bevat de wijzigingen in de omvang van de algemene uitkering over de periode 2026 tot en met 2031 ten opzichte van de decembercirculaire 2025. Wijzigingen in de omvang van de algemene uitkering kunnen het gevolg zijn van:

1. Algemene mutaties
   Deze mutaties hebben betekenis voor de financiële ruimte van de gemeenten, zonder veranderingen in het takenpakket.
2. Taakmutaties
   Deze mutaties hebben betrekking op taakmutaties bij gemeenten en hebben corresponderende gevolgen voor inkomsten of uitgaven. De mutaties zijn geordend volgens de clusterindeling van het gemeentefonds om gemeenten een overzicht te bieden per beleidsterrein. De clusterindeling, naar gelijksoortige gemeentelijke beleidsvelden, is een hulpmiddel bij het onderhoud van de verdeling. De clusterindeling heeft geen gevolgen voor de bestedingsvrijheid van de algemene uitkering. Met de clusterindeling wordt niet beoogd het bestedingsdoel nader te omschrijven, of op welke wijze dan ook de middelen te oormerken.

Tabel 2.2.1 geeft een totaalbeeld van de mutaties in de omvang van de algemene uitkering van circulaire op circulaire. De mutaties hebben betrekking op 2026 en verder ten opzichte van de decembercirculaire 2025 en worden onder de tabel toegelicht. In bijlage 2.2.1 zijn de mutaties uit tabel 2.2.1 samengenomen met de mutaties uit eerdere circulaires. Deze bijlage geeft een totaalbeeld van de mutaties van jaar op jaar.

Tabel 2.2.1 Ontwikkeling algemene uitkering, mutaties (in duizenden euro's)

		2026	2027	2028	2029	2030	2031
	stand decembercirculaire 2025	**41.827.919**	**43.238.199**	**43.650.789**	**45.543.572**	**47.678.236**	**47.678.236**
	algemene mutaties						
1	*Accres*						
1a	Accres tranches	170.229	222.938	314.661	179.509	272.074	2.199.591
1b	Incidentele bijstelling accres (Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo)		40.700				
2	Afrekening ruimte onder plafond BCF 2025	-212.746					
3	Inschrijving buitenlandse akten	-3.725	-3.738	-3.738	-3.431	-3.431	-3.431
4	Almere	-977	-992	-997	-989	-989	-989
5	Diversen						-137
	taakmutaties						
	Cluster Individuele voorzieningen Wmo						
6	Indexatie Wmo demografie						75.000
7	Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo		225.000				
8	Overgangsrecht levenslang						1.157
9	*44. Huishoudelijke hulp uit de Wmo met vangnet*						
9a	Huishoudelijk hulp uit Wmo				-1.440.000	-1.440.000	-1.440.000
9b	Vangnetregeling				430.000	430.000	430.000
	Cluster Individuele voorzieningen Jeugd						
10	Kinderopvang pleegouders	10.700	10.700				
11	Compensatieregeling niet-beoogde kosten jeugdzorg	-60.000					
12	'Weeffout' Jeugdzorg	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000
13	Ketensystemen jeugd	-652	-652	-652			
	Cluster Bestuur en ondersteuning						
14	Inschrijving buitenlandse akten	3.725	3.738	3.738	3.431	3.431	3.431
15	Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders	265					
16	Wet op de lijkbezorging	-3.230	3.230				
	Cluster Participatie						
17	Wet handhaving sociale zekerheid	6.572	1.773	1.773	1.773	1.773	1.773
18	Correctie extrapolatie participatie						8.313
	stand deze circulaire	**41.728.080**	**43.730.896**	**43.955.574**	**44.703.865**	**46.931.094**	**48.942.944**

Toelichting algemene uitkering

1. Accres

1a. Accres tranches

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron van de gemeenten. De jaarlijkse toe- en afname van het gemeentefonds en het provinciefonds wordt het accres genoemd. In deze circulaire is een nieuwe accresraming opgenomen voor de jaren 2027 en verder. Daarnaast is de definitieve afrekening van de accrestranche 2026 verwerkt.

Vanaf 2024 is het accres gekoppeld aan de bbp-normeringssystematiek. Uitgangspunt is dat de fondsen meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product volgen. De normering wordt gesplitst in een volumedeel en een prijsdeel. De volumeontwikkeling van de fondsen wordt gebaseerd op een 8-jaars (t-9 t/m t-2) historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp, waardoor het fonds minder schommelt. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp van het lopende jaar. Conform de rijksbrede systematiek wordt de index in het voorjaar van het lopende jaar definitief. Het betreft een generieke normering die naar eigen inzicht van een individuele gemeente kan worden ingezet.

Het accres is voor het jaar 2026 bij Voorjaarsnota 2026 definitief vastgesteld en de raming voor de jaren 2027 en verder is geactualiseerd op basis van de ontwikkeling van het bbp van het Centraal Economisch Plan (CEP) door het Centraal Planbureau (CPB).
In de berekeningen is uitgegaan van indices met één decimaal achter de komma conform de door het CPB op internet gepubliceerde CEP-gegevens. In tabel 2.2.2 zijn de actuele cijfers opgenomen.

Tabel 2.2.2 Indices

	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Indices CPB bbp CEP 2026						
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	1,9%	1,8%	1,7%	1,5%	2,2%	1,6%
Prijs bbp	2,9%	2,5%	2,9%	2,5%	2,6%	2,4%
Gecombineerde bbp index	**4,9%**	**4,3%**	**4,6%**	**4,0%**	**4,9%**	**4,0%**
Indices CPB bbp MEV 2026						
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	1,9%	1,8%	1,7%	1,5%	2,2%	
Prijs bbp	2,5%	2,5%	2,7%	2,5%	2,4%	
Gecombineerde bbp index	**4,4%**	**4,3%**	**4,4%**	**4,0%**	**4,7%**	
Verschil (nieuw-oud)						
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Prijs bbp	0,4%	0,0%	0,2%	0,0%	0,2%	
Gecombineerde bbp index	**0,4%**	**0,0%**	**0,2%**	**0,0%**	**0,2%**	

Tabel 2.2.3 bevat de grondslag en de huidige accres raming zoals opgenomen in deze Voorjaarsnota 2026 op basis van de bbp cijfers uit het CEP 2026.

Tabel 2.2.3 Grondslag en accres Voorjaarsnot 2026

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Grondslag Gemeentefonds voor tranche 2026	41.770	40.506	39.098	39.059	39.012	39.019
Mutaties in grondslag Voorjaarsnota in prijspeil 2026	192	1.065	113	– 904	– 901	– 896
Grondslag Gemeentefonds voor tranches 2027-2031		41.571	39.210	38.154	38.111	38.122
tranche 2026 volume bbp	794	770	743	742	741	741
tranche 2026 prijs bbp	1.234	1.197	1.155	1.154	1.153	1.153
tranche 2027 volume bbp		784	740	721	720	720
tranche 2027 prijs bbp		1.108	1.046	1.019	1.018	1.018
tranche 2028 volume bbp			729	710	710	710
tranche 2028 prijs bbp			1.265	1.233	1.231	1.231
tranche 2029 volume bbp				656	655	655
tranche 2029 prijs bbp				1.110	1.108	1.109
tranche 2030 volume bbp					1.000	1.000
tranche 2030 prijs bbp					1.208	1.208
tranche 2031 volume bbp						763
tranche 2031 prijs bbp						1.162
Totaal accres Gemeentefonds	**2.028**	**3.858**	**5.679**	**7.345**	**9.544**	**11.472**

Tabel 2.2.4 bevat het accres voor 2026 en verder zoals opgenomen in de Miljoenennota 2026. Tabel 2.2.5 bevat de mutaties in het accres tussen de stand Miljoenennota 2026 en de stand Voorjaarsnota 2026.

Tabel 2.2.4 Accres Miljoenennota 2026					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
tranche 2026 volume bbp	798	774	747	746	745
tranche 2026 prijs bbp	1.060	1.028	992	991	990
tranche 2027 volume bbp		745	719	718	717
tranche 2027 prijs bbp		1.089	1.051	1.050	1.049
tranche 2028 volume bbp			707	707	706
tranche 2028 prijs bbp			1.148	1.147	1.145
tranche 2029 volume bbp				684	683
tranche 2029 prijs bbp				1.123	1.122
tranche 2030 volume bbp					1.002
tranche 2030 prijs bbp					1.113
Totaal accres Gemeentefonds	**1.858**	**3.635**	**5.364**	**7.166**	**9.272**

Tabel 2.2.5 Mutatie in accres					
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030
tranche 2026 volume bbp	– 4	– 4	– 4	– 4	– 4
tranche 2026 prijs bbp	174	169	163	163	163
tranche 2027 volume bbp		39	21	3	3
tranche 2027 prijs bbp		19	– 5	– 31	– 31
tranche 2028 volume bbp			22	4	4
tranche 2028 prijs bbp			117	86	86
tranche 2029 volume bbp				– 28	– 28
tranche 2029 prijs bbp				– 13	– 13
tranche 2030 volume bbp					– 2
tranche 2030 prijs bbp					94
Totale mutatie	**170**	**223**	**315**	**180**	**272**

1b. Incidentele bijstelling accres (Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo)

De invoering van de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage Wmo 2015 was ingeboekt per 1 januari 2027. Echter, nu blijkt dat deze niet eerder dan per 1 januari 2028 kan worden ingevoerd. Daarom wordt vanaf de begroting van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport voor het jaar 2027 een bedrag van € 225 miljoen overgeheveld naar het gemeentefonds (zie paragraaf 2.2.7 van deze circulaire). Aangezien de besparing van € 225 miljoen al was ingeboekt, zie paragraaf 2.2.12 van de meicirculaire 2023, is er over deze middelen geen accres opgebouwd. Derhalve wordt het accres incidenteel bijgesteld met € 40,7 miljoen in 2027.

2. Afrekening ruimte onder plafond BCF 2025

De bijdrage van het Rijk aan het BCF is geplafonneerd. Het plafond van het BCF is sinds 2015 gekoppeld aan de accrespercentages zoals die volgen uit de normeringssystematiek voor het gemeentefonds en het provinciefonds.

Het plafond van het BCF wordt daarnaast aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met toevoegingen of onttrekkingen aan het BCF. Hierdoor hebben decentralisaties geen effect op de ruimte onder het plafond van het BCF. Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het gemeentefonds dan wel het provinciefonds. Bij een realisatie lager dan het plafond komt het verschil ten gunste van het gemeentefonds dan wel het provinciefonds.

Bij Miljoenennota 2026 werd de ruimte onder het plafond voor 2025 voor de gemeenten geraamd op € 428 miljoen. Dit bedrag is reeds verrekend bij de voorlopige afrekening bij

Miljoenennota 2026. Bij de definitieve afrekening blijkt deze ruimte te zijn afgenomen met afgerond € 213 miljoen. Deze € 213 miljoen is verrekend bij de Voorjaarsnota 2026. De totale ruimte onder het plafond van 2025 was € 216 miljoen.

Tabel plafond BCF 2025 voor gemeenten (bedragen x € 1.000)

	stand meicirculaire 2026	stand septembercirculaire 2025	Verschil
	2025	**2025**	**2025**
BCF plafond aandeel gemeenten	**4.657.682**	**4.470.279**	**187.403**
W.v. stand septembercirculaire 2025	4.470.279		
W.v. overhevelingen i.v.m. taakmutaties	187.403		
Uitgaven gemeenten	**4.442.149**	**4.042.000**	**400.149**
Ruimte onder plafond gemeenten	**215.533**	**428.279**	**-212.746**

3. Inschrijving buitenlandse akten

De gemeente Den Haag vervult een landelijke taak bij het inschrijven van buitenlandse akten, onder meer voor geboorte en huwelijk. In het verleden kreeg de gemeente Den Haag financiële compensatie voor deze taak via het gemeentefonds, maar deze middelen zijn bij de ingang van de huidige verdeling van de algemene uitkering per 1 januari 2023 per abuis vervallen. Om dit te corrigeren is er vanaf 1 januari 2026 structureel een bedrag van € 3,4 miljoen uit de algemene uitkering overgeheveld naar de maatstaf verkiezingen Den Haag. Aanvullend worden voor de jaren 2026-2028 middelen overgeheveld ten behoeve van het toekomstbestendig maken van de organisatie en het proces van het inschrijven van buitenlandse akten. In 2026 gaat het aanvullend om € 294.000 en in 2027 en 2028 om aanvullend € 307.000. Zie ook paragraaf 2.2.14.

4. Almere

De decentralisatie-uitkering Groeiopgave Almere dateert uit 2015 en geldt voor een periode van maximaal 22 jaar. Het doel van deze uitkering is om de gemeente Almere in staat te stellen een bijdrage aan de gemaakte groeiafspraken te leveren. Per 2021 is deze decentralisatie-uitkering omgezet in een specifieke uitkering (SPUK), zie paragraaf 2.2.4 van de meicirculaire 2021. In 2022 is deze SPUK door Berenschot geëvalueerd en is besloten om de uitkering voor de periode 2023-2027 te continueren. Er is toen ook afgesproken dat in 2027 opnieuw een evaluatieonderzoek zal plaatsvinden met als doel een besluit te kunnen nemen over eventuele voortzetting van de uitkering voor de periode 2028-2032 en de eventuele hoogte van de uitkering. Inmiddels wordt samen met de gemeente Almere en andere betrokken partijen gewerkt aan de voorbereidingen van deze evaluatie. In dat kader is afgesproken de huidige SPUK weer om te zetten in een decentralisatie-uitkering zonder nadere bestedingsvoorwaarden. In de decembercirculaire 2025 (in paragraaf 3.2.4) is dit reeds voor het jaar 2025 gedaan en is aangekondigd dat bij Voorjaarsnota 2026 de SPUK ook voor 2026 en verder zal worden omgezet naar een

decentralisatie-uitkering. In deze meicirculaire wordt deze aangekondigde omzetting meerjarig verwerkt. Het gaat om een jaarlijks bedrag van € 10,1 miljoen.

Echter, door het kabinet Schoof is bepaald dat de omzetting van een specifieke uitkering naar een decentralisatie-uitkering gepaard gaat met een korting van 10%. Om dit te compenseren worden er middelen uit de algemene uitkering toegevoegd aan de decentralisatie-uitkering Almere. Voor de periode 2026 tot en met 2031 wordt er in totaal € 5,9 miljoen ten laste van de algemene uitkering toegevoegd aan de decentralisatie-uitkering Almere. Het betreft € 977.000 in 2026, € 992.000 in 2027, € 997.000 in 2028 en € 989.000 in 2029 tot en met 2031. Zie ook paragraaf 3.2.8.

5. Diversen

Jaarlijks wordt de decentralisatie-uitkering Knelpunten verdeelproblematiek ten laste van de algemene uitkering geactualiseerd voor het extra jaar dat in de desbetreffende circulaire zichtbaar wordt (zie ook paragraaf 2.2.4 van de septembercirculaire 2023). Deze decentralisatie-uitkering houdt verband met btw-aspecten ten aanzien van wegen die in beheer zijn van waterschappen. Gemeenten zijn op grond van de Wet herverdeling wegenbeheer verplicht om het onderhoud aan hun wegen te bekostigen. Doorgaans kunnen gemeenten de voor het onderhoud van de wegen afgedragen btw declareren bij het BCF. Als het beheer van de wegen is uitbesteed aan de waterschappen is dat echter niet mogelijk. In dit geval gaat het om € 107.000 in 2031. Zie ook paragraaf 3.2.41 van deze circulaire.

Daarnaast is er een negatieve bijstelling van € 30.000 vanwege de Wet visueel gehandicapten (zie paragraaf 2.2.6 van de septembercirculaire 2023). Het doel van deze wet is om de uitvoering van technische werkvoorzieningen voor mensen uit de doelgroep Participatiewet met een visuele beperking over te dragen aan het UWV. De middelen voor de werkvoorzieningen en de structurele uitvoeringskosten worden via deze bijstelling budgettair neutraal overgeheveld naar de begroting van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). Deze reeks loopt tot en met 2061 op, voor 2061 en verder is het een structurele reeks van € 2,3 miljoen per jaar.

Gelet op de geringe omvang van deze mutaties zijn deze verwerkt als algemene mutatie.

6. Indexatie Wmo demografie

In verband met een nog uit te werken alternatieve financieringsvorm van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), die beter rekening houdt met de kostenontwikkeling in de Wmo en demografische ontwikkelingen/ vergrijzing, is bij Voorjaarsnota 2024 vanaf 2026 een jaarlijkse tranche van € 75 miljoen oplopend tot € 300 miljoen in 2029 (zie paragraaf 2.2.10 van de septembercirculaire 2024). Bij Voorjaarsnota 2025 is een extra tranche van € 75 miljoen vanaf 2030 aan de reeks toegevoegd, waarmee de structurele reeks vanaf dat jaar uitkomt op € 375 miljoen (zie ook paragraaf 2.2.11 van de septembercirculaire 2025). Bij Voorjaarsnota 2026 is een extra

tranche van € 75 miljoen vanaf 2031 aan de reeks toegevoegd. De middelen worden verdeeld via het cluster Individuele voorzieningen Wmo.

7. Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo

In de Voorjaarsnota 2023 is besloten dat het abonnementstarief in de Wmo 2015 wordt afgeschaft en dat in de plaats daarvan de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo opnieuw wordt ingevoerd (zie ook paragraaf 3.2.7 van de meicirculaire 2025). De invoering van de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage Wmo 2015 was ingeboekt per 1 januari 2027. Echter, nu blijkt dat deze niet eerder dan per 1 januari 2028 kan worden ingevoerd. Daarom wordt vanaf de begroting van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport voor het jaar 2027 een bedrag van € 225 miljoen overgeheveld naar het gemeentefonds. Aangezien de besparing van € 225 miljoen al was ingeboekt, zie paragraaf 2.2.12 van de meicirculaire 2023, is er over deze middelen geen accres opgebouwd. Derhalve wordt het accres incidenteel bijgesteld met € 40,7 miljoen in 2027 (zie paragraaf 2.2.1b van deze circulaire). Het bedrag van € 225 miljoen wordt toegevoegd aan het cluster Individuele voorzieningen Wmo.

8. Overgangsrecht levenslang

De meerjarenraming strekt zich met ingang van deze circulaire uit tot en met het jaar 2031. Daardoor wordt in de tabel het onderwerp ‘overgangsrecht levenslang’ in 2031 zichtbaar. Deze mutatie betreft een correctie op de extrapolatie van extramurale zorgkosten binnen de Wmo en/of Jeugdwet. Cliënten met een verblijfsindicatie voor een hoog zorgzwaartepakket op 31 december 2014 hebben een overgangsrecht gekregen voor onbepaalde tijd. Door dit overgangsrecht voor onbepaalde tijd zullen deze cliënten structureel hun extramurale zorg (bijvoorbeeld in de vorm van persoonsgebonden budget) afnemen ten laste van de Wet langdurige zorg (Wlz) in plaats van ten laste van de Wmo of de Jeugdwet. Om dit voor gemeenten te corrigeren, wordt voor 2031 een bedrag van € 1,2 miljoen aan het gemeentefonds toegevoegd (zie ook paragraaf 2.2.10 van de meicirculaire 2025). De bijbehorende middelen worden toegevoegd aan het cluster Individuele voorzieningen Wmo.

9. 44. Huishoudelijke hulp uit de Wmo met vangnet

9a. Huishoudelijke hulp uit de Wmo

Dit betreft maatregel 44 uit het Coalitieakkoord van het kabinet Jetten. Mensen die dat kunnen, gaan zelf betalen voor hun huishoudelijke hulp. Huishoudelijke hulp als maatwerkvoorziening binnen de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo) wordt daarom geschrapt met ingang van 1 januari 2029. Als gevolg hiervan hebben gemeenten jaarlijks minder uitgaven, daarom wordt een uitname uit het gemeentefonds gedaan van jaarlijks € 1,4 miljard vanaf 2029. De bijbehorende middelen worden onttrokken aan het cluster Individuele voorzieningen Wmo.

9b. Vangnet

Voor de mensen die niet zelf hulp kunnen regelen, blijft de gemeente daarin voorzien. Daartoe wordt vanaf 2029 jaarlijks € 430 miljoen aan het gemeentefonds toegevoegd. De bijbehorende middelen worden toegevoegd aan het cluster Individuele voorzieningen Wmo.

10. Kinderopvang pleegouders

Bij Voorjaarsnota 2025 is door de Rijksoverheid extra geld beschikbaar gesteld als bijdrage voor de kosten die pleegouders maken voor kinderopvang en buitenschoolse opvang van hun pleegkinderen, zie paragraaf 2.2.6 meicirculaire 2025. Deze bijdrage is bedoeld voor alle pleegouders die gebruik maken van (vormen van formele) kinderopvang en buitenschoolse opvang (bso), ook in het vrijwillig kader. Pleegouders betalen nu een eigen bijdrage in de kosten van kinderopvang en buitenschoolse opvang; dit zijn kosten die overblijven na het ontvangen van de eventuele kinderopvangtoeslag.

Bij decembercirculaire 2025 is voor 2025 eenmalig € 10,7 miljoen toegevoegd aan de algemene uitkering van het gemeentefonds, zie paragraaf 2.2.2 decembercirculaire 2025. Besloten is voor 2026 en 2027 deze middelen ook toe te voegen aan de algemene uitkering van het gemeentefonds. De middelen worden verdeeld via het cluster Individuele voorzieningen Jeugd op basis van de maatstaf jongeren. Gemeenten en pleegzorgaanbieders spreken met elkaar af hoe pleegouders aanspraak kunnen maken op deze bijdrage.

11. Compensatieregeling niet-beoogde kosten jeugdzorg

Op 16 juni 2025 is de SPUK "Niet beoogde jeugdzorgkosten vanwege verblijf" verlengd voor de zorgkosten over de jaren 2024 en 2025, met een aanpassing die op 24 november 2025 is gepubliceerd[4]. Zie ook paragraaf 2.2.3 van de decembercirculaire 2024.

Ten behoeve van deze regeling is in 2026 een bedrag van € 60 miljoen beschikbaar gesteld op de begroting van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), afkomstig uit de algemene uitkering van het gemeentefonds. In het derde kwartaal van 2026 zal de beoordeling van de aanvragen plaatsvinden. Na beoordeling van de aanvragen over de jaren 2024 en 2025 zal het eventuele restant terugvloeien naar de algemene uitkering van het gemeentefonds. De middelen worden onttrokken aan het cluster individuele voorzieningen Jeugd.

12. 'Weeffout' Jeugdzorg

Bij de decentralisatie van de jeugdzorg is de verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg overgegaan van de provincies naar de gemeenten. In het bestuursakkoord 2011-2015[5] is vastgelegd dat er € 90 miljoen van het provinciefonds werd overgeheveld naar het gemeentefonds. De uitname was gebaseerd op het aantal jongeren op dat moment. Bij de

[4] Regeling specifieke uitkering niet beoogde kosten jeugdzorg vanwege verblijf
[5] Kamerstukken II, 2010-2011, 32 749, nr. 1

berekening van de bedragen is geen rekening gehouden met het feit dat de steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag zelf al verantwoordelijk waren voor de jeugdzorg. Hierdoor is er destijds € 10 miljoen structureel teveel overgeheveld van het provinciefonds naar het gemeentefonds. In de septembercirculaire 2025 is in paragraaf 4.5 aangekondigd dat deze 'weeffout' bij de eerstvolgende budgettaire gelegenheid meerjarig zal worden hersteld. In de decembercirculaire 2025 (paragraaf 2.2.4) is € 10 miljoen voor 2025 overgeheveld naar het provinciefonds. In deze meicirculaire wordt, zoals aangekondigd in de septembercirculaire 2025, de structurele doorwerking vanaf 2026 verwerkt.
De middelen worden onttrokken aan het cluster Individuele voorzieningen Jeugd.

13. Ketensystemen jeugd

In het Coördinerend beraad Jeugd, Justitie en Veiligheid van 2 november 2017 hebben alle betrokken ketenpartners ingestemd met een verdeelsleutel voor de kosten van het operationeel, tactisch en strategisch beheer van de ketensystemen (het betreft de systemen Middenvelder, Collectieve Opdracht Routeer Voorziening (CORV) en Intelligente Formulieren Module (IFM)/Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ)). Zie ook paragraaf 2.2.9 van de meicirculaire 2024. De structurele bijdrage van gemeenten aan de ketensystemen van € 950.000 is verhoogd met € 258.000 in verband met prijsbijstelling.

Als gevolg van de (herijkte) verdeelsleutel gaan gemeenten in de jaren 2026 tot en met 2028 jaarlijks € 652.000 meer bijdragen voor het gebruik van de ketensystemen.

Voor 2026 tot en met 2028 komt de totale bijdrage daarmee op € 1,9 miljoen per jaar (was € 1,7 miljoen voor de jaren 2024 en 2025). De middelen worden onttrokken aan het cluster individuele voorzieningen Jeugd. Voor de volgende 3-jaarsperiode vanaf 2029 zal te zijner tijd opnieuw worden bezien of de verdeelsleutel moet worden herijkt.

14. Inschrijving buitenlandse akten

De gemeente Den Haag vervult een landelijke taak bij het inschrijven van buitenlandse akten, onder meer voor geboorte en huwelijk. In het verleden kreeg Den Haag financiële compensatie voor deze taak via het gemeentefonds, maar deze middelen zijn bij de ingang van de huidige verdeling van de algemene uitkering per 1 januari 2023 per abuis vervallen. Om dit te corrigeren is er vanaf 2026 structureel een bedrag van € 3,4 miljoen uit de algemene uitkering overgeheveld naar de maatstaf verkiezingen Den Haag. Aanvullend worden voor de jaren 2026-2028 middelen overgeheveld ten behoeve van het toekomstbestendig maken van de organisatie en het proces. In 2026 gaat het aanvullend om € 294.000 en in 2027 en 2028 om aanvullend € 307.000. Zie ook paragraaf 2.2.3

15. Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders

Enkele gemeenten ontvangen een bijdrage in verband met het inrichten en in stand houden van een zogeheten BRP-straat (zie ook paragraaf 4.2.8 van de meicirculaire 2016). Vanwege een wijziging van het aantal inschrijvingen en kosten ten opzichte van de startsituatie wordt er in 2026 een bedrag van € 265.000 ten laste van de decentralisatie-

uitkering toegevoegd aan de algemene uitkering. De middelen worden toegevoegd aan het cluster Bestuur en ondersteuning. Zie ook paragraaf 3.3.38 van deze circulaire.

16. Wet op de lijkbezorging

De inwerkingtreding van het wetsvoorstel van de modernisering van de Wet op de lijkbezorging (Wlb) was voorzien op 1 januari 2026. Ten behoeve van de financiering van de beoogde wettelijke uitbreiding van de taken van de gemeentelijke lijkschouwer is destijds vanaf 2026 jaarlijks € 3,2 miljoen naar de algemene uitkering overgeheveld. Zie ook paragraaf 2.2.4 van de septembercirculaire 2024.

De modernisering van de Wet op de lijkbezorging (Wlb) is vertraagd. De beoogde invoering van het wetvoorstel Wet bestemming lichaam van overledenen (Wblo) is nu voorzien op 1 januari 2028 en het bijbehorende implementatietraject is verschoven van 2026 naar 2027. Hierdoor schuiven de in 2026 gereserveerde middelen voor implementatie door naar 2027. Het gaat om een bedrag van € 3,2 miljoen. Uitname en toevoeging van de middelen wordt gedaan via het cluster Bestuur en ondersteuning.

17. Wet handhaving sociale zekerheid

Het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid treedt per 1 januari 2027 in werking. De uitvoeringsconsequenties voor gemeenten zijn inzichtelijk gemaakt met twee artikel 2-onderzoeken. Het ene onderzoek richtte zich op nieuwe of gewijzigde taken in het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid en onderliggende besluiten. Het andere onderzoek richtte zich specifiek op wijzigingen voor het (tussentijdse) maatregelenbesluit[6].

Mede op basis van de uitkomsten van deze onderzoeken ontvangen gemeenten een bijdrage in de uitvoeringskosten van het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid. Het betreft een incidentele bijdrage voor 2026 van € 6,6 miljoen en een structurele jaarlijkse bijdrage van € 1,8 miljoen vanaf 2027. De middelen worden toegevoegd aan het cluster Participatie.

18. Correctie extrapolatie participatie

In 2018 zijn door de betrokken departementen: het ministerie van Financiën, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en het ministerie van SZW, afspraken gemaakt over de overheveling van de onderdelen Wet werk en arbeidsondersteuning Jonggehandicapten (Wajong) en Wet sociale werkvoorziening (Wsw)-Regulier werk van de integratie-uitkering Participatie naar de algemene uitkering. Deze overheveling is met ingang van 2023 uitgevoerd (zie ook paragraaf 2.2.13 en 3.2.3 van de meicirculaire 2022).

Bij de overheveling zijn de departementen overeengekomen om de meerjarige oploop van deze twee onderdelen jaarlijks via een correctie op de extrapolatie te blijven compenseren, zoals ook te doen gebruikelijk was bij de integratie-uitkering Participatie. Deze oploop komt

[6] Artikel 2 Fvw-onderzoeken wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid

voort uit de invoering van de Participatiewet en de bijbehorende instroom van de nieuwe doelgroepen (voorheen Wajong en Wsw). In het extrapolatiejaar 2031 leidt dit tot een correctie van € 8,3 miljoen. Deze middelen worden toegevoegd aan het cluster Participatie.

2.3 Verdeling mutaties algemene uitkering

De verdeelwijze van de mutaties uit paragraaf 2.2 is in tabel 2.3.1 weergegeven. De verdeelwijze bestaat uit een wijziging in de uitkeringsfactor of het gewicht (bedrag per eenheid) van één of meer maatstaven van het cluster waaronder de mutatie valt. De cijfermatige uitwerking is opgenomen in paragraaf 2.5.

Tabel 2.3.1 Verdeelwijze mutaties algemene uitkering

Mutatie	Verdeelwijze
taakmutaties	
Cluster Individuele voorzieningen Wmo	
Indexatie Wmo demografie	via maatstaven cluster
Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo	via maatstaven cluster
Overgangsrecht levenslang	via maatstaven cluster
44. Huishoudelijke hulp uit de Wmo met vangnet	via maatstaven cluster
Cluster Individuele voorzieningen Jeugd	
Kinderopvang pleegouders	via maatstaf jongeren
Compensatieregeling niet-beoogde kosten jeugdzorg	via maatstaven cluster
'Weeffout' Jeugdzorg	via maatstaven cluster
Ketensystemen jeugd	via maatstaven cluster
Cluster Bestuur en ondersteuning	
Inschrijving buitenlandse akten	via maatstaf verkiezingen Den Haag
Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders	via maatstaven cluster
Wet op de lijkbezorging	via maatstaven cluster
Cluster Participatie	
Wet handhaving sociale zekerheid	via maatstaven cluster
Correctie extrapolatie participatie	via maatstaven cluster

2.4 Overige mededelingen algemene uitkering

2.4.1 Bommenregeling

Gemeenten kunnen in aanmerking komen voor een bijdrage in de gemaakte kosten voor het opsporen en ruimen van ontplofbare oorlogsresten uit de Tweede Wereldoorlog (WOII).

De bommenregeling is geen Rijkssubsidie, maar een regeling die wordt gefinancierd uit het gemeentefonds. Het doel van het gemeentefonds is om iedere gemeente een gelijkwaardige financiële uitgangspositie te geven, zodat gemeenten een gelijkwaardig voorzieningenniveau kunnen realiseren tegen gelijke belastingdruk: mensen moeten in principe toegang hebben tot hetzelfde voorzieningenniveau en dat mag niet afhankelijk zijn van de plek waar iemand woont.

In dit kader moet ook de bommenregeling worden gezien. Het is een regeling ván gemeenten, vóór gemeenten: De idee achter de regeling is, conform de doelstelling van het gemeentefonds, dat gemeenten die veel kosten hebben op het gebied van het ruimen van ontplofbare oorlogsresten, hier beperkt financieel nadeel van ondervinden ten opzichte van andere gemeenten die hier niet mee te maken hebben. Alle uitkeringen in het kader van de bommenregeling worden door alle gemeenten gezamenlijk gedragen.

Bovenstaande maakt dat de bommenregeling alleen geldt voor de kosten van gemeenten en/of spontane particuliere vondsten. Voor de kosten die door waterschappen of provincies worden gemaakt geldt dat deze niet worden vergoed. Deze organisaties hebben hun eigen inkomsten en vallen daarom niet onder deze regeling. Dit geldt ook voor (semi)-overheid en non-profit organisaties zoals het Rijksvastgoedbedrijf, Rijkswaterstaat, ProRail, Staatsbosbeheer, drinkwaterbedrijven en netwerkbeheerders.

Verder is het uitgangspunt dat de bommenregeling in het gemeentefonds niet is bedoeld voor het compenseren van private partijen voor kosten die anders door de markt zouden worden gedragen. Oftewel: de kosten van commerciële partijen voor het ruimen van ontplofbare oorlogsresten komen niet voor vergoeding in aanmerking. Dit is slechts anders indien sprake is van uitzonderlijke omstandigheden. Het is van belang dat de betreffende gemeente tijdig in contact treedt met de fondsbeheerders, wanneer de gemeente van mening is dat een dergelijke uitzonderlijke omstandigheid aan de orde is.

In het raadsbesluit moet expliciet worden verklaard dat de kosten alleen de kosten, exclusief btw, van gemeenten en/of spontane particuliere vondsten betreffen. Er hoeft geen verdere onderbouwing te worden overlegd.

Voor meer informatie over de bommenregeling zie, Bommenregeling gemeentefonds | Brochure | Rijksoverheid.nl.

Bijlage 2.4.1 vermeldt de gemeenten die in 2026 op basis van de ingediende aanvraag een uitkering ontvangen, inclusief de bijbehorende bedragen. Het totaalbedrag van de bommenregeling 2026 bedraagt € 19,5 miljoen. Dit bedrag is exclusief het bedrag voor berging van vliegtuigwrakken van € 3,3 miljoen (zie hieronder).

Binnen het Nationaal Programma Berging vliegtuigwrakken met nog vermiste vliegers uit de Tweede Wereldoorlog zijn locaties vastgesteld waar zich mogelijk te bergen vliegtuigwrakken met stoffelijke resten bevinden. De afgelopen jaren hebben in verschillende gemeenten bergingen plaatsgevonden.

In 2025 hebben in het kader van het Nationaal Programma Berging Vliegtuigwrakken met vermiste vliegers uit de tweede wereldoorlog, twee bergingen plaatsgevonden. In Heerde is een Messerschmitt Bf109 en in Dronten een Lancaster geborgen. Noardeast-Fryslân ontvangt een bedrag van € 169.990 euro voor afrondende uitgaven van twee

vliegtuigbergingen in 2024. Voor bergingen die onderdeel uitmaken van het nationaal programma ontvangen de betreffende gemeenten via de bommenregeling een bijdrage van 100% van de door hen gemaakte kosten.

2.5 Veranderingen in het verdeelstelsel

2.5.1 Maatstaf OZB: WOZ-waardering en aanpassing rekentarieven

De jaarlijkse aanpassing van de gewichten (rekentarieven) van de verdeelmaatstaf OZB is doorgevoerd. De uitkomst van de verdeelmaatstaf OZB wordt bepaald door de omvang van de Waardering onroerende zaken (WOZ-waarde) en een daaraan gekoppeld gewicht, het zogenaamde rekentarief. Er worden drie WOZ-waarden onderscheiden: voor eigenaren woningen, eigenaren niet woningen en gebruikers niet-woningen. Er zijn daarom drie rekentarieven. Door marktontwikkelingen kan de WOZ-waarde sterk fluctueren. Het is staand beleid om voor het effect van deze marktontwikkelingen te corrigeren, door middel van een aanpassing van de rekentarieven van de verdeelmaatstaf OZB. De correctie is op nationaal niveau.

De aanpassing van de rekentarieven van de verdeelmaatstaf OZB is afgestemd op de WOZ-tijdvakken. Op 1 januari 2026 begint een nieuw WOZ-tijdvak met waardepeildatum 1 januari 2025. Bij de aanpassing van de rekentarieven is de vaste werkwijze toegepast: het rekentarief wordt naar beneden (of naar boven) bijgesteld om de stijging (of daling) van de OZB-maatstaf als gevolg van de stijging (of daling) van de WOZ-waarde van woningen en niet-woningen ongedaan te maken. De maatstaf groeit alleen met de inflatie mee (prijs Nationale Bestedingen, pNB).

De marktontwikkeling tussen 1 januari 2025 en 1 januari 2026 bij woningen wordt, op basis van informatie van de Waarderingskamer, geschat op 6,5%. Voor niet-woningen wordt de waardeontwikkeling over dezelfde periode geschat op 2,75%. De inflatie (pNB) in die periode bedraagt volgens de ramingen van het CPB 3%. Het rekentarief voor eigenaren woningen komt na aanpassing op -0,0842%, voor eigenaren niet-woningen op -0,3409% en voor gebruikers niet-woningen op -0,2401%. De aangepaste rekentarieven zijn ook opgenomen in bijlage 2.1.3.

2.5.2 Maatstaven, bedragen per eenheid, uitkeringsfactor en overige uitkeringsonderdelen

De berekening van de algemene uitkering bestaat uit de vermenigvuldiging van het aantal eenheden van alle maatstaven met het bijbehorende gewicht per maatstaf (bedrag per eenheid). De som van deze producten, de zogenaamde uitkeringsbasis, wordt vervolgens vermenigvuldigd met de uitkeringsfactor (zie uitleg verderop). De verkregen uitkomst moet daarnaast worden opgehoogd met enkele uitkeringsonderdelen binnen de algemene uitkering die buiten het format van aantal eenheden en bedragen per eenheid vallen. Hierna wordt achtereenvolgens ingegaan op de maatstaven, de bedragen per eenheid, de uitkeringsfactor en de overige uitkeringsonderdelen.

Maatstaven

Voor uitkeringsjaar 2026 is de definitie van de maatstaf Huishoudens met een laag inkomen met drempel gewijzigd zoals aangekondigd in de septembercirculaire 2024 (paragraaf 2.5). Voor 2026 zal worden uitgegaan van een driejarig gemiddelde van de maatstaf huishoudens met een laag inkomen met drempel. Het driejarig gemiddelde zal worden berekend op basis van de gegevens van t-2, t-3 en t-4[7].

Meer informatie over de berekeningswijze van de verdeelmaatstaven van de algemene uitkering voor dat uitkeringsjaar kunt u vinden in de toelichting op de berekening van de uitkering uit het gemeentefonds 2026[8].

Gewicht per maatstaf

- De zogenaamde rekentarieven 2027 van de maatstaf OZB zijn ten opzichte van 2026 aangepast.
- De informatie uit de tabellen 2.2.1 en 2.3.1 is verwerkt.

Bijlagen 2.1.1-4 bevatten het overzicht van bedragen per eenheid 2026 en 2027.

Uitkeringsfactor

De uitkeringsfactor is de voor alle gemeenten gelijke vermenigvuldigingsfactor die wordt berekend door de som van de algemene uitkering, de OZB-maatstaven en de overige uitkeringsonderdelen te delen door de uitkeringsbasis. De – landelijke – uitkeringsbasis is berekend door van alle maatstaven de aantallen te vermenigvuldigen met het bijbehorende bedrag per eenheid; er is ook een uitkeringsbasis voor elke gemeente (het product van de gemeentelijke aantallen en de bedragen per eenheid). De uitkeringsfactor verschilt per uitkeringsjaar.

De volgende aspecten zijn bij de raming van de uitkeringsfactor van belang:

- De informatie uit de tabel 2.2.1 met betrekking tot de algemene mutaties.
- De informatie uit de tabellen 2.2.1 en 2.3.1 met betrekking tot de taakmutaties in het gemeentefonds en de verdeling van deze mutaties.
- De ontwikkeling van de uitkeringsbasis als gevolg van geactualiseerde volumina. Bijlage 2.5.2-1 bevat een overzicht van de maatstaven waarvan de volumina in deze circulaire zijn geactualiseerd.
- De belastingcapaciteit.

Ten opzichte van de decembercirculaire 2025 zijn de uitkeringsfactoren voor de jaren 2024 en 2025 ongewijzigd.

[7] Inkomensdecielgroepen van huishoudens, 2022-2024 | CBS
[8] Toelichting op de berekening van de uitkeringen uit het gemeentefonds, Rijksoverheid.nl

De nieuwe raming van de uitkeringsfactor in de jaren 2026-2031 is vermeld in tabel 2.5.2-1.

Tabel 2.5.2-1 Uitkeringsfactor 2026-2031

	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Uitkeringsfactor	1,491	1,549	1,597	1,638	1,695	1,745
één punt uitkeringsfactor (in miljoenen)	30.945	31.254	30.494	30.223	30.544	30.852

De uitkeringsfactoren in tabel 2.5.2 zijn in lopende prijzen[9]. Gemeenten die in constante prijzen ramen dienen zelf de loon- prijsontwikkeling te verwerken. Om gemeenten hierbij te faciliteren, is in de gemeentefondsrubriek op internet zoals gebruikelijk een rekenmodel in constante prijzen gepubliceerd. In dit rekenmodel is een hulpmiddel opgenomen waarin gemeenten hun eigen prijsindexen kunnen invullen en/of loon- en prijsindicatoren die het CPB onderscheidt. Op basis van het CEP 2026 zijn in het rekenmodel en in paragraaf 4.2 ook, als service, de ramingsgegevens van een aantal indicatoren van het CPB gepresenteerd. Na het invullen van de indexatiecijfers berekent het model automatisch de uitkering in het gemeentefonds in constante prijzen.

Om gemeenten inzicht te geven in de ontwikkeling van de uitkeringsfactoren volgt hieronder de tabel, waarin voor ieder afzonderlijk jaar de ontwikkeling is opgenomen ten opzichte van de decembercirculaire 2025 (verticale toelichting).

Verticale toelichting ontwikkeling uitkeringsfactor

Tabel 2.5.2-2 laat de ontwikkeling van de uitkeringsfactor zien ten opzichte van de stand decembercirculaire 2025.

Tabel 2.5.2-2 Ontwikkeling uitkeringsfactor 2026-2031

	2026	2027	2028	2029	2030	2031
stand decembercirculaire 2025	**1,491**	**1,534**	**1,578**	**1,623**	**1,675**	**-**
mutaties deze circulaire:						
Volume-effect gelijkblijvend GF	0,002	0,003	0,006	0,006	0,007	
Effect algemene mutaties	-0,002	0,009	0,010	0,006	0,009	
Effect taakmutaties	0,000	-0,004	-0,004	-0,004	-0,003	
OZB	0,000	0,007	0,007	0,007	0,007	
Suppletie	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
uitkeringsfactor stand deze circulaire	**1,491**	**1,549**	**1,597**	**1,638**	**1,695**	**1,745**

De uitkeringsfactor voor 2026 blijft 1,491. Dit is gelijk ten opzichte van de decembercirculaire 2025. De actualisatie van de volumina van diverse maatstaven heeft een neerwaarts effect op de uitkeringsfactor dat grotendeels wordt gecompenseerd door de afgenomen ruimte onder het plafond van het van het BCF (zie paragraaf 2.2.2. van deze circulaire).

[9] De algemene uitkering wordt geïndexeerd op basis van de bbp-ontwikkeling. Daarmee is de algemene uitkering uitgedrukt in het prijspeil van het betreffende jaar ofwel in lopende prijzen.

De uitkeringsfactoren voor de jaren vanaf 2027 vallen hoger uit ten opzichte van de decembercirculaire 2025. Hiervoor zijn meerdere oorzaken. De raming van het accres (algemene mutatie) voor de jaren 2027 en verder is geactualiseerd. Dit leidt tot een opwaarts effect op de uitkeringsfactoren in de jaren 2027-2030 van tussen de 6 en 10 punten. In de jaren 2027-2030 leiden actualisaties van maatstaven tot een volume-effect van 3 punten in 2027 tot 7 punten in 2030.

Verwerking van de taakmutaties beïnvloedt de uitkeringsfactor zowel via de omvang van de algemene uitkering, als via de wijziging van de uitkeringsbasis als gevolg van de gewijzigde gewichten (bpe's). Het effect van de mutatie van de omvang van de algemene uitkering als gevolg van de taakmutaties en de wijziging van de uitkeringsbasis heeft in de periode 2027-2030 een neerwaarts effect op de uitkeringsfactoren van 4 à 5 punten.

De aanpassing van de belastingcapaciteit heeft een opwaarts effect van circa 7 punten (waarvan 4 punten als gevolg van aanpassing aan werkelijke OZB-tarieven) in de gehele periode 2027-2030. Vanaf 2027 worden, zoals in paragraaf 1.2 gemeld, de rekentarieven van de OZB aangepast aan de werkelijke gemiddelde OZB-tarieven en de verevening van de overige eigen middelen met hetzelfde bedrag verlaagd.

De overstap naar de werkelijke gemiddelde OZB-tarieven heeft een opwaarts effect op de uitkeringsfactor van 4 punten en wordt gecompenseerd met een even grote daling van de uitkeringsfactor doordat de verevening van de overige eigen middelen met hetzelfde bedrag wordt verlaagd. Hierdoor blijft de uitkeringsfactor in 2027 per saldo 1,549. Aangezien het tarief voor 2027 nog niet bekend is, wordt gebruik gemaakt van de werkelijke gemiddelde OZB-tarieven 2026 plus een prognose.

Op basis van het CEP 2026 zijn de prognoses van het aantal bijstandsontvangers in deze circulaire geactualiseerd. Hieronder staat in tabel 2.5.2-3 een overzicht van de ramingen van de maatstaf bijstandsontvangers stand septembercirculaire 2025 en de stand van deze circulaire. De bijstelling van de raming heeft via de uitkeringsbasis een negatief effect op de uitkeringsfactor. De omvang van dit effect is nihil in 2026 en oplopend tot min 3 punten in 2031.

Tabel 2.5.2-3 Bijstandsontvangers

	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand septembercirculaire 2025	378.634	381.612	385.600	390.583	397.892	
Stand meicirculaire 2026	378.377	381.658	387.348	392.875	401.062	408.812

Overige uitkeringsonderdelen

Onder de algemene uitkering vallen ook de volgende uitkeringsonderdelen, die niet de vorm hebben van maatstafaantallen die met een bedrag per eenheid worden vermenigvuldigd:

- Een beperkt aantal gemeenten ontvangt middelen op grond van de maatstaf herindeling of ontvangt een artikel 12-uitkering.
- Een beperkt aantal gemeenten ontvangt een suppletie-uitkering Bommenregeling vanwege de kosten die zij hebben gemaakt met betrekking tot het opsporen en ruimen van ontplofbare oorlogsresten uit de Tweede Wereldoorlog (zie paragraaf 2.4.1).
- Een beperkt aantal gemeenten (Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) ontvangt een suppletie-uitkering vanwege het ingroeipad als gevolg van de actualisatie van de maatstaf Huishoudens met een laag inkomen van de decentralisatie-uitkering Maatschappelijke Opvang naar de maatstaf van het nieuwe verdeelmodel (zie paragraaf 2.4.2 van de septembercirculaire 2024).
- Vanaf 2023 geldt voor gemeenten een ingroeipad als gevolg van de invoering van het nieuwe verdeelmodel van de algemene uitkering. Dit ingroeipad wordt zoals gebruikelijk verwerkt in een suppletie-uitkering (zie paragraaf 2.5.2 van de meicirculaire 2022). Zoals in paragraaf 1.2 aangegeven zal het ingroeipad tot en met 2028 bevroren blijven. Voor de jaren 2027 en 2028 zal het niveau van het ingroeipad van 2026 (dit is gelijk aan niveau 2025) meegroeien met de uitkeringsfactor. Voor het uitkeringsjaar 2027 zal dit gebeuren op basis van de stand van de uitkeringsfactor meicirculaire 2026 (uitkeringsfactor 2027) versus de stand van de uitkeringsfactor meicirculaire 2022 voor het jaar 2023. Voor uitkeringsjaar 2028 zal dit gebeuren op basis van de stand van de uitkeringsfactor meicirculaire 2027 (uitkeringsjaar 2028) versus de stand van de uitkeringsfactor meicirculaire 2022 voor het jaar 2023. In bijlage 2.5.2-2 zijn de geactualiseerde bedragen van het ingroeipad per gemeente opgenomen voor de jaren 2027 en 2028.

3 Decentralisatie- en integratie-uitkeringen

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat mededelingen over de decentralisatie- en de integratie-uitkeringen. Deze uitkeringen maken net als de algemene uitkering deel uit van het gemeentefonds, maar hebben een eigen verdeling over de gemeenten.

Decentralisatie- en integratie-uitkeringen zijn net als de algemene uitkering beleids- en bestedingsvrij en er vindt geen verantwoording naar het Rijk plaats, zoals bij specifieke uitkeringen wel het geval is. Eventuele opmerkingen die over decentralisatie- en integratie-uitkeringen gemaakt worden in deze circulaire, zijn niet meer dan voorbeelden die illustreren met welke kosten gemeenten geconfronteerd worden. Dit inzicht is ook van belang voor de Tweede Kamer. Met de betreffende teksten wordt niet beoogd het bestedingsdoel nader te omschrijven, of op welke wijze dan ook de middelen te oormerken.

Paragraaf 3.2 informeert over de decentralisatie- en integratie-uitkeringen en over de omvang en de verdeling ervan. Paragraaf 3.3 bevat overige mededelingen over de decentralisatie- en integratie-uitkeringen.

3.2 Omvang en verdeling decentralisatie- en integratie-uitkeringen

Tabel 3.2.1 bevat de mutaties in de decentralisatie- en integratie-uitkeringen ten opzichte van de decembercirculaire 2025 over de periode 2026 tot en met 2031. De mutaties hebben betrekking op 2026 en verder en worden onder de tabel toegelicht.

Tabel 3.2.1 Mutaties decentralisatie- en integratie-uitkeringen 2026-2031 (bedragen in duizenden euro's)

		2026	2027	2028	2029	2030	2031
	stand decembercirculaire 2025	**5.771.023**	**4.883.822**	**4.759.518**	**4.637.007**	**4.571.296**	**4.571.296**
1	Alleenverdienersproblematiek	33.511					
2	IBO Problematische schulden	21.323					
3	Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp	19.653					
4	Aanpak overlast asielzoekers	12.938					
5	Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren	12.525	16.716	20.908	25.099	31.766	35.957
6	Faciliteitenbesluit opvangcentra	11.689					
7	Pilot dakloze EU-burgers	11.304	11.304	11.304			
8	Almere	10.134	10.134	10.134	10.134	10.134	10.134
9	Overlast zonnepark nabij Schiphol	5.800					
10	Ondersteuning lokale politieke partijen	5.450					
11	Gebiedsgerichte leeraanpak funderingsproblematiek	5.000					
12	Voorbereiding bouw kerncentrales	3.420					
13	Impulsbudget arbeidsmarktregio's	3.378					
14	Versterking lokale aanpak high impact crimes	3.143	3.287				
15	Erfgoed en Overheid	1.755					
16	Overheidsbrede Dienstverlening	1.713	1.713	1.713	1.713	1.713	1.713
17	Continuering aanpak ondermijning Zaanstad	1.500					
18	Landelijk bureau Zorg- en Veiligheidshuizen	1.136	1.136	1.136	1.136		
19	Gelijkwaardige schadeafhandeling Drieborg	1.082	1.082	1.082	1.082		
20	Wet betaalbare huur	1.000	960	1.000	416		
21	Koplopersprogramma Gebiedsgericht Beter Benutten	1.000					
22	Schiphol Social Work	793					
23	Centraal planningssysteem BRP-straten	555					
24	*Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties*						
24a	Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren)	348					
24b	Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus	205					
25	NOVEX-samenwerking	366					
26	Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR)	348					
27	Veerkrachtige Wijken	300					
28	Aanpak rivaliserende jeugdgroepen	294					
29	Natuurbrandpreventie en -mitigatie	292	357	349	175		
30	Pilotproject VvE's Schiedam	280					
31	MIRT-onderzoek Brainportregio	252					
32	Nabije triage Zorg- en Veiligheidshuizen	249	125				
33	Actieagenda mkb-dienstverlening	248					
34	Experiment nieuw stembiljet	200					
35	Work in NL (Dienstverlening arbeidsmarktregio)	188					
36	Compensatie medewerkers sociaal ontwikkelbedrijven	110					
37	Continuering coördinerende rol binnen NPLV-Netwerk	40					
38	Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders	-265					
39	Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)		670.515				
40	Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen		2.500				
41	Knelpunten verdeelproblematiek						107
42	Impulsbudget sociale infrastructuur extrapolatie						-2.831
	Integratie-uitkeringen						
43	Loon- en prijsbijstelling 2026 Participatie	84.058	81.261	76.715	73.834	71.028	68.110
44	Loon- en prijsbijtelling 2026 Beschermd Wonen	66.498	66.498	66.498	66.498	66.498	66.498
45	Rijksbijdrage sociale infrastructuur extrapolatie						1.555
46	Wsw extrapolatie						-69.312
	stand deze circulaire	**6.094.836**	**5.751.410**	**4.950.357**	**4.817.094**	**4.752.435**	**4.683.227**

Tabel 3.2.2 bevat het complete overzicht van de decentralisatie- en integratie-uitkeringen en de daarmee gemoeide bedragen over de periode 2026 tot en met 2031.

Tabel 3.2.2 Decentralisatie-en integratie-uitkeringen 2026-2031 (in duizenden euro's)*

	2026	2027	2028	2029	2030	2031	Vindplaats
Integratie-uitkeringen							
IU Participatie	2.133.908	2.065.165	1.953.624	1.883.071	1.814.450	1.743.775	meicirc. 2026, § 3.2.43
IU Beschermd Wonen	1.915.147	1.915.147	1.915.147	1.915.147	1.915.147	1.915.147	meicirc. 2026, § 3.2.44
Decentralisatie-uitkeringen							
Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)	666.340	670.515					meicirc. 2026, § 3.2.39
Maatschappelijke opvang	385.057	385.057	385.057	385.057	385.057	385.057	december 2022, § 3.2-21 en 23
Vrouwenopvang	222.748	222.894	222.894	222.894	222.894	222.894	september 2025, § 3.2-21
Armoedebestrijding kinderen	85.000	85.000	85.000	85.000	85.000	85.000	mei 2020, § 3.3.8
Uitvoering Sociale Agenda Groningen en Noord-Drenthe	61.700						september 2025, § 3.2-1
Openbare bibliotheken	59.282						september 2024, § 3.2-13
Nationaal Actieplan Dakloosheid	55.000	55.000	55.000	55.000	55.000	55.000	mei 2024, § 3.2-2a
Vergunningverlening, toezicht en handhaving	46.700	46.700	46.700	46.700	46.700	46.700	mei 2017, § 4.2
Alleenverdienersproblematiek	33.511						meicirc. 2026, § 3.2.1
Impulsbudget sociale infrastructuur	33.035	33.035	33.035	33.035	33.035	30.204	meicirc. 2026, § 3.2.42
Impulsbudget arbeidsmarktregio's	32.337	39.094	45.201				meicirc. 2026, § 3.2.13
Voorschoolse voorziening peuters	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	september 2022, § 3.2-4
Versterking arbeidsmarktregio's	23.440	23.440	23.440	23.440	23.440	23.440	september 2025, § 3.2-24
IBO Problematische schulden	21.323						meicirc. 2026, § 3.2.2
Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp	19.653						meicirc. 2026, § 3.2.3
Wet betaalbare huur	17.406	10.110	8.352	6.916	6.500	6.500	meicirc. 2026, § 3.2.20
Overheidsbrede Dienstverlening	17.127	17.127	17.127	17.127	17.127	17.127	meicirc. 2026, § 3.2.16
Beeldende kunst en vormgeving	13.500	13.500	13.500	13.500	13.500	13.500	september 2015, § 4.2-1
Regeling heroïnebehandeling	13.347						september 2025, § 3.2-20
Extra capaciteit BOA's	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	mei 2022, § 3.2-11
Aanpak overlast asielzoekers	12.938						meicirc. 2026, § 3.2.4
Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren	12.525	16.716	20.908	25.099	31.766	35.957	meicirc. 2026, § 3.2.5
Faciliteitenbesluit opvangcentra	11.689						meicirc. 2026, § 3.2.6
Pilot dakloze EU-burgers	11.304	11.304	11.304				meicirc. 2026, § 3.2.7
Almere	10.134	10.134	10.134	10.134	10.134	10.134	meicirc. 2026, § 3.2.8
Versterking dienstverlening gemeenten: personen met verward gedra	10.000	10.000					mei 2023, § 3.2-19
Wet kwaliteitsborging bouw	10.000						september 2022, § 3.2-3
RES regio's	8.781	8.781	8.781	8.781	8.781	8.781	september 2023, § 3.2-6
Bodembescherming	8.636	8.636	8.636	8.636	8.636	8.636	mei 2024, § 3.2-4
Veiligheidshuizen	7.699	7.699	7.699	7.699	7.699	7.699	juni 2012, § 6.11
BRP: centralisering inschrijving vergunninghouders	7.591	7.856	7.856	7.856	7.856	7.856	mei 2025, § 3.2-12
Work in NL (Dienstverlening arbeidsmarktregio)	6.897	6.709					meicirc. 2026, § 3.2.35
Uitstapprogramma prostituees	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	september 2022, § 3.2-6
Overlast zonnepark nabij Schiphol	5.800						meicirc. 2026, § 3.2.9
Ondersteuning lokale politieke partijen	5.450						meicirc. 2026, § 3.2.10
Jeugdhulp aan kinderen in een AZC	5.100	5.100	5.100	5.100	5.100	5.100	december 2019, § 3.3.1
Aanpak laaggeletterdheid	5.000	5.000	5.000				mei 2025, § 3.2-10
Gebiedsgerichte leeraanpak funderingsproblematiek	5.000						meicirc. 2026, § 3.2.11
Versterking omgevingsveiligheidsdiensten	4.851	4.851	3.825				september 2025, § 3.2-6
Regionale doelgroepen specifieke aanpak	4.784						mei 2024, § 3.2-5
Knelpunten verdeelproblematiek	4.235	4.332	4.432	4.534	4.638	4.745	meicirc. 2026, § 3.2.41
Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR)	3.605	3.257					meicirc. 2026, § 3.2.26
Voorbereiding bouw kerncentrales	3.420						meicirc. 2026, § 3.2.12
Versterking lokale aanpak high impact crimes	3.143	3.287					meicirc. 2026, § 3.2.14
Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen	2.500	2.500					meicirc. 2026, § 3.2.40
Veilig wonen	2.415						september 2023, § 3.2-9
Erfgoed en Overheid	1.755						meicirc. 2026, § 3.2.15
Continuering aanpak ondermijning Zaanstad	1.500						meicirc. 2026, § 3.2.17
LHBTI beleid Regenboogsteden	1.232						december 2025, §
Preventie aanpak van jeugdcriminaliteit	1.181	681					september 2025, § 3.2-11
Landelijk bureau Zorg- en Veiligheidshuizen	1.136	1.136	1.136	1.136			meicirc. 2026, § 3.2.18
Gelijkwaardige schadeafhandeling Drieborg	1.082	1.082	1.082	1.082			meicirc. 2026, § 3.2.19
Koplopersprogramma Gebiedsgericht Beter Benutten	1.000						meicirc. 2026, § 3.2.21
Bureau regioburgemeesters	880	880	880	880	880	880	september 2025, § 3.2-22
Register Externe Veiligheidrisico's (REV)	850						september 2025, § 3.2-10
Veilige steden	825						mei 2025, § 3.2-23
Schiphol Social Work	793						meicirc. 2026, § 3.2.22
Centraal planningssysteem BRP-straten	555						meicirc. 2026, § 3.2.23
Aanpak van criminele machtsstructuren	385						september 2025, § 3.2-14
NOVEX samenwerking	366						meicirc. 2026, § 3.2.25
Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren)	348						meicirc. 2026, § 3.2.24a
Veerkrachtige Wijken	300						meicirc. 2026, § 3.2.27
Aanpak rivaliserende jeugdgroepen	294						meicirc. 2026, § 3.2.28
Natuurbrandpreventie en -mitigatie	292	357	349	175			meicirc. 2026, § 3.2.29
Pilotproject VvE's Schiedam	280						meicirc. 2026, § 3.2.30
MIRT-onderzoek Brainportregio	252						meicirc. 2026, § 3.2.31
Nabije triage Zorg- en Veiligheidshuizen	249	125					meicirc. 2026, § 3.2.32
Actieagenda mkb-dienstverlening	248						meicirc. 2026, § 3.2.33
Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus	205						meicirc. 2026, § 3.2.24b
Experiment nieuw stembiljet	200						meicirc. 2026, § 3.2.34
Erfgoedregistratie	150						september 2025, § 3.2-23
Compensatie medewerkers sociaal ontwikkelbedrijven	110						meicirc. 2026, § 3.2.36
Digitale tweeling	108	108	63				september 2025, § 3.2-24
Verkeersveiligheid	95	95	95	95	95	95	september 2023, § 3.2-13
Pilot denormalisering drugs bij evenementen	67						september 2025, § 3.2-17
Continuering coördinerende rol binnen NPLV-Netwerk	40						meicirc. 2026, § 3.2.37
stand deze circulaire	**6.094.836**	**5.751.410**	**4.950.357**	**4.817.094**	**4.752.435**	**4.683.227**	

Toelichting decentralisatie-uitkeringen

1. Alleenverdienersproblematiek

Gemeenten kunnen huishoudens die getroffen zijn door de alleenverdienersproblematiek individuele bijzondere bijstand bieden. Deze decentralisatie-uitkering maakt dit mogelijk. Er is in totaal € 33,5 miljoen beschikbaar. Voor de alleenverdienersproblematiek in 2026 is een bijdrage van € 27,5 miljoen beschikbaar. Verder is er een nabetaling van € 6 miljoen voor 2024.

Tijdelijke regeling alleenverdienersproblematiek

Op basis van de Wet tijdelijke regeling alleenverdienersproblematiek verstrekken gemeenten in de periode 2025-2027 een vaste tegemoetkoming aan alleenverdiener-huishoudens die door een ongunstige samenloop van regelingen te weinig toeslagen ontvangen en hierdoor een inkomen onder het bestaansminimum hebben[10] (zie ook paragraaf 3.2.4 van de meicirculaire 2025). Gemeenten ontvangen voor de uitvoering van deze regeling middelen op basis van de hoogte van de tegemoetkoming voor dat jaar (inclusief verschuldigde eindheffing), het verwachte aantal rechthebbende huishoudens in de gemeente en uitvoeringskosten. Het aantal verwachte rechthebbende huishoudens per gemeente is mede gebaseerd op een analyse door de Belastingdienst. Gemeenten ontvangen, indien nodig, twee jaar later een aanvullend budget als op basis van definitieve inkomensgegevens het aantal rechthebbende huishoudens hoger blijkt dan nu verwacht. Een nadere toelichting op de budgetten staat op rijksoverheid.nl.

Alleenverdienersproblematiek 2023 & 2024 (aanvulling voor 2024)

Gemeenten kunnen huishoudens die in 2023 of 2024 getroffen zijn door de alleenverdienersproblematiek individuele bijzondere bijstand bieden. Deze decentralisatie-uitkering maakt dit mogelijk.

Een aantal gemeenten ontvangt nog een aanvulling voor het jaar 2024. In de septembercirculaire 2024 (zie paragraaf 3.2.1) was het totaalbudget € 22,6 miljoen. Dit budget was gebaseerd op het verwachte aantal huishoudens dat in 2023 en 2024 compensatie nodig had. Gemeenten die op basis van de definitieve inkomensgegevens meer alleenverdienerhuishoudens blijken te hebben gehad, ontvangen voor het betreffende jaar een aanvullend budget. In de meicirculaire 2025 (zie paragraaf 3.2.4) werd € 2,1 miljoen aanvullend toegekend voor 2023. In deze meicirculaire wordt in totaal € 6 miljoen aanvullend toegekend voor 2024.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-1.

[10] Meer informatie en ondersteuning voor gemeenten is te vinden op Inkomensondersteuning alleenverdieners | VNG

2. *IBO Problematische schulden*

Het kabinet heeft een pakket aan maatregelen ingevoerd om problematische schulden fundamenteel aan te pakken, zie ook paragraaf 2.2.11 van de meicirculaire 2025. In 2026 wordt beoogd bestuurlijke afspraken te tekenen tussen alle branches van vastelastenpartners, Divosa, Nederlandse Vereniging voor Veiligheidskunde (NVVK) en de VNG en het ministerie van SZW. Deze afspraken volgen op de positieve wetsevaluatie van vroegsignalering in 2025 en hebben tot doel om de vroegsignalering van schuldenproblematiek een impuls te geven. Partijen voeren tot en met 2029 verbetermaatregelen door met als doel om het bereik van de doelgroep te verdubbelen en de ongewenste uitval van de deelnemende doelgroep te halveren. Vanuit het ministerie van SZW wordt voor 2026 een bijdrage van € 21,3 miljoen beschikbaar gesteld. De middelen worden verdeeld op basis van de maatstaven van het cluster Participatie van de algemene uitkering.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-2.

3. *Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp*

Het beoogde doel van deze decentralisatie-uitkering is om gemeenten de mogelijkheid te bieden om de bestaande lokale aanpak van energiearmoede te intensiveren (zie ook paragraaf 3.2.6 van de decembercirculaire 2025).

Om gemeenten te helpen, hebben het ministerie van SZW, de Stichting Tijdelijk Noodfonds Energie (TNE) en de VNG samengewerkt aan een portaal dat op een zorgvuldige en veilige wijze contactgegevens van aanvragers bij het TNE, die hiervoor toestemming hebben gegeven, beschikbaar stelt aan gemeenten.

In combinatie met de ontvangen data maakt dit het mogelijk huishoudens met een hoge energierekening en een laag inkomen gericht te benaderen, passende ondersteuning te bieden en daarbij gebruik te maken van het bestaande lokale hulpaanbod.

In 2026 is hiervoor € 19,7 miljoen beschikbaar gesteld. Voor de verdeling van de middelen is het percentage energiearmoede per gemeente (zoals ook aangehouden bij de SPUK Energiearmoede) gehanteerd.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-3.

4. *Aanpak overlast asielzoekers*

Overlast en crimineel gedrag van asielzoekers heeft grote impact op de betrokkenen, de omgeving en het draagvlak voor opvang. Aanvullend op de nationale aanpak is lokaal maatwerk cruciaal omdat overlast binnen de gemeentegrenzen wordt ervaren (zie ook paragraaf 3.2.7 van de septembercirculaire 2025). Om deze lokale aanpak binnen de

gemeenten te ondersteunen wordt € 12,9 miljoen beschikbaar gesteld in 2026. Gemeenten konden hiervoor een aanvraag doen. Bij de verdeling van het budget is rekening gehouden met het aantal opvangplekken in de gemeente. Daarnaast ontvangen gemeenten met een Alleenstaande Minderjarige Vreemdeling (AMV)-locatie of een treinstation waar overlast wordt veroorzaakt een aanvullende bijdrage.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-4.

5. Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren

Er wordt structureel extra budget beschikbaar gesteld gericht op de arbeidsinschakeling van jongeren tot 27 jaar. In totaal gaat het om € 12,5 miljoen in 2026 oplopend tot € 44,3 miljoen structureel vanaf 2033. De eerste twee hierna genoemde onderwerpen zijn in het kader van de nieuwe Wet van school naar duurzaam werk (zie ook SZW gemeentenieuws).

Middelen voor individuele gemeenten voor de uitvoering van artikel 7a in de Participatiewet.
Individuele gemeenten ontvangen vanaf 2026 in totaal € 9,9 miljoen extra voor het ondersteunen van jongeren bij of gericht op arbeidsinschakeling. Dit is een aanvulling op het bestaande re-integratiebudget. De verdeling van de middelen is op basis van de gemiddelde risicoscore Voortijdige schoolverlaten (vsv) 2021 en 2022 (50%) en het gemiddelde aantal gediplomeerde Mbo'ers (entree en BOL niveau 2) (50%). In afstemming met de VNG wordt deze verdeling vastgezet tot en met 2029.

Middelen voor de coördinerende rol van de centrumgemeente van de arbeidsmarktregio, zoals vastgelegd in artikel 7a in de Participatiewet.
Centrumgemeenten ontvangen in totaal € 2,6 miljoen voor hun coördinerende rol op grond van artikel 7a van de Participatiewet. Elke centrumgemeente ontvangt een vast bedrag van € 75.000.

Middelen voor centrumgemeenten voor re-integratiedienstverlening aan jongeren die door UWV zijn afgewezen voor de Wajong op basis van het duurzaamheidscriterium.
Per 2027 komen extra financiële middelen beschikbaar voor re-integratiedienstverlening aan jongeren die door Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) zijn afgewezen voor de Wajong op basis van het duurzaamheidscriterium. Bij deze jongeren is vastgesteld dat zij op dit moment geen arbeidsvermogen hebben, maar niet zeker is dat dit arbeidsvermogen ook duurzaam ontbreekt. Het kabinet heeft vanaf 2027 een bedrag van € 4,2 miljoen oplopend tot structureel € 29,3 miljoen (vanaf 2033) beschikbaar gesteld voor re-integratiedienstverlening. De middelen worden aan de centrumgemeenten van de arbeidsmarktregio's toegekend. Deze middelen worden verdeeld op basis van de maatstaven van het cluster Participatie van de algemene uitkering. Meer informatie is te

vinden in het SZW gemeentenieuws.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-5.

6. Faciliteitenbesluit opvangcentra

Vanaf 1 juli 2025 is de juridische grondslag voor deze uitkering gelegen in de Financiële-verhoudingswet. Gemeenten die een opvangcentrum voor asielzoekers faciliteren ontvangen nu middelen voor de werkzaamheden in en voor de opvangcentra, maar ook voor noodopvang, onderwijshuisvestingskosten, voorlichtingskosten en aanvullende bekostiging in het kader van het faciliteren van asielopvang waar niet vanuit een andere regeling aan tegemoet wordt gekomen (zie ook paragraaf 3.2.5 van de decembercirculaire 2025). Hiervoor is in 2026 een bedrag van € 11,7 miljoen beschikbaar.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-6.

7. Pilot dakloze EU-burgers

Sinds 2022 bestaat de pilot kortdurende opvang niet-rechthebbende EU-burgers (niet-rechthebbend in het kader van de Wmo). Deze opvangvoorziening helpt mensen, die niet bij andere vormen van opvang terecht kunnen, met begeleiding terug naar werk of land van herkomst. In de voorjaarsbesluitvorming 2025 is besloten deze voorziening voort te zetten tot en met 2028 en hier additionele middelen voor beschikbaar te stellen. Met deze additionele middelen kunnen nieuwe gemeenten deelnemen. Zie ook de aankondiging in paragraaf 4.4 van de decembercirculaire 2025.

In deze meicirculaire zal de eerste tranche van gemeenten middelen ontvangen ten behoeve van deze voorziening. Er is in totaal € 33,9 miljoen beschikbaar. Het betreft een jaarlijkse bijdrage van € 11,3 miljoen voor de periode 2026 tot en met 2028. Iedere deelnemende gemeente ontvangt een vaste bijdrage van € 175.000. De resterende middelen worden via het objectieve verdeelmodel van de decentralisatie-uitkering Maatschappelijke Opvang (DUMO) over de gemeenten verdeeld.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-7.

8. Almere

De decentralisatie-uitkering Groeiopgave Almere dateert uit 2015 en geldt voor een periode van maximaal 22 jaar. Het doel van deze uitkering is om de gemeente Almere in staat te stellen een bijdrage aan de gemaakte groeiafspraken te leveren. Per 2021 is deze decentralisatie-uitkering omgezet in een SPUK, zie paragraaf 2.2.4 van de meicirculaire 2021. In 2022 is deze SPUK door Berenschot geëvalueerd en is besloten om voor de periode 2023-2027 vast te houden aan deze uitkering. Er is toen ook afgesproken dat in

2027 opnieuw een evaluatieonderzoek zal plaatsvinden met als doel een besluit te kunnen nemen over eventuele voortzetting van de uitkering voor de periode 2028-2032 en de eventuele hoogte van de uitkering. Inmiddels wordt samen met de gemeente Almere en andere betrokken partijen gewerkt aan de voorbereidingen van deze evaluatie. In dat kader is afgesproken de huidige SPUK weer om te zetten in een decentralisatie-uitkering zonder nadere bestedingsvoorwaarden, daarom heet deze uitkering nu 'Almere'. Het gaat in 2025 om een totaalbedrag van € 10,1 miljoen. In de decembercirculaire 2025 (in paragraaf 3.2.4) is dit reeds voor het jaar 2025 gedaan en is aangekondigd dat bij Voorjaarsnota 2026 de SPUK ook voor 2026 en verder zal worden omgezet naar een decentralisatie-uitkering. In deze meicirculaire wordt deze aangekondigde omzetting structureel verwerkt. Het gaat om een jaarlijkse bijdrage van € 10,1 miljoen in de periode 2026 tot en met 2031.

9. Overlast zonnepark nabij Schiphol

De gemeente Haarlemmermeer ontvangt in 2026 een eenmalige bijdrage van € 5,8 miljoen. Met deze bijdrage kan het gerealiseerde zonnepark van DGEC worden aangepast. Doel van de aanpassing is om de door de zonnepanelen van DGEC nabij de Polderbaan op Schiphol veroorzaakte problematiek voor het vliegverkeer op te lossen.

10. Ondersteuning lokale politieke partijen

Op de huidige begroting van het ministerie van BZK is € 8,2 miljoen in 2026 beschikbaar voor de subsidiëring van decentrale politieke partijen. Dit is onderdeel van het wetsvoorstel Wet op de politieke partijen (Wpp). Omdat deze wet nog niet in werking is getreden, ontbreekt momenteel de vereiste wettelijke grondslag om deze middelen uit te keren.

De leden Clemminck – Tijs van der Brink hebben een amendement op de Ontwerpbegroting 2026 ingediend aangaande ondersteuning lokale politieke partijen[11]. Dit amendement betreft een incidentele overboeking van de begroting van BZK naar het gemeentefonds van € 5,5 miljoen in 2026. Met verstrekking van deze middelen aan gemeenten middels een decentralisatie-uitkering, worden gemeenten in de gelegenheid gesteld om politieke partijen die een zetel hebben in de gemeenteraad te ondersteunen. De verdeling van deze middelen is gebaseerd op het totaal aantal zetels in de gemeenteraad maal het bedrag per zetel. Het bedrag per zetel is afhankelijk van het inwoneraantal van de gemeente.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-10.

11. Gebiedsgerichte leeraanpak funderingsproblematiek

Vanuit het budget van de Nationale aanpak funderingsproblematiek is er een deelbudget gereserveerd voor een gebiedsgerichte leeraanpak[12] (zie ook paragraaf 3.2.26 van de decembercirculaire 2025). In 2026 ondersteunt het Rijk de zes koplopergebieden bij het

[11] Kamerstukken II, 2025-2026, 36 800 VII, nr.91
[12] Kamerstukken II, 2024-2025, 28 325, nr. 298

uitvoeren van deze gebiedsgerichte leeraanpak. Het betreft vijf gemeenten en de provincie *Fryslân*. Het totaalbudget voor de vijf koplopergemeenten bedraagt € 5 miljoen voor 2026. De gemeenten Arnhem, Dordrecht, Emmen, Rotterdam en Zaanstad ontvangen elk een bijdrage van € 1 miljoen.

12. Voorbereiding bouw kerncentrales

Kernenergie is belangrijk voor het bredere energiesysteem dat het kabinet voor ogen heeft waarbij kernenergie een betrouwbare CO2-arme energiebron is. Het kabinet zet in op de realisatie van nieuwe kerncentrales (zie ook paragraaf 3.2.5 van de septembercirculaire 2025). Voor twee kerncentrales heeft de toenmalige Minister voor Klimaat en Energie in 2022 de locatie Borssele in de provincie Zeeland aangewezen als voorkeurslocatie. De gemeente Borsele krijgt financiële ondersteuning waarmee de gemeente bijvoorbeeld extra personele capaciteit kan inzetten.

Vanuit de projectprocedure worden andere mogelijke locaties in de provincies Groningen en Zuid-Holland onderzocht op geschiktheid met daarbij aandacht voor de belangen en zorgen van stakeholders en inwoners van deze locaties.

In totaal is er een bedrag van € 3,4 miljoen voor gemeenten beschikbaar. De verdeling is als volgt: Borsele: € 900.000, Het Hogeland: € 360.000, Rotterdam: € 360.000, Terneuzen € 900.000, Vlissingen: € 900.000.

13. Impulsbudget arbeidsmarktregio's

De arbeidsmarktregio's ontvangen in de periode 2025-2028 een tijdelijk impulsbudget (zie ook paragraaf 3.2.2 van de meicirculaire 2025). Deze middelen maken het mogelijk om gezamenlijke dienstverlening (bijvoorbeeld op het gebied van werk, scholingsinstrumenten of -trajecten) te ontwikkelen met de partners in de arbeidsmarktregio. Hiermee kunnen de kaders ontwikkeld worden voor de regionale arbeidsmarktinfrastructuur en mogelijke knelpunten in de regionale samenwerking worden opgelost[13].

Aanvullend op de middelen die in 2025 zijn toegekend wordt er nu voor 2026 eenmalig een totaalbedrag van € 3,4 miljoen beschikbaar gesteld aan de arbeidsmarktregio's. Dit budget is in te zetten voor eenmalige kosten die te maken hebben met de regionale inzet voor de landelijke communicatie campagne voor de Werkcentra en de verdere implementatie van de communicatiestrategie. Het totaalbedrag wordt evenredig over de 35 arbeidsmarktregio's verdeeld. Elke centrumgemeente ontvangt € 96.529.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-13.

[13] Gemeentenieuws van SZW 2024-4

14. Versterking lokale aanpak high impact crimes

Het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) zet zich in voor het veiliger maken van Nederland. Delicten met een grote impact op slachtoffers, hun omgeving en de maatschappij – ook wel high impact crimes (HIC) – tasten het veiligheidsgevoel in de maatschappij sterk aan. Voorbeelden van deze delicten zijn (online) vermogens- en geweldsdelicten. De bestrijding van deze delicten vraagt om een stevige, structurele aanpak, waarbij ook de weerbaarheid van de Nederlandse samenleving als geheel wordt vergroot. Het totaalbudget is € 3,1 miljoen in 2026 en € 3,3 miljoen in 2027.

Voor een succesvolle en effectieve aanpak van high impact crimes is het van belang dat er op lokaal niveau een sterke effectieve aanpak is ter voorkoming van (herhaald) daderschap. Daarom ontvangen tien gemeenten een bijdrage voor het uitvoeren van activiteiten in het kader van het versterken van de lokale aanpak en daarmee ook het versterken van de brede aanpak van jeugdcriminaliteit. In 2026 is de bijdrage € 2,8 miljoen en in 2027 is de bijdrage € 3,1 miljoen. De verdeelsleutel is tot stand gekomen op basis van de gemeentelijke behoefte en inzet.

Aanvullend ontvangt de gemeente Arnhem een incidentele bijdrage voor het ontwikkelen van de aanpak veilig in en om school (VIOS) om een (sociaal) veilig leerklimaat op PO en VO-scholen te realiseren en voor een interventie-pilot gericht op delicten die criminele organisaties laten plegen door jongeren. De pilot is gericht op jonge daders die – nu nog- aan de randen van criminele netwerken verkeren. Voor de VIOS-aanpak ontvangt de gemeente Arnhem een bijdrage van € 93.000 in 2026. Voor de interventie-pilot een bijdrage van € 228.000 in zowel 2026 als in 2027.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-14.

15. Erfgoed en Overheid

Gemeenten en provincies vervullen een belangrijke functie in de bescherming en het beheer van archeologisch erfgoed, gebouwde monumenten en cultuurlandschappen. De capaciteit en deskundigheid op het gebied van erfgoed in de fysieke leefomgeving bij provincies en gemeenten staat onder druk. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de VNG zijn daarom het Programma Erfgoed en Overheid gestart; een stimuleringsaanpak gericht op duurzame versterking van de uitvoering van wettelijke taken op het gebied van erfgoed in de fysieke leefomgeving.

In 2026 wordt voor het eerst cofinanciering toegekend aan projecten die duidelijk bijdragen aan de doelen van het programma. In deze eerste aanvraagronde heeft dit ertoe geleid dat er, naast 75 gemeentelijke projecten, financiering wordt toegekend aan 12 provinciale projecten. Het gaat om een totaalbedrag van € 1,8 miljoen voor gemeenten.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-15.

16. Overheidsbrede Dienstverlening

De SPUK Informatiepunten Digitale Overheid (IDO) is vanaf 2026 omgezet naar de decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening (zie ook paragraaf 3.2.18 van de septembercirculaire 2025). Via deze decentralisatie-uitkering worden gemeenten gefaciliteerd om laagdrempelige en empathische ondersteuning te bieden bij regelzaken met de (digitale) overheid en om hun regierol in het lokale netwerk in te vullen.

Op 3 juli 2025 is de gewijzigde motie van het lid Kathmann over structureel extra middelen voor gemeenten voor de uitvoering van de Informatiepunten Digitale Overheid aangenomen[14]. Het kabinet heeft naar aanleiding van deze motie destijds toegezegd om de eerder doorgevoerde 10% budgetkorting te compenseren. Daartoe wordt vanaf 2026 structureel jaarlijks € 1,7 miljoen toegevoegd aan de decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-16.

17. Continuering aanpak ondermijning Zaanstad

In het Bestuurlijk Overleg 'Ondermijning door criminele netwerken in de glazenwassersbranche' in maart 2025 hebben het Rijk en de gemeente Zaanstad afgesproken gezamenlijk te zoeken naar financiering voor de continuering van de aanpak op ondermijning in Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)-gebied Zaandam-Oost (van boa's tot de omgevingsdienst). De gemeente Zaanstad ontvangt hiervoor een incidentele bijdrage van € 1,5 miljoen in 2026.

18. Landelijk bureau Zorg- en Veiligheidshuizen

De gemeente Utrecht ontvangt in totaal € 4,5 miljoen voor de inrichting en operationele kosten van een landelijke organisatie voor de Zorg- en Veiligheidshuizen binnen deze gemeente, met daarin de opname van het Landelijk Coördinatiepunt Beveiligde Bedden (LCBB) en het coördinatiepunt Levensloopaanpak (zie ook paragraaf 3.2.23 van de decembercirculaire 2025). Voor de periode 2026 tot en met 2029 ontvangt de gemeente Utrecht een jaarlijkse bijdrage van € 1,1 miljoen.

19. Gelijkwaardige schadeafhandeling Drieborg

In Nij Begun is toegezegd dat er een oplossing komt voor de ontstane verschillen in de schadeafhandeling in het dorp Drieborg in de gemeente Oldambt als gevolg van de getrokken grens (zie ook paragraaf 3.2.18 van de decembercirculaire 2025). De getrokken grens, waar mogelijke schades als gevolg van de gaswinning worden afgehandeld, loopt

[14] Kamerstukken II, 2024-2025, 36 740-VII, nr. 23

dwars door het dorp Drieborg heen. Met een financiële bijdrage van in totaal € 4,3 miljoen draagt het Rijk bij aan een gelijkwaardige schadeafhandeling in het dorp Drieborg. Voor de periode 2026 tot en met 2029 ontvangt de gemeente Oldambt een jaarlijkse bijdrage van € 1,1 miljoen.

20. Wet betaalbare huur

De Wet maximering huurprijsverhogingen geliberaliseerde huurovereenkomsten, stelt een maximum aan de jaarlijkse huurverhogingen voor geliberaliseerde huurovereenkomsten. Gemeenten hebben sinds 1 juli 2024 handhavende bevoegdheden ten aanzien van verhuurders die zich niet aan deze maximering houden. De Wet maximering huurprijsverhoging geliberaliseerde huurovereenkomsten loopt tot 1 mei 2029.

In 2024 en 2025 zijn er middelen uitgekeerd voor de implementatie van de wet en de daaruit volgende toezicht- en handhavingskosten, specifiek voor de jaren 2024 en 2025 (zie ook paragraaf 3.2.12 van de decembercirculaire 2024 en paragraaf 3.2.19 van de decembercirculaire 2025).

In deze circulaire wordt een bijdrage verwerkt van in totaal € 3,4 miljoen voor de jaren 2026 tot en met 2029. Het gaat om een bedrag van € 1 miljoen in 2026, een bedrag van € 960.000 in 2027, een bedrag van € 1 miljoen in 2028 en een bedrag van € 416.000 in 2029. De verdeling van dit budget vindt plaats op basis van de verdeelsleutel van de Wet betaalbare huur.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-20.

21. Koplopersprogramma Gebiedsgericht Beter Benutten

Het beter benutten van bestaande gebouwen is een belangrijke oplossing voor het tegengaan van de woningnood. Om dit op grotere schaal mogelijk te maken kiest het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) voor een gebiedsgerichte aanpak. Tien gemeenten die ver zijn in de toepassing van beter benutten van de bestaande woningvoorraad, willen gezamenlijk beleid ontwikkelen voor een gebiedsgerichte aanpak, waar alle gemeenten in Nederland van kunnen leren. Het gaat om een totale bijdrage van € 1 miljoen in 2026. De tien betrokken gemeenten ontvangen elk een bijdrage van € 100.000.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-21.

22. Schiphol Social Work

De gemeente Haarlemmermeer ontvangt een bijdrage van € 793.462 in 2026 ten behoeve van de aanpak voor personen met verward/onbegrepen gedrag op Schiphol. De aanpak van sociale en veiligheidsproblematiek op Schiphol, veroorzaakt door mensen afkomstig uit heel

Nederland en de rest van de wereld, is van landelijk belang. Daarom wordt vanuit het Rijk eenmalig een bijdrage geleverd aan de financiering van deze aanpak.

23. Centraal planningssysteem BRP-straten

De gemeente Amsterdam ontvangt een eenmalige bijdrage van € 555.000 voor het implementeren van het centrale planningssysteem bij alle BRP-straatgemeenten. De huidige werkwijze van de BRP-straten voor de planning voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders in de BRP zorgt namelijk voor hoge administratieve lasten, foutgevoeligheid en risico's op het gebied van privacy en security.

24. Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties

Sinds 3 juli 2023 zijn de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) en de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus) opengesteld, waarmee veehouders hun bedrijfslocaties tegen subsidie kunnen beëindigen (zie ook paragraaf 3.2.11 van de decembercirculaire 2025). Voor de decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleinere sectoren) is voor beide fases € 348.000 beschikbaar gekomen. Voor de decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus is in totaal € 205.000 beschikbaar gekomen.

24a. Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren)

Van 18 november 2024 tot en met 20 december 2024 was de Lbv kleinere sectoren opengesteld, waarmee ook veehouders in kleinere sectoren hun bedrijfslocaties tegen subsidie kunnen beëindigen (zie ook paragraaf 3.2.11b van de decembercirculaire 2025).

Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren) fase 1
De bijdrage voor fase 1 wordt beschikbaar gesteld op basis van door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) in de periode van 16 september 2025 tot en met 26 januari 2026 verleende (positieve) beschikkingen. De kadastrale ligging van de bedrijfslocatie waarop deze (positieve) beschikking betrekking heeft, bepaalt naar welke gemeente de bijdrage wordt uitgekeerd (€ 7.000 per locatie inclusief bijdrage aan het BTW-compensatiefonds). Voor fase 1 van deze decentralisatie-uitkering is nu een bedrag van € 13.000 exclusief bijdrage aan het BTW-compensatiefonds beschikbaar.

Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren) fase 2
De bijdrage voor fase 2 wordt beschikbaar gesteld op basis van door de RVO in de periode van 16 september 2025 tot en met 26 januari 2026 geregistreerde ondertekende overeenkomsten tot beëindiging van de veehouderijlocatie. De kadastrale ligging van de bedrijfslocatie waarop deze overeenkomst betrekking heeft, bepaalt naar welke gemeente de bijdrage wordt uitgekeerd (€ 20.000 per locatie inclusief bijdrage aan het Btw-compensatiefonds). Voor fase 2 van deze decentralisatie-uitkering is nu een bedrag van € 335.000 exclusief bijdrage aan het Btw-compensatiefonds beschikbaar.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente en per fase is opgenomen in bijlage 3.2-24a.

24b. Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus

Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus fase 2

De bijdrage voor fase 2 wordt beschikbaar gesteld op basis van door de RVO in de periode van 16 september 2025 tot en met 26 januari 2026 geregistreerde ondertekende overeenkomsten tot beëindiging van de veehouderijlocatie. De kadastrale ligging van de bedrijfslocatie waarop deze overeenkomst betrekking heeft, bepaalt naar welke gemeente de bijdrage wordt uitgekeerd (€ 20.000 per locatie inclusief bijdrage aan het BTW-compensatiefonds). Voor fase 2 van deze decentralisatie-uitkering is een bedrag van € 205.000, exclusief bijdrage aan het BTW-compensatiefonds beschikbaar.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente en per fase is opgenomen in bijlage 3.2-24b.

25. NOVEX-samenwerking

Het ministerie van VRO stelt € 365.290 aan gemeenten beschikbaar ten behoeve van de regionale samenwerkingen. De verdeling van de middelen is gebaseerd op een inventarisatie van de behoefte aan procesondersteuning en productontwikkeling per NOVEX-gebied. De gemeente Amsterdam ontvangt € 22.831 vanwege NOVEX-gebied Metropoolregio Amsterdam, de gemeente Utrecht ontvangt € 182.645 voor het NOVEX-gebied Utrecht - Amersfoort en de gemeente Zwolle ontvangt € 159.814 voor het NOVEX-gebied Zwolle.

26. Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR)

In het NPVR werken het Rijk en 11 regio's langjarig samen aan het vergroten van de brede welvaart (zie ook paragraaf 3.2.8 van de septembercirculaire 2025). In de septembercirculaire 2025 zijn middelen voor 2025 tot en met 2027 aan zowel het gemeentefonds als het provinciefonds toegevoegd. Het totaalbudget dat beschikbaar komt voor gemeenten is € 348.000 in 2026.

Van het beschikbare budget is bij Voorjaarsnota € 277.000 van het provinciefonds naar het gemeentefonds overgeboekt. Aanleiding is dat de gemeente Borger-Odoorn nu, in plaats van de provincie Drenthe, kashouder is van de regio Emmen (Zuid- en Oost-Drenthe). Daarnaast is er een aanvulling op de NPVR middelen voor gemeenten van in totaal € 71.000.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-26.

27. Veerkrachtige Wijken

Er is door de gemeente Zwijndrecht, het ministerie van JenV en het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) gezamenlijk geconstateerd dat in een aantal buurten in Zwijndrecht de leefbaarheid en veiligheid onder druk staat en problemen zoals werkloosheid, armoede, onderwijsachterstanden, woonproblematiek en slechte gezondheid zich opstapelen. In aanvulling op alle inzet die de afzonderlijke partners al plegen in deze buurten is besloten tot een intensieve gezamenlijke gebiedsgerichte aanpak. Er is voor deze aanpak € 300.000 in 2026 beschikbaar gesteld voor de gemeente Zwijndrecht.

28. Aanpak rivaliserende jeugdgroepen

De gemeente Den Haag ontvangt in 2026 een bijdrage van € 293.360 voor doorontwikkeling en borging van de aanpak rivaliserende gewelddadige jeugdgroepen. De in de gemeente Den Haag opgedane kennis kan vervolgens breder verspreid worden naar andere steden/regio's.

29. Natuurbrandpreventie en -mitigatie

Nederland ziet steeds meer brandgevoelige dagen met mogelijke omstandigheden waarbij er sprake kan zijn van een risico op onbeheersbare natuurbranden. Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) stelt daarom in de periode 2026 tot en met 2029 in totaal € 1,2 miljoen beschikbaar aan gemeenten waar een verhoogd risico op natuurbranden aan de orde is (zie ook paragraaf 3.2.34 van de decembercirculaire 2025). De desbetreffende gemeenten worden hiermee in staat gesteld om bij te dragen aan het doel om natuurbrandbeheersing te versterken, bijvoorbeeld door natuurbrandbeheersingsplannen op te stellen of betrokken partijen te begeleiden.

Het gaat om een bedrag van € 292.000 in 2026, € 357.000 in 2027, een bedrag van € 349.000 in 2028 en een bedrag van € 175.000 in 2029. De verdeling van het budget is gebaseerd op ingediende aanvragen die door de provincies Zeeland en Noord-Brabant voor de desbetreffende gemeenten zijn gedaan bij het ministerie van LVVN.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-29.

30. Pilotproject VvE's Schiedam

De gemeente Schiedam ontvangt in 2026 een eenmalige bijdrage van € 280.000 ten behoeve van het afronden van een vastgelopen pilot met Verenigingen van eigenaren (VvE) in de wijk Groenoord. Deze pilot is gericht op verduurzaming van woningen en aansluiting van woningen op het warmtenet. De betrokken VvE's hebben al aanzienlijke kosten gemaakt, maar zijn door externe omstandigheden nog niet tot uitvoering van de verduurzamingplannen gekomen. Met deze bijdrage wordt de gemeente Schiedam in staat gesteld een aantal plannen alsnog met de betrokken VvE's af te ronden.

31. MIRT-onderzoek Brainportregio

De gemeente Eindhoven ontvangt van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) in 2026 een bijdrage in de kosten voor het onderzoek Energie en verstedelijking. Het gaat om een bedrag van € 252.000.

32. Nabije triage Zorg- en Veiligheidshuis

De gemeente Goeree-Overflakkee ontvangt in 2026 en 2027 een bijdrage van in totaal € 374.000 voor het project Nabije triage Zorg- en Veiligheidshuizen (ZVH) Rotterdam-Rijnmond. De professionals werkzaam bij de ZVH spelen een cruciale rol in de procesregie en expertise rondom complexe casuïstiek met veiligheidsrisico's. Het is derhalve van belang dat deze professionals tijdig worden betrokken. Van het totaalbedrag is € 249.000 beoogd als bijdrage in de kosten voor 2026 en € 125.000 voor de kosten in 2027.

33. Actieagenda mkb-dienstverlening

De Actieagenda midden- en kleinbedrijf (mkb)-dienstverlening 2024-2026 is opgesteld om overheden en andere partijen beter te laten samenwerken en zo de dienstverlening aan het brede mkb effectiever en toegankelijker te maken (zie ook paragraaf 3.2.38 van de decembercirculaire 2025). Met de actieagenda wordt beoogd om in de periode tot 2028 100.000 mkb-ondernemers te bereiken en te ondersteunen bij het toekomstbestendig maken van hun bedrijf. Het gaat om een totaalbedrag van € 247.845. De gemeente Heerlen ontvangt € 82.600, Leiderdorp € 82.645 en Maastricht € 82.600.

34. Experiment nieuw stembiljet

Tijdens de Tweede Kamerverkiezing op 29 oktober 2025 is in vijf gemeenten, op uitnodiging van de minister van BZK, voor de tweede keer geëxperimenteerd met een nieuw model stembiljet (zie ook paragraaf 3.2.20 van de decembercirculaire 2024). Het doel van het experiment was om inzicht te krijgen in hoe een nieuw stembiljet in de praktijk werkt voor kiezers, stembureauleden, gemeenten en leveranciers van verkiezingsmaterialen. Het ministerie van BZK verstrekt aan de deelnemende gemeenten in 2026 een eenmalige tegemoetkoming in de kosten voor deelname aan het experiment met het nieuwe stembiljet. Het totaalbedrag is € 200.000 en wordt verdeeld met een staffel, naar rato van het aantal stembureaus en kiesgerechtigden per deelnemende gemeente. Bij de vaststelling van dit bedrag is in overleg met betrokken gemeenten ook rekening gehouden met lokaal gedaalde structurele kosten voor het experiment.

De verdeling per gemeente is als volgt: Alphen aan de Rijn: € 60.000, Boekel: € 20.000, Borne: € 50.000, Midden-Delfland: € 20.000 en Tynaarlo: € 50.000.

35. Work in NL (Dienstverlening arbeidsmarktregio)

Om goede informatievoorziening, hulp en dienstverlening aan EU-arbeidsmigranten te bieden worden middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van de verschillende arbeidsmarktregio's (zie ook paragraaf 3.2.22b van de decembercirculaire 2025).
De gemeente Arnhem, centrumgemeente van de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland,

ontvangt in 2026 een bijdrage van € 188.000.

36. Compensatie medewerkers sociaal ontwikkelbedrijven

In de decembercirculaire 2025 (zie paragraaf 3.2.1) is € 40 miljoen uitgekeerd aan gemeenten voor de decentralisatie-uitkering Compensatie medewerkers sociaal ontwikkelbedrijven. Abusievelijk hebben de gemeenten Dinkelland, Tubbergen en Waterland geen budget ontvangen. Met een aanvulling in deze circulaire van in totaal € 110.000 voor het jaar 2026 wordt dit hersteld. De gemeente Dinkelland ontvangt in totaal € 100.057. Dat is inclusief het budget voor de gemeente Tubbergen, aangezien beide gemeenten samenwerken met 1 sociaal ontwikkelbedrijf. De gemeente Waterland ontvangt € 9.944.

37. Continuering coördinerende rol binnen NPLV-Netwerk

De gemeente Zaanstad ontvangt in 2026 een incidentele bijdrage van € 40.000 voor haar coördinerende rol en expertise in het netwerk van de 20 NPLV-gebieden in de eerste helft van 2026. In het netwerk worden de samenwerkingsafspraken tussen de gebieden en Rijksoverheid herijkt en gaat de uitvoering van de gebiedsplannen een volgende fase in.

38. Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders

Enkele gemeenten ontvangen een bijdrage in verband met het inrichten en in stand houden van een zogeheten BRP-straat (zie ook paragraaf 4.2.8 van de meicirculaire 2016). Vanwege een wijziging van het aantal inschrijvingen en kosten ten opzichte van de startsituatie wordt er € 265.000 ten laste van de decentralisatie-uitkering toegevoegd aan de algemene uitkering. Zie ook paragraaf 2.2.15 van deze circulaire.

Een overzicht met de verdeling van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-38.

39. Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)

Voor 2027 is € 671 miljoen beschikbaar gesteld aan gemeenten om uitvoering te kunnen geven aan hun taken op het gebied van klimaat- en energiebeleid. Hiervan wordt € 583 miljoen verdeeld door middel van een verdeelsleutel die op verzoek van de VNG is opgesteld door Andersson Elffers Felix (AEF). Deze verdeelsleutel is gebaseerd op de verschillende taken die gemeenten hebben en bijbehorende indicatoren zoals het aantal inwoners van een gemeente. Dezelfde verdeelsleutel is ook voor 2026 toegepast (zie paragraaf 3.3.2 van de decembercirculaire 2025).

Op voorstel van de VNG, in samenwerking met de RVO, wordt € 85,9 miljoen van het totaalbudget toegekend voor plannen die gemeenten hebben op gebied van het aardgasvrij maken van wijken, het aanleggen van windparken of zonneweiden of een zero-emissie-zone.

Een onderdeel van de algemene uitvoeringsmiddelen voor klimaat- en energiebeleid zijn middelen voor de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL).

Sinds 2019 werken de G4-gemeenten gezamenlijk aan de uitrol van laadinfrastructuur voor alle modaliteiten.

De gemeente Utrecht ontvangt € 1,9 miljoen van het totaalbudget ten behoeve van de NAL-regio G4. Met deze middelen wordt de NAL-regio G4 in staat gesteld om bij te dragen aan het doel om een landelijk dekkend laadnetwerk voor alle modaliteiten te realiseren.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-39.

40. Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen

Gemeenten en hun antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) werken samen als het gaat om de preventie van discriminatie op lokaal niveau. Voor de kerntaken van de ADV's krijgen gemeenten sinds 2009 structureel geld via de algemene uitkering van het gemeentefonds. Gemeenten krijgen in 2027 (net als in 2024, 2025 en 2026) middelen om méér aan preventie te kunnen doen (zie ook paragraaf 3.2.14 van de meicirculaire 2025). Hiervoor is in 2027 in totaal € 2,5 miljoen beschikbaar. De middelen worden verdeeld op basis van een vast bedrag per inwoner van € 0,14.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-40.

41. Knelpunten verdeelproblematiek

Jaarlijks wordt de decentralisatie-uitkering: Knelpunten verdeelproblematiek ten laste van de algemene uitkering geactualiseerd voor het extra jaar dat in de desbetreffende circulaire zichtbaar wordt (zie ook paragraaf 2.2.4 van de septembercirculaire 2023). Deze decentralisatie-uitkering houdt verband met btw-aspecten ten aanzien van wegen die in beheer zijn van waterschappen. Gemeenten zijn op grond van de Wet herverdeling wegenbeheer verplicht om het onderhoud aan hun wegen te bekostigen. Doorgaans kunnen gemeenten de voor het onderhoud van de wegen afgedragen btw declareren bij het BCF. Als het beheer van de wegen is uitbesteed aan de waterschappen is dat echter niet mogelijk. In dit geval gaat het om € 107.000 in 2031. Zie ook paragraaf 2.2.5 van deze circulaire.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-41.

42. Impulsbudget sociale infrastructuur extrapolatie

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de inrichting van de sociale infrastructuur en daarbij behorende doelen ten aanzien van het ondersteunen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Vanaf 2025 tot en met 2034 is er (impuls)budget beschikbaar om de infrastructuur van sociaal ontwikkelbedrijven te versterken (zie paragraaf 3.2.3 van de meicirculaire 2025 en paragraaf 3.2.9 van de septembercirculaire 2025).

In de periode 2026 tot en met 2030 is jaarlijks € 33 miljoen beschikbaar. Daarna bouwt dit bedrag af naar € 20,8 miljoen in 2034. In de Voorjaarsnota 2026 is het jaar 2031 toegevoegd aan de begrotingshorizon. Daarvoor wordt de extrapolatie van € 33 miljoen gecorrigeerd met € 2,8 miljoen.

Een overzicht met de toekenning van de bedragen per gemeente is opgenomen in bijlage 3.2-42.

Toelichting integratie-uitkeringen

43. Loon- en prijsbijstelling 2026 Participatie

De omvang van de integratie-uitkering Participatie wijzigt als gevolg van de toekenning van de loon- en prijsbijstelling 2026 (€ 84,1 miljoen in 2026, aflopend naar € 68,1 miljoen in 2031). Daarnaast wijzigt de budgetverdeling voor de rijksbijdrage beschut werk als gevolg van een nieuwe verdeelsleutel. Zie ook de paragrafen 3.3.8 en 3.3.9. De bedragen per gemeente voor de integratie-uitkering Participatie voor de jaren 2026 tot en met 2031 zijn opgenomen in de gemeentefondsrubriek op internet.

44. Loon- en prijsbijstelling 2026 Beschermd Wonen

De omvang van de integratie-uitkering Beschermd Wonen wijzigt als gevolg van de toekenning van de loon- en prijsbijstelling 2026 (€ 66,5 miljoen vanaf 2026). Dit bedrag is over de centrumgemeenten verdeeld naar rato van de huidige verdeling van deze uitkering. De actuele verdeling van de integratie-uitkering Beschermd Wonen is opgenomen als internetbijlage bij deze circulaire.

45. Rijksbijdrage sociale infrastructuur extrapolatie

In de Voorjaarsnota 2026 is het jaar 2031 toegevoegd aan de begrotingshorizon. De middelen voor 2031 zijn via de extrapolatie aan de begroting toegevoegd. Het gaat om een bedrag van € 1,6 miljoen. De bedragen per gemeente voor de integratie-uitkering Participatie voor het jaar 2026 en verder zijn opgenomen in de gemeentefondsrubriek op internet.

46. Wsw extrapolatie

In de Voorjaarsnota 2026 is het jaar 2031 toegevoegd aan de begrotingshorizon. De middelen voor 2031 zijn via de extrapolatie aan de begroting toegevoegd. Daarbij worden de budgetten van 2030 in principe horizontaal doorgetrokken. Bij de Wsw is sprake van een aflopende reeks. Daarom wordt de extrapolatie gecorrigeerd met € 69,3 miljoen. De bedragen per gemeente voor de integratie-uitkering Participatie voor het jaar 2026 en verder zijn opgenomen in de gemeentefondsrubriek op internet.

3.3 Verdeling bestaande decentralisatie- en integratie-uitkeringen en overige mededelingen

Deze paragraaf licht de wijzigingen in de decentralisatie-en integratie-uitkeringen toe die niet gepaard gaan met een wijziging in het macrobudget van de betreffende uitkering. Daarnaast bevat de paragraaf overige mededelingen die betrekking hebben op de decentralisatie- en integratie-uitkeringen.

3.3.1 Armoedebestrijding kinderen

In paragraaf 4.2-1 van de decembercirculaire 2016 zijn gemeenten geïnformeerd over de € 85 miljoen die vanaf 2017 structureel beschikbaar is gesteld voor de bestrijding van de gevolgen van armoede onder kinderen. Jaarlijks vindt in de meicirculaire actualisatie plaats van de verdeling voor het jaar t+1 en verder. De middelen worden verdeeld op basis van CBS-gegevens over kinderen met een kans op armoede[15].

De verdeling over de gemeenten voor 2027 en verder is gebaseerd op gegevens over het jaar 2023 en is opgenomen in bijlage 3.3.1 van deze circulaire.

3.3.2 Jeugdhulp aan kinderen in een AZC

In paragraaf 2.2.6 van de septembercirculaire 2018 zijn gemeenten geïnformeerd dat zij vanaf 2019 volledig verantwoordelijk worden voor de organisatie en financiering van jeugdhulp, inclusief de jeugd-ggz, aan kinderen in een asielzoekerscentrum (AZC). Hiervoor is structureel € 5,1 miljoen beschikbaar.

Bijlage 3.3.2 bevat de definitieve verdeling voor 2025. Deze verdeling is gebaseerd op de cijfers van januari 2025 tot en met december 2025. Deze bedragen zijn voorlopig ook voor 2026 en verder gehanteerd.

3.3.3 Voorschoolse voorzieningen peuters

De decentralisatie-uitkering voorschoolse voorzieningen peuters heeft als doel dat alle peuters, zonder recht op kinderopvangtoeslag of voorschoolse educatie, naar een voorschoolse voorziening kunnen gaan. De decentralisatie-uitkering voorschoolse voorzieningen is voor 2026 geactualiseerd met de voluminastanden van uitkeringsjaar 2025 (in de gemeentelijke indeling van 2026).

De verdeling over de gemeenten voor de decentralisatie-uitkering is opgenomen in bijlage 3.3.3 van deze circulaire.

3.3.4 Vrouwenopvang

De verdeling van de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang is vanaf uitkeringsjaar 2026 aangepast door actualisatie van de maatstaven woonruimten, regionale centrumfunctie en omgevingsadressendichtheid. Een overzicht van de bedragen van deze uitkering voor 2026

[15] Zie voor gehanteerde CBS-gegevens Kinderen in huishoudens met inkomen tot 120% van het sociaal minimum; regio

en verder kunt u vinden in de gemeentefondsrubriek op internet.

De bedragen van 2025 zijn ook in deze rubriek opgenomen. De bedragen zijn gewijzigd ten opzichte van de septembercirculaire 2025 door de actualisatie van de maatstaven woonruimten en omgevingsadressendichtheid.

3.3.5 Maatschappelijke opvang

De verdeling van deze decentralisatie-uitkering over 2024 is ten opzichte van de septembercirculaire 2025 geactualiseerd en definitief. De trimfactor stellen we vast op 1,12014. De trimfactor zorgt ervoor dat het totaal beschikbare bedrag exact wordt uitgekeerd.

De verdeling van deze decentralisatie-uitkering over 2025 is ten opzichte van de septembercirculaire 2025 geactualiseerd en definitief. De trimfactor stellen we vast op 1,11073.

De verdeling over de gemeenten is opgenomen in bijlage 3.3.5. De achterliggende berekeningswijze treft u aan in de gemeentefondsrubriek op internet.

3.3.6 Nationaal Actieplan Dakloosheid

Voor de verdeling aan centrumgemeenten van de decentralisatie-uitkering Nationaal actieplan dakloosheid wordt het objectieve verdeelmodel van de decentralisatie-uitkering Maatschappelijke Opvang (DUMO) gehanteerd. Zie ook paragraaf 3.2.2a van de meicirculaire 2024. De verdeling van de decentralisatie-uitkering Nationaal actieplan dakloosheid is geactualiseerd. De verdeling over de gemeenten is opgenomen in bijlage 3.3.6.

3.3.7 Impulsbudget sociale infrastructuur

In de septembercirculaire 2025 (zie paragraaf 3.3.9) stond abusievelijk dat in de periode van 2026 tot en met 2034 jaarlijks € 1,5 miljoen was toegevoegd aan deze decentralisatie-uitkering. In de periode 2026 tot en met 2030 is er inderdaad jaarlijks € 1,5 miljoen toegevoegd. Echter, het is € 1,4 miljoen in 2031, € 1,3 miljoen in 2032, € 1,1 miljoen in 2033 en € 965.000 in 2034.

3.3.8 Rijksbijdrage beschut werk

Het Rijk hanteert vanaf 2027 een nieuwe verdeelsleutel voor de Rijksbijdrage beschut werk. De huidige verdeelsleutel is gebaseerd op Wajong- en Wsw-cijfers uit 2012-2014 en daarmee sterk verouderd. De nieuwe verdeelsleutel sluit beter aan op de daadwerkelijke behoefte naar en inzet van beschut werk bij gemeenten en groeit mee met de jaarlijkse ontwikkelingen.

De nieuwe verdeelsleutel maakt gebruik van twee deelbudgetten om het macrobudget te verdelen over gemeenten. Van het macrobudget wordt 70% verdeeld op basis van het

aantal gerealiseerde beschutte werkplekken en 30% op basis van het aantal inwoners met een positief advies beschut werk in een gemeente. Hiervoor zullen UWV-cijfers van het voorgaande jaar worden gebruikt met peildatum 30 juni. Deze verdeelsleutel is afgestemd met de VNG, Cedris en Divosa.

De nieuwe verdeelsleutel heeft een ingroeipad van twee jaar. In 2027 wordt eenderde van het macrobudget via de nieuwe verdeelsleutel verdeeld en tweederde via de huidige (oude) verdeelsleutel. In 2028 wordt tweederde van het macrobudget op de nieuwe manier verdeeld en eenderde op de oude manier. In 2029 zal de nieuwe verdeling volledig gelden.

Deze meicirculaire bevat de voorlopige budgetverdeling voor 2027 en verder op basis van cijfers uit 2025. De budgetaandelen worden uiterlijk bij de meicirculaire 2027 geüpdatet op basis van cijfers uit 2026. Hierna worden de budgetaandelen ieder jaar bijgewerkt op basis van de meest recente data van het UWV. Zie ook komende editie (2026-3) van het Gemeentenieuws van SZW, deze zal naar verwachting medio juni verschijnen.

3.3.9 Rijksbijdrage Wsw

De verdeling van de Rijksbijdrage Wsw wijzigt doordat de verdeelsleutel is bijgewerkt op basis van de meest recente cijfers. De Wsw-verdeling vanaf 2026 is geactualiseerd met de realisaties van het gemiddeld aantal dienstbetrekkingen (gemeten in standaardeenheden (SE) per laatst betalende gemeente) in 2025 en de blijfkansen voor de jaren 2026 tot en met 2031.

4 Overige mededelingen

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat diverse mededelingen over de gemeentefinanciën. Paragraaf 4.2 bevat mededelingen over het gemeentefonds die zowel betrekking hebben op de algemene uitkering als op de decentralisatie- en integratie-uitkeringen. Vervolgd wordt met mededelingen op het terrein van de gemeentefinanciën.

4.2 Gemeentefondstotalen, bevoorschotting en nominale ontwikkelingen

Gemeentefondstotalen

Tabel 4.2.1 bevat een overzicht van de gemeentefondstotalen 2026-2031. In de tabel zijn de bedragen uit de hoofdstukken 2 en 3 bij elkaar gebracht.

Tabel 4.2.1 Gemeentefondstotalen 2026-2031 (in duizenden euro's)

	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Algemene uitkering	41.728.080	43.730.896	43.955.574	44.703.865	46.931.094	48.942.944
DU/IU	6.094.836	5.751.410	4.950.357	4.817.094	4.752.435	4.683.227
Totaal	**47.822.916**	**49.482.306**	**48.905.931**	**49.520.959**	**51.683.529**	**53.626.171**

Bevoorschotting

De bedragen 2026 uit de tabel zullen worden verwerkt in de bevoorschotting vanaf de eerste dinsdag in juli ofwel 7 juli 2026. Tot dat tijdstip is de bevoorschotting gebaseerd op de decembercirculaire 2025. Op de eerste dinsdag in juli zullen ook eventuele verrekeningen plaatsvinden als er eerder dit jaar te veel of juist te weinig voorschot is verstrekt. Verrekeningen over voorgaande uitkeringsjaren worden eveneens in juli uitgevoerd.

Over de voorschotten voor het uitkeringsjaar 2027 volgt informatie in de septembercirculaire 2026.

Voor de volledigheid: aan de berekening van de voorschotten kunnen geen rechten worden ontleend voor de definitieve vaststelling van de uitkeringen.

Nominale ontwikkelingen

Het accres is gebaseerd op de grondslag algemene uitkering plus decentralisatie-uitkeringen en wordt toegevoegd aan de algemene uitkering. Daarmee is de algemene uitkering in de meerjarenraming uitgedrukt in het prijspeil van het betreffende jaar ofwel in lopende prijzen. De decentralisatie-uitkeringen betreffen nominale bedragen. De integratie-uitkeringen worden wel ieder jaar opnieuw geïndexeerd volgens de voor dat jaar van toepassing zijn de loon- en prijsontwikkeling (constante prijzen).

Het is van belang dat gemeenten in hun ramingen rekening houden met de loon- en prijsontwikkelingen. Om gemeenten, die niet beschikken over eigen loon- en prijsindexen,

te faciliteren bij het omgaan met nominale ontwikkelingen is in tabel 4.2.2 opgenomen. De tabel bevat een aantal loon- en prijsindicatoren die het CPB onderscheidt voor de overheidssector. De cijfers zijn ontleend aan de meest recente publicaties van het CPB. Voor nadere informatie verwijzen wij naar de regelmatig bijgestelde prognoses op de website van het CPB, met name de rubriek CEP 2026.

Tabel 4.2.2 Prijsindexen CPB* CEP 2026

mutaties per jaar in %	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Prijs bruto binnenlands product (pbbp)	2,9	2,5	2,9	2,5	2,6	2,4
Prijs nationale bestedingen (pnb)	2,3	2,4	2,8	2,5	2,6	2,4
Nationale consumentenprijsindex (cpi)	2,3	2,1	2,5	2,1	2,3	2,1
Loonvoet sector overheid	3,1	4,2	4,0	3,6	3,5	3,3
Prijs overheidsconsumptie, beloning werknemers	3,0	4,1	3,9	3,3	3,2	3,4
Prijs bruto overheidsinvesteringen (iboi)	2,8	2,3	2,9	2,4	2,5	2,3
Prijs overheidsconsumptie, netto materieel (imoc)	2,6	2,1	2,6	2,3	2,5	2,3

* toelichting/ verduidelijking bij de kerngegevens is te vinden op: https://www.cpb.nl/artikel/toelichting-bij-kerngegevenstabel

4.3 Landelijk gemiddelde kengetal belastingcapaciteit

In de meicirculaire wordt jaarlijks de benodigde informatie voor de berekening van het kengetal belastingcapaciteit opgenomen, zoals aangegeven in de ministeriele regeling over de berekeningswijze van de financiële kengetallen (Besluit Begroting en Verantwoording). Voor gemeenten gaat het om het landelijk gemiddelde voor de gemeentelijke woonlasten van een meerpersoonshuishouden. Het laatst bekende gemiddelde bedraagt voor 2026 € 1.095 (jaar t)[16]. In de begroting en het jaarverslag 2026 (jaar t) kan dit gemiddelde worden gebruikt voor de berekening van het kengetal belastingcapaciteit in de verschillende jaren. De cijfers per gemeente zijn gepubliceerd in de Atlas van de lokale lasten 2026.

4.4 Advies raming ruimte onder het plafond BCF

Met ingang van het begrotingsjaar 2019 is de wijze van verwerking van de ruimte onder het plafond van het BCF in de raming van de algemene uitkering in de circulaires gewijzigd (zie paragraaf 2.2.2 van de meicirculaire 2018). Dat was voor het ministerie van BZK de aanleiding om in afstemming met de VNG en de provinciale toezichthouders een advies op te stellen over de wijze waarop de ruimte onder het plafond BCF door gemeenten kan worden opgenomen als verwachte bate. Dit advies luidt:

Gezien de onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van de ruimte onder het plafond BCF, mag u maximaal de meest recente, gerealiseerde ruimte onder het plafond ramen in uw begroting en meerjarenraming.

Voor de begroting 2027 dient u de raming te baseren op de definitieve afrekening van de ruimte onder het plafond in 2025 zoals die in deze circulaire is opgenomen. Dit kan betekenen dat u de betreffende ramingen in alle begrotingsjaren moet bijstellen.

[16] Huishoudens met een koopwoning betalen gemiddeld 4,8 procent meer aan gemeente, provincie en waterschap, Coelo.nl

4.5 Redelijk peil 2027

De Financiële-verhoudingswet (Fvw) bepaalt dat de eigen inkomsten van een gemeente een bepaald 'redelijk peil' moeten hebben, wil zij in aanmerking komen voor een aanvullende uitkering op basis van artikel 12 Fvw. Voor het jaar 2027 is het redelijk peil OZB vastgesteld op 0,1595. De berekening van het redelijk peil aan eigen inkomsten voor 2027 is opgenomen in bijlage 4.5 van deze circulaire.

4.6 Integraal overzicht financiën gemeenten

Net als vorig jaar zal het ministerie van BZK het jaarlijkse Integraal Overzicht Financiën Gemeenten naar beide Kamers sturen. Het overzicht zal ingaan op de financiële positie, omvang van de baten en lasten, getrouwheid van de jaarrekening en de rechtmatigheid van de specifieke uitkeringen.

4.7 Analyse gemeentebegrotingen

De gemeente kan haar financiële situatie op verschillende manieren onderzoeken. Op verzoek kan bijvoorbeeld de Rijksoverheid, samen met de provincie, de financiën van de gemeente vergelijken met die van andere gemeenten, de zogenoemde begrotingsscan. Ook kunnen gemeenten met behulp van de provincie en de Rijksoverheid de financiële gevolgen van een herindeling (laten) onderzoeken door middel van een herindelingsscan. Voor meer informatie wordt verwezen naar de Rijksoverheid.nl.

4.8 Website gemeentefinanciën: **www.findo.nl**

De gegevens in de online database met informatie over de financiën van decentrale overheden (www.findo.nl) worden op regelmatige basis geactualiseerd. De Iv3-data, zoals die door gemeenten en provincies zijn aangeleverd bij het CBS, zijn bijgewerkt tot en met de begroting van 2026 en de jaarrekeningen van 2024. De gegevens uit deze circulaire zullen zo spoedig mogelijk worden verwerkt, zodat de meest actuele stand kan worden geraadpleegd.

Findo.nl zal de komende tijd worden uitgebreid met nieuwe analysefuncties. Updates hierover zullen verschijnen in de IBI Nieuwsbrief en in de septembercirculaire 2026.

Bijlagen

Bijlage 2.1.1 Bedragen per eenheid en uitkeringsfactor 2026

Verdeeltabel 2026 (bedragen in euro's in basis)

maatstaven en uitkeringsfactor	b.p.e. 2026 stand december 2025	wijzigingen volgens deze circulaire	b.p.e. 2026 stand mei 2026
bedrijven	134,78	-	134,78
bewoonde oorden 1930	42,27	-	42,27
historische woningen in bewoonde oorden 1930	79,48	-	79,48
bijstandsontvangers	5.128,80	7,90	5.136,70
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	1.037,46	1,12	1.038,58
éénpersoonshuishoudens	171,17	-	171,17
extra groei jongeren	766,20	-	766,20
extra groei leerlingen voortgezet onderwijs	628,55	-	628,55
grote woonkernen	75.166,66	-	75.166,66
huishoudens met een laag inkomen met drempel	3.977,39	-22,53	3.954,86
inwoners	374,97	-0,09	374,88
inwoners 75+ met drempel	1.362,20	-	1.362,20
inwoners waddengemeenten (<2500 inwoners)	269,09	-	269,09
inwoners waddengemeenten (>7500 inwoners)	47,34	-	47,34
inwoners waddengemeenten (2500 tot 7500 inwoners)	209,89	-	209,89
jongeren	587,67	-0,50	587,17
kernen	115.260,83	-	115.260,83
laag opleidingsniveau met drempel	271,53	-	271,53
leerlingen (voortgezet) speciaal onderwijs	528,66	-	528,66
leerlingen voortgezet onderwijs	384,90	-	384,90
loonkostensubsidie	5.128,80	7,90	5.136,70
migratieachtergrond	386,29	-	386,29
landelijke centrumfunctie	45,41	-	45,41
lokale centrumfunctie	10,86	-	10,86
regionale centrumfunctie	159,95	-0,40	159,55
oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	13,42	-	13,42
oeverlengte*bodemfactor gemeente	31,40	-	31,40
omgevingsadressendichtheid	84,75	0,23	84,98
onderwijsachterstand	150,84	-	150,84
oppervlak bebouwing buitengebied	7.892,32	-	7.892,32
oppervlak bebouwing buitengebied bodemfactor buitengebied	2.935,95	-	2.935,95
oppervlak bebouwing woonkern	6.807,82	-	6.807,82
oppervlak bebouwing woonkern bodemfactor woonkern	10.743,51	-	10.743,51
oppervlak binnenwater	126,10	-	126,10
oppervlak buitenwater	39,89	-	39,89
oppervlak historische kern < 40 ha	33.745,44	-	33.745,44
oppervlak historische kern > 65 ha	33.745,44	-	33.745,44
oppervlak historische kern 40 tot 65 ha	33.745,44	-	33.745,44
oppervlak land * bodemfactor gemeente	25,72	-	25,72
oppervlak land	39,00	-	39,00
ozb niet-woningen eigenaren	-0,3145%	-	-0,3145%
ozb niet-woningen gebruikers	-0,2393%	-	-0,2393%
ozb woningen eigenaren	-0,0862%	-	-0,0862%
vast bedrag	979.230,12	94,33	979.324,45
vast bedrag Amsterdam	74.175.269,15	-	74.175.269,15
verkiezingen Den Haag	1.326.905,44	2.498.476,56	3.825.382,00
vast bedrag Rotterdam	27.064.336,61	-	27.064.336,61
woonruimten	11,60	-0,05	11,55
woonruimten bodemfactor woonkern	52,99	-	52,99
uitkeringsfactor	1,491	-	1,491

Mutaties uitkeringsjaar 2026 ten opzichte van stand decembercirculaire 2025
(bedragen in euro's in basis)

maatstaven	totaal	Participatie	Wmo	Jeugd	Bestuur en ondersteuning
bijstandsontvangers	7,90	7,90	-	-	-
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	1,12	1,12	-	-	-
huishoudens met een laag inkomen met drempel	-22,53	0,38	-	-22,91	-
inwoners	-0,09	-	-	-	-0,09
jongeren	-0,50	-	-	-0,50	-
loonkostensubsidie	7,90	7,90	-	-	-
regionale centrumfunctie	-0,40	-	-	-0,40	-
omgevingsadressendichtheid	0,23	-	-	0,23	-
vast bedrag	94,33	-	-	-	94,33
verkiezingen Den Haag	2.498.476,56	-	-	-	2.498.476,56
woonruimten	-0,05	-	-	-	-0,05

Bijlage 2.1.2 Bedragen per eenheid 2026 per cluster

Bedragen per eenheid stand meicirculaire 2026 uitkeringsjaar 2026

	Totaal	Sociale basisvoor-zieningen	Participatie	Wmo	Jeugd	Bestuur en ondersteuning	Orde en veiligheid	Onderwijs	Sport, cultuur en recreatie	Infrastructuur, ruimte en milieu	Overig	Overige Eigen Middelen	OZB
bedrijven	134,78	-	-	-	-	-	84,44	-	-	50,34	-	-	-
bewoonde oorden 1930	42,27	-	-	-	-	-	-	-	-	42,27	-	-	-
historische woningen in bewoonde oorden 1930	79,48	-	-	-	-	-	-	-	79,48	-	-	-	-
bijstandsontvangers	5.136,70	-	5.136,70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	1.038,58	-	1.038,58	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
éénpersoonshuishoudens	171,17	-	-	171,17	-	-	-	-	-	-	-	-	-
extra groei jongeren	766,20	-	-	-	-	-	-	766,20	-	-	-	-	-
extra groei leerlingen voortgezet onderwijs	628,55	-	-	-	-	-	-	628,55	-	-	-	-	-
grote woonkernen	75.166,66	-	-	-	-	-	75.166,66	-	-	-	-	-	-
huishoudens met een laag inkomen met drempel	3.954,86	-	352,79	539,43	2.756,83	-	128,93	176,88	-	-	-	-	-
inwoners	374,88	129,34	-	-	-	205,74	11,53	-	146,16	-	-	-117,89	-
inwoners 75+ met drempel	1.362,20	-	-	1.362,20	-	-	-	-	-	-	-	-	-
inwoners waddengemeenten (<2500 inwoners)	269,09	-	-	-	-	-	-	-	-	-	269,09	-	-
inwoners waddengemeenten (>7500 inwoners)	47,34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47,34	-	-
inwoners waddengemeenten (2500 tot 7500 inwoners)	209,89	-	-	-	-	-	-	-	-	-	209,89	-	-
jongeren	587,17	-	-	-	326,82	-	-	260,35	-	-	-	-	-
kernen	115.260,83	5.600,97	-	24.326,51	-	-	-	-	-	85.333,35	-	-	-
laag opleidingsniveau met drempel	271,53	-	-	271,53	-	-	-	-	-	-	-	-	-
leerlingen (voortgezet) speciaal onderwijs	528,66	-	-	-	-	-	-	528,66	-	-	-	-	-
leerlingen voortgezet onderwijs	384,90	-	-	-	-	-	-	384,90	-	-	-	-	-
loonkostensubsidie	5.136,70	-	5.136,70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
migratieachtergrond	386,29	151,70	-	-	-	-	150,18	84,41	-	-	-	-	-
landelijke centrumfunctie	45,41	-	-	-	-	-	-	-	45,41	-	-	-	-
lokale centrumfunctie	10,86	-	-	-	-	-	5,39	-	5,47	-	-	-	-
regionale centrumfunctie	159,55	29,19	-	51,37	48,39	-	-	-	30,60	-	-	-	-
oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	13,42	-	-	-	-	-	-	-	-	13,42	-	-	-
oeverlengte*bodemfactor gemeente	31,40	-	-	-	-	-	-	-	-	31,40	-	-	-
omgevingsadressendichtheid	84,98	17,62	-	-	-27,80	3,65	18,26	-	-	73,25	-	-	-
onderwijsachterstand	150,84	-	-	-	-	-	-	150,84	-	-	-	-	-
oppervlak bebouwing buitengebied	7.892,32	-	-	-	-	-	-	-	-	7.892,32	-	-	-
oppervlak bebouwing buitengebied bodemfactor buitengebied	2.935,95	-	-	-	-	-	-	-	-	2.935,95	-	-	-

(voortzetting op de volgende bladzijde)

Bedragen per eenheid stand meicirculaire 2026 uitkeringsjaar 2026

	Totaal	Sociale basisvoor-zieningen	Participatie	Wmo	Jeugd	Bestuur en ondersteuning	Orde en veiligheid	Onderwijs	Sport, cultuur en recreatie	Infrastructuur, ruimte en milieu	Overig	Overige Eigen Middelen	OZB
oppervlak bebouwing woonkern	6.807,82	-	-	-	-	-	-	-	-	6.807,82	-	-	-
oppervlak bebouwing woonkern bodemfactor woonkern	10.743,51	-	-	-	-	-	-	-	-	10.743,51	-	-	-
oppervlak binnenwater	126,10	-	-	-	-	-	-	-	-	126,10	-	-	-
oppervlak buitenwater	39,89	-	-	-	-	-	-	-	-	39,89	-	-	-
oppervlak historische kern < 40 ha	33.745,44	-	-	-	-	-	-	-	18.619,46	15.125,98	-	-	-
oppervlak historische kern > 65 ha	33.745,44	-	-	-	-	-	-	-	18.619,46	15.125,98	-	-	-
oppervlak historische kern 40 tot 65 ha	33.745,44	-	-	-	-	-	-	-	18.619,46	15.125,98	-	-	-
oppervlak land * bodemfactor gemeente	25,72	-	-	-	-	-	-	-	-	25,72	-	-	-
oppervlak land	39,00	-	-	-	-	-	-	25,26	-	13,74	-	-	-
ozb niet-woningen eigenaren	-0,3145%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,3145%
ozb niet-woningen gebruikers	-0,2393%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,2393%
ozb woningen eigenaren	-0,0862%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,0862%
vast bedrag	979.324,45	-	-	-	-	528.166,54	-	-	-	401.336,28	-	-	49.821,63
vast bedrag Amsterdam	74.175.269,15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	74.175.269,15	-	-
verkiezingen Den Haag	3.825.382,00	-	-	-	-	3.825.382,00	-	-	-	-	-	-	-
vast bedrag Rotterdam	27.064.336,61	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27.064.336,61	-	-
woonruimten *	11,55	-	-	-	-	82,57	56,12	-	-	-65,05	-	-	-62,09
woonruimten bodemfactor woonkern	52,99	-	-	-	-	-	-	-	-	52,99	-	-	-

Bijlage 2.1.3 Bedragen per eenheid en uitkeringsfactor 2027

Verdeeltabel 2027 (bedragen in euro's in basis)

maatstaven en uitkeringsfactor	b.p.e. 2026 stand mei 2026	wijzigingen volgens deze circulaire	b.p.e. 2027 stand mei 2026
bedrijven	134,78	-	134,78
bewoonde oorden 1930	42,27	-	42,27
historische woningen in bewoonde oorden 1930	79,48	-	79,48
bijstandsontvangers	5.136,70	11,78	5.148,48
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	1.038,58	2,72	1.041,30
éénpersoonshuishoudens	171,17	1,53	172,70
extra groei jongeren	766,20	-	766,20
extra groei leerlingen voortgezet onderwijs	628,55	-	628,55
grote woonkernen	75.166,66	-	75.166,66
huishoudens met een laag inkomen met drempel	3.954,86	-8,95	3.945,91
inwoners	374,88	3,13	378,01
inwoners 75+ met drempel	1.362,20	12,16	1.374,36
inwoners waddengemeenten (<2500 inwoners)	269,09	-	269,09
inwoners waddengemeenten (>7500 inwoners)	47,34	-	47,34
inwoners waddengemeenten (2500 tot 7500 inwoners)	209,89	-	209,89
jongeren	587,17	-1,73	585,44
kernen	115.260,83	217,15	115.477,98
laag opleidingsniveau met drempel	271,53	2,42	273,95
leerlingen (voortgezet) speciaal onderwijs	528,66	-	528,66
leerlingen voortgezet onderwijs	384,90	-	384,90
loonkostensubsidie	5.136,70	11,78	5.148,48
migratieachtergrond	386,29	-0,02	386,27
landelijke centrumfunctie	45,41	-	45,41
lokale centrumfunctie	10,86	-	10,86
regionale centrumfunctie	159,55	0,19	159,74
oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	13,42	-	13,42
oeverlengte*bodemfactor gemeente	31,40	-	31,40
omgevingsadressendichtheid	84,98	0,14	85,11
onderwijsachterstand	150,84	-	150,84
oppervlak bebouwing buitengebied	7.892,32	-	7.892,32
oppervlak bebouwing buitengebied bodemfactor buitengebied	2.935,95	-	2.935,95
oppervlak bebouwing woonkern	6.807,82	-	6.807,82
oppervlak bebouwing woonkern bodemfactor woonkern	10.743,51	-	10.743,51
oppervlak binnenwater	126,10	-	126,10
oppervlak buitenwater	39,89	-	39,89
oppervlak historische kern < 40 ha	33.745,44	-	33.745,44
oppervlak historische kern > 65 ha	33.745,44	-	33.745,44
oppervlak historische kern 40 tot 65 ha	33.745,44	-	33.745,44
oppervlak land * bodemfactor gemeente	25,72	-	25,72
oppervlak land	39,00	-	39,00
ozb niet-woningen eigenaren	-0,3145%	-0,0264%	-0,3409%
ozb niet-woningen gebruikers	-0,2393%	-0,0008%	-0,2401%
ozb woningen eigenaren	-0,0862%	0,0020%	-0,0842%
vast bedrag	979.324,45	-94,33	979.230,12
vast bedrag Amsterdam	74.175.269,15	-	74.175.269,15
verkiezingen Den Haag	3.825.382,00	8.391,41	3.833.773,41
vast bedrag Rotterdam	27.064.336,61	-	27.064.336,61
woonruimten	11,55	0,06	11,61
woonruimten bodemfactor woonkern	52,99	-	52,99
uitkeringsfactor	1,491	0,058	1,549

Mutaties uitkeringsjaar 2027 ten opzichte van uitkeringsjaar 2026 stand meicirculaire 2026
(bedragen in euro's in basis)

Maatstaven	Totaal	Sociale basisvoor-zieningen	Participatie	Wmo	Jeugd	Bestuur en ondersteuning	OEM	OZB
bijstandsontvangers	11,78	-	11,78	-	-	-	-	-
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	2,72	-	2,72	-	-	-	-	-
éénpersoonshuishoudens	1,53	-	-	1,53	-	-	-	-
huishoudens met een laag inkomen met drempel	-8,95	-	0,93	4,83	-14,71	-	-	-
inwoners	3,13	-0,01	-	-	-	-1,13	4,27	-
inwoners 75+ met drempel	12,16	-	-	12,16	-	-	-	-
jongeren	-1,73	-	-	-	-1,73	-	-	-
kernen	217,15	-	-	217,15	-	-	-	-
laag opleidingsniveau met drempel	2,42	-	-	2,42	-	-	-	-
loonkostensubsidie	11,78	-	11,78	-	-	-	-	-
migratieachtergrond	-0,02	-0,02	-	-	-	-	-	-
regionale centrumfunctie	0,19	-	-	0,45	-0,26	-	-	-
omgevingsadressendichtheid	0,14	-	-	-	0,14	-	-	-
ozb niet-woningen eigenaren	-0,0264%	-	-	-	-	-	-	-0,0264%
ozb niet-woningen gebruikers	-0,0008%	-	-	-	-	-	-	-0,0008%
ozb woningen eigenaren	0,0020%	-	-	-	-	-	-	0,0020%
vast bedrag	-94,33	-	-	-	-	-94,33	-	-
verkiezingen Den Haag	8.391,41	-	-	-	-	8.391,41	-	-
woonruimten	0,06	-	-	-	-	0,06	-	-

Bijlage 2.1.4 Bedragen per eenheid 2027 per cluster

Bedragen per eenheid stand meicirculaire 2026 uitkeringsjaar 2027

	Totaal	Sociale basisvoor-zieningen	Participatie	Wmo	Jeugd	Bestuur en ondersteuning	Orde en veiligheid	Onderwijs	Sport, cultuur en recreatie	Infrastructuur, ruimte en milieu	Overig	Overige Eigen Middelen	OZB
bedrijven	134,78	-	-	-	-	-	84,44	-	-	50,34	-	-	-
bewoonde oorden 1930	42,27	-	-	-	-	-	-	-	-	42,27	-	-	-
historische woningen in bewoonde oorden 1930	79,48	-	-	-	-	-	-	-	79,48	-	-	-	-
bijstandsontvangers	5.148,48	-	5.148,48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	1.041,30	-	1.041,30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
éénpersoonshuishoudens	172,70	-	-	172,70	-	-	-	-	-	-	-	-	-
extra groei jongeren	766,20	-	-	-	-	-	-	766,20	-	-	-	-	-
extra groei leerlingen voortgezet onderwijs	628,55	-	-	-	-	-	-	628,55	-	-	-	-	-
grote woonkernen	75.166,66	-	-	-	-	-	75.166,66	-	-	-	-	-	-
huishoudens met een laag inkomen met drempel	3.945,91	-	353,72	544,26	2.742,12	-	128,93	176,88	-	-	-	-	-
inwoners	378,01	129,33	-	-	-	204,61	11,53	-	146,16	-	-	-113,62	-
inwoners 75+ met drempel	1.374,36	-	-	1.374,36	-	-	-	-	-	-	-	-	-
inwoners waddengemeenten (<2500 inwoners)	269,09	-	-	-	-	-	-	-	-	-	269,09	-	-
inwoners waddengemeenten (>7500 inwoners)	47,34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47,34	-	-
inwoners waddengemeenten (2500 tot 7500 inwoners)	209,89	-	-	-	-	-	-	-	-	-	209,89	-	-
jongeren	585,44	-	-	-	325,09	-	-	260,35	-	-	-	-	-
kernen	115.477,98	5.600,97	-	24.543,66	-	-	-	-	-	85.333,35	-	-	-
laag opleidingsniveau met drempel	273,95	-	-	273,95	-	-	-	-	-	-	-	-	-
leerlingen (voortgezet) speciaal onderwijs	528,66	-	-	-	-	-	-	528,66	-	-	-	-	-
leerlingen voortgezet onderwijs	384,90	-	-	-	-	-	-	384,90	-	-	-	-	-
loonkostensubsidie	5.148,48	-	5.148,48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
migratieachtergrond	386,27	151,68	-	-	-	-	150,18	84,41	-	-	-	-	-
landelijke centrumfunctie	45,41	-	-	-	-	-	-	-	45,41	-	-	-	-
lokale centrumfunctie	10,86	-	-	-	-	-	5,39	-	5,47	-	-	-	-
regionale centrumfunctie	159,74	29,19	-	51,82	48,13	-	-	-	30,60	-	-	-	-
oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	13,42	-	-	-	-	-	-	-	-	13,42	-	-	-
oeverlengte*bodemfactor gemeente	31,40	-	-	-	-	-	-	-	-	31,40	-	-	-
omgevingsadressendichtheid	85,11	17,62	-	-	-27,67	3,65	18,26	-	-	73,25	-	-	-
onderwijsachterstand	150,84	-	-	-	-	-	-	150,84	-	-	-	-	-
oppervlak bebouwing buitengebied	7.892,32	-	-	-	-	-	-	-	-	7.892,32	-	-	-
oppervlak bebouwing buitengebied bodemfactor buitengebied	2.935,95	-	-	-	-	-	-	-	-	2.935,95	-	-	-

(voortzetting op de volgende bladzijde)

Bedragen per eenheid stand meicirculaire 2026 uitkeringsjaar 2027

	Totaal	Sociale basisvoor-zieningen	Participatie	Wmo	Jeugd	Bestuur en ondersteuning	Orde en veiligheid	Onderwijs	Sport, cultuur en recreatie	Infrastructuur, ruimte en milieu	Overig	Overige Eigen Middelen	OZB
oppervlak bebouwing woonkern	6.807,82	-	-	-	-	-	-	-	-	6.807,82	-	-	-
oppervlak bebouwing woonkern bodemfactor woonkern	10.743,51	-	-	-	-	-	-	-	-	10.743,51	-	-	-
oppervlak binnenwater	126,10	-	-	-	-	-	-	-	-	126,10	-	-	-
oppervlak buitenwater	39,89	-	-	-	-	-	-	-	-	39,89	-	-	-
oppervlak historische kern < 40 ha	33.745,44	-	-	-	-	-	-	-	18.619,46	15.125,98	-	-	-
oppervlak historische kern > 65 ha	33.745,44	-	-	-	-	-	-	-	18.619,46	15.125,98	-	-	-
oppervlak historische kern 40 tot 65 ha	33.745,44	-	-	-	-	-	-	-	18.619,46	15.125,98	-	-	-
oppervlak land * bodemfactor gemeente	25,72	-	-	-	-	-	-	-	-	25,72	-	-	-
oppervlak land	39,00	-	-	-	-	-	-	25,26	-	13,74	-	-	-
ozb niet-woningen eigenaren	-0,3409%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,3409%
ozb niet-woningen gebruikers	-0,2401%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,2401%
ozb woningen eigenaren	-0,0842%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,0842%
vast bedrag	979.230,12	-	-	-	-	528.072,21	-	-	-	401.336,28	-	-	49.821,63
vast bedrag Amsterdam	74.175.269,15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	74.175.269,15	-	-
verkiezingen Den Haag	3.833.773,41	-	-	-	-	3.833.773,41	-	-	-	-	-	-	-
vast bedrag Rotterdam	27.064.336,61	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27.064.336,61	-	-
woonruimten *	11,61	-	-	-	-	82,63	56,12	-	-	-65,05	-	-	-62,09
woonruimten bodemfactor woonkern	52,99	-	-	-	-	-	-	-	-	52,99	-	-	-

Bijlage 2.2.1 Opbouw algemene uitkeringen 2026-2031

Bijlage 2.2.1 Opbouw algemene uitkering 2026-2031 (in duizenden euro's)

clusterindeling van het nieuwe verdeelmodel	2026	2027	2028	2029	2030	2031	Vindplaats
Algemene uitkering voorafgaand jaar	42.182.379	41.728.080	43.730.896	43.955.574	44.703.865	46.931.094	
Algemene mutaties							
- Accres	-2.301.476	1.081.885					mei 2022, § 2.2-1
- Accres bijstelling tranches 2022 en verder	916.022	-3.366					mei 2023, § 2.2-1
- Accres bijstelling tranches 2023 en verder	115.600	687.275	1.646.519				mei 2023, § 2.2-1
- Accres bijstelling tranches 2024 en verder	1.016.292	-73.072	58.601	1.756.279			mei 2024, § 2.2-1b
- Accres bijstelling tranches 2025 en verder	153.884	79.608	14.743	83.512	2.228.642		mei 2025, § 2.2-1a
- Accres bijstelling tranches 2026 en verder	91.809	-5.199	83.409	-175.515	-32.791	1.927.517	mei 2026, § 2.2-1a
- Incidentele compensatie	-513.510	-26.210	-21.910	-24.370	-63.150		mei 2025, § 2.2-1b
- Incidentele bijstelling accres (Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo)		40.700	-40.700				mei 2026, § 2.2-1b
- Plafond BTW-compensatiefonds 2025	-641.025	212.746					mei 2026, § 2.2-2
- Plafond BTW-compensatiefonds 2024	114.671						mei 2025, § 2.2-2
- Eenmalige rijksbijdrage	924.000	-924.000					september 2022, § 2.2-4
- Financieringssystematiek		924.000					september 2023, § 2.2-3
- Knelpunten verdeelproblematiek	-95	-97	-100	-102	-104	-107	mei 2026, § 2.2-5
- Wet visueel beperkten					-40	-30	mei 2026, § 2.2-5
- Diversen				-8			mei 2024, § 2.2-3
- Volkshuisvestingsfonds	150.000						mei 2022, § 2.2-4
- Woningbouwimpuls	100.000						mei 2022, § 2.2-5
- Afrekening Kenniscentrum Ontplofbare Oorlogsresten	-1.450						september 2025, § 2.2-2
- Almere	-977	-15	-5	8	-	-	mei 2026, § 2.2-4
- Inschrijving buitenlandse akten	-3.725	-3.738	-3.738	-3.431	-3.431	-3.431	mei 2026, § 2.2-3
Cluster Participatie							
- Participatie: Wajong overheveling vanuit IU	1.518	11.084					mei 2022, § 2.2-13
- Participatie: Regulier werk overheveling vanuit IU	4.172	14.936					mei 2022, § 2.2-13
- Implementatie Pwet in balans	-21.121	-11.643	-2.561	-	-		september 2025, § 2.2-4
- Loon- en prijsbijstelling	-7.316						mei 2023, § 2.2-4
- Correctie extrapolatie participatie			8.425	9.431	8.315	8.313	mei 2026, § 2.2-18
- Re-integratie			-20.000				september 2023, § 2.2-5
- IBO Problematische schulden	-18.670						mei 2025, § 2.2-11
- Wet Visueel beperkten	-40	-30	-40				september 2023, § 2.2-6
- Wet handhaving sociale zekerheid	6.572	-4.799	-	-	-	-	mei 2026, § 2.2-17
- Bijstand jongerennorm	-9.360						september 2024, § 2.2-9
Cluster Individuele voorzieningen Wmo							
- Geen aanspraak op begeleiding	-9.000						mei 2021, § 2.2-11
- Overgangsrecht levenslang	1.157	1.158	1.157	1.157	1.157	1.157	mei 2026, § 2.2-8
- Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo	-	-	-225.000				mei 2026, § 2.2-7
- Hulpmiddelen thuis laten staan	100	-	200				september 2023, § 2.2-8
- Wmo hulpmiddelen	3.300	-10.000					mei 2025, § 2.2-8
- Aanpassen regeling dienstverlening aan huis	1.800						mei 2025, § 2.2-9
- Indexatie Wmo demografie	75.000	75.000	75.000	75.000	75.000	75.000	mei 2026, § 2.2-6
- CA 44 Huishoudelijke hulp uit de Wmo met vangnet				-1.010.000	-	-	mei 2026, § 2.2-9
Cluster Sociale basisvoorzieningen							
- Kinderopvang Sociaal Medische indicatie			100	4.500			september 2024, § 2.2-7
- Toezicht en handhaving aanpassing kwaliteitseisen kinderopvang	-1.800						september 2024, § 2.2-8
- Landelijke vreemdelingenvoorzieningen	9.368						december 2025, § 2.2-7
- Versterking ondersteuning wijkteams	5.000		-50.000				mei 2023, § 2.2-16
- Inburgering: overheveling vanuit IU	-1.077	-423					mei 2022, § 2.2-18
- valpreventie bij ouderen (coalitieakkoord)	-833	-834					mei 2022, § 2.2-19
- Rijksvaccinatieprogramma	-2.565				300		september 2025, § 2.2-10
- Wet Integrale Suïcidepreventie	10.000	-	-	-	-		september 2025, § 2.2-11
Cluster Individuele voorzieningen Jeugd							
- Toezicht gastouderopvang	1.400	800	-	-400	-100		september 2025, § 2.2-7
- Demping terugval gemeentefonds 2026	400.000	22.000	-10.000	2.000	10.000		mei 2025, § 2.2-4a
- Groeipad maatregelen Hervormingsagenda	498.000	-51.000	-447.000				mei 2025, § 2.2-4c
- Eigen bijdrage jeugdzorg			-260.000				mei 2025, § 2.2-4d
- Sturen op trajectduur jeugdzorg			-68.000				mei 2025, § 2.2-4e
- Indexeren opbrengst Hervormingsagenda			-507.000	-	-		mei 2025, § 2.2-4f
- Hervormingsagenda Jeugd (uitv. kosten en budget voor centrale investeringen)	354.418	-87.006	40.668	29.045	-		december 2025, § 2.2-3
- Kinderopvang pleegouders	-	-	-10.700	-	-		mei 2026, § 2.2-10
- Weeffout" Jeugdzorg	-	-	-	-	-	-	mei 2026, § 2.2-12
- Hervormingsagenda Jeugd 2023 en 2024	-728.000						september 2025, § 2.2-5a
- Jeugdzorg	-859.000						december 2024, § 2.2-4 t/m 5
- Loon- en prijsbijstelling jeugdzorg	-75.865						september 2023, § 2.2-10
- Loon- en prijsbijstelling voogdij 18+	-50.684						mei 2024, § 2.2-8
- Ketensystemen jeugd	60	-	-	652			mei 2026, § 2.2-13
- Compensatieregeling niet beoogde kosten jeugdzorg	-60.000	60.000					mei 2026, § 2.2-11
- Besparingsverlies Jeugd		11.000					september 2024, § 2.2-6
cluster Sport, cultuur en recreatie							
-							
cluster Infrastructuur, ruimte en milieu							
- Handhaving energielabel C kantoren	-2.225						mei 2024, § 2.2-18
- Wet Versterking regie volkshuisvesting	-48.801						december 2025, § 2.2-1
cluster Bestuur en ondersteuning							
- Vervroegde Tweede Kamerverkiezingen	-60.000						september 2025, § 2.2-13
- Kiezers buiten Nederland	-1.120						september 2025, § 2.2-14
- BRP: centralisering inschrijving vergunninghouders	265	-265					mei 2026, § 2.2-15
- Wet op de lijkbezorging	-	6.460	-3.230				mei 2026, § 2.2-16
- Inschrijving buitenlandse akten	3.725	3.738	3.738	3.431	3.431	3.431	mei 2026, § 2.2-3
- Digitaal stelsel Omgevingswet	-2.898	-2.898	-2.898	-2.898			september 2024, § 2.2-5
- Handelsregister KvK	2.295						december 2025, § 2.2-6
- Extra bijdragen BRP	5.078						december 2025, § 2.2-5c
- Robuust rechtsbeschermingssysteem			-25.000				mei 2023, § 2.2-13
- Wet Open Overheid (structureel)	5.258						mei 2021, § 2.2-18
- Wet Open Overheid (incidenteel)		-24.979					mei 2021, § 2.2-18
- BRP experiment	-850						december 2025, § 2.2-5b
- BRP Logisch ontwerp	-1.343						december 2025, § 2.2-5a
- Kiescollege niet ingezetenen	-237						mei 2025, § 2.2-13
- Systeemleren monitoring			-10.000				mei 2023, § 2.2-16
Algemene uitkering	41.728.080	43.730.896	43.955.574	44.703.865	46.931.094	48.942.944	

Bijlage 2.2.2 Overzicht mutaties 2025 BTW-compensatiefonds

Overboekingen BCF Gemeenten in 2025		
Omschrijving	**Departement**	**Bedrag in € 1.000**
SPUK Mobiliteit	IenW	57.172
Opvang Oekraïnse ontheemden		53.038
SPUK CDOKE 2025	KGG	19.483
SPUK Woningbouw	IenW	11.683
Regiodeals	VRO	9.823
SPUK Lokale Aanpak	VRO	7.308
SPUK Herstel		3.985
SPUK NAL	IenW	3.908
SPUK Doorfietsroutes	IenW	2.830
Woningbouwversnelling Metropoolregio Eindhoven	VRO	2.586
SPUK Gebiedsbudget	VRO	2.065
NPG 11e tranche	BZK	1.818
SPUK RIEC's 2025	JenV	1.510
DU Impulsbudget Arbeidsmarktregio's	SZW	1.267
Woningbouwimpuls (WBI)	VRO	1.234
SPUK Aardgasvrije Wijken	VRO	1.134
SPUK Mainports A30	JenV	1.090
SPUK Regionale Structuur NPLW	VRO	1.002
DU Werkzaamheden Gemeenten LBV en LBV-PLUS fase 2	LVVN	901
RHA studenten 2025	VRO	774
DU Aanpak Overlast Asielzoekers	AenM	721
DU ERTMS Zeeland	IenW	607
SPUK Isolatieopgave	VRO	567
SPUK NGF-project Dordrecht en Rotterdam	IenW	525
SPUK Geo-informatie op Sleeptouw	VRO	520
DU's Erfgoed Deal 9e ronde	OCW	460
DU Voorbereiding Bouw Kerncentrales	KGG	438
DU Energiebeleid en versterken van natuur	KGG	412
Vroegsignalering Schulden	SZW	330
Sociale Agenda Nij Begun	BZK	322
Nationaal Programma Vitale Regio's	BZK	316
DU Traject Veiligheid Gemeenten	BZK	313
Bovenregionaal expertisenetwerk	VWS	269
DU Work in NL	SZW	210
DU Impulsbudget	SZW	198
SPUK NPG gemeente Groningen	BZK	176
Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp 2025	SZW	174
Tijdelijke Regeling Alleenverdieners 2025	SZW	173
SPUK Innovatieve voorstellen mainports	JenV	159
DU Versterken Arbeidsmarktregio's	SZW	156
Tegemoetkoming Gemeenten inzake BRP	BZK	144
Bevordering sociale stabiliteit	SZW	142

DU Jeugdwerkloosheid	SZW	105
DU Maatschappelijk Herbestemmen Nieuwegein	JenV	102
Overig		1.179
Totaal		**193.329**

Bijlage 2.4.1 Suppletie-uitkering Bommenregeling

Suppletie-uitkering Bommenregeling			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Aalten	9.568	Maasdriel	54.704
Alblasserdam	29.580	Maasgouw	335.817
Almere	120.463	Meierijstad	594.587
Alphen aan den Rijn	75.407	Moerdijk	189.031
Altena	172.847	Montferland	310.547
Amersfoort	239.849	Neder-Betuwe	17.694
Amsterdam	63.924	Nijkerk	23.814
Apeldoorn	2.740.965	Nijmegen	4.903.578
Asten	39.054	Noardeast-Fryslân	169.990
Baarle-Nassau	10.321	Nunspeet	74.773
Baarn	19.475	Oosterhout	73.345
Barneveld	12.549	Ooststellingwerf	29.750
Beesel	102.193	Oude IJsselstreek	61.788
Berg en Dal	92.916	Overbetuwe	57.593
Berkelland	21.760	Peel en Maas	168.233
Borger-Odoorn	14.321	Putten	259.182
Boxtel	7.388	Raalte	120.793
Bronckhorst	19.040	Reimerswaal	163.594
Brummen	12.920	Renkum	446.082
Den Helder	9.530	Roerdalen	30.866
Deventer	407.656	Roermond	24.182
Drechterland	85.018	Roosendaal	293.459
Drimmelen	94.489	Rotterdam	740.137
Dronten	959.866	Schiedam	131.394
Echt-Susteren	91.267	Schouwen-Duiveland	24.405
Edam-Volendam	72.308	's-Gravenhage	190.474
Ede	110.147	's-Hertogenbosch	96.157
Eemsdelta	190.872	Sint-Michielsgestel	10.680
Eindhoven	501.717	Sittard-Geleen	165.377
Elburg	14.960	Sluis	166.384
Enschede	172.480	Súdwest-Fryslân	22.560
Gennep	100.622	Tiel	109.453
Gilze en Rijen	188.460	Tilburg	50.251
Goes	21.300	Utrecht	8.014
Gorinchem	29.920	Veere	5.541
Gulpen-Wittem	27.457	Velsen	34.649
Haaksbergen	25.084	Venlo	1.953.112
Heerde	2.158.320	Venray	41.194
Helmond	171.675	Vlissingen	374.047
Heumen	118.580	Voerendaal	11.560
Hollands Kroon	21.760	Vught	9.489
Horst aan de Maas	8.035	Waadhoeke	19.322
Kerkrade	85.512	Waalwijk	25.006
Lingewaard	113.418	Wassenaar	35.866
Loon op Zand	61.828	Weert	102.607

Suppletie-uitkering Bommenregeling			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
West Betuwe	51.190	Zundert	11.502
Westerveld	56.038	Zutphen	47.176
Westervoort	18.588	Zwijndrecht	68.585
Zaltbommel	15.645	Zwolle	85.481
Zoetermeer	29.324	**Totaal**	**22.761.431**

Bijlage 2.5.2-1 Volumina maatstaven 2026-2031

Volumina maatstaven 2026-2031 (ramingen mei 2026)

maatstaven	2026	2027	2028
bedrijven	2.612.530	2.703.630	2.772.327
bijstandsontvangers	378.377	381.658	387.348
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	157.959	172.521	188.375
éénpersoonshuishoudens	3.477.073	3.529.342	3.575.513
extra groei jongeren	8.562	8.517	8.474
huishoudens met een laag inkomen met drempel	1.547.340	1.561.507	1.576.196
inw oners	18.138.723	18.222.173	18.299.315
inw oners 75+ met drempel	706.892	726.057	746.745
jongeren	3.284.079	3.266.972	3.250.415
laag opleidingsniveau met drempel	1.609.743	1.584.574	1.554.094
leerlingen (voortgezet) speciaal onderw ijs	386.028	388.808	391.486
leerlingen voortgezet onderw ijs	683.129	679.216	672.719
loonkostensubsidie	41.463	44.305	47.216
migratieachtergrond	2.795.616	2.852.222	2.852.222
landelijke centrumfunctie	18.130.150	18.213.561	18.290.666
lokale centrumfunctie	18.130.230	18.213.641	18.290.747
regionale centrumfunctie	18.130.090	18.213.500	18.290.606
oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	15.356.319	15.356.319	15.356.319
oeverlengte*bodemfactor gemeente	1.169.662	1.169.662	1.169.662
omgevingsadressendichtheid	18.299.500	18.467.647	18.637.393
onderw ijsachterstand	933.078	930.139	926.132
oppervlak bebouw ing buitengebied	28.595	28.652	28.686
oppervlak bebouw ing buitengebied bodemfactor buitengebied	30.261	30.321	30.357
oppervlak bebouw ing w oonkern	90.032	90.980	91.770
oppervlak bebouw ing w oonkern bodemfactor w oonkern	98.045	98.897	99.722
oppervlak binnenw ater	197.840	197.840	197.840
oppervlak buitenw ater	308.454	308.454	308.454
oppervlak land * bodemfactor gemeente	3.577.470	3.577.470	3.577.470
oppervlak land	3.361.518	3.361.518	3.361.518
WOZ-w aarde niet-w oningen eigenaren	349.057.400.854	362.160.791.185	368.152.653.861
WOZ-w aarde niet-w oningen gebruikers	337.534.949.690	350.205.794.615	355.999.864.765
WOZ-w aarde w oningen eigenaren	2.955.272.118.080	3.178.116.648.492	3.221.934.291.075
w oonruimten	8.632.903	8.712.228	8.792.306
w oonruimten bodemfactor w oonkern	9.548.755	9.636.495	9.725.070

Volumina maatstaven 2026-2031 (ramingen mei 2026)

maatstaven	2029	2030	2031
bedrijven	2.850.123	2.934.050	3.015.145
bijstandsontvangers	392.875	401.062	408.812
doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	205.921	224.950	245.755
éénpersoonshuishoudens	3.615.836	3.653.924	3.690.270
extra groei jongeren	8.437	8.423	8.426
huishoudens met een laag inkomen met drempel	1.591.437	1.606.673	1.621.957
inw oners	18.370.341	18.444.923	18.517.576
inw oners 75+ met drempel	766.137	785.480	804.765
jongeren	3.236.365	3.230.777	3.232.144
laag opleidingsniveau met drempel	1.522.469	1.494.445	1.465.556
leerlingen (voortgezet) speciaal onderw ijs	393.564	396.108	398.572
leerlingen voortgezet onderw ijs	666.729	661.352	655.502
loonkostensubsidie	50.059	52.902	55.744
migratieachtergrond	2.994.818	3.057.644	3.118.461
landelijke centrumfunctie	18.361.659	18.436.205	18.508.824
lokale centrumfunctie	18.361.740	18.436.287	18.508.906
regionale centrumfunctie	18.361.598	18.436.144	18.508.763
oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	15.356.319	15.356.319	15.356.319
oeverlengte*bodemfactor gemeente	1.169.662	1.169.662	1.169.662
omgevingsadressendichtheid	18.808.753	18.999.751	19.149.161
onderw ijsachterstand	922.449	918.933	915.228
oppervlak bebouw ing buitengebied	28.720	28.762	28.799
oppervlak bebouw ing buitengebied bodemfactor buitenget	30.393	30.437	30.476
oppervlak bebouw ing w oonkern *	92.536	93.282	94.139
oppervlak bebouw ing w oonkern bodemfactor w oonkern	100.526	101.450	102.298
oppervlak binnenw ater	197.840	197.840	197.840
oppervlak buitenw ater	308.454	308.454	308.454
oppervlak land * bodemfactor gemeente	3.577.470	3.577.470	3.577.470
oppervlak land	3.361.518	3.361.518	3.361.518
WOZ-w aarde niet-w oningen eigenaren	374.245.546.675	381.086.218.988	386.480.439.695
WOZ-w aarde niet-w oningen gebruikers	361.891.630.029	368.506.490.449	373.722.646.905
WOZ-w aarde w oningen eigenaren	3.266.369.889.742	3.316.123.690.572	3.355.239.736.116
w oonruimten	8.873.146	8.963.251	9.033.736
w oonruimten bodemfactor w oonkern	9.814.486	9.914.149	9.992.112

Gewijzigde volumina 2026 ten opzichte van stand decembercirculaire 2025
bedrijfsvestigingen
bijstandsontvangers
groei jongeren
groei leerlingen
huishoudens met laag inkomen boven drempel
kernen (meerkernigheid)
kernen > 500 adressen (grote kernen)
leerlingen (voortgezet) speciaal onderwijs
leerlingen voortgezet onderwijs
landelijke centrummaatstaf
lokale centrummaatstaf (max 20km)
regionale centrummaatstaf (max 60km)
oeverlengte * bodemfactor gemeenten
oeverlengte * dichtheid * bodemfactor gemeenten
omgevingsadressendichtheid *
oppervlakte bebouwing woonkern bodemfactor woonkern
oppervlakte bebouwing buitengebied bodemfactor buitengebied
oppervlakte bebouwing woonkern
oppervlakte bebouwing buitengebied
oppervlakte binnenwater
oppervlakte buitenwater
oppervlakte land
oppervlakte land * bodemfactor gemeenten
woonruimten
woonruimten * bodemfactor woonkernen

Bijlage 2.5.2-2 Ingroeipad 2027 en 2028

Onderstaande tabel bevat de bedragen per gemeente voor het ingroeipad, de bedragen zijn uitgedrukt in het herverdeeleffect per inwoner en in het totaal bedrag per gemeente.

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Aa en Hunze	-4,29	-4,29	-4,29	0	0	0
Aalsmeer	20,69	20,69	20,69	0	0	0
Aalten	37,50	45,20	46,60	-1.285.578	-1.076.754	-1.038.786
Achtkarspelen	-22,50	-27,12	-27,96	678.465	549.567	526.131
Alblasserdam	-37,50	-45,20	-46,60	430.235	275.188	246.997
Albrandswaard	-37,50	-45,20	-46,60	1.500.583	1.301.815	1.265.675
Alkmaar	-22,39	-22,39	-22,39	0	0	0
Almelo	9,09	9,09	9,09	0	0	0
Almere	-21,29	-21,29	-21,29	0	0	0
Alphen aan den Rijn	-22,88	-22,88	-22,88	0	0	0
Alphen-Chaam	37,50	45,20	46,60	-525.786	-445.914	-431.392
Altena	9,78	9,78	9,78	0	0	0
Ameland	1,06	1,06	1,06	0	0	0
Amersfoort	-20,75	-20,75	-20,75	0	0	0
Amstelveen	37,50	45,20	46,60	-5.415.397	-4.716.013	-4.588.853
Amsterdam	-37,50	-38,08	-38,08	514.112	0	0
Apeldoorn	13,86	13,86	13,86	0	0	0
Arnhem	37,50	45,20	46,60	-5.028.849	-3.778.184	-3.550.790
Assen	-22,50	-27,12	-27,96	3.115.084	2.797.062	2.739.239
Asten	37,50	45,20	46,60	-1.630.068	-1.500.577	-1.477.033
Baarle-Nassau	-31,31	-31,31	-31,31	0	0	0
Baarn	-37,50	-45,20	-46,60	2.783.599	2.592.701	2.557.992
Barendrecht	-22,31	-22,31	-22,31	0	0	0
Barneveld	-11,76	-11,76	-11,76	0	0	0
Beek	-22,50	-27,12	-27,96	268.503	195.161	181.826
Beekdaelen	-22,50	-26,35	-26,35	138.772	0	0
Beesel	37,50	45,20	46,60	-489.745	-386.180	-367.350
Berg en Dal	-15,81	-15,81	-15,81	0	0	0
Bergeijk	10,47	10,47	10,47	0	0	0
Bergen (L.)	37,50	44,42	44,42	-90.758	0	0
Bergen (NH.)	-37,50	-45,20	-46,60	661.006	432.200	390.599
Bergen op Zoom	37,50	45,20	46,60	-2.326.829	-1.806.971	-1.712.452
Berkelland	37,50	45,20	46,60	-1.102.135	-764.521	-703.137
Bernheze	19,20	19,20	19,20	0	0	0
Best	-37,50	-45,20	-46,60	642.504	409.840	367.538
Beuningen	-22,50	-27,12	-27,96	472.521	351.675	329.703
Beverwijk	-22,50	-27,12	-27,96	3.148.939	2.955.531	2.920.367
Bladel	-37,50	-38,36	-38,36	17.666	0	0
Blaricum	22,35	22,35	22,35	0	0	0
Bloemendaal	-37,50	-45,20	-46,60	781.537	600.756	567.887
Bodegraven-Reeuwijk	23,42	23,42	23,42	0	0	0
Boekel	23,91	23,91	23,91	0	0	0
Borger-Odoorn	37,50	40,23	40,23	-69.936	0	0
Borne	-9,35	-9,35	-9,35	0	0	0
Borsele	35,02	35,02	35,02	0	0	0

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Boxtel	25,44	25,44	25,44	0	0	0
Breda	37,50	45,20	46,60	-16.219.222	-14.801.452	-14.543.675
Bronckhorst	31,63	31,63	31,63	0	0	0
Brummen	-22,50	-27,12	-27,96	140.761	44.277	26.734
Brunssum	-18,46	-18,46	-18,46	0	0	0
Bunnik	-37,50	-45,20	-46,60	827.492	709.366	687.889
Bunschoten	-35,57	-35,57	-35,57	0	0	0
Buren	37,50	45,20	46,60	-246.502	-38.533	-720
Capelle aan den IJssel	-37,50	-45,20	-46,60	3.179.540	2.661.183	2.566.937
Castricum	-37,50	-45,20	-46,60	390.007	112.145	61.625
Coevorden	10,28	10,28	10,28	0	0	0
Cranendonck	25,74	25,74	25,74	0	0	0
Culemborg	-22,50	-27,12	-27,96	239.331	104.792	80.330
Dalfsen	26,92	26,92	26,92	0	0	0
Dantumadiel	37,50	45,20	46,60	-232.183	-86.322	-59.802
De Bilt	-37,50	-45,20	-46,60	482.022	147.965	87.228
De Fryske Marren	37,50	45,20	46,60	-5.543.575	-5.144.884	-5.072.395
De Ronde Venen	37,50	44,26	44,26	-302.480	0	0
De Wolden	37,50	39,89	39,89	-58.328	0	0
Delft	-18,17	-18,17	-18,17	0	0	0
Den Helder	-22,50	-27,12	-27,96	783.876	522.467	474.938
Deurne	37,50	45,20	46,60	-840.426	-590.661	-545.249
Deventer	19,04	19,04	19,04	0	0	0
Diemen	-22,50	-27,12	-27,96	2.947.759	2.802.996	2.776.676
Dijk en Waard	-37,50	-45,20	-46,60	1.770.348	1.102.588	981.177
Dinkelland	32,15	32,15	32,15	0	0	0
Doesburg	-37,50	-45,20	-46,60	1.208.209	1.123.016	1.107.527
Doetinchem	-22,50	-27,12	-27,96	391.334	122.126	73.180
Dongen	-2,15	-2,15	-2,15	0	0	0
Dordrecht	-31,24	-31,24	-31,24	0	0	0
Drechterland	20,26	20,26	20,26	0	0	0
Drimmelen	5,77	5,77	5,77	0	0	0
Dronten	-28,31	-28,31	-28,31	0	0	0
Druten	-37,50	-45,20	-46,60	1.638.529	1.492.298	1.465.711
Duiven	-25,96	-25,96	-25,96	0	0	0
Echt-Susteren	-2,33	-2,33	-2,33	0	0	0
Edam-Volendam	37,50	45,20	46,60	-555.233	-275.970	-225.194
Ede	8,65	8,65	8,65	0	0	0
Eemnes	-37,50	-45,20	-46,60	612.524	540.437	527.330
Eemsdelta	-10,73	-10,73	-10,73	0	0	0
Eersel	-37,50	-45,20	-46,60	506.327	355.961	328.622
Eijsden-Margraten	37,50	45,20	46,60	-452.595	-253.165	-216.905
Eindhoven	37,50	45,20	46,60	-45.601.498	-43.786.677	-43.456.710
Elburg	-37,50	-45,20	-46,60	804.775	624.372	591.571
Emmen	37,50	41,42	41,42	-419.270	0	0

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Enkhuizen	18,23	18,23	18,23	0	0	0
Enschede	37,50	43,91	43,91	-1.023.842	0	0
Epe	6,08	6,08	6,08	0	0	0
Ermelo	-37,50	-45,20	-46,60	3.116.839	2.908.815	2.870.993
Etten-Leur	13,55	13,55	13,55	0	0	0
Geertruidenberg	6,17	6,17	6,17	0	0	0
Geldrop-Mierlo	-37,50	-45,20	-46,38	355.805	47.297	0
Gemert-Bakel	37,50	45,20	46,60	-925.747	-688.895	-645.831
Gennep	-37,50	-45,20	-46,60	2.171.277	2.040.107	2.016.258
Gilze en Rijen	-34,33	-34,33	-34,33	0	0	0
Goeree-Overflakkee	-37,50	-45,20	-46,60	642.554	253.019	182.194
Goes	37,50	45,20	46,60	-2.878.944	-2.581.770	-2.527.738
Goirle	-37,50	-45,20	-46,60	2.719.402	2.534.972	2.501.439
Gooise Meren	12,05	12,05	12,05	0	0	0
Gorinchem	-14,75	-14,75	-14,75	0	0	0
Gouda	17,78	17,78	17,78	0	0	0
Groningen	37,50	45,20	46,60	-31.980.893	-30.184.691	-29.858.109
Gulpen-Wittem	37,50	45,20	46,60	-1.775.892	-1.666.506	-1.646.617
Haaksbergen	37,50	45,20	46,60	-1.911.745	-1.725.182	-1.691.261
Haarlem	-22,50	-27,12	-27,96	1.102.261	351.312	214.776
Haarlemmermeer	-16,02	-16,02	-16,02	0	0	0
Halderberge	-22,39	-22,39	-22,39	0	0	0
Hardenberg	0,70	0,70	0,70	0	0	0
Harderwijk	-22,50	-27,12	-27,67	251.906	26.792	0
Hardinxveld-Giessendam	33,38	33,38	33,38	0	0	0
Harlingen	37,50	45,20	46,60	-1.717.453	-1.595.739	-1.573.609
Hattem	37,50	45,20	46,60	-305.721	-211.566	-194.446
Heemskerk	-37,50	-38,00	-38,00	19.438	0	0
Heemstede	-37,50	-45,20	-46,60	2.042.778	1.830.681	1.792.118
Heerde	-37,50	-45,20	-46,60	844.234	699.658	673.372
Heerenveen	37,50	45,20	46,60	-4.000.679	-3.610.674	-3.539.764
Heerlen	37,50	45,20	46,60	-880.174	-210.767	-89.057
Heeze-Leende	-37,50	-45,20	-46,60	350.818	225.747	203.007
Heiloo	-6,41	-6,41	-6,41	0	0	0
Hellendoorn	37,50	45,20	46,60	-1.275.823	-999.147	-948.842
Helmond	37,50	45,20	46,60	-7.955.489	-7.242.261	-7.112.583
Hendrik-Ido-Ambacht	-37,50	-45,20	-46,60	815.583	574.896	531.135
Hengelo	37,50	45,20	46,60	-2.106.824	-1.482.746	-1.369.278
Het Hogeland	-22,50	-27,12	-27,96	3.327.589	3.106.596	3.066.416
Heumen	-22,50	-27,12	-27,96	334.756	258.207	244.289
Heusden	37,50	45,20	46,60	-2.324.541	-1.978.002	-1.914.995
Hillegom	-21,98	-21,98	-21,98	0	0	0
Hilvarenbeek	4,85	4,85	4,85	0	0	0
Hilversum	37,50	45,20	46,60	-1.216.228	-513.718	-385.989
Hoeksche Waard	-33,08	-33,08	-33,08	0	0	0

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Hof van Twente	37,50	45,20	46,60	-865.002	-595.194	-546.138
Hollands Kroon	37,50	42,04	42,04	-220.648	0	0
Hoogeveen	37,50	45,20	46,60	-770.710	-342.567	-264.723
Hoorn	-20,71	-20,71	-20,71	0	0	0
Horst aan de Maas	37,50	45,20	46,60	-1.296.359	-969.209	-909.727
Houten	-37,50	-45,20	-46,60	3.307.035	2.920.318	2.850.006
Huizen	-0,56	-0,56	-0,56	0	0	0
Hulst	37,50	45,20	46,60	-4.010.051	-3.797.724	-3.759.119
IJsselstein	-37,50	-45,20	-46,60	2.680.270	2.419.864	2.372.517
Kaag en Braassem	37,50	45,20	46,60	-1.006.267	-794.201	-755.643
Kampen	37,50	45,20	46,60	-1.937.434	-1.517.984	-1.441.721
Kapelle	37,50	45,20	46,60	-882.511	-783.319	-765.285
Katwijk	3,85	3,85	3,85	0	0	0
Kerkrade	16,10	16,10	16,10	0	0	0
Koggenland	6,20	6,20	6,20	0	0	0
Krimpen aan den IJssel	12,03	12,03	12,03	0	0	0
Krimpenerwaard	37,50	45,20	46,60	-1.485.557	-1.049.567	-970.297
Laarbeek	-1,85	-1,85	-1,85	0	0	0
Land van Cuijk	-36,14	-36,14	-36,14	0	0	0
Landgraaf	-22,50	-27,12	-27,96	1.584.691	1.412.540	1.381.240
Landsmeer	20,50	20,50	20,50	0	0	0
Lansingerland	-37,50	-45,20	-46,60	2.904.557	2.416.662	2.327.954
Laren	-37,23	-37,23	-37,23	0	0	0
Leeuwarden	37,50	45,20	46,60	-2.227.763	-1.269.259	-1.094.986
Leiden	20,89	20,89	20,89	0	0	0
Leiderdorp	-37,50	-45,20	-46,60	1.243.812	1.033.009	994.682
Leidschendam-Voorburg	-37,50	-45,20	-46,60	1.414.810	826.276	719.270
Lelystad	-22,50	-27,12	-27,96	3.190.550	2.821.823	2.754.782
Leudal	-12,47	-12,47	-12,47	0	0	0
Leusden	-37,50	-45,20	-46,60	1.136.091	900.902	858.140
Lingewaard	-37,50	-45,20	-46,60	896.473	535.944	470.393
Lisse	-3,01	-3,01	-3,01	0	0	0
Lochem	37,50	42,72	42,72	-177.304	0	0
Loon op Zand	-37,50	-45,20	-46,60	628.764	447.783	414.878
Lopik	37,50	45,20	46,60	-173.408	-62.097	-41.858
Losser	-37,50	-45,20	-46,60	627.648	451.410	419.367
Maasdriel	37,50	45,20	46,60	-517.220	-321.240	-285.607
Maasgouw	-37,50	-45,20	-46,60	622.141	437.749	404.223
Maashorst	16,11	16,11	16,11	0	0	0
Maassluis	-37,50	-39,08	-39,08	53.181	0	0
Maastricht	37,50	45,20	46,60	-9.692.459	-8.766.711	-8.598.393
Medemblik	36,17	36,17	36,17	0	0	0
Meerssen	24,20	24,20	24,20	0	0	0
Meierijstad	-11,22	-11,22	-11,22	0	0	0
Meppel	-22,50	-27,12	-27,96	1.155.995	997.132	968.248

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Middelburg	37,50	45,20	46,60	-2.390.495	-2.013.473	-1.944.923
Midden-Delfland	-9,48	-9,48	-9,48	0	0	0
Midden-Drenthe	11,92	11,92	11,92	0	0	0
Midden-Groningen	-22,50	-27,12	-27,96	2.949.167	2.668.613	2.617.603
Moerdijk	37,50	45,20	46,60	-1.719.244	-1.432.919	-1.380.860
Molenlanden	12,01	12,01	12,01	0	0	0
Montferland	37,13	37,13	37,13	0	0	0
Montfoort	9,27	9,27	9,27	0	0	0
Mook en Middelaar	4,38	4,38	4,38	0	0	0
Neder-Betuwe	4,95	4,95	4,95	0	0	0
Nederweert	37,50	45,20	46,60	-967.091	-834.875	-810.835
Nieuwegein	-37,50	-45,20	-46,60	1.801.263	1.309.495	1.220.082
Nieuwkoop	10,12	10,12	10,12	0	0	0
Nijkerk	-37,50	-42,25	-42,25	207.187	0	0
Nijmegen	37,50	45,20	46,60	-22.694.991	-21.329.327	-21.081.024
Nissewaard	-22,50	-27,12	-27,96	4.412.629	4.017.896	3.946.127
Noardeast-Fryslân	-2,22	-2,22	-2,22	0	0	0
Noord-Beveland	-37,50	-45,20	-46,60	102.659	44.286	33.672
Noordenveld	-7,68	-7,68	-7,68	0	0	0
Noordoostpolder	22,94	22,94	22,94	0	0	0
Noordwijk	-37,50	-45,20	-46,60	1.923.327	1.584.049	1.522.363
Nuenen, Gerwen en Neder	-37,50	-45,20	-46,60	338.134	155.628	122.446
Nunspeet	14,63	14,63	14,63	0	0	0
Oegstgeest	-37,50	-45,20	-46,60	2.237.942	2.044.950	2.009.860
Oirschot	0,27	0,27	0,27	0	0	0
Oisterwijk	-37,50	-43,56	-43,56	196.066	0	0
Oldambt	-18,26	-18,26	-18,26	0	0	0
Oldebroek	24,17	24,17	24,17	0	0	0
Oldenzaal	37,50	45,20	46,60	-759.317	-515.220	-470.838
Olst-Wijhe	-22,50	-27,12	-27,96	1.003.156	918.328	902.904
Ommen	37,50	45,20	46,60	-839.676	-698.804	-673.191
Oost Gelre	15,49	15,49	15,49	0	0	0
Oosterhout	28,79	28,79	28,79	0	0	0
Ooststellingwerf	-27,79	-27,79	-27,79	0	0	0
Oostzaan	37,50	45,20	46,60	-513.812	-439.206	-425.642
Opmeer	37,50	44,68	44,68	-86.244	0	0
Opsterland	-18,28	-18,28	-18,28	0	0	0
Oss	37,50	45,20	46,60	-1.264.273	-551.823	-422.287
Oude IJsselstreek	37,50	45,20	46,60	-1.901.633	-1.598.669	-1.543.585
Ouder-Amstel	37,50	44,65	44,65	-100.953	0	0
Oudewater	37,50	42,35	42,35	-49.137	0	0
Overbetuwe	-37,50	-45,20	-46,60	2.745.294	2.374.046	2.306.547
Papendrecht	-37,50	-42,68	-42,68	166.623	0	0
Peel en Maas	37,50	45,20	46,60	-1.572.617	-1.236.435	-1.175.311
Pekela	-22,50	-27,12	-27,96	519.695	463.442	453.214

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Pijnacker-Nootdorp	-37,50	-45,20	-46,60	7.425.611	6.996.922	6.918.978
Purmerend	-22,50	-27,12	-27,96	1.629.870	1.205.787	1.128.680
Putten	24,06	24,06	24,06	0	0	0
Raalte	-19,97	-19,97	-19,97	0	0	0
Reimerswaal	37,50	45,20	46,60	-1.300.893	-1.124.594	-1.092.539
Renkum	-37,50	-45,20	-46,60	538.248	296.337	252.353
Renswoude	-9,20	-9,20	-9,20	0	0	0
Reusel-De Mierden	-22,51	-22,51	-22,51	0	0	0
Rheden	-22,50	-27,12	-27,96	2.604.408	2.403.323	2.366.762
Rhenen	3,87	3,87	3,87	0	0	0
Ridderkerk	37,50	45,20	46,60	-555.243	-195.876	-130.537
Rijssen-Holten	8,54	8,54	8,54	0	0	0
Rijswijk	-22,50	-27,12	-27,96	6.652.555	6.397.439	6.351.054
Roerdalen	15,47	15,47	15,47	0	0	0
Roermond	37,50	45,20	46,60	-2.332.757	-1.880.282	-1.798.014
Roosendaal	37,50	45,20	46,60	-1.478.474	-884.034	-775.954
Rotterdam	-22,50	-27,12	-27,96	21.566.582	18.556.046	18.008.676
Rozendaal	37,50	45,20	46,60	-279.379	-266.089	-263.673
Rucphen	14,89	14,89	14,89	0	0	0
Schagen	-18,99	-18,99	-18,99	0	0	0
Scherpenzeel	-37,50	-45,20	-46,60	455.831	377.846	363.667
Schiedam	-22,50	-27,04	-27,04	360.295	0	0
Schiermonnikoog	37,50	45,20	46,60	-94.018	-86.850	-85.546
Schouwen-Duiveland	37,50	45,20	46,60	-2.762.415	-2.500.114	-2.452.423
's-Gravenhage	-37,50	-45,20	-46,60	87.813.515	83.591.451	82.823.803
's-Hertogenbosch	37,50	45,20	46,60	-10.260.961	-9.063.688	-8.846.002
Simpelveld	37,50	45,20	46,60	-112.816	-32.143	-17.475
Sint-Michielsgestel	-37,50	-45,20	-46,60	859.635	632.500	591.203
Sittard-Geleen	37,01	37,01	37,01	0	0	0
Sliedrecht	-37,50	-45,20	-46,60	3.515.635	3.318.538	3.282.702
Sluis	37,50	45,20	46,60	-2.101.558	-1.923.180	-1.890.748
Smallingerland	36,99	36,99	36,99	0	0	0
Soest	-37,50	-45,20	-46,60	849.587	488.410	422.742
Someren	37,50	45,20	46,60	-1.367.853	-1.218.258	-1.191.059
Son en Breugel	-37,50	-45,20	-45,64	142.882	7.732	0
Stadskanaal	4,87	4,87	4,87	0	0	0
Staphorst	37,50	45,20	46,60	-1.315.613	-1.182.704	-1.158.538
Stede Broec	37,50	45,20	46,60	-821.953	-654.532	-624.092
Steenbergen	37,50	45,20	46,60	-402.535	-215.348	-181.314
Steenwijkerland	37,50	45,20	46,60	-1.263.586	-922.161	-860.083
Stein	37,50	45,20	46,60	-730.112	-538.575	-503.750
Stichtse Vecht	-27,13	-27,13	-27,13	0	0	0
Súdwest-Fryslân	37,50	45,20	46,60	-7.030.202	-6.337.210	-6.211.211
Terneuzen	37,50	45,20	46,60	-790.206	-370.841	-294.593
Terschelling	37,50	45,20	46,60	-522.412	-484.913	-478.095

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Texel	30,34	30,34	30,34	0	0	0
Teylingen	-37,50	-40,87	-40,87	127.263	0	0
Tholen	5,16	5,16	5,16	0	0	0
Tiel	23,45	23,45	23,45	0	0	0
Tilburg	37,50	45,20	46,60	-15.598.507	-13.889.515	-13.578.789
Tubbergen	-25,67	-25,67	-25,67	0	0	0
Twenterand	-37,50	-45,20	-46,60	681.063	421.581	374.402
Tynaarlo	-37,50	-45,20	-46,60	2.931.422	2.669.792	2.622.222
Tytsjerksteradiel	9,72	9,72	9,72	0	0	0
Uitgeest	-37,50	-45,20	-46,60	247.269	142.303	123.218
Uithoorn	-37,50	-45,20	-46,60	1.266.785	1.034.199	991.910
Urk	37,50	45,20	46,60	-2.895.496	-2.732.048	-2.702.330
Utrecht	-37,50	-45,20	-45,71	2.951.059	183.910	0
Utrechtse Heuvelrug	-37,50	-45,20	-46,60	3.762.013	3.377.429	3.307.505
Vaals	37,50	45,20	46,60	-1.167.699	-1.090.052	-1.075.934
Valkenburg aan de Geul	37,50	45,20	46,60	-568.176	-442.166	-419.255
Valkenswaard	37,50	45,20	46,60	-1.295.262	-1.054.860	-1.011.151
Veendam	-22,50	-27,12	-27,96	242.273	115.606	92.576
Veenendaal	-20,62	-20,62	-20,62	0	0	0
Veere	-6,41	-6,41	-6,41	0	0	0
Veldhoven	-31,59	-31,59	-31,59	0	0	0
Velsen	-23,71	-23,71	-23,71	0	0	0
Venlo	37,50	45,20	46,60	-11.736.760	-10.951.453	-10.808.669
Venray	37,50	45,20	46,60	-1.090.519	-753.929	-692.731
Vijfheerenlanden	-37,50	-45,20	-46,60	1.913.907	1.468.623	1.387.663
Vlaardingen	-22,50	-27,12	-27,96	471.465	129.936	67.840
Vlieland	37,50	45,20	46,60	-277.118	-267.924	-266.252
Vlissingen	37,50	45,20	46,60	-1.057.779	-716.222	-654.121
Voerendaal	37,50	45,20	46,60	-204.809	-108.821	-91.368
Voorne aan Zee	-24,63	-24,63	-24,63	0	0	0
Voorschoten	-37,50	-45,20	-46,60	2.625.361	2.427.856	2.391.946
Voorst	-6,82	-6,82	-6,82	0	0	0
Vught	-37,50	-45,20	-46,60	1.605.347	1.361.496	1.317.159
Waadhoeke	25,71	25,71	25,71	0	0	0
Waalre	-37,50	-45,20	-46,60	860.407	725.319	700.757
Waalwijk	37,50	45,20	46,60	-1.637.728	-1.261.852	-1.193.511
Waddinxveen	-37,50	-43,11	-43,11	170.847	0	0
Wageningen	37,50	38,14	38,14	-25.381	0	0
Wassenaar	3,64	3,64	3,64	0	0	0
Waterland	37,50	45,20	46,60	-700.726	-567.424	-543.187
Weert	37,50	45,20	46,60	-2.432.922	-2.047.837	-1.977.822
West Betuwe	11,94	11,94	11,94	0	0	0
West Maas en Waal	37,50	45,20	46,60	-1.035.310	-884.537	-857.123
Westerkwartier	-37,50	-45,20	-46,60	3.842.195	3.351.874	3.262.725
Westerveld	36,57	36,57	36,57	0	0	0

Ingroeipad en suppletie-uitkering						
	ingroeipad per inwoner			*Bedrag per gemeente*		
Gemeente	**2026**	**2027**	**2028**	**2026**	**2027**	**2028**
Westervoort	-22,50	-27,12	-27,96	1.697.324	1.627.960	1.615.348
Westerwolde	5,56	5,56	5,56	0	0	0
Westland	37,50	45,20	46,60	-5.789.962	-4.932.320	-4.776.385
Weststellingwerf	37,50	45,20	46,60	-1.967.606	-1.766.405	-1.729.823
Wierden	37,04	37,04	37,04	0	0	0
Wijchen	27,28	27,28	27,28	0	0	0
Wijdemeren	37,50	45,20	46,60	-519.781	-331.416	-297.168
Wijk bij Duurstede	-37,50	-45,20	-46,60	1.008.609	824.386	790.891
Winterswijk	37,50	45,20	46,60	-1.809.570	-1.586.101	-1.545.470
Woensdrecht	37,50	45,20	46,60	-887.041	-717.425	-686.586
Woerden	-37,50	-45,20	-46,60	1.554.859	1.149.115	1.075.343
Wormerland	27,99	27,99	27,99	0	0	0
Woudenberg	-37,50	-45,20	-46,60	1.059.284	954.263	935.169
Zaanstad	-7,71	-7,71	-7,71	0	0	0
Zaltbommel	-25,59	-25,59	-25,59	0	0	0
Zandvoort	-37,50	-45,20	-46,60	678.977	546.783	522.748
Zeewolde	-36,43	-36,43	-36,43	0	0	0
Zeist	-37,50	-45,20	-46,60	5.518.142	5.017.311	4.926.251
Zevenaar	35,78	35,78	35,78	0	0	0
Zoetermeer	-22,50	-27,12	-27,96	10.456.296	9.877.562	9.772.338
Zoeterwoude	-37,50	-45,20	-46,60	1.257.168	1.189.077	1.176.696
Zuidplas	-37,50	-45,20	-46,60	2.652.305	2.305.312	2.242.223
Zundert	-2,57	-2,57	-2,57	0	0	0
Zutphen	-22,50	-27,12	-27,96	3.549.649	3.327.377	3.286.963
Zwartewaterland	10,43	10,43	10,43	0	0	0
Zwijndrecht	-37,50	-45,20	-46,60	690.588	345.821	283.136
Zwolle	11,82	11,82	11,82	0	0	0

Bijlage 3.2-1 Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Aa en Hunze	23.320	9.000	32.320
Aalsmeer	33.879	9.000	42.879
Aalten	29.671	7.500	37.171
Achtkarspelen	55.065	10.500	65.565
Alblasserdam	29.671	7.500	37.171
Albrandswaard	19.044	6.000	25.044
Alkmaar	156.777	28.500	185.277
Almelo	148.359	28.500	176.859
Almere	245.795	57.000	302.795
Alphen aan den Rijn	137.733	28.500	166.233
Alphen-Chaam	4.276	0	4.276
Altena	36.021	13.500	49.521
Ameland	4.276	0	4.276
Amersfoort	235.169	69.000	304.169
Amstelveen	69.900	4.500	74.400
Amsterdam	2.608.328	535.500	3.143.828
Apeldoorn	264.839	52.500	317.339
Arnhem	396.228	69.000	465.228
Assen	97.503	31.500	129.003
Asten	14.835	4.500	19.335
Baarle-Nassau	4.276	0	4.276
Baarn	19.044	3.000	22.044
Barendrecht	50.856	10.500	61.356
Barneveld	50.856	18.000	68.856
Beek	12.694	1.500	14.194
Beekdaelen	44.506	12.000	56.506
Beesel	14.835	3.000	17.835
Berg en Dal	29.671	6.000	35.671
Bergeijk	8.485	1.500	9.985
Bergen (L.)	4.276	0	4.276
Bergen (NH.)	12.694	4.500	17.194
Bergen op Zoom	144.083	21.000	165.083
Berkelland	36.021	10.500	46.521
Bernheze	14.835	3.000	17.835
Best	50.856	15.000	65.856
Beuningen	25.462	12.000	37.462
Beverwijk	65.691	18.000	83.691
Bladel	4.276	0	4.276
Blaricum	29.671	10.500	40.171
Bloemendaal	4.276	0	4.276
Bodegraven-Reeuwijk	36.021	0	36.021
Boekel	4.276	0	4.276
Borger-Odoorn	33.879	6.000	39.879
Borne	8.485	0	8.485
Borsele	8.485	0	8.485

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Boxtel	55.065	12.000	67.065
Breda	220.401	40.500	260.901
Bronckhorst	33.879	12.000	45.879
Brummen	19.044	0	19.044
Brunssum	69.900	19.500	89.400
Bunnik	4.276	0	4.276
Bunschoten	23.320	1.500	24.820
Buren	14.835	3.000	17.835
Capelle aan den IJssel	59.341	13.500	72.841
Castricum	12.694	1.500	14.194
Coevorden	72.041	7.500	79.541
Cranendonck	8.485	0	8.485
Culemborg	44.506	13.500	58.006
Dalfsen	12.694	4.500	17.194
Dantumadiel	25.462	9.000	34.462
De Bilt	61.482	18.000	79.482
De Fryske Marren	44.506	15.000	59.506
De Ronde Venen	59.341	28.500	87.841
De Wolden	12.694	4.500	17.194
Delft	180.104	48.000	228.104
Den Helder	59.341	9.000	68.341
Deurne	23.320	7.500	30.820
Deventer	192.798	49.500	242.298
Diemen	19.044	3.000	22.044
Dijk en Waard	95.362	22.500	117.862
Dinkelland	12.694	3.000	15.694
Doesburg	33.879	1.500	35.379
Doetinchem	91.086	18.000	109.086
Dongen	40.297	19.500	59.797
Dordrecht	307.210	76.500	383.710
Drechterland	12.694	3.000	15.694
Drimmelen	12.694	0	12.694
Dronten	50.856	10.500	61.356
Druten	19.044	6.000	25.044
Duiven	19.044	6.000	25.044
Echt-Susteren	44.506	18.000	62.506
Edam-Volendam	12.694	3.000	15.694
Ede	112.338	36.000	148.338
Eemnes	4.276	0	4.276
Eemsdelta	84.735	15.000	99.735
Eersel	4.276	0	4.276
Eijsden-Margraten	4.276	0	4.276
Eindhoven	444.943	109.500	554.443
Elburg	4.276	0	4.276
Emmen	209.774	49.500	259.274

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Enkhuizen	36.021	10.500	46.521
Enschede	394.087	82.500	476.587
Epe	44.506	15.000	59.506
Ermelo	29.671	7.500	37.171
Etten-Leur	29.671	7.500	37.171
Geertruidenberg	14.835	1.500	16.335
Geldrop-Mierlo	50.856	4.500	55.356
Gemert-Bakel	36.021	10.500	46.521
Gennep	8.485	0	8.485
Gilze en Rijen	40.297	9.000	49.297
Goeree-Overflakkee	19.044	3.000	22.044
Goes	44.506	13.500	58.006
Goirle	25.462	1.500	26.962
Gooise Meren	40.297	6.000	46.297
Gorinchem	97.503	27.000	124.503
Gouda	228.818	30.000	258.818
Groningen	177.962	31.500	209.462
Gulpen-Wittem	4.276	0	4.276
Haaksbergen	19.044	0	19.044
Haarlem	379.251	87.000	466.251
Haarlemmermeer	95.362	6.000	101.362
Halderberge	55.065	10.500	65.565
Hardenberg	40.297	16.500	56.797
Harderwijk	105.921	25.500	131.421
Hardinxveld-Giessendam	29.671	4.500	34.171
Harlingen	12.694	3.000	15.694
Hattem	23.320	3.000	26.320
Heemskerk	44.506	3.000	47.506
Heemstede	4.276	0	4.276
Heerde	12.694	1.500	14.194
Heerenveen	36.021	3.000	39.021
Heerlen	220.401	36.000	256.401
Heeze-Leende	25.462	12.000	37.462
Heiloo	4.276	0	4.276
Hellendoorn	25.462	7.500	32.962
Helmond	292.442	69.000	361.442
Hendrik-Ido-Ambacht	29.671	0	29.671
Hengelo	120.756	19.500	140.256
Het Hogeland	55.065	6.000	61.065
Heumen	4.276	0	4.276
Heusden	48.715	13.500	62.215
Hillegom	29.671	3.000	32.671
Hilvarenbeek	4.276	0	4.276
Hilversum	137.733	33.000	170.733
Hoeksche Waard	59.341	21.000	80.341

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Hof van Twente	19.044	3.000	22.044
Hollands Kroon	29.671	6.000	35.671
Hoogeveen	120.756	36.000	156.756
Hoorn	184.380	42.000	226.380
Horst aan de Maas	12.694	0	12.694
Houten	19.044	0	19.044
Huizen	65.691	21.000	86.691
Hulst	23.320	6.000	29.320
IJsselstein	40.297	0	40.297
Kaag en Braassem	33.879	1.500	35.379
Kampen	69.900	12.000	81.900
Kapelle	4.276	0	4.276
Katwijk	50.856	16.500	67.356
Kerkrade	101.712	16.500	118.212
Koggenland	8.485	1.500	9.985
Krimpen aan den IJssel	29.671	4.500	34.171
Krimpenerwaard	55.065	6.000	61.065
Laarbeek	25.462	10.500	35.962
Land van Cuijk	76.318	22.500	98.818
Landgraaf	95.362	28.500	123.862
Landsmeer	4.276	0	4.276
Lansingerland	55.065	0	55.065
Laren	4.276	0	4.276
Leeuwarden	156.777	43.500	200.277
Leiden	216.124	10.500	226.624
Leiderdorp	25.462	4.500	29.962
Leidschendam-Voorburg	72.041	9.000	81.041
Lelystad	133.524	30.000	163.524
Leudal	25.462	4.500	29.962
Leusden	12.694	1.500	14.194
Lingewaard	36.021	7.500	43.521
Lisse	25.462	10.500	35.962
Lochem	29.671	15.000	44.671
Loon op Zand	14.835	3.000	17.835
Lopik	4.276	0	4.276
Losser	23.320	3.000	26.320
Maasdriel	23.320	9.000	32.320
Maasgouw	14.835	4.500	19.335
Maashorst	44.506	4.500	49.006
Maassluis	91.086	16.500	107.586
Maastricht	245.795	48.000	293.795
Medemblik	23.320	6.000	29.320
Meerssen	19.044	4.500	23.544
Meierijstad	50.856	15.000	65.856
Meppel	44.506	3.000	47.506

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Middelburg	48.715	7.500	56.215
Midden-Delfland	4.276	0	4.276
Midden-Drenthe	29.671	7.500	37.171
Midden-Groningen	158.918	48.000	206.918
Moerdijk	36.021	6.000	42.021
Molenlanden	19.044	3.000	22.044
Montferland	36.021	1.500	37.521
Montfoort	12.694	4.500	17.194
Mook en Middelaar	8.485	1.500	9.985
Neder-Betuwe	40.297	13.500	53.797
Nederweert	23.320	7.500	30.820
Nieuwegein	86.877	15.000	101.877
Nieuwkoop	23.320	7.500	30.820
Nijkerk	55.065	19.500	74.565
Nijmegen	328.463	66.000	394.463
Nissewaard	97.503	31.500	129.003
Noardeast-Fryslân	97.503	34.500	132.003
Noord-Beveland	12.694	3.000	15.694
Noordenveld	23.320	6.000	29.320
Noordoostpolder	55.065	10.500	65.565
Noordwijk	25.462	7.500	32.962
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	14.835	6.000	20.835
Nunspeet	19.044	3.000	22.044
Oegstgeest	14.835	6.000	20.835
Oirschot	4.276	0	4.276
Oisterwijk	19.044	4.500	23.544
Oldambt	91.086	15.000	106.086
Oldebroek	23.320	7.500	30.820
Oldenzaal	44.506	10.500	55.006
Olst-Wijhe	12.694	4.500	17.194
Ommen	12.694	3.000	15.694
Oost Gelre	23.320	9.000	32.320
Oosterhout	122.897	30.000	152.897
Ooststellingwerf	14.835	3.000	17.835
Oostzaan	2.372	0	2.372
Opmeer	4.276	0	4.276
Opsterland	23.320	0	23.320
Oss	188.589	39.000	227.589
Oude IJsselstreek	80.527	16.500	97.027
Ouder-Amstel	4.276	0	4.276
Oudewater	12.694	0	12.694
Overbetuwe	14.835	0	14.835
Papendrecht	50.856	12.000	62.856
Peel en Maas	36.021	13.500	49.521
Pekela	44.506	3.000	47.506

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Pijnacker-Nootdorp	65.691	18.000	83.691
Purmerend	144.083	40.500	184.583
Putten	33.879	7.500	41.379
Raalte	36.021	9.000	45.021
Reimerswaal	19.044	4.500	23.544
Renkum	40.297	10.500	50.797
Renswoude	2.372	0	2.372
Reusel-De Mierden	8.485	1.500	9.985
Rheden	80.527	13.500	94.027
Rhenen	29.671	6.000	35.671
Ridderkerk	65.691	16.500	82.191
Rijssen-Holten	33.879	15.000	48.879
Rijswijk	122.897	34.500	157.397
Roerdalen	14.835	0	14.835
Roermond	180.104	48.000	228.104
Roosendaal	137.733	13.500	151.233
Rotterdam	2.042.623	474.000	2.516.623
Rozendaal	2.372	0	2.372
Rucphen	25.462	9.000	34.462
Schagen	48.715	10.500	59.215
Scherpenzeel	4.276	0	4.276
Schiedam	169.545	27.000	196.545
Schiermonnikoog	4.276	0	4.276
Schouwen-Duiveland	23.320	6.000	29.320
's-Gravenhage	1.474.709	252.000	1.726.709
's-Hertogenbosch	281.816	67.500	349.316
Simpelveld	12.694	1.500	14.194
Sint-Michielsgestel	14.835	1.500	16.335
Sittard-Geleen	188.589	46.500	235.089
Sliedrecht	36.021	6.000	42.021
Sluis	14.835	6.000	20.835
Smallingerland	156.777	48.000	204.777
Soest	65.691	13.500	79.191
Someren	12.694	4.500	17.194
Son en Breugel	8.485	0	8.485
Stadskanaal	108.062	10.500	118.562
Staphorst	8.485	1.500	9.985
Stede Broec	23.320	7.500	30.820
Steenbergen	8.485	0	8.485
Steenwijkerland	44.506	6.000	50.506
Stein	33.879	7.500	41.379
Stichtse Vecht	55.065	4.500	59.565
Súdwest-Fryslân	69.900	6.000	75.900
Terneuzen	69.900	12.000	81.900
Terschelling	2.372	0	2.372

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Texel	4.276	0	4.276
Teylingen	12.694	1.500	14.194
Tholen	25.462	4.500	29.962
Tiel	101.712	27.000	128.712
Tilburg	379.251	94.500	473.751
Tubbergen	14.835	3.000	17.835
Twenterand	61.482	10.500	71.982
Tynaarlo	29.671	10.500	40.171
Tytsjerksteradiel	25.462	4.500	29.962
Uitgeest	4.276	0	4.276
Uithoorn	40.297	16.500	56.797
Urk	2.372	0	2.372
Utrecht	1.110.292	247.500	1.357.792
Utrechtse Heuvelrug	76.318	30.000	106.318
Vaals	12.694	3.000	15.694
Valkenburg aan de Geul	14.835	4.500	19.335
Valkenswaard	8.485	0	8.485
Veendam	61.482	10.500	71.982
Veenendaal	194.939	48.000	242.939
Veere	4.276	0	4.276
Veldhoven	48.715	21.000	69.715
Velsen	105.921	27.000	132.921
Venlo	245.795	58.500	304.295
Venray	48.715	0	48.715
Vijfheerenlanden	137.733	28.500	166.233
Vlaardingen	148.359	31.500	179.859
Vlieland	2.372	0	2.372
Vlissingen	48.715	7.500	56.215
Voerendaal	14.835	4.500	19.335
Voorne aan Zee	55.065	12.000	67.065
Voorschoten	12.694	1.500	14.194
Voorst	12.694	1.500	14.194
Vught	23.320	0	23.320
Waadhoeke	76.318	30.000	106.318
Waalre	12.694	3.000	15.694
Waalwijk	76.318	22.500	98.818
Waddinxveen	40.297	10.500	50.797
Wageningen	48.715	7.500	56.215
Wassenaar	36.021	13.500	49.521
Waterland	4.276	0	4.276
Weert	86.877	15.000	101.877
West Betuwe	36.021	10.500	46.521
West Maas en Waal	12.694	4.500	17.194
Westerkwartier	33.879	9.000	42.879
Westerveld	14.835	6.000	20.835

Decentralisatie-uitkering Alleenverdienersproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2023&2024 (aanvulling)**	**Totaalbedrag 2026**
Westervoort	25.462	7.500	32.962
Westerwolde	40.297	12.000	52.297
Westland	105.921	19.500	125.421
Weststellingwerf	40.297	10.500	50.797
Wierden	29.671	4.500	34.171
Wijchen	40.297	6.000	46.297
Wijdemeren	2.372	0	2.372
Wijk bij Duurstede	12.694	1.500	14.194
Winterswijk	25.462	4.500	29.962
Woensdrecht	14.835	3.000	17.835
Woerden	97.503	34.500	132.003
Wormerland	14.835	0	14.835
Woudenberg	12.694	1.500	14.194
Zaanstad	339.022	93.000	432.022
Zaltbommel	59.341	12.000	71.341
Zandvoort	12.694	0	12.694
Zeewolde	23.320	9.000	32.320
Zeist	180.104	37.500	217.604
Zevenaar	55.065	6.000	61.065
Zoetermeer	205.565	42.000	247.565
Zoeterwoude	2.372	0	2.372
Zuidplas	50.856	16.500	67.356
Zundert	14.835	1.500	16.335
Zutphen	76.318	15.000	91.318
Zwartewaterland	23.320	6.000	29.320
Zwijndrecht	122.897	36.000	158.897
Zwolle	192.798	57.000	249.798
Totaal	**27.498.296**	**6.012.000**	**33.510.296**

Bijlage 3.2-2 Decentralisatie-uitkering IBO Problematische schulden

Decentralisatie-uitkering IBO Problematische schulden			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Aa en Hunze	19.932	Boxtel	34.800
Aalsmeer	18.139	Breda	229.460
Aalten	22.991	Bronckhorst	23.066
Achtkarspelen	35.509	Brummen	18.391
Alblasserdam	20.890	Brunssum	42.565
Albrandswaard	20.763	Bunnik	7.639
Alkmaar	141.701	Bunschoten	12.407
Almelo	132.740	Buren	14.162
Almere	267.044	Capelle aan den IJssel	92.217
Alphen aan den Rijn	95.088	Castricum	21.536
Alphen-Chaam	4.678	Coevorden	40.206
Altena	39.769	Cranendonck	14.612
Ameland	1.797	Culemborg	27.004
Amersfoort	180.601	Dalfsen	17.348
Amstelveen	63.663	Dantumadiel	25.883
Amsterdam	1.721.945	De Bilt	31.724
Apeldoorn	198.583	De Fryske Marren	45.246
Arnhem	348.277	De Ronde Venen	26.026
Assen	107.812	De Wolden	14.922
Asten	12.131	Delft	149.048
Baarle-Nassau	5.825	Den Helder	82.732
Baarn	20.277	Deurne	27.609
Barendrecht	32.685	Deventer	149.980
Barneveld	39.989	Diemen	22.992
Beek	14.615	Dijk en Waard	73.164
Beekdaelen	28.020	Dinkelland	14.857
Beesel	12.723	Doesburg	15.455
Berg en Dal	40.802	Doetinchem	75.638
Bergeijk	10.957	Dongen	21.721
Bergen (L.)	10.284	Dordrecht	197.266
Bergen (NH.)	18.260	Drechterland	12.645
Bergen op Zoom	94.153	Drimmelen	15.684
Berkelland	38.788	Dronten	35.024
Bernheze	21.023	Druten	17.310
Best	22.748	Duiven	23.702
Beuningen	22.721	Echt-Susteren	27.079
Beverwijk	49.900	Edam-Volendam	18.520
Bladel	13.348	Ede	103.096
Blaricum	5.726	Eemnes	5.174
Bloemendaal	11.077	Eemsdelta	73.348
Bodegraven-Reeuwijk	21.600	Eersel	10.932
Boekel	7.534	Eijsden-Margraten	15.105
Borger-Odoorn	25.234	Eindhoven	363.373
Borne	18.554	Elburg	17.287
Borsele	15.456	Emmen	178.590

Decentralisatie-uitkering IBO Problematische schulden			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Enkhuizen	20.315	Hof van Twente	27.467
Enschede	310.144	Hollands Kroon	37.342
Epe	25.923	Hoogeveen	72.625
Ermelo	22.832	Hoorn	86.681
Etten-Leur	43.179	Horst aan de Maas	28.083
Geertruidenberg	20.786	Houten	30.710
Geldrop-Mierlo	37.862	Huizen	36.794
Gemert-Bakel	25.894	Hulst	20.454
Gennep	14.912	IJsselstein	28.068
Gilze en Rijen	22.584	Kaag en Braassem	18.683
Goeree-Overflakkee	35.802	Kampen	55.083
Goes	46.030	Kapelle	7.509
Goirle	19.180	Katwijk	52.161
Gooise Meren	42.427	Kerkrade	80.181
Gorinchem	48.840	Koggenland	13.960
Gouda	96.000	Krimpen aan den IJssel	31.498
Groningen	481.733	Krimpenerwaard	43.503
Gulpen-Wittem	10.549	Laarbeek	15.712
Haaksbergen	18.863	Land van Cuijk	73.226
Haarlem	175.338	Landgraaf	55.317
Haarlemmermeer	110.045	Landsmeer	6.864
Halderberge	27.678	Lansingerland	33.850
Hardenberg	57.481	Laren	5.592
Harderwijk	48.548	Leeuwarden	263.594
Hardinxveld-Giessendam	13.738	Leiden	161.008
Harlingen	25.153	Leiderdorp	20.124
Hattem	7.931	Leidschendam-Voorburg	86.869
Heemskerk	40.886	Lelystad	111.827
Heemstede	14.077	Leudal	23.751
Heerde	12.536	Leusden	19.426
Heerenveen	70.430	Lingewaard	32.502
Heerlen	201.329	Lisse	16.250
Heeze-Leende	7.197	Lochem	25.047
Heiloo	15.772	Loon op Zand	16.179
Hellendoorn	29.951	Lopik	9.042
Helmond	138.227	Losser	20.063
Hendrik-Ido-Ambacht	22.542	Maasdriel	16.575
Hengelo	122.849	Maasgouw	18.127
Het Hogeland	58.630	Maashorst	50.603
Heumen	13.374	Maassluis	42.177
Heusden	35.094	Maastricht	187.186
Hillegom	16.168	Medemblik	35.224
Hilvarenbeek	8.018	Meerssen	13.773
Hilversum	108.826	Meierijstad	64.445
Hoeksche Waard	57.463	Meppel	41.199

Decentralisatie-uitkering IBO Problematische schulden			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Middelburg	65.841	Pijnacker-Nootdorp	27.775
Midden-Delfland	10.007	Purmerend	90.276
Midden-Drenthe	28.943	Putten	15.161
Midden-Groningen	95.630	Raalte	26.618
Moerdijk	31.909	Reimerswaal	17.153
Molenlanden	26.721	Renkum	32.316
Montferland	30.505	Renswoude	2.550
Montfoort	6.750	Reusel-De Mierden	8.133
Mook en Middelaar	5.391	Rheden	54.143
Neder-Betuwe	17.486	Rhenen	15.776
Nederweert	10.702	Ridderkerk	52.994
Nieuwegein	68.442	Rijssen-Holten	25.849
Nieuwkoop	16.215	Rijswijk	75.778
Nijkerk	30.406	Roerdalen	18.260
Nijmegen	343.364	Roermond	92.790
Nissewaard	113.229	Roosendaal	101.357
Noardeast-Fryslân	57.390	Rotterdam	1.574.513
Noord-Beveland	5.949	Rozendaal	313
Noordenveld	28.523	Rucphen	20.900
Noordoostpolder	52.723	Schagen	32.339
Noordwijk	30.815	Scherpenzeel	5.605
Nuenen, Gerwen en Nede	16.084	Schiedam	116.046
Nunspeet	22.066	Schiermonnikoog	499
Oegstgeest	16.972	Schouwen-Duiveland	25.702
Oirschot	9.972	's-Gravenhage	1.102.930
Oisterwijk	21.719	's-Hertogenbosch	203.775
Oldambt	73.279	Simpelveld	9.149
Oldebroek	19.606	Sint-Michielsgestel	17.283
Oldenzaal	30.526	Sittard-Geleen	135.814
Olst-Wijhe	14.350	Sliedrecht	30.340
Ommen	15.304	Sluis	16.308
Oost Gelre	21.350	Smallingerland	92.408
Oosterhout	54.658	Soest	35.920
Ooststellingwerf	31.745	Someren	13.611
Oostzaan	5.440	Son en Breugel	10.520
Opmeer	8.293	Stadskanaal	53.250
Opsterland	29.213	Staphorst	10.112
Oss	116.102	Stede Broec	17.483
Oude IJsselstreek	42.491	Steenbergen	20.631
Ouder-Amstel	9.675	Steenwijkerland	50.680
Oudewater	5.846	Stein	20.966
Overbetuwe	36.311	Stichtse Vecht	40.638
Papendrecht	31.240	Súdwest-Fryslân	112.777
Peel en Maas	32.363	Terneuzen	61.279
Pekela	21.234	Terschelling	1.737

Decentralisatie-uitkering IBO Problematische schulden			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Texel	10.204	Waddinxveen	22.337
Teylingen	21.294	Wageningen	38.201
Tholen	20.935	Wassenaar	17.834
Tiel	59.703	Waterland	10.268
Tilburg	366.420	Weert	53.048
Tubbergen	10.724	West Betuwe	30.243
Twenterand	32.997	West Maas en Waal	13.351
Tynaarlo	26.114	Westerkwartier	54.659
Tytsjerksteradiel	34.901	Westerveld	16.230
Uitgeest	8.640	Westervoort	18.793
Uithoorn	21.894	Westerwolde	28.768
Urk	11.226	Westland	78.846
Utrecht	474.318	Weststellingwerf	28.877
Utrechtse Heuvelrug	34.640	Wierden	14.361
Vaals	14.799	Wijchen	39.828
Valkenburg aan de Geul	15.606	Wijdemeren	12.061
Valkenswaard	29.824	Wijk bij Duurstede	15.497
Veendam	46.191	Winterswijk	33.924
Veenendaal	67.131	Woensdrecht	16.487
Veere	10.784	Woerden	38.048
Veldhoven	34.745	Wormerland	13.209
Velsen	73.317	Woudenberg	6.974
Venlo	151.551	Zaanstad	184.859
Venray	48.110	Zaltbommel	21.445
Vijfheerenlanden	45.851	Zandvoort	19.979
Vlaardingen	120.059	Zeewolde	16.265
Vlieland	784	Zeist	65.840
Vlissingen	78.689	Zevenaar	49.275
Voerendaal	8.396	Zoetermeer	147.414
Voorne aan Zee	57.066	Zoeterwoude	4.280
Voorschoten	16.341	Zuidplas	29.519
Voorst	17.631	Zundert	14.286
Vught	22.986	Zutphen	76.928
Waadhoeke	53.780	Zwartewaterland	14.983
Waalre	9.282	Zwijndrecht	61.639
Waalwijk	49.370	Zwolle	192.502
		Totaal	**21.322.985**

Bijlage 3.2-3 Decentralisatie-uitkering Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp

Decentralisatie-uitkering Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Aa en Hunze	22.507	Boxtel	23.579
Aalsmeer	20.810	Breda	191.487
Aalten	25.633	Bronckhorst	28.669
Achtkarspelen	48.943	Brummen	17.327
Alblasserdam	20.631	Brunssum	52.873
Albrandswaard	14.022	Bunnik	6.788
Alkmaar	126.110	Bunschoten	10.316
Almelo	150.492	Buren	17.282
Almere	125.485	Capelle aan den IJssel	89.536
Alphen aan den Rijn	84.579	Castricum	15.808
Alphen-Chaam	6.029	Coevorden	38.449
Altena	38.717	Cranendonck	16.344
Ameland	2.903	Culemborg	22.596
Amersfoort	131.781	Dalfsen	16.523
Amstelveen	83.641	Dantumadiel	21.212
Amsterdam	1.629.201	De Bilt	40.280
Apeldoorn	159.066	De Fryske Marren	44.701
Arnhem	313.979	De Ronde Venen	25.454
Assen	80.292	De Wolden	17.997
Asten	12.504	Delft	159.870
Baarle-Nassau	6.520	Den Helder	86.410
Baarn	20.140	Deurne	26.079
Barendrecht	20.363	Deventer	138.435
Barneveld	32.108	Diemen	27.642
Beek	15.049	Dijk en Waard	41.397
Beekdaelen	37.958	Dinkelland	16.746
Beesel	13.442	Doesburg	18.845
Berg en Dal	43.049	Doetinchem	74.174
Bergeijk	11.030	Dongen	18.309
Bergen (L.)	10.360	Dordrecht	168.712
Bergen (NH.)	20.944	Drechterland	12.414
Bergen op Zoom	77.479	Drimmelen	17.461
Berkelland	42.379	Dronten	30.590
Bernheze	17.952	Druten	16.478
Best	20.319	Duiven	17.863
Beuningen	21.346	Echt-Susteren	32.912
Beverwijk	44.121	Edam-Volendam	22.462
Bladel	13.665	Ede	67.208
Blaricum	8.261	Eemnes	5.716
Bloemendaal	13.040	Eemsdelta	80.739
Bodegraven-Reeuwijk	19.113	Eersel	11.119
Boekel	4.912	Eijsden-Margraten	15.496
Borger-Odoorn	27.821	Eindhoven	359.931
Borne	18.756	Elburg	14.737
Borsele	11.298	Emmen	166.435

Decentralisatie-uitkering Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Enkhuizen	23.802	Hof van Twente	31.081
Enschede	327.912	Hollands Kroon	40.235
Epe	27.732	Hoogeveen	60.733
Ermelo	18.443	Hoorn	82.927
Etten-Leur	38.940	Horst aan de Maas	21.212
Geertruidenberg	17.818	Houten	19.961
Geldrop-Mierlo	41.441	Huizen	38.896
Gemert-Bakel	22.864	Hulst	20.497
Gennep	15.496	IJsselstein	24.338
Gilze en Rijen	25.990	Kaag en Braassem	19.292
Goeree-Overflakkee	38.628	Kampen	51.221
Goes	40.414	Kapelle	6.297
Goirle	20.676	Katwijk	37.601
Gooise Meren	56.580	Kerkrade	93.421
Gorinchem	47.291	Koggenland	10.852
Gouda	88.598	Krimpen aan den IJssel	20.721
Groningen	385.966	Krimpenerwaard	39.968
Gulpen-Wittem	14.067	Laarbeek	18.443
Haaksbergen	19.604	Land van Cuijk	75.827
Haarlem	202.874	Landgraaf	59.884
Haarlemmermeer	86.008	Landsmeer	10.137
Halderberge	28.669	Lansingerland	20.229
Hardenberg	46.845	Laren	11.298
Harderwijk	47.470	Leeuwarden	218.817
Hardinxveld-Giessendam	9.021	Leiden	144.240
Harlingen	19.202	Leiderdorp	16.791
Hattem	8.619	Leidschendam-Voorburg	99.003
Heemskerk	35.770	Lelystad	94.761
Heemstede	18.577	Leudal	24.963
Heerde	12.191	Leusden	14.915
Heerenveen	63.278	Lingewaard	25.856
Heerlen	246.057	Lisse	13.129
Heeze-Leende	8.395	Lochem	29.027
Heiloo	9.378	Loon op Zand	21.792
Hellendoorn	22.418	Lopik	8.172
Helmond	118.250	Losser	23.757
Hendrik-Ido-Ambacht	17.952	Maasdriel	15.094
Hengelo	122.448	Maasgouw	18.577
Het Hogeland	73.728	Maashorst	45.951
Heumen	10.316	Maassluis	40.682
Heusden	42.066	Maastricht	227.792
Hillegom	17.014	Medemblik	28.625
Hilvarenbeek	10.271	Meerssen	14.424
Hilversum	105.702	Meierijstad	50.015
Hoeksche Waard	55.553	Meppel	39.610

Decentralisatie-uitkering Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Middelburg	46.889	Pijnacker-Nootdorp	18.979
Midden-Delfland	9.958	Purmerend	61.224
Midden-Drenthe	25.588	Putten	18.175
Midden-Groningen	98.423	Raalte	25.052
Moerdijk	32.555	Reimerswaal	15.451
Molenlanden	27.508	Renkum	38.092
Montferland	30.590	Renswoude	2.188
Montfoort	6.654	Reusel-De Mierden	6.922
Mook en Middelaar	4.600	Rheden	73.728
Neder-Betuwe	17.148	Rhenen	13.576
Nederweert	15.005	Ridderkerk	46.711
Nieuwegein	53.588	Rijssen-Holten	23.757
Nieuwkoop	18.309	Rijswijk	76.943
Nijkerk	26.883	Roerdalen	17.416
Nijmegen	263.071	Roermond	96.770
Nissewaard	99.048	Roosendaal	88.911
Noardeast-Fryslân	54.526	Rotterdam	1.336.880
Noord-Beveland	5.805	Rozendaal	447
Noordenveld	32.242	Rucphen	24.740
Noordoostpolder	44.344	Schagen	34.921
Noordwijk	23.891	Scherpenzeel	5.850
Nuenen, Gerwen en Nede	13.576	Schiedam	132.496
Nunspeet	22.060	Schiermonnikoog	848
Oegstgeest	12.414	Schouwen-Duiveland	26.660
Oirschot	11.968	's-Gravenhage	891.521
Oisterwijk	25.856	's-Hertogenbosch	183.672
Oldambt	78.953	Simpelveld	14.424
Oldebroek	18.175	Sint-Michielsgestel	15.094
Oldenzaal	37.467	Sittard-Geleen	163.800
Olst-Wijhe	13.576	Sliedrecht	20.676
Ommen	12.459	Sluis	21.792
Oost Gelre	21.748	Smallingerland	88.420
Oosterhout	50.283	Soest	37.109
Ooststellingwerf	25.543	Someren	14.156
Oostzaan	6.207	Son en Breugel	8.217
Opmeer	7.234	Stadskanaal	59.036
Opsterland	33.805	Staphorst	7.279
Oss	92.617	Stede Broec	17.505
Oude IJsselstreek	37.243	Steenbergen	19.738
Ouder-Amstel	9.155	Steenwijkerland	49.569
Oudewater	6.788	Stein	19.024
Overbetuwe	40.012	Stichtse Vecht	42.826
Papendrecht	33.626	Súdwest-Fryslân	118.206
Peel en Maas	26.213	Terneuzen	57.741
Pekela	24.874	Terschelling	3.483

Decentralisatie-uitkering Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Texel	9.467	Waddinxveen	26.526
Teylingen	18.086	Wageningen	35.100
Tholen	20.497	Wassenaar	23.489
Tiel	51.623	Waterland	11.298
Tilburg	252.666	Weert	46.219
Tubbergen	15.451	West Betuwe	31.081
Twenterand	34.341	West Maas en Waal	10.048
Tynaarlo	22.864	Westerkwartier	64.930
Tytsjerksteradiel	30.902	Westerveld	14.335
Uitgeest	5.448	Westervoort	16.255
Uithoorn	21.837	Westerwolde	42.602
Urk	11.343	Westland	73.460
Utrecht	316.614	Weststellingwerf	29.429
Utrechtse Heuvelrug	36.350	Wierden	16.746
Vaals	23.043	Wijchen	38.494
Valkenburg aan de Geul	21.212	Wijdemeren	17.237
Valkenswaard	28.580	Wijk bij Duurstede	15.987
Veendam	49.211	Winterswijk	34.787
Veenendaal	70.959	Woensdrecht	18.041
Veere	11.298	Woerden	29.161
Veldhoven	28.625	Wormerland	12.593
Velsen	82.346	Woudenberg	5.761
Venlo	128.744	Zaanstad	184.163
Venray	35.591	Zaltbommel	17.952
Vijfheerenlanden	40.995	Zandvoort	32.599
Vlaardingen	107.577	Zeewolde	10.271
Vlieland	804	Zeist	76.496
Vlissingen	62.206	Zevenaar	54.436
Voerendaal	11.789	Zoetermeer	142.811
Voorne aan Zee	56.356	Zoeterwoude	3.796
Voorschoten	19.426	Zuidplas	32.555
Voorst	21.078	Zundert	14.379
Vught	25.410	Zutphen	67.610
Waadhoeke	58.232	Zwartewaterland	15.764
Waalre	12.682	Zwijndrecht	60.286
Waalwijk	52.427	Zwolle	136.068
		Totaal	**19.652.896**

Bijlage 3.2-4 Decentralisatie-uitkering Aanpak overlast asielzoekers

Decentralisatie-uitkering Aanpak overlast asielzoekers			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Aa en Hunze	25.000	Hoorn	25.000
Alkmaar	25.000	Huizen	50.000
Almelo	50.000	Kampen	34.000
Almere	150.000	Laarbeek	25.000
Amersfoort	100.000	Land van Cuijk	432.429
Amstelveen	75.000	Leusden	75.000
Amsterdam	200.000	Losser	25.000
Apeldoorn	100.000	Maastricht	100.000
Arnhem	300.000	Medemblik	50.000
Assen	150.000	Meierijstad	50.000
Baarn	50.000	Middelburg	100.000
Berkelland	25.000	Midden-Drenthe	25.000
Breda	125.000	Nieuwegein	25.000
Bronckhorst	25.000	Nijkerk	50.000
Cranendonck	225.000	Nijmegen	100.000
Delft	50.000	Oosterhout	75.000
Den Helder	100.000	Opmeer	50.000
Deventer	74.000	Rijssen-Holten	50.000
Dijk en Waard	100.000	Rotterdam	200.000
Dongen	50.000	Schagen	50.000
Echt-Susteren	75.000	's-Gravenhage	200.000
Ede	25.000	's-Hertogenbosch	150.000
Eemsdelta	50.000	Simpelveld	30.000
Eijsden-Margraten	75.000	Smallingerland	100.000
Eindhoven	100.000	Someren	25.000
Emmen	100.000	Stadskanaal	50.000
Etten-Leur	60.000	Tilburg	25.000
Gilze en Rijen	150.000	Utrecht	1.377.750
Goes	75.000	Velsen	100.000
Goirle	50.000	Waadhoeke	50.000
Groningen	2.188.000	Wassenaar	150.000
Haaksbergen	50.000	Waterland	75.000
Haarlem	150.000	Westerwolde	3.224.739
Hardenberg	27.850	Zaanstad	200.000
Heerlen	96.973	Zeewolde	17.040
Heeze-Leende	50.000	Zundert	75.000
Hengelo	50.000	Zwolle	50.000
Hof van Twente	75.000	**Totaal**	**12.937.781**

Bijlage 3.2-5 Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Aa en Hunze	11.787	0	0	11.787
Aalsmeer	15.092	0	0	15.092
Aalten	14.834	0	0	14.834
Achtkarspelen	18.354	0	0	18.354
Alblasserdam	12.604	0	0	12.604
Albrandswaard	12.293	0	0	12.293
Alkmaar	58.699	75.000	0	133.699
Almelo	58.658	0	0	58.658
Almere	179.462	75.000	0	254.462
Alphen aan den Rijn	62.111	0	0	62.111
Alphen-Chaam	3.022	0	0	3.022
Altena	25.080	0	0	25.080
Ameland	1.679	0	0	1.679
Amersfoort	101.360	75.000	0	176.360
Amstelveen	30.391	0	0	30.391
Amsterdam	545.736	75.000	0	620.736
Apeldoorn	108.114	75.000	0	183.114
Arnhem	114.600	75.000	0	189.600
Assen	48.213	0	0	48.213
Asten	7.035	0	0	7.035
Baarle-Nassau	2.633	0	0	2.633
Baarn	10.201	0	0	10.201
Barendrecht	27.178	0	0	27.178
Barneveld	33.609	0	0	33.609
Beek	5.236	0	0	5.236
Beekdaelen	12.586	0	0	12.586
Beesel	5.533	0	0	5.533
Berg en Dal	14.344	0	0	14.344
Bergeijk	6.905	0	0	6.905
Bergen (L.)	6.065	0	0	6.065
Bergen (NH.)	10.419	0	0	10.419
Bergen op Zoom	39.474	0	0	39.474
Berkelland	22.555	0	0	22.555
Bernheze	14.932	0	0	14.932
Best	13.774	0	0	13.774
Beuningen	12.966	0	0	12.966
Beverwijk	28.898	0	0	28.898
Bladel	8.302	0	0	8.302
Blaricum	3.610	0	0	3.610
Bloemendaal	5.258	0	0	5.258
Bodegraven-Reeuwijk	17.148	0	0	17.148
Boekel	4.034	0	0	4.034
Borger-Odoorn	13.517	0	0	13.517
Borne	12.045	0	0	12.045
Borsele	9.900	0	0	9.900

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Boxtel	20.779	0	0	20.779
Breda	103.693	75.000	0	178.693
Bronckhorst	17.933	0	0	17.933
Brummen	10.503	0	0	10.503
Brunssum	16.266	0	0	16.266
Bunnik	4.875	0	0	4.875
Bunschoten	10.973	0	0	10.973
Buren	11.466	0	0	11.466
Capelle aan den IJssel	52.371	0	0	52.371
Castricum	13.018	0	0	13.018
Coevorden	21.087	0	0	21.087
Cranendonck	6.244	0	0	6.244
Culemborg	16.175	0	0	16.175
Dalfsen	14.248	0	0	14.248
Dantumadiel	11.567	0	0	11.567
De Bilt	15.077	0	0	15.077
De Fryske Marren	31.296	0	0	31.296
De Ronde Venen	18.739	0	0	18.739
De Wolden	11.805	0	0	11.805
Delft	57.165	0	0	57.165
Den Helder	45.440	0	0	45.440
Deurne	14.723	0	0	14.723
Deventer	65.920	0	0	65.920
Diemen	14.010	0	0	14.010
Dijk en Waard	50.953	0	0	50.953
Dinkelland	12.189	0	0	12.189
Doesburg	7.922	0	0	7.922
Doetinchem	38.648	75.000	0	113.648
Dongen	11.067	0	0	11.067
Dordrecht	83.584	75.000	0	158.584
Drechterland	8.024	0	0	8.024
Drimmelen	11.559	0	0	11.559
Dronten	27.471	0	0	27.471
Druten	7.808	0	0	7.808
Duiven	11.497	0	0	11.497
Echt-Susteren	9.954	0	0	9.954
Edam-Volendam	14.026	0	0	14.026
Ede	67.509	75.000	0	142.509
Eemnes	4.318	0	0	4.318
Eemsdelta	31.935	0	0	31.935
Eersel	6.951	0	0	6.951
Eijsden-Margraten	7.624	0	0	7.624
Eindhoven	108.567	75.000	0	183.567
Elburg	12.025	0	0	12.025
Emmen	72.047	75.000	0	147.047

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Enkhuizen	10.894	0	0	10.894
Enschede	106.411	75.000	0	181.411
Epe	14.812	0	0	14.812
Ermelo	12.550	0	0	12.550
Etten-Leur	24.236	0	0	24.236
Geertruidenberg	10.834	0	0	10.834
Geldrop-Mierlo	17.661	0	0	17.661
Gemert-Bakel	11.383	0	0	11.383
Gennep	7.406	0	0	7.406
Gilze en Rijen	13.061	0	0	13.061
Goeree-Overflakkee	23.519	0	0	23.519
Goes	20.434	75.000	0	95.434
Goirle	8.797	0	0	8.797
Gooise Meren	19.964	0	0	19.964
Gorinchem	20.980	75.000	0	95.980
Gouda	45.559	75.000	0	120.559
Groningen	128.449	75.000	0	203.449
Gulpen-Wittem	4.406	0	0	4.406
Haaksbergen	12.166	0	0	12.166
Haarlem	78.630	75.000	0	153.630
Haarlemmermeer	94.684	0	0	94.684
Halderberge	15.290	0	0	15.290
Hardenberg	37.525	0	0	37.525
Harderwijk	27.606	0	0	27.606
Hardinxveld-Giessendam	7.398	0	0	7.398
Harlingen	10.532	0	0	10.532
Hattem	5.655	0	0	5.655
Heemskerk	23.150	0	0	23.150
Heemstede	6.460	0	0	6.460
Heerde	8.998	0	0	8.998
Heerenveen	32.619	0	0	32.619
Heerlen	63.835	75.000	0	138.835
Heeze-Leende	4.776	0	0	4.776
Heiloo	8.753	0	0	8.753
Hellendoorn	19.500	0	0	19.500
Helmond	60.562	75.000	0	135.562
Hendrik-Ido-Ambacht	15.690	0	0	15.690
Hengelo	57.067	0	0	57.067
Het Hogeland	30.221	0	0	30.221
Heumen	5.709	0	0	5.709
Heusden	20.234	0	0	20.234
Hillegom	11.985	0	0	11.985
Hilvarenbeek	4.921	0	0	4.921
Hilversum	46.994	75.000	0	121.994
Hoeksche Waard	38.381	0	0	38.381

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Hof van Twente	17.007	0	0	17.007
Hollands Kroon	29.042	0	0	29.042
Hoogeveen	38.689	0	0	38.689
Hoorn	45.750	0	0	45.750
Horst aan de Maas	19.119	0	0	19.119
Houten	19.378	0	0	19.378
Huizen	20.105	0	0	20.105
Hulst	10.600	0	0	10.600
IJsselstein	17.094	0	0	17.094
Kaag en Braassem	14.006	0	0	14.006
Kampen	30.665	0	0	30.665
Kapelle	5.611	0	0	5.611
Katwijk	38.631	0	0	38.631
Kerkrade	26.233	0	0	26.233
Koggenland	10.970	0	0	10.970
Krimpen aan den IJssel	18.508	0	0	18.508
Krimpenerwaard	29.748	0	0	29.748
Laarbeek	7.441	0	0	7.441
Land van Cuijk	38.995	0	0	38.995
Landgraaf	19.881	0	0	19.881
Landsmeer	4.445	0	0	4.445
Lansingerland	29.514	0	0	29.514
Laren	2.281	0	0	2.281
Leeuwarden	112.002	75.000	0	187.002
Leiden	56.272	75.000	0	131.272
Leiderdorp	12.284	0	0	12.284
Leidschendam-Voorburg	37.816	0	0	37.816
Lelystad	72.951	0	0	72.951
Leudal	12.685	0	0	12.685
Leusden	13.564	0	0	13.564
Lingewaard	21.848	0	0	21.848
Lisse	13.044	0	0	13.044
Lochem	15.348	0	0	15.348
Loon op Zand	9.096	0	0	9.096
Lopik	7.116	0	0	7.116
Losser	13.210	0	0	13.210
Maasdriel	11.805	0	0	11.805
Maasgouw	7.079	0	0	7.079
Maashorst	31.096	0	0	31.096
Maassluis	24.843	0	0	24.843
Maastricht	53.368	0	0	53.368
Medemblik	25.107	0	0	25.107
Meerssen	6.723	0	0	6.723
Meierijstad	41.821	0	0	41.821
Meppel	18.911	0	0	18.911

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Middelburg	27.549	0	0	27.549
Midden-Delfland	8.369	0	0	8.369
Midden-Drenthe	17.359	0	0	17.359
Midden-Groningen	43.495	0	0	43.495
Moerdijk	15.907	0	0	15.907
Molenlanden	19.134	0	0	19.134
Montferland	18.619	0	0	18.619
Montfoort	6.957	0	0	6.957
Mook en Middelaar	2.456	0	0	2.456
Neder-Betuwe	12.290	0	0	12.290
Nederweert	5.521	0	0	5.521
Nieuwegein	29.274	0	0	29.274
Nieuwkoop	12.840	0	0	12.840
Nijkerk	22.275	0	0	22.275
Nijmegen	86.439	75.000	0	161.439
Nissewaard	67.426	0	0	67.426
Noardeast-Fryslân	29.173	0	0	29.173
Noord-Beveland	2.491	0	0	2.491
Noordenveld	13.661	0	0	13.661
Noordoostpolder	32.311	0	0	32.311
Noordwijk	17.218	0	0	17.218
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	7.359	0	0	7.359
Nunspeet	14.204	0	0	14.204
Oegstgeest	7.915	0	0	7.915
Oirschot	7.409	0	0	7.409
Oisterwijk	13.806	0	0	13.806
Oldambt	27.817	0	0	27.817
Oldebroek	12.582	0	0	12.582
Oldenzaal	18.347	0	0	18.347
Olst-Wijhe	9.768	0	0	9.768
Ommen	9.791	0	0	9.791
Oost Gelre	17.335	0	0	17.335
Oosterhout	30.349	0	0	30.349
Ooststellingwerf	12.686	0	0	12.686
Oostzaan	4.837	0	0	4.837
Opmeer	5.803	0	0	5.803
Opsterland	16.694	0	0	16.694
Oss	50.736	0	0	50.736
Oude IJsselstreek	21.784	0	0	21.784
Ouder-Amstel	6.026	0	0	6.026
Oudewater	4.049	0	0	4.049
Overbetuwe	21.556	0	0	21.556
Papendrecht	18.706	0	0	18.706
Peel en Maas	15.884	0	0	15.884
Pekela	8.209	0	0	8.209

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Pijnacker-Nootdorp	27.811	0	0	27.811
Purmerend	55.685	0	0	55.685
Putten	10.911	0	0	10.911
Raalte	19.239	0	0	19.239
Reimerswaal	14.657	0	0	14.657
Renkum	10.100	0	0	10.100
Renswoude	2.132	0	0	2.132
Reusel-De Mierden	5.057	0	0	5.057
Rheden	23.887	0	0	23.887
Rhenen	9.077	0	0	9.077
Ridderkerk	28.455	0	0	28.455
Rijssen-Holten	21.241	0	0	21.241
Rijswijk	28.666	0	0	28.666
Roerdalen	6.635	0	0	6.635
Roermond	33.363	75.000	0	108.363
Roosendaal	43.922	0	0	43.922
Rotterdam	564.344	75.000	0	639.344
Rozendaal	1.058	0	0	1.058
Rucphen	9.256	0	0	9.256
Schagen	24.952	0	0	24.952
Scherpenzeel	4.052	0	0	4.052
Schiedam	62.604	0	0	62.604
Schiermonnikoog	1.069	0	0	1.069
Schouwen-Duiveland	14.795	0	0	14.795
's-Gravenhage	417.593	75.000	0	492.593
's-Hertogenbosch	82.469	75.000	0	157.469
Simpelveld	4.257	0	0	4.257
Sint-Michielsgestel	11.261	0	0	11.261
Sittard-Geleen	44.066	0	0	44.066
Sliedrecht	15.815	0	0	15.815
Sluis	7.784	0	0	7.784
Smallingerland	42.135	0	0	42.135
Soest	24.310	0	0	24.310
Someren	6.948	0	0	6.948
Son en Breugel	5.356	0	0	5.356
Stadskanaal	20.511	0	0	20.511
Staphorst	8.412	0	0	8.412
Stede Broec	12.890	0	0	12.890
Steenbergen	14.181	0	0	14.181
Steenwijkerland	25.075	0	0	25.075
Stein	7.866	0	0	7.866
Stichtse Vecht	25.962	0	0	25.962
Súdwest-Fryslân	59.527	0	0	59.527
Terneuzen	28.324	0	0	28.324
Terschelling	1.626	0	0	1.626

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Texel	4.653	0	0	4.653
Teylingen	17.880	0	0	17.880
Tholen	14.944	0	0	14.944
Tiel	27.405	75.000	0	102.405
Tilburg	134.005	75.000	0	209.005
Tubbergen	7.736	0	0	7.736
Twenterand	21.916	0	0	21.916
Tynaarlo	13.406	0	0	13.406
Tytsjerksteradiel	17.324	0	0	17.324
Uitgeest	6.841	0	0	6.841
Uithoorn	16.353	0	0	16.353
Urk	17.075	0	0	17.075
Utrecht	171.436	75.000	0	246.436
Utrechtse Heuvelrug	17.702	0	0	17.702
Vaals	3.528	0	0	3.528
Valkenburg aan de Geul	5.228	0	0	5.228
Valkenswaard	12.785	0	0	12.785
Veendam	21.366	0	0	21.366
Veenendaal	39.501	0	0	39.501
Veere	6.733	0	0	6.733
Veldhoven	17.948	0	0	17.948
Velsen	45.254	0	0	45.254
Venlo	59.155	75.000	0	134.155
Venray	22.335	0	0	22.335
Vijfheerenlanden	29.498	0	0	29.498
Vlaardingen	59.782	0	0	59.782
Vlieland	1.079	0	0	1.079
Vlissingen	28.087	0	0	28.087
Voerendaal	4.105	0	0	4.105
Voorne aan Zee	42.662	0	0	42.662
Voorschoten	9.473	0	0	9.473
Voorst	11.256	0	0	11.256
Vught	11.604	0	0	11.604
Waadhoeke	29.210	0	0	29.210
Waalre	5.152	0	0	5.152
Waalwijk	26.040	0	0	26.040
Waddinxveen	16.701	0	0	16.701
Wageningen	15.104	0	0	15.104
Wassenaar	9.815	0	0	9.815
Waterland	6.543	0	0	6.543
Weert	22.023	0	0	22.023
West Betuwe	23.406	0	0	23.406
West Maas en Waal	7.826	0	0	7.826
Westerkwartier	32.992	0	0	32.992
Westerveld	7.463	0	0	7.463

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2026**
Westervoort	8.552	0	0	8.552
Westerwolde	14.770	0	0	14.770
Westland	56.355	0	0	56.355
Weststellingwerf	16.010	0	0	16.010
Wierden	9.856	0	0	9.856
Wijchen	19.611	0	0	19.611
Wijdemeren	8.116	0	0	8.116
Wijk bij Duurstede	9.483	0	0	9.483
Winterswijk	17.904	0	0	17.904
Woensdrecht	10.448	0	0	10.448
Woerden	24.059	0	0	24.059
Wormerland	8.286	0	0	8.286
Woudenberg	6.379	0	0	6.379
Zaanstad	107.804	75.000	0	182.804
Zaltbommel	14.524	0	0	14.524
Zandvoort	7.635	0	0	7.635
Zeewolde	12.884	0	0	12.884
Zeist	29.920	0	0	29.920
Zevenaar	20.847	0	0	20.847
Zoetermeer	97.898	75.000	0	172.898
Zoeterwoude	3.780	0	0	3.780
Zuidplas	23.364	0	0	23.364
Zundert	9.481	0	0	9.481
Zutphen	35.509	0	0	35.509
Zwartewaterland	11.084	0	0	11.084
Zwijndrecht	29.942	0	0	29.942
Zwolle	75.723	75.000	0	150.723
Totaal	**9.900.000**	**2.625.000**	**0**	**12.525.002**

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Aa en Hunze	11.787	0	0	11.787
Aalsmeer	15.092	0	0	15.092
Aalten	14.834	0	0	14.834
Achtkarspelen	18.354	0	0	18.354
Alblasserdam	12.604	0	0	12.604
Albrandswaard	12.293	0	0	12.293
Alkmaar	58.699	75.000	125.748	259.446
Almelo	58.658	0	0	58.658
Almere	179.462	75.000	93.966	348.428
Alphen aan den Rijn	62.111	0	0	62.111
Alphen-Chaam	3.022	0	0	3.022
Altena	25.080	0	0	25.080
Ameland	1.679	0	0	1.679
Amersfoort	101.360	75.000	60.188	236.549
Amstelveen	30.391	0	0	30.391
Amsterdam	545.736	75.000	389.721	1.010.456
Apeldoorn	108.114	75.000	123.694	306.808
Arnhem	114.600	75.000	113.710	303.310
Assen	48.213	0	0	48.213
Asten	7.035	0	0	7.035
Baarle-Nassau	2.633	0	0	2.633
Baarn	10.201	0	0	10.201
Barendrecht	27.178	0	0	27.178
Barneveld	33.609	0	0	33.609
Beek	5.236	0	0	5.236
Beekdaelen	12.586	0	0	12.586
Beesel	5.533	0	0	5.533
Berg en Dal	14.344	0	0	14.344
Bergeijk	6.905	0	0	6.905
Bergen (L.)	6.065	0	0	6.065
Bergen (NH.)	10.419	0	0	10.419
Bergen op Zoom	39.474	0	0	39.474
Berkelland	22.555	0	0	22.555
Bernheze	14.932	0	0	14.932
Best	13.774	0	0	13.774
Beuningen	12.966	0	0	12.966
Beverwijk	28.898	0	0	28.898
Bladel	8.302	0	0	8.302
Blaricum	3.610	0	0	3.610
Bloemendaal	5.258	0	0	5.258
Bodegraven-Reeuwijk	17.148	0	0	17.148
Boekel	4.034	0	0	4.034
Borger-Odoorn	13.517	0	0	13.517
Borne	12.045	0	0	12.045
Borsele	9.900	0	0	9.900

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Boxtel	20.779	0	0	20.779
Breda	103.693	75.000	143.756	322.449
Bronckhorst	17.933	0	0	17.933
Brummen	10.503	0	0	10.503
Brunssum	16.266	0	0	16.266
Bunnik	4.875	0	0	4.875
Bunschoten	10.973	0	0	10.973
Buren	11.466	0	0	11.466
Capelle aan den IJssel	52.371	0	0	52.371
Castricum	13.018	0	0	13.018
Coevorden	21.087	0	0	21.087
Cranendonck	6.244	0	0	6.244
Culemborg	16.175	0	0	16.175
Dalfsen	14.248	0	0	14.248
Dantumadiel	11.567	0	0	11.567
De Bilt	15.077	0	0	15.077
De Fryske Marren	31.296	0	0	31.296
De Ronde Venen	18.739	0	0	18.739
De Wolden	11.805	0	0	11.805
Delft	57.165	0	0	57.165
Den Helder	45.440	0	0	45.440
Deurne	14.723	0	0	14.723
Deventer	65.920	0	0	65.920
Diemen	14.010	0	0	14.010
Dijk en Waard	50.953	0	0	50.953
Dinkelland	12.189	0	0	12.189
Doesburg	7.922	0	0	7.922
Doetinchem	38.648	75.000	57.182	170.830
Dongen	11.067	0	0	11.067
Dordrecht	83.584	75.000	74.331	232.915
Drechterland	8.024	0	0	8.024
Drimmelen	11.559	0	0	11.559
Dronten	27.471	0	0	27.471
Druten	7.808	0	0	7.808
Duiven	11.497	0	0	11.497
Echt-Susteren	9.954	0	0	9.954
Edam-Volendam	14.026	0	0	14.026
Ede	67.509	75.000	60.100	202.609
Eemnes	4.318	0	0	4.318
Eemsdelta	31.935	0	0	31.935
Eersel	6.951	0	0	6.951
Eijsden-Margraten	7.624	0	0	7.624
Eindhoven	108.567	75.000	107.797	291.363
Elburg	12.025	0	0	12.025
Emmen	72.047	75.000	71.101	218.149

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Enkhuizen	10.894	0	0	10.894
Enschede	106.411	75.000	159.664	341.075
Epe	14.812	0	0	14.812
Ermelo	12.550	0	0	12.550
Etten-Leur	24.236	0	0	24.236
Geertruidenberg	10.834	0	0	10.834
Geldrop-Mierlo	17.661	0	0	17.661
Gemert-Bakel	11.383	0	0	11.383
Gennep	7.406	0	0	7.406
Gilze en Rijen	13.061	0	0	13.061
Goeree-Overflakkee	23.519	0	0	23.519
Goes	20.434	75.000	77.186	172.620
Goirle	8.797	0	0	8.797
Gooise Meren	19.964	0	0	19.964
Gorinchem	20.980	75.000	23.990	119.970
Gouda	45.559	75.000	36.114	156.674
Groningen	128.449	75.000	229.783	433.232
Gulpen-Wittem	4.406	0	0	4.406
Haaksbergen	12.166	0	0	12.166
Haarlem	78.630	75.000	75.460	229.091
Haarlemmermeer	94.684	0	0	94.684
Halderberge	15.290	0	0	15.290
Hardenberg	37.525	0	0	37.525
Harderwijk	27.606	0	0	27.606
Hardinxveld-Giessendam	7.398	0	0	7.398
Harlingen	10.532	0	0	10.532
Hattem	5.655	0	0	5.655
Heemskerk	23.150	0	0	23.150
Heemstede	6.460	0	0	6.460
Heerde	8.998	0	0	8.998
Heerenveen	32.619	0	0	32.619
Heerlen	63.835	75.000	167.810	306.645
Heeze-Leende	4.776	0	0	4.776
Heiloo	8.753	0	0	8.753
Hellendoorn	19.500	0	0	19.500
Helmond	60.562	75.000	53.560	189.122
Hendrik-Ido-Ambacht	15.690	0	0	15.690
Hengelo	57.067	0	0	57.067
Het Hogeland	30.221	0	0	30.221
Heumen	5.709	0	0	5.709
Heusden	20.234	0	0	20.234
Hillegom	11.985	0	0	11.985
Hilvarenbeek	4.921	0	0	4.921
Hilversum	46.994	75.000	42.487	164.481
Hoeksche Waard	38.381	0	0	38.381

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Hof van Twente	17.007	0	0	17.007
Hollands Kroon	29.042	0	0	29.042
Hoogeveen	38.689	0	0	38.689
Hoorn	45.750	0	0	45.750
Horst aan de Maas	19.119	0	0	19.119
Houten	19.378	0	0	19.378
Huizen	20.105	0	0	20.105
Hulst	10.600	0	0	10.600
IJsselstein	17.094	0	0	17.094
Kaag en Braassem	14.006	0	0	14.006
Kampen	30.665	0	0	30.665
Kapelle	5.611	0	0	5.611
Katwijk	38.631	0	0	38.631
Kerkrade	26.233	0	0	26.233
Koggenland	10.970	0	0	10.970
Krimpen aan den IJssel	18.508	0	0	18.508
Krimpenerwaard	29.748	0	0	29.748
Laarbeek	7.441	0	0	7.441
Land van Cuijk	38.995	0	0	38.995
Landgraaf	19.881	0	0	19.881
Landsmeer	4.445	0	0	4.445
Lansingerland	29.514	0	0	29.514
Laren	2.281	0	0	2.281
Leeuwarden	112.002	75.000	179.244	366.246
Leiden	56.272	75.000	92.353	223.625
Leiderdorp	12.284	0	0	12.284
Leidschendam-Voorburg	37.816	0	0	37.816
Lelystad	72.951	0	0	72.951
Leudal	12.685	0	0	12.685
Leusden	13.564	0	0	13.564
Lingewaard	21.848	0	0	21.848
Lisse	13.044	0	0	13.044
Lochem	15.348	0	0	15.348
Loon op Zand	9.096	0	0	9.096
Lopik	7.116	0	0	7.116
Losser	13.210	0	0	13.210
Maasdriel	11.805	0	0	11.805
Maasgouw	7.079	0	0	7.079
Maashorst	31.096	0	0	31.096
Maassluis	24.843	0	0	24.843
Maastricht	53.368	0	0	53.368
Medemblik	25.107	0	0	25.107
Meerssen	6.723	0	0	6.723
Meierijstad	41.821	0	0	41.821
Meppel	18.911	0	0	18.911

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Middelburg	27.549	0	0	27.549
Midden-Delfland	8.369	0	0	8.369
Midden-Drenthe	17.359	0	0	17.359
Midden-Groningen	43.495	0	0	43.495
Moerdijk	15.907	0	0	15.907
Molenlanden	19.134	0	0	19.134
Montferland	18.619	0	0	18.619
Montfoort	6.957	0	0	6.957
Mook en Middelaar	2.456	0	0	2.456
Neder-Betuwe	12.290	0	0	12.290
Nederweert	5.521	0	0	5.521
Nieuwegein	29.274	0	0	29.274
Nieuwkoop	12.840	0	0	12.840
Nijkerk	22.275	0	0	22.275
Nijmegen	86.439	75.000	94.638	256.077
Nissewaard	67.426	0	0	67.426
Noardeast-Fryslân	29.173	0	0	29.173
Noord-Beveland	2.491	0	0	2.491
Noordenveld	13.661	0	0	13.661
Noordoostpolder	32.311	0	0	32.311
Noordwijk	17.218	0	0	17.218
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	7.359	0	0	7.359
Nunspeet	14.204	0	0	14.204
Oegstgeest	7.915	0	0	7.915
Oirschot	7.409	0	0	7.409
Oisterwijk	13.806	0	0	13.806
Oldambt	27.817	0	0	27.817
Oldebroek	12.582	0	0	12.582
Oldenzaal	18.347	0	0	18.347
Olst-Wijhe	9.768	0	0	9.768
Ommen	9.791	0	0	9.791
Oost Gelre	17.335	0	0	17.335
Oosterhout	30.349	0	0	30.349
Ooststellingwerf	12.686	0	0	12.686
Oostzaan	4.837	0	0	4.837
Opmeer	5.803	0	0	5.803
Opsterland	16.694	0	0	16.694
Oss	50.736	0	0	50.736
Oude IJsselstreek	21.784	0	0	21.784
Ouder-Amstel	6.026	0	0	6.026
Oudewater	4.049	0	0	4.049
Overbetuwe	21.556	0	0	21.556
Papendrecht	18.706	0	0	18.706
Peel en Maas	15.884	0	0	15.884
Pekela	8.209	0	0	8.209

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Pijnacker-Nootdorp	27.811	0	0	27.811
Purmerend	55.685	0	0	55.685
Putten	10.911	0	0	10.911
Raalte	19.239	0	0	19.239
Reimerswaal	14.657	0	0	14.657
Renkum	10.100	0	0	10.100
Renswoude	2.132	0	0	2.132
Reusel-De Mierden	5.057	0	0	5.057
Rheden	23.887	0	0	23.887
Rhenen	9.077	0	0	9.077
Ridderkerk	28.455	0	0	28.455
Rijssen-Holten	21.241	0	0	21.241
Rijswijk	28.666	0	0	28.666
Roerdalen	6.635	0	0	6.635
Roermond	33.363	75.000	50.993	159.356
Roosendaal	43.922	0	0	43.922
Rotterdam	564.344	75.000	464.891	1.104.234
Rozendaal	1.058	0	0	1.058
Rucphen	9.256	0	0	9.256
Schagen	24.952	0	0	24.952
Scherpenzeel	4.052	0	0	4.052
Schiedam	62.604	0	0	62.604
Schiermonnikoog	1.069	0	0	1.069
Schouwen-Duiveland	14.795	0	0	14.795
's-Gravenhage	417.593	75.000	277.506	770.100
's-Hertogenbosch	82.469	75.000	121.477	278.947
Simpelveld	4.257	0	0	4.257
Sint-Michielsgestel	11.261	0	0	11.261
Sittard-Geleen	44.066	0	0	44.066
Sliedrecht	15.815	0	0	15.815
Sluis	7.784	0	0	7.784
Smallingerland	42.135	0	0	42.135
Soest	24.310	0	0	24.310
Someren	6.948	0	0	6.948
Son en Breugel	5.356	0	0	5.356
Stadskanaal	20.511	0	0	20.511
Staphorst	8.412	0	0	8.412
Stede Broec	12.890	0	0	12.890
Steenbergen	14.181	0	0	14.181
Steenwijkerland	25.075	0	0	25.075
Stein	7.866	0	0	7.866
Stichtse Vecht	25.962	0	0	25.962
Súdwest-Fryslân	59.527	0	0	59.527
Terneuzen	28.324	0	0	28.324
Terschelling	1.626	0	0	1.626

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Texel	4.653	0	0	4.653
Teylingen	17.880	0	0	17.880
Tholen	14.944	0	0	14.944
Tiel	27.405	75.000	39.561	141.966
Tilburg	134.005	75.000	112.386	321.391
Tubbergen	7.736	0	0	7.736
Twenterand	21.916	0	0	21.916
Tynaarlo	13.406	0	0	13.406
Tytsjerksteradiel	17.324	0	0	17.324
Uitgeest	6.841	0	0	6.841
Uithoorn	16.353	0	0	16.353
Urk	17.075	0	0	17.075
Utrecht	171.436	75.000	167.999	414.435
Utrechtse Heuvelrug	17.702	0	0	17.702
Vaals	3.528	0	0	3.528
Valkenburg aan de Geul	5.228	0	0	5.228
Valkenswaard	12.785	0	0	12.785
Veendam	21.366	0	0	21.366
Veenendaal	39.501	0	0	39.501
Veere	6.733	0	0	6.733
Veldhoven	17.948	0	0	17.948
Velsen	45.254	0	0	45.254
Venlo	59.155	75.000	58.783	192.938
Venray	22.335	0	0	22.335
Vijfheerenlanden	29.498	0	0	29.498
Vlaardingen	59.782	0	0	59.782
Vlieland	1.079	0	0	1.079
Vlissingen	28.087	0	0	28.087
Voerendaal	4.105	0	0	4.105
Voorne aan Zee	42.662	0	0	42.662
Voorschoten	9.473	0	0	9.473
Voorst	11.256	0	0	11.256
Vught	11.604	0	0	11.604
Waadhoeke	29.210	0	0	29.210
Waalre	5.152	0	0	5.152
Waalwijk	26.040	0	0	26.040
Waddinxveen	16.701	0	0	16.701
Wageningen	15.104	0	0	15.104
Wassenaar	9.815	0	0	9.815
Waterland	6.543	0	0	6.543
Weert	22.023	0	0	22.023
West Betuwe	23.406	0	0	23.406
West Maas en Waal	7.826	0	0	7.826
Westerkwartier	32.992	0	0	32.992
Westerveld	7.463	0	0	7.463

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Individuele gemeenten**	**Centrumgemeenten**	**Afgewezen Wajong**	**Totaalbedrag 2027**
Westervoort	8.552	0	0	8.552
Westerwolde	14.770	0	0	14.770
Westland	56.355	0	0	56.355
Weststellingwerf	16.010	0	0	16.010
Wierden	9.856	0	0	9.856
Wijchen	19.611	0	0	19.611
Wijdemeren	8.116	0	0	8.116
Wijk bij Duurstede	9.483	0	0	9.483
Winterswijk	17.904	0	0	17.904
Woensdrecht	10.448	0	0	10.448
Woerden	24.059	0	0	24.059
Wormerland	8.286	0	0	8.286
Woudenberg	6.379	0	0	6.379
Zaanstad	107.804	75.000	64.724	247.528
Zaltbommel	14.524	0	0	14.524
Zandvoort	7.635	0	0	7.635
Zeewolde	12.884	0	0	12.884
Zeist	29.920	0	0	29.920
Zevenaar	20.847	0	0	20.847
Zoetermeer	97.898	75.000	64.820	237.718
Zoeterwoude	3.780	0	0	3.780
Zuidplas	23.364	0	0	23.364
Zundert	9.481	0	0	9.481
Zutphen	35.509	0	0	35.509
Zwartewaterland	11.084	0	0	11.084
Zwijndrecht	29.942	0	0	29.942
Zwolle	75.723	75.000	114.278	265.000
Totaal	**9.900.000**	**2.625.000**	**4.191.000**	**16.716.004**

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Aa en Hunze	11.787	11.787	14.733	14.733
Aalsmeer	15.092	15.092	18.864	18.864
Aalten	14.834	14.834	18.543	18.543
Achtkarspelen	18.354	18.354	22.943	22.943
Alblasserdam	12.604	12.604	15.755	15.755
Albrandswaard	12.293	12.293	15.366	15.366
Alkmaar	385.224	510.972	651.424	777.172
Almelo	58.658	58.658	73.323	73.323
Almere	442.416	536.382	675.235	769.201
Alphen aan den Rijn	62.111	62.111	77.639	77.639
Alphen-Chaam	3.022	3.022	3.777	3.777
Altena	25.080	25.080	31.350	31.350
Ameland	1.679	1.679	2.098	2.098
Amersfoort	296.752	356.940	442.483	502.671
Amstelveen	30.391	30.391	37.989	37.989
Amsterdam	1.400.270	1.789.990	2.316.238	2.705.959
Apeldoorn	430.531	554.225	704.977	828.671
Arnhem	417.047	530.757	673.144	786.854
Assen	48.213	48.213	60.266	60.266
Asten	7.035	7.035	8.794	8.794
Baarle-Nassau	2.633	2.633	3.292	3.292
Baarn	10.201	10.201	12.752	12.752
Barendrecht	27.178	27.178	33.973	33.973
Barneveld	33.609	33.609	42.011	42.011
Beek	5.236	5.236	6.545	6.545
Beekdaelen	12.586	12.586	15.732	15.732
Beesel	5.533	5.533	6.916	6.916
Berg en Dal	14.344	14.344	17.930	17.930
Bergeijk	6.905	6.905	8.631	8.631
Bergen (L.)	6.065	6.065	7.581	7.581
Bergen (NH.)	10.419	10.419	13.024	13.024
Bergen op Zoom	39.474	39.474	49.342	49.342
Berkelland	22.555	22.555	28.194	28.194
Bernheze	14.932	14.932	18.665	18.665
Best	13.774	13.774	17.218	17.218
Beuningen	12.966	12.966	16.207	16.207
Beverwijk	28.898	28.898	36.122	36.122
Bladel	8.302	8.302	10.377	10.377
Blaricum	3.610	3.610	4.513	4.513
Bloemendaal	5.258	5.258	6.573	6.573
Bodegraven-Reeuwijk	17.148	17.148	21.435	21.435
Boekel	4.034	4.034	5.042	5.042
Borger-Odoorn	13.517	13.517	16.897	16.897
Borne	12.045	12.045	15.057	15.057
Borsele	9.900	9.900	12.375	12.375

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Boxtel	20.779	20.779	25.973	25.973
Breda	466.240	609.996	779.710	923.466
Bronckhorst	17.933	17.933	22.416	22.416
Brummen	10.503	10.503	13.128	13.128
Brunssum	16.266	16.266	20.333	20.333
Bunnik	4.875	4.875	6.094	6.094
Bunschoten	10.973	10.973	13.717	13.717
Buren	11.466	11.466	14.332	14.332
Capelle aan den IJssel	52.371	52.371	65.464	65.464
Castricum	13.018	13.018	16.272	16.272
Coevorden	21.087	21.087	26.359	26.359
Cranendonck	6.244	6.244	7.805	7.805
Culemborg	16.175	16.175	20.218	20.218
Dalfsen	14.248	14.248	17.810	17.810
Dantumadiel	11.567	11.567	14.459	14.459
De Bilt	15.077	15.077	18.846	18.846
De Fryske Marren	31.296	31.296	39.120	39.120
De Ronde Venen	18.739	18.739	23.423	23.423
De Wolden	11.805	11.805	14.756	14.756
Delft	57.165	57.165	71.456	71.456
Den Helder	45.440	45.440	56.800	56.800
Deurne	14.723	14.723	18.404	18.404
Deventer	65.920	65.920	82.400	82.400
Diemen	14.010	14.010	17.512	17.512
Dijk en Waard	50.953	50.953	63.691	63.691
Dinkelland	12.189	12.189	15.236	15.236
Doesburg	7.922	7.922	9.903	9.903
Doetinchem	228.026	285.209	352.067	409.249
Dongen	11.067	11.067	13.833	13.833
Dordrecht	307.264	381.596	476.841	551.172
Drechterland	8.024	8.024	10.029	10.029
Drimmelen	11.559	11.559	14.448	14.448
Dronten	27.471	27.471	34.338	34.338
Druten	7.808	7.808	9.761	9.761
Duiven	11.497	11.497	14.372	14.372
Echt-Susteren	9.954	9.954	12.442	12.442
Edam-Volendam	14.026	14.026	17.533	17.533
Ede	262.723	322.822	399.813	459.913
Eemnes	4.318	4.318	5.398	5.398
Eemsdelta	31.935	31.935	39.919	39.919
Eersel	6.951	6.951	8.689	8.689
Eijsden-Margraten	7.624	7.624	9.530	9.530
Eindhoven	399.186	506.983	641.947	749.743
Elburg	12.025	12.025	15.032	15.032
Emmen	289.267	360.368	449.498	520.600

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Enkhuizen	10.894	10.894	13.618	13.618
Enschede	500.777	660.441	846.746	1.006.410
Epe	14.812	14.812	18.515	18.515
Ermelo	12.550	12.550	15.687	15.687
Etten-Leur	24.236	24.236	30.294	30.294
Geertruidenberg	10.834	10.834	13.542	13.542
Geldrop-Mierlo	17.661	17.661	22.076	22.076
Gemert-Bakel	11.383	11.383	14.229	14.229
Gennep	7.406	7.406	9.258	9.258
Gilze en Rijen	13.061	13.061	16.326	16.326
Goeree-Overflakkee	23.519	23.519	29.399	29.399
Goes	249.825	327.011	409.324	486.510
Goirle	8.797	8.797	10.997	10.997
Gooise Meren	19.964	19.964	24.955	24.955
Gorinchem	143.966	167.956	197.197	221.187
Gouda	192.797	228.911	276.424	312.538
Groningen	663.069	892.852	1.154.802	1.384.584
Gulpen-Wittem	4.406	4.406	5.508	5.508
Haaksbergen	12.166	12.166	15.207	15.207
Haarlem	304.569	380.030	475.166	550.626
Haarlemmermeer	94.684	94.684	118.355	118.355
Halderberge	15.290	15.290	19.113	19.113
Hardenberg	37.525	37.525	46.907	46.907
Harderwijk	27.606	27.606	34.508	34.508
Hardinxveld-Giessendam	7.398	7.398	9.248	9.248
Harlingen	10.532	10.532	13.165	13.165
Hattem	5.655	5.655	7.069	7.069
Heemskerk	23.150	23.150	28.938	28.938
Heemstede	6.460	6.460	8.075	8.075
Heerde	8.998	8.998	11.247	11.247
Heerenveen	32.619	32.619	40.773	40.773
Heerlen	474.495	642.305	826.113	993.923
Heeze-Leende	4.776	4.776	5.971	5.971
Heiloo	8.753	8.753	10.941	10.941
Hellendoorn	19.500	19.500	24.374	24.374
Helmond	242.694	296.254	364.967	418.526
Hendrik-Ido-Ambacht	15.690	15.690	19.612	19.612
Hengelo	57.067	57.067	71.334	71.334
Het Hogeland	30.221	30.221	37.776	37.776
Heumen	5.709	5.709	7.137	7.137
Heusden	20.234	20.234	25.293	25.293
Hillegom	11.985	11.985	14.982	14.982
Hilvarenbeek	4.921	4.921	6.151	6.151
Hilversum	206.978	249.464	303.710	346.197
Hoeksche Waard	38.381	38.381	47.976	47.976

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Hof van Twente	17.007	17.007	21.258	21.258
Hollands Kroon	29.042	29.042	36.302	36.302
Hoogeveen	38.689	38.689	48.362	48.362
Hoorn	45.750	45.750	57.188	57.188
Horst aan de Maas	19.119	19.119	23.899	23.899
Houten	19.378	19.378	24.222	24.222
Huizen	20.105	20.105	25.131	25.131
Hulst	10.600	10.600	13.250	13.250
IJsselstein	17.094	17.094	21.367	21.367
Kaag en Braassem	14.006	14.006	17.507	17.507
Kampen	30.665	30.665	38.331	38.331
Kapelle	5.611	5.611	7.014	7.014
Katwijk	38.631	38.631	48.289	48.289
Kerkrade	26.233	26.233	32.791	32.791
Koggenland	10.970	10.970	13.712	13.712
Krimpen aan den IJssel	18.508	18.508	23.136	23.136
Krimpenerwaard	29.748	29.748	37.185	37.185
Laarbeek	7.441	7.441	9.301	9.301
Land van Cuijk	38.995	38.995	48.744	48.744
Landgraaf	19.881	19.881	24.852	24.852
Landsmeer	4.445	4.445	5.556	5.556
Lansingerland	29.514	29.514	36.893	36.893
Laren	2.281	2.281	2.851	2.851
Leeuwarden	545.532	724.776	932.063	1.111.307
Leiden	316.000	408.353	514.796	607.149
Leiderdorp	12.284	12.284	15.355	15.355
Leidschendam-Voorburg	37.816	37.816	47.270	47.270
Lelystad	72.951	72.951	91.189	91.189
Leudal	12.685	12.685	15.857	15.857
Leusden	13.564	13.564	16.956	16.956
Lingewaard	21.848	21.848	27.311	27.311
Lisse	13.044	13.044	16.305	16.305
Lochem	15.348	15.348	19.185	19.185
Loon op Zand	9.096	9.096	11.370	11.370
Lopik	7.116	7.116	8.895	8.895
Losser	13.210	13.210	16.512	16.512
Maasdriel	11.805	11.805	14.756	14.756
Maasgouw	7.079	7.079	8.849	8.849
Maashorst	31.096	31.096	38.870	38.870
Maassluis	24.843	24.843	31.054	31.054
Maastricht	53.368	53.368	66.711	66.711
Medemblik	25.107	25.107	31.384	31.384
Meerssen	6.723	6.723	8.404	8.404
Meierijstad	41.821	41.821	52.276	52.276
Meppel	18.911	18.911	23.639	23.639

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Middelburg	27.549	27.549	34.436	34.436
Midden-Delfland	8.369	8.369	10.461	10.461
Midden-Drenthe	17.359	17.359	21.699	21.699
Midden-Groningen	43.495	43.495	54.369	54.369
Moerdijk	15.907	15.907	19.883	19.883
Molenlanden	19.134	19.134	23.917	23.917
Montferland	18.619	18.619	23.273	23.273
Montfoort	6.957	6.957	8.696	8.696
Mook en Middelaar	2.456	2.456	3.070	3.070
Neder-Betuwe	12.290	12.290	15.362	15.362
Nederweert	5.521	5.521	6.901	6.901
Nieuwegein	29.274	29.274	36.593	36.593
Nieuwkoop	12.840	12.840	16.050	16.050
Nijkerk	22.275	22.275	27.844	27.844
Nijmegen	350.738	445.376	561.647	656.285
Nissewaard	67.426	67.426	84.282	84.282
Noardeast-Fryslân	29.173	29.173	36.466	36.466
Noord-Beveland	2.491	2.491	3.114	3.114
Noordenveld	13.661	13.661	17.077	17.077
Noordoostpolder	32.311	32.311	40.389	40.389
Noordwijk	17.218	17.218	21.523	21.523
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	7.359	7.359	9.198	9.198
Nunspeet	14.204	14.204	17.755	17.755
Oegstgeest	7.915	7.915	9.894	9.894
Oirschot	7.409	7.409	9.261	9.261
Oisterwijk	13.806	13.806	17.258	17.258
Oldambt	27.817	27.817	34.771	34.771
Oldebroek	12.582	12.582	15.727	15.727
Oldenzaal	18.347	18.347	22.934	22.934
Olst-Wijhe	9.768	9.768	12.210	12.210
Ommen	9.791	9.791	12.239	12.239
Oost Gelre	17.335	17.335	21.669	21.669
Oosterhout	30.349	30.349	37.936	37.936
Ooststellingwerf	12.686	12.686	15.858	15.858
Oostzaan	4.837	4.837	6.047	6.047
Opmeer	5.803	5.803	7.254	7.254
Opsterland	16.694	16.694	20.867	20.867
Oss	50.736	50.736	63.421	63.421
Oude IJsselstreek	21.784	21.784	27.230	27.230
Ouder-Amstel	6.026	6.026	7.532	7.532
Oudewater	4.049	4.049	5.061	5.061
Overbetuwe	21.556	21.556	26.945	26.945
Papendrecht	18.706	18.706	23.382	23.382
Peel en Maas	15.884	15.884	19.855	19.855
Pekela	8.209	8.209	10.261	10.261

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Pijnacker-Nootdorp	27.811	27.811	34.764	34.764
Purmerend	55.685	55.685	69.606	69.606
Putten	10.911	10.911	13.638	13.638
Raalte	19.239	19.239	24.049	24.049
Reimerswaal	14.657	14.657	18.322	18.322
Renkum	10.100	10.100	12.626	12.626
Renswoude	2.132	2.132	2.665	2.665
Reusel-De Mierden	5.057	5.057	6.322	6.322
Rheden	23.887	23.887	29.858	29.858
Rhenen	9.077	9.077	11.347	11.347
Ridderkerk	28.455	28.455	35.569	35.569
Rijssen-Holten	21.241	21.241	26.551	26.551
Rijswijk	28.666	28.666	35.833	35.833
Roerdalen	6.635	6.635	8.294	8.294
Roermond	210.361	261.354	320.700	371.692
Roosendaal	43.922	43.922	54.902	54.902
Rotterdam	1.569.236	2.034.127	2.640.214	3.105.105
Rozendaal	1.058	1.058	1.322	1.322
Rucphen	9.256	9.256	11.570	11.570
Schagen	24.952	24.952	31.189	31.189
Scherpenzeel	4.052	4.052	5.065	5.065
Schiedam	62.604	62.604	78.254	78.254
Schiermonnikoog	1.069	1.069	1.336	1.336
Schouwen-Duiveland	14.795	14.795	18.494	18.494
's-Gravenhage	1.047.672	1.325.179	1.707.150	1.984.656
's-Hertogenbosch	400.453	521.930	664.054	785.531
Simpelveld	4.257	4.257	5.322	5.322
Sint-Michielsgestel	11.261	11.261	14.076	14.076
Sittard-Geleen	44.066	44.066	55.082	55.082
Sliedrecht	15.815	15.815	19.769	19.769
Sluis	7.784	7.784	9.730	9.730
Smallingerland	42.135	42.135	52.669	52.669
Soest	24.310	24.310	30.387	30.387
Someren	6.948	6.948	8.685	8.685
Son en Breugel	5.356	5.356	6.695	6.695
Stadskanaal	20.511	20.511	25.639	25.639
Staphorst	8.412	8.412	10.515	10.515
Stede Broec	12.890	12.890	16.113	16.113
Steenbergen	14.181	14.181	17.727	17.727
Steenwijkerland	25.075	25.075	31.344	31.344
Stein	7.866	7.866	9.832	9.832
Stichtse Vecht	25.962	25.962	32.452	32.452
Súdwest-Fryslân	59.527	59.527	74.409	74.409
Terneuzen	28.324	28.324	35.405	35.405
Terschelling	1.626	1.626	2.033	2.033

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Texel	4.653	4.653	5.816	5.816
Teylingen	17.880	17.880	22.350	22.350
Tholen	14.944	14.944	18.680	18.680
Tiel	181.536	221.097	267.518	307.079
Tilburg	433.803	546.189	692.103	804.489
Tubbergen	7.736	7.736	9.670	9.670
Twenterand	21.916	21.916	27.396	27.396
Tynaarlo	13.406	13.406	16.758	16.758
Tytsjerksteradiel	17.324	17.324	21.656	21.656
Uitgeest	6.841	6.841	8.551	8.551
Uithoorn	16.353	16.353	20.441	20.441
Urk	17.075	17.075	21.343	21.343
Utrecht	582.474	750.472	961.370	1.129.369
Utrechtse Heuvelrug	17.702	17.702	22.127	22.127
Vaals	3.528	3.528	4.410	4.410
Valkenburg aan de Geul	5.228	5.228	6.534	6.534
Valkenswaard	12.785	12.785	15.981	15.981
Veendam	21.366	21.366	26.708	26.708
Veenendaal	39.501	39.501	49.377	49.377
Veere	6.733	6.733	8.416	8.416
Veldhoven	17.948	17.948	22.435	22.435
Velsen	45.254	45.254	56.568	56.568
Venlo	251.735	310.518	384.103	442.887
Venray	22.335	22.335	27.919	27.919
Vijfheerenlanden	29.498	29.498	36.872	36.872
Vlaardingen	59.782	59.782	74.728	74.728
Vlieland	1.079	1.079	1.349	1.349
Vlissingen	28.087	28.087	35.108	35.108
Voerendaal	4.105	4.105	5.131	5.131
Voorne aan Zee	42.662	42.662	53.328	53.328
Voorschoten	9.473	9.473	11.842	11.842
Voorst	11.256	11.256	14.070	14.070
Vught	11.604	11.604	14.505	14.505
Waadhoeke	29.210	29.210	36.513	36.513
Waalre	5.152	5.152	6.440	6.440
Waalwijk	26.040	26.040	32.550	32.550
Waddinxveen	16.701	16.701	20.876	20.876
Wageningen	15.104	15.104	18.881	18.881
Wassenaar	9.815	9.815	12.269	12.269
Waterland	6.543	6.543	8.179	8.179
Weert	22.023	22.023	27.529	27.529
West Betuwe	23.406	23.406	29.258	29.258
West Maas en Waal	7.826	7.826	9.782	9.782
Westerkwartier	32.992	32.992	41.240	41.240
Westerveld	7.463	7.463	9.328	9.328

Decentralisatie-uitkering Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren				
Gemeente	**Bedrag 2028***	**Bedrag 2029***	**Bedrag 2030***	**Bedrag 2031***
Westervoort	8.552	8.552	10.690	10.690
Westerwolde	14.770	14.770	18.462	18.462
Westland	56.355	56.355	70.444	70.444
Weststellingwerf	16.010	16.010	20.012	20.012
Wierden	9.856	9.856	12.319	12.319
Wijchen	19.611	19.611	24.513	24.513
Wijdemeren	8.116	8.116	10.145	10.145
Wijk bij Duurstede	9.483	9.483	11.853	11.853
Winterswijk	17.904	17.904	22.379	22.379
Woensdrecht	10.448	10.448	13.060	13.060
Woerden	24.059	24.059	30.074	30.074
Wormerland	8.286	8.286	10.357	10.357
Woudenberg	6.379	6.379	7.974	7.974
Zaanstad	312.267	376.990	468.680	533.404
Zaltbommel	14.524	14.524	18.155	18.155
Zandvoort	7.635	7.635	9.544	9.544
Zeewolde	12.884	12.884	16.105	16.105
Zeist	29.920	29.920	37.400	37.400
Zevenaar	20.847	20.847	26.058	26.058
Zoetermeer	302.553	367.373	456.683	521.503
Zoeterwoude	3.780	3.780	4.725	4.725
Zuidplas	23.364	23.364	29.205	29.205
Zundert	9.481	9.481	11.851	11.851
Zutphen	35.509	35.509	44.386	44.386
Zwartewaterland	11.084	11.084	13.856	13.856
Zwijndrecht	29.942	29.942	37.427	37.427
Zwolle	379.305	493.583	626.819	741.096
Totaal	**20.908.002**	**25.099.002**	**31.766.004**	**35.957.002**
* Betreft voorlopige prognoses				

Bijlage 3.2-6 Decentralisatie-uitkering Faciliteitenbesluit opvangcentra

Decentralisatie-uitkering Faciliteitenbesluit opvangcentra			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Nabetaling**	**Totaalbedrag 2026**
Alkmaar	30.068		30.068
Almere	68.690		68.690
Alphen aan den Rijn	134.254		134.254
Amersfoort	46.193		46.193
Amstelveen	985.753	284.755	1.270.508
Amsterdam	387.882	373.376	761.258
Apeldoorn	741.827		741.827
Arnhem	162.350	274.036	436.386
Beekdaelen	39.046		39.046
Blaricum	27.089		27.089
Bodegraven-Reeuwijk	15.338		15.338
Breda	10.890	294.620	305.510
Capelle aan den Ijssel	354.650		354.650
Coevorden	22.001		22.001
Culemborg	11.345		11.345
Dalfsen		66.902	66.902
De Fryske Marren	393.932		393.932
Delft	28.405		28.405
Den Helder		322.001	322.001
Dongen	12.132	140.095	152.227
Drimmelen	11.345		11.345
Druten	10.890		10.890
Geldrop-Mierlo	5.881		5.881
Goes	58.997		58.997
Gooise Meren	16.335		16.335
Gorinchem		9.817	9.817
Groningen	117.266	24.091	141.357
Harderwijk	21.344	372.735	394.079
Harlingen	37.026		37.026
Heerlen	155.882		155.882
Helmond	11.345		11.345
Hendrik-Ido-Ambacht	21.780		21.780
Het Hogeland	745.231		745.231
Hof van Twente	8.494		8.494
Hoorn	11.345		11.345
Kapelle	10.699		10.699
Krimpen aan den IJssel	32.670		32.670
Land van Cuijk	179.470		179.470

Decentralisatie-uitkering Faciliteitenbesluit opvangcentra			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Nabetaling**	**Totaalbedrag 2026**
Lansingerland	166.477		166.477
Leeuwarden	11.979		11.979
Leiderdorp	3.449		3.449
Leidschendam-Voorburg	8.712		8.712
Leusden	6.534		6.534
Maashorst		369.118	369.118
Maassluis	15.246		15.246
Meppel	20.909		20.909
Middelburg	21.780		21.780
Nijmegen	11.345		11.345
Nissewaard	8.712		8.712
Oirschot		76.613	76.613
Oost Gelre	21.437		21.437
Peel en Maas	12.044		12.044
Rijssen-Holten	28.802		28.802
Rotterdam	3.812		3.812
Schiedam	24.449		24.449
Schouwen-Duiveland	24.593		24.593
's-Hertogenbosch	24.192		24.192
Sliedrecht	5.009		5.009
Stadskanaal	82.507	162.092	244.599
Terneuzen	20.820		20.820
Utrecht	55.518		55.518
Veere		20.963	20.963
Velsen	70.542		70.542
Vijfheerenlanden	11.345		11.345
Vlaardingen	9.124		9.124
Vlissingen	84.450		84.450
Voorne aan Zee	16.335		16.335
Westerveld	8.168	123.335	131.503
Westerwolde	1.924.750		1.924.750
Woensdrecht	33.372	78.212	111.584
Zaanstad	168.795		168.795
Zevenaar	24.829		24.829
Zoetermeer	146.584	411.738	558.322
Zundert	62.320		62.320
Zutphen	216.938		216.938
Totaal	**8.283.723**	**3.404.499**	**11.688.222**

Bijlage 3.2-7 Decentralisatie-uitkering Pilot dakloze EU-burgers

Decentralisatie-uitkering Pilot dakloze EU-burgers			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**
Almere	469.026	469.026	469.026
Amsterdam	2.439.125	2.439.125	2.439.125
Arnhem	463.674	463.674	463.674
Bergen op Zoom	275.177	275.177	275.177
Eindhoven	577.198	577.198	577.198
Groningen	789.722	789.722	789.722
Leiden	453.393	453.393	453.393
Nijmegen	537.411	537.411	537.411
Rotterdam	1.604.438	1.604.438	1.604.438
's-Gravenhage	1.210.810	1.210.810	1.210.810
's-Hertogenbosch	461.969	461.969	461.969
Tilburg	480.388	480.388	480.388
Utrecht	1.084.385	1.084.385	1.084.385
Venlo	456.527	456.527	456.527
Totaal	**11.303.243**	**11.303.243**	**11.303.243**

Bijlage 3.2-10 Decentralisatie-uitkering Ondersteuning lokale politieke partijen

Decentralisatie-uitkering Ondersteuning lokale politieke partijen			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Aa en Hunze	10.248	Boxtel	11.224
Aalsmeer	11.224	Breda	38.298
Aalten	10.248	Bronckhorst	12.200
Achtkarspelen	10.248	Brummen	9.272
Alblasserdam	9.272	Brunssum	10.248
Albrandswaard	10.248	Bunnik	8.296
Alkmaar	32.877	Bunschoten	9.272
Almelo	25.970	Buren	10.248
Almere	44.190	Capelle aan den IJssel	24.486
Alphen aan den Rijn	32.877	Castricum	12.200
Alphen-Chaam	7.320	Coevorden	12.200
Altena	19.654	Cranendonck	9.272
Ameland	5.368	Culemborg	11.224
Amersfoort	38.298	Dalfsen	11.224
Amstelveen	27.454	Dantumadiel	8.296
Amsterdam	53.775	De Bilt	17.118
Apeldoorn	38.298	De Fryske Marren	19.654
Arnhem	38.298	De Ronde Venen	18.386
Assen	25.970	De Wolden	9.272
Asten	8.296	Delft	32.877
Baarle-Nassau	6.344	Den Helder	19.654
Baarn	10.248	Deurne	11.224
Barendrecht	18.386	Deventer	32.877
Barneveld	24.486	Diemen	11.224
Beek	8.296	Dijk en Waard	27.454
Beekdaelen	12.200	Dinkelland	10.248
Beesel	7.320	Doesburg	7.320
Berg en Dal	12.200	Doetinchem	24.486
Bergeijk	8.296	Dongen	10.248
Bergen (L.)	7.320	Dordrecht	32.877
Bergen (NH.)	10.248	Drechterland	9.272
Bergen op Zoom	25.970	Drimmelen	10.248
Berkelland	17.118	Dronten	18.386
Bernheze	11.224	Druten	8.296
Best	11.224	Duiven	9.272
Beuningen	10.248	Echt-Susteren	11.224
Beverwijk	17.118	Edam-Volendam	12.200
Bladel	9.272	Ede	32.877
Blaricum	7.320	Eemnes	7.320
Bloemendaal	9.272	Eemsdelta	17.118
Bodegraven-Reeuwijk	12.200	Eersel	9.272
Boekel	7.320	Eijsden-Margraten	10.248
Borger-Odoorn	10.248	Eindhoven	44.190
Borne	9.272	Elburg	9.272
Borsele	9.272	Emmen	32.877

Decentralisatie-uitkering Ondersteuning lokale politieke partijen			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Enkhuizen	8.296	Hof van Twente	12.200
Enschede	38.298	Hollands Kroon	18.386
Epe	11.224	Hoogeveen	19.654
Ermelo	10.248	Hoorn	25.970
Etten-Leur	18.386	Horst aan de Maas	17.118
Geertruidenberg	9.272	Houten	19.654
Geldrop-Mierlo	17.118	Huizen	17.118
Gemert-Bakel	11.224	Hulst	10.248
Gennep	8.296	IJsselstein	11.224
Gilze en Rijen	10.248	Kaag en Braassem	10.248
Goeree-Overflakkee	19.654	Kampen	19.654
Goes	17.118	Kapelle	7.320
Goirle	9.272	Katwijk	24.486
Gooise Meren	24.486	Kerkrade	18.386
Gorinchem	12.200	Koggenland	9.272
Gouda	25.970	Krimpen aan den IJssel	10.248
Groningen	44.190	Krimpenerwaard	19.654
Gulpen-Wittem	7.320	Laarbeek	9.272
Haaksbergen	9.272	Land van Cuijk	27.454
Haarlem	38.298	Landgraaf	12.200
Haarlemmermeer	38.298	Landsmeer	7.320
Halderberge	11.224	Lansingerland	24.486
Hardenberg	24.486	Laren	7.320
Harderwijk	19.654	Leeuwarden	32.877
Hardinxveld-Giessendam	8.296	Leiden	32.877
Harlingen	8.296	Leiderdorp	10.248
Hattem	7.320	Leidschendam-Voorburg	25.970
Heemskerk	12.200	Lelystad	27.454
Heemstede	10.248	Leudal	12.200
Heerde	8.296	Leusden	11.224
Heerenveen	19.654	Lingewaard	18.386
Heerlen	27.454	Lisse	9.272
Heeze-Leende	8.296	Lochem	11.224
Heiloo	9.272	Loon op Zand	9.272
Hellendoorn	12.200	Lopik	7.320
Helmond	27.454	Losser	9.272
Hendrik-Ido-Ambacht	11.224	Maasdriel	10.248
Hengelo	27.454	Maasgouw	9.272
Het Hogeland	18.386	Maashorst	24.486
Heumen	8.296	Maassluis	12.200
Heusden	18.386	Maastricht	32.877
Hillegom	9.272	Medemblik	18.386
Hilvarenbeek	8.296	Meerssen	8.296
Hilversum	27.454	Meierijstad	27.454
Hoeksche Waard	27.454	Meppel	12.200

Decentralisatie-uitkering Ondersteuning lokale politieke partijen			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Middelburg	19.654	Pijnacker-Nootdorp	19.654
Midden-Delfland	8.296	Purmerend	27.454
Midden-Drenthe	11.224	Putten	10.248
Midden-Groningen	24.486	Raalte	12.200
Moerdijk	12.200	Reimerswaal	9.272
Molenlanden	18.386	Renkum	11.224
Montferland	12.200	Renswoude	5.368
Montfoort	7.320	Reusel-De Mierden	7.320
Mook en Middelaar	6.344	Rheden	17.118
Neder-Betuwe	10.248	Rhenen	9.272
Nederweert	8.296	Ridderkerk	18.386
Nieuwegein	24.486	Rijssen-Holten	12.200
Nieuwkoop	10.248	Rijswijk	24.486
Nijkerk	18.386	Roerdalen	9.272
Nijmegen	38.298	Roermond	24.486
Nissewaard	27.454	Roosendaal	25.970
Noardeast-Fryslân	18.386	Rotterdam	53.775
Noord-Beveland	6.344	Rozendaal	4.392
Noordenveld	11.224	Rucphen	9.272
Noordoostpolder	19.654	Schagen	18.386
Noordwijk	18.386	Scherpenzeel	7.320
Nuenen, Gerwen en Nede	9.272	Schiedam	27.454
Nunspeet	10.248	Schiermonnikoog	4.392
Oegstgeest	10.248	Schouwen-Duiveland	11.224
Oirschot	8.296	's-Gravenhage	53.775
Oisterwijk	11.224	's-Hertogenbosch	38.298
Oldambt	12.200	Simpelveld	7.320
Oldebroek	9.272	Sint-Michielsgestel	11.224
Oldenzaal	11.224	Sittard-Geleen	27.454
Olst-Wijhe	8.296	Sliedrecht	10.248
Ommen	8.296	Sluis	9.272
Oost Gelre	11.224	Smallingerland	19.654
Oosterhout	19.654	Soest	18.386
Ooststellingwerf	10.248	Someren	9.272
Oostzaan	6.344	Son en Breugel	8.296
Opmeer	7.320	Stadskanaal	11.224
Opsterland	11.224	Staphorst	8.296
Oss	27.454	Stede Broec	9.272
Oude IJsselstreek	12.200	Steenbergen	9.272
Ouder-Amstel	7.320	Steenwijkerland	18.386
Oudewater	7.320	Stein	9.272
Overbetuwe	18.386	Stichtse Vecht	24.486
Papendrecht	11.224	Súdwest-Fryslân	27.454
Peel en Maas	18.386	Terneuzen	19.654
Pekela	7.320	Terschelling	5.368

Decentralisatie-uitkering Ondersteuning lokale politieke partijen			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Texel	7.320	Waddinxveen	12.200
Teylingen	12.200	Wageningen	17.118
Tholen	10.248	Wassenaar	10.248
Tiel	17.118	Waterland	8.296
Tilburg	44.190	Weert	19.654
Tubbergen	9.272	West Betuwe	19.654
Twenterand	11.224	West Maas en Waal	9.272
Tynaarlo	12.200	Westerkwartier	24.486
Tytsjerksteradiel	11.224	Westerveld	8.296
Uitgeest	7.320	Westervoort	8.296
Uithoorn	11.224	Westerwolde	10.248
Urk	9.272	Westland	32.877
Utrecht	53.775	Weststellingwerf	10.248
Utrechtse Heuvelrug	19.654	Wierden	10.248
Vaals	7.320	Wijchen	17.118
Valkenburg aan de Geul	8.296	Wijdemeren	9.272
Valkenswaard	11.224	Wijk bij Duurstede	9.272
Veendam	10.248	Winterswijk	10.248
Veenendaal	25.970	Woensdrecht	9.272
Veere	9.272	Woerden	19.654
Veldhoven	18.386	Wormerland	8.296
Velsen	25.970	Woudenberg	8.296
Venlo	32.877	Zaanstad	38.298
Venray	18.386	Zaltbommel	11.224
Vijfheerenlanden	24.486	Zandvoort	8.296
Vlaardingen	25.970	Zeewolde	9.272
Vlieland	4.392	Zeist	24.486
Vlissingen	18.386	Zevenaar	18.386
Voerendaal	7.320	Zoetermeer	32.877
Voorne aan Zee	25.970	Zoeterwoude	7.320
Voorschoten	10.248	Zuidplas	18.386
Voorst	10.248	Zundert	9.272
Vught	11.224	Zutphen	18.386
Waadhoeke	18.386	Zwartewaterland	9.272
Waalre	8.296	Zwijndrecht	17.118
Waalwijk	19.654	Zwolle	32.877
		Totaal	**5.447.230**

Bijlage 3.2-13 Decentralisatie-uitkering Impulsbudget arbeidsmarktregio's

Mutatie decentralisatie-uitkering Impulsbudget arbeidsmarktregio's	
Gemeente	**Bedrag 2026**
Alkmaar	96.529
Almere	96.529
Amersfoort	96.529
Amsterdam	96.529
Apeldoorn	96.529
Arnhem	96.529
Breda	96.529
Doetinchem	96.529
Dordrecht	96.529
Ede	96.529
Eindhoven	96.529
Emmen	96.529
Enschede	96.529
Goes	96.529
Gorinchem	96.529
Gouda	96.529
Groningen	96.529
Haarlem	96.529
Heerlen	96.529
Helmond	96.529
Hilversum	96.529
Leeuwarden	96.529
Leiden	96.529
Nijmegen	96.529
Roermond	96.529
Rotterdam	96.529
's-Gravenhage	96.529
's-Hertogenbosch	96.529
Tiel	96.529
Tilburg	96.529
Utrecht	96.529
Venlo	96.529
Zaanstad	96.529
Zoetermeer	96.529
Zwolle	96.529
Totaal	**3.378.515**

Bijlage 3.2-14 Decentralisatie-uitkering Versterking lokale aanpak high impact crimes

Decentralisatie-uitkering Versterking lokale aanpak high impact crimes		
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**
Arnhem	505.000	596.000
Dordrecht	133.000	228.000
Eindhoven	68.684	27.000
Gouda	114.000	114.000
Groningen	368.000	368.000
Nijmegen	254.000	254.000
Rotterdam	114.000	114.000
's-Gravenhage	622.000	622.000
Utrecht	723.000	723.000
Zoetermeer	241.000	241.000
Totaal	**3.142.684**	**3.287.000**

Bijlage 3.2-15 Decentralisatie-uitkering Erfgoed en Overheid

Decentralisatie-uitkering Erfgoed en Overheid			
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Gemeente**	**Bedrag 2026**
Aa en Hunze	75.000	Gorinchem	75.000
Aalten	20.000	Haarlemmermeer	20.000
Almelo	40.000	Hardinxveld-Giessendam	20.000
Alphen aan den Rijn	60.000	Hoogeveen	40.000
Amsterdam	20.000	Krimpenerwaard	15.000
Apeldoorn	75.000	Leeuwarden	20.000
Arnhem	20.000	Meppel	20.000
Assen	75.000	Midden-Delfland	20.000
Asten	20.000	Midden-Drenthe	55.000
Bergen (L.)	40.000	Nijmegen	20.000
Borger-Odoorn	55.000	Noordenveld	20.000
Breda	40.000	Oost Gelre	120.000
Coevorden	55.000	Opsterland	55.000
Dalfsen	20.000	Oude IJsselstreek	20.000
De Fryske Marren	40.000	Pekela	20.000
Delft	20.000	Rijssen-Holten	40.000
Deventer	40.000	Waddinxveen	20.000
Diemen	40.000	Westerveld	95.000
Dijk en Waard	20.000	Weststellingwerf	55.000
Emmen	55.000	Wierden	40.000
Enschede	40.000	Winterswijk	20.000
Goeree-Overflakkee	75.000	**Totaal**	**1.755.000**

Bijlage 3.2-16 Decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening

Mutatie decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Aa en Hunze	2.452	Boxtel	3.275
Aalsmeer	3.219	Breda	17.731
Aalten	2.711	Bronckhorst	3.575
Achtkarspelen	2.922	Brummen	2.077
Alblasserdam	2.038	Brunssum	2.843
Albrandswaard	2.503	Bunnik	1.462
Alkmaar	10.714	Bunschoten	2.168
Almelo	7.143	Buren	2.723
Almere	21.090	Capelle aan den IJssel	6.599
Alphen aan den Rijn	10.941	Castricum	3.472
Alphen-Chaam	1.026	Coevorden	3.550
Altena	5.719	Cranendonck	2.101
Ameland	354	Culemborg	2.909
Amersfoort	15.074	Dalfsen	2.840
Amstelveen	8.608	Dantumadiel	1.881
Amsterdam	84.761	De Bilt	4.038
Apeldoorn	16.182	De Fryske Marren	5.116
Arnhem	15.605	De Ronde Venen	4.368
Assen	6.628	De Wolden	2.370
Asten	1.641	Delft	9.687
Baarle-Nassau	666	Den Helder	5.719
Baarn	2.324	Deurne	3.301
Barendrecht	4.722	Deventer	9.827
Barneveld	5.896	Diemen	2.928
Beek	1.516	Dijk en Waard	8.406
Beekdaelen	3.612	Dinkelland	2.564
Beesel	1.407	Doesburg	1.154
Berg en Dal	3.475	Doetinchem	5.762
Bergeijk	1.847	Dongen	2.618
Bergen (L.)	1.354	Dordrecht	11.833
Bergen (NH.)	2.845	Drechterland	2.051
Bergen op Zoom	6.734	Drimmelen	2.743
Berkelland	4.382	Dronten	4.076
Bernheze	3.129	Druten	1.907
Best	2.932	Duiven	2.421
Beuningen	2.570	Echt-Susteren	3.131
Beverwijk	4.172	Edam-Volendam	3.678
Bladel	2.070	Ede	11.590
Blaricum	1.145	Eemnes	903
Bloemendaal	2.166	Eemsdelta	4.691
Bodegraven-Reeuwijk	3.457	Eersel	1.988
Boekel	1.111	Eijsden-Margraten	2.489
Borger-Odoorn	2.594	Eindhoven	22.637
Borne	2.315	Elburg	2.397
Borsele	2.260	Emmen	11.129

Mutatie decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Enkhuizen	1.909	Hof van Twente	3.351
Enschede	15.811	Hollands Kroon	4.812
Epe	3.341	Hoogeveen	5.567
Ermelo	2.619	Hoorn	7.210
Etten-Leur	4.365	Horst aan de Maas	4.188
Geertruidenberg	2.248	Houten	4.786
Geldrop-Mierlo	3.877	Huizen	3.958
Gemert-Bakel	3.115	Hulst	2.810
Gennep	1.683	IJsselstein	3.244
Gilze en Rijen	2.673	Kaag en Braassem	2.749
Goeree-Overflakkee	5.028	Kampen	5.360
Goes	3.800	Kapelle	1.284
Goirle	2.277	Katwijk	6.643
Gooise Meren	5.507	Kerkrade	4.700
Gorinchem	3.704	Koggenland	2.193
Gouda	7.165	Krimpen aan den IJssel	2.952
Groningen	21.370	Krimpenerwaard	5.604
Gulpen-Wittem	1.408	Laarbeek	2.254
Haaksbergen	2.364	Land van Cuijk	9.027
Haarlem	15.551	Landgraaf	3.759
Haarlemmermeer	15.311	Landsmeer	1.099
Halderberge	3.100	Lansingerland	6.084
Hardenberg	6.249	Laren	1.069
Harderwijk	4.713	Leeuwarden	12.027
Hardinxveld-Giessendam	1.809	Leiden	11.543
Harlingen	1.572	Leiderdorp	2.602
Hattem	1.175	Leidschendam-Voorburg	7.252
Heemskerk	3.813	Lelystad	8.141
Heemstede	2.553	Leudal	3.535
Heerde	1.897	Leusden	2.857
Heerenveen	5.090	Lingewaard	4.598
Heerlen	9.035	Lisse	2.253
Heeze-Leende	1.556	Lochem	3.283
Heiloo	2.314	Loon op Zand	2.309
Hellendoorn	3.585	Lopik	1.477
Helmond	9.439	Losser	2.273
Hendrik-Ido-Ambacht	3.083	Maasdriel	2.572
Hengelo	7.806	Maasgouw	2.386
Het Hogeland	4.826	Maashorst	5.936
Heumen	1.643	Maassluis	3.443
Heusden	4.544	Maastricht	11.813
Hillegom	2.104	Medemblik	4.474
Hilvarenbeek	1.557	Meerssen	1.822
Hilversum	8.720	Meierijstad	8.257
Hoeksche Waard	8.784	Meppel	3.305

Mutatie decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Middelburg	4.742	Pijnacker-Nootdorp	5.472
Midden-Delfland	1.827	Purmerend	9.196
Midden-Drenthe	3.223	Putten	2.448
Midden-Groningen	6.154	Raalte	3.719
Moerdijk	3.699	Reimerswaal	2.280
Molenlanden	4.384	Renkum	2.918
Montferland	3.683	Renswoude	567
Montfoort	1.336	Reusel-De Mierden	1.339
Mook en Middelaar	719	Rheden	4.312
Neder-Betuwe	2.505	Rhenen	2.060
Nederweert	1.725	Ridderkerk	4.833
Nieuwegein	6.331	Rijssen-Holten	3.810
Nieuwkoop	2.852	Rijswijk	5.398
Nijkerk	4.301	Roerdalen	2.063
Nijmegen	16.790	Roermond	5.780
Nissewaard	8.608	Roosendaal	7.776
Noardeast-Fryslân	4.659	Rotterdam	64.533
Noord-Beveland	727	Rozendaal	153
Noordenveld	2.978	Rucphen	2.468
Noordoostpolder	4.688	Schagen	4.594
Noordwijk	4.291	Scherpenzeel	1.010
Nuenen, Gerwen en Nede	2.286	Schiedam	7.954
Nunspeet	2.777	Schiermonnikoog	89
Oegstgeest	2.326	Schouwen-Duiveland	3.339
Oirschot	1.883	's-Gravenhage	53.557
Oisterwijk	3.118	's-Hertogenbosch	15.163
Oldambt	3.988	Simpelveld	977
Oldebroek	2.497	Sint-Michielsgestel	2.979
Oldenzaal	3.097	Sittard-Geleen	9.363
Olst-Wijhe	1.787	Sliedrecht	2.576
Ommen	1.854	Sluis	2.306
Oost Gelre	2.933	Smallingerland	5.542
Oosterhout	5.574	Soest	4.533
Ooststellingwerf	2.481	Someren	1.901
Oostzaan	954	Son en Breugel	1.643
Opmeer	1.163	Stadskanaal	3.253
Opsterland	2.991	Staphorst	1.707
Oss	9.347	Stede Broec	2.214
Oude IJsselstreek	4.046	Steenbergen	2.475
Ouder-Amstel	1.334	Steenwijkerland	4.393
Oudewater	983	Stein	2.521
Overbetuwe	4.692	Stichtse Vecht	6.255
Papendrecht	3.114	Súdwest-Fryslân	8.846
Peel en Maas	4.424	Terneuzen	5.420
Pekela	1.271	Terschelling	467

Mutatie decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Texel	1.332	Waddinxveen	3.028
Teylingen	3.541	Wageningen	3.658
Tholen	2.709	Wassenaar	2.468
Tiel	4.307	Waterland	1.691
Tilburg	21.773	Weert	4.914
Tubbergen	2.186	West Betuwe	5.259
Twenterand	3.429	West Maas en Waal	1.941
Tynaarlo	3.183	Westerkwartier	6.366
Tytsjerksteradiel	3.211	Westerveld	1.886
Uitgeest	1.273	Westervoort	1.527
Uithoorn	3.001	Westerwolde	2.604
Urk	2.153	Westland	10.866
Utrecht	33.003	Weststellingwerf	2.734
Utrechtse Heuvelrug	4.708	Wierden	2.416
Vaals	1.023	Wijchen	4.034
Valkenburg aan de Geul	1.622	Wijdemeren	2.292
Valkenswaard	3.111	Wijk bij Duurstede	2.300
Veendam	2.826	Winterswijk	2.940
Veenendaal	6.478	Woensdrecht	2.325
Veere	2.129	Woerden	5.082
Veldhoven	4.440	Wormerland	1.605
Velsen	6.762	Woudenberg	1.312
Venlo	10.255	Zaanstad	15.537
Venray	4.370	Zaltbommel	3.011
Vijfheerenlanden	5.852	Zandvoort	1.637
Vlaardingen	7.358	Zeewolde	2.225
Vlieland	113	Zeist	6.177
Vlissingen	4.464	Zevenaar	4.504
Voerendaal	1.199	Zoetermeer	12.140
Voorne aan Zee	7.185	Zoeterwoude	926
Voorschoten	2.358	Zuidplas	4.396
Voorst	2.502	Zundert	2.135
Vught	2.911	Zutphen	4.620
Waadhoeke	4.663	Zwartewaterland	2.379
Waalre	1.652	Zwijndrecht	4.452
Waalwijk	4.858	Zwolle	12.273
		Totaal	**1.712.658**

Bijlage 3.2-20 Decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Aa en Hunze	560	538	560	233
Aalsmeer	1.719	1.650	1.719	715
Aalten	1.001	961	1.001	416
Achtkarspelen	709	681	709	295
Alblasserdam	868	833	868	361
Albrandswaard	796	764	796	331
Alkmaar	5.704	5.476	5.704	2.373
Almelo	3.447	3.309	3.447	1.434
Almere	7.459	7.161	7.459	3.103
Alphen aan den Rijn	4.558	4.375	4.558	1.896
Alphen-Chaam	577	554	577	240
Altena	1.432	1.375	1.432	596
Ameland	635	610	635	264
Amersfoort	7.726	7.417	7.726	3.214
Amstelveen	8.583	8.240	8.583	3.570
Amsterdam	111.209	106.760	111.209	46.263
Apeldoorn	7.189	6.901	7.189	2.991
Arnhem	14.007	13.447	14.007	5.827
Assen	3.833	3.679	3.833	1.594
Asten	625	600	625	260
Baarle-Nassau	565	543	565	235
Baarn	1.483	1.424	1.483	617
Barendrecht	1.808	1.736	1.808	752
Barneveld	2.766	2.655	2.766	1.151
Beek	752	722	752	313
Beekdaelen	1.334	1.280	1.334	555
Beesel	468	450	468	195
Berg en Dal	1.448	1.390	1.448	602
Bergeijk	737	708	737	307
Bergen (L.)	400	384	400	166
Bergen (NH.)	1.945	1.868	1.945	809
Bergen op Zoom	2.951	2.833	2.951	1.228
Berkelland	1.366	1.311	1.366	568
Bernheze	1.195	1.147	1.195	497
Best	1.242	1.193	1.242	517
Beuningen	958	920	958	399
Beverwijk	2.091	2.007	2.091	870
Bladel	1.032	991	1.032	429
Blaricum	851	817	851	354
Bloemendaal	1.270	1.219	1.270	528
Bodegraven-Reeuwijk	1.304	1.251	1.304	542
Boekel	515	494	515	214
Borger-Odoorn	644	618	644	268
Borne	925	888	925	385
Borsele	525	504	525	219

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Boxtel	1.236	1.187	1.236	514
Breda	11.807	11.335	11.807	4.912
Bronckhorst	1.535	1.474	1.535	639
Brummen	611	587	611	254
Brunssum	1.482	1.422	1.482	616
Bunnik	777	746	777	323
Bunschoten	1.139	1.093	1.139	474
Buren	688	661	688	286
Capelle aan den IJssel	3.883	3.728	3.883	1.615
Castricum	1.457	1.398	1.457	606
Coevorden	966	927	966	402
Cranendonck	874	839	874	364
Culemborg	1.318	1.265	1.318	548
Dalfsen	934	897	934	388
Dantumadiel	463	444	463	193
De Bilt	2.141	2.055	2.141	891
De Fryske Marren	1.414	1.357	1.414	588
De Ronde Venen	1.734	1.665	1.734	722
De Wolden	766	735	766	319
Delft	9.142	8.776	9.142	3.803
Den Helder	2.285	2.194	2.285	951
Deurne	2.235	2.145	2.235	930
Deventer	5.633	5.408	5.633	2.343
Diemen	5.078	4.875	5.078	2.113
Dijk en Waard	3.219	3.090	3.219	1.339
Dinkelland	1.499	1.439	1.499	623
Doesburg	476	457	476	198
Doetinchem	2.761	2.650	2.761	1.149
Dongen	1.075	1.032	1.075	447
Dordrecht	6.411	6.154	6.411	2.667
Drechterland	776	745	776	323
Drimmelen	654	628	654	272
Dronten	1.317	1.264	1.317	548
Druten	951	913	951	395
Duiven	724	695	724	301
Echt-Susteren	1.489	1.429	1.489	619
Edam-Volendam	959	921	959	399
Ede	5.865	5.630	5.865	2.440
Eemnes	0	0	0	0
Eemsdelta	2.314	2.221	2.314	963
Eersel	828	795	828	344
Eijsden-Margraten	1.300	1.248	1.300	541
Eindhoven	18.532	17.790	18.532	7.709
Elburg	1.202	1.154	1.202	500
Emmen	4.045	3.883	4.045	1.683

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Enkhuizen	957	919	957	398
Enschede	9.892	9.497	9.892	4.115
Epe	1.253	1.203	1.253	521
Ermelo	1.353	1.299	1.353	563
Etten-Leur	1.569	1.506	1.569	653
Geertruidenberg	837	804	837	348
Geldrop-Mierlo	1.421	1.365	1.421	591
Gemert-Bakel	1.335	1.282	1.335	555
Gennep	746	716	746	310
Gilze en Rijen	813	781	813	338
Goeree-Overflakkee	1.250	1.200	1.250	520
Goes	1.786	1.714	1.786	743
Goirle	625	600	625	260
Gooise Meren	3.504	3.364	3.504	1.458
Gorinchem	2.165	2.079	2.165	901
Gouda	4.501	4.321	4.501	1.873
Groningen	27.450	26.352	27.450	11.419
Gulpen-Wittem	1.067	1.024	1.067	444
Haaksbergen	990	951	990	412
Haarlem	11.150	10.704	11.150	4.638
Haarlemmermeer	6.810	6.538	6.810	2.833
Halderberge	887	852	887	369
Hardenberg	1.975	1.896	1.975	822
Harderwijk	2.534	2.432	2.534	1.054
Hardinxveld-Giessendam	720	691	720	299
Harlingen	1.034	993	1.034	430
Hattem	550	528	550	229
Heemskerk	1.390	1.335	1.390	578
Heemstede	1.770	1.699	1.770	736
Heerde	1.094	1.050	1.094	455
Heerenveen	2.400	2.304	2.400	999
Heerlen	6.239	5.989	6.239	2.595
Heeze-Leende	889	854	889	370
Heiloo	1.094	1.051	1.094	455
Hellendoorn	1.066	1.023	1.066	443
Helmond	3.448	3.310	3.448	1.434
Hendrik-Ido-Ambacht	1.062	1.019	1.062	442
Hengelo	4.609	4.425	4.609	1.917
Het Hogeland	1.711	1.642	1.711	712
Heumen	732	703	732	305
Heusden	1.287	1.236	1.287	536
Hillegom	977	938	977	406
Hilvarenbeek	960	921	960	399
Hilversum	5.636	5.411	5.636	2.345
Hoeksche Waard	1.992	1.912	1.992	829

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Hof van Twente	1.588	1.525	1.588	661
Hollands Kroon	1.312	1.259	1.312	546
Hoogeveen	2.118	2.033	2.118	881
Hoorn	2.887	2.772	2.887	1.201
Horst aan de Maas	1.989	1.910	1.989	828
Houten	1.740	1.670	1.740	724
Huizen	1.671	1.604	1.671	695
Hulst	1.260	1.209	1.260	524
IJsselstein	1.543	1.481	1.543	642
Kaag en Braassem	1.113	1.069	1.113	463
Kampen	2.370	2.275	2.370	986
Kapelle	575	552	575	239
Katwijk	1.957	1.879	1.957	814
Kerkrade	3.321	3.189	3.321	1.382
Koggenland	1.705	1.637	1.705	709
Krimpen aan den IJssel	636	610	636	264
Krimpenerwaard	2.105	2.021	2.105	876
Laarbeek	791	759	791	329
Land van Cuijk	2.959	2.840	2.959	1.231
Landgraaf	1.400	1.344	1.400	583
Landsmeer	774	743	774	322
Lansingerland	1.820	1.748	1.820	757
Laren	1.148	1.102	1.148	478
Leeuwarden	10.754	10.324	10.754	4.474
Leiden	12.903	12.387	12.903	5.368
Leiderdorp	2.330	2.237	2.330	969
Leidschendam-Voorburg	5.541	5.319	5.541	2.305
Lelystad	3.224	3.095	3.224	1.341
Leudal	1.423	1.366	1.423	592
Leusden	1.179	1.132	1.179	491
Lingewaard	1.487	1.427	1.487	618
Lisse	1.021	980	1.021	425
Lochem	1.680	1.613	1.680	699
Loon op Zand	1.157	1.111	1.157	481
Lopik	615	590	615	256
Losser	998	958	998	415
Maasdriel	903	867	903	376
Maasgouw	1.034	992	1.034	430
Maashorst	2.243	2.154	2.243	933
Maassluis	970	931	970	404
Maastricht	14.275	13.704	14.275	5.938
Medemblik	1.563	1.500	1.563	650
Meerssen	705	677	705	293
Meierijstad	3.015	2.894	3.015	1.254
Meppel	1.721	1.653	1.721	716
Middelburg	2.676	2.569	2.676	1.113
Midden-Delfland	656	630	656	273
Midden-Drenthe	961	922	961	400

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Midden-Groningen	2.080	1.997	2.080	865
Moerdijk	1.074	1.031	1.074	447
Molenlanden	1.004	963	1.004	417
Montferland	1.393	1.337	1.393	579
Montfoort	629	604	629	262
Mook en Middelaar	458	440	458	191
Neder-Betuwe	609	585	609	253
Nederweert	775	744	775	323
Nieuwegein	3.039	2.918	3.039	1.264
Nieuwkoop	1.263	1.213	1.263	525
Nijkerk	1.214	1.165	1.214	505
Nijmegen	12.038	11.557	12.038	5.008
Nissewaard	2.257	2.167	2.257	939
Noardeast-Fryslân	1.744	1.674	1.744	726
Noord-Beveland	577	554	577	240
Noordenveld	1.287	1.236	1.287	536
Noordoostpolder	1.894	1.818	1.894	788
Noordwijk	2.654	2.548	2.654	1.104
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	1.024	983	1.024	426
Nunspeet	1.337	1.283	1.337	556
Oegstgeest	1.307	1.255	1.307	544
Oirschot	1.516	1.455	1.516	630
Oisterwijk	1.407	1.351	1.407	585
Oldambt	1.619	1.555	1.619	674
Oldebroek	747	717	747	311
Oldenzaal	1.206	1.157	1.206	502
Olst-Wijhe	856	822	856	356
Ommen	808	776	808	336
Oost Gelre	1.130	1.085	1.130	470
Oosterhout	1.603	1.539	1.603	667
Ooststellingwerf	787	756	787	327
Oostzaan	0	0	0	0
Opmeer	1.168	1.121	1.168	486
Opsterland	1.008	967	1.008	419
Oss	3.380	3.245	3.380	1.406
Oude IJsselstreek	1.433	1.376	1.433	596
Ouder-Amstel	943	905	943	392
Oudewater	558	535	558	232
Overbetuwe	1.750	1.680	1.750	728
Papendrecht	914	878	914	380
Peel en Maas	1.702	1.634	1.702	708
Pekela	650	624	650	270
Pijnacker-Nootdorp	1.785	1.714	1.785	743
Purmerend	3.094	2.970	3.094	1.287
Putten	1.197	1.149	1.197	498
Raalte	1.051	1.009	1.051	437
Reimerswaal	658	632	658	274

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Renkum	2.063	1.981	2.063	858
Renswoude	720	691	720	299
Reusel-De Mierden	626	601	626	260
Rheden	2.801	2.689	2.801	1.165
Rhenen	767	736	767	319
Ridderkerk	1.091	1.048	1.091	454
Rijssen-Holten	1.630	1.564	1.630	678
Rijswijk	4.149	3.983	4.149	1.726
Roerdalen	1.465	1.406	1.465	609
Roermond	3.764	3.614	3.764	1.566
Roosendaal	3.350	3.216	3.350	1.394
Rotterdam	54.900	52.704	54.900	22.838
Rozendaal	0	0	0	0
Rucphen	533	512	533	222
Schagen	1.668	1.601	1.668	694
Scherpenzeel	579	556	579	241
Schiedam	6.451	6.193	6.451	2.684
Schiermonnikoog	0	0	0	0
Schouwen-Duiveland	1.203	1.155	1.203	500
's-Gravenhage	58.657	56.311	58.657	24.401
's-Hertogenbosch	8.582	8.238	8.582	3.570
Simpelveld	677	650	677	282
Sint-Michielsgestel	1.088	1.045	1.088	453
Sittard-Geleen	5.018	4.817	5.018	2.087
Sliedrecht	1.149	1.103	1.149	478
Sluis	1.439	1.381	1.439	598
Smallingerland	2.211	2.123	2.211	920
Soest	2.644	2.538	2.644	1.100
Someren	690	662	690	287
Son en Breugel	861	827	861	358
Stadskanaal	1.204	1.156	1.204	501
Staphorst	630	605	630	262
Stede Broec	756	725	756	314
Steenbergen	820	787	820	341
Steenwijkerland	1.559	1.497	1.559	649
Stein	856	821	856	356
Stichtse Vecht	3.223	3.094	3.223	1.341
Súdwest-Fryslân	3.118	2.993	3.118	1.297
Terneuzen	2.673	2.566	2.673	1.112
Terschelling	508	488	508	211
Texel	803	771	803	334
Teylingen	2.099	2.015	2.099	873
Tholen	652	626	652	271
Tiel	1.629	1.564	1.629	678

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Tilburg	15.893	15.258	15.893	6.612
Tubbergen	1.229	1.180	1.229	511
Twenterand	1.030	988	1.030	428
Tynaarlo	1.074	1.031	1.074	447
Tytsjerksteradiel	1.131	1.086	1.131	471
Uitgeest	550	528	550	229
Uithoorn	1.417	1.361	1.417	590
Urk	870	835	870	362
Utrecht	32.844	31.530	32.844	13.663
Utrechtse Heuvelrug	2.462	2.363	2.462	1.024
Vaals	1.385	1.330	1.385	576
Valkenburg aan de Geul	1.611	1.546	1.611	670
Valkenswaard	1.533	1.472	1.533	638
Veendam	1.243	1.194	1.243	517
Veenendaal	2.783	2.672	2.783	1.158
Veere	1.042	1.000	1.042	433
Veldhoven	1.990	1.910	1.990	828
Velsen	2.398	2.302	2.398	998
Venlo	5.496	5.276	5.496	2.286
Venray	1.688	1.620	1.688	702
Vijfheerenlanden	1.576	1.513	1.576	656
Vlaardingen	4.038	3.876	4.038	1.680
Vlieland	0	0	0	0
Vlissingen	3.006	2.885	3.006	1.250
Voerendaal	590	566	590	245
Voorne aan Zee	2.844	2.730	2.844	1.183
Voorschoten	1.833	1.759	1.833	762
Voorst	984	945	984	409
Vught	1.426	1.369	1.426	593
Waadhoeke	1.424	1.367	1.424	592
Waalre	844	810	844	351
Waalwijk	1.835	1.762	1.835	763
Waddinxveen	1.183	1.136	1.183	492
Wageningen	2.952	2.834	2.952	1.228
Wassenaar	1.952	1.874	1.952	812
Waterland	543	522	543	226
Weert	2.220	2.131	2.220	923
West Betuwe	1.371	1.316	1.371	570
West Maas en Waal	686	659	686	285
Westerkwartier	1.848	1.774	1.848	769

Mutatie decentralisatie-uitkering Wet betaalbare huur				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Westerveld	662	635	662	275
Westervoort	957	919	957	398
Westerwolde	1.019	979	1.019	424
Westland	3.311	3.179	3.311	1.378
Weststellingwerf	858	823	858	357
Wierden	963	925	963	401
Wijchen	1.238	1.189	1.238	515
Wijdemeren	1.247	1.197	1.247	519
Wijk bij Duurstede	801	769	801	333
Winterswijk	1.463	1.404	1.463	609
Woensdrecht	879	844	879	366
Woerden	2.388	2.292	2.388	993
Wormerland	567	544	567	236
Woudenberg	605	581	605	252
Zaanstad	5.427	5.209	5.427	2.257
Zaltbommel	1.039	997	1.039	432
Zandvoort	1.541	1.480	1.541	641
Zeewolde	689	661	689	286
Zeist	4.860	4.665	4.860	2.022
Zevenaar	1.479	1.420	1.479	615
Zoetermeer	5.171	4.964	5.171	2.151
Zoeterwoude	630	605	630	262
Zuidplas	1.198	1.150	1.198	498
Zundert	1.104	1.060	1.104	459
Zutphen	2.855	2.741	2.855	1.188
Zwartewaterland	715	686	715	297
Zwijndrecht	1.650	1.584	1.650	686
Zwolle	7.376	7.081	7.376	3.068
Totaal	**1.000.002**	**960.001**	**1.000.002**	**415.994**

Bijlage 3.2-21 Decentralisatie-uitkering Koplopersprogramma Gebiedsgericht Beter Benutten

Decentralisatie-uitkering Koplopersprogramma Gebiedsgericht Beter Benutten	
Gemeente	**Bedrag 2026**
Arnhem	100.000
Ede	100.000
Eindhoven	100.000
Leeuwarden	100.000
Rheden	100.000
Rotterdam	100.000
's-Gravenhage	100.000
Utrecht	100.000
Zoetermeer	100.000
Zwolle	100.000
Totaal	**1.000.000**

Bijlage 3.2-24a Decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren)

Decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus (kleine sectoren)			
Gemeente	**Fase 1**	**Fase 2**	**Bedrag 2026**
Baarle-Nassau		18.612	18.612
Ede		37.223	37.223
Epe		18.612	18.612
Gennep		18.612	18.612
Hilvarenbeek		18.612	18.612
Land van Cuijk		55.835	55.835
Midden-Drenthe		37.223	37.223
Nederweert		18.612	18.612
Oirschot		18.612	18.612
Oost Gelre		18.612	18.612
Overbetuwe	6.514		6.514
Raalte		18.612	18.612
Reusel-De Mierеden	6.514		6.514
Rijssen-Holten		18.612	18.612
Staphorst		18.612	18.612
Wierden		18.612	18.612
Totaal	**13.028**	**335.008**	**348.041**

Bijlage 3.2-24b Decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus

Decentralisatie-uitkering Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus	
Gemeente	**Bedrag**
Apeldoorn	18.612
Asten	18.612
Barneveld	18.612
Deurne	18.612
Ede	37.223
Heeze-Leende	18.612
Hellendoorn	18.612
Midden-Drenthe	18.612
Sluis	18.612
Venray	18.612
Totaal	**204.731**

Bijlage 3.2-26 Decentralisatie-uitkering Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR)

Decentralisatie-uitkering Nationaal Programma Vitale regio's	
Gemeente	**Bedrag 2026**
Borger-Odoorn	276.500
Den Helder	329.000
Doetinchem	339.500
Eemsdelta	339.500
Enschede	350.000
Heerlen	346.500
Noardeast-Fryslân	310.000
Terneuzen	332.500
Venlo	339.500
Weert	339.500
Weststellingwerf	302.000
Totaal	**3.604.500**

Bijlage 3.2-29 Decentralisatie-uitkering Natuurbrandpreventie en -mitigatie

Decentralisatie-uitkering Natuurbrandpreventie en -mitigatie				
Gemeente	**Bedrag 2026**	**Bedrag 2027**	**Bedrag 2028**	**Bedrag 2029**
Alphen-Chaam	5.625	5.625	5.625	0
Asten	11.250	11.250	11.250	0
Bergeijk	5.625	5.625	5.625	0
Boxtel	5.625	5.625	5.625	0
Breda	5.625	5.625	5.625	0
Deurne	11.250	11.250	11.250	0
Drimmelen	5.625	5.625	5.625	0
Eindhoven	5.625	5.625	5.625	0
Gemert-Bakel	5.625	5.625	5.625	0
Heeze-Leende	11.250	11.250	11.250	0
Helmond	5.625	5.625	5.625	0
Heusden	5.625	5.625	5.625	0
Hilvarenbeek	5.625	5.625	5.625	0
Hulst	23.500	36.500	35.000	35.000
Land van Cuijk	11.250	11.250	11.250	0
Maashorst	5.625	5.625	5.625	0
Oirschot	5.625	5.625	5.625	0
Oisterwijk	5.625	5.625	5.625	0
Oosterhout	5.625	5.625	5.625	0
Oss	5.625	5.625	5.625	0
RucpHen	5.625	5.625	5.625	0
Schouwen-Duiveland	47.000	73.000	70.000	70.000
's-Hertogenbosch	5.625	5.625	5.625	0
Son en Breugel	5.625	5.625	5.625	0
Tilburg	5.625	5.625	5.625	0
Veere	47.000	73.000	70.000	70.000
Vught	5.625	5.625	5.625	0
Woensdrecht	11.250	11.250	11.250	0
Zundert	5.625	5.625	5.625	0
Totaal	**291.875**	**356.875**	**349.375**	**175.000**

Bijlage 3.2-38 Decentralisatie-uitkering Basisregistratie Personen (BRP): centralisering inschrijving vergunninghouders

Decentralisatie-uitkering BRP: Centralisering Inschrijving Vergunninghouders	
Gemeente	**Bedrag 2026**
Amsterdam	1.036.440
Arnhem	1.596.267
Cranendonck	814.143
Gilze en Rijen	901.964
's-Gravenhage	313.973
Utrecht	425.122
Venlo	480.696
Westerwolde	1.541.185
Zwolle	480.696
Totaal	**7.590.486**

Bijlage 3.2-39 Decentralisatie-uitkering Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)

Decentralisatie-uitkering Compensatie decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Aa en Hunze	974.442	Boxtel	1.071.624
Aalsmeer	1.020.862	Breda	6.409.225
Aalten	918.526	Bronckhorst	1.252.327
Achtkarspelen	919.408	Brummen	767.827
Alblasserdam	686.623	Brunssum	1.057.387
Albrandswaard	797.961	Bunnik	550.676
Alkmaar	3.654.522	Bunschoten	707.531
Almelo	2.488.340	Buren	865.239
Almere	6.252.264	Capelle aan den IJssel	2.205.810
Alphen aan den Rijn	4.052.206	Castricum	1.422.874
Alphen-Chaam	423.116	Coevorden	1.281.587
Altena	1.672.546	Cranendonck	730.867
Ameland	325.876	Culemborg	968.131
Amersfoort	5.221.707	Dalfsen	948.514
Amstelveen	3.011.616	Dantumadiel	647.528
Amsterdam	39.660.485	De Bilt	3.000.044
Apeldoorn	6.181.679	De Fryske Marren	1.853.151
Arnhem	5.705.834	De Ronde Venen	1.456.424
Assen	3.036.900	De Wolden	870.816
Asten	604.578	Delft	7.079.660
Baarle-Nassau	366.977	Den Helder	3.032.387
Baarn	919.743	Deurne	1.057.112
Barendrecht	1.437.933	Deventer	7.539.736
Barneveld	1.871.310	Diemen	1.171.744
Beek	611.839	Dijk en Waard	3.517.392
Beekdaelen	1.221.580	Dinkelland	870.245
Beesel	527.674	Doesburg	450.728
Berg en Dal	2.833.954	Doetinchem	1.886.191
Bergeijk	696.297	Dongen	880.140
Bergen (L.)	577.651	Dordrecht	5.165.656
Bergen (NH.)	1.337.200	Drechterland	673.871
Bergen op Zoom	2.328.401	Drimmelen	921.280
Berkelland	1.477.062	Dronten	1.427.591
Bernheze	946.922	Druten	643.025
Best	986.569	Duiven	845.029
Beuningen	858.048	Echt-Susteren	1.136.797
Beverwijk	1.477.251	Edam-Volendam	1.180.329
Bladel	751.743	Ede	3.999.219
Blaricum	459.461	Eemnes	390.735
Bloemendaal	785.082	Eemsdelta	1.710.294
Bodegraven-Reeuwijk	1.152.867	Eersel	699.481
Boekel	399.690	Eijsden-Margraten	868.835
Borger-Odoorn	935.825	Eindhoven	10.386.904
Borne	777.979	Elburg	776.456
Borsele	811.986	Emmen	3.522.916

Decentralisatie-uitkering Compensatie decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Enkhuizen	774.780	Hof van Twente	1.202.693
Enschede	5.692.364	Hollands Kroon	1.626.829
Epe	1.144.642	Hoogeveen	1.968.898
Ermelo	1.006.856	Hoorn	3.504.991
Etten-Leur	1.412.988	Horst aan de Maas	1.408.541
Geertruidenberg	762.203	Houten	1.570.972
Geldrop-Mierlo	1.313.245	Huizen	1.359.751
Gemert-Bakel	992.213	Hulst	1.046.220
Gennep	636.060	IJsselstein	1.063.368
Gilze en Rijen	905.616	Kaag en Braassem	931.114
Goeree-Overflakkee	2.043.256	Kampen	1.784.025
Goes	1.409.658	Kapelle	493.662
Goirle	798.028	Katwijk	1.946.776
Gooise Meren	2.289.756	Kerkrade	1.759.003
Gorinchem	1.263.147	Koggenland	759.354
Gouda	4.145.772	Krimpen aan den IJssel	969.583
Groningen	12.290.174	Krimpenerwaard	1.740.288
Gulpen-Wittem	566.391	Laarbeek	762.060
Haaksbergen	841.031	Land van Cuijk	2.922.716
Haarlem	8.937.256	Landgraaf	1.297.598
Haarlemmermeer	5.225.595	Landsmeer	449.361
Halderberge	1.040.985	Lansingerland	1.763.869
Hardenberg	2.038.129	Laren	474.893
Harderwijk	1.563.625	Leeuwarden	4.544.974
Hardinxveld-Giessendam	606.952	Leiden	6.206.846
Harlingen	654.531	Leiderdorp	970.788
Hattem	460.954	Leidschendam-Voorburg	3.225.905
Heemskerk	1.331.139	Lelystad	4.535.366
Heemstede	980.209	Leudal	1.209.487
Heerde	638.919	Leusden	1.250.361
Heerenveen	2.249.371	Lingewaard	1.474.346
Heerlen	3.302.593	Lisse	836.864
Heeze-Leende	592.403	Lochem	1.223.394
Heiloo	1.299.317	Loon op Zand	820.265
Hellendoorn	1.156.962	Lopik	552.170
Helmond	2.880.737	Losser	773.363
Hendrik-Ido-Ambacht	937.182	Maasdriel	795.497
Hengelo	2.794.470	Maasgouw	840.747
Het Hogeland	2.111.303	Maashorst	1.872.500
Heumen	588.215	Maassluis	1.147.944
Heusden	1.456.716	Maastricht	9.521.294
Hillegom	777.860	Medemblik	1.443.918
Hilvarenbeek	602.762	Meerssen	654.341
Hilversum	3.576.250	Meierijstad	2.951.072
Hoeksche Waard	2.734.861	Meppel	2.072.976

Decentralisatie-uitkering Compensatie decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Middelburg	1.772.946	Pijnacker-Nootdorp	1.554.864
Midden-Delfland	661.537	Purmerend	6.529.623
Midden-Drenthe	1.217.797	Putten	1.725.901
Midden-Groningen	2.062.345	Raalte	1.217.393
Moerdijk	1.375.506	Reimerswaal	846.421
Molenlanden	1.313.725	Renkum	1.088.671
Montferland	1.172.501	Renswoude	250.706
Montfoort	600.190	Reusel-De Mierden	495.736
Mook en Middelaar	340.456	Rheden	1.794.381
Neder-Betuwe	720.406	Rhenen	666.639
Nederweert	623.220	Ridderkerk	1.587.246
Nieuwegein	2.069.413	Rijssen-Holten	1.168.225
Nieuwkoop	1.016.329	Rijswijk	1.981.131
Nijkerk	1.305.291	Roerdalen	799.019
Nijmegen	7.356.800	Roermond	1.962.828
Nissewaard	2.734.228	Roosendaal	2.600.708
Noardeast-Fryslân	2.362.773	Rotterdam	23.768.282
Noord-Beveland	501.112	Rozendaal	162.144
Noordenveld	1.154.874	Rucphen	765.564
Noordoostpolder	1.743.552	Schagen	1.718.507
Noordwijk	1.592.715	Scherpenzeel	392.335
Nuenen, Gerwen en Nede	798.051	Schiedam	3.960.530
Nunspeet	945.024	Schiermonnikoog	184.430
Oegstgeest	834.578	Schouwen-Duiveland	1.531.211
Oirschot	672.515	's-Gravenhage	18.133.300
Oisterwijk	1.074.156	's-Hertogenbosch	6.246.575
Oldambt	1.406.307	Simpelveld	455.261
Oldebroek	769.239	Sint-Michielsgestel	903.926
Oldenzaal	1.093.773	Sittard-Geleen	3.230.619
Olst-Wijhe	643.024	Sliedrecht	926.456
Ommen	722.394	Sluis	1.365.788
Oost Gelre	1.003.083	Smallingerland	1.884.600
Oosterhout	1.870.359	Soest	1.558.329
Ooststellingwerf	958.700	Someren	1.493.469
Oostzaan	392.020	Son en Breugel	603.585
Opmeer	449.167	Stadskanaal	1.147.876
Opsterland	1.016.625	Staphorst	555.699
Oss	2.975.915	Stede Broec	708.088
Oude IJsselstreek	1.262.229	Steenbergen	872.099
Ouder-Amstel	605.673	Steenwijkerland	1.588.573
Oudewater	406.898	Stein	869.381
Overbetuwe	1.463.882	Stichtse Vecht	2.223.520
Papendrecht	1.082.969	Súdwest-Fryslân	3.582.900
Peel en Maas	1.401.803	Terneuzen	2.003.860
Pekela	485.864	Terschelling	355.067

Decentralisatie-uitkering Compensatie decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Texel	836.989	Waddinxveen	989.788
Teylingen	1.201.614	Wageningen	1.441.297
Tholen	934.384	Wassenaar	943.808
Tiel	1.361.179	Waterland	616.598
Tilburg	7.540.583	Weert	1.683.703
Tubbergen	733.612	West Betuwe	1.550.000
Twenterand	1.108.128	West Maas en Waal	684.111
Tynaarlo	1.239.584	Westerkwartier	2.248.263
Tytsjerksteradiel	1.111.289	Westerveld	791.616
Uitgeest	622.401	Westervoort	536.988
Uithoorn	1.015.525	Westerwolde	955.995
Urk	586.771	Westland	3.295.604
Utrecht	13.842.977	Weststellingwerf	957.532
Utrechtse Heuvelrug	1.653.929	Wierden	809.266
Vaals	510.697	Wijchen	1.326.916
Valkenburg aan de Geul	689.354	Wijdemeren	905.003
Valkenswaard	1.116.332	Wijk bij Duurstede	789.953
Veendam	995.552	Winterswijk	1.039.897
Veenendaal	2.681.183	Woensdrecht	841.586
Veere	1.072.735	Woerden	1.703.894
Veldhoven	1.459.721	Wormerland	599.874
Velsen	2.325.639	Woudenberg	473.238
Venlo	4.466.676	Zaanstad	5.200.730
Venray	1.422.231	Zaltbommel	925.282
Vijfheerenlanden	1.755.353	Zandvoort	802.377
Vlaardingen	5.414.373	Zeewolde	855.904
Vlieland	175.494	Zeist	2.081.009
Vlissingen	2.580.384	Zevenaar	1.457.139
Voerendaal	479.429	Zoetermeer	3.821.563
Voorne aan Zee	2.723.663	Zoeterwoude	374.862
Voorschoten	1.492.335	Zuidplas	4.690.071
Voorst	841.777	Zundert	770.409
Vught	1.730.465	Zutphen	1.630.676
Waadhoeke	1.577.377	Zwartewaterland	784.134
Waalre	616.033	Zwijndrecht	1.538.360
Waalwijk	1.733.592	Zwolle	4.634.947
		Totaal	**670.515.512**

Bijlage 3.2-40 Decentralisatie-uitkering Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen

Decentralisatie-uitkering Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Aa en Hunze	3.593	Boxtel	4.744
Aalsmeer	4.607	Breda	26.155
Aalten	3.805	Bronckhorst	4.989
Achtkarspelen	3.907	Brummen	2.964
Alblasserdam	2.805	Brunssum	3.815
Albrandswaard	3.700	Bunnik	2.255
Alkmaar	15.642	Bunschoten	3.143
Almelo	10.360	Buren	3.876
Almere	31.807	Capelle aan den IJssel	9.508
Alphen aan den Rijn	16.040	Castricum	5.073
Alphen-Chaam	1.460	Coevorden	4.968
Altena	8.136	Cranendonck	3.002
Ameland	526	Culemborg	4.195
Amersfoort	22.625	Dalfsen	4.163
Amstelveen	13.276	Dantumadiel	2.651
Amsterdam	129.479	De Bilt	6.067
Apeldoorn	23.353	De Fryske Marren	7.237
Arnhem	23.465	De Ronde Venen	6.362
Assen	9.753	De Wolden	3.418
Asten	2.409	Delft	15.264
Baarle-Nassau	998	Den Helder	7.851
Baarn	3.489	Deurne	4.626
Barendrecht	6.727	Deventer	14.451
Barneveld	8.750	Diemen	4.604
Beek	2.252	Dijk en Waard	12.573
Beekdaelen	4.963	Dinkelland	3.703
Beesel	1.874	Doesburg	1.541
Berg en Dal	4.927	Doetinchem	8.320
Bergeijk	2.669	Dongen	3.809
Bergen (L.)	1.810	Dordrecht	17.013
Bergen (NH.)	4.118	Drechterland	2.837
Bergen op Zoom	9.725	Drimmelen	3.920
Berkelland	6.085	Dronten	6.215
Bernheze	4.518	Druten	2.736
Best	4.385	Duiven	3.456
Beuningen	3.706	Echt-Susteren	4.471
Beverwijk	5.963	Edam-Volendam	5.146
Bladel	2.910	Ede	17.210
Blaricum	1.794	Eemnes	1.375
Bloemendaal	3.269	Eemsdelta	6.206
Bodegraven-Reeuwijk	5.155	Eersel	2.825
Boekel	1.588	Eijsden-Margraten	3.627
Borger-Odoorn	3.609	Eindhoven	34.504
Borne	3.428	Elburg	3.312
Borsele	3.204	Emmen	15.196

Decentralisatie-uitkering Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Enkhuizen	2.611	Hof van Twente	4.941
Enschede	22.489	Hollands Kroon	6.925
Epe	4.637	Hoogeveen	7.884
Ermelo	3.898	Hoorn	10.535
Etten-Leur	6.298	Horst aan de Maas	6.130
Geertruidenberg	3.040	Houten	7.058
Geldrop-Mierlo	5.646	Huizen	5.708
Gemert-Bakel	4.370	Hulst	3.793
Gennep	2.464	IJsselstein	4.619
Gilze en Rijen	3.953	Kaag en Braassem	4.062
Goeree-Overflakkee	7.230	Kampen	7.835
Goes	5.559	Kapelle	1.803
Goirle	3.390	Katwijk	9.295
Gooise Meren	8.452	Kerkrade	6.303
Gorinchem	5.382	Koggenland	3.300
Gouda	10.601	Krimpen aan den IJssel	4.128
Groningen	33.867	Krimpenerwaard	8.008
Gulpen-Wittem	1.942	Laarbeek	3.232
Haaksbergen	3.356	Land van Cuijk	12.860
Haarlem	23.379	Landgraaf	5.104
Haarlemmermeer	22.896	Landsmeer	1.627
Halderberge	4.343	Lansingerland	9.153
Hardenberg	8.786	Laren	1.590
Harderwijk	6.933	Leeuwarden	18.008
Hardinxveld-Giessendam	2.649	Leiden	18.100
Harlingen	2.246	Leiderdorp	3.845
Hattem	1.766	Leidschendam-Voorburg	10.851
Heemskerk	5.456	Lelystad	11.737
Heemstede	3.829	Leudal	5.003
Heerde	2.675	Leusden	4.421
Heerenveen	7.186	Lingewaard	6.607
Heerlen	12.126	Lisse	3.267
Heeze-Leende	2.366	Lochem	4.754
Heiloo	3.372	Loon op Zand	3.346
Hellendoorn	5.017	Lopik	2.051
Helmond	13.377	Losser	3.252
Hendrik-Ido-Ambacht	4.553	Maasdriel	3.642
Hengelo	11.590	Maasgouw	3.395
Het Hogeland	6.675	Maashorst	8.267
Heumen	2.336	Maassluis	5.048
Heusden	6.424	Maastricht	17.397
Hillegom	3.157	Medemblik	6.364
Hilvarenbeek	2.237	Meerssen	2.558
Hilversum	13.078	Meierijstad	11.737
Hoeksche Waard	12.573	Meppel	5.025

Decentralisatie-uitkering Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Middelburg	6.949	Pijnacker-Nootdorp	8.053
Midden-Delfland	2.691	Purmerend	13.289
Midden-Drenthe	4.714	Putten	3.457
Midden-Groningen	8.505	Raalte	5.351
Moerdijk	5.303	Reimerswaal	3.233
Molenlanden	6.285	Renkum	4.363
Montferland	5.126	Renswoude	801
Montfoort	1.908	Reusel-De Mierden	1.892
Mook en Middelaar	1.123	Rheden	6.066
Neder-Betuwe	3.572	Rhenen	2.825
Nederweert	2.426	Ridderkerk	6.650
Nieuwegein	9.253	Rijssen-Holten	5.381
Nieuwkoop	4.090	Rijswijk	8.412
Nijkerk	6.335	Roerdalen	2.887
Nijmegen	26.187	Roermond	8.481
Nissewaard	12.240	Roosendaal	10.768
Noardeast-Fryslân	6.354	Rotterdam	93.239
Noord-Beveland	1.115	Rozendaal	254
Noordenveld	4.399	Rucphen	3.325
Noordoostpolder	7.037	Schagen	6.703
Noordwijk	6.363	Scherpenzeel	1.460
Nuenen, Gerwen en Nede	3.365	Schiedam	11.393
Nunspeet	4.072	Schiermonnikoog	135
Oegstgeest	3.610	Schouwen-Duiveland	4.768
Oirschot	2.707	's-Gravenhage	78.827
Oisterwijk	4.587	's-Hertogenbosch	22.380
Oldambt	5.485	Simpelveld	1.423
Oldebroek	3.383	Sint-Michielsgestel	4.181
Oldenzaal	4.437	Sittard-Geleen	12.815
Olst-Wijhe	2.633	Sliedrecht	3.686
Ommen	2.667	Sluis	3.200
Oost Gelre	4.163	Smallingerland	7.909
Oosterhout	8.089	Soest	6.650
Ooststellingwerf	3.592	Someren	2.799
Oostzaan	1.349	Son en Breugel	2.512
Opmeer	1.731	Stadskanaal	4.439
Opsterland	4.158	Staphorst	2.489
Oss	13.195	Stede Broec	3.083
Oude IJsselstreek	5.473	Steenbergen	3.404
Ouder-Amstel	2.013	Steenwijkerland	6.334
Oudewater	1.435	Stein	3.416
Overbetuwe	6.781	Stichtse Vecht	9.162
Papendrecht	4.475	Súdwest-Fryslân	12.543
Peel en Maas	6.357	Terneuzen	7.711
Pekela	1.726	Terschelling	682

Decentralisatie-uitkering Gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen			
Gemeente	**Bedrag 2027**	**Gemeente**	**Bedrag 2027**
Texel	1.918	Waddinxveen	4.854
Teylingen	5.322	Wageningen	5.929
Tholen	3.733	Wassenaar	3.814
Tiel	5.899	Waterland	2.432
Tilburg	31.916	Weert	7.115
Tubbergen	2.980	West Betuwe	7.378
Twenterand	4.726	West Maas en Waal	2.853
Tynaarlo	4.851	Westerkwartier	8.984
Tytsjerksteradiel	4.547	Westerveld	2.769
Uitgeest	1.860	Westervoort	2.107
Uithoorn	4.450	Westerwolde	3.799
Urk	3.072	Westland	16.199
Utrecht	52.200	Weststellingwerf	3.685
Utrechtse Heuvelrug	7.058	Wierden	3.511
Vaals	1.386	Wijchen	5.796
Valkenburg aan de Geul	2.281	Wijdemeren	3.418
Valkenswaard	4.427	Wijk bij Duurstede	3.302
Veendam	3.836	Winterswijk	4.050
Veenendaal	9.747	Woensdrecht	3.075
Veere	3.040	Woerden	7.478
Veldhoven	6.595	Wormerland	2.275
Velsen	9.702	Woudenberg	2.045
Venlo	14.407	Zaanstad	22.560
Venray	6.208	Zaltbommel	4.214
Vijfheerenlanden	8.667	Zandvoort	2.407
Vlaardingen	10.704	Zeewolde	3.366
Vlieland	169	Zeist	9.237
Vlissingen	6.339	Zevenaar	6.265
Voerendaal	1.743	Zoetermeer	17.992
Voorne aan Zee	10.326	Zoeterwoude	1.405
Voorschoten	3.588	Zuidplas	6.751
Voorst	3.542	Zundert	3.160
Vught	4.574	Zutphen	6.793
Waadhoeke	6.492	Zwartewaterland	3.257
Waalre	2.480	Zwijndrecht	6.189
Waalwijk	7.099	Zwolle	18.539
		Totaal	**2.499.994**

Bijlage 3.2-41 Decentralisatie-uitkering Knelpunten verdeelproblematiek

Decentralisatie-uitkering Knelpuntenverdeelproblematiek			
Gemeente	**Bedrag 2031**	**Gemeente**	**Bedrag 2031**
Alblasserdam	6.035	Middelburg	54.494
Albrandswaard	20.402	Molenlanden	204.061
Alkmaar	93.018	Nissewaard	88.209
Amsterdam	64.470	Noord-Beveland	98.361
Barendrecht	13.705	Oostzaan	17.297
Bergen (NH.)	52.522	Opmeer	41.540
Borsele	153.632	Papendrecht	3.003
Castricum	24.433	Purmerend	93.529
Den Helder	51.252	Reimerswaal	112.937
Drechterland	60.523	Ridderkerk	23.531
Edam-Volendam	60.744	Rotterdam	5.875
Enkhuizen	13.362	Schagen	119.008
Goeree-Overflakkee	353.321	Schouwen-Duiveland	281.753
Goes	98.614	Sliedrecht	13.910
Gorinchem	13.222	Sluis	298.031
Hardinxveld-Giessendam	12.688	Stede Broec	16.760
Hendrik-Ido-Ambacht	6.523	Terneuzen	275.085
Hoeksche Waard	345.203	Tholen	172.171
Hollands Kroon	63.786	Uitgeest	22.404
Hoorn	17.045	Veere	161.323
Hulst	209.902	Vijfheerenlanden	159.479
Kapelle	39.050	Vlissingen	39.993
Koggenland	80.136	Voorne aan Zee	139.795
Krimpen aan den IJssel	5.062	Waterland	59.047
Krimpenerwaard	150.031	Wormerland	48.435
Landsmeer	29.872	Zwijndrecht	21.729
Medemblik	134.599	**Totaal**	**4.744.912**

Bijlage 3.2-42 Decentralisatie-uitkering Impulsbudget sociale infrastructuur

Decentralisatie-uitkering Impulsbudget sociale infrastructuur			
Gemeente	**Bedrag 2031**	**Gemeente**	**Bedrag 2031**
Achtkarspelen	60.676	Heerlen	334.763
Albrandswaard	29.292	Hellendoorn	64.860
Alkmaar	581.651	Helmond	531.436
Almelo	339.994	Hengelo	320.117
Almere	592.112	Het Hogeland	83.691
Alphen aan den Rijn	209.855	Hoeksche Waard	85.783
Altena	209.227	Hoogeveen	217.596
Ameland	6.277	Hoorn	479.130
Amersfoort	500.052	Kampen	167.382
Amsterdam	1.246.993	Katwijk	253.165
Apeldoorn	424.731	Kerkrade	55.445
Arnhem	868.292	Landgraaf	38.707
Assen	251.072	Landsmeer	8.369
Baarle-Nassau	6.277	Leeuwarden	583.743
Barendrecht	52.307	Leiden	303.379
Beekdaelen	169.474	Lelystad	351.501
Berkelland	184.120	Leudal	46.030
Bladel	135.998	Lochem	43.938
Breda	290.825	Losser	43.938
Bronckhorst	60.676	Maasgouw	35.569
Brummen	43.938	Maastricht	324.302
Brunssum	81.599	Meierijstad	466.576
Dalfsen	12.554	Meppel	117.167
De Ronde Venen	37.661	Middelburg	177.843
Delft	285.595	Midden-Groningen	133.905
Den Helder	326.394	Montferland	87.875
Deventer	225.965	Nieuwegein	207.135
Doetinchem	221.781	Nijmegen	594.204
Dordrecht	633.958	Nissewaard	207.135
Echt-Susteren	52.307	Noardeast-Fryslân	131.813
Edam-Volendam	41.845	Noordenveld	48.122
Ede	311.748	Oldambt	174.704
Eemsdelta	110.890	Oldenzaal	62.768
Eindhoven	600.481	Olst-Wijhe	31.384
Emmen	400.670	Ooststellingwerf	52.307
Enschede	437.284	Oss	790.878
Gennep	38.707	Oude IJsselstreek	75.322
Goeree-Overflakkee	73.229	Peel en Maas	215.504
Goes	225.965	Raalte	46.030
Gouda	463.856	Renkum	50.214
Groningen	441.469	Ridderkerk	73.229
Haarlem	221.781	Rijssen-Holten	54.399
Haarlemmermeer	326.394	Roerdalen	33.476
Hardenberg	206.089	Roermond	163.197
Harderwijk	353.594	Roosendaal	497.960

Decentralisatie-uitkering Impulsbudget sociale infrastructuur			
Gemeente	**Bedrag 2031**	**Gemeente**	**Bedrag 2031**
Rotterdam	1.234.439	Vijfheerenlanden	194.581
Schiedam	305.471	Vlieland	2.092
Schouwen-Duiveland	46.030	Voorst	33.476
's-Gravenhage	1.052.411	Waalwijk	184.120
's-Hertogenbosch	489.591	Wageningen	69.045
Sittard-Geleen	257.349	Waterland	18.830
Stadskanaal	232.242	Weert	123.444
Steenwijkerland	108.798	West Betuwe	395.439
Stichtse Vecht	50.214	Westerkwartier	98.337
Súdwest-Fryslân	303.379	Westland	112.983
Terneuzen	152.736	Weststellingwerf	50.214
Texel	18.830	Woerden	121.352
Tilburg	617.219	Zaanstad	403.808
Tytsjerksteradiel	54.399	Zeist	211.319
Utrecht	454.022	Zoetermeer	398.577
Veenendaal	159.012	Zutphen	152.736
Velsen	244.796	Zwolle	320.117
Venlo	270.949	**Totaal**	**30.204.003**

Bijlage 3.3.1 Decentralisatie-uitkering Armoedebestrijding kinderen

Decentralisatie-uitkering Armoedebestrijding kinderen			
Gemeente	**Bedrag 2027 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2027 en verder**
Aa en Hunze	69.173	Boxtel	138.346
Aalsmeer	99.036	Breda	886.756
Aalten	79.229	Bronckhorst	74.658
Achtkarspelen	119.453	Brummen	54.851
Alblasserdam	83.191	Brunssum	132.861
Albrandswaard	87.152	Bunnik	31.082
Alkmaar	543.024	Bunschoten	62.469
Almelo	454.653	Buren	80.753
Almere	1.283.816	Capelle aan den IJssel	438.807
Alphen aan den Rijn	386.699	Castricum	83.800
Alphen-Chaam	22.550	Coevorden	172.476
Altena	183.751	Cranendonck	59.422
Ameland	4.571	Culemborg	107.873
Amersfoort	729.517	Dalfsen	75.572
Amstelveen	353.179	Dantumadiel	83.495
Amsterdam	6.598.258	De Bilt	183.751
Apeldoorn	699.349	De Fryske Marren	162.115
Arnhem	1.128.100	De Ronde Venen	160.591
Assen	371.462	De Wolden	70.697
Asten	42.052	Delft	564.355
Baarle-Nassau	18.588	Den Helder	324.534
Baarn	85.628	Deurne	95.380
Barendrecht	149.316	Deventer	550.033
Barneveld	180.703	Diemen	141.393
Beek	76.182	Dijk en Waard	339.771
Beekdaelen	135.908	Dinkelland	47.233
Beesel	58.203	Doesburg	60.336
Berg en Dal	143.222	Doetinchem	262.980
Bergeijk	37.177	Dongen	74.658
Bergen (L.)	33.520	Dordrecht	713.976
Bergen (NH.)	84.409	Drechterland	66.126
Bergen op Zoom	427.837	Drimmelen	58.812
Berkelland	124.633	Dronten	179.789
Bernheze	88.066	Druten	63.993
Best	82.276	Duiven	82.581
Beuningen	89.285	Echt-Susteren	105.131
Beverwijk	247.134	Edam-Volendam	97.513
Bladel	42.967	Ede	387.004
Blaricum	45.100	Eemnes	23.159
Bloemendaal	66.735	Eemsdelta	309.298
Bodegraven-Reeuwijk	118.844	Eersel	35.348
Boekel	23.159	Eijsden-Margraten	60.336
Borger-Odoorn	83.191	Eindhoven	1.246.944
Borne	68.564	Elburg	92.942
Borsele	61.860	Emmen	561.917

Decentralisatie-uitkering Armoedebestrijding kinderen			
Gemeente	**Bedrag 2027 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2027 en verder**
Enkhuizen	100.560	Hof van Twente	98.732
Enschede	1.102.503	Hollands Kroon	182.836
Epe	100.865	Hoogeveen	287.967
Ermelo	90.809	Hoorn	406.811
Etten-Leur	176.742	Horst aan de Maas	88.676
Geertruidenberg	96.294	Houten	132.861
Geldrop-Mierlo	142.917	Huizen	182.532
Gemert-Bakel	120.672	Hulst	81.362
Gennep	60.031	IJsselstein	132.556
Gilze en Rijen	89.590	Kaag en Braassem	99.951
Goeree-Overflakkee	172.476	Kampen	200.815
Goes	169.428	Kapelle	44.490
Goirle	55.765	Katwijk	211.785
Gooise Meren	213.919	Kerkrade	341.294
Gorinchem	196.854	Koggenland	54.851
Gouda	402.545	Krimpen aan den IJssel	151.145
Groningen	1.253.343	Krimpenerwaard	213.614
Gulpen-Wittem	37.177	Laarbeek	62.774
Haaksbergen	74.658	Land van Cuijk	271.512
Haarlem	862.378	Landgraaf	223.060
Haarlemmermeer	570.754	Landsmeer	47.537
Halderberge	137.737	Lansingerland	217.271
Hardenberg	190.455	Laren	46.319
Harderwijk	212.090	Leeuwarden	782.539
Hardinxveld-Giessendam	55.156	Leiden	608.845
Harlingen	83.800	Leiderdorp	99.341
Hattem	33.215	Leidschendam-Voorburg	418.390
Heemskerk	203.863	Lelystad	566.488
Heemstede	64.602	Leudal	72.830
Heerde	61.860	Leusden	76.182
Heerenveen	225.803	Lingewaard	123.415
Heerlen	805.089	Lisse	63.993
Heeze-Leende	36.567	Lochem	111.225
Heiloo	47.233	Loon op Zand	58.812
Hellendoorn	88.980	Lopik	57.593
Helmond	561.917	Losser	92.332
Hendrik-Ido-Ambacht	100.865	Maasdriel	81.057
Hengelo	390.965	Maasgouw	52.413
Het Hogeland	225.498	Maashorst	195.330
Heumen	57.593	Maassluis	241.039
Heusden	142.308	Maastricht	610.064
Hillegom	68.259	Medemblik	156.935
Hilvarenbeek	36.567	Meerssen	46.928
Hilversum	440.636	Meierijstad	240.735
Hoeksche Waard	231.288	Meppel	140.784

Decentralisatie-uitkering Armoedebestrijding kinderen			
Gemeente	**Bedrag 2027 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2027 en verder**
Middelburg	252.314	Pijnacker-Nootdorp	169.124
Midden-Delfland	59.422	Purmerend	414.734
Midden-Drenthe	109.397	Putten	77.705
Midden-Groningen	373.596	Raalte	115.187
Moerdijk	134.689	Reimerswaal	75.572
Molenlanden	135.908	Renkum	108.788
Montferland	136.518	Renswoude	20.112
Montfoort	46.928	Reusel-De Mierden	29.559
Mook en Middelaar	20.721	Rheden	227.022
Neder-Betuwe	98.427	Rhenen	70.087
Nederweert	35.958	Ridderkerk	283.701
Nieuwegein	312.041	Rijssen-Holten	99.341
Nieuwkoop	72.525	Rijswijk	443.683
Nijkerk	150.535	Roerdalen	78.315
Nijmegen	974.518	Roermond	328.801
Nissewaard	558.565	Roosendaal	385.175
Noardeast-Fryslân	198.377	Rotterdam	6.044.264
Noord-Beveland	20.417	Rozendaal	914
Noordenveld	98.732	Rucphen	86.543
Noordoostpolder	221.537	Schagen	125.852
Noordwijk	110.311	Scherpenzeel	32.911
Nuenen, Gerwen en Nede	72.525	Schiedam	545.766
Nunspeet	90.809	Schiermonnikoog	1.219
Oegstgeest	77.401	Schouwen-Duiveland	117.625
Oirschot	47.842	's-Gravenhage	4.466.082
Oisterwijk	70.697	's-Hertogenbosch	703.920
Oldambt	241.344	Simpelveld	36.263
Oldebroek	69.783	Sint-Michielsgestel	63.688
Oldenzaal	118.539	Sittard-Geleen	470.499
Olst-Wijhe	68.259	Sliedrecht	124.938
Ommen	69.173	Sluis	80.448
Oost Gelre	63.688	Smallingerland	323.316
Oosterhout	267.855	Soest	189.845
Ooststellingwerf	128.595	Someren	61.860
Oostzaan	25.902	Son en Breugel	48.147
Opmeer	32.301	Stadskanaal	167.905
Opsterland	105.740	Staphorst	50.585
Oss	375.119	Stede Broec	82.581
Oude IJsselstreek	163.943	Steenbergen	96.294
Ouder-Amstel	54.546	Steenwijkerland	165.467
Oudewater	43.881	Stein	95.380
Overbetuwe	156.630	Stichtse Vecht	227.936
Papendrecht	140.784	Súdwest-Fryslân	401.935
Peel en Maas	119.453	Terneuzen	243.477
Pekela	92.028	Terschelling	6.095

Decentralisatie-uitkering Armoedebestrijding kinderen			
Gemeente	**Bedrag 2027 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2027 en verder**
Texel	49.975	Waddinxveen	108.178
Teylingen	94.465	Wageningen	146.879
Tholen	95.684	Wassenaar	120.367
Tiel	212.700	Waterland	65.212
Tilburg	1.344.761	Weert	214.833
Tubbergen	45.100	West Betuwe	150.535
Twenterand	126.157	West Maas en Waal	60.031
Tynaarlo	90.504	Westerkwartier	225.803
Tytsjerksteradiel	102.388	Westerveld	46.014
Uitgeest	45.100	Westervoort	79.839
Uithoorn	147.793	Westerwolde	114.882
Urk	60.945	Westland	373.900
Utrecht	2.024.912	Weststellingwerf	91.723
Utrechtse Heuvelrug	134.689	Wierden	47.233
Vaals	41.138	Wijchen	162.420
Valkenburg aan de Geul	47.233	Wijdemeren	65.821
Valkenswaard	104.217	Wijk bij Duurstede	93.247
Veendam	165.162	Winterswijk	106.655
Veenendaal	313.869	Woensdrecht	69.478
Veere	48.756	Woerden	187.712
Veldhoven	132.556	Wormerland	63.079
Velsen	368.720	Woudenberg	43.271
Venlo	557.956	Zaanstad	956.234
Venray	157.849	Zaltbommel	111.225
Vijfheerenlanden	252.924	Zandvoort	98.122
Vlaardingen	596.961	Zeewolde	87.457
Vlieland	3.352	Zeist	341.904
Vlissingen	284.615	Zevenaar	185.274
Voerendaal	48.147	Zoetermeer	797.776
Voorne aan Zee	319.964	Zoeterwoude	19.198
Voorschoten	77.705	Zuidplas	152.364
Voorst	58.812	Zundert	72.525
Vught	85.324	Zutphen	245.001
Waadhoeke	186.798	Zwartewaterland	60.336
Waalre	50.280	Zwijndrecht	326.363
Waalwijk	190.759	Zwolle	646.631
		Totaal	**85.000.012**

Bijlage 3.3.2 Decentralisatie-uitkering Jeugdhulp aan kinderen in een AZC

Decentralisatie-uitkering Jeugdhulp aan kinderen in een AZC			
Gemeente	**Bedrag 2025 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2025 en verder**
Aa en Hunze	12.779	Eemnes	7.014
Alkmaar	9.260	Eemsdelta	50.643
Almelo	26.532	Eersel	1.498
Almere	46.799	Eijsden-Margraten	30.151
Alphen aan den Rijn	32.123	Eindhoven	53.413
Amersfoort	77.773	Emmen	110.121
Amstelveen	24.635	Enschede	25.958
Amsterdam	180.356	Epe	10.733
Apeldoorn	40.060	Ermelo	10.433
Arnhem	107.650	Etten-Leur	15.650
Assen	95.495	Geertruidenberg	4.293
Asten	3.370	Geldrop-Mierlo	12.430
Baarn	30.001	Gilze en Rijen	101.510
Barendrecht	3.844	Goes	33.545
Beekdaelen	22.339	Goirle	3.644
Berg en Dal	28.304	Gooise Meren	17.721
Bergen (NH.)	8.062	Gorinchem	12.280
Berkelland	12.130	Gouda	11.107
Blaricum	7.163	Groningen	101.036
Bloemendaal	3.944	Haaksbergen	8.636
Bodegraven-Reeuwijk	23.562	Haarlem	8.461
Borger-Odoorn	1.448	Haarlemmermeer	40.210
Breda	44.103	Hardenberg	33.446
Bronckhorst	5.865	Harderwijk	48.846
Capelle aan den IJssel	15.051	Heemstede	3.045
Castricum	125	Heerlen	29.128
Coevorden	28.803	Heeze-Leende	3.070
Cranendonck	110.595	Helmond	15.899
Dalfsen	14.102	Hendrik-Ido-Ambacht	100
De Fryske Marren	26.731	Hengelo	32.372
De Wolden	12.804	Het Hogeland	68.164
Delft	26.557	Hoeksche Waard	46.949
Den Helder	54.436	Hof van Twente	22.613
Deurne	6.764	Hoogeveen	26.282
Deventer	34.369	Horst aan de Maas	16.024
Dijk en Waard	42.905	Huizen	75
Dinkelland	5.691	Kampen	12.155
Dongen	10.683	Katwijk	113.191
Dordrecht	2.721	Krimpen aan den IJssel	824
Drimmelen	5.266	Krimpenerwaard	16.423
Dronten	117.459	Laarbeek	4.518
Druten	3.095	Land van Cuijk	54.262
Duiven	79.146	Lansingerland	26.432
Echt-Susteren	17.671	Leeuwarden	51.217
Ede	12.904	Leiden	21.740

Decentralisatie-uitkering Jeugdhulp aan kinderen in een AZC			
Gemeente	**Bedrag 2025 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2025 en verder**
Leiderdorp	449	Schiedam	1.098
Leidschendam-Voorburg	17.996	's-Gravenhage	47.772
Leudal	37.339	's-Hertogenbosch	25.484
Leusden	18.545	Simpelveld	21.365
Lochem	15.849	Sittard-Geleen	3.719
Loon op Zand	7.064	Sliedrecht	2.820
Losser	10.782	Smallingerland	70.261
Maashorst	14.327	Soest	150
Maassluis	75	Someren	12.205
Maastricht	52.315	Son en Breugel	100
Meierijstad	23.786	Stadskanaal	44.078
Middelburg	15.500	Stein	524
Moerdijk	7.837	Stichtse Vecht	8.985
Molenlanden	100	Súdwest-Fryslân	45.875
Montferland	2.321	Terneuzen	3.869
Nederweert	10.034	Tholen	3.569
Nijmegen	55.110	Tiel	100
Nissewaard	75	Tilburg	23.836
Noordenveld	12.180	Tubbergen	17.996
Noordoostpolder	86.235	Twenterand	275
Noordwijk	324	Tynaarlo	23.861
Nunspeet	26.632	Tytsjerksteradiel	98.215
Oegstgeest	19.543	Uithoorn	2.396
Oirschot	22.289	Utrecht	111.793
Oisterwijk	52.689	Utrechtse Heuvelrug	36.915
Oldambt	25.434	Vaals	6.639
Ommen	275	Veendam	9.859
Oost Gelre	2.496	Veere	4.343
Oosterhout	27.405	Veldhoven	14.027
Ooststellingwerf	13.927	Velsen	39.161
Opmeer	12.679	Venlo	6.689
Opsterland	5.142	Venray	50
Oss	32.223	Vijfheerenlanden	200
Ouder-Amstel	6.889	Vlaardingen	1.947
Papendrecht	11.282	Vlissingen	399
Peel en Maas	27.605	Voerendaal	7.363
Pijnacker-Nootdorp	2.396	Voorne aan Zee	225
Renkum	4.992	Voorschoten	50
Reusel-De Mierden	225	Waadhoeke	49.644
Rheden	48.571	Waddinxveen	1.498
Rijssen-Holten	18.096	Wageningen	20.167
Rijswijk	9.210	Wassenaar	12.979
Roermond	2.795	Waterland	20.442
Rotterdam	139.673	Westerveld	27.006
Schagen	9.909	Westerwolde	164.632

Decentralisatie-uitkering Jeugdhulp aan kinderen in een AZC			
Gemeente	**Bedrag 2025 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2025 en verder**
Wierden	13.852	Zevenaar	91.576
Winterswijk	43.130	Zoetermeer	13.478
Woensdrecht	9.035	Zuidplas	2.621
Woerden	25	Zundert	21.540
Zaanstad	674	Zutphen	47.373
Zeewolde	74.179	Zwijndrecht	22.963
Zeist	28.254	Zwolle	33.371
		Totaal	**5.100.009**

Bijlage 3.3.3 Decentralisatie-uitkering Voorschoolse voorziening peuters

Decentralisatie-uitkering Voorschoolse voorziening peuters			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Aa en Hunze	60.849	Boxtel	47.774
Aalsmeer	46.940	Breda	287.427
Aalten	45.343	Bronckhorst	60.443
Achtkarspelen	55.284	Brummen	31.526
Alblasserdam	33.923	Brunssum	38.952
Albrandswaard	42.121	Bunnik	25.974
Alkmaar	177.440	Bunschoten	35.166
Almelo	128.843	Buren	50.866
Almere	402.849	Capelle aan den IJssel	110.461
Alphen aan den Rijn	171.716	Castricum	51.589
Alphen-Chaam	20.193	Coevorden	72.048
Altena	101.850	Cranendonck	37.236
Ameland	7.486	Culemborg	45.704
Amersfoort	267.734	Dalfsen	49.720
Amstelveen	142.455	Dantumadiel	38.494
Amsterdam	1.592.249	De Bilt	76.261
Apeldoorn	277.855	De Fryske Marren	110.740
Arnhem	317.890	De Ronde Venen	80.447
Assen	117.203	De Wolden	50.819
Asten	23.239	Delft	149.651
Baarle-Nassau	13.075	Den Helder	87.955
Baarn	39.506	Deurne	48.386
Barendrecht	73.789	Deventer	174.592
Barneveld	121.489	Diemen	42.835
Beek	22.219	Dijk en Waard	137.743
Beekdaelen	52.718	Dinkelland	43.326
Beesel	19.304	Doesburg	16.150
Berg en Dal	58.817	Doetinchem	93.944
Bergeijk	30.573	Dongen	38.345
Bergen (L.)	25.027	Dordrecht	206.744
Bergen (NH.)	35.653	Drechterland	36.543
Bergen op Zoom	117.291	Drimmelen	38.701
Berkelland	75.041	Dronten	74.331
Bernheze	46.977	Druten	29.516
Best	43.307	Duiven	37.669
Beuningen	40.920	Echt-Susteren	46.750
Beverwijk	66.879	Edam-Volendam	55.726
Bladel	31.825	Ede	207.966
Blaricum	22.608	Eemnes	15.694
Bloemendaal	38.373	Eemsdelta	92.691
Bodegraven-Reeuwijk	69.460	Eersel	33.927
Boekel	19.479	Eijsden-Margraten	50.368
Borger-Odoorn	66.006	Eindhoven	374.958
Borne	38.120	Elburg	39.599
Borsele	47.786	Emmen	196.462

Decentralisatie-uitkering Voorschoolse voorziening peuters			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Enkhuizen	27.318	Hof van Twente	53.291
Enschede	283.787	Hollands Kroon	89.748
Epe	55.001	Hoogeveen	100.261
Ermelo	45.600	Hoorn	115.125
Etten-Leur	69.630	Horst aan de Maas	69.378
Geertruidenberg	30.719	Houten	82.336
Geldrop-Mierlo	57.372	Huizen	61.825
Gemert-Bakel	52.867	Hulst	45.696
Gennep	26.035	IJsselstein	48.780
Gilze en Rijen	45.004	Kaag en Braassem	54.683
Goeree-Overflakkee	91.494	Kampen	100.946
Goes	63.295	Kapelle	21.373
Goirle	36.739	Katwijk	102.830
Gooise Meren	105.006	Kerkrade	69.673
Gorinchem	59.722	Koggenland	46.790
Gouda	120.364	Krimpen aan den IJssel	47.240
Groningen	405.842	Krimpenerwaard	103.909
Gulpen-Wittem	31.984	Laarbeek	35.262
Haaksbergen	35.922	Land van Cuijk	140.679
Haarlem	260.482	Landgraaf	55.108
Haarlemmermeer	258.557	Landsmeer	21.629
Halderberge	48.920	Lansingerland	111.187
Hardenberg	114.582	Laren	15.579
Harderwijk	76.861	Leeuwarden	261.294
Hardinxveld-Giessendam	32.019	Leiden	168.781
Harlingen	27.010	Leiderdorp	39.236
Hattem	18.904	Leidschendam-Voorburg	124.827
Heemskerk	58.790	Lelystad	148.966
Heemstede	40.568	Leudal	53.836
Heerde	31.850	Leusden	46.952
Heerenveen	99.485	Lingewaard	67.797
Heerlen	157.001	Lisse	32.286
Heeze-Leende	23.703	Lochem	57.232
Heiloo	33.058	Loon op Zand	34.283
Hellendoorn	56.625	Lopik	32.254
Helmond	152.414	Losser	37.093
Hendrik-Ido-Ambacht	54.713	Maasdriel	44.371
Hengelo	129.892	Maasgouw	34.971
Het Hogeland	107.551	Maashorst	88.852
Heumen	27.746	Maassluis	58.977
Heusden	62.936	Maastricht	161.267
Hillegom	31.276	Medemblik	80.667
Hilvarenbeek	26.802	Meerssen	27.024
Hilversum	156.330	Meierijstad	121.312
Hoeksche Waard	141.910	Meppel	58.740

Decentralisatie-uitkering Voorschoolse voorziening peuters			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Middelburg	84.460	Pijnacker-Nootdorp	92.103
Midden-Delfland	36.242	Purmerend	135.752
Midden-Drenthe	70.678	Putten	40.993
Midden-Groningen	114.430	Raalte	62.884
Moerdijk	68.017	Reimerswaal	48.462
Molenlanden	91.067	Renkum	45.853
Montferland	53.137	Renswoude	9.761
Montfoort	21.598	Reusel-De Mierden	24.323
Mook en Middelaar	12.473	Rheden	67.577
Neder-Betuwe	52.746	Rhenen	35.990
Nederweert	27.713	Ridderkerk	77.210
Nieuwegein	96.098	Rijssen-Holten	65.987
Nieuwkoop	49.279	Rijswijk	100.399
Nijkerk	73.023	Roerdalen	34.051
Nijmegen	313.402	Roermond	100.498
Nissewaard	146.251	Roosendaal	123.355
Noardeast-Fryslân	102.885	Rotterdam	1.371.681
Noord-Beveland	19.125	Rozendaal	3.446
Noordenveld	57.708	Rucphen	35.411
Noordoostpolder	92.614	Schagen	79.092
Noordwijk	62.246	Scherpenzeel	17.437
Nuenen, Gerwen en Nede	34.482	Schiedam	136.503
Nunspeet	56.221	Schiermonnikoog	1.618
Oegstgeest	41.105	Schouwen-Duiveland	62.456
Oirschot	30.142	's-Gravenhage	1.069.999
Oisterwijk	44.971	's-Hertogenbosch	237.147
Oldambt	79.025	Simpelveld	14.235
Oldebroek	47.095	Sint-Michielsgestel	46.107
Oldenzaal	44.961	Sittard-Geleen	132.915
Olst-Wijhe	31.951	Sliedrecht	44.248
Ommen	40.270	Sluis	45.350
Oost Gelre	45.898	Smallingerland	105.657
Oosterhout	87.436	Soest	70.552
Ooststellingwerf	53.461	Someren	30.562
Oostzaan	15.033	Son en Breugel	26.452
Opmeer	20.567	Stadskanaal	59.194
Opsterland	62.272	Staphorst	35.306
Oss	150.995	Stede Broec	30.267
Oude IJsselstreek	61.390	Steenbergen	37.747
Ouder-Amstel	23.300	Steenwijkerland	93.744
Oudewater	16.167	Stein	29.940
Overbetuwe	80.660	Stichtse Vecht	106.095
Papendrecht	47.107	Súdwest-Fryslân	195.872
Peel en Maas	69.961	Terneuzen	98.012
Pekela	23.699	Terschelling	9.849

Decentralisatie-uitkering Voorschoolse voorziening peuters			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Texel	34.796	Waddinxveen	56.519
Teylingen	54.080	Wageningen	49.363
Tholen	50.630	Wassenaar	39.675
Tiel	66.594	Waterland	31.773
Tilburg	366.566	Weert	73.247
Tubbergen	36.101	West Betuwe	92.751
Twenterand	57.721	West Maas en Waal	36.506
Tynaarlo	69.485	Westerkwartier	128.370
Tytsjerksteradiel	70.591	Westerveld	47.620
Uitgeest	18.948	Westervoort	23.500
Uithoorn	46.900	Westerwolde	65.566
Urk	45.924	Westland	165.872
Utrecht	613.163	Weststellingwerf	54.151
Utrechtse Heuvelrug	84.440	Wierden	43.216
Vaals	17.866	Wijchen	63.599
Valkenburg aan de Geul	23.397	Wijdemeren	43.483
Valkenswaard	43.326	Wijk bij Duurstede	36.116
Veendam	48.046	Winterswijk	50.072
Veenendaal	111.738	Woensdrecht	31.787
Veere	40.197	Woerden	86.543
Veldhoven	62.585	Wormerland	28.007
Velsen	104.503	Woudenberg	24.208
Venlo	165.651	Zaanstad	259.208
Venray	73.605	Zaltbommel	54.950
Vijfheerenlanden	109.146	Zandvoort	24.608
Vlaardingen	134.965	Zeewolde	40.508
Vlieland	2.588	Zeist	106.421
Vlissingen	77.237	Zevenaar	72.603
Voerendaal	20.245	Zoetermeer	208.112
Voorne aan Zee	110.693	Zoeterwoude	15.351
Voorschoten	37.012	Zuidplas	84.808
Voorst	49.488	Zundert	31.545
Vught	49.974	Zutphen	76.758
Waadhoeke	98.892	Zwartewaterland	40.151
Waalre	25.273	Zwijndrecht	73.017
Waalwijk	69.860	Zwolle	232.379
		Totaal	**29.999.997**

Bijlage 3.3.5 Decentralisatie-uitkering Maatschappelijke opvang

Decentralisatie-uitkering Maatschappelijke opvang			
Gemeente	**Bedrag 2024**	**Bedrag 2025**	**Bedrag 2026 en verder**
Alkmaar	3.635.266	3.624.769	3.629.926
Almelo	2.995.795	2.999.056	2.987.375
Almere	8.614.538	8.635.296	8.675.082
Amersfoort	4.400.587	4.428.758	4.426.273
Amsterdam	63.694.418	63.763.286	63.865.578
Apeldoorn	4.251.661	4.280.851	4.286.724
Arnhem	8.446.711	8.415.781	8.433.901
Assen	4.600.337	4.603.046	4.604.770
Bergen op Zoom	3.067.527	3.092.183	3.095.873
Breda	6.277.465	6.344.383	6.396.778
Delft	2.709.267	2.747.720	2.768.802
Den Helder	1.775.316	1.756.028	1.748.072
Deventer	3.817.652	3.833.596	3.835.883
Doetinchem	3.892.262	3.910.069	3.902.396
Dordrecht	5.389.194	5.410.586	5.400.729
Ede	3.732.598	3.785.413	3.805.167
Eindhoven	11.712.903	11.762.351	11.868.986
Emmen	3.158.346	3.132.050	3.119.392
Enschede	8.994.502	8.976.412	8.962.710
Gouda	2.211.284	2.247.108	2.253.111
Groningen	17.710.759	17.629.912	17.539.498
Haarlem	7.742.679	7.731.091	7.723.916
Heerlen	5.775.167	5.742.857	5.707.726
Helmond	3.050.373	3.055.984	3.036.593
Hilversum	2.264.002	2.256.718	2.254.723
Hoorn	2.269.715	2.282.917	2.278.067
Leeuwarden	14.825.960	14.843.824	14.836.688
Leiden	8.161.179	8.176.450	8.159.842
Maastricht	6.041.528	5.972.308	5.953.726
Nijmegen	10.564.166	10.613.580	10.640.028
Nissewaard	2.666.693	2.691.747	2.688.540
Oss	3.187.151	3.227.709	3.235.594
Purmerend	1.496.241	1.479.042	1.479.594
Rotterdam	40.901.215	40.643.024	40.575.633
's-Gravenhage	29.911.549	29.750.644	29.716.468
's-Hertogenbosch	5.210.991	5.215.291	5.241.619
Tilburg	8.939.149	8.954.406	8.839.016
Utrecht	26.206.475	26.277.154	26.307.099
Venlo	8.239.825	8.223.747	8.224.494
Vlaardingen	2.255.861	2.269.696	2.274.342
Vlissingen	7.036.818	7.032.986	7.023.050
Zaanstad	2.533.007	2.521.054	2.520.062
Zwolle	10.689.214	10.716.465	10.733.498
Totaal	**385.057.346**	**385.057.348**	**385.057.344**

Bijlage 3.3.6 Decentralisatie-uitkering Nationaal Actieplan Dakloosheid

Decentralisatie-uitkering Nationaal Actieplan Dakloosheid			
Gemeente	**Bedrag 2026 en verder**	**Gemeente**	**Bedrag 2026 en verder**
Alkmaar	517.982	Heerlen	823.938
Almelo	430.284	Helmond	437.144
Almere	1.231.533	Hilversum	322.684
Amersfoort	632.639	Hoorn	325.786
Amsterdam	9.096.997	Leeuwarden	2.118.025
Apeldoorn	611.694	Leiden	1.168.181
Arnhem	1.203.842	Maastricht	854.726
Assen	658.456	Nijmegen	1.516.019
Bergen op Zoom	442.595	Nissewaard	384.333
Breda	905.874	Oss	461.635
Delft	392.083	Purmerend	210.938
Den Helder	251.297	Rotterdam	5.801.580
Deventer	548.021	's-Gravenhage	4.247.258
Doetinchem	559.597	's-Hertogenbosch	746.823
Dordrecht	772.793	Tilburg	1.281.093
Ede	540.962	Utrecht	3.748.809
Eindhoven	1.679.888	Venlo	1.176.659
Emmen	448.548	Vlaardingen	324.125
Enschede	1.284.134	Vlissingen	1.006.596
Gouda	320.675	Zaanstad	360.043
Groningen	2.519.147	Zwolle	1.529.836
Haarlem	1.104.726	**Totaal**	**54.999.998**

Bijlage 4.5 Redelijk peil 2027

De Financiële-verhoudingswet (Fvw) bepaalt dat de eigen inkomsten van een gemeente een bepaald redelijk peil moeten hebben, wil zij in aanmerking komen voor een aanvullende uitkering op basis van artikel 12 Fvw. Daarbij gaat het om de eigen inkomsten uit:
1. de onroerende-zaakbelastingen (OZB);
2. de rioolheffingen;
3. de afvalstoffenheffingen en reinigingsrechten.

Onroerende-zaakbelastingen (OZB)
Het redelijk peil voor de OZB wordt berekend via onderstaande tabel.

Totaal WOZ-waarde woningen 2026	*[1]*
Totaal WOZ-waarde niet woningen gebruikers 2026	*[2]*
Totaal WOZ-waarde niet woningen eigenaren 2026	*[3]*
Totaal OZB-opbrengst o.b.v. totaal WOZ-waarde 2026	*[4]*
Totaal onderdekking reiniging/afvalstoffen 2026	*[5]*
Totaal onderdekking riolering 2026	*[6]*
Totaal OZB-opbrengst o.b.v. totaal WOZ-waarde gecorrigeerd voor onderdekking reiniging/afvalstoffen en riool 2026	*[7=4-5-6]*
Werkelijk gewogen landelijk gemiddelde OZB-percentage van de gecorrigeerde WOZ-waarde 2026	*[8=(7/(1+2+3)*100]*
Percentage van de WOZ-waarde voor toelating tot artikel 12 voor het jaar 2027	*[9=8*1,20]*

Op basis van deze tabel is het percentage van de WOZ-waarde voor toelating tot artikel 12 voor het jaar 2027 (redelijk peil OZB) vastgesteld op **0,1595**.

Voor de WOZ-waarden worden de gegevens gebruikt van het CBS die ook voor het gemeentefonds gehanteerd worden (betaalmaand februari 2026). Voor de berekening van de totale OZB-opbrengst wordt gebruik gemaakt van de gegevens (OZB-percentages) van de Monitor inkomsten uit lokale heffingen. Voor de berekening van de onderdekking reiniging en riolering wordt gebruik gemaakt van de Informatie voor derden (taakvelden) begrotingen 2026.

Artikel 12-gemeenten moeten gedurende de hele looptijd van de aanvraag en van de toekenning van de aanvullende uitkering blijven voldoen aan het jaarlijks in deze circulaire vastgestelde redelijk peil van de eigen inkomsten. Voor de lopende artikel 12-trajecten kan hier door een bijzonder voorschrift van worden afgeweken.

Berekening gemiddelde OZB-tarief in een gemeente
Uit vragen van gemeenten is in het verleden gebleken dat niet geheel duidelijk is op welke

wijze het gewogen gemiddelde OZB-tarief ofwel het percentage voor de toelating tot artikel 12 van de eigen gemeente moet worden berekend. De berekening, zoals die hierboven is opgenomen, is niet bestemd voor gemeenten om het gemiddelde OZB-tarief in de eigen gemeente te berekenen, maar geeft inzicht in de wijze waarop het normtarief OZB voor de toelating tot artikel 12 door het ministerie van BZK wordt berekend. Daarom is in de handleiding artikel 12 de volgende passage opgenomen:

Het gewogen gemiddelde OZB-tarief ofwel het percentage voor de toelating tot artikel 12 moet op de volgende wijze worden berekend:

(PEW x WW + PGNW x WNWG + PENW x WNWE) / (WW+WNWG+WNWE)

waarbij:
PEW = OZB-percentage eigenaar woning;
PGNW = OZB-percentage gebruiker niet-woning;
PENW = OZB-percentage eigenaar niet-woning;
WW = waarde woningen;
WNWG = waarde niet-woningen gebruikers;
WNWE = waarde niet-woningen eigenaren.

Indien de uitkomst van de berekening hoger is dan het landelijke gemiddelde OZB-percentage voor toelating tot artikel 12, dan voldoet de gemeente aan dit onderdeel voor toelating. Hierbij wordt uitgegaan van de veronderstelling dat bij de riolering én de reiniging sprake is van 100% lastendekkendheid. Een eventuele onderdekking bij de reiniging en/of riolering moet worden gecompenseerd door een daarmee overeenkomende verhoging van het (gemiddelde) percentage WOZ-waarde. Voor de berekening van het gemiddelde OZB-percentage bij de toelating tot artikel 12 wordt uitgegaan van de WOZ-gegevens per 1 januari van het jaar waarop de aanvraag betrekking heeft en de OZB-percentages van het jaar waarop de aanvraag betrekking heeft.

Riool- en afvalstoffenheffing en reinigingsrechten
Voor de onderdelen riolering, afvalstoffen en reiniging moet er sprake zijn van tarieven die resulteren in 100% lastendekkendheid. Dit uitgangspunt volstaat bij de beoordeling van de hoogte van deze heffingen of zij voldoen aan het redelijke peil. Van een minimumtarief per aansluiting is in dit verband dan ook geen sprake meer. Een eventuele onderdekking op de onderdelen riolering, afvalstoffen en reiniging moet gecompenseerd worden door extra baten uit de OZB boven de 120%.

Deze brochure is een uitgave van:
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
BFR/Bekostiging Binnenlands Bestuur
Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

Mei 2026

Bijlage B. Uitleg verschillen vanuit de Meicirculaire 2026

1. Toelichting structurele effecten meicirculaire 2026

bedragen x € 1.000	2026	2027	2028	2029	2030
Decembercirculaire 2025	67.691	66.891	65.521	66.361	67.784
Meicirculaire 2026	67.640	70.557	67.799	66.704	68.089
Gevolgen meicirculaire 2026	-51	3.666	2.278	343	305
Correctie incidentele baten AU	-130	-973	0	0	0
Structureel gevolg baten AU	-181	2.693	2.278	343	305
Analyse structurele baten					
a. LPO en volume accres	363	2.252	2.233	2.066	2.171
b. Afrekening ruimte onder BCF-plafond 2025	-317	0	0	0	0
c. Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo	0	374	0	0	0
d. Huishoudelijke hulp uit de Wmo + vangnetregeling	0	0	0	-1.645	-1.701
e. Wet handhaving sociale zekerheid	9	3	3	3	3
f. Participatie (IU)	110	62	12	-4	-20
g. Overheidsbrede dienstverlening	2	2	2	2	2
h. Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren	13	13	13	13	16
i. Overige en hoeveelheidsverschillen	-361	-12	15	-92	-166
	-181	2.693	2.278	343	305

De toelichting van de incidentele baten bij de meicirculaire 2026 staan bij onderdeel 2 van deze bijlage.

1a. Loon- en prijsontwikkeling (inclusief volume-accres)

Sinds 2024 is het accres gekoppeld aan de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (BBP). Op basis van de meicirculaire rekenen we voor de loon- en prijsontwikkeling vanaf 2027 met gemiddeld € 2,2 miljoen per jaar. Dit volledige bedrag reserveren we, zoals we de afgelopen jaren gewend zijn, voor de indexaties die we in de begroting 2027 moeten verwerken (zie ook onderdeel 3: voorgestelde compensaties). Bij het opstellen van de begroting 2027 wordt duidelijk of dit bedrag toereikend is voor de werkelijke indexaties. Onze inschatting is dat dit bedrag voldoende is, maar zoals het nu lijkt houden we hierbij geen ruimte over. Dat betekent dat als de loon- en prijsstijgingen hoger uitvallen, we hiervoor binnen de begroting zelf een oplossing moeten vinden. Eventuele overgebleven middelen komen ten gunste van het begrotingsperspectief. Daarnaast ontvangen we door de ontwikkeling van de uitkeringsbasis extra middelen.

1b. BTW-compensatiefonds (BCF)

Gemeenten kunnen de btw die ze moeten betalen declareren bij het Rijk via het BTW-compensatiefonds. Dit fonds kent een plafond. Declareren de gezamenlijke gemeenten méér dan er in het BTW-compensatiefonds beschikbaar is, dan moet het gemeentefonds bijpassen. Blijft er geld over, dan vloeit dit terug naar het gemeentefonds. In 2025 zijn gemeenten onder dit plafond gebleven met declaraties. Jaarlijks wordt bij de septembercirculaire een voorschot verstrekt op de verwachte onderschrijding van dat kalenderjaar. Op dat moment kijken we dan ook naar de hoogte van het bedrag wat we kunnen opnemen. In de meicirculaire van het volgende jaar volgt dan de afrekening. Bij de septembercirculaire was het voorschot € 638.000 De definitieve afrekening ligt lager en dit bedrag wordt in 2026 incidenteel onttrokken aan de uitkering uit het gemeentefonds. Voor ons is dit € 317.000. Bij de kaderbrief 2026-2029 is besloten om met ingang van 2026 de ruimte onder het plafond structureel te ramen. Voor ons is dat een bedrag van € 480.000 vanaf 2026.

1c. Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo

De invoering van de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage wordt uitgesteld tot 1 januari 2028. De geplande uitname uit het gemeentefonds van € 225 miljoen in 2027 wordt daardoor in de meicirculaire 2026 teruggedraaid en gaat nu pas in vanaf 2028. Dit betekent voor ons € 374.000 in 2027. In de oorspronkelijke berekening zoals het in de begroting is verwerkt ging het om € 330.000. We stellen voor om dit bedrag aan de lastenzijde van de begroting te verwerken. Zie onderdeel 3 compensaties.

1d. Huishoudelijke hulp uit de Wmo met vangnet

Mensen die dat kunnen gaan zelf betalen voor hun huishoudelijke hulp. Huishoudelijke hulp als maatwerkvoorziening binnen de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo) wordt daarom geschrapt met ingang van 1 januari 2029. Als gevolg hiervan hebben gemeenten jaarlijks minder uitgaven, daarom wordt een uitname uit het gemeentefonds gedaan van jaarlijks € 1,4 miljard vanaf 2029. Voor onze gemeente betekent dit een structurele verlaging van € 2,4 miljoen per jaar vanaf 2029. Hier staat tegenover dat de begrote lasten voor huishoudelijke hulp van € 3,4 miljoen komen te vervallen.

Voor de mensen zelf geen hulp kunnen regelen, is er een vangnet en blijft de gemeente daarin voorzien. Daartoe wordt vanaf 2029 jaarlijks € 430 miljoen aan het gemeentefonds toegevoegd. Dit betekent voor ons € 700.000. Omdat wij relatief meer inwoners hebben met huishoudelijke hulp dan waar de huidige verdeling op is gebaseerd, verwachten wij dat deze compensatie mogelijk niet toereikend is. Dit onderzoeken we nog nader; daarom wordt deze wijziging voorlopig budgettair neutraal verwerkt.

1e. Wet handhaving sociale zekerheid

Het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid treedt per 1 januari 2027 in werking. De uitvoeringsconsequenties voor gemeenten zijn inzichtelijk gemaakt met twee artikel 2- onderzoeken. Mede op basis van de uitkomsten van deze onderzoeken ontvangen gemeenten een bijdrage in de uitvoeringskosten van het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid. Voor onze gemeente gaat het om € 9.000 voor 2026 en € 3.000 structureel vanaf 2027. De uitvoering van de wet gebeurt binnen de reguliere beschikbare formatie en leidt dus niet tot een last.

1f. Participatie (IU)

De verdeling van de bedragen per gemeente wijzigt door actualisatie van de verdeling van de Wsw-middelen. Deze is gebaseerd op de gerealiseerde omvang van de sociale werkplaatspopulatie (gemeten in standaardeenheden - SE - per betalende gemeente) zoals die bekend is uit het voorgaande jaar en een inschatting van de blijfkansen in de sociale werkplaats. De Wsw-verdeling is geactualiseerd met de realisaties van het gemiddeld aantal SE en de blijfkansen voor de navolgende jaren.

1g. Overheidsbrede dienstverlening

Vanaf 2026 is de SPUK Informatiepunten Digitale Overheid omgezet in de decentralisatie-uitkering Overheidsbrede Dienstverlening, waarmee gemeenten ondersteuning bieden aan inwoners bij (digitale) overheidszaken en hun regierol versterken. Voor deze regeling was eerder een budgetkorting van 10% doorgevoerd. Naar aanleiding van een aangenomen motie wordt deze korting gecompenseerd met een structurele toevoeging aan het gemeentefonds vanaf 2026. Voor ons gaat het om € 2.000 per jaar. We stellen voor om dit bedrag aan de lastenzijde van de begroting te verwerken. Zie onderdeel 3 compensaties.

1h. Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren

Gemeenten ontvangen vanaf 2026 extra middelen voor de ondersteuning van jongeren tot 27 jaar richting werk, als aanvulling op het reguliere re-integratiebudget. Deze middelen zijn bedoeld voor individuele begeleiding en worden verdeeld op basis van onder andere het risico op voortijdig schoolverlaten en het aantal mbo-gediplomeerden in de gemeente. Voor onze gemeente gaat het om € 13.000 structureel vanaf 2026 en € 16.000 vanaf 2030. We stellen voor om dit bedrag aan de lastenzijde van de begroting te verwerken. Zie onderdeel 3 compensaties.

1i. Overige- en hoeveelheidsverschillen

De maatstaven zijn geactualiseerd naar de laatst bekende gegevens in aantallen en gewicht. Dit leidt dan tot hoeveelheidsverschillen. Bijvoorbeeld bij het aantal inwoners, bijstandsontvangers en aantal huishouden met een laag inkomen en centrumfunctie. Daarnaast zijn er kleine overige verschillen.

Ook zijn er correcties bij de middelen jeugd in 2026. Dit heeft bijvoorbeeld te maken met middelen die zijn overgeheveld uit het provinciefonds naar het gemeentefonds. De afrekening is nu verwerkt.
De woz-waarden en de rekentarieven zijn ook geactualiseerd. De aanpassing van de rekentarieven van de verdeelmaatstaf OZB is afgestemd op de WOZ-tijdvakken. Op 1 januari 2026 begint een nieuw WOZ-tijdvak met waardepeildatum 1 januari 2025. Bij de aanpassing van de rekentarieven is de vaste werkwijze toegepast: het rekentarief wordt naar beneden (of naar boven) bijgesteld om de stijging (of daling) van de OZB-maatstaf als gevolg van de stijging (of daling) van de WOZ-waarde van woningen en niet-woningen ongedaan te maken. De maatstaf groeit alleen met de inflatie mee (prijs Nationale Bestedingen, pNB). De marktontwikkeling tussen 1 januari 2025 en 1 januari 2026 bij woningen wordt, op basis van informatie van de Waarderingskamer, geschat op 6,5%. Voor niet-woningen wordt de waardeontwikkeling over dezelfde periode geschat op 2,75%.

2. Toelichting incidentele baten meicirculaire 2026

	bedragen x € 1.000	2026	2027	2028	2029	2030
	Incidentele baten					
a.	Kinderopvang pleegouders	14	14	0	0	0
b.	Suppletie-uitkering Bommenregeling	30	0	0	0	0
c.	Alleenverdienersproblematiek	18	0	0	0	0
d.	Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp	26	0	0	0	0
e.	IBO Problematische schulden	32	0	0	0	0
f.	Ondersteuning lokale politieke partijen	10	0	0	0	0
g.	Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)	0	959	0	0	0
		130	973	0	0	0

2a. Kinderopvang pleegouders

Deze bijdrage geldt voor alle pleegouders die gebruik maken van (vormen van formele) kinderopvang en buitenschoolse opvang (bso), ook in het vrijwillig kader. Pleegouders betalen nu een eigen bijdrage in de kosten van kinderopvang en buitenschoolse opvang; dit zijn kosten die overblijven na het ontvangen van de eventuele kinderopvangtoeslag.

Bij de decembercirculaire 2025 is voor 2025 eenmalig € 10,7 miljoen toegevoegd aan het gemeentefonds. Besloten is voor 2026 en 2027 deze middelen ook toe te voegen aan de algemene uitkering van het gemeentefonds. Gemeenten en pleegzorgaanbieders gaan afspraken met elkaar maken hoe pleegouders aanspraak kunnen maken op deze bijdrage.

Het bedrag van € 14.000 dat Ooststellingwerf ontvangt, willen wij graag inzetten, mede op advies van de VNG. Hiermee kunnen wij de bijdrage aan pleegouders uitbetalen. Zie onderdeel 3 compensaties.

2b. Suppletie-uitkering Bommenregeling
Gemeenten kunnen in aanmerking komen voor een bijdrage in de gemaakte kosten voor het opsporen en ruimen van ontplofbare oorlogsresten uit de Tweede Wereldoorlog (WOII). De bommenregeling is geen Rijkssubsidie, maar een regeling die wordt gefinancierd uit het gemeentefonds. In de raadsvergadering van 8 juli 2025 is besloten een aanvraag te doen voor een bijdrage uit het gemeentefonds voor de gemaakte kosten van onderzoek naar ontplofbare oorlogsresten. Wij ontvangen voor 2026 € 30.000. We stellen voor dit budget beschikbaar te houden voor dit doel. Zie onderdeel 3 compensaties.

2c. Alleenverdienersproblematiek
Gemeenten kunnen huishoudens die zijn getroffen door de alleenverdienersproblematiek individuele bijzondere bijstand bieden. Op basis van de Wet tijdelijke regeling alleenverdienersproblematiek verstrekken gemeenten in de periode 2025-2027 een vaste tegemoetkoming aan alleenverdienershuishoudens die door een ongunstige samenloop van regelingen te weinig toeslagen ontvangen en hierdoor een inkomen onder het bestaansminimum hebben. Gemeenten ontvangen voor de uitvoering van deze regeling middelen op basis van de hoogte van de tegemoetkoming voor dat jaar (inclusief verschuldigde eindheffing), het verwachte aantal rechthebbende huishoudens in de gemeente en uitvoeringskosten. Het aantal verwachte rechthebbende huishoudens per gemeente is mede gebaseerd op een analyse door de Belastingdienst. Gemeenten ontvangen, indien nodig, twee jaar later een aanvullend budget als op basis van definitieve inkomensgegevens het aantal rechthebbende huishoudens hoger blijkt dan nu verwacht. Wij ontvangen voor 2026 € 18.000. We stellen voor dit budget voor dit doel beschikbaar te houden. Zie onderdeel 3 compensaties.

2d. Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp
Het doel van deze decentralisatie-uitkering is om gemeenten de mogelijkheid te bieden om de lokale hulp voor huishoudens met een hoge energierekening en laag inkomen te intensiveren. Met de middelen uit de bestaande SPUK energiearmoede heeft onze gemeente al een lokale aanpak op energiearmoede opgezet. De extra middelen worden in aanvulling op de SPUK inzet voor de lokale aanpak energiearmoede. Wij ontvangen voor 2026 € 26.000. We stellen voor dit budget voor dit doel beschikbaar te houden. Zie onderdeel 3 compensaties.

2e. IBO problematische schulden
Het kabinet heeft een pakket aan maatregelen ingevoerd om problematische schulden fundamenteel aan te pakken. De maatregelen om problematische schulden aan te pakken zijn gebaseerd op het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) Problematische schulden. Voor 2026 wordt voor het onderdeel vroegsignalering € 21,3 miljoen overgemaakt naar het gemeentefonds. Het gaat voor ons om € 32.000. We stellen voor dit budget beschikbaar te houden voor dit doel. Zie onderdeel 3 compensaties.

2f. Ondersteuning lokale politieke partijen
Vooruitlopend op de Wet Politieke Partijen (WPP) wordt in 2026 een eenmalige bijdrage van € 5,5 miljoen beschikbaar gesteld aan gemeenten via een decentralisatie-uitkering zodat lokale politieke partijen al over deze middelen kunnen beschikken. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan het aangenomen amendement op de begroting van het gemeentefonds van de Tweede Kamerleden Clemminck en Tijs van den Brink. Het gaat voor ons om € 10.000. We stellen voor dit budget beschikbaar te houden voor dit doel. Zie onderdeel 3 compensaties.

2g. Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid
Voor 2027 is € 671 miljoen beschikbaar gesteld aan gemeenten om uitvoering te kunnen geven aan hun taken op het gebied van klimaat- en energiebeleid. Hiervan wordt € 583 miljoen verdeeld door middel van een verdeelsleutel die op verzoek van de VNG is opgesteld door Andersson Elffers Felix (AEF). Deze verdeelsleutel is gebaseerd op de verschillende taken die gemeenten hebben en

bijbehorende indicatoren zoals het aantal inwoners van een gemeente. Dezelfde verdeelsleutel is ook voor 2026 toegepast We stellen voor om de ontvangen middelen ook op te nemen aan de lastenzijde van de begroting. Zie ook onderdeel 3 compensaties.

3. Voorgestelde compensatie

	bedragen x € 1.000	2026	2027	2028	2029	2030
	Compensaties					
a.	Loon- en prijsontwikkeling	0	-2.200	-2.200	-2.200	-2.200
b.	Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo	0	-330	0	0	0
c.	Huishoudelijke hulp uit de Wmo + vangnetregeling	0	0	0	1.645	1.701
d.	Kinderopvang pleegouders	-14	-14	0	0	0
e.	Suppletie-uitkering Bommenregeling	-30	0	0	0	0
f.	Overheidsbrede dienstverlening	-2	-2	-2	-2	-2
g.	Alleenverdienersproblematiek	-18	0	0	0	0
h.	Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp	-26	0	0	0	0
i.	IBO Problematische schulden	-32	0	0	0	0
j.	Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren	-13	-13	-13	-13	-16
k.	Ondersteuning lokale politieke partijen	-10	0	0	0	0
L.	Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid (CDOKE)	0	-959	0	0	0
		-145	-3.518	-2.215	-570	-517

3a. Loon- en prijsontwikkeling
Zie het gestelde onder 1a.

3b. Uitstel vervanging abonnementstarief Wmo
Zie het gestelde onder 1c.

3c. Huishoudelijke hulp uit de Wmo met vangnetregeling
Zie het gestelde onder 1d.

3d. Kinderopvang pleegouders
Zie het gestelde onder 2a.

3e. Suppletie-uitkering Bommenregeling
Zie het gestelde onder 2b.

3f. Overheidsbrede Dienstverlening
Zie het gestelde onder 1g.

3g. Alleenverdienersproblematiek
Zie het gestelde onder 2c.

3h. Aanvullende ondersteuning lokale energiehulp
Zie het gestelde onder 2d.

3i. IBO problematische schulden
Zie het gestelde onder 2e.

3j. Re-integratiedienstverlening gericht op jongeren
Zie het gestelde onder 1h.

3k. Ondersteuning lokale politieke partijen

Zie het gestelde onder 2f.

3l. Capaciteit decentrale overheden klimaat- en energiebeleid
Zie het gestelde onder 2g.